BORIS POLEVOI
Aur'ul
COLECȚIA CUTEZĂTORII

Lei 15

EDITURA TINERETULUI

BORIS POLEVOI

Aurul

Traducere de
A. BOLDUR și A IVANOVSCHI

1956
EDITURA TINERETULUI

Coperta: P. NAZARIE

★

Ilustrațiile: R. GHERȘANIK

БОРИС ПОЛЕВОЙ
ЗОЛОТО
Детгиз — Москва
1954

PARTEA ÎNTÎI

1

Gîndul de a nu-şi părăsi oraşul natal îi venise lui Mitrofan Ilici Koreţki cu totul pe neaşteptate.

În ultimele zile, pline de atîtea şi atîtea preocupări dureroase, nu avusese cînd să se gîndească la propria-i soartă. La sucursala Băncii de Stat din oraş se făceau în grabă cele din urmă situaţii, inventarieri, se adunau valorile şi se puneau în ordine arhivele curente. În sobele pline cu turbă, se ardeau actele vechi ce nu meritau să fie evacuate. Toate dosarele, inclusiv cele curente, fuseseră împachetate. Ziua, cînd sucursala funcţiona, erau scoase afară, iar noaptea aşezate la loc, ca la nevoie să nu mai rămînă altceva de făcut decît să se lege sacii, să se bată lăzile în cuie, să se aplice sigiliile şi să se încarce totul în camioane.

În zilele acestea, salariaţii băncii aveau multă bătaie de cap. Nu era însă roboteala aceea vioaie, veselă

chiar, obişnuită la fiece sfîrşit de an, cu prilejul încheierii bilanţului. Acum se lucra în tăcere, fără vorbe de prisos, fără discuţii înflăcărate şi fără glume în clipele de răgaz. Această forfotă tăcută, încordată, îi amintea lui Mitrofan Ilici, într-un chip de neînţeles, atmosfera ce domnise în locuinţa lui, cu puţin înainte ca sicriul cu trupul neînsufleţit al soţiei sale să fie scos din casă.

Mitrofan Ilici părea liniştit. Lucra cu obişnuita sa pricepere şi conştiinciozitate, dar cu toate acestea, colegii mai vechi vedeau bine că nu e în apele lui. Atenţia deosebită ce-o acorda de obicei ţinutei sale, şi care-l caracteriza pe casierul-şef al sucursalei, fusese din totdeauna un permanent prilej de ironii blajine pentru cei din jur. Glumeţii afirmau că se născuse cu acelaşi guler tare şi imaculat, cu aceeaşi mustăcioară îngrijit tăiată, cu aceeaşi cărare dreaptă, trasă parcă cu rigla şi cu aceeaşi rumeneală în obrajii bine raşi. Într-adevăr, nici chiar vechii funcţionari nu şi-l aminteau altfel. Acum, însă, casierul-şef cedase oarecum pe toată linia: nu se mai rădea, uita să se pieptene, umbla fără guler, cu haina murdară de var. Dintr-un om între două vîrste, ordonat şi veşnic activ, despre care se putea spune că „e un bărbat în putere", ajunsese un bătrîn şleampăt şi împrăştiat.

După ce-şi condusese fata — care plecase cu copiii spre răsărit — Mitrofan Ilici nici nu mai dăduse pe acasă; noaptea dormea pe un birou, cu un maldăr de dosare vechi sub cap şi cu picioarele acoperite cu un ziar. Ceilalţi funcţionari obligaţi să rămînă în clădirea sucursalei — care pe atunci aveau un regim de cazarmă — observau totuşi că bătrînul casier nu doarme, ci zace pe biroul lui, şoptind în neştire, suspinînd şi gemînd ca de durere, fără să-şi găsească locul. O expresie de nedumerire îi stăruia incontinuu pe faţă.

De fiecare dată cînd cineva, dintr-un sentiment de compătimire începea să-i vorbească, povestindu-i, de pildă, despre sosirea în oraş a noii unităţi militare, comandată de colonelul Teplov, şi adăugînd că şeful serviciului financiar al acesteia, care deschisese recent

un cont curent la bancă, făcuse în şoaptă o aluzie la faptul că ei au multe tunuri şi tancuri şi că nu vor lăsa cu nici un preţ duşmanul să se apropie de oraş, Mitrofan Ilici se uita distrat la cel care vorbea şi cu greu ţi-ai fi putut da seama dacă ascultă sau nu.

Spre dimineaţă, istovit de nesomn, se dădea anevoie jos de pe patul său tare şi lovindu-se de scaune şi de colţurile birourilor se îndrepta cu paşi şovăielnici prin zecile de încăperi ale băncii pînă la intrarea principală ; aici, rezemat de zid, stătea nemişcat pînă în zori, privind îngrijorat spre apus. Undeva, dincolo de oraşul cufundat în beznă, pe cerul brăzdat parcă şi acum de dungile sidefii ale asfinţitului, se aprindea brusc lumina roşiatică a exploziilor îndepărtate şi bătrînul şoptea cu buzele prinse între două cute adînci de amărăciune : „Ce-i asta ? Cum e cu putinţă ? Ce se va întîmpla acum ?“

Comsomoliştii băncii care făceau de serviciu în cadrul apărării antiaeriene îl priveau compătimitor. Cîte unul scotea un scaun şi-l poftea să şadă. Mitrofan Ilici mulţumea distrat şi rămînea tot în picioare.

Camioane prăfuite, încărcate cu lăzi, baloturi sau mobilă treceau zi şi noapte prin piaţa din faţa sucursalei. Şiruri de oameni istoviţi, purtînd saci şi boccele în spinare, sau părinţi, ducîndu-şi copiii tăcuţi în braţe, se scurgeau fără încetare pe stradă. Şi tot acest puhoi se îndrepta spre gară. Miliţianul de la răscruce, care pe vremuri conducea cu dibăcie circulaţia, în ambele sensuri, mînuindu-şi bastonul alb, întocmai ca un dirijor, stătea acum nemişcat ca o statuie, lăsînd maşinile să treacă într-o singură direcţie. Uzinile, institutele şi instituţiile îşi lichidau rînd pe rînd conturile curente de la bancă, îndreptîndu-se spre răsărit. Se deschideau, în schimb, alte conturi — ale unităţilor militare şi ale spitalelor. Sucursala băncii trebuia să lucreze pînă la totala evacuare a oraşului.

Ziua, cînd avea de rezolvat nenumărate chestiuni urgente legate de lichidarea vechilor conturi, Mitrofan Ilici lucra la fel de conştiincios ca întotdeauna : ţăcănea la maşina de calculat, număra pachetele cu bani cu uşurinţa şi rapiditatea unui scamator, îşi punea

iscălitura înflorată pe notele contabile, dar toate astea le făcea oarecum automat. Cîteodată se lăsa furat de gînduri, şi atunci nu mai auzea nici urletul desperat al sirenelor ce anunţau alarma, nici bătaia sacadată a tunurilor antiaeriene.

Clădirea masivă a băncii se cutremura de explozii, călimările săltau pe birouri împroşcînd cerneala, lămpile se legănau sub tavan, dar bătrînul casier, cu registrul de intrare şi ieşire deschis în faţă, privea distrat pe fereastra larg deschisă piaţa pustie ca în preajma unei furtuni.

Directorul sucursalei, Cerednikov, dăduse dispoziţii comsomoliştilor de la contabilitate să aibă grijă de bătrîn. Acum, de fiece dată cînd se suna alarma, tinerii îl luau cu ei, silindu-l să coboare în adăpost — o tranşee săpată în zig-zag, care tăia ca un fulger negru straturile grădiniţei din spatele băncii.

„Ia te uită cum poate un om să se lase doborît în numai cîteva zile!“ se mirau în sinea lor colegii de serviciu, privindu-l pe Mitrofan Ilici.

Şi astfel, în această cumplită aşteptare a evenimentelor ce aveau să urmeze, evenimente atît de îngrozitoare, încît cu greu şi le-ar fi putut închipui cineva, trăi Mitrofan Ilici pînă în noaptea cînd sosi ordinul de sistare a tuturor operaţiilor şi de evacuare urgentă spre răsărit.

Pe cînd se încărcau în curte cele din urmă camioane cu avutul băncii, Cerednikov, un bătrîn înalt şi uscăţiv, ciung de un braţ, îmbrăcat cu o bluză de croială militară, cu mîneca respectivă petrecută sub curea, dădu întîmplător de Mitrofan Ilici. Acesta umbla fără rost prin clădirea ce se cutremura toată de bubuitul apropiat al artileriei.

— Ce faci aici, Mitrofan? îl întrebă el.

— Cum?

— Unde ţi-s lucrurile? Nu-ţi iei nimic? Doar nu ne ducem la pescuit! Cine ştie cît o să rătăcim pe drumuri!

Chiar şi acum, în toiul acestei forfote încordate din ultimul ceas de evacuare, directorul nu pierduse nimic din energia şi calmul său obişnuit.

— Lucrurile? Care lucruri, ce lucruri? îngăimă Mitrofan Ilici, de parcă s-ar fi trezit din somn. A, da, lucrurile mele... Eu n-am lucruri... Ce să iau cu mine? Mi-e totuna. Lasă...

— Ori nu eşti în toate minţile, Mitrofan? Să nu-ţi iei tu o cămaşă ca să ai de schimb? Cine crezi că o să-ţi dea? Ţara, şi fără asta, are amîndouă mîinile prinse cu treburile războiului! Zicînd acestea, Cerednikov se uită la ceasul său de argint — faimosul ceas pe care, aşa cum ştia toată sucursala, directorul îl primise cîndva chiar din mîinile lui Vasili Ivanovîci Ceapaev, drept răsplată pentru vitejia sa. Uite ce e: mai ai exact o oră! Te duci acasă în pas alergător, îţi împachetezi lucrurile strict necesare şi vii înapoi. Dar bagă de seamă: nu mergem la rîu să tragem năvodul! Ia-ţi tot ce-ţi trebuie şi nu uita: la zece — plecarea! Hai, du-te!

— Bine, mă duc.

Mitrofan Ilici porni supus spre uşă. Ajuns în stradă, grăbi pasul, apoi începu să meargă din ce în ce mai repede, de parcă şi-ar fi revenit în fire după ce multă vreme ar fi zăcut fără cunoştinţă. Mergea, uitîndu-se cu uimire în jur, fără să mai recunoască străzile, pe care le străbătea de aproape treizeci de ani în drumul său regulat — de acasă la birou şi de la birou acasă.

La marginea de vest a oraşului ardea din ajun depozitul de benzină, incendiat de bombardierele inamice. Fumul cafeniu învăluia totul şi era atît de gros şi de greu, încît chiar şi casele din apropiere abia se desluşeau prin perdeaua lui. Prin pîcla aceasta deasă, care umplea pînă sus albiile străzilor, se scurgea cu vuiet adînc un şuvoi de autocamioane, de căruţe scîr-

ţiitoare, încărcate pînă în vîrf, şi de oameni grăbiţi, care cărau în spate boccele grele şi duceau de mînă copiii speriaţi. Soarele abia se zărea pe cer: părea o mică pată stacojie şi tulbure, tivită de jur împrejur cu o geană luminoasă. Toate astea erau atît de neobişnuite şi semănau atît de puţin cu ceea ce timp de treizeci de ani se deprinsese să vadă pe aici Mitrofan Ilici, încît el se opri o clipă în loc, privi pierdut în jur, şi abia într-un tîrziu îşi dădu seama pe unde trebuie s-o ia ca să ajungă mai repede acasă.

Mitrofan Ilici locuia în cartierul Zarecie din marginea oraşului, într-o căsuţă de lemn, pitită între patru tei stufoşi. Soţia lui murise cu vreo zece ani în urmă. Cei trei băieţi erau în armată încă din timpul războiului finlandez şi, probabil, luptau şi acum undeva pe front. Pe fiica sa, care venise să-l vadă împreună cu nepoţeii, o trimisese în Ural, la o rubedenie, oţelar de profesie, de îndată ce se declarase în oraş starea de asediu. De la gară, unde o condusese spre depărtata ei călătorie, Mitrofan Ilici se întorsese la bancă şi din ziua aceea nu mai dăduse pe acasă, fiindcă nu suferea singurătatea. Acum, după ce descuie grăbit lacătele grele de la intrare şi trecu pragul scund, atît de cunoscut, în care sub paşii săi, ai soţiei, ai copiilor şi nepoţeilor se făcuse o scobitură destul de adîncă, încercă un simţămînt de amărăciune şi în acelaşi timp de teamă.

Căsuţa trainică, de lemn, se cutremura toată de bubuiturile exploziilor şi răsuna înfundat, ca o ghitară veche. Mitrofan Ilici se opri în uşă şi se apucă cu mîna de pervaz. O durere ascuţită îi săgetă inima cînd văzu neorînduiala din casă.

Un praf scămos ca un văl tulbure se aşternuse în lipsa lui pe tablouri, pe perdele, pe fotoliile îmbrăcate în husele lor — pe toată mobila acestor odăi atît de plăcute altădată prin ordinea şi curăţenia lor. Soarele strecura raze subţiri, aurii, prin crăpăturile obloanelor, străpungînd semiîntunericul rece şi făcînd să scînteieze puzderia firicelelor de praf ; ici lumina un triciclu pe care şedea un ursuleţ de pluş ros, colo o sandală

de copil, micuță cît o coajă de nucă, aruncată la-ntîmplare.

Mitrofan Ilici ridică sandala, suflă praful de pe ea și deodată îi văzu limpede în minte pe Arișka, pe Vovka și pe mama lor îndreptîndu-se spre răsărit, tîrîți în uriașul puhoi de oameni care-i purta cu sine, aidoma unor frunze smulse toamna de furtună și luate apoi de apele unui rîu repede. Se gîndi că foarte curînd această furtună avea să-l smulgă și pe el de aici, rotindu-l în vîrtejul ei atotputernic, azvîrlindu-l spre cine știe ce meleaguri, pe cine știe ce drumuri necunoscute. Simți deodată că-l lasă puterile; scăpă sandala din mînă și se rezemă de perete, ca să nu cadă. După cîteva clipe, sprijinindu-se de spetezele fotoliilor, apoi de pervazurile ușilor și de parmalîcul cerdacului, se strecură în grădină.

Grădina fusese din totdeauna pasiunea și mîndria lui Mitrofan Ilici. Aici, în acest colțișor liniștit, în preajma pîrîului îngust, a cărui undă sclipea chiar în spatele zaplazului ce înconjura grădina, printre sălciile bătrîne, cu frunzișul de un verde întunecat, fumul aproape că nici nu ajunsese. Soarele înalt de-o suliță își revărsa cu dărnicie razele calde, făcînd să pară frunzele merilor și zarzavaturile din straturi ca date cu lac. In aer stăruia o aromă de pămînt încins și reavăn ; mirosea a miere, a mărar, iar în răstimpuri se stîrnea cîte o boare ce purta pînă departe mireasma iute a tufelor de pătlăgele roșii și de usturoi. Graurii zburătăceau în voie printre crengile dese ale vișinilor, ciugulind boabele răscoapte, rămase neculese, și nici nu se sinchiseau de bătrînul stăpîn al grădinii. Harnicele albine roiau pe deasupra căsuțelor multicolore ale stupilor, se legănau pe umbreluțele gingașe ca de dantelă ale mărarului, zburau pe deasupra frunzelor de castraveți, late ca o labă de gîscă, făceau tumbe prin aer și dispăreau apoi în cupele mititele, galbene, ale florilor de castravete. Ele habar n-aveau de trîmbele de fum albicios, înalte pînă la cer, nici de huruitul sinistru al avioanelor inamice și nici de puhoiul oamenilor amărîți ce se scurgea fără încetare pe străzi. Pe ele nu le speria faptul că pămîntul tremura de bu-

buitul luptelor apropiate, care, după cîte se spunea, aveau loc undeva în raionul gării.

In ciuda acelor întîmplări cumplite care se petreceau în oraş, aici, în dosul gardului de scînduri, domnea, ca de obicei, liniştea.

Mitrofan Ilici ajunse în colţişorul cel mai drag al grădinii, fără să-şi dea seama, ca şi cum picioarele l-ar fi purtat în neştire pînă acolo.

Viţa de vie îşi întindea aici braţele noduroase şi larg desfăcute, agăţîndu-se de araci trainici şi alintîndu-şi în soare frunza crestată, de un verde viu. Erau singurii butuci de viţă din oraş. Ici-colo, se vedeau pe sub frunze ciorchinii verzi-brumaţi.

Aproape un sfert de veac de muncă migăloasă şi stăruitoare îi trebuise bătrînului casier al băncii ca să aclimatizeze viţa de vie — fiică iubitoare a soarelui din sud — ca să o facă să crească şi să rodească în părţile acestea răcoroase. Îşi procurase butaşii din diferite regiuni, încrucişase soiurile între ele şi obţinuse unul nou, rezistent la ger. Întreţinea o bogată corespondenţă cu numeroase staţiuni experimentale şi odată, într-un concediu, fusese chiar la Ivan Vladimirovici Miciurin, care dăruise modestului experimentator doi butaşi de viţă de vie din grădina sa proprie. Abia acum, la bătrîneţe, izbutise să strîngă, pentru prima dată în această regiune, o recoltă apreciabilă de struguri. Iar în toamna anului trecut strugurii atît de bogaţi şi de dulci obţinuţi de Mitrofan Ilici fuseseră expuşi la Expoziţia Unională Agricolă, stîrnind un viu interes în rîndurile cunoscătorilor. Horticultorii din colhozurile aflate în preajma oraşului priveau cu invidie ciorchinii grei, cu boabe străvezii şi pline parcă de nectarul soarelui. Priveau lung, oftau plini de admiraţie şi se gîndeau pe rînd la toate vîlcelele însorite — vîlcele „rumenite“ cum li se zicea prin partea locului — unde ei ar fi putut obţine un rod la fel de îmbelşugat.

Mitrofan Ilici se opri fără să vrea în colţul preferat al grădinii lui, unde altădată se ducea în fiece dimineaţă ca să vadă cum înfloreşte, cum creşte şi cum dă în pîrg soiul de viţă „Arinka“ — cel mai bun pe

care-l avea şi pe care-l numise astfel de dragul nepoţicăi sale. Bieţii lui butuci, pentru care muncise atîta! Tocmai acum cînd crescuseră şi aşteptau să plece spre cîmpiile întinse ale colhozurilor, tocmai acum era nevoit să-i lase în voia soartei, pradă gerului cumplit al iernii, să-i părăsească pentru a se refugia undeva — nici el nu ştia unde.

Se aşeză pe un răzor încins de soare. Verdeaţa frunzişurilor îi ascundea tot ce era în jur. Grădina lui, acest petic de pămînt pe care mîinile sale îl transformaseră în cel mai înfloritor colţişor din întreaga Zarecie, părea neschimbată: era aceeaşi grădină din zilele bune, cînd biata lui soţie păşea printre meri, cu o stropitoare verde în mînă, iar băieţii erau încă nişte copilandri. Bătrînul rupse cu băgare de seamă o frunză îngălbenită de viţă pe care şi-o lipi încetişor de obraz cu partea cea aspră. Aerul încins tremura uşor în jur. Graurii ţipau agitaţi; vîntul se juca alene printre frunzele merilor; albinele zumzăiau îngrijorate. Una din cele mai necugetate se încurcă în părul lui cărunt şi zburlit, dar el o ajută plin de grijă să-şi ia zborul şi o urmări cu privirea pînă ajunse la stup. Mitrofan Ilici avu deodată impresia că mica lui grădină scăldată în soare e o insuliţă tihnită, pierdută în mijlocul unei întinderi de necuprins, inundată de valurile năvalnice ale războiului.

În clipa aceea îi veni în minte un gînd: ce-ar fi dacă n-ar pleca o dată cu ceilalţi? Gîndul acesta era atît de surprinzător, încît sări în picioare şi se întrebă, mirat, cu glas tare:

— Cum adică să nu plec?

Şi imediat începu să-şi justifice singur această slăbiciune bătrînească: Da, el nu mai era tînăr, pe deasupra era şi bolnav şi nu se simţea de loc în stare să reziste la greutăţile drumului. În ultimele zile, inima îl supărase destul de serios. Şi admiţînd chiar că ar fi putut suporta drumul, ce folos mai putea el aduce, şi cui? Cu ce ar fi contribuit el la război? Dincolo, în spatele frontului, se găseau şi aşa destui casieri, iar proiectile nu ştia să facă şi de altfel nici nu ar fi avut putere să se apuce de aşa ceva. Unde mai pui

că atunci cînd se aştepta mai puţin, putea să-i joace şi inima o festă, ceea ce ar fi obligat cîţiva oameni ocupaţi pînă peste cap să-şi lase lucrul baltă ca să-i dea lui îngrijiri. Să fie el povară?! Ce putea fi mai dureros pentru un om în zilele acelea?!

„Cu toate acestea, toţi oamenii cinstiţi pleacă spre răsărit, chiar şi bolnavii, ba uite, chiar şi mame cu copii la sîn!" îşi obiectă Mitrofan Ilici.

La urma urmelor, oare nu era totuna unde avea să moară? Cu toate acestea dorea să moară aici, în oraşul său natal, uite, în căsuţa asta unde trăise toată viaţa. Nu, n-o să plece, fiindcă nu simţea nevoia să plece...

De cum luă această hotărîre, Mitrofan Ilici se ridică cu băgare de seamă în picioare, căutînd să nu vatăme vrejurile şerpuitoare şi firave ale castraveţilor, apoi se grăbi spre portiţă. Porni aproape în fugă pe străzi, fără să ia în seamă nici bubuiturile din apropiere, nici huruitul sinistru al bombardierelor inamice, nici exploziile puternice ce zguduiau clipă de clipă oraşul. Se oprea din mers numai atunci cînd durerea ce-i săgeta inima se făcea mai sfredelitoare. Nu-l frămînta decît un singur lucru: cum să-i comunice tovarăşului Cerednikov neaşteptata sa hotărîre.

Pe casierul-şef îl legau de directorul băncii nu numai raporturi de serviciu, ci şi o veche prietenie, înfiripată în tinereţe, într-o zi cînd se întîlniseră pe malul rîului şi aruncaseră undiţele alături. Cerednikov era pe atunci un chipeş lăcătuş de la fabrica de ulei. Purta rubaşcă lucioasă de saten şi şapcă cu cozoroc de lac, trasă strengăreşte pe o sprînceană. Mitrofan Ilici lucra la biroul de statistică al sucursalei Băncii Ruso-Baltice din oraş şi primea un salariu de 23 ruble şi 50 de copeici pe lună. Cei doi tineri petreceau ceasuri întregi împreună, potrivind momeala în cîrligele undiţelor şi urmărind cu încordare orice tremur stîrnit pe oglinda apei.

După Revoluţia din Octombrie, modestul statistician constată cu uimire că tovarăşul său de pescuit era un „bolşevic înfocat" — cum se spunea pe atunci — care-i nimicea la mitinguri zgomotoase pe menşe-

vicii şi pe eserii [1] din oraş. Curînd după aceea, Cerednikov fusese mobilizat de partid şi plecase pe front. Se întorsese acasă cu un ceas de argint, primit în dar pentru vitejia sa în luptă, şi cu o mînecă prinsă într-un ac de vestonul cu gulerul ros.

În anii următori activase în conducerea oraşului, în diferite munci de răspundere. Vechii prieteni se întîlneau ceva mai rar, pe malul rîului, dar acum nu mai pescuiau în tăcere ca odinioară, ci vorbeau pe îndelete despre viaţă, despre treburile obşteşti. În cele din urmă, soarta făcuse să se regăsească la sucursala Băncii de Stat din oraş, unde Cerednikov fusese numit director, iar Mitrofan Ilici devenise între timp casier-şef.

Deşi fără un braţ şi cu tîmplele cărunte, Cerednikov păstra cu statornicie acele trăsături de caracter pentru care fusese numit cîndva „bolşevic înfocat". Cei de la bancă povesteau că în prima zi de război directorul tuna şi fulgera la comisariatul militar, cerînd să fie imediat trimis pe front, şi vîra mereu sub nasul comisarului militar obosit ceasul său de argint cu inscripţia: „Pentru vitejie şi îndeplinirea cu cinste a datoriei, în rîndurile trupelor Revoluţiei". După aceea fusese văzut la comitetul orăşenesc de partid. Trecuse pe rînd pe la toţi secretarii căutînd să-i înduplece să-l trimită în pădure, la detaşamentul de partizani care tocmai se forma din activul de partid. Îi sîcîia mereu pe cei de la regiune cu telefoanele. Nu se liniştise decît atunci cînd primise telegrama în care primul secretar al comitetului regional îi ordona în mod categoric să rămînă la postul său, să asigure activitatea băncii pînă în ultima clipă şi totodată să evacueze valorile potrivit planului stabilit.

Străbătînd într-un suflet străzile pline de fum, Mitrofan Ilici se frămînta cumplit, gîndindu-se prin ce cuvinte să-i împărtăşească lui Cerednikov intenţia sa.

---

[1] Membrii partidului socialist-revoluţionar, degenerat într-un partid de intervenţie imperialistă, în anul 1918. (n.t.)

„Pricepe odată, — își îndupleca el în închipuire prietenul, — pricepe că în bilanțul general al eforturilor de război, eu sînt o valoare negativă, un minus, și deci trebuie să fiu trecut la pasiv. Tu mă cunoști, tu știi că n-am să vă dau de gol ; ba poate că voi fi chiar de folos partizanilor sau celor rămași în ilegalitate. Iar dacă va fi nevoie să mor — fie, voi muri, dar fără să înșel încrederea pe care o aveți în mine și fără să pătez neamul lui Koreţki. Tot ce vreau însă e să mor aici, acasă, în orașul unde m-am născut și unde mi-am petrecut viața."

Presimțind că discuția aceasta neplăcută cu directorul și prietenul său era de neînlăturat, Mitrofan Ilici ajunse, în sfîrșit, în Piața Sovietică. Între timp vîntul risipise fumul ; centrul orașului era scăldat în soare și părea ciudat să vezi în locul forfotei și larmei vesele de altădată un loc gol și pustiu, așa cum nu se înfățișa piața decît după miezul nopții. Casele erau părăsite, cu ușile și ferestrele date în lături. Vîntul gonea niște hîrtii pe asfalt, și ridica ici, colo, vîrtejuri de praf. Bătrînul auzea zgomotul propriilor săi pași, parcă din altă parte.

Străbătu piața răsuflînd anevoie, cu inima fulgerată de junghiuri. Intră în fugă în curtea băncii, și deodată scoase un strigăt înfundat și se agăță cu mîinile de un burlan : mașinile plecaseră ! Urcă frînt în două treptele scării de fier, ținîndu-se de balustradă. Era oare cu putință ca toată lumea să fi plecat ? Oare într-adevăr nu mai putea să-l vadă pe Cerednikov, să discute cu el, să-i ceară sfatul ? Întîrziase ! Tovarășii săi îl așteptaseră și el nu venise la timp. Ei, oamenii cu care lucrase împreună, care îi arătaseră întotdeauna atîta încredere, care-l alegeau în prezidiul ședințelor festive, care-l trimiseseră ca deputat al lor în sovietul raional, ce-aveau să-și închipuie despre el oamenii aceia ?

Bătrînul se opri pe scară și aruncă în jur o privire rătăcită șoptind : „Ce să fac ? Ce să fac ?"

2

Localul spaţios al băncii răspundea la fel de sonor canonadei dinspre gară a artileriei ca şi paşilor grei ai lui Mitrofan Ilici.

Liniştea încăperilor mari şi înalte, care de obicei vuiau surd de şoaptele publicului, de zgomotul abacurilor, de bîzîitul încîrdat al maşinilor de calculat şi de ţăcănitul strident al maşinilor de scris, într-un cuvînt de toată larma aceea a muncii pe care datorită obişnuinţei nici nu o mai luai în seamă, îi aminti din nou de ziua înmormîntării soţiei sale. Atunci, la cimitir, se desprinsese de grupul prietenilor şi colegilor şi se întorsese singur acasă. Găsise podelele nemăturate, cu urme de paşi, iar glasul îi răsunase tot atît de ciudat prin camerele cufundate în tăcere ; atunci ca şi acum păşise în vîrful picioarelor, ferindu-se să facă zgomot.

Uşile deschise ale safeurilor, foile de hîrtie purtate de colo-colo de curent, bubuitul tunurilor care năvălea prin ferestrele lipite cu fîşîi înguste de hîrtie, acum de prisos, totul îi amintea necruţător că viaţa obişnuită şi dragă de mai înainte se dusese şi că alta nouă venea greoi să-i ia locul — o viaţă de neînţeles, şi care i se părea lui Mitrofan Ilici mai groaznică chiar decît moartea.

„Ce se va întîmpla acum ? Ce-i de făcut ? Ce groaznic e totul !"

Deodată i se păru bătrînului că aude în pustietatea înspăimîntătoare a birourilor un plînset : venea de undeva dinspre biroul dactilografelor. Mitrofan Ilici porni spre acest zgomot, care era dovada prezenţei cuiva, cum porneşte omul spre o luminiţă aprută pe neaşteptate în beznă. Într-una din încăperi dădu peste dactilografa Musia Volkova. Îmbrăcată într-o rochie înflorată de mătase, care i se păru lui Mitrofan Ilici mult prea ţipătoare într-o zi atît de tristă, stătea pe pervazul ferestrei, cu capul rezemat de o maşină de scris, învelită într-o basma cu picăţele, şi plîngea

amarnic, cu hohote, așa cum plîng copiii cînd sînt necăjiți. Alături, pe podea, era o boccea cu haine.

Podeaua scîrțîi și fata ridică speriată capul. Văzîndu-l pe vechiul ei coleg de serviciu, se repezi la el, îl apucă de umeri și-și aținti asupra lui privirea înciudată a ochilor ei mari, cenușii, ce sclipeau sub sprîncenele negre, dese.

— Și pe dumneata te-au uitat aici? Da?

Apoi, fără să-i dea răgaz să răspundă, continuă pe nerăsuflate:

— Au plecat! Înțelegi? Au plecat! Ne-au părăsit! Lor ce le pasă? M-am repezit acasă după mașină. Știi doar că uneori lucram și acasă. Ei bine, aveam la mine o mașină de scris a băncii. „Las-o, — zice directorul, — dă-o naibii de mașină, mare lucru dacă rămîne!" Auzi, să dau naibii o mașină ca asta! Nici în ruptul capului! „Așteptați-mă, — zic, eu, — dau fuga s-o aduc." Mi-au făgăduit că mă așteaptă. Am alergat într-un suflet. Mașina însă nu-i ușoară. Cînd am ajuns înapoi, nimeni! Plecaseră. Ne-au lăsat în plata domnului, pe dumneata și pe mine, ca să nu mai vorbesc de mașina de scris! Bine... Nu face nimic! Ce-și închipuie ei, că o să plîngem? Mare lucru!

Fata păru ceva mai liniștită. Deodată sări jos de pe pervaz, își șterse cu batista lacrimile și urmele de fard de pe obraji și, scuturîndu-și bătăios părul tuns băiețește, spuse cu hotărîre:

— Ne evacuăm noi și singuri! Parcă mare nevoie avem noi de ei! Lasă, îi ajungem din urmă. Le plesnește lor vreun cauciuc. Ai să vezi. Așa le trebuie. Altă dată să nu-și mai uite tovarășii! Dumneata ai să-mi ajuți să-mi duc mașina, nu-i așa?

Cu mișcări îndemînatice și repezi, se apucă să lege mașina de scris, astfel ca să o poată duce pe umăr, cumpănită de partea cealaltă, cu bocceaua ei cît toate zilele. Mitrofan Ilici o privea absent și se gîndea: cum poate ființa asta ușuratică să poarte într-o zi ca asta o rochie nouă și atît de țipătoare? Cum poate să poarte niște pantofi atît de eleganți? Parcă s-ar pregăti să se ducă la serată! Uite, așa e tineretul... Și totuși cîtă groază și cîtă singurătate l-ar fi cuprins

dacă ar fi plecat, cu bocceaua şi cu maşina ei de scris — ea, ultimul om, ultima frîntură din viaţa aceea obişnuită şi nespus de dragă care se depărta acum spre răsărit...

Fata îşi legă lucrurile, apoi se întoarse spre el:

— De ce mă priveşti aşa? Te miră că m-am îmbrăcat cu rochia asta, da? Am vrut să am cît mai puţine de cărat; mi-am azvîrlit toate vechiturile şi am luat cu mine ce am avut mai bun. De aceea mi-am pus rochia asta. Spune, unde-ţi sînt lucrurile? Haide, ia-ţi-le, şi să mergem. Ştiu pe ce drum au apucat-o ceilalţi. O să-i găsim înşiraţi pe marginea şanţului şi uitîndu-se cum repară şoferul cauciucurile. Ai să vezi!

— Eu, nu merg, spuse în silă Mitrofan Ilici.

— Cum adică, nu mergi? Nu-nţeleg!

Privirea nedumerită a fetei dovedea într-adevăr că nu era în stare să înţeleagă cum poate rămîne cineva într-un oraş în care duşmanul urma să intre dintr-o clipă în alta. Mitrofan Ilici plecă ochii în pămînt, simţind că, de ruşine, îi năvăleşte sîngele în obraji. Străduindu-se să vorbească cît mai ferm, spuse:

— Eu m-am hotărît să rămîn!

— Să rămîi?! Cu fasciştii?!

Instinctiv, fata se trase îndărăt. Lui Mitrofan Ilici i se păru chiar că se scutură de scîrbă, dar după o clipă întîlni ochii ei cenuşii, plini de nădejde, rugători şi totodată poruncitori.

— Glumeşti, nu-i aşa? De ce taci? Hai, nu mai avem nici o clipă de pierdut.

Tonul cu care fuseseră rostite aceste cuvinte îl făcu pe Mitrofan Ilici să şovăie. Se uită mirat la fetişcana din faţa lui. O socotise întotdeauna pe dactilografa Volkova drept cea mai năzuroasă şi mai uşuratică dintre toate funcţionarele băncii. E adevărat că drăcoaica asta zveltă, cîrnă, tunsă băieţeşte şi cu o şuviţă de culoarea paiului care-i cădea mereu pe fruntea înaltă şi îndărătnică bătea la maşină repede şi corect, dar avea un caracter atît de sucit şi o limbă atît de ascuţită, repezea cu atîta poftă pe cei din jur de cîte ori se ivea prilejul, dădea atîtea porecle func-

ţionarilor şi atît se vorbea despre lipsa ei de respect faţă de tovarăşii demni de stimă din bancă, încît Mitrofan Ilici făcea totul ca să o ocolească, chiar şi atunci cînd avea de dactilografiat tabele complicate.

Şi iată că acum, ea, Volkova, acest „arici" cum o porecliseră funcţionarii, îl privea cu nişte ochi care-l făceau pe el, om bătrîn, să tacă fără să îndrăznească să-şi expună argumentele pregătite cu atîta grijă în vederea discuţiei cu Cerednikov.

— Dumneata glumeşti, nu-i aşa ? Parcă de glumă îmi arde mie acu'... Hai să plecăm mai repede ! Ajută-mă să-mi pun bagajele pe umăr.

Mitrofan Ilici se aplecă supus spre boccele, dar în aceeaşi clipă se ridică şi se uită speriat spre fereastră : pe caldarîmul pustiu răsunau paşi grăbiţi. Doi oameni în uniforme de feroviari străbăteau piaţa, citind din mers firmele : căutau pesemne vreo instituţie. La un moment dat, unul dintre ei, mai tînăr şi mai înalt decît celălalt, arătă spre clădirea băncii, către care se îndreptară pe loc amîndoi. Feroviarul cel tînăr ducea în spinare un sac negru.

Paşii lor apăsaţi se auziră jos, pe treptele de la intrare. Uşa se trînti cu zgomot şi un glas gîfîit, puţin răguşit întrebă :

— Hei, e cineva pe-aici ?

Dar mai înainte ca Mitrofan Ilici să fi avut răgazul să răspundă, tînărul cel înalt care ducea sacul în spate se ivi în prag. Era oacheş la faţă şi purta, dată pe ceafă, şapca de uniformă, lucioasă din pricina petelor de ulei. Se uită cercetător la Mitrofan Ilici şi la dactilografa Volkova, cu ochii lui atît de negri, încît pînă şi albul lor părea întunecat. Privirea aceasta vădea încordare şi chibzuială, de parcă omul ar fi cîntărit dacă poate sau nu să aibă încredere în cei doi necunoscuţi.

— Ei, ia spuneți, vorbi el răstit. Unde vă sînt șefii ? Sau au și plecat ?

În aceeași clipă își smuci sacul din spate, îl prinse din zbor cu mîinile lui puternice și-l lăsă cu grijă pe podea.

Tovarășul său mai vîrstnic scoase cu mîna stîngă o batistă din buzunar și începu să-și șteargă sudoarea de pe față. Brațul drept, bandajat, îi atîrna într-o legătură petrecută pe după gît, iar pe tifon se vedeau pete întunecate de sînge uscat.

— Scuzați, tovarășe, cine sînteți dumneavoastră ? îl întrebă acesta pe Mitrofan Ilici, stăpînindu-și cu greu gîfîitul și străduindu-se să vorbească calm și politicos.

— Koreţki... casierul-șef al băncii... Dar banca s-a evacuat. Eu și cu tovarășa, să vedeți... și aici Mitrofan Ilici tăcu încurcat, căutînd un cuvînt potrivit, și simțind cum i se aprind iar obrajii.

Feroviarul cel tînăr nu-l lăsă însă să-și urmeze vorba. Ridică brusc sacul de jos și-l puse pe birou.

— Tocmai de dumneata aveam nevoie. Dacă ești casier-șef, ia în primire, bădie ! Și dădu să dezlege sacul. Cel vîrstnic îl opri însă, făcîndu-i cu cotul o mișcare abia perceptibilă. Apoi, silindu-și obrazul obosit să zîmbească cît mai politicos, se adresă lui Mitrofan Ilici :

— Tovarășe... Koreţki, mi se pare că ați spus... Iertați-mă, dar înțelegeți și dumneavoastră, ne-am întîlnit în împrejurări atît de... În sfîrșit, v-aș ruga să ne arătați buletinul ca să ne cunoaștem mai bine...

Încurcat, fără să înțeleagă despre ce e vorba, Mitrofan Ilici vîrî mîna în buzunarul de la piept al hainei. Cel mai în vîrstă dintre oaspeți cercetă legitimația sa de serviciu, apoi o trecu și tînărului care o cercetă și el, confruntînd cu atenție fotografia. Amîndoi schimbară o privire.

— Ei, foarte bine, minunat ! se bucură cel mai în vîrstă. Tocmai de dumneata aveam nevoie. Hai, goleşte sacul ! zise el poruncitor, întorcîndu-se către cel tînăr. Repede !

Tînărul zîmbi, arătîndu-şi dinţii de un alb strălucitor, rupse sfoara, întoarse sacul cu gura în jos şi-l goli ridicîndu-l de fund. Din învelişul negru, de pînză groasă, pătată de ulei, în care brigăzile de tren îşi poartă de obicei sculele, se revărsă pe birou, acoperind în întregime postavul verde, un torent strălucitor de giuvaere: coliere de briliante, broşe, brăţări, inele, cercei, verighete, port-ţigarete masive, tabachere vechi de aur, încrustate în email şi pietre scumpe.

— Asta-i tot! spuse tînărul, după ce mai smuci o dată de capetele sacului. Acum, bădie, dă-ne în scris că ai primit şaptesprezece kilograme aur şi alte fleacuri de preţ.

— Şi, te rog, dacă eşti bun, mai repede! se rugă cel vîrstnic, apucîndu-şi cu mîna lui grăsuţă, bătrînească, reverul hainei. După toată înfăţişarea sa, după felul cum purta şapca, după periuţa căruntă a mustăţilor potrivite cu foarfeca şi chiar după batista colorată cu care îşi ştergea mereu fruntea, îţi dădeai seama că este şef de tren. Cît mai repede, tovarăşi, vă rog foarte mult!

Mitrofan Ilici şi dactilografa rămăseseră uluiţi lîngă birou, privind în tăcere mormanul de bijuterii ce scînteia cu lumini multicolore: el — cu spaimă, ea — cu o curiozitate copilărească.

— De unde le aveţi? întrebă fata în şoaptă.

Nici un răspuns.

— Scrie, bădie: am primit şaptesprezece kilograme de valori în diferite obiecte de la şeful trenului 01810 Egor Fedorovici Innokentiev şi ajutorul de mecanic Mirko Osipovici Ciornîi. Asta-i tot!

Mitrofan Ilici păstra încă aceeaşi tăcere.

— Eu n-am dreptul să primesc aceste valori! vorbi el în cele din urmă. Sucursala este evacuată, iar conturile curente închise.

— Atunci de ce te-au lăsat aici? se aprinse tînărul. De expoziţie? Cred că ştii că în timp de război sabotajul... şi se aplecă cu un aer ameninţător peste birou. Unde aveţi cîntarul?

Faptul că această comoară se afla în clădirea unei bănci sovietice şi că acolo, lîngă birou, stătea un om

care avusese probabil de-a face toată viața cu sume enorme, cu aur și alte „fleacuri" asemănătoare, reprezenta în ochii tînărului o garanție suficientă pentru păstrarea ei.

— Cîntărește și dă-ne o recipisă de primire! spuse el din nou, adresîndu-se lui Mitrofan Ilici.

— Mai potolește-te, nebunule! îl mustră cel vîrstnic. Dumneavoastră însă luați astea cît mai repede în primire și dați-ne o recipisă. Nu putem să le ținem la noi. Ni s-a spus să le predăm aci, la bancă.

— Înțelegeți că nu pot, n-am dreptul să o fac! se supără Mitrofan Ilici. Dar deodată se lumină la față și spuse: Bine, iau în primire, în schimb, voi ne luați în trenul vostru, pe mine și pe tovarășa. Vreți? Plecăm cu toții în spatele frontului și predăm lucrurile celor în drept. Ei, ce ziceți?

— Cum să vă luăm, omul lui dumnezeu? Nu-nțelegi că am fost bombardați? Locomotiva e făcută praf, și alta cine știe dacă răzbește pînă la noi. Fascistul bate cu obuzele drept în liniile noastre. Și lucrurile astea pot să dispară o dată cu noi. Asta-i nenorocirea! Și își aținti privirea plină de nădejde asupra lui Mitrofan Ilici. Ce putem face?

Se lăsă o liniște grea. Cei patru oameni stăteau în jurul mormanului de giuvaeruri, încurcați, neștiind ce hotărîre să ia.

Deodată Mitrofan Ilici tresări: o vagă speranță licări în ochii săi. Se repezi la telefon. Dacă instituția de la care cerea el de obicei, în cazurile extreme, încasatori înarmați pentru transportul și paza pe drum a marilor valori și a titlurilor ieșite din tezaurul băncii nu se evacuase încă? Poate că mașinile și oamenii lor se mai aflau în oraș! Da, nu plecaseră, era ferm convins de lucrul acesta! În acest caz, fie, va lua în primire sacul și-i va îndupleca pe încasatori să-l ducă imediat spre răsărit. Cum de nu se gîndise la asta mai-nainte?

Simțind că îi bate inima nebunește, ridică receptorul cu mîna tremurînd și fu fericit să audă pîrîitul bine cunoscut.

— Funcționează! exclamă el bucuros.

Şi acoperind cu mîna pîlnia, le împărtăşi feroviarilor în puţine cuvinte planul său, declarîndu-se gata să ia în primire valorile dacă i se va da o maşină cu escortă.

— Bravo, bădie! strigă tînărul.

În clipa aceea, un glas cunoscut răsună în receptor: „Centrala"... Mitrofan Ilici ridică mîna cerînd linişte şi rosti precipitat numărul cu care dorea să obţină legătura. Şi postul chemat răspunse.

Cineva întrebă cu glas obosit, dar calm, cine anume telefonează şi în ce chestiune.

— Ei, slavă domnului! exclamă Mitrofan Ilici.

Repetă de două ori numele şi funcţiunea sa, apoi ceru să i se trimită de urgenţă o maşină şi cîţiva oameni, care să ia în primire nişte valori foarte mari, aduse în ultima clipă la bancă. Comunică în şoaptă şi greutatea presupusă a acestor valori. În receptor se auzi un fluierat prelung de uimire, apoi glasul de la celălalt capăt al firului răspunse că trimiterea de încasatori era imposibilă, întrucît luptele se dădeau acum pe căile de acces spre gară, şi toată lumea plecase în linia întîi. Mitrofan Ilici arătă din nou importanţa valorilor. O clipă se auzi în receptor răsuflarea grea a celuilalt, apoi glasul său:

— Bine, tovarăşe Koreţki! Fiindcă-i vorba de un caz cu totul excepţional, vom trimite oameni.

— Să iau în primire? întrebă casierul-şef.

— Da, şi pregătiţi un act de inventariere. Maşina va sosi acolo în cel mult un sfert de oră.

Între timp, Musia şi ajutorul de mecanic cel oacheş aduseseră de la bufetul băncii un cîntar alb obişnuit. Scuturară firimiturile de pîine de pe taler, luară tara sacului, strînseră în grabă într-însul bijuteriile şi-l puseră pe cîntar.

În timp ce făceau toate acestea, şeful de tren, care-şi ştergea mereu cu batista sudoarea de pe frunte, le istorisi povestea comorii din sac. Brigada sa plecase cu ultimul tren din ţinuturile Baltice. Garnitura avea şi un vagon poştal. Avioanele duşmane surprinseseră trenul pe drum şi-i distruseseră cîteva vagoane, printre care cel poştal. În el se aflau doi încasatori, care

transportau o mare cantitate de valori ale oficiului de comerț cu bijuterii din Riga, ce urmau să fie predate Băncii de Stat. Unul dintre ei fusese ucis; celălalt, rănit în cîteva locuri, mai trăia încă la sosirea brigăzii de tren. Se uita buimac în jur, de parcă nu-și dădea seama ce se petrece cu el. Apoi, simțindu-și pesemne sfîrșitul, chemă din ochi oamenii mai aproape. Le spuse că transportă valori mari. Sacul de piele era rupt, iar bijuteriile risipite pe jos. Le ceru să strîngă totul și să predea valorile, în schimbul unei chitanțe, sucursalei Băncii de Stat din primul oraș mare din spatele frontului. Cu puțin înainte de a închide ochii, el stărui ca brigada să-și dea cuvîntul de onoare că această chitanță va fi trimisă șefului său.

Încasatorii fură îngropați în grabă, împreună cu celelalte victime ale atacului aerian, în șanțul de lîngă gară, iar bijuteriile adunate într-un sac. Șeful gării îl asigură pe conducătorul brigăzii de tren că sucursala băncii din localitate avea ordin să funcționeze pînă în ultima clipă. Și acum, în timp ce trenul aștepta sosirea unei locomotive în gara aflată sub tirul artileriei inamice, ei trebuiau să împlinească cea din urmă dorință a încasatorului ucis, adică să predea valorile la bancă și să obțină chitanța respectivă.

— Șaptesprezece kilograme, două sute șaizeci și cinci de grame. Precis! Cîntarul nu îngăduie o mai mare precizie. De trei ori am cîntărit, vorbi Musia, și-i arătă lui Mitrofan Ilici indicatorul care stătea nemișcat.

Casierul-șef se așeză la birou, căută pe jos o foaie de hîrtie mai mult sau mai puțin curată și făcu o chitanță de primire, cu o minunată scriere caligrafică, rotunjind cu migală majusculele. Semnă în josul foii și, pentru că nu avea la îndemînă nici un fel de ștampilă sau parafă, o rugă pe Musia să întărească documentul acesta neobișnuit, cu semnătura ei, ca martor, ceea ce era contrar tuturor legilor contabilității. Atunci cînd semnă, de emoție, Musia făcu o pată de cerneală pe foaia de hîrtie, la vederea căreia Mitrofan Ilici dădu din cap a dojană. Se apucă apoi să facă o listă a bijuteriilor dar feroviarul cel oacheș înșfăcă zorit chi-

tanța de pe birou și se repezi spre ușă, fără să-și ia măcar rămas bun ; celălalt mai vîrstnic se grăbi să-l urmeze. După o clipă, ușa de la intrare se trînti cu zgomot și pașii lor repezi se pierdură în piața pe care vîntul, schimbîndu-și direcția, începuse din nou s-o învăluie în fum ruginiu.

— Ce minunății ! exclamă fata, examinînd cu curiozitate conținutul sacului murdar. Nemaipomenit ! În viața mea n-am văzut asemenea podoabe !

— Nu te gîndești decît la fleacuri... Ia așează-te repede la mașina de scris, o zori Mitrofan Ilici, frecîndu-și nerăbdător mîinile slabe, subțiri. Pînă vin încasatorii trebuie să facem un inventar al valorilor și să întocmim un act de recepție în regulă.

Musia dezlegă basmaua și puse mașina pe masă.

„Au fugit ! Lor ce le pasă ! Au scăpat de grijă ! Ei, nu-i nimic, nu-i nimic, facem noi treabă și așa. Ce valori uriașe, da, uriașe — pur și simplu !" se gîndea Mitrofan Ilici. Simțul de răspundere îl scoase oarecum brusc din starea de apatie deprimantă ce-l stăpînise în ultimele zile. Își concentră toată voința.

— Ce te moșmondești atîta ? se răsti el la Musia, care tocmai potrivea în mașină o coală de hîrtie. Ești gata ? Haide, scrie :

„Inventar de valorile predate sucursalei orășenești a Băncii de Stat, de către șeful... cum îi zice ?... de către șeful trenului... Ce număr avea trenul ?... Ai scris ?... Ai scris „trenului" ? Șeful trenului cu numărul 01810 E.F. Innokentiev și M.O. Ciornîi, ajutor de mecanic la același tren". Subliniază numele. Gata ? Le-ai subliniat ?

Mitrofan Ilici se plimba prin odaie dictînd și frecîndu-și cu un aer grav mîinile. Dicta și în același timp era atent la canonada artileriei ce se auzea dinspre gară. Voia ca pînă la sosirea încasatorilor să redacteze actul de recepție a acestei neobișnuite depuneri, măcar într-o primă formă.

Bubuitul tunurilor se auzea acum din ce în ce mai tare. Suflul unei explozii foarte apropiate sparse cîteva geamuri și desprinse din tavan o bucată mare de tencuială care căzu pe masă. Musia se refugie,

ţipînd, într-un colţ al camerei. Mitrofan Ilici mormăi încruntat :

— Ei, ce ţi-e şi cu femeile astea nervoase... Nu te teme, că mai au pînă s-ajungă aici ! Hai, scrie mai repede că acuşi vine maşina...

În tojul lucrului auziră un huruit de motor, dar nu din partea de unde trebuiau să vină încasatorii, ci din direcţia opusă. Era un huruit necunoscut, încordat, strident. Peste puţin, în piaţa îmbîcsită de fum năvăliră în păcănitul asurzitor al eşapamentelor nişte motociclişti ; trecură pe lîngă bancă în goană, unul după altul, şi cotiră în strada Karl Marx. Mitrofan Ilici şi Musia încremeniseră la fereastră. Zgomotul nici nu apucase să se stingă şi auziră huruitul altor motoare, însoţit de un zăngănit metalic ce se rostogolea valuri, valuri. Clădirea băncii se cutremura, geamurile zornăiau.

Conturîndu-se nedesluşit prin pîcla ruginie, un grup de tancuri bondoace străbătură piaţa gonind în aceeaşi direcţie. Trecură unul după altul, la intervale scurte şi huruitul lor, cînd puternic, cînd mai potolit, năvălea prin geamurile biroului.

La început, Mitrofan Ilici crezu că sînt întăriri trimise grabnic în ajutorul unităţii colonelului Teplov care apăra gara. La un moment dat, însă, din coloană se desprinseră două tancuri şi, postîndu-se la amîndouă capetele pieţii, îşi rotiră încet turelele astfel ca să aibă în bătaie toate străzile din jur.

— Uite, au zvastica pe blindaj ! şopti fata, lipindu-se cu umărul de Mitrofan Ilici, ca şi cum ar fi căutat un ajutor. Şi deodată strigă, înfricoşată : Aştia-s nemţii, nemţii !

Da, era duşmanul. Se petrecea un lucru de neînţeles : acolo la gară, la cinci kilometri de oraş, artileria bubuia ca şi mai înainte, ba chiar cu o înverşunare crescîndă. Lupta era în toi. Unităţi ale Armatei Roşii şi batalioanele de vînători, alcătuite din feroviari, din muncitori de la moară şi de la fabrica de unt, apărau linia ferată principală. Iar aici, în centrul oraşului, apăruseră tancurile inamice.

Musia Volkova îşi veni cea dintîi în fire. Se repezi la telefon şi începu să bată cu desperare în furca aparatului. Voia să-i prevină pe cei care luptau la gară că aici, în oraş, duşmanul sosise. Receptorul însă era mort.

Nu-i mai rămînea decît să fugă, să fugă pînă nu era prea tîrziu! Să se strecoare pe străzile învecinate, prin curţi şi grădini, spre marginea de est a oraşului, care probabil nu era încă ocupată, şi să ajungă din urmă coloanele celor care se retrăgeau. Se repezi într-un suflet la uşă, dar un strigăt mînios o opri:

— Şi aurul? Doar răspundem amîndoi de el! Mitrofan Ilici vorbea cu un alt glas, hotărît şi ferm, în care răsuna şi dreptul de a porunci.

Musia îl măsură din cap pînă în picioare cu privirea ei ironică şi agresivă, din pricina căreia se bucura de foarte puţine simpatii în rîndurile colegilor.

— Ei, asta-i acum! Să rămîn sub stăpînirea nemţilor de dragul unor bijuterii! Puţin îmi pasă, uite, scuip pe ele!

Şi într-adevăr, scuipă pe podea.

— Cum îndrăzneşti să spui una ca asta! Îţi dai seama ce sarcină avem de-ndeplinit?

În ochii săi plini de mînie şi de hotărîre era ceva care o făcu dintr-o dată pe Musia să înţeleagă şi să se supună.

Afară, huruitul tancurilor şi zăngănitul acela metalic încetară brusc! Ultimul tanc străbătu în goană piaţa, iar cele două postate pentru siguranţa coloanei făcură un ocol şi porniră şi ele în urma celorlalte. Piaţa rămase pustie ca şi înainte. Nori de praf în care se vedeau rotocoale de fum se ridicau încetişor deasupra urmelor pe care le lăsaseră şenilele pe asfalt. Canonada de la gară se înteţea.

În cele din urmă, Mitrofan Ilici izbuti să lege sacul la gură.

— Acum nu mai vine nimeni să-l ia. Trebuie să-l scoatem singuri de aici. Da, da, singuri, noi amîndoi.

Oftă şi dădu să ia sacul în spate, icnind din pricina sforţării, dar în aceeaşi clipă se auzi din nou huruitul unui motor. De astă dată era desigur un turism. „Să

fi izbutit oare încasatorii să se strecoare pînă aici pe străzi lăturalnice!" se întrebară Mitrofan Ilici şi Musia, repezindu-se plini de speranţă la fereastră.

În piaţă se iviră, unul după altul, trei automobile ciudate, semănînd cu nişte bărci puse pe roţi. Cei dinăuntru — şoferi şi pasageri — şedeau cufundaţi pînă la brîu în aceste copăi de metal. Odată ajunse în piaţă, maşinile se despărţiră: două porniră spre clădirile comitetului orăşenesc şi sovietului orăşenesc, iar una, huruind mînios, veni drept spre clădirea băncii şi se opri cu scrîşnet de frîne în faţa intrării principale.

— La noi vin! şopti Mitrofan Ilici, simţind că i se taie picioarele şi că nu mai are putere să facă un pas. Totul din jur: Musia, încremenită în faţa ferestrei, fereastra, biroul cu maşina de scris, ceasul rotund atîrnat pe perete, peretele — totul începu să-i joace înaintea ochilor, aplecîndu-se într-o parte.

Şi apoi se petrecu lucrul cel mai îngrozitor din cîte se puteau petrece în ziua aceea de pomină: cîţiva militari în uniformă străină coborîră din maşini şi începură să urce scările de la intrare. Era prea tîrziu ca să mai poată fugi. Şi totodată era cu neputinţă să scoată aurul din clădirea băncii sau să-l ascundă. Bijuteriile aveau să cadă în mîna duşmanului şi vinovatul era el, casierul Mitrofan Ilici Koreţki, căruia feroviarii îi încredinţaseră aceste uriaşe valori aparţinînd statului.

Ţinîndu-se cu mîinile de marginea biroului ca să nu se prăbuşească, bătrînul îşi plimbă privirea pierdută prin cameră. În aceeaşi clipă, fata sări de pe pervazul ferestrei, se repezi la sac, îl apucă cu amîndouă mîinile şi, gîrbovindu-se din cauza greutăţii, îl trase spre soba de teracotă din colţul încăperii; în ultimele zile se arseseră aici o mulţime de acte de prisos şi acum soba era plină de cenuşa brună a turbei amestecată cu scrum de hîrtie.

Voia să vîre sacul în sobă, dar tropotul răsunător al cizmelor ţintuite se auzi chiar în faţa uşii. Sări înapoi ca un arc destins şi în clipa următoare stătea rezemată de birou cu un aer nepăsător şi un zîmbet

în aparență nevinovat și prietenos. Numai pieptul i se zbătea furtunos trădîndu-i emoția.

În încăpere intrară trei oameni: un tînăr militar dichisit, pesemne ofițer, cu o șapcă foarte înaltă, care-i aminti îndată lui Mitrofan Ilici o caricatură de Kukrîniksî [1] apărută în ultimul număr al „Pravdei", un soldat cu cască pătrată trasă pe ochi și cu un automat ce-i atîrna pe piept ca un fel de saxofon și, în sfîrșit, un civil scund, cu mișcări iuți, într-un pardesiu ușor și cu o caschetă sport pe cap. Avea mustăți mari, pleoștite și niște ochi spălăciți care alergau cu o amarnică neliniște în toate părțile ca și cum ar fi căutat ceva. Tustrei erau plini de praf, un praf verzui și așternut într-un strat atît de gros, încît nici nu le puteai deslușî expresia feței.

Buzele, sprîncenele și genele, pline și ele de praf, îi făceau să semene leit unul cu altul. Mitrofan Ilici se gîndi că are în fața lui o specie ciudată de oameni, cum nu mai cunoscuse; se vedea cît de colo că sînt răi, ascunși... Gîfîiau cu toții de parcă ar fi alergat cine știe cît înainte de a intra în birou.

Ofițerul se opri în fața lui, duse două degete la chipiu în chip de salut și începu să întrebe ceva, uitîndu-se mereu cu coada ochiului spre ușile încăperilor învecinate.

— Pan [2] ofițer vrea să știe dacă aici este într-adevăr banca locală! traduse civilul cu mustățile pleoștite, într-o rusească cu accent ciudat.

Mitrofan Ilici nu auzi întrebarea. Se uita la ofițerașul acela tînăr de tot, cu mutră îngîmfată, la soldatul care stătea lîngă sobă, cu picioarele desfăcute asemenea unei statui de lut și la civilul mustăcios, cu șepcuța aceea caraghioasă de copil. Se uita la ei și-și spunea în gînd: așadar, iată cum arată oamenii care s-au proclamat stăpînii lumii...

Ofițerul începu să țipe, amenințînd pesemne, dar din felul în care își arunca mereu privirea spre ușă

[1] Cei trei renumiți caricaturiști sovietici, lucrînd și semnînd în mod colectiv cu cele dintîi silabe ale numelor lor: Kuprinov, Krîlov, Nik. Sokolov. (n.t.)

[2] Domnul (în limba polonă). (n.t.)

se vedea limpede că îi este teamă. Mîinile mari şi butucănoase ale soldatului tremurau strîngînd cu încordare automatul; civilul ţopăia pe loc, ca un cocoş, de parcă l-ar fi fript podeaua... În clipa aceea vîntul umflă perdeaua de la fereastră, făcînd-o să pocnească ca un bici ciobănesc... Ca la o comandă, cei trei se lăsară pe vine.

Şi tocmai oamenii aceştia, tocmai ei, voiau să supună marele popor sovietic! Bătrînul zîmbi răutăcios şi fără teamă. Acum, tremurul nervos îi trecuse, ba chiar şi inima i se liniştise. Ei, el îşi trăise viaţa, atita cit îi fusese dat, şi nu trăise prost, aşa că nu-i era ruşine să-şi amintească de trecut. Ar mai fi vrut el, ce e drept, să trăiască, însă n-avea încotro, pesemne că aşa-i era lui sortit. Dar despre ce trăncănea gîndacul acela mustăcios, tot trăgîndu-l de mînecă? Ce voia?

— Pan ofiţer spune că nu poate să aştepte prea mult. Pan ofiţer se supără, pan trebuie să răspundă la întrebare.

Într-adevăr, ofiţeraşul îşi desfăcea cu o grijă ostentativă tocul revolverului.

Cu atît mai bine!

Mitrofan Ilici privi pe fereastră, peste umărul ofiţerului, piaţa năpădită de fum, apoi se îndreptă mîndru din spate, strîngînd buzele şi lăsînd pleoapele în jos. Nu, el nu avea să implore milă: puteau ei să aştepte mult şi bine! Ba chiar se gîndi să-i înfrunte înainte de moarte, să le strige ceva nimicitor străinilor acestora cu feţele mînjite de praf, în care sclipeau doar albul ochilor şi dinţii rînjiţi. Dar nu avu timp să găsească cuvintele potrivite.

Îmbrîncindu-l pe tălmaci, Musia sări graţios în faţa ofiţerului şi, apărîndu-l pe bătrîn cu trupul ei, ciripi cu o cochetărie surprinzătoare:

— Da, da, vă rog să spuneţi domnului ofiţer, că aceasta este chiar sucursala orăşenească a Băncii de Stat. Se întoarse spre Mitrofan Ilici care văzu arzînd în ochii ei strălucitori flacăra unei inspiraţii deznădăjduite. Spuneţi domnului ofiţer, că acesta este bunicul meu, Grossvaterul meu. Înţelegeţi? Să nu se

supere domnul ofiţer pe el. Nu stă prea bine cu inima... inima lui face „tup-tup-tup“... Înţelegeţi ? De bucurie. Un acces... un acces de cord. O boală... Krank.

Se apropie iute de ofiţer şi, apucîndu-l de mîneca vestonului prăfuit, continuă cu aceeaşi inspiraţie deznădăjduită :

— Sub ţar, sub Kaizerul nostru, verstehen Sie ? Grossvaterul meu era burjui, adică, scuzaţi, cum spuneţi dumneavoastră, un om foarte bogat. Spuneţi domnului ofiţer, că Grossvaterului meu, pe care-l vedeţi aici, i s-a luat după aceea totul, totul. Înţelegeţi ? Verstehen Sie ? Acum spuneţi-i că au plecat toţi, iar noi, eu şi cu bunicul, am rămas să trăim cu fas... adică, voiam să spun : cu domnii nemţi... Verstehen Sie ?

Musia zîmbi graţios, se aşeză pe un scaun potrivindu-şi fusta şi, scoţînd o oglinjoară din poşetă, începu să-şi facă provocător buzele cu ruj.

Mitrofan Ilici îi aruncă o privire mînioasă. Ce tot îndruga fetişcana asta necugetată ? La ce bun acest bîlci ? Cum de îndrăznea să întineze cu o minciună ticăloasă cele din urmă clipe ale vieţii sale lungi şi cinstite — da, chiar aşa, cinstite.

Pete purpurii de mînie se iviră pe obrajii lui palizi, un tremur nervos îi cuprinse faţa, iar colţurile buzelor i se lăsară în jos. Strînse pumnii şi dădu să se repeadă la Musia, dar în aceeaşi clipă îi surprinse privirea neliniştită. Fata trăgea cu coada ochiului la sacul slinos azvîrlit pe grămăjoara de turbă de lîngă sobă şi asta îl făcu pe Mitrofan Ilici să se dezmeticească într-o clipă. Da, da. Musia avea dreptate : lui nu-i era îngăduit să moară fără să-şi fi îndeplinit datoria. Fata asta era înţeleaptă şi mai şireată decît el. Avea dreptate : trebuiau să accepte orice, numai să salveze aurul care căzuse pe neaşteptate ca o povară pe umerii lor.

Între timp, ofiţerul, după ce auzi din gura tălmaciului cuvintele Musiei, luă poziţia de drepţi, duse două degete la vizieră, îşi spuse numele şi, mormăind ceva politicos, cercetă cu un vădit interes silueta ei micuţă, dar bine proporţionată, începînd de la pantofii

eleganți care scoteau în evidență finețea gleznelor și sfîrșind cu ochii cenușii și îndărătnici, ce priveau dîrz pe sub șuvița căzută pe frunte. Apoi făcu o plecăciune exagerată, pocnind răsunător din călcîie.

— Pan ofițer mă roagă să vă transmit că este bucuros de cunoștința prea nobilei pani. Vă cere scuze că nu dispune de timp și vă roagă să-i arătați imediat unde sînt păstrați banii în valută rusă și străină, precum și valorile în obiecte sau aur, titlurile de împrumut și rentă, polițele de asigurare, acțiunile, depunerile particulare și celelalte, cum li se spune?... active.

După ce rosti aceste cuvinte, parcă învățate pe dinafară, tălmaciul tăcu și oftă. Era limpede că nu spunea pentru prima dată această frază, că o socotea chiar și el drept o simplă formalitate și că nici nu se aștepta la un răspuns pozitiv.

— Înălțimea voastră, să ne fie cu iertare! Ce fel de bani, de unde? făcu Mitrofan Ilici cu glas nesigur, încercînd să intre în rolul său de fost bogătaș.

Se silea să-și amintească înfățișarea unuia dintre fabricanții, moșierii sau bancherii județului, pe care el, un umil impiegat de bancă, avusese cîndva prilejul să-i cunoască, în cadrul serviciului său, dar nu izbutea nici în ruptul capului. Deși trăise mai mult de jumătate din viață în anii dinaintea revoluției, toate acestea se îndepărtaseră nespus de mult, fuseseră cu desăvîrșire șterse de acel aproape un sfert de veac al puterii sovietice. Întreaga lui tinerețe întunecată îi apărea acum foarte vag, aproape ireal, întocmai ca un capitol dintr-o carte plicticoasă, citită demult și pe jumătate uitată. Așa că în ciuda sforțărilor sale nu izbuti să-și amintească niciunul dintre mai marii județului.

În schimb îi răsăriră în minte cîteva personaje dintr-o piesă de Ostrovski, pe care o văzuse iarna trecută pe scena teatrului orășenesc, și, mai cu seamă, chipul unui bătrîn negustor, înfățișat de un actor talentat. Silindu-se să imite intonațiile din glasul acestuia, care-i răsunau și acum în urechi, Mitrofan Ilici continuă oarecum cu mai multă siguranță:

— Nici nu căutați, înălțimea voastră! Nu vă pierdeți vremea degeaba. Uite, mulțumesc lui dumnezeu și cum îi zice... domnului Hitler al vostru, că v-ați grăbit să veniți, că ăia, uite, au luat cu ei pînă și clanțele de la uși, pînă și încuietoarele ferestrelor. N-au lăsat nimic, au cărat totul cu ei... Atunci ce active... doamne iartă-mă, să mai fie?

Mitrofan Ilici vorbea încet și judicios ca un actor pe scenă. Vorbea, dar toată atenția lui era concentrată asupra sacului slinos ce zăcea lîngă sobă. Nici nu îndrăznea să privească într-acolo; se uita în direcția opusă, simțindu-i totuși prezența, clipă de clipă, cu toți nervii, ca și cum aurul ar fi emanat curenți magnetici. Îl stăpînea o teamă dureroasă, fiindcă soldatul cu automatul stătea chiar lîngă sobă, și atît de aproape de sac, încît cizma lui cenușie de praf, cu carîmbul scund și larg ca o căldărușă, aproape că-l atingea.

Dacă se apleca și se uita în el?

Moartea? Nu, moartea nu era atît de îngrozitoare. Era ceva cu mult mai îngrozitor, de o mie de ori mai îngrozitor: fasciștii se vor năpusti asupra giuvaerelor! În timpul acesta feroviarii, ajunși în spatele frontului, îl vor căuta pe tovarășul Cerednikov, îi vor prezenta chitanța și-i vor spune că au predat valorile casierului-șef, personal. Cerednikov va citi chitanța și recunoscînd semnătura va răsufla ușurat, înțelegînd că au fost predate în mîini sigure. Dacă le luase Koreţki în primire însemna că nu aveau să se piardă, orice s-ar întîmpla. În cei douăzeci și patru de ani de serviciu ai săi, Koreţki nu avusese lipsă o singură copeică. Feroviarii vor pleca liniștiți, iar Cerednikov va aștepta încrezător. Între timp, fasciștii vor cumpăra cu acest aur alte mașini afurisite, cu care vor continua să tăvălugească ogoarele sovietice și să ucidă soldații sovietici, printre care erau și feciorii lui Mitrofan Ilici. Bătrînul se gîndea la toate acestea și se înspăimînta. „Mîntuiește și ocrotește, doamne! Nu lăsa ca aurul acesta să cadă în mîinile spurcate ale dușmanului!" se ruga el în gînd, ros-

tind aceste vorbe vechi, jalnice și caraghioase, venite din trecutul depărtat.

În acest timp, Musia se așezase pe marginea biroului și începuse să-și legene cu nepăsare piciorul, uitîndu-se cu coada ochiului cînd la ofițer, cînd la soldat, cînd la tălmaci; aceștia, la rîndul lor, îi urmăreau pe furiș toate mișcările, ascunzîndu-se unul de celălalt. Fata ciripea într-una și cu un aer atît de firesc, încît lui Mitrofan Ilici i se păru din nou că ea cochetează cu adevărat. O ciudă amestecată cu mînie îl năpădi și de astă dată, dar fu izbit brusc de faptul că Musia se așezase în așa fel, încît să ascundă sacul privirilor ofițerului și tălmaciului. „Bravo, deșteaptă fată! se bucură bătrînul în gînd. Uite de la cine să înveți cum să te stăpînești. Cum de-i vin în minte toate astea? Actriță — adevărată actriță!"

— Spuneți înălțimii sale că sînt gata să fac tot ce-mi stă în putință pentru a-i fi de folos! se grăbi să spună Mitrofan Ilici, reamintindu-și intonațiile vocii groase a negustorului din piesă și apăsînd pe „o", în felul rușilor de pe Volga. Rog cu tot respectul pe înălțimea sa să poftească în încăperea tezaurului; s-ar putea ca în zăpăceala și graba plecării, ăia să mai fi uitat cîte ceva.

Însoțit de soldatul care semăna cu o uriașă păpușă mută, casierul-șef ieși din încăpere. Ofițerul și tălmaciul porniră în urma lui, așa că Musia rămase singură. „Poate că izbutește să facă ceva! Să ducă sacul undeva, să-l ascundă!" se gîndea Mitrofan Ilici. Începea să-și dea seama că fasciștii aceștia, cei dintîi cu care dădea el ochii, nu știau de fapt nimic despre poporul său și că nu era prea greu să-i păcălești, să-i tragi pe sfoară, servindu-le la nevoie născocirile propriei lor propagande. Bătrînul devenea tot mai sigur de sine în rolul său de fost bogătaș sărăcit de puterea sovietică și venit acum împreună cu nepoata sa pentru a revedea casa care-i aparținuse, chipurile, cîndva. La început, povestea, scornită la întîmplare, i se păruse naivă. Și totuși iată că nemții îi crezuseră. Tălmaciul cel mustăcios făcea plecăciuni peste plecăciuni în fața bătrînului, se gudura mereu

pe lîngă el şi din „prea nobilul pan comerciant“ nu-l mai scotea.

Mitrofan Ilici se convingea acum pe deplin de încă un lucru : că se temeau. Tancurile, autocamioanele cu infanterie, motocicletele goneau din nou prin piaţă, îndreptîndu-se spre gară, în şir neîntrerupt, făcînd să se cutremure totul în jur ; la intrarea principală a băncii se afla postată o santinelă. Şi totuşi acestor trei oameni înarmaţi care-l însoţeau pe el, un bătrîn neputincios şi neînarmat, le era frică ; îl puneau să meargă înainte, ţineau mîinile înfundate în buzunare, aruncau priviri speriate tuturor uşilor întîlnite în cale, tresăreau la fiecare explozie mai puternică. „Aha, v-au şi învăţat minte ai noştri, domnilor derbedei... Aici nu e Europa apuseană şi la noi n-o să vă plimbaţi în voie cu cuconiţele la braţ !“ se gîndea bătrînul casier cu o bucurie răutăcioasă.

Intrară în încăperea tezaurului. Nemţii se repeziră la safeurile masive zidite în perete, care din cauza greutăţii lor fuseseră lăsate pe loc. Mitrofan Ilici se aşeză încetişor la biroul de stejar pe al cărui jilţ se mai afla perniţa de postav cusută chiar de mîinile răposatei lui soţii ; îşi sprijini coatele de marginea biroului şi cu bărbia în palme începu să se uite la feţele ciudate, prăfuite, ale oamenilor acelora îmbrăcaţi într-o uniformă străină, care mişunau de colo-colo ca nişte şobolani. Stătea sub o tăbliţă cu inscripţia : „Casier-şef M. I. Koreţki“, la biroul lui, la „locul lui de muncă“, cum îi plăcea să spună. La un moment dat i se păru că vede siluetele acelea cenuşii într-un coşmar groaznic, de necrezut.

Tălmaciul luă de pe birou un perforator — perforatorul pe care Mitrofan Ilici îl adusese cîndva de acasă — şi cu un „hm !“ plin de satisfacţie îi dădu drumul într-un buzunar adînc, în care măruntele lucruri de birou puteau dispare fără urmă, apoi suspină :

— Pan are dreptate : au luat într-adevăr totul, afară de... cum le zice pe rusește ? afară de încuietoarele de la ferestre. Nu este pan atît de amabil să ne conducă în încăperea... cum îi zice ? Unde se află

frezorul... nu, nu frezorul, am vrut să spun trezorul, la trezorerie!

Coşmarul continua.

Ofiţerul ordonă soldatului cu automatul să treacă înainte, apoi, scoţîndu-şi şi el revolverul, coborî în încăperea întunecoasă de la subsol, plină de praf, de miros de hîrtii vechi şi de ceară de sigilat. Lumina palidă a lanternei electrice luneca pe rînd în safeurile goale, căscate ca nişte peşteri, desprindea din beznă uşi groase de oţel, cu urme de sigilii şi de ceară, colţuri de podea acoperite cu un strat gros de scrum foşnitor şi de petice nearse de hîrtie. Coşmar cumplit, istovitor... Totuşi, undeva în adîncul sufletului său zbuciumat, Mitrofan Ilici avea o licărire de speranţă: Musia Volkova era acolo, sus. Orice se întîmpla aici, fata aceea isteaţă avea să izbutească sigur să facă ceva. Puteau să-l chinuie, să-l împuşte chiar... Principalul era ca Musia să salveze aurul statului, să-l ascundă, ca să nu cadă în mîinile duşmanului...

Undeva sus, o uşă se trînti cu zgomot. Cei trei nemţi săriră ca arşi, se lipiră de perete şi îndreptară armele asupra scării slab luminate, cu strigăte de avertisment. Gîfîiau din greu. Revolverul din mîna ofiţerului tremura. Un zîmbet de bucurie răutăcioasă se ivi din nou pe buzele bătrînului: „Apucături de lup şi suflete de iepuri! Nu, n-o să umblaţi, n-o să umblaţi în voie pe pămîntul nostru!"

Şi fără să se teamă că îşi exagerează rolul său de fost bogătaş, se adresă cu îndrăzneală tălmaciului:

— Ascultă, drăguţă, ia întreabă pe înălţimea sa dacă poate chema aici de urgenţă nişte pionieri.

— De ce-i trebuiesc panului pionieri?

— Uite, de ce: ei au luat obiceiul să mineze înainte de plecare cele mai bune case. Cum, n-aţi auzit? Se poate? E un lucru ştiut de toată lumea! Îngroapă undeva în podea o maşină infernală, uneori chiar două, apoi pleacă. Tu habar n-ai, dar ceasul îşi vede de treabă: tic-tac, tic-tac... Iar cînd a trecut timpul hotărît, bomba explodează şi gata! s-a dus casa! Ce, parcă-i doare inima de avutul străin? Eu însă am clădit casa

asta pe vecie, şi pentru mine, şi pentru moştenitorii mei...

Cînd auzi tălmăcirea acestor cuvinte, ofiţerul dădu dintr-o dată semne de nerăbdare. Apoi ieşiră cu toţii val-vîrtej din subsolul băncii, urcînd treptele două cîte două, şi străbătură aproape în fugă şirul de camere goale ale băncii. Mitrofan Ilici venea agale în urma lor, cu un zîmbet imperceptibil pe buze.

Nu, Volkova nu plecase. Stătea pe pervazul ferestrei şi-i explica ceva prin gesturi soldatului postat la intrarea principală. Mitrofan Ilici simţi o împunsătură în inimă: sacul se afla în acelaşi loc, ba acum i se păru chiar mai voluminos.

Ofiţerul duse mîna la chipiu, salută din nou, cercetă încăperea cu o privire grăbită şi arătă soldatului maşina de scris. Acesta o luă la subsuoară şi dădu să iasă.

Fata, care numai cu o clipă mai înainte zîmbea cu cochetărie, sări ca arsă de pe pervazul ferestrei şi se repezi la soldat. Nemţii se opriră în loc.

— Acest obiect vă aparţine, Fräulein? întrebă ofiţerul.

— Nu, nu-i maşina mea şi nu pot s-o dau! Înţelegeţi, nu-i maşina mea, este a instituţiei! strigă fata, trăgînd din toate puterile de maşină.

Ofiţerul înălţă mirat din sprîncene.

— Păi atunci, Fräulein, de ce apăraţi un lucru străin? Tot ce se află aci, — continuă el, arătînd cu mîna în jur, — sînt trofee ale marii armate a Führerului.

— Las-o aci, prostănacule! ţipă Musia, înfuriată, fără să dea drumul maşinii de scris.

Soldatul cu urechile roşii de mînie încerca să desfacă mîinile fetei de pe trofeul său, dar ea se agăţase puternic de maşină şi căuta să-l lovească cu piciorul.

— Înălţimea voastră, pentru dumnezeu şi în numele lui Hristos, chemaţi vă rog nişte pionieri! exclamă cu desperare Mitrofan Ilici. Acuma, îmi sare casa în aer. O explozie — şi gata, s-a dus!

Ofiţerul ieşi din odaie. Soldatul îşi smuci cu putere prada şi îmbrîncind-o pe Musia se repezi împreună

cu translatorul afară din cameră. Fata căzu, dar sări pe loc în picioare, se repezi la fereastră și aplecîndu-se peste pervaz începu să amenințe cu pumnii. Mitrofan Ilici o trase cu de-a sila înapoi ; ea își privi degetele învinețite, suflă în ele ca să-i treacă durerea și izbucni deodată în plîns.

— Ei, haide... lasă, nu-i nimic. Mare lucru o mașină de scris ! În schimb am salvat o comoară.

Fata îl săgetă pe bătrîn cu o privire indignată :

— Era cea mai bună mașină din bancă ! Cum de nu înțelegi lucrul acesta ? Doar eu răspund pentru ea... Auzi, „trofee ale armatei Führerului" ! Oh, ticăloșii !

Și începu scîrbită să-și șteargă de rochie mîna pe care i-o strînsese ofițerul. O freca cu atîta foc, de parcă ar fi vrut să-și jupoaie pielea. Văzînd-o așa mititică și mînioasă, cu fața roșie de furie și udă de lacrimi, Mitrofan Ilici zîmbi : zîmbea pentru prima dată în zilele acestea ale războiului.

— Dacă aș mai crede în dumnezeu, aș zice că însăși providența mi te-a trimis în ajutor, Musia ! rosti el, spunîndu-i pentru prima oară pe nume.

Ea îl privi mirată. Pînă atunci, nu-i spusese niciodată pe nume. Pe genele ei lungi mai sclipeau încă lacrimi, dar zîmbi și răspunse :

— Nu de minuni ne arde nouă acum ! Te rog să iei dumneata sacul. Un Grossvater iubitor, fost bogătaș, nu poate să-și lase nepoțica să care singură asemenea greutăți.

Și fără nici o sforțare își aruncă pe umăr bocceaua cu lucrurile ei.

— Ce zici, strașnic i-am mai păcălit cu bătrînul burghez, nu ? Proștii, i-am dus ! Credeam că sînt mai șireți, dar văd că... și fata ciocăni cu înțeles în muchea pervazului.

— Ei ne apreciază după măsura lor fascistă, Musenka, răspunse Mitrofan Ilici. Au spus atîtea minciuni pe socoteala noastră, încît acum și ei au început să creadă în ele. Dar fii pe pace ! Au să le plătească cu vîrf și îndesat ! Luă în spate sacul cu valori și în aceeași clipă fața lui exprimă o adîncă uimire, sim-

ţind pe umeri şi pe spinare nişte bucăţi colţuroase de turbă.

— Te miri, tovarăşe Grossvater ? Păi cum ar putea să fie aur într-un sac păcătos ca ăsta ! Am pus turbă peste bijuterii pentru cazul cînd s-ar dovedi prea curioşi, explică Musia, şi-l zori. Ieşim pe uşa de serviciu, apoi printr-o spărtură din gard în curtea clubului salariaţilor din unităţile alimentare, iar de acolo în Uriţkaia şi în bulevard... Acum cîţiva ani ne strecuram cu fetele ca să venim aici la club, la serate, fără să mai luăm bilete... E simplu de tot.

Şi porni înainte, arătîndu-i drumul prin curţile pustii.

Dinspre gară continua să se audă canonada, care parcă se înteţise.

Oraşul învăluit în fum zăcea mai departe în aceeaşi amorţire.

3

Viaţa îşi schimbase înfăţişarea. Prezenţa unui om în apropiere nu te bucura cîtuşi de puţin, ba dimpotrivă te speria, făcîndu-te să fii cu ochii-n patru. Cum auzeau un zgomot de paşi, cei doi tovarăşi de drum se ascundeau repede în prima curte. Cei care se apropiau erau pesemne stăpîniţi de aceleaşi sentimente, căci se făceau şi ei nevăzuţi în fumul des ca o negură. Părea că acest străvechi oraş rusesc, pomenit şi în letopiseţe, se preschimbase dintr-o dată într-un pustiu. Trebuiau să se uite cu atenţie de jur împrejur şi nu numai să păşească încet, dar chiar să-şi ţină răsuflarea.

Astfel, fără să întîlnească ţipenie de om, dar dînd în fiece clipă peste tot soiul de lucruri casnice aruncate în mijlocul străzii, cei doi drumeţi străbătură cîteva străzi centrale; în cele din urmă ajunseră la bulevard.

Cînd Mitrofan Ilici şi cu Musia îşi aruncară privirile de-a lungul lui, rămaseră încremeniţi şi se lipiră instinctiv de zidul casei în dreptul căreia se aflau. Nici nu puteau să-şi dea seama ce anume se petrecuse. Plopii impunători, cu ramuri dese, ale căror coroane cu cîteva ceasuri mai devreme se contopeau de-a lungul bulevardului formînd două minunate fîşii verzi, zăceau acum la pămînt. Printre trunchiurile doborîte, cu frunzişul lor lucios, care nu apucase încă să se veştejească, mişunau pionieri nemţi. Tăiau crengi cu ferăstraie sau topoare, săpau şanţuri lungi, iar unii căptuşeau parapetele tranşeelor cu cărămizi pe care alţii le aruncau de la ferestrele din apropiere, dărîmînd probabil în acest scop sobele din case. Pe chipu-

rîle soldaţilor se citea oboseală şi nepăsare. Un militar burtos, care părea comandantul lor, şedea tolănit într-un fotoliu adînc de piele, în mijlocul bulevardului, acum inexistent. Îşi vîrîse boneta sub diagonală, deasupra epoletului, şi chelia lui trandafirie sclipea la soare.

Mitrofan Ilici rămase locului, împietrit. Musia îl zgîlţîi şi-l trase insistent de mînecă.

— Haide, hai să mergem ! şopti ea. Să ocolim piaţa. Să ocolim bulevardul. Dă-i încolo...

Bătrînul porni maşinal în urma ei. Aproape că nu înţelegea ce-i spune şi nici nu-şi dădea seama încotro merge. Simţea numai că mîna mică, dar puternică a fetei, care-i strîngea braţul cu tărie, tremură. Tremura şi el, ca de friguri, iar în urechi îi stăruiau loviturile surde de topor şi zgomotul metalic al casmalelor din mîinile pionierilor nemţi.

Vîntul se înteţi şi împrăştie din nou fumul înecăcios care cernea văzduhul. Soarele arzător străluci cu toată puterea, făcînd să pară şi mai îngrozitoare străzile pustii, casele cu ferestrele scoase din ţîţîni şi cu uşile date de perete şi scrumul mohorît ce foşnea sub picioare, înălţîndu-se încetişor deasupra oraşului în văzduhul însorit.

Străbătură cîteva străzi fără să întîlnească picior de om şi de aceea fură cu atît mai îngroziţi zărind pe neaşteptate la o răscruce un grup de soldaţi nemţi, care ieşeau buluc pe uşa sfărîmată a magazinului „Gastronom". Cel din faţă ducea în braţe mai multe sticle de vin, înfăşurate într-o foaie murdară de cort. Zărindu-i, neamţul duse mîna la armă, dar cînd observă rochia elegantă a fetei, se opri în loc cu picioarele desfăcute, spuse ceva şi începu să rîdă gros. Altul din spate hohoti îndată la fel de răguşit : era un neamţ rumen, cu ochelari, care ţinea în braţe vreo zece cutii cu bomboane de ciocolată. Ceilalţi erau şi ei încărcaţi fie cu lăzi, fie cu coşuri, fie cu cutii mari de carton. În urma tuturor venea, poticnindu-se, un soldat fără caschetă, scund şi chel, care îşi suflecase mînecile şi îşi turna drept în gură dulceaţa dintr-un borcan.

Neamțul care purta în brațe cutiile cu ciocolată se opri din mers, le puse încet jos, apoi o chemă pe Musia, făcîndu-i semn cu degetul. Arătă spre ciocolată, rînjind, dar fata se trase înapoi ca arsă, de parcă i-ar fi oferit otravă. Soldații izbucniră în hohote de rîs: erau beți și foarte bine dispuși.

Cel scund și chel trînti de asfalt borcanul care mai avea în el resturi de dulceață și făcu Musiei o plecăciune exagerat de ceremonioasă.

— Deutsche Soldaten... haraşo... Dobri ceilovek![1] exclamă el, împungîndu-se în piept cu degetul lipicios de dulceață.

— Matcă, matcă, ciocolat![2] explică cu glas pițigăiat neamțul cu ochelari.

Și apucînd-o pe Musia cu o mînă, o trase spre cutiile cu bomboane. Ceilalți soldați se apropiară și ei, făcînd cerc în jurul Musiei. Mitrofan Ilici rămase înafara cercului.

— Ciocolat lux, spuse neamțul cu ochelari, făcîndu-le cu ochiul tovarășilor săi și căutînd să-i dea Musiei cu de-a sila un pachet.

— Musia, ia ce-ți dau ca să te lase în pace! îi strigă Mitrofan Ilici care încerca zadarnic să-i vină în ajutor.

Fata se smuci cu o sforțare desperată din mîinile neamțului și-i strigă în obraz, cu ochii scăpărînd de mînie:

— Lasă-mă! Lasă-mă în pace!

— Musia, ia ciocolata și dă-i la naiba!

Tot grupul se întoarse atunci spre Mitrofan Ilici. Unul dintre ei se uită țintă la sacul pe care bătrînul îl lăsase la pămînt, apoi fluieră printre dinți anunțînd o nouă distracție și se apropie prefăcîndu-se că vrea să ia sacul. Expresia de adîncă groază ce se ivi pe chipul lui Mitrofan Ilici dezlănțui în rîndurile soldaților o explozie de bucurie.

Neamțul cu ochelari fluieră din nou și începu să dezlege frînghia de la gîtul sacului cu o grijă exa-

---

[1] Soldați germani... bine... Om bun! (n.t.)

[2] Maică, maică, ciocolată! (n.t.)

gerată. Arătă apoi cu mîna spre tovarăşii săi, dînd a înţelege că are de gînd să împartă totul între ei. Musia se uita la truda degetelor lui care desfăceau sacul fără grabă. Ar fi vrut să se arunce asupra neamţului, să-şi înfigă unghiile în mîinile lui hidoase, să-i smulgă nepreţuitul sac, dar un simţămînt ciudat o ţintuia locului. Mitrofan Ilici stătea lîngă ea, cu capul dat neputincios pe spate şi cu ochii pe jumătate închişi, plini de suferinţă.

În cele din urmă, frînghia cedă. Presimţind o nouă distracţie, grupul nemţilor se înghesui în jurul sacului, cu mîinile întinse într-un gest teatral. Chiar în clipa aceea, neamţul cu ochelari scoase la iveală cîţiva bulgări mărunţiţi de turbă. Privi mirat prin ochelari spre fată şi spre bătrîn, apoi săltă turba în palme, ca să vadă toţi camarazii lui ce anume păstrează cu atîta grijă cei doi caraghioşi de ruşi. Soldaţii izbucniră din nou în rîs, arătînd prin gesturi că nu au nevoie de turbă. Apoi îşi ridicară pachetele de pe trotuar şi îşi văzură de drum. Musia rămăsese aplecată asupra sacului care într-adevăr părea plin cu turbă. Îşi revenea cu greu din spaima cumplită pe care o trăsese. Trecînd pe lîngă ea, neamţul cu ochelari îi vîrî în mînă o cutie cu ciocolată.

— Deutsche Soldaten, ho-ho! rosti el cu un aer victorios, şi alergă cu paşi mărunţi să-i ajungă pe ceilalţi.

După ce legară sacul, Musia şi Mitrofan Ilici porniră posomorîţi în urma lor. Acum nu mai puteau să se strecoare neobservaţi, fiindcă nemţii păreau să fi împînzit tot oraşul. O apatie grea puse din nou stăpînire pe bătrîn. Fata aproape că-l tîra după ea.

Drumul lor trecea pe lîngă biblioteca publică. Fură nevoiţi să coboare de pe trotuar pe caldarîm: cineva arunca peste fereastră braţe întregi de cărţi. Din clădirea unde se afla muzeul orăşenesc, cu care se mîndreau atît de mult cercetătorii locali ai regiunii, se auzea un cîntec străin. Prin ferestrele văduvite de geamuri se auzea acelaşi tropot greoi de cizme, zgomot de ciocane, huruit şi zăngănit strident de sticlă spartă. Musia se uita cu groază în jur, dar Mitrofan

Ilici rămînea indiferent la toate — nu mai lua nimic în seamă. Tîra supus sacul greu și privea în jur cu ochi care parcă nu vedeau nimic.

— Ți-ai putea oare închipui cum se petrec toate aceste lucruri în realitate dacă ai citi despre ele în ziare? întrebă el în cele din urmă.

Musia îl zorea să meargă, trăgîndu-l de mînecă:

— Hai!... Auzi! Împușcături... Lîngă gară... Acolo sînt ai noștri. Hai repede, mai repede...

Strada care ducea spre gară era însă înțesată de o nesfîrșită coloană de tancuri germane. Văzînd aceasta, hotărîră să se îndrepte spre marginea de răsărit a orașului, în liniștitul cartier Zarecie, unde locuia Mitrofan Ilici. Acolo nu erau nici fabrici, nici uzine, nici mari magazine, nici depozite, și deci se putea presupune că nu erau nici nemți prea mulți. Își spuneau că era mai bine să aștepte în căsuța lui Mitrofan Ilici căderea serii și apoi să se strecoare afară din oraș.

Se aflau acum aproape de capătul drumului. Deodată, într-o ulicioară pustie fură opriți de doi militari înalți într-o uniformă neagră, cum nu avuseseră încă prilejul să vadă. Spre deosebire de soldații întîlniți mai înainte, aceștia erau eleganți și fercheși. Erau proaspăt bărbieriți, aveau cizmele lustruite ca oglinda și cască lăcuită, cu două fulgere de argint strălucitoare. Deasupra buzunarului de la piept, unde alți soldați purtau brodat un vultur cu aripile desfăcute, fata observă o insignă de argint: un cap de mort așezat pe două oase încrucișate. Militarii stăteau pe trotuar, în fața unei căsuțe de lemn, unde, după cum știa tot orașul, locuia Abram Isakovici Goldstein, un cunoscut medic din localitate.

În ultima vreme se spunea că Goldstein este greu bolnav și că nu mai poate să se dea jos din pat. Te pomenești că matahalele astea cu umeri lați, în uniforme negre, care se uitau nerăbdători spre ferestrele casei cu perdele de mătase umflate încetișor de vînt, îl așteptau tocmai pe el?

Din casă se auzi un zăngănit asurzitor de sticlă spartă, un strigăt gutural, străin, și un tropot de pași. Ușa de la scară fu smucită cu zgomot și în prag

apăru un bătrîn voinic, numai în cămaşă de noapte. Se uită în jur buimac cu ochii lui miopi, plini de spaimă. Părul creţ şi cărunt i se ridicase vîlvoi deasupra frunţii proeminente. Musiei îi fu de ajuns să vadă această frunte ca să-l recunoască pe vestitul medic.

Se oprise pe scările de la intrare şi se uita în lungul străzii, cu o expresie de suferinţă şi de nedumerire, deşi nu vedea probabil nimic. Un al treilea militar se ivi în spatele lui şi făcînd cu ochiul spre ceilalţi doi ridică automatul şi trase o rafală scurtă chiar pe lîngă urechea bătrînului. Acesta sări în lături, îşi pierdu echilibrul şi se rostogoli pe trepte pînă pe trotuar. Neamţul, care-i oprise pe Musia şi pe Mitrofan Ilici, ridică la rîndul lui arma — vrînd probabil să tragă şi el pe lîngă urechea medicului. Dar în aceeaşi clipă, Musia se repezi la el şi apucîndu-i braţul cu putere strigă :

— Ce faceţi, ticăloşilor ! E doctor, medic !

Din înălţimea staturii lui, nemernicul în uniformă neagră aruncă o privire spre fata aceea scundă şi drăguţă : nu pricepea pe semne ce voia de la el. Bătrînul medic întins pe asfalt ridică încet capul. O vînătaie mare i se vedea pe faţă. Musia, cu mîinile încleştate în postavul negru al vestonului, se silea să-şi amintească ceva din germana învăţată cîndva la şcoală. Ah, ce ciudă îi era în clipa aceea că nu fusese mai atentă la lecţiile de limba germană. I se părea că viaţa medicului depinde numai de ea : dacă va găsi sau nu cuvintele necesare, dacă va fi în stare sau nu să explice acestor nemernici mătăhăloşi cine anume era omul de care ei îşi băteau joc.

După o clipă vlăjganul se dezmetici şi, continuînd să zîmbească, încercă să scape de fata care i se agăţase de braţ. Musia îşi amintise însă ce voia să spună şi formulase o frază care i se părea salvatoare :

— Was machen Sie ! Das ist doch ein Doktor, gross russische Doktor ! [1]

În cele din urmă, nemţoiul în uniformă neagră iz-

[1] Ce faceţi ? Omul acesta este medic, un mare medic rus. (n.t.)

buti să-şi smulgă braţul din mîinile fetei. Musia căzu, dar într-o clipă fu din nou în picioare. Convinsă că străinii nu-şi dădeau seama cine este omul de care îşi băteau joc şi că ea nu le explicase lucrul acesta destul de clar, se repezi iarăşi spre matahalele fioroase, în uniformă neagră:

— Dînsul vindecă oamenii de boli! Er heilt ja die Menschen!

— Er ist Jude![1] răspunse răguşit vlăjganul, şi-l lovi cu cizma pe medicul întins pe trotuar.

Mitrofan Ilici dădu să-l ridice de jos, dar cel de al doilea fascist îi repezi un pumn în bărbie cu atîta putere, încît bătrînul se prăvăli pe spate, peste sacul lui greu. O nouă rafală răpăi pe lîngă urechea medicului. Acesta sări în picioare şi se uită la cei din jur cu ochi injectaţi, înnebuniţi de groază, fără să vadă însă nimic, apoi o rupse la fugă. Al treilea fascist trase o rafală împiedecîndu-l să fugă.

Musia aruncă împrejur o privire desperată. Observă că în colţul străzii se afla un grup de soldaţi mai vîrstnici, în uniforma lor cenuşie, obişnuită, jerpelită şi plină de praf, care vorbeau încetişor şi — după cum i se păru ei — urmăreau scena cu dezaprobare. Fata se repezi spre ei şi începu să-i roage să pună capăt acestor chinuri. Soldaţii schimbară priviri între ei şi se depărtară în grabă, trăgînd cu coada ochiului, speriaţi, la vlăjganii în uniformă neagră. Musia alergă în urma lor, încercînd să-i oprească, apucîndu-i de mînecă.

— S.S.! şuieră printre dinţi, de parcă ar fi spus o înjurătură, unul dintre soldaţi, întorcînd capul spre cei trei care, rîzînd cu hohote, începuseră din nou să-l fugărească pe omul acela bătrîn şi bolnav.

Musia pricepu: cei trei erau soldaţi din S.S., despre care se scriau atîtea lucruri în ziare. Alergă la Mitrofan Ilici şi-l ajută să se ridice de jos; apoi, fără să mai privească înapoi, o rupseră amîndoi la fugă, dornici să se depărteze cît mai repede de locul acela blestemat, unde răbufneau rafalele automatelor, ames-

[1] Este evreu. (n.t.)

tecate cu chiotele, fluierăturile și strigătele fasciștilor.

Pe trotuare se iveau ici-colo și dispăreau de îndată oameni în haine civile. Pretutindeni zăceau lucruri casnice aruncate și sfărîmate în picioare. O dîră albă se întindea pe asfalt de-a lungul trotuarului: cineva trecuse pe aici cu un sac de făină, fără să știe că sacul era spart!

Bătrînului îi era groază să intre în propria lui casă. Deschise portița, dar nu deschise ușa, ci trecură amîndoi în grădina învăluită de razele domoale ale amurgului, pășind de-a dreptul peste straturile de zarzavat. Pe Mitrofan Ilici abia îl mai ajutară puterile să ajungă în colțul unde se afla plantată vița „Arinka". Sleit de puteri se așeză pe un răzor. Musia se trînti cu fața în jos, lipindu-se cu tot trupul de pămînt, ca și cum ar fi căutat adăpost și apărare împotriva întîmplărilor neobișnuite și cumplite care se petreceau în jurul ei.

Rămaseră așa tăcuți, pînă cînd razele sîngerii ale soarelui, gata să apună, începură să tremure deasupra pămîntului încins.

— Musia, adevărul e că eu voiam să rămîn aici, rosti încetișor, după o vreme, Mitrofan Ilici.

Fata nu se înroarse de îndată. Dar atunci cînd se sculă, fața ei murdară de pămînt ardea de o mînie neînduplecată.

— Să plecăm cît mai repede de-aci, haide, nu mai pot! Mi-e silă... Mă înăbuș...

Umerii Musiei tresăriră, cuprinși de un tremur nervos. Pînă și aici, pe pămîntul încălzit de soare, sub razele domoale ale asfințitului, se simțea înghețată; dinții îi clănțăneau.

— Hai să plecăm! Ce... ce mai așteptăm!

— Nu, acum nu se poate. Întîi să se întunece. Noi, Musenka, nu avem dreptul să ne gîndim numai la noi, răspunse cu amărăciune Mitrofan Ilici, care era și el stăpînit de dorința de a fugi cît mai repede din oraș.

Aruncară amîndoi o privire dușmănoasă sacului slinos care zăcea la umbra tulpinelor noduroase de viță.

— După mine, cel mai bun lucru ar fi să ieșim spre

Zveaghinţevo şi să ne strecurăm apoi pînă la pădurea Bolşaia, vorbi Mitrofan Ilici. Va trebui să mergem prin pădure. Nu avem dreptul să expunem valorile la vreo primejdie. Da, da, nu avem dreptul.

— Ba, mie mi-e totuna, numai să plecăm mai repede, cît mai repede...

Mitrofan Ilici ascunse sacul cu grijă în mijlocul tufelor dese de zmeură, acoperite de păienjeniş, apoi îi spuse Musiei să meargă în casă ; era timpul să se pregătească de drum. Găsi în cămară două rucsacuri mari de vînătoare şi se apucă să le umple atît de tacticos, încît ai fi zis nu că fuge din oraşul cotropit de duşman, ci că se pregăteşte să se ducă la pescuit cu Cerednikov, în iazurile depărtate din pădure.

Musia şedea lîngă fereastra cu oblonul tras, fără să ia parte la pregătirile de plecare. Ardea de nerăbdare. Încetineala cu care bătrînul rînduia prin rucsacuri teancurile de rufe, bricheta cu sticluţa respectivă de benzină, gamela soldăţească cu capac-tigae, borcanele cu sare şi cu ceai, cele cîteva unelte de pescuit şi alte lucruri complet inutile, cum îşi închipuia ea, o scotea pur şi simplu din fire.

Iar cînd Mitrofan Ilici dădu la iveală un costum de schi, croit pe măsura unui băieţandru şi mirosind a naftalină, precum şi nişte bocanci de turism, cu piele groasă şi cu talpă ţintuită, păstraţi pesemne din tinereţea fecioriior săi, şi o sfătui să-şi lase rochia şi pantofii şi să se schimbe pe loc, fata nu se mai putu stăpîni :

— Cum ? Să mă îmbrac aşa şi mîine să mă prezint la ai noştri ca o sperietoare ? ! Dumneata îţi închipui, — adăugă ea, scuturînd furioasă sub nasul lui Mitrofan Ilici bocancii cafenii scorojiţi, — că aş putea să încalţ vreodată sărăciile astea ? Vrei să rîdă toată lumea de mine, să spună că Musia Volkova a căpiat ? Nu, asta nu !

Şi-i aruncă mînioasă într-un colţ. Bătrînul zîmbi şi luă echipamentul înapoi fără să scoată o vorbă.

Fără să stea mult pe gînduri, Musia îndesă în rucsacul încăpător, pe care i-l dăduse Mitrofan Ilici, tot ce avea în boccea : rochii, pantofi, două cărţi de ver-

suri ale poeților preferați și un sul subțire cu note muzicale. Bijuteriile le ascunseră printre lucruri în ambele rucsacuri.

Mitrofan Ilici plecă să se schimbe și Musia îl auzi foindu-se în camera vecină, icnind, oftînd și bombănind. După un timp se întoarse îmbrăcat. Purta o scurtă vătuită, ponosită, strînsă peste mijloc cu o curea, pantaloni largi de postav, vîrîți în cizme cu carîmbul înalt și moale și o pălărie veche, cu borurile late și ieșite de soare. Acum părea mai drept, mai energic, mai tînăr.

— În sfîrșit sînt și eu gata!

Soarele nu asfințise încă. Razele piezișe se furișau prin crăpăturile obloanelor închise, despicînd odaia în două. Acum, cînd trebuiau să aștepte ca să poată pleca, fără să mai aibă nimic de făcut, erau clipele cele mai grele. Mitrofan Ilici stătea într-un fotoliu adînc și moale, unde altădată aținea întotdeauna după-amiaza cu un ziar în mînă. De astă dată însă nu mai ședea în poziția odihnitoare din trecut, ci într-una rigidă, încordată; ca un călător ce așteaptă în gară să-i sosească din clipă în clipă trenul. Și asta nu datorită faptului că era echipat de drum, nu, dar aici, în căsuța unde-și crescuse copiii și unde își alintase nepoții, nu se mai simțea stăpîn, ba nici măcar oaspete, ci un om pripășit, care putea să fie alungat în orice clipă.

Acum, casa lui era acolo unde se retrăsese armata, unde fusese evacuat avutul băncii, acolo unde se afla Cerednikov.

Ascultînd cu încordare zgomotele răzlețe ce răzbeau de afară prin obloanele închise și așteptîndu-se mereu să vadă un fascist dînd buzna în casă, bătrînul se lăsă în voia amintirilor. Astfel, își aminti cum Cerednikov încă din primii ani ai revoluției, pe cînd era un tînăr agitator bolșevic, izbutise să-i convingă pe locuitorii adunați într-un miting să transforme în bulevard strada largă a Mironosițelor, care pornea din piață și care primise curînd după aceea denumirea de „Karl Marx". Tot orașul ieșise la muncă: acolo unde din totdeauna duminica și joia se înșiruiau că-

ruțe țărănești, oamenii destrămaseră haina de piatră a caldarîmului, întocmind straturi și ronduri de gazon, plantînd plopi procurați din grădina arhiereului. Toți așteptaseră cu nerăbdare și dragoste roadele acestei prime munci obștești. Udaseră în fiece dimineață copăceii tineri, la rădăcină, care cu stropitoarea, care cu găleata, care cu cofa, de parcă n-ar fi fost copaci pe bulevard, ci nalbe ori mușcate aflate pe fereastră în propriile lor case. Se bucuraseră ca de un bun al lor de ivirea celor dintîi crenguțe și de primele pete firave de umbră așternute de frunziș pe băncile vopsite în verde, ce se înșiruiau în lungul tînărului bulevard. „Bulevard, dar parcă numai bulevardul ?!" Mitrofan Ilici își aminti de cabinetul inundat de lumină de la clinica locală a Institutului de fizioterapie, se văzu pe el însuși zăcînd pe o targă, văzu medicii în halatele lor imaculate semănînd cu niște sculpturi în marmură și capul leonin al bătrînului chirurg. Cu degetele sale experimentate, acesta îi percuta pieptul ; părea că face lucrul acesta în silă și cu nepăsare, dar atît bolnavul, cît și medicii întruniți în consult urmăreau cu luare-aminte mișcările mîinilor lui bătrîne așteptînd cu înfrigurare sentința. În cele din urmă, îndreptîndu-se de mijloc, chirurgul își ridicase ochelarii pe fruntea lui proeminentă și o luminiță șăgalnică licărise în ochii săi miopi. Trăsese la loc cămașa, lovise ușurel bolnavul cu palma peste pîntece și rostise blajin cu glasul său, puțin răgușit : „Ei, Korețki ăsta al vostru o să mai prindă încă o tonă de carași cu undița !" Și în clipa aceea, Mitrofan Ilici avusese impresia că toți cei din jur suspină ușurați, iar doctorul, a cărui faimă era de mult cunoscută în oraș, îi apăru drept o întruchipare vie a atotputernicei științe sovietice...

Și iată că plopii zac doborîți la pămînt, medicul bătrîn și bolnav, înnebunit de groază, aleargă năuc în cămașă de noapte pe străzi și uniformele negre se distrează fugărindu-l, așa cum ar fugări niște copii un cîine. Clădirea Institutului, unde bătrînul medic salvase viața a sute de oameni, e mistuită de flăcări și învăluită de nori de fum vinețiu. N-are cine să-l

stingă şi nici de ce să o facă. Peste tot auzi trosnet de sticlă călcată în picioare ; pe trotuar zac aruncate cărţi şi fel de fel de lucruri folositoare, care cu cîteva ore în urmă erau dragi şi necesare cuiva. Nişte umbre stranii mişună prin locuinţele părăsite şi asemenea unor şobolani se răspîndesc fără zgomot la auzul paşilor. Şi iar i se pare lui Mitrofan Ilici că toate acestea nu sînt decît un coşmar. Te stăpîneşte o chinuitoare dorinţă de a te trezi din somn, de a vedea totul rînduit, aşa ca întotdeauna, de a vedea din nou ca altădată lumea aceea care îţi era atît de dragă...

— Mitrofan Ilici, dumneata ai citit „Coborîtorii din stele" de Wells ?

Bătrînul tresări speriat ca de bubuitul unei explozii produsă undeva în apropiere. Musia repetă întrebarea.

— Da, mi se pare c-am citit-o. Şi ce-i cu asta ?

— Aştia seamănă cu marţienii din carte. Şi Musia arătă cu capul spre partea unde se afla centrul oraşului. Distrug, dărîmă, ard totul, vînează oameni... Nu înţeleg nimic din ceea ce e omenesc !

— Da, da, aşa se pare, răspunse distrat Mitrofan Ilici. Mă tem însă, Musia, că marţienii care ţi-au furat maşina de scris ar putea să citească inventarul bijuteriilor pe care tocmai începusem să ţi-l dictez. N-ai scos hîrtia din maşină, nu-i aşa ? Ei, vezi ? ! Au să dea peste inventar şi au să pornească în căutarea noastră...

— Prinde orbul, scoate-i ochii !

— Ssst !

Un zgomot de paşi se auzi pe stradă. Bătrînul şi cu fata păliră şi rămaseră nemişcaţi.

După o clipă, Mitrofan Ilici luă amîndouă ruecsacurile şi ieşi cu ele din odaie, călcînd în vîrful picioarelor. Le ascunse undeva, apoi se întoarse în cameră ; era palid şi pe faţă avea înţepenită o încordare dureroasă.

Paşii din stradă se apropiau din ce în ce. Era cineva care călca măsurat şi fără nici o grabă. Zgomotul acesta, care de dimineaţă nici măcar n-ar fi fost luat în seamă, părea acum mai îngrozitor decît

şuieratul crescînd şi strident al unei bombe în cădere. Ajungînd în dreptul ferestrei lor, paşii se încetiniră. Sau poate li se păruse numai? Aveau să se oprească oare, sau nu? Nu! Se depărtau, pierzîndu-se.

Mitrofan Ilici oftă din adîncul pieptului. Fruntea îi era lac de sudoare.

— A trecut... şopti Musia, lipindu-şi fruntea de sticla rece a geamului.

Amurgul sur, înăbuşitor, îşi cobora umbrele în odaie.

— Şi cînd te gîndeşti că în Germania s-au născut şi Marx, şi Beethoven, şi Goethe, şi Diesel... Doamne, doamne! spuse deodată bătrînul, urmărind întristat cum se stingeau treptat pe tavan razele portocalii ale amurgului, ce răzbăteau prin crăpăturile obloanelor.

— Şi Thelmann, şi Roza Luxemburg! adăugă Musia, ca un ecou.

Mitrofan Ilici se ridică încet din fotoliu.

— Cred că e timpul să plecăm! vorbi el în şoaptă.

Furişîndu-se, de parcă s-ar fi temut într-adevăr că o fiară pitită undeva în întuneric îl pîndeşte, gata să-l înşface în fiece clipă, Mitrofan Ilici străbătu pe rînd toată locuinţa sa, luîndu-şi rămas bun de la obiectele de care erau legate amintiri atît de dragi.

Se înnoptase de-a binelea. Fugarii străbătură repede strada pustie şi cotiră pe o ulicioară, cînd deodată bătrînul scoase o exclamaţie şi se opri. Îşi amintise că uitase să încuie uşile, ba i se părea chiar că le lăsase deschise. Dădu să se întoarcă, dar se răzgîndi: scoase cheile din buzunar, le privi un timp, jucîndu-le uşor în palmă şi ascultîndu-le clinchetul, apoi zîmbi amar şi le azvîrli cu putere peste uluca unei grădini de zarzavat.

Cheile vîjîiră printre foile de brusture şi printre urzici şi căzură undeva cu zgomot surd.

— Ce faci acolo? auzi din întuneric şoapta nerăbdătoare a Musiei.

— Nimic, nimic! răspunse bătrînul şi, simţind o uşurare, îşi potrivi pe umeri curelele rucsacului, apoi porni grăbit.

4

La un ceas tîrziu de noapte, cînd aburul des şi răcoros al ceţei se ridica din vîlcelele de pe malul rîului, învăluind împrejurimile într-o mantie groasă, doi oameni ieşeau pe furiş din oraşul înroşit de văpaia incendiilor.

In faţă mergea un bătrîn înalt, puţin adus de spate, cu o pălărie cu borurile largi îndesată pe cap ; înainta cu pasul mare şi spornic obişnuit vînătorilor, pădurarilor, geologilor şi tuturor acelora deprinşi cu drumurile lungi; călca uşor ca pe arcuri. O fată scundă, într-o rochie de mătase viu înflorată, abia izbutea să se ţină în pas cu el, deşi după vîrstă ar fi putut să-i fie nepoată. Amîndoi purtau în spinare rucsacuri voluminoase, iar fata ducea pe braţ şi un palton.

Inainte de a ajunge în cartierele mărginaşe, lăsaseră strada din care începea şoseaua pietruită şi cotiseră într-o ulicioară îngustă şi întunecoasă. Pe urmă săriseră peste zaplazurile unor grădini de zarzavat şi se făcuseră nevăzuţi, topindu-se parcă în ceaţa albicioasă.

Se desprinseră din nou din ceaţă acolo unde se sfîrşeau grădinile de zarzavat şi de unde începea un urcuş domol, umbrit de pini nu tocmai înalţi. Cînd ajunseră pe creasta dealului, înainte de a se afunda în desişul negru al pădurii, se opriră locului să facă un popas.

De aici, în zilele senine, se vedea ca-n palmă tot oraşul, cuprins într-o largă meandră a rîului. Acum, însă, dincolo de unda vălurită a ceţei sclipitoare, argintată de lumina ca de magneziu a lunii, se desluşea o văpaie deasă, care se ridica pînă la jumătatea cerului. Se mişca încet în lături, ca vie, tresărea şi izbucnea şi mai năvalnic, împroşcînd cu pete sîngerii norii ce pluteau în înălţime. Pe fondul roşiatic al văpăii apărea cînd lămurit, cînd şters, întocmai ca pe o gravură veche, conturul negru al acoperişurilor, turlelor, clopotniţelor şi al coşurilor uzinelor. Silozul

ardea azvîrlind spre cer vîrtejuri de scîntei portocalii şi toate geamurile din jur oglindeau incendiul.

Drumeţii priviră mult timp acest tablou sinistru. In cele din urmă, bătrînul se întoarse, luă fata de mînă şi se afundară tăcuţi în pădure. Musia mergea supusă, dar după cîteva clipe îşi smuci mîna, se opri să mai arunce oraşului o ultimă privire şi oftă:

— Şi ei... acolo... ne scotocesc casele, calcă pe străzile noastre...

Bătrînul nu-i răspunse. Mergea înainte fără să se întoarcă, fără să spună un cuvînt. Lacrimi mari i se rostogoleau pe obraji, scurgîndu-se prin sănţuleţele zbîrciturilor, spre bărbia cuprinsă de un tremur nervos.

Vechi locuitor al acestor meleaguri, pescar pasionat şi neobosit culegător de ciuperci, Mitrofan Ilici o conducea pe Musia prin pădure fără nici o şovăială, pe un drum pe unde muncitorii silvici scoteau iarna trunchiurile copacilor tăiaţi, pînă-n şosea.

Fata rămînea tot mai des în urmă. După ce săriră gardul unei bostănării şi porniră de-a dreptul peste straturi, se convinse că pantofii de lac, care altădată trezeau invidia prietenelor ei, nu erau de loc indicaţi pentru marşuri. Drept urmare şi-i scoase şi porni mai departe în ciorapi. Călca cu băgare de seamă, iar pămîntul reavăn al bostănăriei şi iarba înrourată a izlazului îi dădeau o senzaţie plăcută. Cînd se afundară însă din nou în pădure şi simţi sub tălpi covorul aspru al cetinei, îi păru rău că nu se încălţase cu bocancii aceia mătăhăloşi de sport.

Acum, de teamă că l-ar putea pierde din ochi pe Mitrofan Ilici, se uita ţintă la inelul de oţel de la rucsacul acestuia, ce lucea prin întuneric, întocmai ca un far micuţ. Mergînd fără să vadă unde pune piciorul, călca mereu pe conuri de pin, uscate şi ghimpoase ca ariciul, sau se împiedica de vreascuri şi de rădăcini noduroase.

De fiece dată simţea o durere cumplită, care o săgeta pînă la inimă, dar ştia bine că trebuie să se stăpînească şi să nu ţipe. Culmea era că mai trebuia să

care şi nenorocitul acela de palton, pe lîngă rucsacul greu ca plumbul.

Deşi abia izbutea să-şi înăbuşe suspinele care-i zbuciumau pieptul, simţi deodată o ură năprasnică faţă de palton şi de rucsac, dar mai ales faţă de tovarăşul ei de drum. Lui ce-i păsa! Cu cizmele acelea de vînătoare, uşoare şi moi, mergea prin pădure ca pe asfalt. Da, ce-i păsa lui de ea şi de chinurile ei?!

Picioarele fetei se făcuseră grele ca plumbul. Tălpile o usturau, iar degetele, lovite şi zgîriate, o dureau îngrozitor. Dar ea, Musia Volkova, nu era omul care să se umilească; pentru nimic în lume nu l-ar fi rugat pe Mitrofan Ilici să meargă mai încet sau să facă un popas. Bătrînul acesta nesuferit n-o să audă niciodată de la ea asemenea cuvinte. Ţinea dinţii încleştaţi de teamă să nu geamă sau să ţipe şi alerga în urma tovarăşului ei de drum, încordîndu-şi toate puterile. Nu, ea nu va rămîne în urmă, nimeni să nu se îndoiască de asta...

O singură dată se opri Musia din mers: străbăteau o poiană ninsă cu puful unor flori de baltă, astfel că părea presărată cu bucăţi mari de vată. Fata se plecă o clipă, ca să-şi înfăşoare cu ciorapii tălpile înfierbîntate. Dar nici acum nu se plînse, ci alergă să-şi ajungă din urmă tovarăşul de drum. Iar Mitrofan Ilici înainta, înainte mereu cu pas egal şi măsurat; mergea în tăcere, fără să întoarcă măcar ochii, ca să vadă dacă ea nu se răzleţise cumva în desişul acestei păduri îngrozitoare, umedă şi întunecoasă ca o pivniţă...

Musia îi atribuia în gînd „egoistului feroce", pe care soarta i-l hărăzise drept tovarăş de drum, toate cuvintele de ocară cunoscute. „Pesemne că acum zîmbeşte şi aşteaptă să mă rog de el să facă un popas, îşi spunea ea. Dar poţi să aştepţi mult şi bine, Mitrofan Ilici! N-ai decît să mergi şi mai repede, ba chiar s-o iei la fugă, fiindcă eu tot n-am să rămîn în urmă şi nici n-ai să mă auzi văicărindu-mă. În schimb, la primul popas pe care o să-l facem, am să-ţi spun în faţă tot ce gîndesc despre dumneata! Şi-o să fii liber să-ţi

holbezi ochii cît ai să vrei. Doamne, de-ar veni mai repede clipa aceea de odihnă, de-ar veni mai repede!"

Musia greșea însă. Mitrofan Ilici nu era nici egoist, nici rău. Dar priveliștea orașului cuprins de flăcări, văzută de pe culmea împădurită a dealului, îl impresionase în asemenea măsură, încît acum mergea fără să mai vadă și să mai audă nimic, urmînd mașinal poteca bine cunoscută.

Da, ce minunat era odinioară să străbați drumul acesta pustiu de pădure într-o seară călduță, de ajun de duminică, cu undița în mînă și cu o sticluță de o jumătate de kil de vodcă, plescăind ademenitor în rucsac alături de cîrligele și de viermișorii de prins pește, bucurîndu-te dinainte de plăcerea care te așteaptă!... Apoi a doua zi, în zori, să te așezi pe malul rîului învăluit în ceața fumurie, să stai în iarba grasă și înrourată, cu mireasmă amețitoare, și să te desfeți pescuind!...

Da, ce minunate zile!... Ce minunată viață! Nu de mult, chiar în primăvara asta, îl luase pe nepoțelul lui, Vovka, pentru prima dată la pescuit, și trecuseră chiar pe poteca asta. Băiatul se ținuse tot timpul în pas cu bunicul. Tot drumul visaseră cum vor prinde la vară raci sub malul rîului, cu momeală de carne putrezită, și cum vor porni la toamnă după mînătărci. Visaseră... Și acum în locul acestor vise, acum la bătrînețe, iată-l furișîndu-se pe aceeași potecă, ca o sălbăticiune încolțită de vînător, ascultînd cu teamă toate zgomotele pădurii. Feciorii săi luptau undeva pe front. Oare mai trăiau? Nepoții pribegeau acum spre răsărit asemenea unor frunze smulse de pe

ramuri și purtate de o năprasnică furtună. În căsuța lui dragă forfoteau acum, mai mult ca sigur, umbrele acelea cumplite, scotocind prin cufere, cotrobăind prin dulapuri, distrugînd stupii, călcînd în picioare butucii de viță „Arinka", pe care îi crescuse și îi îngrijise cu atîta trudă, dragoste și nădejde...

Mitrofan Ilici suspină cu amărăciune. Cum se făcea oare că mai înainte nu știuse să prețuiască tot ce-l înconjura? Nu știuse să prețuiască? Nu, nu era acesta cuvîntul potrivit. Prețuise totul, desigur, numai că se obișnuise atît de mult — timp de un sfert de veac — cu bunurile dăruite de Puterea Sovietică, încît toate îi apăreau ca ceva firesc și i se părea că viața nu poate fi altfel. Și iată că acum orașul natal era în flăcări, fasciștii mișunau pe străzi, iar rînduiala de totdeauna a lucrurilor încetase să mai existe Acum, Mitrofan Ilici simți poate pentru prima dată, cu adevărat, cît de măreț era tot ceea ce se crease sub Puterea Sovietică, la care contribuise și el cît de mult iubea viața aceasta de permanentă luptă împotriva greutăților, cît de dragă îi era ea cu toate bucuriile și tristețile ei, cu toate lipsurile ei, atît de dragă, încît nici nu concepea că ar putea să trăiască o altă viață.

Cufundat în aceste gînduri pline de amărăciune, Mitrofan Ilici uitase cu desvîrșire de tovarășa lui de drum. Văpaia incendiului care-și jucase o vreme răsfrîngerile stacojii peste crestele întunecate ale pinilor nu se mai vedea de mult. Pădurea se rărea din ce în ce. În față, printre luminișurile dintre trunchiuri, începuse să se zărească cerul înstelat. Dinspre iaz venea o boare răcoroasă. Și abia acum, cînd se vedea ajuns la țintă, abia acum își aminti bătrînul de Musia. Își aminti de ea și în aceeași clipă inima i se strînse de grijă, de milă și de rușine.

Fata însă nu se pierduse de el: venea la cîțiva pași în urmă. Totuși, cînd îl văzu că se oprește și întoarce capul, rămase locului cu o vădită dorință de a nu se apropia de el.

— Ești aici? Slavă domnului! M-am speriat, credeam că te-ai pierdut pe drum. Acum s-a isprăvit, am ajuns.

Musia tăcea.

— Ai obosit, nu-i așa ?

— Lasă-mă ! rosti ea în cele din urmă cu glas slab.

— Dă-mi rucsacul sau măcar paltonul să-l duc eu.

— Lasă-mă, nu pot să te sufăr. Pe unde-i drumul ? Pe-aici, da ?

Și trecînd înaintea bătrînului, Musia ajunse cea dintîi la colibele cu înveliș țuguiat de cetină amestecată cu fîșii ruginii de scoarță. Se așeză jos pe pămînt lîngă una dintre ele, dar nu mai fu în stare să-și scoată rucsacul din spinare. Atunci aruncă paltonul pe iarba umedă, deasupra căreia plutea o ceață ușoară, se lăsă peste rucsacul greu și rămase astfel, nemișcată, gustînd cu desfătare bucuria odihnei. Iar cînd Mitrofan Ilici veni și se aplecă spre ea, o găsi dormind.

Bătrînul îi desfăcu curelele rucsacului și i-l puse sub cap. Fata se răsuci în somn, căutînd un loc mai bun, apoi își puse palma sub obraz și rămase zgribulită, ghemuindu-și sub ea picioarele cu ciorapii uzi făcuți ferfeniță. Mitrofan Ilici o acoperi cu scurta lui și, înfiorat de răcoarea umedă a nopții, intră în coliba cea mai apropiată.

Aci adună paiele vechi și făcu un culcuș din fînul uscat, rămas de anul trecut, peste care așternu o pătură ușoară, scoasă din fundul rucsacului. După ce isprăvi, o aduse pe Musia cu băgare de seamă și o culcă în colibă. Cînd vru s-o acopere cu scurta, văzu cu uimire că picioarele ude de rouă ale fetei sînt pline de bășici și de zgîrieturi, iar unghiile sînt rupte și însîngerate. Amintindu-și că Musia nu se văicărise o singură clipă și nici nu-l rugase să se oprească, se simți copleșit de remușcări. Își dădu seama că pe lîngă mila pe care i-o inspira fetișcana asta, rămasă fără adăpost, începea să aibă pentru ea și un sentiment de respect, ca în fața unui tovarăș plin de curaj, voință și demnitate.

Intrînd în coliba vecină, își înjghebă un culcuș din paie și rămase mult timp privind prin deschizătură stelele reci și scînteietoare ce-și tremurau razele în cerul înalt, catifelat ; se gîndea la neașteptatele însușiri

sufletești descoperite în ziua aceea la Musia Volkova, la faptul că oamenii se cunosc atît de puțin unii pe alții și își spunea că nu cunoști pe cineva cu adevărat decît la impas...

5

Mitrofan Ilici și colegii săi de la bancă greșeau, așa cum se întîmplă uneori în viață, cînd o judecau pe tînăra dactilografă Musia Volkova așa cum o judecau. Fiindcă scria la mașină corect și mai iute decît altele, fata aceasta nu putea suferi indicațiile pedante și nici povețele plicticoase, cu care funcționarilor mai în vîrstă le plăcea de obicei să predea lucrările la biroul de dactilografiere, și din pricina asta îi ieșise vorba că e mofturoasă. Musia știa foarte bine cum anume trebuie făcută cutare sau cutare lucrare și de aceea tăia fără nici o sfială șirul explicațiilor de prisos. Pe de altă parte, fata era considerată ușuratică și pentru că își arăta pe față indiferența față de munca de bancă și refuzase în mod categoric să frecventeze cursurile și seminariile de pregătire financiaro-bancară, pe care le urma tot tineretul din instituție.

Nu, munca de bancă nu o atrăgea cîtuși de puțin pe Musia Volkova. Avea un vis al ei și se străduia cu îndîrjire și perseverență să și-l înfăptuiască, fără să dea înapoi de la nici o greutate.

Încă din copilărie, din vremea lipsită de griji, cînd mama o ducea la grădiniță, Musia se deprinsese cu gîndul că este capabilă să realizeze orice în viață și că pentru asta îi este de ajuns să dorească ceva cu adevărat. Era capabilă, avea o minte ageră și o fire ambițioasă. În școală fusese o elevă foarte bună, deși aceasta nu-i cerea cine știe ce sforțări. Odată, dîndu-și seama că la ora de educație fizică rămîne mai prejos de colegele ei, se apucase să se antreneze cu atîta rîvnă și stăruință, încît la sfîrșitul iernii cuceri primul

loc la concursul de patinaj pe şcoală, iar în vară deveni şefa echipei de volei a fetelor.

Dar adevărata vocaţie a Musiei ieşi la iveală ceva mai tîrziu, pe cînd era elevă în clasa a VII-a. Fiind înzestrată cu o voce puternică, plăcută, şi cîntînd în corul şcolii ca solistă, fu desemnată să ia parte la concursul artistic al şcolilor din localitate. Cu perseverenţa ce-o caracteriza, Musia începu să se pregătească pentru concurs. Alese două romanţe cu cuvinte de Puşkin — „O seară de iarnă" şi „Ţin minte clipa minunată" — care-i erau nespus de dragi. Cu cîtva timp înainte, făcuse o excursie cu şcoala în satul Mihailovsk şi avusese prilejul să se plimbe pe sub teii bătrîni din vechiul parc, unde cîndva îi apăruse ca o nălucă poetului surghiunit frumoasa pe care el avea s-o cînte în versurile sale. Păşind cu evlavie pe podeaua de scînduri scîrţîitoare din căsuţa bătrînei dădace, care cunoscuse şi paşii poetului, Musia se aşezase cu băgare de seamă în jilţul în care şezuse Puşkin şi privise pe fereastra de unde contemplase el valea înverzită a rîului şi iazurile tivite cu păpuriş ; inima îi zvîcnea cu putere şi fiori reci o furnicau din creştet pînă în tălpi. Iar cîntecul duios şi trist despre bătrîna dădacă care împărtăşise singurătatea poetului, precum şi versurile dedicate oaspetei ce venise acolo să-l vadă, versuri avîntate ce dădeau glas celor mai minunate coarde ale inimii lui, stăruiseră multă vreme în sufletul copilei.

Mai tîrziu, la Palatul Pionerilor, în timp ce învăţa aceste romanţe, ca şi în ziua cînd le cîntă sfioasă pe scenă, în faţa unei săli cufundată într-o semiobscuritate misterioasă, în care se desluşeau vag chipurile spectatorilor, Musia se simţise cuprinsă de aceeaşi emoţie solemnă pe care o încercase acolo, în parc, pe aleea umbrită de tei, sau în căsuţa străjuită de coroana bogată a bătrînului arţar. La concursul artistic regional cîntă atît de frumos, glasul ei copilăresc dar puternic vibră de atîta duioşie şi căldură, încît, cînd sfîrşi, semiobscuritatea misterioasă a sălii rămase o clipă mută, ca apoi să izbucnească în ropote de aplauze. Lucrul acesta era atît de neaşteptat, încît micuţa

cîntăreață fugi speriată în culise și se ascunse atît de bine, după niște decoruri prăfuite, încît conducătorilor concursului le fu peste putință să o găsească ca s-o convingă să vină să salute publicul.

Juriul concursului o alese în unanimitate ca să participe la un festival ce urma să aibă loc în capitală. Micuța școlăriță avea să debuteze la Teatrul de creație populară, printre cei mai buni soliști-amatori din regiune, într-un program intitulat „Cîntecele cultivatorilor de in și ale țesătorilor". Spectatorii din capitală o primiră cu și mai multă căldură. Programul era foarte bogat și micuța solistă nu avea de cîntat decît romanța „O seară de iarnă". Totuși, sala o aplaudă atît de mult și o rechemă de atîtea ori pe scenă, încît Musia, scuturîndu-și șuvița căzută pe frunte și cu ochii strălucind de fericire, anunță că va cînta și romanța : „Țin minte clipa minunată"... Succesul îi dăduse parcă aripi. Simțind acolo, în sală, mii de prieteni necunoscuți care o așteptau și se frămîntau pentru ea, Musia începu cu îndrăzneală romanța. Cînta într-o stare de nespusă fericire, aproape ca în vis, uitînd și de sfaturile profesoarei, și de tot. Acompaniamentul ajungea pînă la ea de undeva de departe, dar imaginile din parcul vechi și părăsit îi stăruiau puternic în amintire. Cînd sfîrși de cîntat, privi sala amuțită cu ochii scînteind de lacrimi și fără să mai aștepte zgomotul aplauzelor fugi în culise.

Se ascunse, amețită de succes, într-un colțișor de cabină, afundîndu-și obrajii îmbujorați în palmele reci. Acolo o găsi celebra cîntăreață de la Moscova, care o strînse la piept și o sărută fierbinte, întocmai ca o mamă emoționată de primul succes al fiicei sale.

Musia admira de multă vreme glasul puternic și cristalin al artistei. O recunoscu de îndată, deoarece îi văzuse de nenumărate ori în reviste chipul frumos și deschis, cu adevărat rusesc, capul mîndru, cu păr bălai căzîndu-i bogat pe umeri. Și iată că această cîntăreață, pe care ea și-o închipuise întotdeauna ca pe o ființă excepțională, inaccesibilă, stătea acum lîngă ea, în mijlocul grupului de soliști-amatori și cu glas catifelat și

melodios, asemenea cîntecului de dimineaţă al cucului, îi vorbea duios şi cald.

— Trebuie să înveţi, fetiţo, fiindcă poţi deveni o mare artistă... Dar trebuie neapărat să înveţi.

Musia, adînc tulburată, nu ştiu să mulţumească aşa cum s-ar fi cuvenit pentru această atenţie... Luă doar mîna mare şi catifelată a vestitei cîntăreţe şi strîngînd-o la piept, şopti:

— Am să învăţ! Am să învăţ! Vă făgăduiesc!

Artista zîmbi şi rosti cu o tristeţe senină şi plină de duioşie aceste neînţelese cuvinte pentru Musia:

— Ce minunată e tinereţea, tovarăşi! Apoi salută plină de măreţie, dar cu un zîmbet prietenos, şi plecă, topindu-se ca un fum în vălmăşagul acela de pînze pictate şi decoruri prăfuite, cu miros de clei de tîmplărie.

Aşa luă naştere visul Musiei şi aşa se ivi în viaţa ei idealul către care începu să năzuiască din ziua aceea cu toată puterea firii sale dîrze şi perseverente. Acum n-o mai interesa sportul, nu se mai ducea la cinematograf, iar de citit citea doar noaptea. Tot timpul liber dinafara lecţiilor şi-l petrecea în sala de canto a Palatului Pionierilor, făcînd vocalize pînă la epuizare, pînă vedea cercuri în toate culorile curcubeului, jucîndu-i pe dinaintea ochilor.

Avea o inteligenţă vie, datorită căreia termină cu bine cele şapte clase. Cînd se întoarse acasă de la ultimul examen, Musia avu prima discuţie serioasă cu părinţii. Pe vremuri, tatăl său, copil de oameni săraci, nu putuse isprăvi nici măcar şcoala parohială; în timpul războiului civil fusese comandant-autodidact şi absolvise şcoala de ofiţeri cînd timplele îi căruntiseră de-a binelea. Îi părea nespus de rău că nu putuse să înveţe şi visa să-şi vadă copiii urmînd cel puţin şcoala secundară. Musia însă le declară că ea nu intenţionează să urmeze cursul secundar, şi se înscrise singură la şcoala de muzică, fără încuviinţarea părinţilor.

Tatăl ei, jignit de această purtare, nu-i vorbi cîteva zile în şir. Curînd fu transferat la comanda unui regiment din Extremul Orient. Musia, care pe atunci era în anul III de studii, şi care visa să intre la conserva-

tor, aflînd că acolo nu există nici conservator şi nici şcoală de muzică, hotărî să rămînă în oraş pînă la sfîrşitul studiilor. Sfaturile, ba chiar ameninţările tatălui, care îşi iubea fiica cea mare mai mult decît pe ceilalţi copii, ca şi rugăminţile şi lacrimile mamei nu izbutiră să-i frîngă îndărătnicia. Familia plecă, iar Musia rămase în oraş. Nemaivoind să depindă materialiceşte de tatăl său, cu care se socotea certată, învăţă dactilografia şi intră în serviciul sucursalei Băncii de Stat, continuîndu-şi studiile de canto în cadrul cursurilor serale.

O chinuia dorul de părinţi, scria mamei scrisori lungi şi amănunţite, dar nici în ruptul capului nu şi-ar fi lăsat şcoala. Profesorii şi colegii care-i urmăreau dezvoltarea artistică îi prevesteau un viitor strălucit.

Din cînd în cînd Musia o auzea pe cunoscuta cîntăreaţă cîntînd la radio. Glasul ei, venind pe calea undelor din depărtata Moscovă, îi reamintea fetei de întîlnirea lor, susţinînd-o în clipele de oboseală în care se resimţea de munca de la bancă şi de la şcoală.

Credea cu toată puterea tinereţii în realizarea visului ei ; era convinsă că acesta va deveni realitate, fiindcă voia cu tot dinadinsul şi fiindcă în minunata ei patrie nu exista culme de neatins pentru cei îndrăzneţi, muncitori şi dîrzi.

6

Musia Volkova se trezi din somn cu impresia vagă a unui lucru groaznic, de necrezut, visat sau poate trăit cu adevărat. În prima clipă nu înţelese unde se află şi cum de ajunsese acolo, în coliba aceea. Nu recunoştea nici scurta vătuită, cam jerpelită, ce e drept, cu care fusese învelită cu atîta grijă.

Prin intrarea colibei de formă triunghiulară se vedea cerul albastru senin. Mestecenii spălaţi de roua dimineţii îşi legănau încet frunzişul ţeapăn, ce părea piep-

tănat. Iarba mătăsoasă şi argintată de rouă sclipea în razele soarelui. Era răcoare. Părul Musiei, paltonul cu care era învelită erau umezite de rouă. Îi era frig. Dar aerul era atît de limpede şi de curat, atît de ademenitor mirosea a iarbă, a brad, a pămînt şi a apă, încît îţi rîdea inima de bucuria acestei dimineţi frumoase.

Revăzu oraşul cuprins de flăcări, fuga prin pădurea întunecoasă şi umedă ca un beci, retrăi desperarea, sentimentul propriei sale neputinţe, durerea... Toate acestea se îndepărtaseră, se umbriseră.

Privirea îi căzu însă pe bocancii vechi de turism cu talpa groasă şi botul ca de cîine mops. Stăteau unul lîngă altul cu un aer grav. Şi din nou durerea aceea cumplită, usturimea aceea care-i frigea tălpile.

Încet, temîndu-se să facă cel mai mic zgomot, scoase o mînă de sub scurtă şi pipăi bocancii. Ce rău îi păruse aseară, pe cînd mergea lovindu-se de rădăcini şi călcînd pe conuri de pin, că nu voise să-i încalţe! Şi totuşi, iată că acum se aflau aici lîngă ea. Dar cum? Se vede că Mitrofan Ilici avusese grijă de ea. Tot el, pesemne, o adusese şi în colibă, învelind-o cu scurta, şi tot mîna lui grijulie pusese în bocanci obielele curate. El, Mitrofan Ilici care de fapt era un bătrîn minunat. Degeaba se supărase pe el în ajun.

Musia se simţi deodată plină de energie şi sări în picioare cu atîta sprinteneală, încît se izbi cu capul de prăjina ce sprijinea acoperişul colibei. Se întinse de-i trosniră încheieturile, împături cu grijă scurta, îşi potrivi rochia mototolită, îşi netezi părul, apoi îşi obloji cu grijă picioarele zgîriate, se încălţă şi ieşi afară din colibă.

Razele soarelui ce se strecurau printre trunchiurile copacilor, inundînd cu lumina lor purpurie vîlceaua argintată de rouă, o orbiră în prima clipă. Pe tăpşanul din faţa colibelor ardea un foc puternic, deasupra căruia atîrna de o crăcană înnegrită de fum o gamelă afumată, trecută pesemne prin multe. Deasupra jarului albastru, acoperit de o spuză cenuşie, se înălţa un miros îmbietor de cartofi copţi.

Lîngă foc, cu spatele spre Musia, şedea Mitrofan Ilici, puţin gîrbovit şi cu un aer de vădită oboseală ; se uita în tăcere la flăcările care mistuiau pîrîind şi şuierînd vreascurile şi cetina uscată. Cele două rucsacuri erau acolo, lîngă el. O crenguţă trosni sub picioarele fetei ; bătrînul tresări şi se aplecă instinctiv spre rucsacuri, ca şi cum ar fi vrut să le acopere cu trupul său.

— Tu erai ? Uff, m-ai speriat ! vorbi el uşurat, privind cu teamă în jur. Da' mult ai mai dormit !... Hai că e tîrziu. Să bem iute un ceai şi pe urmă, la drum !

Văzînd în picioarele fetei bocancii cu pricina, bătrînul zîmbi.

— Da, avem de mers, nu glumă. Ascultă ! Abia se mai aude canonada.

Sub boarea răcoroasă a dimineţii, creştetele pinilor fremătau melodios ; plopii negri, foşneau, legănîndu-şi frunzişul scorţos. Pletele sălciilor plîngătoare susurau încet în vînt. Undeva, foarte departe, un cuc îşi striga numele cu glas îngîndurat. Musia nu auzea canonada. O singură dată, între două răbufniri domoale de vînt, îi ajunse la ureche un uruit slab ce se rostogolea prin văzduh, întocmai ca zgomotul depărtat al unui tren ce trece peste un pod. Să fi fost acesta oare bubuitul artileriei ?

— Cînd nu bate vîntul, tunurile se aud şi de la douăzeci de verste, înţelegi ? făcu Mitrofan Ilici, cu un oftat ; pe faţa sa palidă, acoperită de o barbă căruntă neîngrijită, stăruia o expresie de îngrijorare şi amărăciune. Ei, nu-i nimic, tot îi ajungem noi din urmă. Şi încă ceva : învaţă să te descurci într-ale gospodăriei cu ce se găseşte prin pădure ; o să-ţi prindă bine.

În timp ce-şi sorbeau ceaiul, cu miros uşor de fum, din paharele vînătoreşti de aluminiu şi mestecau cu poftă cartofii copţi, cu coajă aromitoare, puţin arsă şi sărată din belşug cu sare grunţuroasă, Mitrofan Ilici îi împărtăşi Musiei planul pe care şi-l făcuse pentru a ieşi din teritoriul cotropit de duşman.

Judecînd după distanţa considerabilă la care se mutase frontul în cursul nopţii, însemna că duşmanul

izbutise să efectueze undeva o străpungere adîncă cu tancurile. Astfel că în răstimpul a numai douăzeci şi patru de ore, cei doi drumeţi se pomeniseră deodată în spatele armatei germane. Acum trebuiau să înainteze cît mai repede spre răsărit, pe urmele trupelor în retragere; trebuiau să meargă prin păduri, peste terenuri mlăştinoase, pe drumuri neumblate, tăind de-a dreptul, evitînd şoselele, drumurile, ocolind orice aşezare şi ferindu-se de întîlnirile cu oameni.

Planul acesta i se păru Musiei greşit din capul locului.

— Să evităm şoselele, da, înţeleg! spuse ea. Pe şosele înaintează armata inamică. Însă să ocolim satele şi să mergem tot drumul singuri? Asta nu! De ce să ne ascundem de oamenii noştri? Cum de ţi-a venit în cap aşa ceva?

Mitrofan Ilici o privi nemulţumit:

— Nu pricepi nici atîta lucru? Da, trebuie să mergem singuri, neapărat singuri, absolut singuri şi să nu ne abatem din drum! Ştiu, e mai greu. Dar n-avem încotro: ducem cu noi valori imense! Cînd îmi amintesc cum stătea fascistul acela lîngă sac, atingîndu-l aproape cu piciorul, mi se face părul măciucă.

Musia fu atît de înciudată, încît sări în picioare:

— Singuri, singuri! Trebuie să ne grăbim să-i ajungem din urmă pe-ai noştri, asta-i tot ce ştiu. De ce să pierdem atîta timp pentru nişte bijuterii?! Ce nevoie avem de ele?

Bătrînul sări şi el în picioare:

— Ba, dimpotrivă: avem mare nevoie de ele! Datoria noastră este să le păstrăm ca pe ochii din cap şi să le ducem acolo unde trebuie. Noi nu avem dreptul! Nu avem dreptul să expunem aurul vreunei primejdii, nici măcar în proporţie de unu la sută.

Discuţia aprinsă pe care o avură pe socoteala aurului, la acest prim popas, scoase la iveală adînca lor divergenţă de păreri.

Mitrofan Ilici era gata să-şi dea şi viaţa la nevoie, ca să păstreze intactă şi să ducă la destinaţie această avere a statului, căzută din întîmplare în mîinile lor. Iar Musia, cu totul nedumerită, se întreba de ce tre-

buia, din pricina unei biete grămezi de aur, să-şi lungească şi să-şi îngreuneze drumul, să se ferească de oameni, să umble pe poteci pierdute, ba chiar să-şi rişte viaţa ?

— Din pricina aurului pribegim prin păduri ! Ce absurditate, se revolta fata.

Firește, nici ea n-ar fi consimţit să lase bijuteriile în mîinile duşmanului. Acum însă, cînd izbutiseră să le scoată cu bine din oraşul ocupat de fascişti, puteau să le îngroape undeva în pădure, într-un loc ştiut numai de ei, şi să-şi continue liniştiţi drumul pînă la ai lor. Apoi, odată cotropitorii alungaţi şi războiul terminat, se vor întoarce, vor dezgropa bijuteriile şi le vor preda celor în drept. Era o soluţie simplă, care nu cerea nici o bătaie de cap. În două-trei zile vor putea ajunge din urmă Armata Sovietică şi linia frontului.

Totul i se părea Musiei „limpede ca lumina zilei". Şi tocmai de aceea era sincer nedumerită şi nu putea să priceapă de ce acest plan atît de practic şi de bine întocmit, după părerea ei, îl îngrozea pe bătrîn.

Discutară ce discutară, dar nu ajunseră la nici o înţelegere. Mitrofan Ilici, temîndu-se de firea uşuratică a fetei, ceru să-i restituie pe loc bijuteriile pe care le avea în rucsacul ei. „N-ai decît" spuse Musia, ridicînd din umeri dispreţuitoare, şi se apucă ostentativ să culeagă garofiţe şi romaniţe. Mitrofan Ilici, supărat, întinse cu băgare de seamă pătura pe jos şi, trăgînd cu coada ochiului la fată, începu să mute giuvaerele în sacul cu pete de păcură în care fuseseră de la început.

Aurul suna înfundat, strălucind de-ţi lua ochii ; nestematele sclipeau orbitor. Bătrînului casier i se tăiase răsuflarea. Ce bogat ar fi fost un om din lumea capitalistă, cîtă cinste ar fi dobîndit pentru el şi pentru copiii săi, din partea semenilor, dac-ar fi putut stăpîni măcar o parte din avuţia ce cădea acum în fundul acestui sac soios...

Dar fasciştii ! Da, ei nu vor precupeţi nimic ca să pună mîna pe bijuterii. Era de ajuns să citească inventarul neterminat, rămas în maşina de scris pe care o furaseră de la bancă, ca să trimită urmăritori pe

toate drumurile, să ucidă în chinuri și să schilodească sute de oameni, numai și numai ca să poată pune mîna pe ele.

Însă, domnilor, degeaba vă zbateți! Valorile vor fi predate pînă la una stăpînului lor adevărat, iar aurul acesta va lupta împotriva voastră! Și încă cum! Iar fetișcana asta zvăpăiată culege flori și împletește cununi fără să-i pese de nimic. Auzi! Să le îngropăm și pe urmă să ne vedem de drum fără ele! Și asta acum cînd în spatele frontului se adună pînă și cutiile de conserve. „Nu, tinerii ăștia nici nu-și dau seama ce reprezintă asemenea valori. În copilărie au avut tot ce-au vrut și au crescut fără să știe ce-i nevoia și truda. Auzi vorbă: Să le îngropăm și pe urmă să ne vedem de drum. Ce ușurință, ce ușurință de neiertat!"

Supărat la culme, Mitrofan Ilici legă sacul și-l săltă anevoie în spinare, simțindu-i dintr-o dată toată greutatea. Musia însă îi desprinse cu de-a sila curelele de pe umeri. Ea îi ceda cinstea de a purta aurul; n-avea decît să-l ducă singur, dacă-l îndrăgea atît de mult, dar celelalte lucruri nu: Trebuia să și le împartă jumătate și jumătate, cum se cuvine între tovarăși!

Și cu mîini îndemînatice, fata mută iute în rucsacul ei toate lucrurile gospodărești: gamela, crupele, pîinea, sarea, rufele și cele cîteva unelte de pescuit. Tot răscolind prin rucsacul lui Mitrofan Ilici, dădu peste costumul de schi, făcut sul, pe care în ajun refuzase să-l îmbrace. Un val de duioșie i se ridică din nou în suflet. Se uită cu coada ochiului la tovarășul ei, care stătea nepăsător de o parte și, fără să spună nimic, puse costumul la fund în rucsac. „Nu, hotărît, Mitrofan Ilici e un bătrînel cumsecade, numai că s-a pierdut cu firea de cînd cu aurul ăsta! Și ce caraghios își poartă pălăria! Seamănă leit cu o ciupercă galbenă și bătrînă."

Musia cîntări rucsacurile în mîini: acum erau amîndouă aproape la fel de grele, cu singura deosebire că cel al lui Mitrofan Ilici era mic, îndesat și ușor de purtat, pe cînd al ei se umflase cît o cocoașă de cămilă. Îl desfăcu repede la gură, scoase rochiile mai

proaste și le azvîrli într-un tufiș. Iar după ce se mai gîndi puțin, își aduse aminte de costumul de schi, călduros și ușor de purtat și aruncă și paltonul în tufiș.

— Uite, nici măcar lucrurile tale nu ți le cruți, mormăi Mitrofan Ilici. Ce viață lipsită de griji ați avut voi! V-ați deprins să vi se dea totul mură în gură...

— Nu-mi pare rău de rochiile astea. Atîta timp cît e război tot n-am poftă să mă îmbrac elegant. Iar după ce vom învinge, o să-mi cumpăr alte rochii mai bune și mai frumoase. Și-așa, tot se demodează... spuse Musia fără pic de părere de rău, potrivindu-și curelele rucsacului pe umeri.

— Cît de ușor spui tu „vom învinge". Dar cît o să trebuiască să luptăm pentru asta, cîtă lume o să moară... te-ai gîndit?

Musia strînse din umeri.

Poteca îngustă ce ducea spre răsărit, cotea brusc. La capătul ei, Musia se întoarse și se mai uită o dată îndărăt. Pe fondul întunecat al unei tufe de mălin se vedea și acum paltonul, ca o pată albastră. O clipă îi păru rău că-l aruncase — era nou, bine lucrat și-i stătea bine. Dar îi era atît de greu să-l poarte după ea! Musia oftă și se gîndi: „Pentru atîta lucru să-mi fac eu inimă rea! Ard orașe, se prăbușesc uzine, oamenii își dau viața pentru patrie... Ce-i un palton? Cu el sau fără el..." Și scuturînd hotărîtă capul, porni în urma lui Mitrofan Ilici.

Pînă la amiază urmară tăcuți o potecă bătătorită de pe malul lacului, pe unde treceau, se vede, pescarii și culegătorii de coajă de salcie. În albia verde a malurilor joase, apa clipocea încetișor, însoțind foșnetul stufărișului îngălbenit de soare și cu vîrfurile ascuțite ca niște săbii. Petalele roșiatice ale crinilor de apă și ale nuferilor aurii se legănau domol pe apa ce răsfrîngea ca o oglindă de azur creștetele vinețiu ale pădurii depărtate, coama stufoasă a sălciilor de pe mal și norii aurii ce se fugăreau pe cerul albastru.

În bocancii ei solizi, puțin cam grosolani, Musia mergea mult mai ușor; totuși abia izbutea să se țină în pas cu bătrînul. Înalt și slab, el pășea fără grabă, în pas voinicesc. Mișcările îi erau măsurate, potolite

chiar, totuşi ea era nevoită să calce cu paşi repezi şi, din cînd în cînd, trebuia să alerge ca să-l ajungă din urmă. Abia se putea ţine după el.

Acum, Mitrofan Ilici întorcea mereu capul, întrebînd-o dacă n-a obosit şi dacă nu vrea să facă un popas. Fata se supăra de fiece dată : nu, nu mergea repede, nu era de loc obosită, nu voia să se odihnească. Dar îi era ciudă şi se căznea să ghicească: cum de merge Mitrofan Ilici atît de sprinten şi cum de nu oboseşte?

Către amiază, cînd soarele se oprise parcă în înaltul cerului ca să se privească în minunata oglindă a lacului, iar apa îţi lua ochii cu strălucirea ei orbitoare, Mitrofan Ilici coti brusc de pe cărarea ce urma malul şi se adînci în pădure.

— De aici începe mlaştina. N-avem încotro, trebuie să ieşim la drumul podit cu bîrne: vara nu-i altă cale! explică el, îndreptîndu-şi pe umeri curelele rucsacului. Să sperăm că fasciştii ori n-au ajuns pînă aici, ori au trecut prin altă parte, ori au fost şi s-au depărtat.

Un timp stătu nemişcat, ascultînd. Ţîrîitul cosaşilor răsuna asurzitor, iar ţînţarii ţiuiau subţirel în umbra sălciilor. Peştii loveau apa, plescăind greoi.

Continuară să înainteze cu băgare de seamă prin pădure. După ce făceau zece paşi, Mitrofan Ilici se oprea şi asculta cu gîtul întins. Era o zăpuşeală grea, dar pădurea răsuna de ciripitul voios al păsărelelor. Ferigele înverzeau locuri încă neumblate, cu pămîntul acoperit de muşchi, legănîndu-şi încet frunzele ca nişte pene subţiri. Veveriţele ţupăiau prin cetina pinilor şi ronţăiau zgomotos solzii conurilor, pe care apoi le aruncau. De undeva se auzeau ţipetele stridente ale unor coţofene. Larma aceasta te făcea fără să vrei să fii cu ochii în patru. Bătrînului nu-i plăceau de fel cei doi corbi uriaşi ce se roteau chiar deasupra pădurii, în albastrul înalt al cerului.

— Stai aci şi aşteaptă-mă. În cel mai rău caz, ia rucsacul, fugi spre lac şi ascunde-te undeva, o sfătui el pe Musia. Şi lăsîndu-şi rucsacul din spinare, adăugă în şoaptă : Nu-mi place, nu-mi place de loc mitingul ăsta coţofenesc. Auzi ?

O lăsă pe Musia singură şi se făcu nevăzut în de-

sișul pădurii. Se mișca aidoma vînătorilor iscusiți cînd se apropie de locurile de pîndă a cocoșilor de munte. Făcea cîteva salturi pe vîrful picioarelor, se oprea, rămînea nemișcat și asculta, apoi se avînta din nou înainte. Musia, rezemată de un copac, stătea ca încremenită. Orășeancă get-beget, nu cunoștea de fel apucăturile păsărilor, dar țipătul strident, lacom și plin de furie al cotofenelor, apoi rotirea sinistră a celor doi corbi uriași prin văzduh o impresionau și pe ea neplăcut. Deodată auzi o creangă trosnind, tresări și se lipi și mai mult de trunchiul pinului. Era însă Mitrofan Ilici. Pășea trist și oarecum solemn, cu pălăria în mînă, iar vîntul îi zburlea părul cărunt.

— Ei? întrebă ea în șoaptă.

— Nu, e cu neputință să ne învingă cineva! Pe noi nu ne va învinge nimeni, niciodată, ține minte! șopti el înăbușit, drept răspuns.

Își săltă rucsacul în spinare, fără să-și pună nici acum pălăria, și porni în direcția de unde se auzea larma cotofenelor. Cînd ajunseră la marginea pădurii, bătrînul se întoarse spre Musia și rosti grav:

— Aci s-a dat o luptă... Înțelegi, aici a fost...

Fata se repezi înainte, dădu la o parte ramurile unui tufiș, scoase un țipăt și rămase locului încremenită. În fața ei, doar la cîțiva pași, se vedea un tanc sfărîmat. Turela, azvîrlită departe de puterea exploziei, zăcea la pămînt cu țeava lungă a tunului înfiptă adînc în țărînă.

În deschizătura cu marginile mutilate a oblonului de deasupra se vedea un fel de tocătură de oase, amestecată cu sînge și cu bucăți de stofă de un verde-cenușiu, același verde-cenușiu care în ajun i se părea Musiei culoarea cumplitei nenorociri ce se abătuse peste țară, venind din apus.

Dar privirea ei nu se opri nici la tancul distrus, nici la zdrențele acelea de stofă. Ceva mai departe, aproape de marginea pădurii, se ridica un dîmb nisipos. Pe povîrnișul lui zăceau aruncate, claie peste grămadă, trunchiuri drepte, arămii, de pini, retezate, schilodite și ciopîrțite ca de o stihie. Și acolo, în haosul acela de trunchiuri, de cetină și de nisip roșcat ce n-avusese

nici măcar timp să se zvînte la soare, se vedeau cîteva chipuri negricioase de oameni îmbrăcați în bluze de culoare kaki, culoare atît de dragă.

Zăceau nemișcați, în poziții ciudate, nefirești, unii cu fața în nisip, alții întinși pe spate și cu brațele larg desfăcute, alții rezemîndu-se de parapetul tranșeei pe jumătate astupată.

Un militar și-ar fi dat seama dintr-o privire de tot ce se petrecuse pe această înălțime, în pădurile care dominau împrejurimea, închizînd parcă accesul spre drumul podit cu bîrne. După cît se părea, lupta se dăduse de puțină vreme, fiindcă cetina nu avusese încă timp să se usuce. Pe acest drum de bîrne — singurul care străbătea mlaștina — se retrăgeau unitățile Armatei Sovietice. Un divizion de artilerie primise, probabil, ordinul să ocupe poziție pe colină și să întîrzie avangărzile de tancuri ale inamicului. Poziția aleasă era minunată. De pe culmea înălțimii, acoperită de pini, se vedeau ca-n palmă întinsele ogoare colhoznice mărginite spre zare de linia vineție a pădurilor, și drumul șerpuind pe coline scunde în mijlocul aurului fremătător al holdelor. Artileriștii săpaseră pe culmea acestei înălțimi amplasamente nu prea adînci pentru tunuri, în formă de potcoavă, iar ei se îngropaseră în nisip; în desișul de pini tineri, aflat ceva mai departe, într-o poieniță însorită, așternută cu covor verde de cimbrișor și o altă buruiană căreia copiii îi zic „varza iepurelui", avuseseră timp să sape chiar poziții false.

După cît se vedea, era vorba de niște ostași iscusiți, cu mult sînge rece; luptaseră calm, cu pricepere și cu un curaj uimitor.

Cele cîteva tancuri și transportoare blindate grele „Diesel", arse chiar la poalele movilei, arătau limpede că divizionul care se mascase începuse această luptă inegală, deschizînd focul prin surprindere de la mică distanță. Lupta durase pesemne mult. Retrăgîndu-se în dezordine după primele salve ale divizionului, unitățile blindate dușmane se regrupaseră sub acoperirea unei rîpe cu maluri abrupte, ce tăia cîmpul dinspre nord spre sud, și apoi porniseră din nou la atac,

azvîrlind înainte o puternică formaţie de tancuri, după toate regulile artei militare. Oriunde întorceai privirea vedeai holde întinse, culcate la pămînt, brăzdate de urmele şenilelor şi presărate de pîlniile obuzelor, ce se zăreau ca nişte pete negre pe covorul auriu al grînelor date la pămînt.

În graba lor de a răzbi la drumul de bîrne, tancurile porniseră la atac în formaţia preferată nemţilor, în triunghi cu vîrful înainte, mergînd în zig-zag şi executînd din mers un foc nimicitor asupra micii înălţimi.

Artileriştii răspunseseră trăgînd chibzuit şi fără greş. Prin lanul de secară se vedeau nenumărate tuburi goale, semănînd cu nişte carapace de raci fierţi. Iar tancurile — aceşti monştri cu boturi de linx, cu balauri, cu zvastici şi aşi de pică pictaţi pe blindaj — zăceau ca nişte jucării sfărîmate de un copil mofturos. Acum nu mai aveau nimic groaznic în înfăţişarea lor, aşa cum stăteau grămădite pe marginea rîpei, prin tufişurile de la liziera pădurii sau pe drum, căzute unul peste altul de parcă se jucaseră de-a capra cu un avînt înspăimîntător. Şi peste tot, otrăvind mirosul de pîine al grînelor încinse de soare şi aroma pătrunzătoare de răşină, se simţea duhoarea înecăcioasă de benzină, de vopsea şi de ulei ars.

Şi toate acestea erau făcute de o mînă de ostaşi sovietici care luptaseră cu tunurile lor, amplasate pe colina din marginea pădurii. Mare fusese însă preţul pe care-l plătiseră ca să dea unităţilor lor posibilitatea de a se desprinde de inamicul ce se afla în spate, în imediată apropiere. Povîrnişurile nisipoase ale înălţimii erau sfîrtecate de obuze. Printre pinii ciopîrţiţi, lîngă tunurile schilodite zăceau apărătorii înălţimii, cu capetele înfăşurate în pripă în bandaje însîngerate, cu mîinile şi feţele negre de fum, cu bluzele zdrenţuite, albite de sudoare în spate şi la subsuori, cu pete ruginii şi scorojite de sînge.

Musia şi Mitrofan Ilici urcau încet povîrnişul colinei, ascultînd cu atenţie, pîndind un sunet cît de slab, un geamăt sau un oftat. Dar nu se auzea decît larma sinistră a coţofenelor prin tufişuri şi ţîrîitul

asurzitor al greierilor. Cosași cu aripi roșii săreau zbîrnîind de sub picioare, luîndu-și zborul.

Pe culmea colinei, într-o mică tranșee, săpată în spatele unui trunchi de pin uriaș, prăvălit la pămînt de furtună, ședea puțin aplecat înainte un băiețandru slăbuț, cu fața prelungă, fără cască, cu trei cuburi pe petlițele negre de artilerist. Avea mîneca dreaptă a bluzei zdrențuită și goală. Cea stîngă, turnată parcă în ceară, se odihnea pe caseta verde a telefonului de campanie. Cu umărul strîngea receptorul la ureche. Casca îi zăcea la picioare. Acolo, la punctul de observare, lîngă telefonul prin care continua să dirijeze focul tunurilor, deși rămăsese pesemne fără un braț și pierdea mereu sînge, îl nimerise glonțul fatal. Totuși nici moartea nu-l putuse doborî pe ofițer. Rămăsese țeapăn în ungherul tranșeei, cu binoclul atîrnat de gît, cu receptorul la ureche, aplecat asupra schemei de repere. O expresie de înfrigurată activitate și îngrijorare se întipărise pe vecie pe fața lui punctată de pistrui mari, verzui. Vîntul îi zburlea încetișor părul roșcat și aspru, tuns scurt. Ai fi zis că tînărul acesta este absorbit de gînduri, străduindu-se să rezolve o temă grea de luptă, dar că e gata să găsească soluția, să sară ca un arc în picioare, să privească cu îngrijorare prin binoclu, să învîrtească energic mîneruț aparatului de telefon și să transmită prin receptor ordinul: „Reperul cutare, înălțător atîta, foc!"

Mitrofan Ilici și Musia se opriră lîngă trupul tînărului locotenent-major. Niciunul dintre ei nu se pricepea cîtuși de puțin în chestiuni militare, așa că nu erau în stare, firește, să-și dea seama de caracterul acestei lupte inegale, desfășurate aici, la capătul drumului de bîrne.

Raportul de pierderi, simplu și clar chiar și pentru un profan, pînă și felul în care căzuseră apărătorii înălțimii, totul uimea prin măreția de poem epic.

Bătrînul se lăsă greoi în genunchi și sărută cu pietate fruntea lată și senină a artileristului. Apoi se ridică în picioare, înalt și solemn.

— Pot fi oare înfrînți niște oameni ca ei? Uciși, da, dar înfrînți, nu, niciodată! Asta-i o lecție, Musia, o

lecție pentru noi amîndoi. O lecție cumplită! Și făcînd un gest larg, cuprinzător, spre culmea colinei, adăugă: S-o ții minte!

Tușind cu ciudă, își îndesă pălăria pe cap pînă peste urechi și porni să coboare povîrnișul colinei, grăbit, aproape în fugă, îndreptîndu-se spre drumul de bîrne, la capătul căruia se vedeau urme de bocanci, de roți și de șenile. Musia făcu cîțiva pași în urma lui, dar se răzgîndi; rupse cîteva imortele albe și roșii, se întoarse la tranșee și așeză florile pe genunchii artileristului. Pentru prima oară în viață văzuse atît de aproape un om mort. Se convinse cu uimire că moartea poate să fie tot atît de măreață ca și viața.

Îl ajunse din urmă pe Mitrofan Ilici pe drumul podit. Bătrînul înainta cu pași mari pe bîrnele putrede, acoperite cu mușchi de baltă, ce clefăia zgomotos sub fiece pas. O auzi venind, dar nu întoarse capul, ci doar oftă. Musia avea mereu înaintea ochilor fața pistruiată a artileristului și șuvița de păr roșcat pe care vîntul o flutura ușor. N-avea chef de vorbă.

Merseră așa în tăcere pînă în amurg, cufundați fiecare în gîndurile lui. Nici în zilele următoare nu pomeniră nimic despre cele văzute pe colină.

Într-o zi însă, oprindu-se să înnopteze într-o pădurice de brazi, din apropierea unui pîrîu, deasupra căruia plutea o ceață ușoară, Mitrofan Ilici gîndi cu glas tare, lăsînd la pămînt un braț de vreascuri adunate pentru foc:

— Ce are a face dacă fascistul a pătruns pînă departe? Cum a venit, așa va și pleca, dacă o să mai aibă cine... Cu oameni ca ai noștri... scoase un oftat, privi spre asfințit, acolo unde, departe, în urmă, rămăsese colina. Cu un popor ca al nostru, vom birui orice dușman!

Musia, care în clipa acea spăla la pîrîu niște cartofi noi, învîrtindu-i repede, repede în gamela plină cu apă, pricepu numaidecît despre cine vorbește bătrînul.

— Îi mai ții minte chipul? spuse ea.

Mitrofan Ilici scăpără un chibrit, îl ținu în căușul palmelor pînă se aprinse bine, apoi îl apropie tacticos de cîrlionții albicioși de coajă de mesteacăn, vîrîți sub

vreascurile de pin. Flacăra răbufni ușor, iar coaja începu să se răsucească, sfîrîind ca slănina în tigaie.

— Uite cum trebuie să-ți faci datoria față de patrie! Să dea dumnezeu să ne-o facem și noi la fel.

Flacăra se întețea, răsucind în suluri tot mai strînse coaja subțire, care trosnea scurt. Limbile scunde și albăstrui ale focului prinseră să dănțuiască printre vreascurile uscate. Curînd, ele răbufniră în toate părțile într-un foc vesel și vioi, luminînd chipul grav și îngîndurat al bătrînului.

Undeva, în preajmă, pe malul celălalt al pîrîului glăsuia monoton și persistent pitpalacul. Țînțarii țiuiau subțirel, iar apa împroșca fără zgomot malurile înverzite. Din întunericul călduț și umed fata trăgea cu coada ochiului, curioasă, la Mitrofan Ilici.

«Da! Ai ce să înveți de la el. Ce sprinten e la drum! Și cu cîtă pricepere știe să aprindă focul! Apoi, cugetă lucruri minunate despre viață. Și cînd te gîndești că era poreclit „sugativa de birou" și „mașina de calculat cu cioc"!

7

În seara aceea, Musia adormi de îndată ce se întinse pe așternutul înmiresmat de cetină de brad, pe care de data asta le tăiase singură pentru ei amîndoi.

Mitrofan Ilici iarăși nu avea somn. Împrăștie focul, astfel ca flacăra sau fumul să nu atragă niscaiva străini spre locul unde se aflau, stinse grijuliu tăciunii cu apă și sfărîmă cărbunii sub talpă. Apoi adună uscături pentru a doua zi și frecă cu nisip gamela afumată. În cele din urmă se culcă și el cu mîinile puse căpătîi și rămase așa, adîncit în gînduri.

Ce frumos era altădată într-o noapte de vară caldă și senină, cu stele luminoase care licăreau ușor prin pîcla străvezie, să stai așa, tolănit în iarba înmiresmată, pe pămîntul ce radia cu zgîrcenie căldura de peste zi... Ce liniște măreață învăluie natura în cea-

surile acestea ; pădurea și lunca dorm somn adînc, ca și pîrîul ascuns de o perdea de ceață... Cîtă bucurie simte omul la capătul unei săptămîni de muncă, dacă are prilejul să guste din pacea odihnitoare a naturii, să asculte foșnetul ușor al pădurii și să tragă în piept cu nesaț aerul plin de mireasma florilor de cîmp care-și sporesc parfumul, împrospătate de rouă.

Era și acum tot o noapte de vară cu cer la fel de senin și de sclipitor ; aceeași ceață sfîșiată învăluia lunca și aceeași boare umedă adia dinspre pîrîu. Totuși, acum nu aveai nici pace, nici bucurie în mijlocul naturii. În orăcăitul broaștelor răsuna parcă o amenințare care te făcea să fii cu ochii în patru. Buhaiul de baltă urla prelung, ca o mamă ce-și plînge feciorul răpus de moarte. Mireasma dulce a mierii ursului adusă de un vînt domol, de peste mal, era amestecată parcă cu un miros de stîrv. Pînă și strigătul monoton al pitpalacului, în care copiii par a înțelege : „Stai culcat ! Stai culcat !“, părea a spune : „Fii treaz ! Fii treaz !“

Și de ce oare ? Doar pe aici nu călcase picior de dușman ; fasciștii trecuseră prin altă parte, războiul ocolise desișul pădurii. Noaptea aceasta de vară nu-ți dădea însă nici bucurie, nici pace ; auzul ți-era încordat, nervii întinși ca struna. Mitrofan Ilici ofta și privea cu nerăbdare spre malul celălalt : nu cumva se vedea ivindu-se fîșia gălbuie a zorilor ? Oare cît mai aveau pînă să pornească din nou la drum? De-ar veni odată dimineața !

Un pește mare plescăi greu în apa liniștită. Icnind și oftînd ca un bătrîn în toată legea, Mitrofan Ilici se ridică de pe culcușul său de cetină, făcu o făclie dintr-un băț la capătul căruia înfășură fîșii de coajă de mesteacăn, și după ce o aprinse, coborî spre pîrîu. Aici prinse cu mîna cîteva rîbițe pestrițe și somnoroase, pitite printre pietre într-un prag mititel al malului. Potrivi peștișorii în cîrlige și apoi așeză două undițe la o cotitură a pîrîului, unde albia avea pe fund adîncitura întunecoasă pe care el o observase încă de cu seară. O știucă bună le-ar fi prins de minune, îm-

bogăţindu-le merindele, care se împuţinau văzînd cu ochii.

După ce privi un timp cercurile gingaşe ce se destrămau pe apa liniştită, bătrînul se gîndi să se culce din nou; dar chiar în clipa aceea, ochii îi căzură pe un lucruşor ce arunca sclipiri de aur pe potecă. Îl cuprinse o spaimă atît de cumplită, încît îşi simţi dintr-o dată cămaşa udă de sudoare.

Dacă se rupsese rucsacul la fund şi el mersese fără să observe, semănînd giuvaerele pe drum?

Se lăsă în genunchi şi ridică cu mîna tremurîndă lucrul acela sclipitor. Era o scoică sidefată de rîu, pescuită probabil de vreo coţofană care mîncase molusca ascunsă între valve. Bătrînul nu ţinea în palmă decît o scoică sidefie, dar inima continua să-i bată. Primiseră bijuteriile numai pe bază de cîntar; cîntăriseră în pripă, în chip primitiv, şi desigur, inexact. Putea să se piardă ceva şi poate că se şi pierduse în clipa cînd el mutase bijuteriile din rucsacul Musiei într-al său. Iar faptul acesta nu mai putea fi constatat, deoarece totul fusese luat în primire fără inventar, fără un tabel, fie chiar cît de sumar.

Cum fusese oare cu putinţă ca el, un funcţionar de bancă cu atîta experienţă, să se comporte cu o asemenea uşurinţă? Graba, numai graba era de vină. Şi apoi şi fetişcana asta uşuratică, în ochii căreia bijuteriile stăteau pe acelaşi plan cu cartofii. Ba cartofilor le acorda chiar ceva mai multă atenţie. Aşa, de pildă, chiar astăzi îi numărase unul cîte unul, socotind cîte zile aveau să le ajungă merindele. Şi ducea cartofii în rucsac fără să facă nazuri sau să se plîngă. Ciudată fată!...

Nu, starea aceasta de lucruri trebuia îndreptată, trebuia îndreptată numaidecît. Dar cum? se frămînta Mitrofan Ilici, ţinînd încă în mînă scoica. Poftim de întocmeşte forme dacă n-ai pic de cerneală şi de hîrtie. Nu cumva ar trebui să scrie pe coajă de mesteacăn, ca cei din timpurile străvechi? De fapt, ar putea scrie şi pe coajă de mesteacăn, nimic de zis, dar unde să încapă atîta pomelnic: uite ce de bijuterii! Să scrie pe pînza unei cămăşi? Da, era o idee! Totuşi,

cîtă caznă trebuie să ceară scrisul pe pînză ! Cîte zile şi nopţi ! Grea problemă !...

Cerul începuse să se lumineze spre răsărit, aurind creştetele pinilor, dar pădurea adormită era încă învăluită în ceaţa liliachie a dimineţii ; în mintea lui Mitrofan Ilici năvăli dintr-o dată un gînd salvator : „Diplomele de onoare, cum de nu m-am gîndit la ele ?“ Ei, da, tocmai diplomele de onoare, de fruntaş în muncă, diplomele primite din partea Sovietului orăşenesc — toate aceste amintiri dintr-o viaţă lungă şi cinstită de muncă, pe care la plecare ţinuse să le ia cu el, aveau să-l scoată acum din încurcătură. Doar avea multe ! Putea foarte bine să scrie pe dosul lor, citeţ şi curat, lista comorii încredinţată de feroviari.

Sări în picioare, se spălă în apa pîrîului, peste care pluteau aburi trandafirii, se şterse pe faţă cu poala bluzei, apoi oftă uşurat. Se simţea din nou plin de viaţă. La lucru ! Diplomele se aflau în rucsacul de la căpătîiul Musiei. Ridică uşor şi cu băgare de seamă capul fetei, trăgînd afară sulul de hîrtii. Musia mişcă copilăreşte buzele, fără să se trezească, se ghemui cu genunchii la gură şi dormi mai departe.

„Minunat ! Să doarmă cît mai mult ! Cel puţin aşa n-o să mă sîcîie nimeni !“ îşi spuse bătrînul, acoperind-o cu pătura pînă peste cap, apoi se aşeză lîngă un trunchi gros tăiat cu ferăstrăul şi puse hîrtiile în faţa lui ; după aceea scoase din buzunarul bluzei nişte ochelari de modă veche, şi-i potrivi pe nas şi începu să linieze cu îndemînare foile. Făcea munca asta simplă, de birou, plin de însufleţire, întocmai ca un pictor rupt pentru multă vreme de lîngă şevaletul său şi care pune din nou mîna pe pensulă. Pînă şi mîna îi tremura uşor, în timp ce aşternea cu creionul chimic, cu scrisul lui drept, cuvintele acelea cunoscute şi care-i erau foarte dragi acum : „Notă de inventar a valorilor primite la 2 iulie 1941 de către sucursala orăşenească a Băncii de Stat, de la cetăţenii Innokentiev E. F. şi Ciornîi M. O., urmînd a fi predate la primul oficiu de bancă din teritoriul neocupat“. Apoi din obişnuinţă scrise titlurile rubricilor : „Numărul curent“, „Obiecte primite“, „Semne particulare“, „Observa-

ţiuni". Şi potrivindu-şi ochelarii mai spre vîrful nasului, începu să facă inventarierea, mutînd treptat bijuteriile dintr-o parte în alta.

Lucra ca întotdeauna : cu rîvnă, repede şi cu precizie. Uitase cu desăvîrşire că nu se află în biroul său din clădirea băncii, ci undeva sub cerul trandafiriu al dimineţii, lîngă un trunchi, cu inelele anilor sclipind în nuanţe de chihlimbar. Niciodată nu i se păruse meseria lui mai frumoasă ca în dimineaţa asta, cînd se ştia rupt de ea pentru cine ştie cît timp, poate chiar

pentru totdeauna. Din cînd în cînd lăsa lucrul, ridica ochii de pe rubricile liniate cu atîta grijă și își îndrepta spinarea amorțită sau își trosnea degetele. Asta la Mitrofan Ilici era semn de mare mulțumire. Hei, cu ce spor lucra astăzi! Nici atunci cînd le arăta horticultorilor colhoznici, care-l ascultau tușind respectuos, vița „Arinka", nici atunci nu simțea atîta plăcere ca în ceasurile acestea, cînd sta gheboșat lîngă trunchi, aplecat asupra rubricilor liniate cu migală...

Trezită din somn de razele fierbinți ale soarelui care se înălțase pe cer, Musia văzu înaintea ochilor următorul tablou: la cîțiva pași de ea, lîngă un trunchi, Mitrofan Ilici ședea fără haină, cu ochelari de felul celor pe care îi purta Cehov, și scria de zor, ținînd capul aplecat într-o parte. Fața sa avea acea expresie încordată și gravă pe care o cunoșteau atît de bine funcționarii băncii.

Sub razele dimineții, pe fondul pădurii cu verdeața împrospătată de rouă, toate acestea apăreau atît de straniu, încît fata nu se putu stăpîni și izbucni în rîs.

Bătrînul își potrivi ochelarii pe nas, îi aruncă o privire nemulțumită, suspină cu aerul unui martir și-și văzu mai departe de treabă.

Pe scurta întinsă cu grijă în fața lui erau două grămăjoare de giuvaere; pe măsură ce le înregistra, bătrînul le muta dintr-o parte într-alta.

— Bună dimineața! Eu nu vă pot ajuta cu nimic? întrebă Musia, străduindu-se să-și ascundă zîmbetul.

— Ba poți, și uite cum: să taci din gură și să nu mă încurci! mormăi bătrînul, fără să ridice ochii.

Pe urmă se îndreptă încet din mijloc, își trosni degetele cu un aer victorios și adăugă:

— Înțelegi, stînd așa, în locul acesta liniștit, m-a apucat groaza cînd am văzut ce avem noi aici. Sînt niște pietre... rarisime... de o valoare uriașă, extraordinară...

Un zîmbet ironic se ivi și de astă dată pe chipul Musiei. „Iar începe! Vorba tatei: Fiecare despre ale lui, dar țiganul despre slană"... Totuși Mitrofan Ilici avea dreptate: ea nu-și dădea seama nici pe departe

de valoarea bijuteriilor. Nu știa și nici nu voia să știe lucrul acesta. Firește, citise prin cărți despre puterea aurului, dar niciodată nu se ostenise să se gîndească mai adînc la ea, socotind că această putere fatală, despre care istoricii, scriitorii și poeții scriseseră atîtea lucruri de-a lungul veacurilor, reprezenta în Țara Sovietică o noțiune tot atît de repudiată, de perimată și chiar ciudată, ca și legenda despre sîngele albastru al țarilor, despre atotputernicia lui dumnezeu și despre multe alte lucruri ce-și găseau atît de greu loc în imaginație.

O singură dată în viața ei avusese un mic obiect de aur, și poate că tocmai aceasta surpase în ochii Musiei autoritatea străveche a metalului nobil. Era un inel foarte vechi, de aur, cu un ochișor azuriu de peruzea. În ziua cînd, cu toată pasiunea ei pentru sport și canto, Musia absolvise cu succes clasa a VII-a, mamă-sa scosese inelul din fundul scrinului și i-l dăruise cu un aer solemn. Tot atunci îi spusese că inelul era un lucru de preț și, pe deasupra, darul de nuntă primit din partea tatălui ei. Musia, dezamăgită, învîrtise inelul între degete, dar observînd expresia de adînc regret de pe chipul mamei, începu să-l admire zgomotos, mulțumindu-i cu căldură pentru darul făcut. Totuși inelul nu-i plăcea. I se părea prea greu și grosolan. Ca să n-o jignească însă pe mama ei, și-l punea întotdeauna acasă în zilele de sărbătoare, dar îndată ce pleca undeva, îl scotea și-l ascundea în buzunar. Se simțea prost să poarte în deget acest obiect mic și de modă veche.

Da, puterea întunecată a aurului era străină de sufletul ei. Dar bijuteriile înșirate în fața lui Mitrofan Ilici îi plăcură acum, cînd le văzu mai bine sub razele soarelui de dimineață. Erau minunate și sclipeau neasemuit de frumos pe căptușeala scurtei ponosite! Nestematele aruncau torente de lumini schimbătoare, înțepîndu-i ochii cu săgețile lor multicolore. Musia se gîndi că i-ar sta bine dacă s-ar găti cu aceste podoabe și simți deodată dorința de a încerca și ea nimicurile astea. Zîmbind ironic, alese dintr-o grămăjoară o diademă bătută în pietre scumpe și cu instinc-

tul caracteristic femeii își prinse această podoabă cum nu mai văzuse pînă acum în părul ei blond, moale și cîrlionțat, tuns băiețește. Mitrofan Ilici o privi cu coada ochiului și zîmbi.

— Numai să ții minte de unde ai luat-o, drăguțo. Vezi să nu mi le încurci. „Sărmana fată fără căpătîi! se gîndea el. A lăsat totul. Și acum a rămas fără hrană, fără adăpost... Și cîte mai are de îndurat! Lasă să mai uite și ea puțin. Poate, cu ocazia asta, o să înțeleagă valoarea acestor lucruri și n-o să se mai poarte atît de ușuratic cu prețioasa noastră povară".

— Dar ai grijă ca nu cumva, ferească dumnezeu, să pierzi ceva prin iarbă.

Fata se gătì cu îndemînare, punîndu-și brățări la încheietura fină a mîinilor pe care soarele le și înnegrise; își puse de asemenea pe gîtul ei lung și zvelt un colier strălucitor, din steluțe de briliante de diferite mărimi, prinse pe un lănțișor, apoi își prinse în piept o broșă de smaralde, în formă de crenguță de stejar, cu o ghindă dintr-un minunat alexandrit[1] ce scînteia în soare cu o flacără tulburătoare, ba chiar sinistră; alese apoi o pereche de cercei — doi ciorchini de struguri alcătuiți din perle mari, de un roz pal care licăreau în culorile curcubeului — dar după ce-i ținu cîteva clipe în mînă, îi puse la loc; urechile ei nu erau făcute pentru a putea purta o asemenea podoabă barbară.

Astfel împodobită, Musia își puse cu aer provocător mîinile în șolduri și, cochetînd, aruncă o privire galeșă spre Mitrofan Ilici, apoi începu să cînte încetișor:

„Fetița voastră poartă cămașă nouă
Înfloratã, brodată;
Iar pe gîtu-i alb, o salbă de aur
O salbă de aur..."

Bătrînul casier, care se apucase din nou de lucru, întoarse capul mirat. Își mută ochelarii mai sus, pe nas, și înălță sprîncenele.

[1] Alexandrit — piatră din Ural, de culoare arămiu-verzuie; privită la soare este de un verde închis, iar seara, la lumina artificială, de un rubiniu închis. (n.t.)

— Ei, va să zică de-astea îmi ești ?

Musia își scutură strengărește cîrlionții ; briliantele îl orbiră pe Mitrofan Ilici cu focurile lor multicolore.

— Dar spune-mi, cum mă găsești ? Cum sînt ?

Simțea că așa cum era gătită nu putea să nu fie pe placul oricui. Ce bine i-ar fi părut dacă s-ar fi putut privi în oglindă, așa cum făcea și îndrăcita de Oxana, pe scenă. De unde să facă însă rost de oglindă ? Ce păcat !

— Hai, spune : cum mă găsești ?

— Ei, așa... vorbi Mitrofan Ilici, trosnindu-și degetele. Așa... neobișnuită...

— Așteaptă o clipă ! strigă ea veselă.

Străbătu în fugă, desculță, poieniță cu iarba înrourată și se făcu nevăzută sub mal. Glasul ei curat și tineresc ca de ciocîrlie se auzi acum de undeva de lîngă rîu.

„Lumea zice că-s frumoasă
Ca lumina zorilor,
Și mai dalbă nu-i ca mine...
Nici chiar zîna florilor..."

„Ia auzi-o cum cîntă ! Are voce frumoasă, nu glumă, se gîndi Mitrofan Ilici, dar în aceeași clipă își aminti cum în timpul nopții văzuse ceva sclipind ca aurul în iarbă. Neastîmpărata... încotro o fi fugit ? Dacă pierde vreo bijuterie ?"

Puse în grabă o piatră deasupra hîrtiilor, ca să nu le ia vîntul, acoperi giuvaerele cu poala scurtei și porni într-un suflet spre mal.

In locul acela, pîrîul cotea dintr-o dată, și după ce trecea de un prag, stînca dădea naștere unui mic lac nespus de liniștit, tivit de verdele crud al păpurișului. In unda lui se răsfrîngeau, răsturnate, trunchiurile și coroanele cenușii ale arinilor de pe mal, cu hameiul ce unduia lin în jurul lor, precum și pinii mai depărtați ce-și înălțau semeț siluetele lor zvelte de chihlimbar.

Malul trimitea o limbă de nisip argintată spre mijlocul lacului, despicîndu-l parcă în două cu un cuțit. Musia alerga pe această punte de nisip, iar apa nea-

gră ca turba clipocea sub pașii ei. Peștișorii argintii ca niște ace vii se zbenguiau în voie la picioarele ei. Pe suprafața lacului, păianjenii mici de apă alergau grăbiți, ca pe uscat, mișcîndu-și de zor picioruşele. De o parte și de alta a fișiei acelcia nisipoase, cîțiva gîndăcei cu spinări sclipitoare, albăstrii ca oțelul, descriau pe apă figuri complicate.

Musia se aplecă. Pe luciul întunecat al apei, care răsfrîngea cerul azuriu, i se păru că o zînă din basme o privește din adînc, cu ochi mari, cenușii și strălucitori, împodobită cu podoabe fără seamăn. Fermecată de gingașa poezie a dimineții de vară, urmărea două libelule ce se zbenguiau în văzduh pe deasupra stufișului cu aripioarele lor azurii ca de celofan sclipind în soare, și continuă să cînte mai tare cu și mai multă siguranță aria ei preferată:

„Lumea spune adevărul!
Cine are ochii mei?
Ochii mei sînt două stele
Părul meu e doar inele..."

Cînta fără încetare, uitîndu-se șiret la Mitrofan Ilici, care între timp se ivise pe mal.

Bătrînul stătea nemișcat, cu ochii ațintiți asupra Musiei. O văzuse de atîtea ori la bancă și întotdeauna crezuse că are de-a face cu o fată obișnuită, pe cînd acum... Ce păziseră oare candidații la însurătoare de la bancă? Și ce glas! N-ar fi crezut niciodată că în fața lui cînta fetișcana arțăgoasă, poreclită de către colegii de birou „ariciul". Inima lui Mitrofan Ilici se umplu de o mîndrie părintească: da, o fată ca ea trebuie să-și atingă negreșit țelul în viață... Numai să treacă amîndoi cu bine linia frontului, să ajungă la ai lor.

Brățările zornăiră încetișor; pe bătrîn îl cuprinse panica la gîndul că fata ar putea să scape sau chiar scăpase vreuna în apă; dădu desperat din mîini și se repezi spre Musia:

— Neastîmpărato! Vino numai decît înapoi! Dacă îți cade ceva în apă! Vino imediat înapoi, m-auzi?

— Sînt frumoasă, nu-i așa? întrebă Musia, aplecîndu-se iar ca să-și vadă chipul oglindit în apă.

Şi într-adevăr, zîna cea cîrnă care o privea de pe fundul rîului era atît de frumoasă că nu puteai să-ţi iei ochii de la ea.

— Vino aici pe mal, copilă fluşturatică! strigă Mitrofan Ilici, şi intră în pîrîu aşa cum era, cu cizme cu tot.

Musia izbucni în rîs. Rîsul ei cristalin se rostogoli pînă departe, pe oglinda apei, şi apoi, întîlnind în cale zidul trunchiurilor de pini, făcu cale întoarsă.

— Ştii cu cine semeni acum? Cu o găină care a clocit boboci de raţă. Bobocii încep să înoate, iar cloşca aleargă pe mal, dă din aripi şi cloncăneşte...

— Uf, doamne, cum poţi să fii atît de neserioasă?! Bagă de seamă, ai să le pierzi în apă! Vino imediat aici!

— Ei şi? Mare nenorocire dacă pierd una din ele! Cine mai are nevoie de podoabe, acum, în plin război?...

In clipa aceea Musia îşi aminti brusc de cele văzute zilele trecute pe colină, de locotenentul-major încremenit pentru totdeauna lîngă telefon, cu receptorul la ureche şi deodată totul în jurul ei se întunecă, se stinse. Simţi că roşeşte de ruşine la gîndul zorzoanelor, cîntecelor şi veseliei poznaşe ce manifestase în dimineaţa aceea senină de vară.

Ieşi repede din apă, îşi smulse înciudată giuvaerele, le aruncă nepăsătoare la locul lor, apoi, vrînd parcă să-şi ispăşească vina pe care n-o înţelegea, dar o simţea, se apucă să pregătească ceva demîncare.

Undiţele prinseseră două ştiuci destul de mărişoare. Fata le scoase din apă, le curăţă, făcu o ciorbă de peşte, apoi „puse masa", întinzînd pe iarbă un prosop curat. Bucăţile de peşte, aburind, fură servite pe frunze de brusture.

Intre timp, Mitrofan Ilici termină inventarul. Numerotă filele, adăugă în josul fiecăreia cuvintele: „Casier-şef" şi „Salariată a băncii", apoi se iscăli cu un aer solemn, întocmind din coada prelungită a ultimei litere o parafă întortocheată. Musia, chemată şi ea să semneze, oftă resemnată şi aşternu nepăsătoare pe locurile cuvenite cîte o iscălitură indescifrabilă,

observînd, în treacăt, că porecla „sugătoare de cancelarie“ dată unui anume funcţionar al băncii nu era tocmai neîndreptăţită...

Bătrînul însă, mulţumit că-şi dusese munca la bun sfîrşit, tăcu, prefăcîndu-se că n-a auzit nimic.

Pe cînd sorbea ciorba — o ciorbă grasă, minunată, deşi era puţin afumată — încercă din nou să o convingă pe Musia de importanţa misiunii pe care o aveau de îndeplinit. Îi vorbi despre rolul nefast al metalului nobil de-a lungul istoriei omenirii, arătîndu-i cum în lumea capitalistă pentru un pumn de aur fratele îşi ucide fratele, fiul îşi ucide părintele ; cum fecioarele se vînd bătrînilor pentru bogăţie şi cum dorinţa de a stăpîni cît mai mult aur dezlănţuie războaie sîngeroase. Cită şi pilde din literatură, şi îndrăzni chiar să fredoneze cu glas tremurător de tenor : „Pentru aur, îşi dau oamenii viaţa, pentru aur îşi dau oamenii viaţa“...

Fata îşi sorbea mai departe ciorba, cu un aer preocupat şi bătrînul crezu că, în sfîrşit, înţelesese şi ea importanţa misiunii lor. În timp ce mînca un cap de ştiucă începu să-şi argumenteze teoria cu şi mai multă rîvnă, pomenind de astă dată de Ostrovski, Gogol, Balzac şi Jack London.

— Ştii cu cine semănai astăzi lîngă ciotul acela de trunchi, în mijlocul tuturor acestor comori ? întrebă Musia cu un aer nevinovat, scoţînd cu îndemînare oscioarele dintr-o bucată de ştiucă.

— Nu, cu cine ? întrebă curios Mitrofan Ilici, încetînd pentru o clipă cu torentul lui de exemple din literatură.

— Cu „Cavalerul avar“ [1], zău aşa ! Mai ţii minte : „Eu stăpînesc. Ce strălucire, cît farmec e-n asta. Stăpînirea mea e puternică, mi-e supusă în totul ; într-însa e fericirea, e cinstea, e gloria mea...“ Da, da, semănai cu el, semănaţi ca două picături de apă !

Mitrofan Ilici sări în picioare şi, fluturînd capul de ştiucă chiar sub nasul Musiei, izbucni cu note plîngătoare în glas :

---

[1] Tragedie cu acelaşi titlu de A. S. Puşkin. (n.t.)

— Fie şi aşa! Da, fie! E adevărat, tremur pentru fiecare firicel de aur, pentru fiecare pietricică preţioasă, dar nu mi-e ruşine de asta, nu, auzi, fetiţo? Nu mi-e ruşine, fiindcă eu nu mă tem pentru averea mea personală, ci pentru averea obştească. „Cavalerul avar"? Bine, fie şi aşa! Dar îţi dai seama cu cine mă asemeni?

— De ce-mi tot vîri capul ăsta de peşte sub nas? Mare lucru Cavalerul avar — misterul secolului! Ce-i greu de priceput aici? Avarul ăsta clasic al dumitale a fost un ţicnit, şi nimic mai mult! Spune şi dumneata: un om cu scaun la cap şi care are atîta bănet poate el să se mulţumească să roadă coji de pîine şi să umble jerpelit? Ei, ce zici, am dreptate sau nu?

Mitrofan Ilici oftă şi de astă dată ca un martir şi făcu un gest desperat cu mîna.

— Degeaba faci asemenea gesturi. Eu mă tot gîndesc dacă nu cumva n-ai păţit-o şi dumneata, da, da, dumneata, cu aurul ăsta!

Şi duse degetul la fruntea ei înaltă şi îndărătnică, rotindu-l cu înţeles.

8

Din ziua aceea, Mitrofan Ilici nu mai încercă niciodată s-o convingă pe Musia. Resemnat, purta singur mult preţioasa povară şi respingea morocănos toate încercările ei de a-l ajuta.

La popasuri, cînd se culca, îşi punea rucsacul căpătîi şi îşi înfăşura bine curelele în jurul mîinilor. Dormea iepureşte, cum spun vînătorii. Orice zgomot, fie el cît de slab, îl făcea să tresară, să ridice capul şi să asculte cu încordare. Nimic nu i se mai părea sigur: nici adîncul pădurii, nici liniştea nopţilor de vară, nici pustietatea acestor desişuri neumblate şi ocolite deocamdată de urgia războiului.

De altfel şi visele lui erau ciudate, tulburătoare; visa mereu aceleaşi şi aceleaşi lucruri. Ba îl vedea pe

ofițerul neamț alături de tălmaciul cel mustăcios, amîndoi verzi, părosi și nefiresc de plați, de parcă ar fi fost tăiați din carton ; sub amenințarea revolverului, îi smulgeau rucsacul cu bijuterii și se îndepărtau de-a-ndăratele ; iar bătrînul dădea să se repeadă ca să-i ajungă din urmă și să-și ia înapoi comoara, dar nu putea să se miște din loc. Picioarele îi erau înșurubate în pămînt... Ba vedea un uriaș, cu o înfățișare sălbatică, ieșind de după tufișuri, ațințndu-i calea și strigînd : „Dă-mi aurul !" ; Musia stătea lîngă el ca o păpușă de porțelan chinezesc și dădea din cap a încuviințare : „Dă-i aurul, dă-i aurul, dă-i aurul..." O dată visă chiar că rucsacul pe care-l ținea sub cap începuse să se scufunde în pămînt. Se scufunda tot mai mult și la un moment dat dispăru și în locul lui se ivi o piatră rotundă, cenușie. Nu era chip nici s-o urnești din loc, nici să sapi dedesubt.

De fiece dată, Mitrofan Ilici se trezea lac de sudoare, cu inima bătînd înnebunită. Ducea repede mîna la căpătîi și răsufla ușurat numai cînd dădea de rucsac. Totuși îngrijorarea stăruia, alungîndu-i somnul. Rămînea culcat, cu ochii deschiși, urmărind licărirea blîndă a stelelor mari, ascultînd freamătul pinilor, tresărind nervos din pricina șoaptelor nedeslușite ale pădurii cufundate în noapte. Cît despre Musia, care se deprinsese cu viața de pădure, ea dormea adînc și liniștit.

Și așa, uneori fără să închidă o clipă ochii, se chinuia pînă spre ziuă, cînd întunericul începea să se destrame, cînd trunchiurile copacilor răsăreau din noapte, iar creștetul lor se aprindea într-o lumină trandafirie. Stătea culcat și retrăia în amintire întîmplări pe jumătate uitate, din viața sa, ca și cum ar fi răsfoit un album de familie, cu fotografii îngălbenite de vreme.

Ei, dac-ar fi putut începe totul de la capăt ! Acum ar ști să-și trăiască viața mai bine, ar face mai puține greșeli, ar aduce oamenilor mai mult folos. Și totuși, oricît de aspru i-ar fi judecat cineva viața, fusese o viață cinstită și de fel searbădă : nici chiar tovarășul Cerednikov n-ar avea ce imputare să-i facă. Doar atît că la urmă, într-o clipă de slăbiciune, voise

să se rupă de ai lui, pentru ca să moară pe meleagurile natale. Meleaguri natale! Dar oare meleagurile natale sînt numai acelea unde te-ai născut şi ai crescut? Oare căsuţa lui de sub tei, în care trăise atîţia ani, unde îi crescuseră copiii şi-i creşteau nepoţii, grădina în care se coceau strugurii „Arinka", în care fuseseră depuse atîtea străduinţe şi visări — oare toate acestea nu se făcuseră acum pentru el mai străine şi mai neprimitoare decît sala de aşteptare a unei gări necunoscute? Da, îşi trăise cei şaizeci de ani din viaţă, pentru ca abia în al şaizeci şi unulea să înţeleagă cu adevărat că şi casa cea dragă, şi ţinutul natal nu puteau fi decît acolo unde erau oameni de-ai lui, orînduieli sovietice.

Da, greşise! Şi ce greşeală! Şi-o ispăşea acum, salvînd valorile statului. Poate că tocmai această faptă a sa va fi socotită contribuţia sa la cauza comună: lupta împotriva duşmanului.

Dar nici această concluzie n-avea darul să-l liniştească. Dimpotrivă, asemenea gînduri întăreau în sufletul lui îngrijorarea şi nerăbdarea. La ce bun să stai aşa, tolănit? La drum! La drum, cît mai repede! Sărea în picioare, se spăla — dacă avea prin apropiere vreun pîrîu sau vreun izvor de pădure, iar dacă nu, îşi trecea mîinile prin iarba plină de rouă şi-şi răcorea faţa cu palmele umede. Făcea foc, fierbea caşă, prăjea peştele care se prindea totdeauna berechet în undiţele sau în peremetele aşezate de el cu iscusinţă. Cu hrana n-o duceau prost: scoteau cartofi din loturile îndepărtatelor grădini colhoznice, care intrau pe alocuri pînă în pădure, iar de pe ogoarele rămase fără stăpîni, năpădite de buruieni, călcate în picioare, tăiau spice de secară, pe care le uscau şi le scuturau pentru caşă. Mitrofan Ilici, care de obicei era atît de scrupulos în chestiuni de proprietate, nu vedea în aceasta nimic rău. Armata se retrăsese, iar ei, ca nişte oameni ce salvau avutul obştesc, aflîndu-se prin aceasta în serviciul statului, se puteau socoti moştenitorii acestor bunuri lăsate în părăsire.

Mergeau astfel zile la rînd. Mergeau încet, ferindu-se pînă şi de drumurile de ţară, ocolind satele, evi-

tînd întîlnirile cu oamenii. Bătrînul se dovedi a fi un tovarăș de drum de neînlocuit. Depășiseră de mult hotarele ținuturilor pe care el le cutreierase pe vremuri în lung și-n lat, cu undița sau cu coșul de ciuperci. Acum străbăteau un ținut necunoscut, cu păduri dese și mlaștini, cu întinderi pustii acoperite de iarbă. Și, cu toate că n-aveau hartă și nici nu mergeau pe căi cunoscute, nu se rătăciră niciodată, nu se abătură nici o clipă de la drumul cel bun.

Busola luată de acasă de Mitrofan Ilici o pierduseră într-o zi, mutînd lucrurile dintr-un sac în celălalt. Bătrînul se pricepea însă de minune să stabilească drumul după soare, iar cînd cerul era acoperit — după mușchiul de pe copaci bătrîni, după felul în care corolele florilor erau întoarse într-o parte sau într-alta, după cercurile buturugilor și după alte zeci de semne, cunoscute numai culegătorilor de ciuperci, vînătorilor și pescarilor. Culoarea asfințitului sau adierea ușoară a unui vînt de seară îi spunea fără greș cum avea să fie noaptea — dacă era nevoie să caute loc de adăpost și să înjghebe colibă, sau dacă aveau să poată dormi sub cerul liber. Privind steluțele verzi de mușchi din pădurea deasă, cu gurițele ciocănelelor lui ruginii, deschise ori închise, el ghicea după acest fin barometru al naturii cum va fi timpul și știa de dimineață dacă trebuie să-și pună pentru drum haine mai ușoare sau mai călduroase.

Intre timp fața și gîtul lui Mitrofan Ilici, arse de arșiță, se făcuseră stacojii. Doar jumătatea frunții de sub borurile pălăriei rămăsese albă. Mustața îi crescuse, unindu-se cu barba, care începuse să i se încrețească. Nu mai semăna de loc cu slujbașul de bancă spilcuit de altădată, ci părea mai degrabă un bătrîn colhoznic dezghețat, un prisăcar, un inspector de calitate sau un unchiaș din cei aleși de obicei în prezidiumuri sau trimiși la școli să povestească elevilor despre vremurile din trecut.

Mai uimitoare fu însă schimbarea ce se produsese în înfățișarea Musiei. Rochia ei de mătase înflorată se odihnea demult în fundul rucsacului. Mergea acum cu costumul de schi, al cărui aspect stîrnise cîndva

revolta ei. Se deprinsese cu viața de pădure, își însușise secretul mersului vînătoresc cumpănit, dar spornic, și acum înainta fără să osteneaască, în pas cu tovarășul ei de drum. Dacă vreun coleg de serviciu sau de curs de la școala de muzică ar fi întîlnit-o pe Musia Volkova, cu siguranță că n-ar fi recunoscut-o. Chipul, mîinile, gîtul fetei erau parcă acoperite cu un strat gros de vopsea cafenie. Moțul ei, ars de soare, arăta în coama de păr blond ca smocul unui fuior de in. Genele decolorate pe fondul de piele bronzată păreau parcă și mai lungi. Acum semăna cu un băiat sprinten, bine făcut. Numai că băiețandrul privea lumea cu ochi prea atenți și cu o expresie de tristețe îngrijorată, ce nu-l părăsea nici o clipă și care era improprie tinereții.

Pînă și caracterul fetei se schimbase oarecum. Putea, de pildă, să meargă o zi întreagă fără să scoată o vorbă, cufundată în gînduri.

9

Iar mersul se făcea tot mai anevoios. Vara era pe sfîrșite, nopțile se lungeau, se făceau mai întunecoase, mai răcoroase. Spre dimineață, roua cădea atît de îmbelșugată, încît — sculîndu-se — fata aproape că trebuia să-și stoarcă părul. Pe lîngă toate acestea, sosise și vremea ploilor bogate care uneori țineau cîte douăzeci și patru de ceasuri. Și cînd mergi pe ploaie, nu ți-e cald. În pădure, pămîntul se îmbiba repede de apă, devenea clisos, și picioarele se înfundau în el. Hainele ude le îngreunau mișcările.

Vremea urîtă ce se prelungea sporind dificultățile drumului îi făcea pe cei doi drumeți să viseze, ca la o supremă fericire, la ziua cînd aveau să poată dormi sub un acoperiș, să-și usuce lucrurile ca lumea, să facă baie, să doarmă fără haine. Uneori, Musia își dădea seama că poteca pe care mergeau era bătătorită

și auzea cîntecul îndepărtat al cocoșului, sau simțea mirosul de fum al vreunei așezări omenești ; dar era de ajuns să propună să se abată măcar pentru o zi în sat, pentru ca Mitrofan Ilici să se îngrozească. În sat ? Niciodată ! Doar acolo erau ocupanții ! Și chiar dacă nu erau, tot se putea găsi vreun slugoi fascist în stare să-i denunțe la comenduirea cea mai apropiată, sau pur și simplu, un hoț dornic de avutul altuia. Nu, nu, nici nu putea fi vorba de așa ceva !

Inciudată, Musia îl întrerupea pe bătrîn, numindu-l Kașcei-nemuritorul, Cavaler avar, Pliușkin, Hobcek, Shylock, atribuindu-i pe scurt numele tuturor zgîrciților pe care îi cunoștea din literatură. El însă suporta ironiile cu stoicism și rămînea neînduplecat.

Odată, în timpul unui popas, auziră în depărtare zgomot de pași. Mitrofan Ilici stinse în grabă focul, strivi tăciunii sub talpă și, ascunzîndu-se amîndoi într-un tufiș, începură să pîndească drumul. Spre uimirea lor, cei care mergeau nu erau militari. Acest lucru se vedea cît de colo, după hainele lor de culoare închisă ca și după faptul că nu mergeau încolonați, ci în grup. Nu cumva erau fasciști ? Mitrofan Ilici ascunse iute sacul, apoi se pitiră și mai bine în tufiș. Oamenii se apropiau din ce în ce. Și bătrînul, și Musia fură mirați de statura lor mică.

— Sînt de la școlile profesionale ! șopti în cele din urmă Musia, observînd nasturii de metal de la bluze.

Da, nu greșise, erau elevii vreunei școli profesionale. Cu rucsacuri mici pe umeri, călcau în pas trudit. În fața lor mergea un flăcău mic de statură, cu fața smeadă, cu părul zburlit, numai în pantaloni scurți și pe cap cu o șapcă de uniformă. Hainele și le purta legate, ca o desagă, împreună cu rucsacul din spinare. Puțin în urmă, doi dintre ei conduceau pe un al treilea, ținîndu-l de subsuori — era pesemne bolnav ori sleit de puteri. În urma tuturor, veneau cîțiva băieți cu o targă.

Cei doi tovarăși urmăriră în tăcere grupul, pînă cînd targa se făcu nevăzută printre copaci.

— Și nu sînt decît niște copii... care ar trebui să se

joace încă în țărînă — șopti în cele din urmă Mitrofan Ilici.

— Ce băieți minunați! răspunse Musia entuziasmată, simțindu-se din toată inima alături de familia aceasta de oameni mici și dîrzi, care străbătea pădurea.

Din clipa aceea, băieții ce trecuseră pe drumul din pădure nu-i mai ieșiră Musiei din minte. La capătul unei zile de mers, cînd abia își mai tîra picioarele obosite, îi revenea în gînd grupul lor unit, cimentat prin prietenie, înaintînd curajos prin desișurile sălbatice, necunoscute.

10

Într-o bună zi, drumul se făcu dintr-o dată anevoios. Aerul înăbușitor apăsa pădurea nemișcată. Chiar și la umbra copacilor abia puteai să răsufli. Drumeții noștri înaintau așteptînd cu sete ploaia — fie ea cît de îndelungată și abundentă — dar totul parcă amorțise. Păsările tăceau, numai țînțarii adunați în roiuri dese împînzeau desișul zumzăind și năpustindu-se cu înverșunare la față, gîtul și mîinile celor doi tovarăși. În bălți mici, prin văgăuni de pădure, broaștele orăcăiau jalnic.

— O să vie furtuna, rosti Mitrofan Ilici, oprindu-se și ștergîndu-și cu mîneca fruntea asudată.

— De-ar veni mai repede! oftă Musia, lingîndu-și buzele sărate.

Dar furtuna nu venea. În luminișuri, printre triunghiurile crestetelor de pini, se pogora o ceață cenușie. Aerul stătea nemișcat. Abia spre seară se arătă la răsărit un nor dens și greu, ca o perdea de fum lansată deasupra unei treceri peste rîu. Din pădure n-aveai cum să-l vezi, dar îi ghiceai apropierea după neastîmpărul păsărilor. Zumzetul monoton al țînțarilor încetă. După aceea, răsunară de departe bubuituri scurte, și un foșnet amenințător trecu prin copaci. Adierea de răcoare mult așteptată mîngîie chipurile

istovite ale celor doi drumeți. Amurgul începu să cadă grăbit.

— Ei, acum apără-te dacă poți! zîmbi Mitrofan Ilici, oprindu-se și privind cu luare-aminte în adîncimea tot mai întunecată a pădurii, ce tresărea de fulgere albastre.

Observînd în depărtare un grup de brazi, ale căror crengi atîrnau pînă la pămînt, se îndreptă în fugă spre ei, trăgînd-o și pe Musia după el. Alese dintr-o privire unul puternic, dădu crengile la o parte și se băgară amîndoi în acest cort viu și încăpător, cu miros de rășină, mușchi și ciuperci. În clipa aceea, tunetul bubui atît de cumplit, încît avură impresia că undeva, în imediata apropiere, explodase o bombă. Timp de o clipă domni o liniște adîncă; apoi vîntul se porni din nou, de data aceasta vijelios, năvalnic, urlînd, șuierînd, aplecînd creștetele nesupuse ale brazilor, jupuind scoarța trunchiurilor de pini, făcînd să foșnească furios crengile mestecenilor și ale plopilor.

O boare de umezeală rece străbătu perdeaua de crengi. Copacii gemură, cetina începu să foșnească și frunzele să freamăte, și toată pădurea, tremurînd parcă de spaimă în fața unei nenorociri de neînlăturat, se umplu de un vuiet plin de neliniște.

Rezemat cu spatele de trunchiul gros, Mitrofan Ilici închise ochii obosit. Musia dădu la o parte ramurile din fața ei, făcu o mică ferestruică și scoase capul afară. Totul era ascuns în întunericul greu, de plumb, și numai atunci cînd fulgerele albăstrui brăzdau cerul, se zăreau o clipă printre vîrfurile copacilor marginile stacojii ale unui nor uriaș, iar mai jos vîrful unui mesteacăn subțirel, care se zbuciuma în bătaia vîntului, cu fiecare crenguță, cu fiecare frunzuliță tremurătoare.

După aceea, picături grele ca alicele prinseră să răzbească prin cetină. Un fulger uriaș despică văzduhul, scoțînd pentru o clipă la iveală pădurea dimprejur cu tavanul ei de nori amenințători sub care, scînteindu-și aripile, goneau pieziș păsări speriate. Ploaia se revărsă atît de cumplit, încît ai fi zis că se

rupseseră băierile cerului, lăsînd să cadă deodată, potop, toată apa adunată acolo. Mitrofan Ilici rămase în fundul ascunzătorii, dar Musia, căreia din copilărie îi plăceau furtunile, rămase la ferestruica ei, gustînd fericită atingerea micilor stropi de ploaie, trăgînd cu nesaţ în piept aroma pădurii.

Bătrînul brad se apleca scîrţîind şi cutremurîndu-se pînă la rădăcină. Ramurile lui dese, aşezate una deasupra celeilalte, alcătuiau o streaşină minunată, de pe care apa se scurgea departe. Cei doi drumeţi adăpostiţi lîngă trunchi şedeau într-un loc nu numai uscat, ci şi cald.

Cu scăpărări de fulgere, cu bubuit de tunet, furtuna ţinu mult, scăldînd pădurea într-o ploaie deasă. Prin deschizătura făcută de Musia în frunziş, se cerneau stropi mici ca pulberea. Iar cînd vîntul duse pe aripile lui cele din urmă zdrenţe ale norilor sleiţi de ploaie, noaptea se lăsă de-a binelea. Pe cerul adînc, proaspăt spălat, începură să licărească puzderie de stele, şi secera subţire, vie a lunii noi învălui pădurea liniştită într-o lumină blîndă, albăstruie.

Era prea tîrziu ca să pornească mai departe, iar pămîntul prea umed. Alt loc mai bun de dormit cu greu ar fi putut găsi. Cei doi tovarăşi de drum hotărîră să petreacă noaptea tot acolo, la adăpostul crengilor de brad. Ca să mai prindă puteri mîncară din fragii culeşi în timpul popasului. Aerul spălat de ploaie era atît de curat, încît Musia mîncă doar cîteva fructe şi căzu într-un somn adînc.

Spre ziuă, somnul îi fu tulburat de nişte sunete ciudate, străine de pădure, pe care urechea ei ştia acum să le deosebească chiar şi în somn. Dormise şezînd în capul oaselor; spatele o durea, dar uită pe loc de durere cînd îl văzu pe Mitrofan Ilici, aplecat înainte şi privind afară, prin ferestruica pe care Musia o făcuse în ajun. Speriată, fata dădu să-l întrebe ce vede, dar el se întoarse brusc şi-i acoperi gura cu palma. Faţa îi era ca de ceară.

„Duşmanii!" îşi spuse Musia, simţind că înţepeneşte de frică. În clipa următoare, răsuflă însă uşurată: aproape de tot, lîngă ei, se auzea grai rusesc.

Fata privi peste umărul lui Mitrofan Ilici. Constată că în ajun, în amurgul bîntuit de ploaie și trăsnete, se adăpostiseră sub un brad din marginea drumului de pădure, puțin umblat și năpădit de iarbă. O parte din acest drum se vedea bine din ascunzișul lor. De-a lungul lui treceau în două șiruri rare, risipite, soldați în uniforma cea dragă, sovietică. Erau arși de soare, nebărbieriți, cu fețele obosite și cu bluze decolorate. Unii dintre ei aveau cizmele atît de rupte, încît tălpile lor erau legate cu sîrmă și sfori, alții umblau desculți. Toți purtau însă arme. Mai mulți duceau o mitralieră demontată. Susținîndu-se reciproc, trecură și doi răniți cu pansamente înnegrite de colb. În urmă, venea încet o căruță acoperită cu o foaie de cort, de sub care se zăreau oameni cu capul bandajat. Roțile săltau scîrțîind ușor prin făgașurile adînci, pline de apă și năpădite de buruieni.

Pe potecă, chiar pe lîngă brad, trecu un ofițer tinerel, proaspăt ras și cu o înfățișare energică. Avea atîrnat de fiecare umăr cîte un automat german. Trecu atît de aproape de ei, încît Musia îi auzi răsuflarea. O clipă mai tîrziu răsună din depărtare glasul său sonor și hotărît:

— Țin'te bine, nu rămîne în urmă... Comandanți de grupe, strîngeți coloana! Ce naiba!

Apoi trecură niște ostași, în mantale stropite de noroi și cu poalele prinse sub centură. Tot de centură aveau atîrnate lopeți și căști. Fiecare purta pe umăr cîte un sac. Armele, de curînd unse, luceau. Erau, se vede, soldați în termen, tineri și robuști. Mergeau într-un grup aparte, compact, păstrînd cu strictețe ordinea militară. Ceva mai tîrziu, Musia văzu un lucru care o făcu să-și țină răsuflarea și-o mișcă pînă la lacrimi.

Puțin mai în urma coloanei de infanteriști veneau artileriștii. Nu erau mulți, dar păreau mai voioși și mai voinici.

În afară de saci și de mantale, artileriștii mai purtau și desagi de foaie de cort, din care ieșeau capetele de aluminiu ale proiectilelor. În urma lor, vreo doisprezece oameni, înhămați la chingile postroancelor,

trăgeau un tun, care se afunda pînă la butucul roţilor în făgaşul adînc, împroşcînd în lături noroiul şi împotrivindu-se cu încăpăţînare opintelilor oamenilor. Era împins şi din spate. Artileriştii se îmbărbătau unii pe alţii, strigînd răguşit : „Hai, hai, hai !“ Şi tunul se rostogolea mai departe, uruind surd pe rădăcinile dezgolite din noroi.

Din adăpostul ei, Musia le auzea răsuflarea răguşită, le vedea vinele umflate la tîmple. Un miros iute de sudoare îi izbi nările. Artileriştii îi aminteau de edecarii lui Repin [1]. Chipurile lor nu exprimau însă resemnare şi deznădejde, ci dîrzenie, mînie, hotărîre.

Fata simţi o pornire năvalnică spre ei, spre ostaşii aceştia care tîrau cu sforţări unite ultimul lor tun, în spatele armatelor duşmane. Făcu o mişcare înainte, dar mîinile lui Mitrofan Ilici o opriră în loc. Bătrînul nu-i spuse o vorbă. Dar pe chipul său încordat, cu fălcile încleştate, era ceva care o făcu pe Musia să-şi stăpînească imboldul. Ce simţăminte îl zbuciumau oare pe bătrîn ? Suferinţă, mîndrie, sau stăpînire de sine dictată de raţiune ? Fata nu înţelese. Dar se supuse şi aşteptă în tăcere, pînă ce grupul acesta care trăgea tunul se şterse din faţa ei asemenea unei vedenii dintr-o lume îndepărtată şi dragă.

Plescăitul noroiului se potoli. Strigătele răguşite „hai, hai, hai“ se stinseră în depărtare. Dar cei doi drumeţi tot mai tăceau, ascunşi în adăpostul lor de cetină.

În cele din urmă ieşiră afară şi priviră îndelung în direcţia în care dispăruse coloana.

— Aş vrea să-i poată vedea şi Hitler cum i-am văzut noi. S-ar îngrozi, cîinele, fiindcă şi-ar da seama cu ce fel de popor şi-a pus în cap să se măsoare, vorbi în cele din urmă bătrînul. Dar ce-i cu tine ?

Musia plîngea. Plîngea fără lacrimi, cu dinţii încleştaţi în mîneca scurtei sale. Tot trupul i se cutremura din pricina hohotelor cu greu stăpînite.

---

[1] Tablou celebru de I. E. Repin, reprezentînd un grup de oameni înhămaţi la o corabie şi trăgînd-o printr-un loc cu apă nu îndeajuns de adîncă. (n.t.)

— Haide, nu mai plînge... lasă... nu trebuie.. şoptea buimac Mitrofan Ilici, care întotdeauna se temuse de lacrimile femeilor.

— Pleacă, să nu te văd! Te urăsc! Te urăsc cu tot aurul dumitale! Kaşcei, Kaşcei nemuritorul!

Fata ţipa cu vocea sugrumată şi în ochii ei secaţi de lacrimi era atîta mînie, încît Mitrofan Ilici fără să vrea se trase înapoi. Deodată se înfurie şi el:

— Tu crezi că eu n-aş fi vrut să ies în faţa lor?

— Kaşcei, Kaşcei... repeta cu încăpăţînare Musia, dar cuvintele ei nu mai aveau mînia de adineauri.

— Aş fi vrut poate chiar mai mult ca tine lucrul acesta. Da, da! Şi eu aş fi avut mai multe motive s-o fac. Tu ai toată viaţa în faţă, pe cînd eu... am să plec curînd dintre ai mei... Oftă din greu şi vorbi mai departe. Pe cînd dormeai şi am văzut trecînd pe lîngă noi primele grupe, era cît p-aci să le ies înainte. Dar m-am stăpînit şi mi-am spus: „Mitrofane, nu ai dreptul s-o faci!"

— Dar de ce, de ce? Oare nu sîntem şi noi oameni? ţipa Musia cu obrazul scăldat în lacrimi şi cu umerii zguduiţi de plîns. Am fi mers cu ei pînă la linia frontului, am fi ajuns la ai noştri. Împreună cu ei ne-ar fi fost mult mai uşor...

— M-am gîndit şi eu la asta, Musia, chiar din clipa cînd am văzut trecînd primele lor grupe. Dar am respins gîndul acesta. Să zicem că am fi ieşit din pădure şi povestind păţania noastră comandantului şi comisarului le-am fi dat aurul. Crezi că ne-ar fi crezut? De unde să aibă un bătrîn şi o fată o asemenea comoară? Ar fi crezut că am furat-o în învălmăşeală. Sau şi mai rău: ne-ar fi luat drept agenţi ai fasciştilor. Nimeni, nici chiar tu n-ai fi crezut această poveste dacă ţi-ar fi spus-o altul...

Musea nu mai plîngea. Faţa ei, roşie şi udă de lacrimi, era acum liniştită. Se gîndea. Îşi închipui că este comandantul sau comisarul unei unităţi şi că aude povestindu-i-se istoria uluitoare... În cele din urmă trebui să recunoască că nici ea n-ar fi crezut pentru nimic în lume.

Mitrofan Ilici oftă din greu.

— Păi asta-i, vezi ? Şi ne-ar fi împuşcat aşa, fără nici o vină, şi pe mine şi pe tine...

Făgaşele proaspete lăsate de coloană pe drum se umpleau încet cu apa ploii. Bătrînul ridică cu grijă o crenguţă ruptă pesemne de unul din cei care trecuseră.

— I-ai văzut, Musia ? Ei trăgeau singuri un tun, şi altora le vine greu să duc un sac cu aur, bunul poporului, spuse el mîngîind crenguţa.

— Halal comparaţie, răspunse Musia în silă.

Imaginea artileriştilor cu tunul lor îi mai stăruia încă înaintea ochilor. N-avea chef de ceartă : să-l convingă pe bătrîn ? Ţi-ai găsit !

Un timp merseră în tăcere, gîndind fiecare în felul său la cele văzute, şi la discuţia pe care o avuseseră.

Soarele strălucea acum din plin, pădurea spălată de apele furtunii foşnea vesel. Umbra de sub copaci era plină de miresmele tari ale verii pe sfîrşite. Deodată Mitrofan Ilici se opri şi se întoarse brusc spre Musia. Ochii săi miopi scînteiau vioi.

— Tu nu te-ai întrebat niciodată cît costă un gram de aur ? întrebă el.

Întrebarea fu atît de surprinzătoare, încît fata îl privi pieziş, puţin îngrijorată.

— Ei, ce te miri aşa ? Puteai să vrei să-ţi cumperi, de pildă, o plăcuţă ca să-ţi facă dentistul o coroană.

— Dar pentru ce ? Fata îşi arătă dinţii albi, mărunţi ca de veveriţă, regulaţi. Chiar dacă o să-mi trebuiască vreodată, tot n-o să mi-o fac de aur ; se vede de la o poştă şi se toceşte repede.

Mitrofan Ilici era hotărît să nu cedeze :

— Totuşi, nu ţi-ar strica să ştii că un gram de aur costă ... — şi indică suma. Iar noi cît aur ducem ? Aproximativ şaptesprezece kilograme şi un sfert, nu-i aşa ? Dar valoarea cea mare nu stă în aur. Avem aici şi nestemate pe care n-ai putea să le cumperi nici cu un pumn de aur. Unice !

Musia oftă :

— De-aş găsi un bolovan de aur cît un cap de cal, aşa cum ţi-aminteşti că se povesteşte în basm, ţi l-aş dărui în întregime, numai să nu mă mai pisezi cu

teoriile dumitale. Hai să mergem mai departe, tovarăşe Cavaler avar.

Dădu să pornească, dar bătrînul o opri cu hotărîre:

— Stai!

— Te rog să crezi că am mai auzit de cel puţin o sută de ori că sînt o fetişcană uşuratică. După mine nu-i nevoie să ne oprim ca s-o aud pentru a suta una oară. Mi-o vei spune din mers.

Dar ochii miopi ai lui Mitrofan Ilici străluceau tot mai însufleţiţi. De data aceasta n-avea de gînd să bată în retragere. Şiruri de cifre se adunau în capul lui, se înmulţeau unele cu altele, îşi schimbau locurile, pentru ca în cele din urmă să se înşiruie într-o cifră totală. Îi explică Musiei cu un aer solemn valoarea aproximativă a bijuteriilor pe care le purtau asupra lor. După aceea îi arătă că în schimbul acestei sume s-ar putea cumpăra nenumărate tunuri şi proiectile.

Fata se opri. Pentru întîia oară asculta serios, fără obişnuita ei ironie, explicaţiile lui Mitrofan Ilici despre valoarea poverei lor. Se gîndise şi ea uneori la folosul pe care îl putea aduce cauzei victoriei comoara ce le fusese încredinţată, dar aceste gînduri erau în totdeauna vagi, neclare. De aceea o mirară nespus calculele simple şi convingătoare ale bătrînului casier. În faţa ochilor i se înfăţişă din nou tabloul pe care-l văzuse cu puţin înainte. Dacă oamenii aceştia despărţiţi de armata lor, prin linia frontului, istoviţi şi flămînzi cărau cu o abnegaţie atît de măreaţă, pe drumul desfundat al pădurii, obuzele şi singurul lor tun, atunci ce grijă trebuia ea să aibă şi cum trebuia ea să păzească sacul acesta nu prea greu, dar al cărui conţinut echivala ca valoare nu cu un tun, ci cu zeci de tunuri, nu cu un obuz, ci cu zeci de mii de obuze de artilerie?

— Bine, dar de unde poţi să cumperi tot acest armament? Pentru asta ar trebui să vinzi mai întîi aurul. Dar în timp de război nimeni n-o să-ţi dea tunuri în schimbul acestor nimicuri, spuse fata cu îndoială în glas, trăgînd cu coada ochiului la rucsacul ce atîrna greu pe umerii tovarăşului ei de drum.

— Ehei, aur să fie, că de cumpărat găsim noi de

la cine să cumpărăm tunuri. Doar trăim în mijlocul încercuirii capitaliste! strigă Mitrofan Ilici, trosnindu-şi mulţumit degetele.

Se vedea cît de colo că îşi savura victoria.

Din ziua aceea, cei doi tovarăşi nu se mai sfădiră. Sacul îl duceau pe rînd, şi fata se purta faţă de valori cu tot atîta grijă ca şi bătrînul.

11

In privinţa unui singur lucru cei doi tovarăşi de drum nu putuseră încă să ajungă la nici o înţelegere.

Mitrofan Ilici ocolea cu grijă nu numai ţinuturile locuite, dar şi căsuţele de pădurari, cabanele tăietorilor de lemne, ascunse prin desişuri, departe de şosele şi de drumurile mari.

Acest lucru o scotea din sărite pe Musia.

Din fragedă copilărie înţelesese minunata valoare a ajutorului reciproc dintre oameni. De pe vremea cînd, micuţă de tot, se ducea la grădiniţă, unde se juca şi mînca laolaltă cu atîţia alţi copii, fuseseră aruncate în sufletul ei cele dintîi seminţe ale spiritului de colectiv. Făcuse parte din organizaţia octombristă, pe urmă devenise pioniereă şi în cele din urmă comsomolistă. Seminţele căzute într-un sol prielnic se dezvoltaseră frumos. Din ele răsărise încrederea feminică în cei din jur, în buna lor credinţă, în intenţia lor de a-ţi veni în ajutor, în ceea ce poeţii numeau solemn în primii ani ai revoluţiei „simţul umărului de prieten".

Prudenţa excesivă a tovarăşului ei de drum i se părea Musiei de neînţeles. O considera drept o ciudăţenie supărătoare de bătrîn care nu făcea decît să le complice şi să le lungească şi mai mult drumul şi aşa destul de greu. Dîndu-şi seama că orice discuţie pe această temă era inutilă, se lăsase păgubaşă, mulţumindu-se să-i dea lui Mitrofan Ilici o nouă poreclă:

în loc de Cavaler avar, acesta căpătă denumirea de Rac sihastru [1]. În cele din urmă însă pînă și Racul sihastru, care suporta cu mult sînge rece atacurile, fu nevoit să recunoască pe față că mersul pe dibuite devenea tot mai anevoios. După ce rătăciră timp de două zile într-o pădure mlăștinoasă, fu silit să admită necesitatea unei recunoașteri.

Bucuroasă, Musia îi expuse pe loc planul pe care-l ticluise mai demult. În apropierea unui sat, bătrînul avea să se ascundă împreună cu bijuteriile, într-un loc ferit, în timp ce ea, Musia, cu o desagă pe umăr și bățul de ienupăr al lui Mitrofan Ilici într-o mînă, avea să meargă încet, pînă la cea dintîi izbă. Pregătise și povestea pe care urma s-o istorisească colhoznicilor : soțul îi fusese spînzurat de fasciști, casa arsă, iar ea se ducea acum la mama ei, care locuia la oraș. Cu acest prilej, ea avea să numească cel mai apropiat oraș din calea lor și să întrebe în ce chip putea ajunge pînă la el.

Mitrofan Ilici aprobă acest plan. Cînd spre sfîrșitul celei de-a doua zi de rătăciri prin mlaștini dădură în cele din urmă peste un gard de nuiele, iar făgașul adînc săpat în pămînt le dovedi apropierea unei așezări omenești, hotărîră să întreprindă cea dintîi recunoaștere.

Se opriră într-o pădurice deasă. Musia își luă repede înfățișarea cuvenită și, ca să inspire și mai multă încredere, își frecă cu cenușă fața, gîtul și mîinile. Îmbrăcată în costumul de schi vechi, cu bocancii scîlciați, cu capul legat bătrînește cu un prosop murdar și cu fața pămîntie, ce părea nespălată de cine știe cînd, semăna într-adevăr cu una din miile de refugiate, care cutreierau drumurile teritoriului ocupat, în vremea aceea de grea urgie și năpastă.

— Pentru numele lui dumnezeu, fii cît se poate de prudentă, nu risca ! Dacă vezi semne de primejdie, ia-o imediat îndărăt. Ține minte : nu sîntem stăpîni pe noi. Pentru noi, orice risc e o crimă, o povățui Mi-

[1] O specie de raci marini care trăiesc în scoici goale. (n.t.)

trofan Ilici. Făgăduiește-mi că n-ai să riști, o rugă el îngrijorat.

Ochii cenușii ai Musiei scînteiau sub prosopul pe care și-l trăsese pînă deasupra sprîncenelor, contrastînd cu fața ei murdară și îmbătrînită parcă cu adevărat. Bățul noduros de ienupăr tremura în mîinile ei.

— Făgăduiesc! spuse Musia cu un aer solemn. În cel mai rău caz, am să lipsesc o zi și o noapte. Dacă pînă atunci nu mă-ntorc, du-te singur.

— Numai să nu te vîri singură în gura lupului! Prea ești nechibzuită!

Ghebosindu-se, cu umerii lăsați în jos, proptindu-se în băț, cu mers greoi, căutînd să intre chiar de pe acum în rolul de femeie bătrînă, obosită, Musia ieși din desișul de arini și porni la drum. Simțea cu ciudă că era emoționată. După atîtea zile de rătăcire prin pădure avea să întîlnească în sfîrșit oameni de la care să afle noutăți despre mersul războiului, despre distanța la care se afla frontul.

Cînd drumul o duse printr-un lan întins de secară, răvășită fără milă de vînt și pe alocuri culcată la pămînt și încolțită, iar în depărtare se iviră acoperișurile negricioase de stuf ale unui sătuc, o nouă neliniște i se strecură în suflet fără voie: mai erau oare oameni pe acolo? Nu cumva plecaseră cu toții? Iar dacă totuși rămăseseră pe loc, ce se făcuseră în săptămînile cumplite de ocupație?

Musia se hotărî să nu meargă pe drum, ci peste izlaz, ca să ajungă în ulița satului prin fundul curților.

La o mică distanță de clădirile colhozului, în marginea pîrîului ce se ghicea îndărătul zidului verde de papură, se ridica un fumuleț. Era dovada prezenței unor oameni. Nu cumva ar fi fost mai bine să se întîlnească cu ei chiar acolo, la o oarecare depărtare de casele locuite?

Silindu-se să-și păstreze tot calmul, Musia o luă drept spre locul de unde ieșea fumul. Cu hotărîrea omului care se aruncă în apă rece, ținîndu-și răsuflarea, mai făcu cîțiva pași și se opri uimită în marginea pîrîului. Nu înțelese îndată rostul celor ce i se înfățișau înaintea ochilor. Un șanț adînc, nu prea lung,

deasupra căruia se înălța o cocoașă de nisip proaspăt, se întindea de-a lungul celuilalt mal al pîrîului. Din fundul șanțului, niște oameni pe care Musia nu-i vedea, aruncau pămîntul afară. Pe niște paie stăteau îngrămădiți niște saci pîntecoși, bine umpluți și mai multe obiecte voluminoase, de metal, înfășurate în pînză groasă. Puțin mai la o parte ardea un foc, deasupra căruia bolborosea un ceainic. Un om între două vîrste, lat în umeri, mătăhălos, în cămașă de saten, fără cingătoare și desculț, dormea trîntit peste saci, cu brațele desfăcute și cu trupul răsucit. Sforăia greu, chinuit.

Musia stătu puțin la îndoială, apoi începu să coboare malul.

Un bulgăre de pămînt se rostogoli de sub picioarele ei. Omul se trezi și deschise buimac ochii. Cînd o zări, o privi cu o privire grea.

— Cine ești? De unde? Ai buletin cu ștampilă nemțească? o întrebă el cu glas înfundat, ca din butoi.

Musia tăcea, silindu-se să ghicească cine era acest om, care muncea acolo, în fundul șanțului, și pentru ce anume? „Deocamdată, liniște! Lucrul principal este să nu le arăt că mi-e frică de ei, să nu mă tulbur..."

— Bună-ziua, rosti ea cu glas încet, micros.

— Cine ești mătușă? Răspunde! Arată placa ori buletinul cu ștampila comenduirii, stăruia omul.

Se îndrepta spre ea prin albia pîrîului, clătinîndu-se și împroșcînd apa cu picioarele lui mari.

„O fi beat", se gîndi Musia.

Două cazmale zburară afară din șanț. În urma lor se ivi un cap cărunt. Un bătrîn ieși pufnind și se apucă să tragă de mînă, afară, un flăcău slab, bolnăvicios, cu un picior de lemn.

„Mătușă... mi-a spus mătușă! Asta înseamnă că mă prefac bine, se gîndi Musia, uitîndu-se țintă la omul ce se apropia. Să fug? Nu, nu face să mă grăbesc. E fără arme și pare băut, așa că o să am tot timpul să fug. O fi avînd oare dreptate Racul sihastru? Oare trebuie să te ferești pînă și de-ai tăi?"

Omul se opri clătinîndu-se în faţa Musiei; o mînă grea se lăsă pe umărul ei.

— Sînt refugiată, taică, şi vreau o bucăţică de pîine... rosti fata, silindu-se să dea vocii ei un tremur bătrînesc.

— Pîine? Auziţi băieţi, vrea pîine! Uite-o! Pîinea putrezeşte în ploaie, se scutură. Ia-ţi, mătuşă, cîtă vrei, ia totul, nu ne pare rău, îţi dăm totul de pomană. Acum nu ne pare rău de nimic, că tot s-a isprăvit cu viaţa noastră colhoznică. Vezi? Săpăm un mormînt! Ne îngropăm fericirea. Totuna e... sfîrşitul lumii!

— Stepane, Stepane, trăncăneşti cam mult, îi tăie vorba înciudat flăcăul cel schilod.

Acela pe care-l chema Stepan stătu o clipă locului, apoi începu s-o zgîlţîie pe Musia şi deodată, mîniindu-se, îşi ridică pumnul greu asupra ei.

— Hai, arată placa fascistă, că altfel te cotonogesc! rosti el, duhnind a băutură şi scrîşnind din dinţi.

— De ce o sperii? Ce vrea? întrebă bătrînul de peste pîrîu.

— E refugiată, vrea pîine... Da' placa n-o arată.

— Ei, dă-i; ce, îţi pare rău? Scoate nişte făină şi pune-i-o în traistă.

— Iaca scot, dar să vezi că tocmai ea o să ne pîrască. Poate că este chiar de la gestapo. Hai, arată placa ori buletinul cu ştampilă!

— N-am buletin, a ars o dată cu casa, totul a ars, şopti Musia şi prinse a depăna povestea cea jalnică.

Stepan o îmbrînci:

— Ajunge, ajunge! Ne-ajunge durerea noastră, nu mai veni şi tu cu a ta... Stai! Scoate-ţi traista.

Musia îşi scoase în grabă traista de pe umăr şi i-o întinse. Stepan trecu pîrîul, dezlegă unul dintre saci şi începu să umple traista cu făină de secară. Făina îi curgea însă printre degete; vîntul o împrăştia pe iarbă şi o spulbera spre pîrîu. Apa liniştită se acoperi cu un strat subţire de făină, care amintea de polen, primăvara, cînd înfloresc copacii.

Luîndu-şi inima în dinţi, fata trecu şi ea pîrîul.

— De ce arunci pîinea ? Pune-o ca lumea ! mormăi bătrînul, privind cu ciudă la iarba albă de făină.

— Da' ce, îţi pare rău ? răcni Stepan. Pe fascist vrei să-l hrăneşti ? N-o să aibă el parte de ea, n-o să aibă parte păduchele !

Începu să lovească înfuriat cu piciorul în sac, din ce în ce mai tare, dar sacul nu ceda, ceea ce îl scoase din sărite. Cu o smucitură, ridică sacul de jos şi dădu să-l arunce în apă. Dar flăcăul cel schilod îl apucă de mîini cu o putere nebănuită.

Bătrînul strîngea cu grijă în palme făina risipită.

— Mai bine te-ai duce să te războieşti cu neamţul decît cu sacul, mormăi el.

— Lasă-mă-n pace ! se răţoi Stepan, obosit.

Se dezmeticea văzînd cu ochii. O privi încurcat pe Musia, şi părîndu-i-se că citeşte o dojană în ochii ei, spuse ca pentru a se dezvinovăţi :

— Ce te uiţi ? Ei, da, beau, e a treia săptămînă de cînd beau. Sufletul îmi arde, mă înăbuş, înţelegi ? Am fost colhoznicul cetăţean Stepan Kotov, iar acum iată-mă gloabă de muncă, acum sînt Steopka, un număr... o vită de muncă, un cal de tracţiune ! Smulse de la gît o plăcuţă de lemn atîrnată de un şnur şi, aruncînd-o la pămînt, începu s-o calce turbat în picioare, afundînd-o în nisip.

Flăcăul cel şchiop o dezgropă cu un beţişor şi, ridicînd-o, i-o arătă Musiei care asistase, mută, la această scenă. Era o bucăţică de placaj destul de roasă, pe care se vedea vulturul fascist cu aripile larg desfăcute şi cu ghearele înfipte în zvastică, deasupra cifrei 1850.

— ...Poate că n-ai văzut pînă acum o placă de-asta, tovărăşico, întrebă el, cu un zîmbet amar. Ia uite, ca să ştii şi tu ce ne-au pus la gît. Dar de unde eşti ? Nu cumva ai picat din cer, de vreme ce nu cunoşti socotelile astea fasciste ?

Bătrînul o privea acum şi el iscoditor. Punînd în vorbele sale un sens care-i scăpă fetei, spuse :

— S-ar putea să fie şi din cer ! Poate că e trimisă de cineva. Se ştie doar ce viaţă chinuită duc oamenii

sub ocupație... Iar noi, poftim, — și arătă cu capul spre Stepan, care se așezase pe saci, — noi ne ținem de băutură...

— Stai o clipă, Naumîci, te pomenești că-i chiar de acolo, îl întrerupse șchiopul și deodată întrebă pe un ton plin de respect: Poate că dumneavoastră ați putea să ne spuneți cum mai merg lucrurile pe acolo, pe front?

Musia înțelese că nu o luaseră drept refugiată, ci altcineva, și își dădu totodată seama că n-avea de ce să se teamă de ei.

— Nu știu nimic, tovarăși. Dar tare aș vrea și eu să aflu pe unde o fi acum frontul, spuse ea, cu mai multă îndrăzneală.

— Treaba dumitale; dacă nu știi — nici nu e nevoie, răspunse trist flăcăul cel șchiop.

— Cică e la vreo patruzeci de kilometri. L-au oprit la rîu pe fascist. E a treia săptămînă de cînd mănîncă bătaie. Cică îl pisează rău de tot, spuse Stepan. Ședea pe pămînt legănîndu-se și strîngîndu-și între palme capul amețit. Îl pisează, îl pisează, dar el aduce mereu divizii noi. Altele și altele. Nu! Încă nu l-au învins. Tot mai ține. Mă întreb uneori de unde ia atîtea trupe!

— Dacă vrei mîncare, uite, îți dăm! rosti bătrînul. Pumn după pumn, scotea făină din sacul cel mare și-o punea în sacul Musiei. O punea și tot vorbea, privind-o cu un aer vinovat: Iar dacă tu, fată sau femeie — că nu prea mă pricep ce ești — dacă ai venit de acolo, — arătă cu mîna lui bătucită înspre răsărit, — spune-le că noi facem aici o școală politică grea. Aruncă o căutătură piezișă, plină de dispreț bețivului care ședea năuc în același loc, și adăugă: Învățătura asta-i de folos și pentru alții, pentru acei care aveau de gînd să stea ascunși prin tufișuri, pînă la sfîrșitul războiului.

Neînțelegînd de ce îi vorbea cu atîta încredere și temîndu-se de complicațiile ce s-ar fi putut ivi, în cazul cînd interlocutorii ei s-ar fi convins că nu era ceea ce credeau ei, Musia își luă traista, care atîrna acum destul de greu, mulțumi în grabă și, trecînd în fugă pîrîul, o luă repede spre pădure. Sărind gardul, se

uită îndărăt şi văzu că spre tranşeea săpată în mal veneau dinspre sat un şir de femei cărînd poveri grele.

În sufletul fetei se luptau fel de fel de impresii. Se tot silea să ghicească ce fel de „trimisă a cerului" ar fi putut-o crede oamenii cu care vorbise şi ce anume avusese în vedere şchiopul atunci cînd îi spusese la despărţire: „De se va ivi prilejul, să spuneţi acolo, cuiva din cei mari, că de încovoiat ne-am încovoiat, dar de frînt, nu ne-om frînge!" Amintindu-şi apoi de beţivul care duhnea a băutură, de pumnul lui uriaş, ameninţător, şi de deznădejdea lui jalnică, neputincioasă, umerii Musiei tresăriră de silă. Dar vestea că duşmanul fusese oprit la cîţiva zeci de kilometri de locurile în care se aflau, că suferea pierderi mari şi că drumul pînă la ai lor se putea măsura acum cu zilele, stîrnea în sufletul ei un val de bucurie furtunoasă şi făcea să-i zvîcnească nerăbdător sîngele în tîmple.

Uitînd de înfăţişarea ei de bătrînă, fata călca acum în pas vioi, cîntînd încetişor.

12

Din ziua aceea, Mitrofan Ilici nu se mai temu s-o lase pe Musia să plece în cercetare. Fata pornea cu îndrăzneală spre sat, se apropia de izbele din margine, bătea la cîte o fereastră şi, dacă se ivea vreo femeie, cerea de pomană şi-şi istorisea jalnica ei poveste, ce devenea de fiecare dată tot mai bogată în amănunte. Era crezută. Şi cum să nu fi fost, cînd toate casele erau, în zilele acelea, pline de suferinţe asemănătoare? Colhoznicele o compătimeau, oftau şi-i dăruiau refugiatei care ce putea. Unele o pofteau în izbă, altele îi ofereau chiar să rămînă peste noapte în casa lor, cu toate că ştiau că pentru relaţii cu persoane necunoscute, fără buletin cu viza comenduirii,

fasciștii nu aplicau decît o singură pedeapsă : ștreangul.

După fiecare din aceste ieșiri în sat, Musia se întorcea la Mitrofan Ilici tăcută, îngîndurată. Îi împărtășea informațiile necesare pentru continuarea drumului lor, apoi rămînea mută îndelung, privind jeraticul focului ce se stingea încet sau urmărind cu ochii goana norilor pe cer. Cu cît observa mai atent viața satelor de sub ocupație, cu atît mai ferm se convingea de marele adevăr : grozăviile ocupației îi uniseră și mai strîns pe oamenii sovietici. Ei respectau cu și mai mult zel legile sovietice, pe care ocupanții le declaraseră anulate, și păstrau cu strictețe vechile rînduieli ale colhozurilor dizolvate în mod formal, dar care, de fapt, trecuseră vremelnic în ilegalitate.

Acum, cei doi drumeți nu mai mergeau orbește; se mișcau însă cu aceeași prudență și la fel de încet. În sate nu se știa precis pe ce linie fusese oprită ofensiva germană. Dar și fără date precise, nu-ți era greu să ghicești apropierea frontului și faptul că se dădeau lupte îndîrjite, crîncene.

Pe drumuri și șosele treceau spre răsărit, în șiruri neîntrerupte, mașini mici, mari și uriașe de tot, transporturi întregi de infanterie, parcuri de geniu cu bărci cu motor, cu lotci, cu părți de poduri demontate, artilerie motorizată, coloane auto cu armament și cu muniții. Toate drumurile secundare ducînd de la răsărit la apus, sau măcar aproximativ în acest sens, erau și ele înțesate de torente nesfîrșite ce se mișcau în direcție contrară : furgoane și automobile de spital, căruțe cu răniți, transporturi cu tehnica de luptă avariată și lovită. Drumurile din pădure, năpădite pînă de curînd de iarbă, erau din zi în zi tot mai bătătorite și mai zgomotoase. Răniții nu mai încăpeau în autobusele confortabile, aduse acolo, în fundul pădurilor, din capitalele europene ocupate. Erau transportați în camioane deschise sau în căruțe colhoznice confiscate. Unii dintre ei mergeau pe jos, pe marginile drumurilor de pădure, se agățau de tractoarele ce cărau după ele tancuri mutilate, sau își făceau anevoie loc

pe scările și radiatoarele automobilelor ticsite cu camarazi de-ai lor mai norocoși.

Satele, chiar și cele mai mici, gemeau de trupe noi sosite sau erau ocupate de spitale de campanie. Și pretutindeni, pînă și în inima pădurilor, pe unde soarele nu pătrundea decît la amiază, se zăreau urme de lupte grele: tancuri nimicite de foc, mașini schilodite, frînturi de blindaj ruginit, resturi de avioane zăcînd în gropi de pămînt pîrlit, înnegrit de fum și îmbibat de ulei.

Acum nu mai puteau merge decît prin desișul pădurii. Trebuia să fii cu ochii în patru și să te ascunzi

la cel mai mic zgomot. Odată, cei doi tovarăși stătură aproape un ceas cufundați într-o băltoacă, printre bolovani, ascultînd cum cineva umbla prin apropiere, rupînd crengi și suflînd greu. În cele din urmă văzură un cal înalt, pag, fără șa, dar cu un frîu de cavalerie pe grumaz. Păștea singur, ridicînd în fiecare clipă capul, ciulind atent urechile. Văzîndu-i, sforăi supărat și o luă la fugă, rupînd tufele. Se sălbăticise.

În timp ce rătăceau prin hățișurile sălbatice, necălcate de picior de om, printre copacii uscați și dezrădăcinați de furtuni, un singur lucru le indica celor doi tovarăși drumul, însufleţindu-i, îmbărbătîndu-i. Era zgomotul nedesluşit al canonadei adus din cînd în cînd de vîntul ce bătea dinspre răsărit. Îl ascultau ca pe un cîntec prietenesc, ca pe un marş care te înviorează și îți umple inima de nădejde și curaj. Și astfel mergeau în întîmpinarea canonadei depărtate, visînd să ajungă cît mai repede din urmă frontul.

Într-o dimineață își dădură seama că pădurea începe să se rărească. Coroanele creţe ale pinilor nu mai opreau razele soarelui. Acesta scălda din plin luminişurile ce se zăreau ici-colo. Cetina de un verde închis începu să facă loc copacilor cu frunze. Muşchiul moale, umed, în care picioarele se afundau fără zgomot, dispăru de pe solul tare, acoperit cu un covor de ace de pin uscate. Se iviră luminişuri pline cu floricele albastre şi imortele albe, trandafirii sau liliachii. În cele din urmă, triunghiurile brazilor dispărură cu totul, pinii se făcură din ce în ce mai piperniciți și, în sfîrșit, dincolo de coroanele lor crestate, se deschise o cîmpie mlăștinoasă, întinsă și pustie.

Cei doi drumeți se opriră. Vuietul canonadei se auzea acum deosebit de limpede și nu mai slăbea nici atunci cînd vîntul își schimba direcția. În depărtare, în dreapta și în stînga, uruiau necontenit și monoton maşinile, asemenea unui roi de bondari.

Mitrofan Ilici se retrase într-un tufiș de pini, se lăsă jos, pe o moviliță, și, privindu-și atent mîinile uscate, îmbrăcate parcă în pergament, rosti:

— Va să zică s-a terminat și pădurea. Se gîndi și adăugă: Să ieşim pe cîmp pînă se întunecă, nici

vorbă... Am fi observaţi de la cinci kilometri, ca nişte ciori pe zăpadă. Şi maşinile... auzi cum huruie maşinile?

Se-ntoarseră în pădure. Fără să facă foc, se culcară în desişul de pini, pe tufe de vîsc, şi acolo, trăgînd cu urechea la canonadă, rămaseră cu gîndul la etapa cea din urmă şi, după cît se vedea, cea mai grea a călătoriei lor.

13

Canonada nu se potoli toată noaptea. Seara, cînd se aprinseră cele dintîi stele, la răsărit, pe toată întinderea orizontului se puteau vedea neîntrerupte răbufniri de flăcări gălbui, asemenea fulgerelor de noapte, care, după credinţa poporului, ajută la coacerea ovăzului. Curînd însă, din văgăuni se ridică o ceaţă atît de deasă, încît nu se mai zăriră nici flăcări, nici stele, nici lună. Toate dispărură, acoperite de negura mişcătoare, lăptoasă, ce se întindea peste tot ca o vată umedă ce absorbea pînă şi sunetele.

Nici nu putea fi vorba să-şi urmeze drumul prin mlaştină pe un asemenea timp. Cei doi drumeţi hotărîră să aştepte pînă în zori. Cînd se crăpă de ziuă, negura se mai rări, dar nici gînd să se împrăştie. Numai copacii din apropiere începură să se contureze nedesluşit în ceaţă. Lucrul cel mai cuminte era să aştepte să se risipească ceaţa. Dar apropierea frontului îi atrăgea pe cei doi drumeţi cu atîta putere, încît hotărîră să încerce.

— Gîndeşte-te puţin: mîine putem fi la ai noştri! Îmi vine să înnebunesc! rosti Musia, cu glas răguşit din pricina ceţei.

Mitrofan Ilici oftă numai. Nu se auzea nici bubuit de tun, nici uruit de maşini. O tăcere adîncă stăruia în jur, făcînd să-ţi ţiuie urechile.

Ieşind în mlaştini, unde ceaţa era şi mai deasă, cei doi drumeţi o luară către răsărit, împiedicîndu-se

la fiecare pas de muşuroaie, ocolind mestecenii mici, scunzi, cu trunchiuri noduroase, sau pinii mărunţi şi strîmbi. Mînat de instinctul său de vînător, Mitrofan Ilici înainta sigur de sine. I se părea acum că ceaţa le era chiar propice, ca un fel de perdea de fum lansată într-adins. Pînă şi mlaştina îşi avea rostul ei. „Acolo străinul n-avea să îndrăznească niciodată să calce", îşi zicea el, de aceea era locul cel mai lipsit de primejdii în această ultimă etapă de vreo zece kilometri ce-i despărţea de front. Bineînţeles, era periculos să umbli bîjbîind printr-o mlaştină necunoscută. Dar ce însemna acest pericol, pe lîngă cel la care s-ar fi expus dacă ar fi urmat drumul de care?

Bătrînul mergea cu băgare de seamă, oprindu-se des, cu gîtul întins şi trăgînd cu urechea. Dar fie că bubuiturile încetaseră din pricina proastei vizibilităţi, fie că sunetele se înecau în ceaţă ca într-o pernă : în jur stăruia o linişte deplină.

Înaintau astfel, sărind de pe o moviliţă pe alta, intrînd pînă la gleznă în muşchiul adînc, pînă cînd soarele, prinzînd puteri, începu să mistuie ceaţa. Solul deveni nesigur. Muşuroaiele fugeau într-una de sub talpă şi se lăsau în jos, ca pe arcuri.

Mitrofan Ilici hotărî să facă un popas. Uzi pînă la mijloc, istoviţi de salturile fără sfîrşit, se aşezară faţă-n faţă, aşteptînd să se împrăştie cele din urmă fuioare de ceaţă. Un miros înecăcios de cucută stăruia peste mlaştină. Pe muşuroaiele din apropiere, Musia descoperi mici tufişuri aspre de mure de baltă. Ca un pui de urs, culegea în palmă grămezi de boabe pline, albastre-brumării, şi le băga în gură. Boabele erau mari, răscoapte dar apoase, şi aveau un miros rînced de putregai de mlaştină, care le dădea un gust neplăcut.

Pe măsură ce ceaţa se risipea, Mitrofan Ilici se întuneca la faţă. Mereu se ridica de jos şi se uita îngrijorat spre orizontul care ieşea treptat din vălul de ceaţă. De jur împrejur nu se vedea decît o cîmpie monotonă, tristă, presărată de muşuroaie, de pini rari, bolnăvicioşi, şi cu mesteceni noduroşi. Neîndrăznind parcă să-şi înalţe creştetele, copacii închirciţi se tîrau

pe pămîntul umed, lipindu-se spasmodic de el cu nodurile dezgolite ale rădăcinilor. Și, cu toate că bubuitul tunurilor se auzea din nou în aerul limpezit, răsunînd aproape de tot, mlaștina era pustie. Nu se afla nici o cărăruie pe fondul mușchiului pufos și alburiu, pe care se vedeau întocmai unor firicele colorate crenguțele roșii cu boabele albe ale răchițelelor necoapte încă. Urmele lăsate de picioarele drumeților, care se pierdeau departe, înspre pădure, fuseseră înecate în apa vîscoasă, cafenie.

Mitrofan Ilici făcu cîțiva pași și încercă pămîntul cu piciorul. Pămîntul cedă, piciorul se cufundă și de sub talpă țîșniră șuvițe de apă tulbure.

— Ascultă, draga mea, — rosti bătrînul, cu aer îngrijorat, — urmează-mă, dar nu călca chiar pe urmele mele. Înțelegi? Și mai ales, păstrează o distanță de vreo trei metri între noi. Să nu vii mai aproape.

— Dar ce s-a întîmplat? întrebă fata. Tulburarea lui Mitrofan Ilici o molipsise și pe ea.

Fără să-i răspundă, acesta izbi cu piciorul într-un mușuroi. Mușuroiul tresări ca legănat pe arcuri și Musiei i se păru că, după el, tresăriră ușurel și alte mușuroaie din apropiere.

— Ne-am băgat într-o mlaștină rea. N-avem timp de glumit, trebuie să fim cu ochii în patru.

Bătrînul stătu o clipă pe gînduri. Experiența îi sugera o soluție: să se întoarcă pe unde veniseră, călcînd pe propriile lor urme. Dar bubuiturile se auzeau acum aproape de tot. Fără îndoială că toate drumurile de care erau ticsite cu transporturi dușmane. Întîlnirea cu fasciștii era mai îngrozitoare decît orice s-ar fi putut întîmpla în mlaștină. Nu, nu: înainte, înainte, cu orice preț!

Observă în apropiere, pe fondul ruginiu-albicios al mușuroaielor, moțuri albe de iarbă uscată, poreclită prin locurile lui de baștină „mustăcioara vulpii". Această iarbă creștea în mlaștini, dar își alegea locuri mai solide, mai uscate, și de aceea aflai adeseori prin preajma ei urme de om sau de fiară. Pe vremuri, ducîndu-se cu băieții lui la cules de coacăze și călăuzindu-se după această ierbușoară, Mitrofan Ilici găsea

întotdeauna poteci umblate, dar cu totul de neobservat pentru un ochi neexperimentat.

Observînd că dunguliţa albicioasă, uscată, de „mustăcioara vulpii" se prelungea tocmai în direcţia din care se auzea canonada, Mitrofan Ilici, sărind sprinten de pe un mușuroi pe altul, ajunse la ea, apoi o urmă spre răsărit, căutînd să nu se abată de la aceste repere firești. Soarele, care între timp se înălţase de-a binelea, dogorea necruţător. Mlaștina împrăștia în văzduh aburi deşi de putregai. Mirosul dulceag de cucută te ameţea.

Musia, care avusese de atîtea ori prilejul să se convingă de minunata pricepere de vînător a tovarăşului ei, mergea ascultătoare după el, ferindu-se să calce pe urmele lui, care se acopereau pe loc cu apă ruginie. Pe alocuri, piciorul se cufunda în noroi pînă la genunchi, şi era greu să-l scoţi afară. Cu toate acestea, Musia nu se gîndea la nimic altceva decît la canonada care i se părea că vuieşte undeva, aproape de tot.

Nu mai rămăsese mult: o zi, cel mult două, şi aveau să fie printre ai lor. Cît are să fie de minunat! Avea să poată face o baie fierbinte, să-şi potrivească părul, să-şi lepede costumul de schi, aspru ca scoarţa de copac din pricina murdăriei, să fie din nou aşa cum fusese înainte. Era sigură. I se părea că îndată ce va trece linia frontului îi va găsi fără nici o osteneală pe colegii ei de la bancă şi, tunsă frumos, îngrijită, bine îmbrăcată, le va spune „Noroc!" ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Toţi o vor întreba alarmaţi: „Cum, tovarăşă Volkova, dumneata? Şi noi credeam că ai rămas la nemţi". Iar ea le va răspunde pe un ton cît se poate de degajat: „Vai de mine, se poate? Ce am eu cu nemţii? Noi am îndeplinit, pur şi simplu, o misiune de răspundere în serviciul statului". După aceea, ea şi Mitrofan Ilici vor dezlega sacul la gură şi vor vărsa bijuteriile pe masă: „Luaţi în primire, vă rog. Zău, tovarăşul Koreţki şi cu mine ne-am plictisit grozav cărîndu-le cu noi." Toţi vor rămîne înmărmuriţi: „Phii! Ah! Vai!" Iar tovarăşul Cerednikov va exclama: „Bravo! Am fost totdeauna

de părere că tovarășa Volkova și cu tovarășul Koreţki sînt cei mai buni dintre tovarășii noștri"...

Un sunet ciudat, asemănător celui cu care se prăbușește o scîndură grea în noroi, îi lovi auzul. Un strigăt scurt, sălbatic, neomenesc, sparse tăcerea mlaștinii, gonind stolul de păsări pestriţe ce zburătăceau prin tufele de coacăze. Smulsă din gîndurile ei plăcute, Musia era cît p-aci să ţipe și ea : Mitrofan Ilici se făcuse de două ori mai mic, ca și cum i s-ar fi retezat picioarele. Era la numai trei metri înaintea ei și făcea sforţări desperate să se întoarcă cu faţa spre ea. Nu izbutea însă, de parcă cineva rău și puternic l-ar fi apucat de picioare, de dedesubt, din fundul pămîntului.

I se întîmpla ceva groaznic, de neînţeles. În locul în care se cufundase în mlaștină, muşuroaiele acoperite cu mesteceni piperniciţi și strîmbi se dădeau parcă la o parte, descoperind o mică poieniţă verde ca smaraldul, cu iarbă bogată în care se zăreau albind flori de baltă. Ţînţarii stăteau încremeniţi în aer deasupra ei, într-un nouraș întunecat. Și el, Mitrofan Ilici, era îngropat pînă la brîu în iarbă, chiar sub acest văl tremurător de ţînţari. În jurul său creștea lărgindu-se mereu un inel de apă cafenie, în care se spărgeau băşici. Bătrînul mai făcu o mișcare și izbuti, în sfîrșit, să se întoarcă cu faţa la Musia. Ea îi văzu chipul devenit aproape negru din cauza ţînţarilor și ochii holbaţi de groază.

Făcu o mișcare să-i sară în ajutor, dar el o pironi pe loc cu un strigăt răguşit :

— Înapoi ! Groapa !

Fata înţelese că mlaștina îl înghiţea. Înţelese și se miră : de ce stătea nemișcat, de ce nu căuta să scape afară din mocirlă, să lepede sacul greu de pe umeri ?

Se repezi din nou la el.

— Stai ! Nu călca pe iarbă !

Mitrofan Ilici continua să stea nemișcat, cu braţele larg desfăcute. Chiar și cuvintele le rostea cu glas înăbuşit, de parcă și le reţinea. Musia observă

că după fiecare mişcare, după fiecare cuvînt pe care îl pronunţa se cufunda şi mai mult.

— Ia toporaşul din rucsac, taie tufe şi aruncă-mi-le, rosti el în cele din urmă, cu un calm nefiresc, aproape fără să-şi deschidă buzele.

— Sacul! Dar aruncă jos sacul! strigă cu voce rugătoare fata.

Mitrofan Ilici clătină din cap:

— Taie!

Grăbită, Musia se apucă să taie copăcei piperniciţi şi tufe din jur. Muncind de zor, nu-l pierdea din ochi pe Mitrofan Ilici. Iar el se făcea mai mic, tot mai mic, topindu-se parcă în verdeaţa grasă de smarald ca o bucată de unt în tigaie.

— Aruncă-mi tot ce ai tăiat, repede! rosti el

Glasul îi era slab şi răguşit. Era acum cufundat pînă peste brîu: mocirla îi apăsa pieptul.

Strecurîndu-se pînă la marginea gropii, Musia începu să-i arunce ramuri şi copăcei. Cu mişcări precaute, domoale, ca un echilibrist, lucrînd sub cupola circului, Mitrofan Ilici aşează crengile în faţa sa şi se propti în ele cu pieptul şi cu mîinile. Crengile intrară numaidecît în masa de noroi, dispărură în apa cafenie băşicată, dar alcătuiră, pesemne, un punct de reazim.

Ceva mai la o parte, se înălţa un tînăr mesteacăn, puţin mai răsărit ca ceilalţi.

— Un minut te mai ţii? întrebă Musia.

Mitrofan Ilici dădu afirmativ din cap.

Ţînţarii îi acopereau faţa ca o mască deasă. Nu i se mai putea distinge expresia, dar după ochii săi Musia văzu că îi pricepuse planul şi-l încuviinţa.

— Mai încet, şopti el abia auzit, cu buzele înverzite.

Musia se repezi la mesteacăn. Era un copăcel mlădios, subţirel ca o undiţă. Sub loviturile toporaşului, tremura pînă în creştet şi se îndoia uşor. Toporul nu lăsa pe scoarţa lui albicioasă decît urme slabe şi verzi. În schimb, fiecare izbitură se resimţea în solul care sălta parcă sub picioarele Musiei. Fata îşi dădu seama că şi ea stătea deasupra unei mocirle acope-

rită numai cu un strat de turbă mai solid. Nu, în acest chip avea să zăbovească prea mult! Sărind cu băgare de seamă în sus, prinse trunchiul aproape de vîrf, îl aplecă la pămînt şi, cu două lovituri date peste îndoitură, tăie copăcelul.

Acum şi mîinile lui Mitrofan Ilici se cufundau în iarba verde. Ochii săi, în masa groaznică făcută de ţînţari, exprimau groază şi durere.

— Acum, numaidecît! şopti Musia.

Alese un muşuroi ceva mai solid, se apucă bine cu mîna stîngă de trunchiul unui mic pin de pe el, iar cu dreapta îi întinse lui Mitrofan Ilici prăjina subţire de mesteacăn.

— Apucă-te! Ţine-te zdravăn!

Se postă ceva mai solid pe muşuroi. „Dar ce face acolo, nebunul? îşi zise ea cuprinsă de uimire şi groază privindu-l pe bătrîn. In loc să se apuce de băţ, zăboveşte, începe să desfacă curelele de la rucsac. Aha! Vrea pesemne să scape de el. Foarte bine! Fără această povară, are să-i fie mai uşor să iasă afară!"

— Dar apucă-te, apucă-te odată! Ce mai aştepţi?

...In loc de asta, el leagă rucsacul de capătul băţului. A înnebunit!

— Lasă! Altfel te îneci! strigă desperată Musia.

— Trage, şopti Mitrofan Ilici.

Umerii lui nici nu se mai vedeau din iarba de baltă; noroiul îi cuprinsese braţele.

„Ce grozăvie! Oare acesta să fie sfîrşitul?" Musia trase repede spre ea sacul greu. Tîrîndu-se, sacul zdreli stratul subţire de iarbă deasă, şi pe covorul verde rămase o dîră de apă cafenie. Acum, fata lucra cu toată iuţeala de care erau în stare mîinile ei mici, îndemînatice.

Intr-o clipă desprinse sacul de băţ şi-l aruncă pe o moviliţă. Apoi îi întinse din nou băţul celui care se cufunda şi rămase cu trupul aplecat mult înainte, chiar deasupra mocirlei. In cele din urmă bătrînul izbuti să se apuce cu ambele mîini de prăjină. „Numai de nu i-ar aluneca mîinile, de nu s-ar rupe băţul şi mai ales de nu s-ar desprinde cu rădăcină cu tot pinul care îmi serveşte de reazim", gîndea Musia.

— Să nu cazi, auzi ea șoapta șuierătoare a bătrînului.

„Poftim, vorbește! Dar ce face? Mocirla o să-l înghită cu totul!"

— Dar trage, trage odată!

Prăjina se încordă. Aplecată deasupra mocirlei, fata tremura de încordare. Își dădea seama că bătrînul s-a cufundat prea adînc. De ce mai zăbovea acolo? Avea să încerce să-l scoată singură. Una din rădăcinile pinului se rupse pîrîind. Musia tresări și simți fiori de gheață; închise ochii, dar nu lăsă prăjina din mîini.

— Răbdare, auzi ea șoapta înăbușită a bătrînului.

Nu, micul pin rezista. Se vede că rădăcinile lui erau adînc înfipte în pămîntul reavăn, în turbă. Iar bătrînul avea dreptate să nu se grăbească. Ținîndu-se cu mîinile de prăjină și mutînd treptat stratul de ramuri tăiate, el ieșea, centimetru cu centimetru, din groapă. Iată, i se iviseră umerii. Ura! Încă puțin! Numai de n-ar scăpa prăjina! Fata se încordase atît de puternic, încît vedea negru înaintea ochilor. Mai mult, mai mult! Iată-l culcat cu pieptul pe ramuri, proptindu-se în ele cu genunchii. Încă o sforțare, și iată-l pe Mitrofan Ilici culcat pe stratul de nuiele și de crengi, răsuflînd din greu.

Acum Musia putea să ajungă cu brațul pînă la el.

— Ia-mi mîna! Ce mai aștepți? strigă ea.

Dar bătrînul nu-și ridică nici măcar capul. Un roi de țînțari juca deasupra lui. Mocirla bolborosea încă, scoțînd bășici, parcă înciudată că-i fusese smulsă victima. Iar el zăcea în noroi, cu fața în jos, și umerii i se zbuciumau greoi.

— Dragă Mitrofan Ilici, vino-ți în fire! striga fata.

În cele din urmă, bătrînul ridică anevoie capul, își șterse de pe față masca de țînțari, privi mirat terciul cenușiu însîngerat ce-i rămase în palmă și zîmbi.

14

...Trebuiră s-o ia îndărăt. Merseră încet pe propriile lor urme, întipărite adînc în muşchiul albicios al mlaştinii şi, odată ajunşi într-un loc cu pămînt mai solid, aprinseră un foc.

Era o zi de august, caldă, dogoritoare chiar. Focul ardea cu atîta putere, încît ierburile uscate din jur se aprindeau sfîrlogindu-se, iar turba udă începea să scoată aburi. Dar cei doi drumeţi tremurau şi nu mai izbuteau să se încălzească.

Ceva mai tîrziu, Musia spălă într-o băltoacă haina tovarăşului ei de drum. Învelit în pături, Mitrofan Ilici şedea lîngă foc, în rufe curate, uscate. Era tras la faţă, slăbit şi oarecum îmbătrînit de cele cîteva ceasuri grele prin care trecuse. Se silea să pară calm, dar, împotriva voinţei lui, dinţii îi clănţăneau. În ochi i se citea grijă şi amărăciune.

— Eu n-am să mai ajung acolo, şopti el, dar, uitîndu-se la Musia şi fiindu-i probabil milă de ea, adăugă: Aşa cred...

Fata îi întindea pe tufe, la uscat, scurta, pălăria şi bluza. Auzindu-l, se întoarse spre el:

— Auzi vorbă! Şi de ce, mă rog? Fiindcă te-ai scăldat în băltoaca aceea? Băile de nămol sînt chiar un tratament.

Dar gluma nu prinse.

El o privi cu tristeţe şi în ochi i se citea atîta osteneală dureroasă, încît fetei i se făcu şi mai frig.

— Pentru aur nu-mi mai este teamă, ai să-l duci tu şi singură. Dar cu mine, Musia, s-a isprăvit. Acolo, în mlaştină, auzeam bubuiturile, mă gîndeam că trag ai noştri şi-mi părea rău că n-am să ajung să mor printre ei. Păcat...

— Dar încetează odată, nu pot să te mai aud! strigă Musia cu glasul frînt, şi plecă repede de lîngă foc, prefăcîndu-se că vrea să culeagă vreascuri.

Îl revăzu în gînd pe bătrîn, micşorîndu-se, topindu-se parcă, cufundîndu-se treptat în noroiul lichid, bolborositor, cu băşici. Da, e groaznic să mori aşa, încet, să dispari, centimetru cu centimetru în mocirlă. Pe cînd locotenentul de artilerie de colo, acela murise în luptă, fără să fi avut timp să-şi dea seama că i-a venit sfîrşitul...

Cînd soarele coborî spre asfinţit şi raţele se iviră în zbor deasupra mlaştinii, foşnind greu din aripi şi atingînd aproape vîrfurile pinilor schilozi, Mitrofan Ilici îşi îmbrăcă hainele uscate şi întovărăşiţi de norii ţiuitori ai ţînţarilor porniră îndărăt. Luaseră hotărîrea să ocolească mlaştina.

Dar nenorocirea călca pe urmele lor şi-i ajunse la primul popas.

Musia deschise ochii cînd soarele era de o suliţă pe cer. În aceeaşi clipă o cuprinse neliniştea. De obicei, bătrînul se scula cu noaptea-n cap, fierbea apa, opărea foi de afine uscate, pe care le foloseau în loc de ceai, punea cartofi la copt şi abia după ce isprăvea cu toate acestea o trezea.

De data aceasta însă, Musia se trezi singură. Soarele era sus pe cer. Presimţind ceva rău, sări ca arsă de sub pătură. Mitrofan Ilici dormea ceva mai la o parte, ca de obicei, cu sacul pus sub cap şi cu curelele înfăşurate în jurul mîinilor. Zăcea pe spate: avea gura pe jumătate deschisă, buzele uscate, crăpate; faţa şi mîinile îi erau nefiresc de roşii şi asudate. Bătrînul avea de obicei un somn uşor: deschidea ochii la cel mai mic zgomot şi se ridica pe loc.

Acum însă nu se trezi nici cînd Musia îl strigă. Se mişcă numai şi bolborosi ceva nedesluşit.

Speriată, fata începu să-l zgîlţîie:

— Ce ai? Trezeşte-te odată!

În cele din urmă, el deschise ochii şi se ridică, dar cu atîta greutate, de parcă şi-ar fi dezlipit trupul de pămînt. Se aşeză în capul oaselor strîmbîndu-se de durere, se uită în jur, clătină din cap, apoi îşi şterse cu palma năduşeala de pe frunte şi rosti cu glas slab şi cu un aer vinovat:

— Mi se pare că sînt puţin bolnav. Cred că am răcit.

Nu se atinse de mîncare şi începu să o zorească pe Musia cu plecarea. Era acum stăpînit de o agitaţie febrilă. Declară că aveau datoria să ocolească cît mai repede mlaştina — dacă se putea chiar în aceeaşi zi — ca să ajungă la ai lor. Porniră. Bătrînul mergea acum mai repede ca de obicei, dar pasul său nu mai era egal şi ritmic. Se arăta şi mai puţin prudent : nu mai trăgea cu urechea la uruitul îndepărtat al motoarelor duşmane.

Cînd se oprea ca s-o îndemne pe Musia, care abia izbutea să se ţină de el, pieptul i se ridica furtunos; gîfîia răguşit, iar sudoarea îi şiroia pe faţă, căzîndu-i în picături grele de pe mustăţi şi de pe barba încîlcită.

Presimţirea unei nenorociri apropiate n-o mai slăbea pe Musia. Era distrată, se poticnea mereu şi odată chiar căzu, alegîndu-se cu o zgîrietură adîncă în obraz.

De obicei, la amiază, se opreau la umbra unui copac, lîngă un pîrîu de pădure sau pe marginea vreunei bălţi, şi rămîneau acolo în ceasurile de arşiţă. De data aceasta, însă, poposiră chiar în bătaia soarelui. Mitrofan Ilici era scuturat de friguri. Refuză din nou să mănînce, în schimb bău cu lăcomie o gamelă întreagă de apă.

Drumul lor trecea printr-o pădure tînără. Poienile pe care le străbăteau erau acoperite de verdeaţa deasă, lucioasă, a tufelor de afini. Ciorchini mari de coacăze, de un roşu întunecat, străluceau printre frunze.

Observînd că Mitrofan Ilici mănîncă cu lăcomie boabe de afine pe care le rupea din mers, Musia îi propuse să-i culeagă o gamelă întreagă.

— Nu, nu... hai să mergem, să mergem mai iute, mormăi el speriat, drept răspuns şi porni înainte, poticnindu-se.

Mersul bătrînului se făcea tot mai inegal. Abia îşi mai tîra picioarele.

— Hai să ne mai odihnim, propuse Musia.

Bătrînul nu-i răspunse şi-şi văzu de drum, răsuflînd zgomotos şi răguşit, ca un cal obosit.

Pe locurile netede încerca chiar să alerge.

La popasul următor, Musia îl eliberă de povară. Ochii bătrînului, aprinşi de fierbinţeală, şi în care tristeţea se cuibărise din ajun, priveau nerăbdători în aceeaşi direcţie — spre răsărit. Cînd fu să pornească, se agăţă cu mîinile de trunchiul unui copac, se ridică încet şi rămase o clipă locului, zîmbind jalnic şi neputincios.

Musia se gîndi speriată că bătrînul n-o să mai poată merge. Primii paşi îi făcu într-adevăr cu greu, dar încetul cu încetul începu să păşească din ce în ce mai sigur şi mai hotărît. Merse astfel pînă la apusul soarelui, refuzînd să se mai oprească, de teamă că n-o să mai aibă puterea să se scoale iar. Îndoindu-se sub greutatea dublei poveri, Musia izbutea cu greu să nu rămînă în urmă. Sîngele îi zvîcnea în tîmple cu atîta putere, încît aproape că nici nu mai auzea. Numai atunci cînd îşi muta sacul de pe umărul trudit pe celălalt, îi năvălea în urechi duelul artileriei. Bubuitul acesta, ce se auzea tot mai desluşit, îl atrăgea pe bătrîn ca o forţă magică, deşi era biruit de boală şi zdrobit de oboseală.

Cu cele două rucsacuri în spinare, fata abia se mai tîra de ostenită ce era. Mai tîrziu nici nu avea să-şi mai aducă aminte cum străbătuseră cei din urmă kilometri. Cînd soarele, prefăcîndu-se într-un uriaş bulgăr purpuriu, prinse să apună încet după orizont, cei doi drumeţi ieşiră din pădure. O fîneaţă întinsă, cu un şir lung de stoguri de fîn, li se înfăţişă înaintea ochilor. Stogurile se înălţau asemenea unor viteji din basme şi, în timp ce poalele lor se cufundau cu încetul în negura fumurie a amurgului, creştetele le străluceau aurite de razele asfinţitului.

Sleiţi de puteri, cei doi drumeţi ajunseră cu greu la cel mai apropiat stog şi se prăbuşiră în fînul înmiresmat. Mitrofan Ilici abia izbuti să îngîne:

— Valorile, pentru dumnezeu! şi căzu într-un somn adînc. După un timp, Musia se sculă şi îngropă cît putu mai adînc sacul în fîn, apoi îşi făcu o mică

vizuină în cealaltă parte a stogului şi se culcă în ea, simţind, într-o plăcută toropeală, cum toţi muşchii trupului ei trudit se destind treptat.

Spre răsărit fîşia întunecată a orizontului se lumina mereu de flacăra neliniştitoare a exploziilor. Acolo se aflau ai lor. Secera de aur a lunii atîrnată pieziş pe cer amintea de jucăria unui pom de iarnă.

Şi deodată Musia îşi dori din adîncul sufletului să poată — prin puterea unei vrăjitorii de basm — zbura afară de acolo, din acea lume cumplită în care se simţea tot timpul ca o vietate urmărită de vînători, să se trezească în mijlocul familiei ei, să se poată face mică, să se ghemuiască, ca în copilărie, în poala caldă a mamei. În clipa aceea ar fi fost gata să dea orice, să jertfească totul, pentru bucuria de a se cuibări fără griji la pieptul mamei, de a simţi atingerea buzelor calde, dragi...

— Mamă, mămico! şopti ea şi dintr-o dată se linişti, uitînd de oboseală, de boala lui Mitrofan Ilici, se bijuteriile pe care le avea în grijă. Se făcu ghem şi adormi adînc, fără vise.

Se trezi ca şi rîndul trecut, cu un simţămînt vag de neliniste.

Dimineaţa se strecura, trandafirie, risipind vălul de ceaţă lăptoasă şi uscînd cuşmele stogurilor jilave de roua nopţii. Păsări mici, pestriţe, ciripeau ascuţit, zburătăcind în stol de colo-colo. Cosaşii ţîrîiau năuci în iarbă. Dar din zgomotele acestea cu care era obişnuită lipsea ceva şi, înainte de a-şi da seama ce anume, Musia sări îngrijorată din culcuş.

Mitrofan Ilici dormea încă, gemînd încetişor şi sforăind.

Fata culese repede afine din marginea pădurii, făcu o fiertură deasă de a cărei aromă îţi lăsa gura apă, fierse cartofi şi abia după aceea îşi trezi tovarăşul. Sprijinindu-se uşor într-un cot, bătrînul trase cu urechea, apoi se lăsă pe spate neputincios şi ochii i se umplură de lacrimi.

— Ce s-a întîmplat?

— Am întîrziat, rosti el cu un suspin răguşit.

— Cine a întîrziat, unde?

— Noi... Noi am întîrziat. Tunurile... astăzi... nu se mai aud tunurile...

Abia atunci îşi dădu seama Musia ce-i lipsea în mijlocul sunetelor vii ale dimineţii însorite.

— Dar poate că e numai o simplă acalmie... S-or fi isprăvit proiectilele...

Mitrofan Ilici clătină din cap:

— Nu, aseară băteau din plin. Şi ce senină zi! Musia, Musenka, eu tot n-am să mai ajung la ai noştri!...

Într-o singură noapte, bătrînul se sfrijise, se uscase parcă. Ochii aici îi sclipeau în chip nefiresc, aici i se stingeau şi-i deveneau tulburi ca la oamenii foarte bătrîni; nasul i se ascuţise. O rumeneală bolnăvicioasă îi acoperea obrajii sub barba deasă. Îţi era mai mare mila să-l priveşti.

— Ce tot spui! Uite, bea ceaiul ăsta de afine şi ai să te simţi mai bine. Ai să vezi! Haide, bea. O să vorbim mai tîrziu. Acum n-avem timp să zăbovim. Trebuie să ne vedem de drum.

Cu mişcări hotărîte, Musia îl ridică pe Mitrofan Ilici în capul oaselor, îi puse în spate şi îl sili să mănînce doi cartofi şi o bucată de lipie fără sare, coaptă de ea în ajun pe o piatră încinsă în foc.

— Să nu cumva să nu mănînci tot! Ştii doar: „toate puterile pentru zdrobirea duşmanului!" Noi avem o misiune importantă. E nevoie de puterile noastre? Este! Prin urmare trebuie să ne hrănim ca să ni le păstrăm.

Musia îi tot dădea înainte, vioaie, încercînd chiar să glumească, dar tot nu izbutea să-şi învioreze tovarăşul. Acesta zăcea nemişcat, nepăsător. Abia putea să mănînce. Se uita mereu cu o privire plină de amărăciune în partea din care se auzeau în ajun tunurile. Simţea că îl lovise din nou boala aceea grea de care îl scăpase cîndva doctorul Goldstein. Ştia că fără medicamentul cu care îl vindecase atunci doctorul, nu avea să mai scape. Dar cum să facă rost de el, acolo, în inima pădurii? Ce prostie făcuse uitînd să şi-l ia de acasă! Graba, numai graba era de vină.

Trupul bolnav cerea odihnă. Ar fi vrut să se culce, să închidă ochii şi să aştepte moartea. Ea l-ar fi izbăvit de suferinţă. Dar valorile ? Gîndul că murea fără să-şi îndeplinească datoria nu-l slăbea o clipă. După ce trecuseră prin atîtea — nu mai departe decît în ajun auzise fiecare lovitură de tun a trupelor sovietice — acum iată că din pricina unei întîmplări neroade nu mai putea continua drumul. Conştiinţa propriei sale neputinţe nu-i fusese niciodată atît de groaznică.

Încercă să se scoale, dar scoase un geamăt şi se prăbuşi pe fîn.

— Tovarăşă Volkova ! spuse el solemn, chemînd-o pentru întîia oară de cînd porniseră la drum pe numele ei de familie. Tovarăşă Volkova, eu n-am să mă mai scol. Nu, nu, taci din gură, ştiu ce vorbesc. Ia valorile şi pleacă, pînă nu apucă să se îndepărteze frontul. Ia-le şi pleacă. E o datorie. Du-te ! De mine să nu ai grijă. Eu o să ştiu să mor aşa cum trebuie.

Nu vorbele în sine o izbiră pe Musia, ci tonul cu care fuseseră rostite.

— Halal ! N-am ce zice ! Auzi, „pleacă !“ Cum poţi să vorbeşti aşa ? Te rog să nu-mi mai pomeneşti de asta !

Un zîmbet duios şi trist mişcă uşor buzele livide ale lui Mitrofan Ilici :

— Trebuie să pleci... N-ai dreptul să zăbovești...

— Fleacuri ! îl întrerupse Musia. Pînă nu te pun pe picioare, nu mă las. Dar ce ai ? De obicei cu ce te tratezi ?

— Există un leac minunat. Goldstein mi-l dădea. Era un medicament care mă punea pe picioare. Dar acum de unde... Bătrînul zîmbi cu amărăciune. Nu creşte în copaci.

Închise obosit ochii. Îl usturau din cauza luminii, de parcă ar fi avut nisip sub pleoape. Îi era greu şi să vorbească.

Cu sprîncenele încruntate, Musia tăcea îngîndurată. În cele din urmă se apucă să trebăluiască, gîndindu-se la medicament şi rostindu-i mereu cu glas tare numele complicat. Fierse în gamelă ultimii car-

tofi, muie în apă clocotită o lipie tare, culese afine, apoi înfăşură toate acestea într-un prosop şi puse bocceluţa lîngă Mitrofan Ilici spunîndu-i pe un ton rugător :

— Uite, astea să le mănînci azi ! Auzi, neapărat !

Şi începu să se pregătească de drum.

Scoase din rucsac o rochie, pe care o vîrî în traista de pînză cu care pleca de obicei în recunoaştere, apoi se legă la cap cu o basma şi luă bastonaşul cel noduros.

Cu o privire blîndă şi tristă, bătrînul îi urmărea toate pregătirile.

— Cînd ai să ajungi acolo, să-i spui... tovarăşului Cerednikov că n-am putut... n-a vrut soarta... — două lacrimi mari, tulburi, se prelinseră din ochii duşi în fundul capului, pierzîndu-se în barba încîlcită. Să-i spui, ca să nu creadă ceva urît... Să-i spui : bătrînul Mitrofan... n-a pătat...

Văzîndu-şi mai departe de pregătirile ei, fata îl asculta nedumerită. „Ce tot îndrugă ? Aiurează cumva ?“ Deodată, înţelegînd la ce se gîndeşte bătrînul, se supără foc :

— Ce-ţi trece prin cap, Mitrofan Ilici ? Drept cine mă iei ? Cum crezi că pot să părăsesc în drum un tovarăş bolnav ? Unde s-a mai văzut aşa ceva ? Doar sînt comsomolistă !

Privirea lui Mitrofan Ilici se opri la băţul de ienupăr şi la traista de pînză groasă de pe umărul fetei.

— Curios om mai eşti ! Păi, mă duc în sat, să-ţi caut medicamentul. Poate că izbutesc să rog pe cineva să mi-l dea în schimbul lucrurilor. Numai că nu prea ştiu încotro e satul... O fi departe ?

Înciudată şi în acelaşi timp plină de grijă, începu să-şi povăţuiască tovarăşul de drum să nu se scoale în lipsa ei, în cazul cînd s-ar ivi oameni în poiană, să nu vorbească şi să nu scoată în nici un caz afară sacul cu bijuterii pe care ea îl îngropase adînc în fîn. Bătrînul încercă din nou s-o convingă că trebuie să treacă linia frontului fără el, dar Musia se înfurie atît de tare, încît el tăcu stingherit.

Fata îl ajută să se aşeze mai bine, îi vîrî fîn la spate

şi îi aduse mîncarea mai aproape de el, ascunzînd-o în iarbă. După aceea, strînse cu grijă fînul împrăştiat în jurul stogului, se îndepărtă cîţiva paşi şi, convingîndu-se că acest stog nu se deosebea prin nimic de celelalte, spuse vorbele mamei capre din basmul cu trei iezi :

— Ei, eu am plecat. Să nu vă fie urît fără mine, fiţi cuminţi, nu deschideţi uşa la nimeni, nu lăsaţi pe nimeni înăuntru. Rămîneţi cu bine.

Cu un zîmbet de recunoştinţă, Mitrofan Ilici o petrecu cu privirea, iar cînd paşii uşori ai fetei se pierdură în depărtare, oftă şi închise obosit ochii. Se simţea cu sufletul uşurat şi începuse să spere în lucruri imposibile.

15

Zilele de rătăcire prin păduri se dovediseră a fi pentru Musia Volkova o şcoală bună. Învăţase de minune să se orienteze pe cărările din pădure, să observe cum potecile mici, care abia se ghicesc sub tufele de ferigă şi afine, se înmănunchează în cărărui pe măsură ce se apropie de locurile umblate de oameni ; cum cărările, la rîndul lor, se varsă în drumeaguri de pădure, care te scot neapărat la drumuri mai largi, umblate. Urmîndu-le, puteai ajunge destul de lesne la o aşezare de oameni.

Descurcîndu-se destul de uşor în labirintul potecilor de pădure, Musia ieşi curînd la drumul de care, şi drumul acela o duse la o răscruce în mijlocul căreia stătea înfipt un stîlp indicator. Pe o scîndură era scris citeţ, cu vopsea neagră, cu litere nemţeşti „Wetlino", iar ceva mai jos, se vedea scris în rusește, cu creionul chimic „Hitler e o lepră".

Dar acest adaos fata nu-l observă. Ea se trase îndărăt, ca şi cum n-ar fi fost un stîlp de lemn, ci un soldat duşman care putea s-o prindă sau s-o doboare pe la spate, cu o rafală de automat. O luă la fugă în

direcția arătată de săgeată, și ajungînd în vîrful unui deal se opri țintuită în loc de o privelişte neaşteptată. Dealul, la poalele căruia se vedea un lan întins rămas nesecerat şi un cătun ascuns printre pîlcuri de sălcii pletoase, era în întregime acoperit cu şiruri drepte de cruci, făcute din prăjini de mesteacăn, albe, necojite. Erau atît de multe şi se întindeau pe povîrnişul dealului în şiruri atît de drepte, încît puteai deosebi spaţiile goale care se întindeau ca nişte cărări de-a curmezişul cimitirului. Cîteva ciori şedeau cocoţate pe braţele crucilor.

Crucile stăteau ca nişte soldaţi în formaţie strînsă. Era ceva groaznic în şirurile lor tăcute, trasate geometric. Primul gînd al fetei fu s-o ia la goană, dar revenindu-şi în fire, zîmbi cu satisfacţie şi porni cu paşi siguri, tăind de-a curmezişul tot cimitirul veneticilor, urmărită de privirile mirate ale ciorilor.

Crucile de mesteacăn coborau coasta dealului ajungînd pînă în spatele cătunului, în apropierea magaziilor împrejmuite cu garduri de nuiele. Musia se opri lîngă un gard şi trase cu urechea. La umbra sălciilor bătrîne cătunul aţipise molcom, în dogoarea soarelui de amiază. O dată cu cîntatul somnoros al cocoşilor, cu lătratul leneş al cîinilor, se auzea duduitul grăbit al unui motor şi ţipătul strident al unei muzicuţe. Din dosul unei magazii mai apropiate răsunau fraze guturale rostite într-un grai străin şi hrîşcîitul strident al unui fierăstrău.

În sat erau nemţii !

Musia se opri o clipă. Să meargă mai departe ? Dealul se zburlea de cruci de mesteacăn, ca spinarea unui arici. Oricît ar fi fost, dar privelişte cimitirului o îmbărbăta pe fată. Stătu o clipă locului, chibzuind, apoi ridică hotărîtă capul şi, lăsîndu-şi lîngă gard bastonul de ienupăr, sări pîrleazul. Se duse cu paşi siguri la cea mai apropiată magazie de fîn şi, silindu-se să umble fără grabă, liniştit, sub ochii a doi soldaţi nemţi care îşi vedeau de dulgherie în apropiere, deschise larg poarta scîrţîitoare.

Soldaţii, numai în chiloţi, trebăluiau chiar lîngă magazie ; alături se zărea pe iarbă echipamentul lor

împăturit cu grijă. Prefăcîndu-se că nu le dă nici o atenţie, fata intră în magazia străină unde era înăbuşitor de cald, se uită în jur şi descoperind un coş de nuiele cît toate zilele, cu o frînghie, îl umplu pînă sus cu fîn. Apoi, săltîndu-şi-l în spinare, închise gospodăreşte poarta şi, încovoindu-se sub povară, o luă pe poteca ce trecea printre pîrleazurile grădinilor.

Neavînd încotro, trebui să treacă chiar prin faţa nemţilor în chiloţi, care îşi vedeau înainte de lucru, vorbind posomorît între ei. Erau amîndoi bătrîni; soarele nu izbutise să le înnegrească pielea, şi trupurile lor albe, fără vlagă, arătau ciudat în plină lumină. Rezemate de acoperişul magaziei, se îngrămădeau prăjini de mesteacăn necojit, iar ceva mai încolo, într-o stivă clădită cu grijă, se vedea producţia lor — cruci noi şi albe.

Musia era foarte tulburată, dar se silea să meargă fără grabă. Lăsînd în urmă grădinile de zarzavat, se sili să treacă cu aceeaşi nepăsare prin faţa altor doi soldaţi, şi ei în vîrstă, care stăteau lîngă un gard, cu pipe mici în gură. Trecu atît de aproape de ei, încît simţi un iz de tutun prost. La poarta unei ogrăzi, o femeie slabă, adusă de spate, spăla ceva într-o albie de lemn. Zărind o necunoscută care se apropia cu un maldăr de fîn în spate se îndreptă din şale şi, încruntîndu-se îşi şterse fruntea cu mîneca şi începu s-o urmărească cu privirea. Fata trecu cu curaj prin faţa ei, ducîndu-se în fundul ogrăzii, de parcă ar fi fost obişnuită să vină acolo; penumbra curţii era străpunsă de razele soarelui care răzbăteau prin acoperişul de şindrilă. Inima fetei bătea să se spargă. I se părea că toate în jur — şi casa ţărănească cu tindă, şi paiele de aşternut care foşneau sub picioare, şi aburul de săpun ce se înălţa deasupra rufelor — aveau acelaşi iz străin, iute, pe care îl simţise trecînd pe lîngă soldaţii cu lulele.

Femeia îşi scutură mîinile de spumă şi, ştergîndu-şi-le de poală, se întoarse în curte în urma necunoscutei. Musia se opri, aruncîndu-i o privire rugătoare.

— Unde le-ai pus? Adu-le aici... Stai, acum o să dăm mieilor de mîncare, rosti femeia, cu glas nefiresc de tare, vădit pentru nemți și, apucînd-o pe Musia cu putere de cot, o trase în fundul curții: Na, na, na...

Cînd, drept răspuns, oile prinseră a behăi, înghesuindu-se cu botișoarele lor negre și ascuțite printre parii micului țarc, femeia o trase pe Musia de mînecă cu atîta putere, încît scurta ei pîrîi la cusături:

— Ce-i cu voi, ați înebunit cu toții? Dacă nu vă pasă de capetele voastre, barem de al meu să vă fie milă. Am și eu un băiat. Și ieri, și alaltăieri, și uite și acum tot la mine veniți!... Parcă n-ar mai fi oameni în colhoz afară de mine. Năvăliți ca tăunii la vacă ziua în amiaza mare...

Musia tot mai ținea coșul pe umeri. Botișoarele negre ale oilor se îndesau printre pari, mișcînd repede buzele și smulgînd cu dibăcie șomoioage de fîn. Fata înțelese că femeia o lua drept altcineva, ca și oamenii de la pîrîu.

— Pe ce lume sînteți? Nu vă mai ajunge noaptea, acum poftim: mă trezesc cu voi și ziua-n amiaza mare! urmă cu ciudă gospodina, șoptindu-i Musiei la ureche. Și nu numai atît, dar aveți și pretenții: numai la Vetlino și iar la Vetlino. Dar „Întîi Mai"? Dar „Colțul Roșu", dar „Vorošilov"? Auzi, sînt și acolo spitale germane, sînt spitale prin tot raionul. Voi însă veniți la noi și numai la noi. Parcă n-ar fi în lume decît nenorocitul nostru de Vetlino... Ce, vreți să ne dea ăștia foc?

— Aveți un spital aici? întrebă Musia, bucuroasă că nimerise întîmplător tocmai peste ceea ce căuta.

— Ce, adică tu nu știi că e spital? zîmbi supărată gospodina. Ia te uită! Nu știe, săraca! Ce te prefaci? Pe aici sînt peste tot spitale. La rîu ai noștri i-au făcut harcea-parcea. Sînt atît de mulți răniți, că nici nu mai au loc în izbe. Spune lumea că la „Întîi Mai" au umplut pînă și magaziile de fîn, ba zac claie peste grămadă și la crescătoria de porci. Iar tu, fetițo, să nu-mi faci pe proasta. Acum, dacă ai venit, spune odată pentru ce te-au trimis... Pune coșul jos. De ce-l mai ții?

Musia lăsă coşul jos, pe stratul de fîn sub care se auzi un clefăit. Oile se înghesuiau în ţarc, behăind, făcînd fînul să foşnească.

Femeia îi şopti fetei la ureche, gîdilîndu-i obrazul cu părul ei cărunt scăpat de sub broboadă :

— Doar vi s-au adus astăzi, aşa cum a fost vorba, un bidon cu lapte şi un sac de pîine. Ce vă mai trebuie ? Tot nu v-ajunge ?

Fără să priceapă despre ce anume vorbea femeia, şi fiindu-i teamă că aceasta, aflînd că nu era aceea drept care o lua, să n-o gonească sau să n-o denunţe nemţilor, fata rosti încetişor :

— Mătuşico, am nevoie de un medicament. Sînt nişte tablete. Mi s-a îmbolnăvit tăticul în drum, moare. Ajută-mă, mătuşico !

Ca să preîntîmpine un refuz, fata îşi scoase în grabă rochia din traistă şi i-o întinse gospodinei.

— Nu cer fără plată... Ia-o, numai te rog, ajută-mă!

Gospodina împinse cu ciudă rochia, cu mîna ei noduroasă, cu vine îngroşate, umflată şi albă de spălat.

— Ţine-ţi-o. Aici nu eşti la piaţă. Nimeni nu-şi vîră capul în laţ pentru nişte cîrpe. Deodată se înfurie : Dar, mă rog, cine te-a învăţat să mă ispiteşti cu nişte trenţe, pe mine, care am trei feciori la război. Sau nu ştii ?

— Tuşico, nu m-a învăţat nimeni, nu ştiu nimic, viu singură, din partea mea. Mie îmi trebuie un medicament pentru tata.

Un zîmbet trist tremura pe chipul slab, lipsit de frumuseţe al gospodinei :

— Da' încăpăţînată mai eşti ! Cum, aşa instrucţiuni ai tu ? Ei bine, dacă-i pentru tată-tu, fie şi aşa, mie mi-e totuna. Hai în casă. Ia asta cu tine, ca să nu treci cu mîinile goale pe lîngă neisprăviţii ăştia. Îi puse Musiei în braţe un lighean plin cu rufe ude, stoarse.

Se urcară din ogradă în tindă, şi Musia dădu să apese pe clanţa uşii căptuşită cu muşama, ce ducea în casă, dar gazda o trase îndărăt şi o împinse într-o cămară mică, joasă, care acum îi servea drept locuinţă.

— Unde te bagi ? Eu, una, nu mai înţeleg : ea nu ţi-a spus că în casa mea sînt răniţi nemţi, sau nu vii din partea ei, ci din a altcuiva ? Ei, vorbeşte, doar ai venit la mine şi de mine n-are rost să te ascunzi.

— Tuşico, pe cuvîntul meu : nu ştiu de cine vorbeşti.

— Păi, de sora de caritate care s-a ascuns cu răniţii noştri colo, în pădure, lîngă crîngul de arini. E a treia săptămînă de cînd o hrănim noi, tot colhozul. Spălăm pentru ea tifon... şi pansamente vechi nemţeşti.

Dîndu-şi pesemne seama că vorbise prea mult, femeia tăcu şi, apropiindu-şi faţa slabă de a Musiei, o întrebă ameninţător :

— Dar tu cine eşti, din partea cui ? Hai, vorbeşte !

În privirea ei se ivi o expresie care o făcu pe fată să se sperie.

— Sîntem refugiaţi, tata şi cu mine, spuse ea şovăind încurcată.

— Tu ştii una şi bună : „Refugiaţi, refugiaţi !“ Ei, bine, taci, dacă aşa ţi s-a spus. Numai un sfat, fetiţo : dacă te-ai apucat de treaba asta, fereşte-te de lupi, dar ai încredere în oameni. Bine, refugiato, o să încerc să-ţi fac rost de medicament. În odăiţa de colo sînt răniţii nemţi, iar în cealaltă stă felcerul lor. Poate că izbutesc să capăt ceva de la el.

Obişnuindu-se cu întunericul cămării răcoroase, ai cărei pereţi luceau de îndelungatul frecuş al sacilor şi mai păstrau încă mirosul grînelor, Musia constată că nu erau singure. Pe jos, acoperit cu o şubă mare, veche, dormea un băietan de vreo doisprezece ani, la fel de slab şi de urît ca şi maică-sa. Femeia îi îndreptă cu grijă perna sub cap, apoi scoase de undeva o oală cu lapte, o felie mare de pîine veche, aproape uscată, şi le puse fără nici o vorbă în faţa fetei. După aceea se aşeză lîngă ea oftînd şi începu s-o urmărească pe sub sprîncene cum mănîncă. Cînd Musia isprăvi bucata de pîine, înghiţind cu lăcomie pînă la ultima fărîmitură, gazda se sculă, mai tăie o felie la fel de groasă, şi tot fără o vorbă o puse înaintea fetei. Expresia de oboseală şi de durere nu pierea nici o clipă din ochii ei.

— Oare de ce nu se mai aud tunurile de două zile? Nu cumva au plecat ai noştri de la rîu? întrebă ea. Văzînd că nu capătă nici un răspuns, urmă: Taci? Înseamnă că n-ai voie să vorbeşti? Sau într-adevăr nu ştii? Ei, bine, taci, taci. Dacă-i aşa, am să-ţi spun eu. Poate că şi trăncăneala mea o să le folosească la ceva, celor care te-au trimis — şi arătă spre răsărit cu mîna ei noduroasă. Ascultă-mă! Toate împrejurimile sînt pline de răniţi nemţi; îi cară mereu, zi şi noapte. Hitler a avut pierderi mari aici.

Tăcu o clipă, trase cu urechea la glasurile bărbăteşti ce se auzeau prin perete, apoi repetă:

— Da, da. Au avut pierderi mari. Ai văzut cimitirul din deal? Sub fiecare cruce zac cîte doi, cîte trei, şi chiar cîte cinci inşi. Îi omoară ai noştri ca pe muşte. Iar de acolo — şi arătă cu mîna spre apus — vin mereu, cu maşinile, alţii şi iar alţii. De unde or fi luînd atîţia, dracu ştie! Da' pe la voi ce se mai aude? Cît o să-i mai ţină pe ăştia curelele!

Acum Musia pricepea că gazda o lua drept o partizană, ori drept o agentă de cercetare, dintre cele care, după cum se vorbea prin sate, erau lansate în timpul nopţii cu parașutele deasupra teritoriului cotropit. Vorbind mereu cu unii şi cu alţii, îşi dăduse seama că, răspunzînd la chemarea partidului, poporul sovietic aprindea cu îndîrjire focul războiului de partizani îndărătul armatelor duşmane. Şi pe ea o luau drept partizană — fie! Ceea ce făceau — ea şi cu Mitrofan Ilici — era o faptă importantă pentru ţară, şi deci aveau şi ei dreptul la ajutorul pe care femeia îl destina luptătorilor din pădure.

Chibzuind astfel, Musia o întrebă fără ocol pe gazdă în ce loc anume era mai nimerit să treacă linia frontului.

— Tare îmi pare că o să trebuiască să mai aştepţi. Ei au adus la mal tot felul de lucruri, o mulţime, şi apoi... — gazda suspină, — şi apoi, cine ştie: o mai fi frontul acolo unde a fost ieri sau... o fi plecat... Ţi-am mai spus că prea e linişte. Tunurile nu se mai aud de aseară. S-ar putea să fie nevoie să mai mergi ca să-l prinzi din urmă.

Uşa se trînti cu putere. Paşi grei răsunară în tindă şi cineva trecu călcînd rar pe podeţul de scînduri. Ai fi zis că urcă o statuie de tuci. Musia, gazda şi băiatul trezit din somn rămaseră nemişcaţi, cu capul ridicat, ascultînd.

Uşa izbei scîrţîi. Paşii răsunară mai înfundat.

— S-a întors... neisprăvitul... Ia spune: ai într-adevăr nevoie de medicament? Ori a fost o născocire aşa, ca să intri în vorbă?

— Ba nu, am nevoie! se învioră Musia. Spuse numele doctoriei şi întrebă: Vrei să merg cu dumeata?

Gazda o măsură din ochi: o făptură mică în costum de schi:

— Ce poţi tu? Eşti prea tînără. Cred că nici de minţit nu ştii să minţi. Lasă, mă duc singură. Iar tu, culcă-te, uite aici, lîngă Kostea, sub cojoc, şi prefă-te că dormi. Dacă se întîmplă ceva, tu eşti Niuşka, nepoata mea de la „Intîi Mai". Fratele meu, Fedor, adică taică-tău, e bolnav. Şi el te-a trimis aici după medicament. N-am minţit în viaţa mea şi uite că învăţ acum, la bătrîneţe. Cîţe nu te învaţă ăştia? Ei, voi rămîneţi aici.

Femeia ieşi. Puţin mai tîrziu, de undeva, de sub şopronul din ogradă unde mugea o vacă, se auzi un cotcodăcit deznădăjduit de găină. Picioarele desculţe ale gazdei tropăiră pe podeţul de scînduri şi uşa căptuşită cu pînză de sac scîrţîi prelung.

Musia se culcase pe duşumea, lîngă băiat, şi, străduindu-se să-şi stăpînească tremurul nervos, trăgea cu urechea la vocile ce se auzeau surd de dincolo de perete: femeia vorbea cu felcerul neamţ. Fata simţea pe obraz răsuflarea băiatului şi-i zărea ochii spălăciţi lucind în umbra odăii.

— Nu tremura, n-ai grijă. Mămica nu-i păcăleşte pentru întîia oară, rosti el cu un glas ce voia să pară bărbătesc.

— Dar ţie nu ţi-e frică?

— La început, mi-era. Cum să nu-mi fi fost? Comandantul lor a spînzurat patru dintr-ai noştri, lîngă magazia pompierilor. Acum, ne-am obişnuit... De două săptămîni şi mai bine trăim în gura lupului.

Musia se trase mai aproape de băiat. Alături de puiul acesta de om, vecinătatea străinilor picaţi acolo din altă lume nu i se mai părea atît de înfricoşătoare. Cele două glasuri de după perete, al bărbatului şi al femeii, începuseră să se certe.

— Dar mi se pare că nici mama ta nu se teme de ei...

Băiatul se ridică într-un cot. O expresie de mîndrie se ivi pe chipul său lung şi slăbuţ.

— Despre mama a zis unul de-ai voştri că este de oţel, aşa să ştii. Acum tot colhozul ascultă de ea.

Uşa scîrţîi iar. În sfîrşit! Musia se strînse toată ghem şi închise ochii. Paşii de tuci, greoi, tropăiră pe podeţ, făcură să scîrţîie treptele de la intrare şi se pierdură în uliţă. În uşa cămării se ivi gazda. Obrazul ei ca ceara era stropit cu sînge. Ţinea în mîna ei noduroasă o sticluţă cu tablete albe.

— Mi-a dat. Am tăiat o găină, i-am dus-o plocon, şi mi-a dat. Tu să spui acolo, cui trebuie: fritzii nu-s toţi la fel. Unii iubesc războiul, alţii îl blestemă. Bunăoară ăsta de aici: toată ziua stă şi oftează: „Nicht gut, nicht gut!" Şi războiul „nicht gut!", şi Rusia „nicht gut", şi viaţa „nicht gut". Seara scoate din buzunar o fotografie: el cu nevasta, cu copiii şi cu nepoţii. Se uită la ea şi oftează. Odată am prins curaj şi l-am întrebat: dar Hitler, zic, tot „nicht gut"? El s-a făcut alb ca varul, s-a uitat în toate părţile, chiar şi după uşă, apoi a dat numai din mînă: adică şi ăla! Da, da, sînt şi dintr-ăştia! Numai că se tem de Hitler ca de moarte.

Şi deodată, fără nici o legătură cu cele spuse mai înainte, adăugă:

— Mai bine ne-ai spune cînd o să-i alunge pe nemţi înapoi.

Aceste cuvinte izbucniră ca un strigăt. În ele răsuna atîta amărăciune, atîta durere, încît Musia se simţi şi ea copleşită.

— Curînd, foarte curînd. Nu mai rezistă ei mult.

— De i-ar alunga odată, că nu mai putem răbda. Curg lacrimile noastre, rîuri. Ei, dar du-te; să nu treacă p-aci medicul lor, e un fascist sadea. Nu lasă-n pace nici o fată.

Musia își ascunse în sîn mult prețioasa sticluță și, la despărțire, vru încă o dată să-i lase gazdei rochia ei. Dar femeia se supără de-a binelea :

— Pune-o la loc ! Trăim alte vremuri, doar n-ai venit să-ți vînd cartofi ! Stai să te conduc, să nu te-nhațe ăștia.

Femeia își puse pe umeri o haină veche, decolorată, se legă cu broboada, își atîrnă pe umăr teaca cu gresie, luă coasa, iar Musiei îi dădu grebla. Făcu toate acestea fără grabă, cu socoteală — se vedea că nu o dată avusese prilej să-și conducă astfel musafirii nepoftiți.

— Dar ceva fești, tifon nu vă trebuie ? întrebă ea, cu mîna pe clanța ușii. Ți-am spus, noi strîngem aici fețile lor vechi și le fierbem în leșie. Ieri le-am dat pe toate, dar mai avem cîteva.

— Nu, nu, mătușico, îți mulțumesc !

Musia se repezi la gazdă și o sărută fierbinte pe obrazul aspru, cu pielea tăbăcită.

— Ei, ți-ai și găsit timpul de pupături ! rosti ursuză femeia, dîndu-se îndărăt. Hai să mergem.

Trecură pe lîngă o santinelă cu cască și cu automat, care umbla cu pași țepeni de-a lungul gardului izbei, apoi îi întîlniră pe cei doi nemți în vîrstă care acum cărau cu targa un trup acoperit cu un cearșaf. Ajunseră în dreptul unor furgoane de spital, cu cai cu crupe groase și cu cozi retezate scurt. De sub corturi se auzeau gemete înăbușite. Răniții fuseseră aduși abia cu cîteva clipe în urmă.

Mai întîlniră două santinele, tăcute, care păzeau intrarea în sat, și ieșiră în cîmp.

Fata trăgea cu nesaț în piept aerul curat al serii, îmbibat de miresme amețitoare de fîn necosit, care se usca.

— Și să le mai spui alor tăi că fritzii sînt cam lăsători. Nu se păzesc, mai ales noaptea. Se culcă în izbă, pe cuptor, și sforăie de se cutremură tot colhozul.

Despărțindu-se de femeie la marginea pădurii, Musia îi înapoie grebla. Colhoznica îi vîrî în mînă o legăturică cu miros de pîine acră, de țară, coaptă pe vatră.

— Lasă! bombăni femeia cînd fata începu să-i mulțumească. O să le dea cineva acolo cîte o bucată și la ai mei. Apoi, o întrebă în șoaptă: Ia spune, vă întoarceți curînd? Cît o să vă mai așteptăm, amărîții de noi?

— Curînd, curînd, mătușico! răspunse Musia cu convingere, de parcă ar fi cunoscut toate planurile comandamentului sovietic.

Musia porni la deal, printre șirurile de cruci de mesteacăn. Din cînd în cînd, întorcînd capul zărea broboada albă și coasa cu sclipiri trandafirii depărtîndu-se în razele asfințitului.

16

Acolo în sat, vecinătatea dușmanilor, simțul acut al primejdiei înăbușiseră oarecum în sufletul Musiei îngrijorarea ce-o simțea de cîte ori se gîndea la tovarășul ei de drum. Acum, rămasă singură, își spuse cu spaimă că pierduse prea mult timp și începu să iuțească pasul. Ba mai și alerga din cînd în cînd, strîngînd la piept sticluța cu tablete. Simțea că inima îi bate atît de tare de parcă i s-ar fi zbătut în piept o pasăre care căuta să zboare afară. Soarele cobora încet după pădure; vîrfurile brazilor erau puternic luminate de văpaia apusului.

Întunericul o ajunse pe un drum de pădure, undeva în apropiere de locul în care trebuia să apuce pe potecă. Însemnase locul acela frîngînd doi arini de-o parte și de alta a drumului. Dar acum, cînd amurgul se făcuse atît de des, încît tufele și copacii se topeau în umbră ca un zid întunecat cu marginea crestată, degeaba mai încerca să găsească cei doi arini. Începu să se învîrtească în loc asemenea unei păsări cu cuibul stricat, uitîndu-se cu încordare în întune-

ric, pipăind cu mîinile tufele de lîngă drum. Dar nici urmă de copaci frînți. Deodată o fulgeră un gînd: Dacă îi tăiase cineva? Însemna că nu va mai putea găsi niciodată drumul de întoarcere! La această simplă presupunere simți că i se taie picioarele și sleită de puteri se lăsă să cadă la pămînt.

Deodată și-l închipui pe Mitrofan Ilici bolnav, zvîrcolindu-se, chemînd-o, și se îngrozi. Sări în picioare și, poticnindu-se în întuneric, zgîriindu-și de tufe fața și mîinile, se apucă iar să caute poteca. Secera lunii se înălța încet din spatele pădurii, alunecînd în sus deasupra copacilor. Fata mai bîjbîi un timp. În cele din urmă, sfîrșită, căzu undeva printre tufe și adormi pe loc, zdrobită de grijă și de oboseală.

Pentru întîia oară în viața ei dormea singură în pădure. Vîntul bătea neliniștit; un pin frînt gemea jalnic. Undeva, aproape de tot, un buhai de baltă se tînguia cu glas de om. Nourași mărunți alergau grăbiți pe lîngă lună, ferindu-se parcă de vreo primejdie. Musia nu vedea și nu auzea nimic din toate acestea. Ceața dinaintea zorilor împînzise totul, dar ea nu simțea nici umezeala, nici frigul. Dormea fără vise, așa cum dorm copiii cînd sînt foarte osteniți. Totuși, cea dintîi suflare a vîntului din zori o smulse din somn. Sări în picioare. Mirosul acrișor al pîinii din bocceluță se îmbina stăruitor cu aroma proaspătă a pădurii umede de rouă. Musia își simți măruntaiele chinuite de foame. Pădurea se și desprinsese din negura deasă a zorilor. N-avea însă timp să mănînce. Ieși în fugă în drum și văzu nu departe un pin în formă de furcă. În ultimele săptămîni i se ascuțise memoria vizuală. Recunoscu imediat pinul și ceva mai încolo zări și piatra care îi amintise în ajun de capul unui cîine. La doi pași, Musia găsi cei doi arini cu care își însemnase intrarea pe potecă și care începuseră să se înroșească în locurile unde îi frînsese. Fata porni pe potecă, alergînd cît o țineau picioarele.

Era una dintre acele minunate dimineți de august, cînd natura, spălată de rouă, strălucește în culori vii.

proaspete, iar văzduhul este atît de străveziu şi curat, încît peisajul îşi pierde perspectiva şi începe să apară ca un desen făcut în prim plan. Fluturii se legănau pe crenguţe uscate de vîsc; bondarii bîzîiau ca nişte coarde de bas, despicînd văzduhul, asemenea unor bombardiere grele; totul înflorea, vibra, sclipea în culori vii. Se simţea însă sfîrşitul verii, începeau să se vadă primele semne de veştejire.

Musia alergă înainte fără să bage de seamă această blîndă tristeţe ce învăluia natura. Din cînd în cînd se oprea o clipă ca să-şi tragă sufletul şi să-şi potolească bătăile inimii, apoi din nou o lua la fugă sărind peste buturugi, strecurîndu-se printre tufişuri. Nu se gîndea decît la un singur lucru: să nu întîrzie, să-l mai găsească pe bătrîn în viaţă! Nici nu observă că vremea începea să se strice; cerul fu învăluit într-o perdea cenuşie, culorile din jur se spălăciră, se şterseră parcă, şi o ploicică mărunţă începu să se cearnă ca prin sită.

Abia putînd să mai răsufle, ca un alergător la ultimii zece metri, fata năvăli în poiană. Toate i se învîrteau şi-i jucau înaintea ochilor ei. În sfîrşit, ajunsese! Stogurile se înşirau înaintea ei. Adunîndu-şi ultimele puteri, Musia se repezi spre cel din margine, dar ajungînd în dreptul lui, se opri, scoase un ţipăt şi se prăbuşi în fîn, cu faţa în jos, de parc-ar fi izbit-o cineva în ceafă.

Mitrofan Ilici nu mai era acolo.

După ce-şi mai reveni puţin, începu să-l caute. Scotoci cu înfrigurare în fîn, alergă în jurul stogului, mai cercetă şi pe cele vecine... Tovarăşul său dispăruse fără urmă.

Uitînd de toate precauţiile, începu să-l strige din răsputeri. Ecoul care îi răspundea din pădure, limpede, răsunător, sublinia parcă şi mai mult singurătatea ei. Se repezi înapoi, la stog, şi începu iar să scotocească în fîn. Ajunse pînă la iarba umedă, veştedă. Sacul nu era nici el acolo. Să fi greşit poieniţa, stogul? Ce bine ar fi fost! Dar nu: iată cenuşa fo-

culul pe care îl făcuse în ajun, iată cojile cartofilor pe care îi fiersese.

În culmea deznădejdei, Musia se prăbuşi cu faţa în jos în stogul răvăşit şi rămase aşa, fără să fie în stare să mai facă o singură mişcare, de parcă înăuntrul ei ar fi plesnit un arc care o ţinuse încordată. Totul se isprăvise. Toate — zbuciumul, sforţările, jertfele fuseseră zadarnice. Merita oare să trăiască mai departe? Dar unde, unde dispăruse? Şi toate astea numai fiindcă ea, Musia Volkova, plecase lăsîndu-şi tovarăşul de drum singur, bolnav, neputincios şi, pe deasupra, nici nu ştiuse să-l ascundă ca lumea. Fata gemu ca de o durere fizică.

Un foşnet uşor în apropiere o făcu să ciulească urechile. Printr-un simţ deosebit ce se formează în om cînd trăieşte mult în pribegie îşi dădu seama că nu e singură, că cineva îi urmăreşte mişcările. Dar nu-i fu teamă: indiferenţa faţă de toate îi paraliza voinţa.

O crenguţă uscată trosni sub pasul cuiva. Musia sări în picioare şi se lipi de stog.

Aproape de tot, la vreo zece paşi de ea, în hăţişul vlăstarelor joase de mestecăniş, stătea o femeie tînără, înaltă, cu o broboadă albă ce-i acoperea toată fruntea. O privea pe Musia liniştit, cercetător.

Biruindu-şi tremurul, fata se îndreptă din şale, îşi scuturâ zulufii decoloraţi de soare şi ridicînd cu mîndrie capul întrebă:

— Cine eşti dumneata? Şi ce cauţi aici?

Toată nepăsarea ei dispăruse. Cu toate simţurile încordate, era din nou gata de luptă.

— Hai, spune, de ce te uiţi aşa?

— Bine te-am găsit, spuse necunoscuta cu un glas gros, dar blînd şi plăcut. Mă uit la dumneata şi mă minunez: ce tot cauţi în stoguri? Ai pierdut ceva, sau ce-ai păţit?

— Ce-ţi pasă? Nu cumva ţi-am călcat fînul?

— Mie nu-mi pasă de fel. Doar atît, stau şi mă uit: dece-i fi scotocind atîta prin stoguri! Mi-am zis: hai s-o întreb, poate că are nevoie de ajutor...

Necunoscuta vorbea fără grabă şi avea un fel de a apăsa pe „ţ“ şi pe „z“ — nu ca cei de prin partea locului, ci aşa cum se vorbea în ţinutul din care venea Musia. Femeia spusese: „ţ“, „ţeva“, „azutor“. Dar felul ei de a rosti vorbele nu-i strica graiul, ci dimpotrivă, îi dădea un colorit original, amintindu-i Musiei de oraşul ei de baştină, de meleagurile natale.

Între timp, necunoscuta ieşi fără grabă din tufiş, îşi vîrî sub broboadă şuviţele dese de păr castaniu, îşi împinse broboada spre spate şi Musia îi văzu tot chipul frumos, rotund, pîrlit de soare, cu ochii atît de negri şi cu sprîncenele atît de arcuite, încît păreau trase în chip meşteşugit cu tuş pe pielea mătăsoasă, înnegrită de arşiţă. Chipul acesta îi păru Musiei foarte cunoscut. Îşi spuse dintr-o dată că o mai văzuse undeva pe femeie, dar fără să-şi poată aduce aminte cînd şi unde. Necunoscuta era îmbrăcată într-un costum de lînă, de culoare închisă, de bună calitate, lucrat cu pricepere. Capul îi era legat cu o broboadă mare de lîngă pufoasă. Aşa se îmbrăcau colhoznicele vestite de la gospodăriile bogate, cînd veneau în oraş la conferinţe şi congrese. Picioarele necunoscutei erau înfăşurate cu atîta grijă în obiele curate de pînză, încît nu-i ascundeau linia frumoasă a pulpelor puternice; era încălţată cu opinci împletite frumos, cum Musia nu mai văzuse decît odată, şi nu în viaţă, ci pe scenă, cînd se dusese la opera „Ivan Susanin“.

Înfăţişarea necunoscutei mai avea o trăsătură uimitoare ce sărea îndată în ochi. Ceva din făptura

ei — poate aspectul viu, ager, sau poate privirea ei deschisă, dreaptă, plină de demnitate şi de siguranţă de sine — fata nici nu-şi dădu îndată seama ce anume — făceau ca ea să nu semene cu niciuna dintre femeile pe care Musia avusese prilejul să le întîlnească pe teritoriul ocupat.

Îşi spuse în gînd că n-avea de ce să-i fie teamă de necunoscută.

— Nu cumva ai văzut aici un bolnav ? întrebă fata, tot căznindu-se să-şi aducă aminte unde mai întîlnise chipul acesta deschis, frumos, cu sprîncene negre. Îl lăsasem aici, în stog.

— Era tinerel, cu păr bălai ? întrebă necunoscuta, privind-o pe Musia cu aer prietenos, dar nu fără şiretenie.

— Nu, era bătrîn, înalt, gîrbov ; avea şi barbă. Era bolnav şi nu mai putea umbla.

— Dar cum îl cheamă ? Numele, pronumele ?

Era vădit că necunoscuta ştia ceva despre soarta tovarăşului de drum al Musiei : poate chiar şi despre bijuteriile dispărute. „Nu cumva fasciştii au trimis-o dinadins aici ? se gîndi fata. Dar nu, e cu neputinţă. Are o figură atît de deschisă şi nişte ochi atît de buni ! Simt că mă compătimeşte. Şi la urma urmei nu-i nimic dacă nemţii îi află numele. Bijuteriile tot nu mai sînt"...

— Koreţki, Mitrofan Ilici, rosti fata cu glas obosit. Noi amîndoi ne strecu... adică, vreau să spun... cerşeam prin sate.

Musia îşi scuturâ traista de pînză de pe umăr.

— Care va să zică dumneata eşti Katia ?

Punîndu-i această întrebare, necunoscuta o privi ţintă. „Ei da, acum sînt sigură, — îşi spuse Musia, — cunosc ochii aceştia frumoşi, întunecaţi, i-am mai văzut. Dar unde ? Şi simt că şi ea ştie ceva. Dar dacă ştie, de ce a spus dinadins un alt nume ?"

— Nu, pe mine mă cheamă Maria. Maria Volkova. Eu şi cu tovarăşul Koreţki voiam să trecem frontul şi

să ne strecurăm pînă la ai noştri, răspunse cu tărie Musia şi o privi sfidător pe femeie drept în ochi.

Necunoscuta zîmbi deschis, larg, şi parcă tot chipul smead i se lumină de sclipirea umedă a dinţilor mari şi drepti.

— Iar eu sînt Matriona Rubţova de la colhozul „Plugarul Roşu". Poate că ai auzit şi dumneata? Sîntem din acelaşi raion. Era cunoscut colhozul nostru.

Cu mîinile ei mari, puternice, o atrase pe Musia la ea şi, strîngînd-o la piept, îi spuse cu glas încet şi duios:

— El, Koreţki Mitrofan Ilici, ne-a părăsit pentru totdeauna. A murit. A murit aseară, la asfinţit. Ne pregăteam să-l înmormîntăm, dar te aşteptam pe dumneata.

Musia se simţi deodată mică, neputincioasă şi atît de obosită, ca şi cum toate greutăţile şi grozăviile din ultimele săptămîni s-ar fi năpustit din nou asupra ei. Se sprijini de Matriona Rubţova şi, pentru că o avea lîngă ea pe femeia aceasta voinică, prietenoasă, care o mîngîia pe cap ca o mamă, lacrimi nestăvilite îi ţîşniră din ochi, şi începu să tremure prinsă de un hohot de plîns dureros.

— Plîngi, Maşa, plîngi, orice durere se topeşte în lacrimi, rosti Matriona Rubţova. Mitrofan Ilici a murit de o moarte bună, cu ochii deschişi, lucind. Şi înainte de a se stinge ne-a spus voinţa lui. Pomenea mereu de dumneata, era tare neliniştit...

Musia ridică spre Matriona Rubţova ochii ei cenuşii ce păreau şi mai mari prin pojghiţa lacrimilor. În privirea ei se citea îngrijorare şi totodată spaimă, rugă, nădejde.

— Dar sacul? Unde este sacul pe care-l duceam noi?

— Dumneata ţi-ai păstrat buletinul, sau vreun alt act de identitate? întrebă Rubţova, şi se vedea că era stînjenită punînd o asemenea întrebare.

Musia scoase din sîn săculeţul de muşama în care-şi păstra buletinul, carnetul de comsomolistă şi dovada din care reieşea că sucursala băncii îi plătise Mariei Nikolaevna Volkova salariul pe două săptămîni, ce i se cuvenea în vederea evacuării instituţiei. Matriona Rubţova cercetă cu atenţie actele. Confrunta chipul de fetişcană slăbuţă, cu aer arţăgos, şi cu buzele făcute inimioară, aşa cum arăta pe fotografii, cu originalul ars de soare şi de vînt, maturizat. Apoi îi restitui hîrtiile.

— M-am convins. Să nu te superi. Înţelegi doar şi dumneata în ce împrejurări ne-a fost dat să ne întîlnim! Fascistul e şiret, e în stare să se prefacă în oricine! Şi aplecîndu-se la urechea Musiei îi spuse în şoaptă: Despre ce-ai vorbit, să nu ai nici o grijă. Sînt în mîini sigure. Nici un firişor, nici o bucăţică n-o să se prăpădească... Hai să mergem să ne luăm rămas bun de la trupul lui Mitrofan Ilici. E timpul să-l îngropăm. Se vede că a fost un om deosebit...

Trupul bătrînului, înfăşurat într-un cearşaf vechi şi cîrpit, zăcea întins la umbra unor mesteceni. Din giulgiul alb nu i se vedea decît capul ce i se odihnea pe un braţ de crengi proaspete de mesteacăn. Chipul lui slăbit, străveziu, galben ca ceara, era liniştit şi sever. Părea că muncise mult şi acum doarme dus.

Sub un pin înalt, fusese săpată o groapă. Două hîrleţe stăteau înfipte în moviliţele de pămînt umed, de un galben închis. Nişte femei necunoscute stăteau lîngă groapă şi se uitau cu milă la Musia.

Matriona Rubţova se apropie de ele şi începu să le spună ceva cu jumătate de glas. Femeile oftau şi clătinau din cap. Dar Musia nu le auzea nici vorbele înăbuşite, nu le vedea nici privirile pline de compătimire. În clipa aceea nu vedea, nu auzea şi nu simţea nimic. Tăcută, stătea lîngă trupul credinciosului ei tovarăş de drum şi nu-şi mai lua privirea de la chipul lui liniştit. Nu plîngea, dar totul în ea se zbuciuma furtunos, fără putinţă de mîngîiere. Se gîndea

deznădăjduită că omul acesta care îi ţinuse loc de tată, de tovarăş, în clipele cînd războiul o smulsese din rosturile ei, n-are să se mai scoale, n-are s-o mai zorească, n-are s-o mai dojenească pentru purtarea ei uşuratică. Nu mai avea cine s-o iniţieze în tainele vieţii de pădure, pe care el o cunoştea atît de bine, nu mai avea cu cine să continue drumul. Şi aceasta pentru totdeauna, în mod ireparabil!

Musia suspină şi se uită în jur. Ceva mai la o parte, tăcută şi cu braţele încrucişate pe piept — atitudine pe care o au întotdeauna femeile cînd sînt într-o mare durere — stăteau femeile necunoscute. Şi din nou, ca şi la întîlnirea cu Matriona Rubţova, îi trecu prin gînd că acestea aveau în înfăţişarea lor ceva ce le deosebea de toţi cei pe care îi întîlnise în ultimele săptămîni, ca şi cum ele n-ar fi trăit pe pămînt ocupat, ci în mediul lor obişnuit.

Din cerul sur care se lăsase jos de tot, burniţa mărunt, uşurel, fără zgomot. În pădure stăruia însă un foşnet trist, ce nu se potolea nici o clipă. „De unde vine oare acest foşnet jalnic?" se gîndi fata, şi privi în jur. Umezeala, adunîndu-se pe crenguţe şi în cetina pinilor înalţi, se scutura în stropi mărunţi pe ramurile fragede ale tufişurilor de mesteacăn. Picăturile izbeau în frunzele ude, făcînd să sară de pe ele picături mai mari, ce loveau greu în aripile crestate ale ferigilor înalte şi dese, care tresăreau şi se legănau. De pe ele, ca de pe acoperişuri, firicele subţiri, sclipitoare se scurgeau în jos prin jghebuleţele cotoarelor, şi cădeau în verdeaţă, în muşchi verde, de unde se infiltrau în pămînt.

Picăturile de apă dădeau naştere acelui foşnet neîntrerupt şi trist care umplea pădurea. Pădurea plîngea.

Înţelegînd parcă la ce se gîndea fata, Matriona Rubţova se despărţi de celelalte femei, şi apropiindu-se de Musia o îmbrăţişă uşor, ca pe o veche prietenă, ca pe o soră mai mică, şi-i şopti:

— Plîngi, o să-ţi fie mai uşor, deşi nu de lacrimi duce acum pămîntul lipsă. Dar trebuie să trăim... trebuie să trăim, fetiţo.

„Unde, unde am mai văzut-o oare ?“ se silea Musia să-şi amintească privind-o.

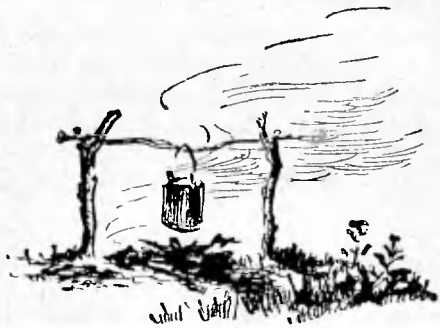

PARTEA A DOUA

1

Musia n-o întîlnise pe Matriona Nikiticina Rubțova pînă-n ziua cînd soarta le făcuse să se întîlnească pe neașteptate în timpul războiului în poiana din pădure, la mormîntul deschis al lui Mitrofan Ilici. Dar cea dintîi impresie n-o înșelase pe fată. Într-adevăr, văzuse de mai multe ori chipul acesta frumos, grav, radiind de-o energie calmă ; nu-l văzuse însă aievea, ci în fotografii, prin ziare și reviste. Dacă Musia n-ar fi fost atît de adînc zguduită în clipa întîlnirii lor, ea și-ar fi amintit, fără îndoială, numele și pronumele acestei femei, fiindcă emerita cresc ătoare de vite Matriona Rubțova era renumită nu numai în ținutul ei, ci și în întreaga Uniune Sovietică.

Reporterilor fotografi de la ziarele locale și de la cele din capitală care vizitau des „Plugarul Roșu", le plăcea s-o fotografieze. Fotografia în care pe un fond de mesteceni gingași, subțiri, Matriona Nikiticina cu un șal înflorat, fîlfîind în vînt, apărea strîn-

gînd la piept, veselă, tînără, bucuroasă, două boţişoare de viţei, primise la un concurs internaţional medalia de aur. Această fotografie, mărită, fusese distribuită ca supliment la o cunoscută revistă ilustrată, şi de atunci chipul luminos al frumoasei colhoznice, simbolizînd parcă satul nou, sovietic, putea fi văzut în anii dinainte de război şi într-o casă de ţăran, şi într-una de muncitor, în cluburi şi în biblioteci.

Matriona Nikiticina nu ajunsese însă dintr-o dată vestită. Calea vieţii sale, relativ scurtă, nu fusese nici simplă şi nici uşoară. Mama ei, copil de ţărani săraci, rămasă de mică orfană, crescută de nişte vecini cu suflet, fusese căsătorită, tînără de tot, aproape cu de-a sila, cu un văduv în vîrstă, care era argat la un moşier. Fata n-avea nimic afară de tinereţea, de frumuseţea ei deosebită şi de mîinile ei muncitoare ce nu ştiau ce-i oboseala. Bărbatul ei avea o cocioabă dărăpănată, goală, cu acoperişul năpădit de muşchi, care îşi sfîrşea sorocul putrezind la marginea unui sat mare, bogat, în care se făcea un negoţ bunicel. Era un om ursuz, zgîrcit la vorbă, posac, amărît, însă nu rău, care-şi pierduse de mult speranţa de a mai intra în rîndul oamenilor aşezaţi. Matriona nu-şi amintea de tatăl ei. Murise îngheţat în hainele lui sărăcăcioase, într-o iarnă cînd îl apucase viscolul pe cîmp, pe cînd se-ntorcea de la conacul boieresc. Fetiţa avea atunci trei ani, iar fratele ei sugea încă la pieptul mamei.

Obişnuită să lupte cu viaţa, ţăranca răbdase cu tărie şi această lovitură. Vara trebăluia neobosită în mica ei gospodărie din dosul izbei, ajuta oamenilor la cositul fînului, la seceriş şi la treierat; iarna mergea să dărăcească in pentru alţii, împletea mănuşi pe care apoi le vindea, şi cu ceea ce agonisea izbutea de bine, de rău să-şi hrănească copilaşii. La trei ani şi jumătate, Matriona rămînea să-l dădăcească pe frate-său, iar la cinci îi ajuta mamei să toarcă lîna şi s-o depene. Pămînt n-aveau. Multă, multă vreme, pînă tîrziu, Matriona fusese apăsată de amintirea iernilor acelora îndepărtate. Suluri nemişcate de fum galben

se înălțau în aerul geros, deasupra satului înălbit de promoroacă ; izba lor dispărea cu totul în zăpadă. Troienele se înălțau mai sus de ferestre, acopereau scara, astupau ușa. Prin acoperișul găurit, zăpada se strecura în izbă, așternîndu-se ca o limbă îngustă la intrare. Nici o ființă nu călca prin aceşti nămeți. Nimeni nu-i bătătorea, nimeni nu-i dădea la o parte.

Mama se adăpostea pe cuptor şi-şi acoperea copiii cu o şubă peticită, roasă, murdară. Din zori şi pînă în asfinţit, sau chiar pînă tîrziu după miezul nopţii, la lumina pîlpîitoare a unei surcele fumegînde, ea împletea, împletea de zor o mănuşă cu izvod cafeniu, făcut cu lînă vopsită în fiertură de coji de ceapă — una şi aceeaşi, cum i se părea pe-atunci micuţei Motrea. Răsuflarea mamei se prefăcea în abur alb. Ea nu-şi părăsea munca migăloasă decît ca să schimbe surceaua înfiptă între cărămizile hogeacului, sau ca să-şi încălzească la subsuori degetele îngheţate. Din cînd în cînd o scutura o tuse nemiloasă, atît de grea şi apăsătoare, încît fetiţei i se părea că nişte pojghiţe plesnesc în pieptul mamei.

Primăvara, după ce se topea zăpada, şi plescăitul greu al picăturilor mari ce cădeau de pe streaşină înceta sub ferestre, iar pe răchita bătrînă din grădină ciori sure prindeau a ţipa gălăgios, desperat, Motrea îi ajuta mamei să sape în ograda din dosul izbei pămîntul jilav, cald, împrăştiind un miros iute de bălegar ars. Erau clipe de mare fericire. Mama, întinerită, mai drăguţă, cu o rumeneală nefiresc de vie în obrajii ei oacheşi, mînuia cu îndemînare lopata veche. Motrea şi micuţul Kolka spărgeau bulgării de pămînt întărit şi scoteau rădăcini de buruieni din răzoarele înalte şi afînate ca nişte perne. Ciorile croncăneau bezmetice, refăcîndu-şi cuiburile stricate de vijelii ; soarele încălzea tot mai mult ; o abureală străvezie tremura deasupra pămîntului negru, umed. Dar deodată mama începea să tuşească, lopata îi cădea din mîini; şi ea se lăsa, fără puteri, pe pămîntul acoperit cu iarbă ruginie din anul trecut. După ce tuşea cît tuşea, scuipa sîngele undeva, mai la o parte, iar fetiţa îngheţa de spaimă.

Uneori, sculîndu-se în zori, cînd ceilalţi copii din sat mai dormeau încă, Motrea şi Kolka, fiecare cu cîte o găleată în mînă, porneau să adune bălegar pentru grădină. Se sileau să-şi isprăvească treaba înainte de a ieşi turma la păscut, dar era nevoie de gunoi mult, şi adesea trebuiau să umble după el şi ziua. Atunci copiii ceilalţi alergau după ei, aruncînd cu balegă de cal uscată şi strigînd în urma lor: „Cerşetori de balegă, pui de oftică!"

Cu porecla „cerşetori de balegă" se mai puteau împăca micuţii, dar vorbele „pui de oftică" loveau în măicuţa lor. Şi atunci Motrea cea liniştită şi sfioasă îşi ieşea din sărite, punea mîna pe o piatră de rîu, pe o bucată de cărămidă, sau pe un băţ, ce se nimerea, şi plîngînd se năpustea asupra micilor călăi.

Alteori, copiii se întorceau acasă cu găleata goală, bătuţi, zgîriaţi şi cu ochii plînşi. Mama îi mîngîia, îi spăla de sînge la fîntînă şi, oftînd mîhnită, le spunea una şi aceeaşi zicătoare: „să nu te baţi cu cel tare, să nu te judeci cu cel bogat."

Cu toate că trebuiau să scormonească toată ziua straturile, să strîngă balegă, să care apă de la fîntînă pentru stropit şi — în lipsa mamei plecată la străini — să cosească fînul, să stropească şi să plivească zarzavaturile, cu toate acestea, vara mai era cum era. Răsărea iarba tînără, pe cîmp se ivea măcriş, pe lîngă garduri creşteau urzici. Din urzici şi din măcriş se făcea ciorbă. Pe urmă, venea rîndul fructelor din pădure, apoi al ciupercilor. Acestea nu numai că se puteau mînca, dar se mai şi vindeau orăşenilor veniţi să-şi petreacă vara prin împrejurimi. După aceea, ieşeau zarzavaturile. Atunci chiar şi în ochii trişti ai mamei, umbriţi de cearcăne mari cafenii, se iveau luciri de veselie. Cîteodată, după-amiezile de vară, cînd snopii de aur ai soarelui năvăleau prin ferestruica deschisă a izbei împreună cu cîntatul leneş al cocoşilor moleşiţi de arşiţă, şi cu ţăcănitul coaselor drese cu ciocanul, mama se apuca să-şi pieptene părul lung, unduitor, cu un pieptănaş vechi de lemn. Cîntînd încetişor, îl împletea şi-l aşeza într-o cunună lată pe capul ei falnic. Apoi scotea din cufăr o bluză de po-

plin, o îmbrăca şi rămînea privindu-şi lung chipul în geamul cu sclipiri de curcubeu. Şi de fiece dată cînta acelaşi cîntec trist :

„Sînt frumoasă, sînt frumoasă,
Dar n-am straie, nici avere,
Şi de-aceea nimeni, nimeni,
De nevastă nu mă cere...“

Matriona se aşeza la picioarele ei şi visa. Visa că e mare, că munceşte pe la cei bogaţi din zori şi pînă-n noapte şi că agoniseşte bani mulţi cu care să cumpere o capră, ca să bea mama ei laptele de care are atîta nevoie... Mama se face bine, muncesc cu toţii, situaţia lor se îndreaptă, îşi dreg acoperişul, îşi cumpără o masă, nişte laviţe, şi duc şi ei o viaţă oamenească. Nimeni nu mai îndrăzneşte să-i spună în bătaie de joc ei şi lui Kolka „pui de oftică“ şi să arunce în ei cu balegă de cal ; iar mama este mereu frumoasă, veselă, ca în serile acelea rare de vară. Cel mai însemnat lucru era să strîngă bani destui ca să poată cumpăra o capră. Vecina Agafia îi spunea mereu mamei că laptele gras de capră ar fi putut s-o pună repede pe picioare. Capra aceasta ajunsese pentru micuţa Motrea visul izbăvitor de toate relele pentru întreaga familie, întocmai ca în basmele cu pana Păsării de foc sau cu floarea din noaptea sfîntului Ioan [1].

Începuse războiul. Nimeni nu mai voia să vîndă lînă. Cumpărătorii de mănuşi, cărăuşii, negustorii de vite, micii tîrgoveţi înaintau undeva în Prusia răsăriteană şi putrezeau în tranşeele din văile Poloniei.

Ca să scape copiii de foamete, mama Matrionei îl închidea pe Kolka în izba rece, cu porunca să nu deschidă nimănui, şi luînd-o pe fetiţă cu ea, pleca la cerşit. Nu cerşeau în satul lor, din pricina unei mîndrii înnăscute şi pentru că, de altfel, fiind localnici, n-ar fi

[1] După străvechile superstiţii, „floarea de ferigă“ (care nu înfloreşte niciodată) ruptă în noaptea sfîntului Ioan (24 iunie), cu respectarea unui rit complicat, ar fi fost aducătoare de noroc. Acest subiect folcloristic a şi fost folosit cu măiestrie de N. Gogol (1809—1852), pentru povestea „Noaptea din ajunul lui Kupala“. (n.t.)

căpătat nimic. Făceau ocolul satelor îndepărtate: Migalovo, Kadino, Pojitnovo, trecînd și prin marele sat Kliuci, centru de plasă. Dar lumea nu prea era darnică. Unele gospodine ar fi fost bucuroase să facă pomană, însă își aveau și ele bucatele numărate. Le primeau pe mamă și fetița în izbă, să se încălzească, iar în loc de pîine, le spuneau: „Duceți-vă cu dumnezeu, n-avem nici noi ce mînca". Alteori, după ce străbăteau cîte cincisprezece-douăzeci de verste, mama și fetița se întorceau acasă cu cîteva coji de pîine veche, mucegăită, care abia le ajungeau pe două-trei zile.

Acum Motrea și Kolka nu mai îndrăzneau să se ivească pe ulița satului. Copiii le găsiseră altă poreclă, aceea de „cerșetori păduchioși".

Mama muri în timpul inundației de primăvară. Motrea mergea pe doisprezece ani. Adunarea sătească hotărî să le numească un tutore, dar fetița, amintindu-și de viața mamei, refuză cu îndîrjire, declarînd că nici ea, nici Kolka nu aveau nevoie de nimeni și că puteau să se hrănească și singuri. Într-adevăr, fie iarnă, fie vară, copiii munceau de dimineață și pînă seara tîrziu.

Înainte de a muri, mama îi povățuise să cultive mai departe grădina ca să aibă ce mînca. Cu aceeași sîrguință, Motrea creștea zarzavaturi, pe care le vindea la tîrg, ajuta vara vecinilor înstăriți la cositul fînului și la secerîș, iar iarna, urmînd pilda mamei, torcea și depăna lîna, o vopsea cu coji de ceapă și împletea mănuși. Au mai dus-o așa cîțiva ani.

Motrea se făcuse o fată înaltă, voinică, prea serioasă pentru anii ei și care îngrijea cu pricepere de gospodăria lor sărăcăcioasă. Era deșteaptă, ageră, tăcută și răbdătoare; observîndu-i calitățile, bogătanul satului Egoricev o tocmi „din milă", argată pentru un sezon. După tarifele nescrise sătești din anii aceia, avea să capete pentru munca ei, pe lîngă mîncare, un sac de făină și o rochie sau o pereche de cizmulițe scurte, la alegere. Fata îi ceru stăpînului să-i dea în loc de astea o viței.

Ascunzîndu-și zîmbetul în bărbuța rară, Egoricev bătu palma. Avea în ogradă opt vaci de rasă Siemen-

thal şi înţelegerea aceasta îi convenea cum nu se poate mai bine.

Cît munci sărmana Matriona în vara aceea pe ogor străin e greu de închipuit. Se scula cu mult înainte ca zorile să se strecoare prin crăpăturile magaziei de fîn în care dormeau argaţii, fără să mai aştepte s-o trezească stăpînul, iar de culcat se culca aproape de cumpăna nopţii. Trudea cot la cot cu cei mari, în ograda de vite, la grădinărie, în imaş, la cositul fînului şi pe cîmp, la seceriş. Nădejdea în recunoştinţa lui Egoricev o încălzea pe fetiţă, o îmboldea. Visul ei — o viţea roşie, cu pete albe, cu păr catifelat şi ochi rotunzi — îi ajuta să rabde munca aceasta peste puterile ei ca şi vorbele de batjocură ale celorlalţi argaţi, bărbaţi şi femei, care n-o puteau suferi din pricina sîrguinţei cu care îşi slujea stăpînul. O clipă numai, în drum spre cîmp sau spre izlaz, ea trecea în fugă să-l vadă pe Kolka, să-i spună ce să facă în casă sau în grădină. De altfel, băiatul, ursuz şi zgîrcit la vorbă, stăpînit şi el de dorinţa de a avea o vacă cu lapte, izbutea să se descurce foarte bine în rosturile grădinii. Se rugase de un vecin să-i dreagă coasa veche, pe care o găsise în pod, şi după ce îi pusese singur coadă începuse să se ducă în fiecare dimineaţă cu ea în pădurea statului din apropiere unde cosea pe furiş locşoarele ierboase dintre copaci, cărînd fînul pe întuneric cu sacul. Treptat, umpluse cu el jumătate de izbă.

Şi iată că, în sfîrşit, visul se împlini. Toamna tîrziu, cînd oamenii dărăceau cele din urmă legături de in, iar în magazia largă a stăpînului se întindeau pe nuiele, sub acoperiş, caierele mătăsoase, în izba mititică, cu un ochi de geam, se ivi o viţea pe care copiii, fără să se fi înţeles între ei, o botezaseră pe loc Căprioara, în amintirea mult visatei capre care ar fi trebuit să le salveze mama. O adusese însuşi Egoricev, în trăsura lui împletită din nuiele. Dar viţeaua nu părea în apele ei : nu era în stare să se ţină pe picioare şi-şi întorcea cu nepăsare botul de la hrana cea mai gustoasă. Dîndu-şi seama că nu-i lucru curat, Matriona dădu fuga la vecin. Vecinul se uită la viţea, flu-

ieră a pagubă și se mulțumi să amenințe cu pumnul înspre casa înaltă a lui Egoricev, ocolind privirea întrebătoare a celor doi orfani. Iar nevastă-sa, după ce plînse împreună cu Matriona, îi spuse că viteaua era bolnavă de diaree, că nu mai avea mult de trăit și că era mai bine s-o taie, pînă nu va fi prea tîrziu, ca să poată vinde măcar carnea ei.

Fetița și fratele ei alergară într-un suflet la Egoricev, dădură buzna în odaia curată, unde acesta, cu samovarul pe masă, se tocmea cu un cumpărător de in și-i spuseră că viteaua e pe moarte. Egoricev, un omuleț scund, slăbănog, cu o mutră zbîrcită, în care ochii mici, vii, plîngăcioși se mișcau ca doi șoricei, se porni să ofteze, să se vaiete, să spună vorbe de compătimire și de părere de rău. Iar cînd Matriona, în prezența străinului, începu să-l mustre printre lacrimi, întrebîndu-l dacă socotea cumva că muncise prost și puțin, Egoricev desfăcu larg brațele: nu, muncise bine, nici vorbă, fără să se cruțe, dar și el se ținuse de cuvînt. Se tocmiseră pentru o viteă și își căpătase viteaua, nu vreo stîrpitură țărănească, ci una din cele mai bune, Siementhal, de soi. Pe care anume trebuia să i-o dea, despre asta nu fusese vorba. Era adevărat că nu i-o dăduse pe cea mai bună, dar cine își dorește singur răul? Prin urmare n-avea de ce să facă gălăgie și să strice liniștea unor oameni cumsecade, cu plînsetele ei.

Sătenii o sfătuiră pe Matriona să se ducă la președintele combedului [1], Ignat Rubțov, un matroz șchiop, întors de curînd din războiul civil. Ignat o ascultase pe fetișcană, își încleștase uriașii săi pumni păroși, pe care se zăreau lucind niște ancore și sirene tatuate, apoi îi făcuse chiaburului o urare pe care auzind-o copila roși, pînă peste urechi, după care spuse, posomorît:

---

[1] „Comitetul sărăcimii". Aceste comitete, înființate la țară, după ideea lui V. I. Lenin, au existat în 1918—1919. Sarcinile lor erau: combaterea chiaburimii, asigurarea aplicării monopolului de cereale și, în general, întărirea dictaturii proletariatului la țară. (n.t.)

— N-am ce-i face, hidra asta contrarevoluționară a respectat formele. N-am cum să-l ating nici prin judecată, nici prin vreo rezoluție a combedului. Tot ce pot face este să-l beștelesc pe ticălosul ăsta în „Sărăcimea“ ori în „Opinca“, dacă nu vrei mai bine să-i turtesc rîtul, la beție, într-o zi de sărbătoare, drept răsplată pentru că v-a obidit pe voi, bieți orfani.

Iar viteaua nu numai că nu se mai scula în picioare, dar slăbea pe zi ce trecea. Matriona și Kolka se sleiseră de puteri și nu dormeau nopți la rînd, veghind-o. Văzînd că viteaua trage să moară, fetița dădu fuga la vecin, împrumută de la el o săniuță ușoară în care așternu fîn, o puse înăuntru pe Căprioara, apoi împreună cu fratele ei se înhămă și porni cale de șapte kilometri pînă la Kliuci, la spital. Ajungînd, copiii traseră săniuța la scara spitalului, își luară viteaua în brațe și, cărînd-o prin fața bolnavilor uluiți, o duseră drept în cabinetul medicului. Cînd îi văzu, medicul se supără foc. Bătu cu piciorul în podea și chemă omul de serviciu, poruncindu-i să-i dea imediat afară pe copii din templul medicinei cu viteа cu tot. Dar micuții porniră să se jeluiască atît de tare și se rugară cu atîta căldură, încît doctorul înțelese, în cele din urmă, disperarea lor cu toată absurditatea acestei vizite. Îmbunîndu-se, le spuse să ducă viteaua în grajdul unde ședea calul spitalului. Cînd termină cu primirea bolnavilor, veni și rîndul acestei paciente, puțin obișnuite. După ce-l consultă prin telefon pe veterinarul județului, doctorul dădu farmacistului dispoziția să prepare un leac, pe care îl turnă chiar el pe gîtul Căprioarei, cu ajutorul unui balonaș de cauciuc.

O dată cu venirea primăverii, vitele satului, slăbite și murdare, acoperite de scoarță de balegă, se repeziră mugind voios din țarcuri în ulița pe care noroiul nu se uscase bine, dar pe care apăruseră primele fire de iarbă verzi și pline de sevă. Matriona și Kolka îi dădură drumul în turmă și Căprioarei lor, după ce mai întîi o afumară, după datină, cu fum de ciuboțica cucului.

Sosi și vara. Matriona muncea din nou ca argată la Egoricev. Era o fetișcană cu brațe lungi, cu obrajii

ca piersica și cu ochi negri, copilăroși. Se tocmise la muncă în rînd cu oamenii mari, și muncea la fel ca un bărbat. Dar oricît de grea ar fi fost truda zilei, oricît de tare ar fi simțit oboseala, oricît de puternică ar fi fost ispita somnului, Motrea, renunțînd la odihnă, găsea întotdeauna timp să dea pe-acasă, să se îngrijească de cele ce-i trebuiau frățiorului ei, să-și vadă viețelușa cea dragă, să-i mîngîie părul aspru, lucios, să-i dea o coajă de pîine sărată din belșug, ascunsă de la cină, sau un castravete dolofan, adus în mînecă de la serele stăpînului.

Dintre feluritele treburi pe care Matriona era nevoită să le facă de dimineața pînă seara în gospodăria lui Egoricev, era una care-i plăcea mai mult ca toate: să îngrijească vacile. Cu toate că Egoriha, cea mai arțăgoasă femeie din împrejurimi care domnea și stăpînea acolo, n-o lăsa pe fetiță să răsufle o clipă, cărîndu-i cu dărnicie pumni și ghionturi, Matriona răbda orice, fără să cîrtească, atentă la felul în care Egoriha își îngrijea vacile, renumite în tot județul. Se uita cum le hrănește, cum le adapă, și-și păstra toate învățămintele, astfel culese, pentru Căprioara ei. Cînd veni iarna, fetița își mută vaca în izbă. Împreună cu fratele ei, cără cu sania, de la o depărtare de șapte kilometri, hîrdăul cu lături de la spital, strînse din porunca doctorului, pe care-l mișcase grija ce-o purtau orfanii „pacientei" lui. Copiii își luau de la gură, rămînînd adesea flămînzi ca să-i poată da demîncare Căprioarei, care nu era hrănită mai prost decît surorile ei din turma lui Egoricev. Curînd, Căprioara era cea mai bună vacă din sat. Țăranii înstăriți ba chiar însuși Egoricev o ispiteau pe întrecute pe stăpîna ei să le-o vîndă sau s-o schimbe cu alta, căpătînd și o plată bună pe deasupra.

Asemenea propuneri o făceau pe Matriona să se aprindă de mînie. Cum își închipuiau ei că ar fi putut s-o vîndă pe Căprioara? Era un vis împlinit, era speranța într-o viață sătulă, era membrul cel drag al familiei lor.

Matriona n-avea nici timp, nici haine pentru a merge la școală. Pe fratele ei însă îl sili să învețe și,

mai tîrziu, cu ajutorul lui, învăţă şi ea să citească şi să scrie, buchisind pe cărţile lui.

În anul cînd Căprioara, fătînd pentru întîia dată, făcu un tăuraş mic, voinic, cu fruntea lată, şi începu să dea atît de mult lapte, încît Matriona devenise furnizoarea permanentă a spitalului plasei, se petrecu un eveniment care schimbă cu desăvîrşire viaţa orfanilor. Prin sat mersese vestea că marinarul olog Ignat Rubţov, acela la care fetişcana alergase cîndva cu plîngerea împotriva lui Egoricev, organizase o comună agricolă „Plugarul Roşu", şi că comitetul executiv al plasei ar fi cedat, pentru aceasta marinarului, conacul boieresc cu parc cu tot. Egoricevii, la care Matriona era încă argată, botezaseră îndată această comună „Ologul Roşu", fiindcă, după cum povestea cu bucurie răutăcioasă stăpînul, cei dintîi care intraseră în ea fuseseră ologii : în afară de Rubţov, erau Zazulin Nikita care era chior, ajutorul de cioban Jenka, cu o mînă paralizată, şi toată sărăcimea satelor dimprejur, bucuroasă că avea prilejul să ciupească cîte o bucăţică de pîine căpătată aşa, pe dai boji.

Matriona asculta în casa stăpînului fel de fel de glume batjocoritoare fără să le dea însă crezare. Mai mulţi argaţi, dintre cei mai isteţi şi de ispravă, plecaseră de la Egoricev la „Plugarul Roşu", lăsîndu-se păgubaşi de cele agonisite după înţelegere.

Fata se obişnui să-l respecte pe Ignat Rubţov, omul spătos şi puternic, care în zilele de sărbători revoluţionare umbla prin sat cu o fundă mare roşie, prinsă de uniforma veche şi slinoasă, să-l respecte numai pentru că îl ura Egoricev şi ceilalţi bogătani. Într-o duminică, împreună cu fratele ei, se duse la fosta casă boierească, trecu pe lîngă coloanele între care se uscau pe frînghii rufe peticite, trecu în apartamentele despărţite prin paravane de scînduri, vuind ca nişte stupi de albine şi, în sfîrşit, îl găsi undeva sus, chiar sub acoperiş, într-o odăiţă cu tavanul pieziş, pe fostul marinar. Îl întrebă fără ocol :

— Primiţi orfani în comună ?

Matrozul izbucni într-un hohot de rîs tunător. Cum să nu-i primească ! Pentru orfani erau locuri de cinste

în comună! Şi înflăcărîndu-se de propriile sale vorbe, începu să le explice copiilor cum această comună avea să ferească sărăcimea de ticăloşii de chiaburi, cum munca în comună era cu mult mai spornică şi termină prin a le zugrăvi tabloul vieţii minunate care îi aştepta pe comunarzi.

Ce să mai vorbim? Nu degeaba se zvonea prin sate că în zilele lui octombrie Ignat Rubţov fusese cel mai iubit vorbitor de pe vasul său. Gîndul la o viaţă dreaptă li se cuibărise cu temeinicie în inimă. Şi cu toate ameninţările lui Egoricev, cu tot croncănitul Egorihăi, care nu înceta să-l blesteme pe derbedeul de marinar, care sucea capetele nefericiţilor orfani, şi cu toate poveţele unor vecini care îi sfătuiau pe orfani să mai aştepte ca să vadă rezultatele, Matriona şi cu Kolka, crezînd în dreptatea marinarului, se înscriseră în comună, socotind că, oricum, nu putea să-i aştepte un trai mai prost decît cel pe care îl avuseseră pînă atunci.

O dată cu boarfele lor, puţine la număr, pentru care nici n-avură nevoie de căruţă, fratele şi sora aduseră la comună singurul lor avut adevărat, bucuria şi nădejdea lor — Căprioara şi cu cel dintîi viţel al ei, tăuraşul cel roşcat, cu picioare lungi şi cu o steluţă albă în fruntea lată.

În zilele acelea se întîmpla ca oamenii înainte de a păşi pe calea colectivizării, necunoscută încă, să vîndă în taină tot inventarul lor, iar vitele să le dea rudelor. Cu alte cuvinte, „să vedem întîi cum merg lucrurile acolo, că dacă o fi să dăm chix să avem şi noi o rezervă pusă bine".

Căprioara fu adăpostită în uriaşa ogradă pustie a comunei, fiind a doua la număr, după vaca lui Rubţov. Se spunea că acesta — despre care toţi ştiau că este un erou şi că primise crucea sfîntului Gheorghe de toate clasele chiar în timpul războiului imperialist, iar pentru vitejia dovedită în războiul civil primise de la comandament o scurtă de piele cu pantaloni şi o sabie de argint — în clipa în care primise de la orfani pe Căprioara cu tăuraşul ei lăcrămase faţă cu tot norodul şi declarase cu ochi umezi şi scînteietori:

— Să-l drăcuiţi pe Ignaşka Rubţov, să-l scuipaţi în ochi dacă peste zece ani comuna noastră nu va înflori, dacă nu vom avea atîtea vite, încît seara cînd cireada noastră se va întoarce de la păscut acasă, să se vadă praful tocmai de la centrul de plasă.

A doua zi veniră la Rubţov nişte delegaţi ai adunării săteşti, care îl dojeniră pe marinar şi încercară să-l convingă că, în caz de eşuare a comunei, să n-o înstrăineze pe Căprioara şi s-o dea înapoi orfanilor.

Dar „Plugarul Roşu" nu eşuă. La începutul începuturilor avusese parte de toate: de lipsă de chibzuială, de neorînduieli, de trîntori. Trecuse prin clipe de flux şi de reflux, suferise de tot felul de boli. Dar, încetul cu încetul, în jurul bolşevicului marinar se formase un sîmbure trainic de oameni care credeau în dreptatea vieţii de colectiv, nu se descurajau atunci cînd se întîmpla vreo nenorocire şi nu cedau la nici o provocare. Şi cu toate că tîmplele marinarului albiseră înainte de vreme, din pricina grijilor, iar falca lată îi fusese brăzdată de o cicatrice vînătă, strîmbă, lăsată de un glonte de chiabur, comunarzii îşi păstraseră gospodăria şi în anii marii cotituri, după dorinţa sătenilor, o transformaseră din comună în artel, făcînd curînd din ea cel mai bogat colhoz din raion.

Minunate erau la „Plugarul Roşu" şi ogoarele, şi inul, şi albinele, şi iazul în care se îngrăşau caraşii argintii. Fala colhozului, obiectul mîndriei şi grijilor deosebite ale membrilor ei o făcea însă ferma de vite de rasă. Din Căprioara cea de rasă pură, adusă de orfani în primele zile de existenţă, şi din robustul taur roşu cu o steluţă albă în fruntea încăpăţinată plecară două linii de prăsilă care, cu timpul, se transformară într-o mare turmă de rasă nouă, selecţionată.

Împreună cu artelul ei, Matriona crescuse, se dezvoltase şi îşi dobîndise fala de muncitoare. Fratele ei Nikolai, ajutîndu-i, vara, surorii să îngrijească de vacile fermei, cîştigîndu-şi ceva zile-muncă la coasa fînului şi la seceriş, terminase şcoala de gradul I şi II şi plecase să-şi facă studiile da Leningrad, de unde nu se mai întorsese în colhozul de baştină. Isprăvind

cu învățătura, se făcuse silvicultor și acum lucra într-un ținut îndepărtat, la tropice.

Matriona învăța la școala serală a tineretului țărănesc. Fără să-și neglijeze treburile fermei, devenise femeie cultă, dobîndise pasiunea cititului și urmărea în revistele și cărțile de zootehnie teoriile interesante, pe care căuta să le aplice în munca ei. Exasperase conducerea colhozului cerînd mereu noi perfecționări la crescătoriile de vite; punea la cale experiențe îndrăznețe de zootehnie, făcea însemnări amănunțite asupra observațiilor sale și întreținea o corespondență permanentă cu institutul de zootehnie.

Atunci cînd cei mai buni crescători de vite din țară fuseseră invitați la Kremlin, pentru o consfătuire, plecase și fosta orfană Matriona Nikiticina. Înaltă, impunătoare, intrase fără să se tulbure în sala de ședințe și se așezase pe scaun cu o gravitate de țărancă, cu simțul demnității înnăscute. Pusese fără grabă în fața sa blocnotes-ul și creionul ascuțit și începuse să privească cu coada ochiului în stînga și în dreapta la vecinii săi emoționați; fața ei frumoasă era liniștită și gravă.

Dar atunci cînd în prezidium apărură conducătorii partidului și ai guvernului pe care Matriona Rubțova nu-i văzuse niciodată în viață, dar îi recunoscu dintr-o dată după portrete, ea nu se putu stăpîni și împreună cu toți ceilalți aclama și bătu din palme.

În timpul consfătuirii delegata „Plugarului Roșu" ascultă calmă și atentă cuvîntările, luînd mereu note. Privirile celor din jur se opreau fără să vrea asupra acestei frumuseți impunătoare, tipic ruse, care se cerea parcă transpusă pe pînză. Fără îndoială că văzînd-o cum ședea atît de calmă și demnă la Kremlin, alături de conducătorii partidului și ai statului, nimănui nu i-ar fi trecut prin gînd că acestei femei i se zicea pe vremuri, în bătaie de joc, „pui de oftică", că copiilor din vecini le era scîrbă să se joace cu ea și că umblase cu picioarele în opinci de scoarță zdrențuite, cerșind pe sub ferestrele altora o bucată de pîine.

Cu vreo zece ani înainte de război, cînd „Plugarul Roşu“ abia începea să devină vestit, Matriona Nikiticina se măritase cu Iakov Rubţov, grăjdarul colhozului, feciorul marinarului Ignat, căruia ea îi încredinţase odată, cu atîta drag, pe Căprioara ei. Era un flăcău sfios şi nu tocmai arătos, lîngă care şedea în serile de iarnă la adunările de Comsomol şi cu care mergea la şcoala tineretului ţărănesc aflată la Kliuci, la şapte kilometri depărtare. Şi nu lipseau de la şcoală nici în serile de iarnă cele mai vijelioase. Băiatul îi era drag pentru firea lui modestă, inimoasă, pentru că nu se lăuda niciodată, nu se băga în fruntea bucatelor şi era gata să ajute oricui cu ce putea ; în schimb, cînd era vorba de cele obşteşti, se arăta dîrz, sever şi neînduplecat.

Fata cea frumoasă, căreia i se dusese vestea în toată regiunea, primea nenumărate cereri în căsătorie. Printre pretendenţi erau bărbaţi frumoşi şi de ispravă. Un tînăr agronom din raion îi trimitea scrisori kilometrice „cu aluzii“ ; un înflăcărat comandant de escadron care fusese cantonat pentru scurt timp la „Plugarul Roşu“, cu prilejul manevrelor pe corp de armată, îi ceru „din zbor“, cum spune lumea, să-i fie soţie ; simpaticul aspirant blond de la institutul zootehnic, care fusese la colhoz ca să culeagă nişte material pentru o carte despre inovatori în zootehnie, o îndemna pe fată să vină să înveţe la Moscova şi făcea aluzii timide la posibilitatea unei alianţe şi mai trainice, mai durabile între ştiinţă şi practică. Dar nu candidaţii aceştia de invidiat, ci domolul, modestul Iaşa, care roşea şi se făcea nevăzut în prezenţa fetelor, cucerise inima frumoasei, fără să fi visat măcar vreodată asemenea noroc. Într-o zi, pe cînd se întorceau de la activul de Comsomol al raionului, ea îi spusese pe neaşteptate că îi era teamă să nu îmbătrînească înainte ca el să se hotărască s-o sărute. Zăpăcit de fericire, Iaşa se apucase cu atîta rîvnă să-i dovedească contrariul, încît nici nu observaseră cum calul, simţind hăţurile slobode, se băgase în ovăz. Se dezmeticiră abia atunci cînd căruţa, aplecîndu-se pe-o rînă, îi azvîrlise jos, în şanţul de lîngă drum. Nunta

lor însemnase un eveniment pentru tot raionul. Veniseră cu această ocazie și reprezentanți ai ziarelor care urmăreau eroismul în muncă al tinerei colhoznice. Dar cumetrele colhozului, după ce se ospătaseră din belșug, începuseră să prooroocească suspinînd că cei doi tineri n-aveau să stea mult împreună, fiindcă erau o pereche prea „nepotrivită."

În ciuda tuturor acestor prevestiri, în casa nouă, clădită după proiectul tip de locuințe, în care se stabiliseră tinerii soți Rubțov, domnea iubirea și înțelegerea deplină.

Treburile colhozului și gloria crescîndă n-o împiedicaseră pe Matriona Nikiticina să devină mama iubitoare a trei copii. Soții Rubțov fuseseră cei dintîi care renunțaseră la lotul lor individual, declarînd că le ajungea ce cîștigau din zile-muncă, ceea ce îi puse în mare încurcătură pe cei de la conducerea raionului, care nu știau ce atitudine să ia față de acest caz și se întrebau dacă nu cumva inițiativa tinerei perechi era o „exagerare".

Delegații de la colhozuri, care veneau din diferite colțuri ale țării la „Plugarul Roșu" ca să capete o experiență în domeniul zootehniei, vizitau întotdeauna casa soților Rubțov. Președinții cu spirit gospodăresc care intenționau să construiască și ei case, își făceau schițe după acoperișul de țiglă neobișnuită, cu creasta țuguiată, sub care se afla o odăiță, sau după mica terasă cu stîlpi de lemn sculptat, înlocuind cerdacul tradițional al izbei, numărau rîndurile de grinzi, măsurau, socoteau. Plecînd la ei acasă, o dată cu experiențele noi în zootehnia superioară, cu rețetele de nutrețuri, cu schițele de lăzi pentru hrană și cu planurile de grajduri pentru vaci, ei duceau prin toată țara și vestea minunatei vieți a cunoscutei crescătoare de vite, Matriona Rubțova, și a soțului ei, Iakov, modestul grăjdar al colhozului.

Fotografiile Matrionei Nikiticina apăreau adeseori în paginile ziarelor și revistelor. Factorul bombănea că obosește aducîndu-i mereu scrisori cu ștampilele tuturor orașelor din țară. Fostul marinar Ignat Rubțov, care continua să conducă „Plugarul Roșu", spu-

nea în glumă că îşi şi făcuse o găurică pe reverul vestonului pentru medalia de aur pe care avea s-o capete cu ocazia Exopziţiei Unionale de agricultură, pentru cele expuse de colhozul său la secţia de zootehnie, şi se grăbise să comande şi o ramă pentru diplomă. Dar războiul, dezlănţuit pe neaşteptate, spulberase toate aceste planuri luminoase, tot belşugul adunat cu atîta trudă.

2

Chiar în prima noapte de război, un şir de avioane străine trecuse deasupra „Plugarului Roşu" în negura verzuie a ceasului dinaintea zorilor, îndreptîndu-se spre răsărit, ca să bombardeze oraşele paşnice. Baba Praskovia Nefedova, care se întorcea tocmai atunci de la grajdul de viţei, după o noapte fără somn petrecută lîngă o viţea bolnavă, jura pe dumnezeu că văzuse pe aripile lor un semn ciudat, al lui Antihrist. Iar spre seară, Matriona Nikiticina, împreună cu alte femei, stătea în marginea satului şi privea printre lacrimi cum se lăsa în jos colbul stîrnit pe drum de căruţele cu care colhoznicii din contingentele mobilizate plecaseră la comisariatul militar al raionului. Printre ei se afla şi soţul ei. A doua zi, însuşi Ignat Rubţov, urcîndu-se într-o brişcă cu coşul împletit, plecase la centrul de mobilizare, însoţind trăpaşii colhozului de la ferma de cai. Înainte de plecare, îşi luase rămas bun de la noră, într-un chip neobişnuit de lung şi solemn, şi-şi sărutase nepoţii. Matriona Nikiticina observase în căruţă rucsacul umplut doldora şi-şi spusese în gînd că nu era vorba numai de cai.

Chiar aşa şi era. După ce predase militarilor caii, preşedintele colhozului se dusese la comitetul raional. Silindu-se să nu şchiopăteze, intrase în cabinetul primului-secretar şi ceruse să se facă demersuri pe lîngă comisia comisariatului militar pentru trimite-

rea lui pe front, dat fiind calitatea sa de membru al comitetului raional. Susținea morțiș că la el anii nu contau, și nici piciorul nu-l împiedica să-și facă datoria. Cine altul dacă nu el, fost Cavaler al crucii sfîntul Gheorghe și marinar al flotei roșii, cunoaște meșteșugul armelor ?

Se întorsese acasă posomorît și niței cam băut. Nu fusese admis în armată, iar secretarul comitetului raional se supărase pe vechiul său prieten și îi poruncise să se întoarcă imediat la colhoz și să păstreze, ca ochii din cap, vestita cireadă de rasă a „Plugarului Roșu".

Ignat stătuse toată ziua închis în casă, singur cu obida lui, băuse vodcă și cîntase vechi cîntece ale gărzilor roșii. Nici pe nepoței nu-i lăsase să vină la el. Dar spre seară colhoznicii revăzuseră iarăși trupul greoi al președintelui lor șchiopătînd pe lîngă clădirile colhozului. Trimitea oameni cu căruțele să sape fortificații undeva în apus.

Acum, Matriona Nikiticina muncea și pentru ea și pentru bărbatul ei plecat, izbutea să fie la timp și la crescătoria de vite și la grajdul de cai, făcea noaptea de gardă, cu o armă veche, în posturile de pază populară și mai învăța cînd găsea timp și la cursul pentru surori de caritate. Numărul de oameni din colhoz scăzu de două ori ; cei mai puternici și apți pentru muncă plecaseră la armată și la săpatul tranșeelor. Dar cei rămași, în special femeile, cu toate că uneori, frînte de oboseală, adormeau aplecate asupra doniței sau a unui răzor, izbuteau să facă față tuturor treburilor ; în sufletul lor încolțise dorința ca atunci cînd soții și frații lor se vor întoarce acasă după victorie, ele să aibă cu ce să-i uimească, cu ce să-i cinstească.

Comunicatele Biroului Sovietic de Informații erau însă din zi în zi mai alarmante. Pînă și cele mai amatoare de somn, față de care și bombănitul brigadierilor și notițele veninoase din ziarul de perete „Boroana" nu aveau nici un efect, se adunau acum, fără nici o chemare, la șase dimineața, în camera încăpătoare a administrației colhozului, ca să audă clinche-

tul cunoscut al semnalului şi glasul sever al crainicului: „De la Biroul Sovietic de Informaţii"... În comunicate se numeau localităţile ocupate de duşman şi se desemnau alte direcţiuni operative. Oamenii găseau pe hartă localităţile pomenite în comunicate. Linia frontului se apropia repede. Cu toate acestea, în sufletul fiecăruia trăia nădejdea că era vorba de un vicleşug al comandamentului, că fascistul era de fapt pe punctul de a fi atras în cine ştie ce cursă strategică, în care avea să cadă. Deodată veni însă o veste uluitoare, adusă de Ignat Rubţov de la activul raional: începea evacuarea.

În aceeaşi zi, numeroasele maşini ale colhozului fură trimise spre răsărit, o dată cu coloana de tractoare a S.M.T.-ului. În a doua serie aveau să plece vitele, bogăţia şi mîndria „Plugarului Roşu". De la regiune sosi ordinul: să nu se piardă nici o vacă de soi. Însuşi Rubţov era răspunzător de starea vestitei cirezi şi de păstrarea ei în întregime; primise împuterniciri speciale pentru a putea căpăta furaje în orice loc, pe tot parcursul.

Recunoscînd că biografia lui, prea răsunătoare pentru aceste ţinuturi, şi piciorul său şchiop, prea uşor de observat, îl făceau impropriu pentru activitatea ilegală, ca şi pentru acţiuni de partizani, bătrînul marinar din flota Mării Baltice se apucase să pregătească totul pentru evacuare, cu energia care-l caracteriza. Luase hotărîrea să pună în marş nu numai vitele de prăsilă, ci şi toată cireada sa de rasă pură, şi să încarce în căruţe tot inventarul fermei: bidonaşe, bidoane, doniţe, separatoare, maşini de unt uşoare, mişcate cu mîna — într-un cuvînt, tot ce putea fi transportat şi putea fi de folos în alte locuri. Pentru însoţirea turmei fură alese cele mai bune colhoznice. Celor care plecau li se puneau la dispoziţie căruţe, cîte una la două familii. Colhoznicele cerură şi obţinură de la preşedinte ca Matrionei Nikiticina să i se dea o căruţă numai pentru ea.

Toată noaptea trecu în pregătiri înfrigurate. Femeile, cu chipuri plînse, forfoteau printre clădirile fermei; vacile mugeau înspăimîntate. Matriona Nikiti-

cina nu mai putea de oboseală, împachetînd şi încărcînd inventarul; răguşise certîndu-se cu îngrijitoarele de vite şi cu mulgătoarele, liniştindu-le pe acelea care plîngeau. Toate aceste pregătiri se făceau în întuneric, la lumina stelelor verzui ale nopţii de iulie, în timp ce undeva sus, deasupra drumului, urlau nevăzute motoarele avioanelor de recunoaştere duşmane; din cînd în cînd, ici-colo, tresăreau în bezna depărtării răbufnirile roşii ale exploziilor. Geamurile de la ferestre zornăiau, uşile şi porţile scîrţîiau în balamale.

Numai spre dimineaţă, Matriona Nikiticina îşi aduse aminte că nu-şi împachetase nimic din lucrurile ei. Lăsînd conducerea celor din urmă pregătiri pe seama Varvarei Saikina, o fată rumenă şi gălăgioasă, străbătu în fugă tot satul şi ajunse la casa ei, al cărei acoperiş de ţiglă se profila limpede, negru, pe fondul cerului ce începea să se lumineze de ziuă. Căruţa goală aştepta lîngă cerdac; calul, legat de un stîlp sculptat, moţăia deasupra unui braţ de fîn împrăştiat pe pămînt.

Matriona Nikiticina intră val-vîrtej în casă şi începu să adune în boccele haine şi rufe. Toate îi erau scumpe, toate erau cumpărate cu drag, şi-i părea rău de fiecare lucruşor care rămînea. Dar în căruţă nu încăpea nici jumătate din ce-ar fi vrut să ia. Plîngînd de necaz, aruncă boccelele jos, pe iarbă, apoi se apucă să le încarce din nou în căruţă. În clipa aceea, baba Praskovia sosi în fugă şi-i povesti amărîtă că era silită să lase pe loc două viţeluşe mici de rasă pură, strănepoate ale vestitei Căprioara, fiindcă, în grabă, pentru ele nu se rezervase loc în nici o căruţă. Matriona Nikiticina rămase pe gînduri, privind-o pe bătrîna cu ochii plînşi. Îşi aminti cum ea şi fra-

tele ei o căraseră cu săniuţa pe Căprioara la spitalul de plasă... Deodată, înfuriată, începu să arunce boccelele pentru a doua oară jos. Lăsă numai un sac cu lucrurile copiilor, îi sui pe aceştia în căruţă, aruncă alături un geamantan cu lucrurile cele mai de trebuinţă şi, sărind pe capră, se duse la staulul viţeilor :

— Pune paie şi adu viţeii !

— Motriuşka, pentru dumnezeu ! Ce faci ? Nici nu se ştie încotro mergem, rămîi fără nimic ! se sperie baba Praskovia, care era renumită pentru zgîrcenia şi lăcomia ei.

— N-auzi ce spun ? Pune paie şi aşterne o foaie de cort peste ele, ca să nu-şi zdrelească picioruşele de scînduri ! se înciudă Matriona. Îşi lăsase boccelele în poieniţa de lîngă casă şi acum, fără grija lor, oricît ar fi fost de ciudat, simţea chiar o uşurare.

3

...Cireada „Plugarului roşu“ înainta de cîteva zile spre răsărit, însoţită de un lung convoi de căruţe. După primii cîţiva kilometri, Ignat Rubţov, abătîndu-se de la itinerariul indicat, scoase cireada din şosea şi o conduse pe drumuri de ţară şi pe poteci de pădure mai puţin umblate. În felul acesta evită torentul maşinilor militare care veneau în sens contrar, aglomerările de la trecerea apelor şi salvă oamenii şi vitele de bombardamentul avioanelor de asalt duşmane care roiau în zilele acelea deasupra drumurilor, din zori şi pînă-n seară.

Aşezat în coşul împletit al briştei sale cu două roţi, Rubţov mergea înaintea cirezii, căutînd izlazuri pe lîngă rîuri, pentru popasuri, sau adunînd de la colhozuri ovăz şi furaje pe care le primea „sub luare de dovadă“. Cînd cireada era nevoită să traverseze drumuri mari, el aşeza de-a curmezişul drumului două

șiruri de căruțe și-și mîna vitele prin această trecătoare. Pierderile nu erau prea mari : trei junci fuseseră călcate de o mașină, iar mai multe vaci, dintre cele mai proaste, care șchiopătau, fuseseră predate unităților Armatei Sovietice, ce se îndreptau spre front. Nici laptele muls nu se pierdea. Era cedat batalioanelor medico-sanitare, iar de cele mai multe ori se distribuia direct soldaților în gamele.

Cireada mergea zile întregi fără oprire, ba uneori și noaptea, iar popasurile fuseseră reduse în ultimul timp pînă la limită. Din această pricină, și vitele, și caii, și oamenii slăbiseră și se umpluseră de praf într-un hal fără hal. De oboseală, conducătoarelor de vite li se întîmpla să se oprească și să se prăbușească din picioare sau să adoarmă în mers. Cu toate acestea, frontul ajungea treptat, din urmă, coloana celor de la „Plugarul Roșu" pierdută pe drumuri pustii, neumblate. Noaptea, canonada tuna în urma lor, din ce în ce mai deslușit. Oamenii se și obișnuiseră cu ea, așa cum se obișnuiseră cu avioanele dușmane care treceau deasupra capetelor lor.

Dar într-o zi, canonada nu mai bubui dindărăt, ci undeva din dreapta. Ignat Rubțov își opri brișca, trase cu urechea la bubuiturile apropiate, o luă îndărăt și, biciuindu-și necruțător calul, alergă în întîmpinarea coloanei, strigînd conducătoarelor de vite :

— Grăbiți-vă cît puteți ! Nu dormiți, dacă vreți să rămîneți cu viață !

Era dat ca ziua aceea să nu se sfîrșească cu bine. Accelerîndu-și pasul, coloana continua să meargă în aceeași direcție.

Dar spre seară, din norii de praf stîrniți de turmă se auziră urlete încordate de motoare. Coloana începu să se dea la o parte, ca de obicei, eliberînd drumul pentru tancurile care se apropiau ; femeile goneau cu nuielele vacile și viteii din drum. Însoțitorii turmei mai liberaseră și în alte ocazii drumul pentru tanchiștii de la vreo unitate în curs de regrupare, și nu o dată le dăduseră soldaților mînjiți de ulei lapte proaspăt muls, aflînd de la ei noutăți de pe front. Ivirea tancurilor n-avu deci darul să stîrnească pa-

nică. Femeile își văzură înainte de treabă, mînînd turma obosită într-un nor de praf alb-gălbui.

De data aceasta, însă, mașinile care goneau nebunește nu-și mai reduseră viteza în apropierea cirezii. Tancul din frunte izbi căruța în care ședeau pe boccele nepoțeii babei Praskovia, trecu cu scrîșnet peste ea, lăsînd în urmă un morman de aschii și de trupuri însîngerate. Apoi se năpusti înainte, gata-gata să strivească femeile care mînau cireada și care abia apucară în ultima clipă să se ferească. Apoi intră de-a dreptul în cireadă.

Se produse o învălmășeală de nedescris: vitele mugeau de spaimă, căruțele se lăsaseră într-o rînă, copiii își căutau mamele plîngînd în gura mare, femeile alergau în toate părțile îngrozite. Numai atunci cînd tancurile din față se făcură nevăzute în praful drumului, iar pe drum, prin fața cirezilor, trecu un al doilea și un al treilea val de mașini, oamenii observară pe turelele prăfuite niște cruci necunoscute, albe, iar pe blindaje spade și ași de pică. După ce le văzură bine, își dădură seama că aveau în fața lor mașini dușmane, care depășind coloana le închideau drumul spre răsărit.

Și atunci tipetele femeilor, care mînau turma, se uniră cu boccelele babei Praskovia și cu plînsul copiilor speriați. Tulburarea oamenilor se transmise și vitelor. Vacile izbucniră în mugete speriate, cîinii începură să urle jalnic. De fapt, cireada „Plugarului Roșu" scăpase ușor de pe urma celui dintîi atac al dușmanului. Și apoi pierderile ce suferise nu însemnau nimic față de faptul evident că toți se pomeniseră în spatele dușmanului, despărțiți de ai lor prin linia frontului. Ocupanților care săvîrșeau pesemne una din străpungerile lor cu tancuri nu le ardea acum de vite.

Ignat Rubțov privi un timp înmărmurit urmele proaspete ale mașinilor dușmane care sfîșiaseră iarba verde de pe drumul de pădure, ridică codirîșca biciului în sus și le făcu oamenilor semn să se adune lîngă brișca sa. Femeile veniră în fugă la el, cum vin oile

la cioban la primele răbufniri ale vîntului prevestind furtuna. Ignat le privi posomorît și întrebă simplu:

— Ce avem de făcut?

Colhoznicele tăceau, se strîngeau una într-alta, se frămîntau pe loc, tresăreau la fiecare detunătură îndepărtată. Se așternu o tăcere grea, sfîșiată de bocetele depărtate ale babei Praskovia.

— Ei, tovarăși, ce facem acum? întrebă din nou Ignat Rubțov, pe același ton îngîndurat cu care se întreabă omul în clipele de îndoială.

N-auzi decît suspine.

Cea mai bună mulgătoare, Saikina, femeie poznașă, de obicei veselă și bună de gură, își șterse cu podul palmei lacrimile de pe chipul prăfuit.

— Trebuie să ne-ntoarcem acasă, Ignat Savelici, dacă așa stau treburile, dacă ne-au prins ca pe niște șoareci în capcană. Ce altceva să mai facem? spuse ea încet, aruncînd o privire nehotărîtă tovarășilor ei care tăceau.

Femeile tresăriră, începură să se agite. Baba Praskovia izbucni în bocete și mai stridente. Saikina scoase un suspin greu, zgomotos:

— Poți să-ți bați capul cît vrei, și tot n-ai să găsești altceva. Fascistul ne-a tăiat drumul. Înseamnă, care va să zică, că așa ne este soarta...

Unindu-și glasul cu bocetul bătrînei, Saikina izbucni în plîns, iar după ea începură să hohotească și să se vaite pe diferite glasuri mulgătoarele, văcăresele, crescătoarele de viței. Jeleau și se boceau ca la înmormîntările de altădată:

— Vai și amar de noi! Ce ne facem? Ce rost mai avem în lume? A apus soarele nostru, a pierit lumina pentru noi...

Rubțov tăcea. I se mișcau doar maxilarele. Vechea cicatrice lăsată de glonțul chiaburului pe obrazul lui se umflă și se făcu stacojie, ceea ce însemna că președintele era peste măsură de zbuciumat. În lunga existență a artelului, bătrînul conducător de colhoz trecuse prin multe împrejurări grele. Întotdeauna dăduse impresia că nu există greutăți în stare să-l pună în încurcătură și întotdeauna știuse ce hotărîre să ia.

Dar o asemenea nenorocire, o răspundere atît de mare nu-l apăsase niciodată. Ce avea de făcut, ce trebuia să le spună acestor femei chinuite?

Pe neașteptate, vechiul marinar din flota Mării Baltice, care luase parte la asaltul Palatului de Iarnă, se trezi în el. Inima avea să-l învețe acolo unde lipsea experiența. Aruncă o privire de uliu de jur împrejur și deodată tună cu glas gros:

— Tăcere, nu mai bociți! Și așa e destulă umezeală în pădure!

Și pe dată, în tăcerea ce se așternu se auzi în depărtare foșnetul pinilor în bătaia vîntului, cîntecul unui cuc care număra neobosit anii cuiva și răsuflarea vitelor care pășteau iarba din poiană. Rubțov trase zgomotos de cîteva ori din luleaua lui neaprinsă. Cu un ceas în urmă fusese împiedicat s-o aprindă de ivirea tancurilor dușmane. De atunci o tot strîngea în pumn și o tot ducea la gură fără să-și dea seama că e stinsă.

— Care va să zică acasă? Cu toate vitele? Ca să se îndoape fascistul cu văcuțele noastre de soi? Ca să capete puteri din laptele și untul nostru, ca să ți-l omoare pe Feodor, ție pe Lukici, ție pe Nikolai Stepanovici? Asta vreți voi?

Ignat își pironi privirea pe fața lată, rotundă, a Saikinei.

— Păi dacă facem așa, toate vitele au să se prăpădească! strigă baba Praskovia, croindu-și drum pînă la brișca președintelui.

Neagră de praf și de lacrimi, cu capul gol, cu părul cărunt, despletit, și cu chipul plîns și zgîriat, stătea în mijlocul femeilor amuțite, ca o întruchipare vie a durerii tuturor.

Zărind-o pe Varvara Saikina, bătrîna sări la ea.

— Va să zică tu ai spus să se mîie vitele îndărăt acasă?

— Dar ce-ai vrea să facem? Cum să trecem linia frontului cu tancurile astea încornorate? răspunse Varvara, dar pe loc sări înapoi, ferindu-și obrazul.

Bătrîna o scuipă în obraz:

— Na! nerușinato, să te înveți minte să mai vor-

beşti aşa! Şi arătînd cu degetul ei osos căruţa strivită: Uite ce fac blestemaţii! Şi noi să-i hrănim cu avutul nostru colhoznic? Da? Hei, spuneţi: care mai vrea să ducem turma acasă?

Femeile suspinau şi îşi plecau ochii în jos.

— Dar ce putem face? N-avem cum să răzbim pînă la ai noştri. Vacile nu zboară ca nişte păsări peste front, spuse Saikina, ascunzîndu-se în spatele prietenelor ei.

— Să se omoare vitele, iată ce să facem. Mai bine să le mănînce ciorile, decît să se îngraşe bandiţii ăştia de nemţi din avutul nostru! rosti baba Praskovia.

Înmărmurite, femeile se traseră un pas îndărăt. Gîndul să se nimicească aşa, fără nici o vină, turma lor minunată pentru care fiecare dintre ele depusese atîta muncă, atîtea griji şi stăruinţe, gîndul să se spulbere dintr-o dată vechea mîndrie şi glorie a colhozului li se păru un sacrilegiu.

— A înnebunit bătrîna! Auzi, să tai vitele!

— Le-am hrănit, le-am îngrijit, cîte nopţi n-am dormit din pricina lor, le-am dădăcit ca pe nişte copii!...

— Matrioşa, Matrioşa, unde eşti? Auzi ce spune baba?

Femeile se repeziră la Matriona Nikiticina:

— Răspunde-i tu.

Matriona Nikiticina nu luase parte la acest miting de femei. În clipa cînd tancurile năvăliseră asupra cirezii, ea îşi smulsese din căruţă, pe micuţele Irişka şi Zoia, fugise cu ele printre copaci şi se lipise de un mesteacăn, unde stătea şi acum palidă şi împietrită. Nu vedea privirile pline de nădejde îndreptate spre ea, nu auzea întrebările; îşi pierduse parcă şi văzul, şi auzul. „Fascistul îi ajunsese din urmă!" Gîndul acesta groaznic înăbuşea totul în ea. I se părea că se sfîrşise viaţa, că nu mai avea pentru ce să trăiască. Stătea amorţită, strîngînd la piept copiii, care tăceau şi ei speriaţi.

Ignat Rubţov pufăia de zor din pipa sa fără foc. Ca şi tuturor celor de aici îi era şi lui groază la gîndul că vacile lui atît de bine îngrijite, cu ugerile grele ca nişte saci plini cu făină, că toate recordistele care

erau pregătite încă din primăvară cu atîta grijă în vederea Expoziției Unionale de agricultură, că uriașul taur Pan, cu părul creț, cu botul frumos și mîndru, pentru care colhozul căpătase două medalii, că viteii aceștia atît de caraghioși, cu picioarele lor subțiri — toată această vestită cireadă ar putea zace aici, la marginea unei păduri, pradă ciorilor și lupilor. Dar ce se putea face, ce mai era de făcut, de vreme ce tancurile nemțești le tăiaseră drumul?

Rubțov văzuse mînia și groaza pe fețele femeilor numai la presupunerea că vitele ar putea fi nimicite. Ani la rînd, cu răbdare și perseverență, el singur le învățase să iubească și să respecte avutul obștesc. Era mîndru de asta!

Cîtă muncă plină de abnegație, cîte emoții nobile, cîte nădejdi luminoase fuseseră legate de această cireadă, și iată, totul se prăbușea fără rost!... Un ghem înecăcios se ridică în gîtlejul președintelui. Simți că se înăbușă. Trase de gulerul bluzei, și nasturii îi căzură în iarbă, ca niște boabe de mure coapte. Dar ce să facă? Totuși, bătrîna avea dreptate: Partidul poruncise să nu i se lase inamicului, la retragerea trupelor, nici un kilogram de grăunțe.

— Dar atunci cum? Lăsăm vitele fasciștilor? întrebă el, silindu-se să dea glasului său accente de mînie.

Colhoznicele se potoliră. Toți ochii se îndreptară întrebători, rugători, speriați, spre Rubțov. Toți așteptau de la conducătorul lor încercat o soluție, toți — femei, fete și adolescenți — sperau că el are să găsească o altă ieșire, mai puțin groaznică. Înghițînd cu greu nodul dureros ce i se ridica în gîtlej, Ignat Rubțov strigă cît putu de tare:

— „Plugarul Roșu" n-are să-l hrănească pe fascist! Le omorîm! Le omorîm și s-a isprăvit!

În clipa aceea, Matriona Nikiticina se trezi parcă dintr-un somn adînc. Își lăsă copiii jos, pe iarbă, și se apropie de mulțime. Femeile se dădură la o parte, făcîndu-i loc, privind acum la ea cu speranță. Matriona se opri lîngă socrul ei și-și trecu mîna peste

față, de parcă și-ar fi dat la o parte niște fire de păianjen nevăzute.

— Vorbește, noro, spune care ți-e părerea, rosti Ignat cam răgușit și se plesni zgomotos cu nuiaua peste carîmbul tare al cizmei. Și el o privea cu aceeași nădejde ascunsă.

Femeile o împinseră pe Matriona Nikiticina spre brișcă, înghesuindu-se înfrigurate în jurul ei:

— Hai, hai, spune odată!

— Iată părerea mea: să nu le omorîm, răspunse Matriona Nikiticina, încet dar cu multă hotărîre.

— Bravo! Bine ai grăit! Auzi ce i-a trecut prin cap diavolului șchiop: să ne omoare cireada! Să omoare viteii ăștia, pe care noi i-am îngrijit și i-am hrănit ca pe niște copii. Să-i omoare!... Cine ar fi în stare să ridice mîna împotriva lor?

— Dar ce-i de făcut? Fascistul afurisit e peste tot împrejur, rosti baba Praskovia, tot în șoaptă, numai cu buzele, și începu iar să geamă și să sughită de plîns.

— Iată care e părerea mea... De cîte zile mergem noi prin pădure? Ați văzut ce păduri sînt aici — neumblate, netăiate, de nu răzbește prin ele nici soarele... Să gonim vitele cît mai departe în pădure și să așteptăm pînă s-or întoarce ai noștri. Doar au să se-ntoarcă, nu-i așa? Aceasta mi-e propunerea, rosti Matriona Nikiticina.

O șoaptă de satisfacție trecu prin mulțime. Ce simplu! Cum de pînă acum nu-i trecuse nimănui prin cap asemenea gînd?

— Foarte bine! strigă cineva cu glasul plin de bucurie.

— Care „foarte bine"? Unde o să trăim, ce-o să mîncăm, cu ce-o să hrănim vitele? Să roadă cucurujii de brad? Să mănînce buturugi? întrebă Varvara Saikina năpădită, ca întotdeauna, de îndoieli, cu toate că se vedea că și ea era bucuroasă de o asemenea propunere și că sare cu gura numai fiindcă așa îi e firea.

Dar greutățile nu speriară pe nimeni. Lucrul principal era să salveze vacile, viteii, tăurașii, caii, care

acum păşteau liniştiţi, împrăştiindu-se pe poiană, fără să bănuiască primejdiile ce-i pîndeau.

— Dacă avem vaci, n-o să murim de foame.

— Dar pîinea, cartofii ? Ai să-i culegi din mesteceni ? Doar nu sîntem viţei să sugem numai lapte.

— O să mai luăm în schimbul laptelui şi ale produse, de la oameni, că nu sîntem în deşert.

— Justă propunere, o primim sută în sută.

— O să trăim şi în pădure, că doar n-o să stea fasciştii toată viaţa la noi.

— Ei, preşedinte, de ce taci ? Uite, nora ta a chibzuit mai bine ca tine... Că tu îi dădeai zor cu omorîtul vitelor !

Rubţov îşi încruntă sprîncenele stufoase. Propunerea nurorii dădea o soluţie nouă care nu era prevăzută de nici o instrucţiune de evacuare. Fără să răspundă, scoase din tureatcă o hartă militară veche pe care izbutise s-o capete de la medicul batalionului sanitar căruia colhoznicii îi predaseră laptele în ajun, o întinse pe capra briştei şi se apucă s-o studieze atent. Drumul acesta, pe care îi ajunseseră din urmă tancurile nemţeşti, străbătea pe hartă verdeaţa continuă, neîntreruptă, a uriaşei păduri în care se aflau şi rare petice de mlaştini însemnate cu liniuţe.

Ce-ar fi dacă ar face, într-adevăr, după spusele nurorii ? Cine ştie ! Poate că în felul acesta izbuteau să salveze vitele ! Iar dacă nu, dacă fasciştii aveau să-i descopere, atunci vitele puteau fi omorîte în orice clipă. Cu atît mai mult, cu cît la despărţire secretarul comitetului raional se arătase darnic şi eliberase pentru convoiul celebrului colhoz mai multe grenade de mînă şi trei puşti vechi englezeşti — nişte trofee din războiul finlandez. De fapt, în instructajul de la comitetul raional se dăduseră dispoziţii drastice, şi comuniştii fuseseră făcuţi răspunzători pentru orice oaie lăsată inamicului. Instructajul nu prevăzuse, însă, ceea ce se-ntîmpla cu convoiul „Plugarului Roşu".

Aşa cum făcea totdeauna în împrejurările grele ale vieţii, bătrînul bolşevic încercase să-şi închipuie ce anume l-ar învăţa Partidul să facă într-un asemenea

caz. Partidul poruncise să nu i se lase inamicului nici un kilogram de grăunțe. Și ei nici n-aveau de gînd să-l hrănească pe fascist! Nu voiau să-i lase nici măcar vite omorîte. Partidul ne învață întotdeauna: cutezați!

Ignat Rubțov privi pe acei cu care avea să înfrunte cea mai grea încercare din toată viața lui plină, luminoasă și zbuciumată. Erau fel de fel de oameni. În ultimii ani munciseră aproape toți în bogatul lor colhoz — unde retribuția pentru ziua-muncă devenea tot mai bună — munciseră cu înflăcărare, dar din cînd în cînd tot mai făceau gălăgie, se mai certau, mai strigau. Erau oare oamenii aceștia în stare să rabde neînchipuitele încercări ale unei șederi în pădure? Și atunci, în clipa în care bătrînul bolșevic se pregătea, pentru întîia oară în viață, să calce în mod conștient dispoziția partidului, văzu pe chipurile tuturor acestor văcărese, mulgătoare, crescătoare de vite atîta hotărîre fermă, încît cu simțul său de organizator, de om obișnuit să lucreze cu masele, își spuse: vor rezista, vor suporta orice încercare, își vor jertfi și viața numai să-și păstreze speranța în salvarea renumitei cirezi.

Privi încă o dată harta. Locurile erau prielnice. Cu toate că tanchiștii nemți îșl notaseră, fără doar și poate, întîlnirea cu coloana lor, atît cireada, cît și oamenii puteau dispare fără urmă în pădure, ca un pumn de furnici într-un stog de fîn.

— Hai, dă-i drumul în pădure! Ce te cronicănești atîta? Ce stai să te uiți în hîrtii, că doar nu șezi la birou!

— N-avem timp să scriem rezoluții!

— Ce, vrei s-așteptăm pînă se-ntorc nemții?

— Execută, președinte, dacă ți-o cere colectivul!

Mulțimea îl zorea. Cu glas răgușit de emoție, Ignat Rubțov le răspunse oamenilor:

— Fie după voia voastră. N-o să omorîm vitele.

După ce trimise mai multe femei ca s-o ajute pe baba Praskovia să îngroape trupurile nepoților ei, Ignat porni cireada. Coti chiar la prima răscruce pe un drum perpendicular, pe acela pe care îi ajunseseră

din urmă tancurile duşmane şi, după vreo zece kilometri, trecu vitele peste un pîrîu nu prea adînc, apoi de la vad se afundă în inima pădurii.

La început urmară un drum de iarnă, năpădit de buruieni, apoi înaintară fără drum. Se adînceau tot mai mult în desişul codrului însemnat pe hartă cu o singură culoare, cea verde.

Oamenii şi vitele merseră din zori şi pînă la căderea întunericului, înaintînd încet, cu greu. Timp de cinci zile merseră prin albia unui rîuleţ secat, prin nisipuri albe, zgrunţuroase, gemînd trist sub roţile căruţelor. Uneori îşi croiau drum tăind tufe, alteori astupau cu vreascuri locuri mocirloase cînd nu erau siliţi să ducă aproape cu braţele căruţele, lucrurile şi viţeii ca să-i treacă peste pîraie cu maluri aspre, rîpoase.

În a şasea zi se pomeniră în mijlocul unui desiş atît de sălbatic, încît numai vînătorii, în timp de pace, ajungeau pînă în acele locuri şi numai iarna. Acolo, într-o rîpă cu maluri drepte, ascunsă de tufişuri dese, Ignat Rubţov hotărî să-şi stabilească tabăra.

4

În neobişnuita lor aşezare din pădure, colhoznicii avură posibilitatea să se convingă şi mai mult de talentele gospodăreşti şi de spiritul de prevedere al preşedintelui.

Pregătindu-se de drum, Ignat se străduise să ia cu el tot ce putea fi de trebuinţă în alte locuri, ştiut fiind că în împrejurările grele ale războiului e ruşine să-i ceri statului chiar şi un cui. Căruţele erau încărcate nu numai cu tot inventarul fermei, destinat îngrijirii vitelor, nu numai cu coase, greble, seceri, de care era nevoie pentru adunarea furajelor pe drum, aşa cum prevedeau şi instrucţiunile comitetului raional, ci şi cu separatoare, maşini pentru unt, forme pentru brînzeturi, cazane, scule de dulgherie şi de lăcătuşerie,

lăzi cu cuie, colaci de sîrmă şi multe altele, necesare pentru eventuala instalare în alt loc. Chiar în ultima clipă, Rubţov aruncase într-o căruţă utilajul unei forje uşoare de campanie, pe care o dădea de obicei pentru drum brigăzilor ce plecau să cosească fîn pe îndepărtatele fîneţe.

Toate acestea erau acum o comoară de nepreţuit. De îndată ce se opriră, cireada şi căruţele fură adunate în rîpă. Preşedintele îşi schimbă bluza de postav şi pantalonii militari cu salopeta de tractorist, cu care umbla de obicei, şchiopătînd, prin arii şi prin magaziile de maşini, în timpul cînd munca cîmpului era în toi. Era un bun gospodar şi, odată ce se luase hotărîrea de a se ierna în pădure, socotea că totul trebuie construit bine şi temeinic, indiferent de mersul evenimentelor pe front.

Organiză îndată, cu severitate, munca, înfiinţă brigăzi de văcărese, de mulgătoare. Pe baba Praskovia o numi şefă crescătoare de viţei, dîndu-i în ajutor pe toţi copiii care erau cît de puţin capabili de muncă. Din băieţii mai mari înjghebă o echipă de grăjdari, în fruntea căreia puse pe fratele Varvarei Saikina, un băietan de vreo cincisprezece ani. Numi zece femei, cele mai puternice şi pricepute, în brigada de construcţii. Pe Matriona Nikiticina o puse mai mare peste toţi crescătorii de vite şi grăjdarii, iar el se puse în fruntea constructorilor.

Bătrînul marinar din flota Mării Baltice, care înainte de crearea colhozurilor nu avusese nici măcar un petic de pămînt şi îşi agonisea traiul muncind ba ca dulgher, ba ca tîmplar, ba ca lăcătuş, se pricepea la orice meserie. În primele zile ale organizării „Plugarului Roşu", cînd i se întîmpla să vadă pe cîmp, în ogradă sau la vreo muncă de colhoz, un leneş sau un muncitor nepriceput, îi smulgea unealta şi, scuipîndu-şi în palme, se apuca să-l înveţe cu atîta tragere de inimă, încît leneşul nu mai putea de ruşine şi de umilinţă. Biciuit de glumele celor din jur, acesta se învîrtea zăpăcit în jurul preşedintelui său, privindu-l fistîcit, încercînd mereu cu sfială să-şi reia unealta. Orice lucru — indiferent ce: toporul, ferăstrăul,

coasa, mînerul separatorului ori hîrleţul, chiar şi volanul tractorului, chiar şi o pipetă subţire de sticlă de la laborator — toate erau mînuite într-un chip deosebit de îndemînatic de mîinile mari, puternice, ale lui Ignat Rubţov, care făcea totul cu precizie, rapiditate şi dibăcie.

În puţine zile făcură în rîpă ţarcuri de vite: în malul stîng, mai neted, săpară bordeie cu tavan de bîrne subţiri, peste care fu pus un strat de crengi de brad, cu pămînt şi cu brazde de iarbă. Fiecare familie căpătă cîte un asemenea bordei. Ca să le fie mai la îndemînă, oamenii le ocupară pe grupe de brigăzi.

După ce isprăviră cu aceste treburi de primă urgenţă, constructorii se apucară să facă bîrne şi să sape în malul rîpei grajduri călduroase pentru iarnă.

Treburile Matrionei Nikiticina mergeau de asemenea cu spor. E drept că pe drum se mai prăpădiseră două vaci, iar alte douăsprezece, printre care şi celebra recordistă Krasavka, fuseseră strivite de tancurile nemţeşti. În schimb, cireada se îmbogăţise cu cinci viţei de curînd fătaţi, care, potrivit noilor condiţii de viaţă, fuseseră porecliţi: Beriozka, Sosenka, Ialocika [1], Poleanka [2]. Spre surprinderea tuturor, tăurașul n-avea culoarea turmei — era negru, cu ochi verzi, arţăgos. Mai întîi, fusese poreclit Fascistul, dar baba Praskovia care acum, după moartea nepoţeilor ei, nu mai ieşea aproape de loc din ţarcul viţeilor se ridică cu hotărîre în apărarea tăurașului atît de adînc jignit şi obţinu de la Rubţov ca negriciosul să fie reabilitat. Drept care viţelul primi numele de Dubok [3].

Încetul cu încetul, vitele începură să se îndrepte spre păşuni grase, unde nici la amiază nu erau tăuni, iar iarba neatinsă niciodată de coasă, le venea vitelor pînă la burtă.

Chiar din primele zile de tabără, în rîpa din pădure fusese restabilită numărătoarea exactă a zilelor-muncă. Varvara Saikina distribuia în mod precis,

[1] Mesteacăn, pin, brădişor. (În ruseşte, aceste nume de copaci sînt feminine). (n.t.)
[2] Poieniţa. (n.t.)
[3] Stejărelul. (n.t.)

potrivit cu acestea, brînză, lapte şi smîntînă din depozitul aşezat la umbra unui uriaş brad cu crengile late. Această renaştere a obişnuitelor rînduieli colhoznice în condiţii atît de ciudate îi unea pe oameni, le insufla încredere, îi ajuta să treacă prin greutăţile şi lipsurile acestui trai atît de neobişnuit.

După ce se termină amenajarea taberei, Matriona Nikiticina începu să-şi amenajeze propria-i locuinţă. Îşi lărgi singură bordeiul, săpă în pereţi firide largi, aşeză în ele capre acoperite cu ramuri de brad, făcu acolo paturi pentru ea şi pentru copii. Întări pereţii cu o împletitură de crengi, pentru ca, uscîndu-se, să nu se surpe. Dintr-o ladă în care aduseseră tărîţe pentru viţei făcu o masă, aşternu pe ea o faţă de masă, aşeză în jur buturugi groase. Apoi se duse în prag şi învălui cu o privire mulţumită noua ei locuinţă. Toate lucrurile erau la locul lor; totul era curat şi plăcut. Matriona Nikiticina simţi că i se mai uşurase sufletul.

A doua zi dimineaţă, familia se aşeză la masa improvizată să-şi bea ceaiul fiert într-un ceaunaş înnegrit de fum. Micuţa Zoia declară că-i place în pădure mai mult decît acasă, iar băiatul cel mai mare, Volodka, îşi exprimă numai părerea de rău că n-aveau radio. Matriona Nikiticina îşi aduse atunci aminte de casa luminoasă cu miros de lemn proaspăt, şi suspină. Nu era, însă, momentul să jelească. Vasta gospodărie, în condiţiile neobişnuite de pădure, cerea braţe de lucru şi ochi atenţi.

5

Într-un cuvînt, treburile din tabără nu mergeau prost. Un singur lucru o preocupa pe Matriona Nikiticina: problema furajelor pentru iarnă. În ceasurile lor libere, pe cînd cireada păştea prin poienile pădurii, mulgătoarele şi văcăresele coseau fîn pe rarişti. Co-

piii îl uscau, îl făceau căpiţe. Nu luaseră, însă, cu ei decît nouă coase; vara se apropia de sfîrşit şi chiar cu munca plină de abnegaţie a cosaşilor nu puteau spera că vor izbuti să strîngă pentru iarnă tot fînul necesar unei cirezi atît de mari, la care se mai adăugau caii, destul de numeroşi şi ei.

Ignat Rubţov era muncit de acelaşi gînd. Cîteodată, cînd tabăra era cufundată în somn, iar în tăcerea rîpei nu se auzea decît foşnetul pinilor şi ţiuitul ţînţarilor, se dădea jos din patul lui făcut din nuiele mlădioase de alun, aprindea o făclie de scoarţă de mesteacăn răsucită şi legată de un băţ şi la lumina ei slabă, fumegîndă, studia îndelung harta.

...Locul pentru tabără era bine ales. N-avea ce să-şi impute. Era o regiune pustie, drumuri pe-aproape nu erau. Rîpa nu putea fi văzută decît din văzduh, dar şi în vederea unui asemenea caz se luaseră măsuri: bordeiele erau săpate sub pini, în tufişuri dese, a căror tăiere fusese interzisă. Totuşi exista un punct slab: fiind atît de izolaţi, cei din tabără nu aveau cum să afle noutăţi, nici cum să-şi schimbe produsele de lăptărie pe pîine, cartofi, crupe. Cele luate de acasă se isprăveau şi — cu toate că de la depozit se distribuia cu dărnicie lapte, brînză, unt — fiecare începea să ducă dorul pîinii, unei gamele de ciorbă, unui ceaunaş de cartofi proaspeţi, făinoşi, aburind. Dar la urma urmei, nici acest lucru nu era cine ştie ce grozăvie. Doar se arătaseră gata să rabde şi altele mai grele cînd luaseră hotărîrea să ascundă cireada. Furaje, furaje! Asta era principalul. Era înspăimîntător să te gîndeşti că la iarnă vitele păzite cu grijă aveau să înceapă să se prăpădească şi că toată cireada trecută prin atîtea primejdii avea să moară de foame.

Rubţov se tot uita pe hartă. Peste tot verdeaţă şi liniuţe cenuşii, indicînd mlaştini. Nici o urmă de aşezare omenească în apropiere. Să fi fost oare chiar aşa? Nu cumva harta se înşela? Conducătorului colhozului nu-i venea să creadă că asemenea păduri uriaşe, cu rîuleţe domoale, cu locuri bune de păscut,

să fi rămas nefolosite de nimeni, în anii de înflorire a gospodăriei socialiste, dinaintea războiului. Odată, întorcînd harta, găsise indicată data tipăririi ei: 1929. Ignat Rubţov scoase un fluierat. Hotărît lucru, harta mintea! Cîtă apă nu mai cursese de atunci!

Luă hotărîrea de a cerceta locurile mai apropiate, potrivite pentru păşune şi pentru cosit, care după părerea sa era cu neputinţă să nu fi atras atenţia gospodarilor chibzuiţi de la colhozurile din ţinut. Însemnă pe hartă mai multe locuri de acest fel. A doua zi, luîndu-şi nora cu el, se duse cu brişca să cerceteze unul dintre ele, cale de vreo şapte kilometri depărtare de tabără. Merseră multă vreme pe malul albiei nisipoase a unui rîuleţ secat. Într-un loc în care rîuleţul făcea o cotitură înspre apus, li se deschise deodată înainte perspectiva unui vast imaş care cu siguranţă că în epoca apelor mari de primăvară era inundat. Şiruri de stoguri de fîn ruginit din pricina ploilor se întindeau pe el, asemenea unor uriaşe muşuroaie de furnici. Rubţov smuci nerăbdător hăţurile. Ajunse în trap la cel dintîi stog, sări tinereşte din brişcă şi începu să-şi aprindă vechea sa pipă:

— Patruzeci şi două de stoguri, o rezervă serioasă! Putem să trăim fără grijă!

Matriona Nikiticina vîrî o mînă în stog. Scoase din adîncime un pumn de fîn, îl frămîntă între degete, îl mirosi, mestecă un fir sau două. Fînul, deşi nu era proaspăt, ci de anul trecut, era bun: nu se scutura şi nu se risipea. Se vedea că stogurile fuseseră clădite de un bun gospodar.

— Fînul e bun, cum ne trebuie nouă, şi o să ne ajungă. Atîta numai: cu cine să ne socotim pentru el? Al cui o fi?

Observase la marginea pădurii o magazie mare, solidă, clădită din bîrne groase, cu acoperiş de şindrilă, şi de îndată îl străfulgeră gîndul să desfacă această magazie şi s-o transporte în rîpă.

— Toate sînt ale noastre, sovietice, îi răspunse el Matrionei, cercetînd cu un ochi de gospodar magazia încăpătoare, goală, a cărei penumbră era străbătută de razele soarelui. O să ne socotim, pe urmă, cu

Puterea Sovietică. Dacă neamțul a venit aici, înseamnă că eu și cu tine sîntem moștenitorii tuturor acestor bogății, întrucît sîntem un colhoz liber de ocupație. Iar cînd o să vină ai noștri, o să ne socotim, o să se vadă cine este dator, cui și cît.

Ignat șchiopăta cu voioșie prin imaș, pufăia bucuros din pipă, pipăia fînul, socotea în gînd în ce fel avea să vină pînă acolo cu căruțele și mormăia mulțumit: „Bună treabă! Bună!". Trebuie să fi fost baza de fîn, rezerva solidă a vreunei gospodării mari de stat sau a vreunei unități militare, care o părăsise la evacuare. Făgașurile drumului, care porneau spre stoguri de undeva din sud, avuseseră timp să se umple de brusturi, de iarbă și de căciuliță albe de chimion. Lucrul acesta îl bucură mult pe Ignat: înseamnă că dușmanul n-avea cum să afle drumul pînă acolo. Fain! Pînă să se orienteze neamțul și să afle fîn, fînul avea să facă picioare. La fel și magazioara. Ploaia avea să-i spele și urmele.

O coadă de fum albăstrui, înecăcios, de mahorcă, se întindea necontenit în urma lui Rubțov. O mulțime de planuri care mai de care mai interesante roiau în capul lui. Grăbit să le pună în practică, fiindcă bătrînul nu obișnuia să amîne nimic, se apropie de brișcă, hotărît să se ducă și să cheme oamenii imediat; îl opri însă șoapta tulburată a Matrionei Nikiticina:

— Tată, e cineva acolo, în stog. Auzi-l cum foșnește.

În planurile lui Rubțov nu figura nici un fel de întîlnire acolo, lîngă depozitul de fîn. Fără să răspundă, o împinse pe noră spre brișcă și-i făcu semn să se suie. Dar în clipa aceea auziră limpede un geamăt. Mila pentru necunoscutul care, desigur, avea nevoie de ajutor, birui socotelile gospodărești ale Matrionei Nikiticina. Alergă la stog și văzu un bătrîn slab, întins pe spate, într-un culcuș adînc făcut în fîn. Răsufla greu, cu întreruperi, și privea în gol, cu ochii umflați și injectați de febră.

— Musia, vino, Musia! șopti nerăbdător bătrînul, văzînd-o pe Matriona și luînd-o drept altcineva.

— Tată, e aici un om care moare, îi strigă femeia socrului ei care stătea lîngă brișcă și o privea dezaprobator.

Ignat Rubțov se apropie de stog.

Bătrînul respira tot mai anevoie și ba o chema pe Musia, ba începea s-o implore pe Matriona Nikiticina să ducă la destinație niște bijuterii. Aiura și nu răspundea la întrebări. Nora și socrul stăteau neputincioși lîngă el și se gîndeau ce să facă ca să-l ajute,

Observînd o gamelă în fîn, Matriona Nikiticina vărsă afinele din ea și dădu fuga la rîuleț după apă. Între timp, Ignat îi descheie bătrînului gulerul cămășii și-i desfăcu cureaua. Cînd femeia se întoarse, îi șterseră fruntea nădușită și îi puseră pe inimă o cîrpă udă. Bolnavul își veni în fire, se ridică puțin într-un cot și începu să bea cu lăcomie apa. Înghițea zgomotos și mărul lui Adam îi juca sub pielea acoperită de păr aspru.

In fine, dezlipindu-și buzele de gamelă, bătrînul se uită în jur și văzînd două chipuri necunoscute aplecate asupra lui se trase îndărăt speriat.

— Cine sînteți? Ce vreți? întrebă el răgușit și mîna lui tremurătoare începu să caute febril ceva.

— Tot oameni sîntem și noi, răspunse în doi peri Ignat, căruia nu-i plăcuse această mișcare a bolnavului.

— Ar trebui să stai culcat, liniștit, și să lași armele, adăugă Matriona Nikiticina, urmărind mîinile necunoscutului.

Bătrînul zîmbi trist și-și strînse mîinile la piept.

— N-am arme, rosti el atît de încet încît cei doi mai curînd îi ghiciră vorbele după mișcarea buzelor decît îl auziră. Nu știți unde e Musia Volkova? E o fată slăbuță, blondă, cu un costum de schi...

Matriona Nikiticina clătină din cap.

Bătrînul scoase iar un horcăit și începu să se zvîrcolească ca și cum ar fi vrut să-și sfîșie pieptul. Pe chipul său se iviră broboane mari de sudoare: deși se înăbușea, izbuti să șoptească, probabil cu cea din urmă sforțare a conștiinței ce-l părăsea:

— Apă...

Cînd îşi veni din nou în fire şi ochii săi tulburi recăpătară o expresie conştientă, începu să-i privească pe rînd, mai întîi pe Matriona Nikiticina, care îi inspira pesemne mai multă încredere, apoi pe Ignat. Studia, parcă, aceste chipuri necunoscute. Apoi, cu o înclinare abia văzută a capului, îi făcu semn colhoznicei să se aplece. Ea se lăsă în genunchi şi îşi lipi urechea de buzele lui palide, aspre. Muribundul şoptea, abia auzit:

— Musia Volkova... e undeva. Noi mergem la ai noştri... fîn... fîn... Sacul... acolo sînt valori... enorme... ale Băncii de Stat... Averea statului... Uite... n-am apucat s-o duc la destinaţie. Deodată, cu cel din urmă efort de voinţă, se ridică într-un cot şi, cu ochii o clipă învioraţi, îi privi ţintă pe cei doi necunoscuţi: Juraţi-mi că le veţi duce voi acolo, arătă el cu ochii înspre răsărit, — că le veţi preda... Juraţi pe cuvîntul de om cinstit, sovietic... Spuneţi: jur...

Uluită de o asemenea răbufnire de voinţă dîrză în trupul acesta pe jumătate mort, care începuse să-şi piardă căldura, Matriona Nikiticina şopti tulburată:

— Jur!

— Şi dumneata! insistă muribundul, privindu-l poruncitor pe Rubţov, şi făcînd sforţări desperate ca să se sprijine în cot.

— Ei, dacă este aşa, e un lucru sfînt: jur! răspunse bătrînul marinar din flota Mării Baltice, şi chiar luă poziţia corectă, marinărească, rostind acest cuvînt. Ale cui sînt valorile?

— Ale statului, şopti muribundul, lăsîndu-se neputincios pe spate.

Viaţa pierea treptat din ochii săi, dar mîna lui tot mai dibuia ceva prin fîn. Matriona Nikiticina îi luă mîna rece şi i se păru că degetele bătrînului cu o mişcare abia simţită, ca un oftat, îi strîngeau mîna. Îşi apropie iar faţa de buzele lui şi ghici ultima lui dorinţă: să o aştepte pe Musia lui.

— Da' unde e? Unde s-a dus?

Dar necunoscutul nu mai răspunse. Trupul i se destinse. Rămase drept şi sever, cu o expresie calmă pe faţă. Ignat îşi scoase încet şapca de piele.

6

Socrul şi nora duseră trupul la o parte, la umbra răcoroasă a unor mesteceni tineri, şi îl acoperiră cu ramuri.

— Ei, trebuie să-i îndeplinim voinţa aşa cum i-am făgăduit, rosti în cele din urmă Ignat Rubţov. Era dus pe gînduri şi solemn.

— Am înţeles că ducea nişte bani ai statului, spuse Matriona Nikiticina în şoaptă, fiindu-i parcă teamă să nu tulbure liniştea celui culcat sub mesteceni.

— Hai să mergem să-i luăm moştenirea în primire, răspunse socrul tot în şoaptă.

Se opriră în faţa stogului răvăşit.

— Vorbea parcă de un sac. Şi tot căuta cu mîna. Nu cumva asta căuta el ? Numai că nu se vede nici un sac. O căldăruşă, nişte cartofi într-o cîrpă. Altceva nimic.

— Să căutăm în fîn, spuse Ignat Rubţov.

Văzuse în viaţa lui destui oameni murind. În timpul războiului imperialist, al celui civil, mulţi tovarăşi de luptă îşi dăduseră sufletul în braţele lui. Primise cea din urmă voinţă a prietenului său, activist de ţară, doborît în 1927 de un glonţ pornit dintr-o armă de chiabur. Colhoznicii de la „Plugarul Roşu" şi chiar din alte arteluri învecinate cu el, simţindu-şi ceasul morţii, trimiteau după Ignat Rubţov, om credincios şi drept, ca să-i spună ultimul lor cuvînt.

Dar moartea bătrînului necunoscut îl zguduise adînc chiar şi pe Rubţov.

Socrul şi nora desfăcură în tăcere stogul, dezgropară mai întîi rucsacul cu provizii sărăcăcioase, cu veselă de campanie şi cu lucruri de fată ; apoi, chiar pe pămîntul acoperit cu iarbă rară, galbenă, răsărită fără soare, şi cu rîme roşcate, vîscoase descoperiră un sac greu, legat cu grijă.

Se apucară să-l dezlege. Matriona Nikiticina desfăcu cu dinţii nodul strîns, se uită cea dintîi în el şi sări îndărăt, de parcă ar fi zărit un ghem de şerpi.

Ignat se aplecă și în loc de vorbe clătină din cap. Ridică sacul, îi cercă greutatea, apoi îl puse din nou pe iarbă și se uită cu mirare la trupul bătrînului care zăcea sub mesteceni.

— Cu ce e aici se pot cumpăra și două turme ca a noastră, rosti el în cele din urmă examinînd un giuvaer bătut în briliante cît un bob de mazăre! Vai, vai! Ce bătrîn! Cum căra el, sărmanul, asemenea povară.

Așezată pe iarbă, Matriona Nikiticina se uita cu mirare la conținutul sacului. Ceea ce o uimea, era nu atît comoara din stog, cît oamenii, participanții la această faptă neobișnuită: un bătrîn necunoscut și o Musia oarecare, încercînd să scoată bijuteriile de pe teritoriul ocupat. Altceva nici nu se putea presupune. Dar cum de ajunsese comoara la omul acesta neputincios? De unde o luase? Cui îi făgăduise că are să păstreze și să ducă la destinație aceste valori uriașe?

Scotocind printre giuvaere, Matriona Nikiticina dădu de niște hîrtii făcute sul, legate cu un șiret de ghete. Ignat luă sulul, îl desfăcu, citi cu glas tare titlul, răsfoi filele și abia atunci, dîndu-și pe deplin seama că cei doi necunoscuți păstrau și duceau niște comori care nu le fuseseră încredințate de nimeni și a căror existență poate că nici nu era cunoscută dincolo de linia frontului, pricepu întreaga măreție a faptei lor eroice și dezinteresate.

— Tată, dar sînt niște oameni de-ai noștri, de la banca de stat din orașul nostru! Au făcut același drum ca și noi, rosti Matriona Nikiticina.

Ignat își mai scoase odată din cap șapca ruginie de piele, cu crăpături.

— Un adevărat suflet de bolșevic! rosti el solemn, privind trupul lui Mitrofan Ilici Koreţki. Să știi c-a fost un bolșevic în toată puterea cuvîntului!...

Astfel, chiar acolo și îndată după moartea sa, omul acesta bătrîn și fără de partid, care-și trăise viața modest și nebăgat în seamă, lucrînd la casieria băncii de stat, fusese numit adevărat bolșevic.

7

După ce puse sacul în coşul împletit al briştei, Ignat Rubţov plecă la tabăra de pădure, după colhoznice. Matriona rămase lîngă cadavru, să aştepte venirea necunoscutei Musia, plecată cine ştie unde. Spre seară veniră mai multe femei cu hîrleţe. Mormîntul fu săpat la marginea poienii, sub pinul cel mai înalt, a cărui căciulă verde, bogată, primea dimineaţa cea dintîi rază de soare, iar seara era luminată cea din urmă de razele asfinţitului. Trupul fu înfăşurat într-un cearşaf vechi ; pe pieptul mortului aşezară nişte flori de cîmp.

Ignat Rubţov nu le tăinui colhoznicelor cine fusese bătrînul, ce ducea cu el şi ce anume le ceruse cu limbă de moarte, iar femeile, gătindu-l de înmormîntare, se uitau la trupul lui neînsufleţit cu un respect amestecat cu uimire.

Musia nu veni pînă la căderea nopţii. Luară hotărîrea să amîne înmormîntarea pînă a doua zi.

Femeile mîncară şi se culcară în fîn. Dar somnul întîrzia să vină. Luna nouă, răsărită deasupra copacilor, îşi revărsa cu dărnicie argintul rece peste pădurea întunecată, peste imaşul tăcut, peste cuşmele stogurilor, şi toate luceau în bătaia razelor ei. Umbre negre se aşternură sub copaci. Greierii ţîrîiau atît de fermecător încît părea că răsună însăşi noaptea aceea înmiresmată de vară.

Giulgiul de pînză al bătrînului, rămas neîngropat, se zărea sub mestecenii din apropiere ca o pată albă. Femeile, fără să vrea, se gîndeau la omul acela mort. Gîndurile le zburau apoi la bărbaţii lor care se luptau dincolo de linia frontului, şi la căminele lor lăsate hăt în urmă, în voia soartei. Suspinau prelung şi, poate pentru a-şi goni amărăciunea, se apucau să spună poveşti cu comori, cu crime şi cu sînge de care erau întotdeauna legate în memoria poporului averile cîştigate dintr-o dată fără muncă. Tocmai începuseră să adoarmă, cînd pe neaşteptate cineva aduse vorba de fîn. Într-o clipă toate se înviorară. Stogurile li se

păreau cu mult mai prețioase decît sacul cu comori găsit din întîmplare. Fiindcă vitele nu se hrăneau cu aur, ci cu fîn, și fîn se găsea aici din belșug. Acum, celor de la tabără nu le mai era frică nici de cea mai groaznică iarnă. Și poate că pînă atunci avea să se întoarcă și armata cea dragă, sovietică, să scape oamenii de pacoste. Ce bine ar fi să poată duce înapoi la colhoz vitele tefere, bine hrănite! Și pînă atunci viteii aveau să crească și vacile să fete alții! Iar oamenii rămași pe loc aveau să strige, uimiți: „Aoleu, de unde ați răsărit? Și noi care vă boceam crezînd că v-au ros lupii oscioarele"...

Aceste gînduri avură darul să le gonească cu desăvîrșire somnul. Începură discuții aprige: dacă fînul trebuia cărat de acolo la rîpă, ori dacă nu era mai bine să lase stogurile pe loc, pînă la iarnă, pînă la primul drum de sanie, cînd putea fi transportat mai ușor. Aceste discuții gospodărești ținură pînă la miezul nopții, și femeile adormiră abia cînd începea să mijească de ziuă.

A doua zi dimineața, cînd ploicica măruntă din zori le trezi, se ivi și Musia, care află de la ele vestea cea tristă. Totuși, abia după ce moviliță ruginie se înălță deasupra mormîntului proaspăt, iar umezeala picurînd de pe ramurile unui pin înalt acoperi nisipul cu un meșteșugit izvod crestat, fata înțelese cu adevărat și în toată gravitatea ei pierderea ce suferise. Abia atunci își dădu seama de valoarea celui ce murise. Dintr-o dată se simți singură, fără apărare, și lacrimi mari, mute, i se rostogoliră pe obrajii arși de soare.

— Plîngi, dragă, plîngi! În lacrimi se topește orice durere, îi spunea Musiei Matriona Nikiticina, și în ochii ei negri, întunecați, sclipeau de asemenea mărgăritare.

Celelalte femei, cu o stăpînire gravă, țărănească în mișcări, își ștergeau ochii cu colțurile broboadelor.

Musia le privea cercetător străduindu-se să înțeleagă cine erau aceste ființe pe care soarta i le scosese în cale.

Cel mai mult o uimi însă un bărbat în vîrstă, voinic, cu haină de piele veche, ruginie, care stătea ca

un ostaş pus de veghe, ţinîndu-şi şapca pe mîna stîngă îndoită.

— Cine sînteţi, tovarăşi ? Partizani, da ? întrebă Musia.

Simţul că oamenii aceia necunoscuţi, care îi împărtăşiseră durerea cu atîta compătimire, se deosebeau prin ceva de toţi acei pe care îi văzuse pînă atunci rătăcind în spatele frontului armatei germane se întărea, se prefăcea în siguranţă. Nu era o deosebire exterioară, ci una lăuntrică, imperceptibilă pentru ochi, şi, în acelaşi timp, foarte mare. Fără să ştie nici ea bine de ce, după două săptămîni îndelungate de încordare, Musia se simţi dintr-o dată bine în mijlocul lor, ca şi cum ar fi trecut linia frontului şi s-ar fi pomenit pe pămîntul liber, neocupat.

— Sînteţi partizani ? Adevărat ?

— Partizani de vaci, răspunse o femeie plină, cu obrajii rotunzi, roşii ca nişte fragi. Ne luptăm cu doniţele.

— Nu mai trăncăni, Varka, o întrerupse o bătrînică mărunţică, uscăţivă şi cu un aer răutăcios. Fata e amărîtă şi ţie îţi arde de şagă... Sîntem colhoznice, dragă. Nişte colhoznice din raionul vostru. Iar dînsa este Matriona Rubţova, Matriona Nikiticina — cred că ai auzit de ea, cine n-o cunoaşte pe tovarăşa Rubţova !

Abia în clipa aceea, uitîndu-se încă o dată la chipul frumos, inteligent, al femeii aceleia înalte, cu păr negru, Musia îşi aduse aminte în sfîrşit că, nu cu mult înainte de izbucnirea războiului, o văzuse la cinematograf, în jurnal, îmbrăcată în halat alb, ca o doctoriţă, şi conducînd prin nişte clădiri lungi, în care stăteau vaci bălţate, bine hrănite, un grup de ţărani şi de agronomi dintr-o republică baltică vecină, alipită recent la Uniunea Sovietică.

— Dar cum aţi ajuns aici ? Ce faceţi aici ?

— Cîştigăm şi noi o pîine de la muma pădurii, zîmbi Varvara Saikina.

Pe drum, Musia, care mergea alături de Matriona Nikiticina, află de la ea povestea taberei din pădure.

Femeile mergeau în grup strîns şi discutau lucruri

obișnuite: despre calitatea fînului găsit, despre înlocuirea tărîțelor din rațiile de hrană pentru viței, despre niște boli cu nume necunoscute de care se îmbolnăveau vacile... Aveau o înfățișare preocupată, obișnuită, de parcă n-ar fi mers printr-o pădure sălbatică, în spatele adînc al frontului dușman, ci pe timp de seceriș, întorcîndu-se de la cîmp. Musia era bucuroasă că după atîtea rătăciri norocul o făcuse să întîlnească oamenii aceștia.

Se simțea însă copleșită de oboseală și abia își mai tîra picioarele — poate din pricină că necontenita ei încordare nervoasă de destinsese acum.

Ar fi vrut să ajungă cît mai repede, să se culce, să doarmă, să doarmă fără să se ferească de nimic, să doarmă în mijlocul tovarășelor.

Musia n-avea să-și amintească niciodată cum ajunseseră la tabără. Numai fumurile sure, pufoase, ca niște cozi de vulpi care se înălțară deodată în fața ei, pe marginile rîpei umbrite de copaci, i se întipăriră în minte. Nici n-apucă să se mire că oamenii de acolo nu se temeau să ardă focuri mari, cînd auzi deodată lătrat, o și o haită întreagă de cîini, însoțită de o droaie de țînci, țîșni de după creasta rîpei și se repezi lătrînd zgomotos la vale, spre brișca în care ședea un om șchiop, în haină de piele.

Musia se opri ca să-și lege șiretul de la bocanc și, simțindu-se în deplină siguranță, se întinse pentru o clipă pe mușchiul moale, puțin umed și cu miros de mucegai. În secunda următoare nu mai vedea și nu mai auzea nimic. Și dormi astfel două zile și două nopți încheiate.

8

Se trezi din somn abia a treia zi la amiază. Se trezi cu sufletul ușor, odihnit. Dar unde se afla? Razele fierbinți ale soarelui, năvălind prin portița strîmtă a

bordeiului, luminau un buchet de clopoței mari, azurii, de pădure, care nu avuseseră încă timp să se vestejească și-și păstrau parcă umezeala în cupele lor crestate. Fata își aduse aminte: „sînt printre ai mei". Rămase cîtva timp nemișcată, cu conștiința fericită că, în sfîrșit, drumul ei greu și primejdios se terminase și că nu mai trebuia să stea cu atenția încordată la orice zgomot.

Iar de acolo, de afară, împreună cu șoapta moale a crestetelor de pini, cu care urechea ei începea să se obișnuiască, veneau niște sunete cunoscute, familiare, atît de plăcute în clipele acelea ale amiezii de colhoz: muget lenevos de vaci bine hrănite, behăit îngrijorat de oi, clinchet de doniță, bătăi ritmice de ciocan dregînd o coasă și altele pline, de topor, repetate răsunător de ecoul pădurii.

O muscă mare, albastră, bîzîi sub tavanul bordeiului.

Musia rămase nemișcată, culcată pe patul de scînduri așternut cu cetină. Inima îi bătea puternic într-o bucuroasă așteptare. Trăgea lacom în piept mirosul de așezare omenească. Se gîndi că așa trebuie să se simtă pesemne un pește care a stat mult timp pe uscat și pe care un val l-a întors înapoi în elementul lui. Deodată auzi o șoaptă înăbușită de copil:

— Uitați-vă: s-a trezit!

— Irișka, fugi de spune-i mămicăi că s-a trezit.

Pe trepte se auzi un tropăit mărunt.

Și un al treilea glăscior, subțirel de tot, o întrebă:

— Tușico, te-ai trezit cu adevărat?

Numai atunci Musia își dădu seama că „tușica" era chiar ea. Acest lucru o înveseli. Se ridică în capul oaselor. Copiii, ca niște pițigoi speriați, o zbughiră în celălalt colț al bordeiului. De acolo, din semiîntuneric, continuară să o privească două perechi de ochi frumoși, migdalați, ușor întunecați, care semănau mult cu ochii noii ei cunoscute.

— Tușico, nu mai dormi? întrebă un băiat de vreo șapte ani, slăbuț, oacheș, ieșind cu băgare de seamă din ungher.

— Nu. Dar pe tine cum te cheamă ?

— Volodea. Mama a spus că atunci cînd te trezești din somn să mănînci. Uite, stai aici.

Micul Volodea, cu aere de gospodar, ridică prosopul care acoperea pe masă o strachină cu caș gălbui, o gamelă cu lapte și o felie de pîine. Musia începu să mănînce cu lăcomie. În cele din urmă, ieși din ungherul ei și fetița pe care o chema Zoia. Era rotofeie, trandafirie și semăna cu un morcov rotunjor.

— Tușă, ai să stai acum la noi ? se interesă ea. E adevărat că ai găsit o comoară ?

Musia continuă să mănînce cu plăcere dar se gîndi puțin îngrijorată că pînă și copiii știau acum de existența bijuteriilor. Goni însă numaidecît orice teamă : doar era printre ai ei ! Ce rost avea să le ascundă ceva ?

Piciorușe goale tropăiră din nou pe treptele de pămînt. În urma sprintenei Irișka, ce se deosebea de fratele și de sora ei prin mutrișoara-i cîrnă, pistruiată, lipsită de frumusețe, și prin albeața celor două codițe strîns împletite, subțirele, noua cunoscută a Musiei coborî în bordei.

— Te-au trezit, nerușinații ! Și cît le-am spus !... rosti ea cu glasul ei sonor, plin. Dar, la drept vorbind, era și timpul. Doamne, cum ai mai dormit ! Nici n-ai simțit cînd te-am adus aici. Mă uitam și mă minunam : dormeai ca plumbul. Dar cum de nu ți-ai pierdut sacul în drum ?

Musia voi să-i spună că săptămîni la rînd, cît rătăcise prin păduri nu dormise niciodată atît de bine, dar în loc de aceasta își lipi fața de umărul Matrionei Nikiticina și izbucni într-un plîns zgomotos, ca un copil.

— Ei, poftim ! rosti femeia încurcată. Hai, mută-ți barometrul la „senin" și isprăvește mai iute cu mîncarea ! Președintele nostru, socrul meu, tot dă tîrcoale bordeiului — e nerăbdător să stea de vorbă cu dumneata despre comoară.

Fata se îmbrăcă repede. Matriona Nikiticina, prevăzătoare, îi scoase din sac una din rochii, care avusese

timp să se aerisească şi să-şi îndrepte cutele. Dar, ciudat lucru: în această rochie care, cu cîteva săptămîni în urmă, îi venea de minune, Musia nu se mai simţea la îndemînă. Rochia se făcuse parcă mai mică şi îi stînjenea mişcările.

Fata ieşi cu sfială din bordei şi închise repede ochii, orbită de culorile strălucitoare ale amiezii. Cînd îi deschise iar, dădu de omul cu cicatricea pe obraz, pe care-l ştia acum, şi care stătea lîngă foc în salopetă veche şi cu o vargă de fier înroşită în mînă; stătea şi o privea cu curiozitate, pe sub sprîncenele lui cenuşii, stufoase ca nişte tufe de muşchi uscat.

Fără să lase din mîna dreaptă varga încinsă la foc, el strînse puternic cu cea stîngă mîna Musiei şi îi rosti tunător, ca din butoi:

— Ignat Rubţov, de la „Plugarul Roşu". Apoi adăugă: Poate că ai auzit? Sîntem mi se pare de pe aceleaşi meleaguri.

Avea palma aspră ca pingeaua.

Neprimind nici un răspuns, se aplecă asupra unei bucăţi triunghiulare de lemn, cioplit cu destulă măiestrie dintr-o bîrnă groasă de stejar şi, continuîndu-şi ocupaţia întreruptă, gravă mai departe inscripţia de pe el. Musia citi: „Aici este înmormîntat cetăţeanul sovietic Koreţki M.I., căzut ca un erou la postul său de luptă pentru so..." Continuă să graveze slovele, pînă se răci varga.

Atunci o puse din nou în foc, mai adăugă ceva vreascuri şi deodată, cu un zîmbet larg, plin de bunătate, ivit prin cine ştie ce minune pe chipul său mare şi bătut de vînt, rosti:

— Ei, călătoareo, cred că te-ai săturat de somn. Acu, pot să jur că nu ţi-e gîndul decît la sacul tău. N-avea grijă: e la mine, n-o să lipsească din el nici un fir de praf. Hei, vrăbiuţelor, ştergeţi-o de-aici! se răsti el la nepoţei. Şi după ce tropotul picioruşelor desculţe se pierdu, arătă spre bîrna de stejar din care tăiase bucata de lemn: Luaţi loc, tovarăşe femei.

După ce Musia şi Matriona Nikiticina se aşezară,

adăugă pe un ton care arăta limpede că era obişnuit şi se pricepea să comande:

— Eu şi cu Matriona sîntem membri de partid. Stai jos şi raportează-ne totul de-a fir-a-păr.

Musia începu să le istorisească povestea rătăcirilor ei, iar socrul şi cu nora o ascultau, dînd din cap compătimitor. Fata le vorbi deschis despre discuţiile pe care le avusese cu Mitrofan Ilici, discuţii în care ea fusese de părere să nu transporte comoara ci s-o îngroape într-un loc ferit, pînă la întoarcerea Armatei Sovietice, şi arătă cum la insistenţa lui Mitrofan Ilici luaseră totuşi comoara şi porniseră prin desişuri, ferindu-se de oameni, îngreunîndu-şi astfel drumul şi făcîndu-şi-l mai anevoios. Ignat Rubţov zîmbi şi-o întrerupse:

— Se cunoaşte îndată cînd s-a născut fiecare dintre voi. În chestiunea cea dintîi, bătrînul a avut dreptate. În timp de război, nici o piuliţă prăpădită nu trebuie să rămînă nefolosită. Iar aici e o adevărată comoară. Poţi să cumperi cu ea cît armament vrei... Şi tu te ţineai de capul lui să le îngroape... Mde! În ce priveşte însă cea de a doua chestiune, acolo bineînţeles că tu ai avut dreptate. A dat greş bătrînul. De un om sovietic nu trebuie să te fereşti nici în spatele frontului duşman. În orice lucru cinstit, omul sovietic îţi este pretutindeni ajutor. Dar te-am întrerupt; vorbeşte, vorbeşte...

Iar cînd fata le povesti cum Mitrofan Ilici, înecîndu-se în mocirlă, legase mai întîi sacul de prăjina ce-i fusese întinsă, preşedintele colhozului îşi privi triumfător interlocutoarea, ca şi cum ar fi fost vorba de propria lui faptă.

— Vezi cum sîntem noi? Apoi zise către noru-sa: Să povesteşti despre asta crescătoarelor tale de viţei şi mulgătoarelor, să ia exemplu cum trebuie păzită proprietatea socialistă! şi Rubţov mişcă îngîndurat varga de fier de pe foc. Da, ăsta a fost un om. Numai că degeaba se ferea de oameni. Degeaba. Trebuie să mai fi avut ceva drojdie de pe timpul ţarilor. Pe atunci nu trăia decît acela care ştia să-şi arate colţii.

Un om, frumoasele mele, este ca un copac singuratic pe un cîmp. Cu cît s-a ridicat mai înalt, cu atît mai repede îl doboară vîntul. Iar colhozul e un codru. Codrul e des şi opreşte orice vijelie, orice furtună trece pe deasupra lui...

Rubţov se sculă, scoase din foc varga înroşită la un capăt şi se apucă să isprăvească cuvîntul „socialism". Apoi, cînd fierul se făcu din nou vînăt, iar fumuleţul, cu miros iute, se risipi, se îndreptă din şale şi suspină:

— Ei bine, frumoaso, mai stai puţin la noi, odihneşte-te, mai bea lapte să prinzi putere... Apoi o să-ţi dăm un însoţitor de nădejde şi — la drum. I-am jurat bătrînului să-i duc Puterii Sovietice bijuteriile cît mai repede.

Fără să vrea, Musia se lipi de Matriona Nikiticina. Iar să pornească la drum? Iar să nu se simtă om, ci fiară gonită, să doarmă iepureşte, să stea veşnic de veghe?

— S-o isprăvi el odată şi războiul!...

— Deocamdată nu i se vede sfîrşitul. Mă tem că mai avem pînă atunci, suspină Ignat Rubţov. N-a venit încă ziulica noastră...

— Dar cînd are să vină, cînd? întrebă Matriona Nikiticina, cu durere în glas. Gîndeşte-te că au ajuns acum dincolo de rîu, că ne pustiesc ogoarele, că ne ard casele... Dar noi de ce îi lăsăm, ce face armata noastră? E groaznic să te gîndeşti cît pămînt, cîţi oameni de-ai noştri sînt în puterea lor...

Răsuflă greu, îşi muşcă buza şi-şi întoarse capul. După ce puse din nou în foc varga de fier, Rubţov privi îngîndurat la scînteile albastre din jurul metalului ce se încingea şi continuă cu glasul lui de bas:

— Anul trecut, la aniversarea lui Octombrie, am fost invitat la uzina de reparat locomotive, care patronează colhozul nostru. Am văzut acolo, la un atelier, cum se îndoia o bucată zdravănă de oţel pentru arcuri de locomotivă. Încingeau o bară pînă devenea albă şi o răsuceau. Dacă-i bun oţelul, atunci cu cît îndoi arcul mai mult, cu atît e mai solid, cu atît mai multă putere are. Şi, în cele din urmă, adună în el atîta putere, încît uite ce namilă de locomotivă ţine

pe el. Iar dacă-l lași să se destindă, dărîmă totul în jur.

— Arcul e arc. Ce vrei să spui, tată ?

— Vreau să spun că cu cît mă gîndesc mai mult la război, cu atît mai des îmi aduc aminte de arcul acela. Uite, bunăoară, Napoleon : ne apăsa, ne apăsa, și noi ne-am îndoit cît ne-am îndoit, dar și cînd ne-am destins, n-a mai rămas nici urmă de Napoleon. Iată de ce mă gîndesc la arc. Dușmanul sîngerează rău, înaintînd. Iar arcul se încordează, se încordează și cînd se va destinde n-o să mai rămîie din Hitler, nici neam din neamul lui. Iată ce fel de oameni sîntem noi. — Ignat arătă cu degetul lui noduros inscripția pe care n-o isprăvise încă : Aveți răbdare, țineți minte vorbele mele: cînd se va destinde arcul, o s-o șteargă fasciștii de la noi ca iepurii... Nu mă tem decît de un singur lucru : o să aibă cine s-o mai șteargă ? O să mai vezi teafăr vreunul din ei ?

— De-ar veni mai repede ziua aceea ! strigă Musia.

Cuvintele colhoznicului comunist îi luminaseră, într-un fel nou, evenimentele înfricoșătoare : orașul natal cuprins de flăcări, cadavrele de pe drumuri, satele distruse...

Rubțov își îndopă luleaua și o vîrî între dinții lui galbeni, tari. După aceea, își văzu de gravat și rămase tăcut, pînă isprăvi inscripția. Atunci puse varga de fier jos, strivi focul cu picioarele și, mulțumit, își admiră o clipă lucrul :

— ...Ei, ajunge cît am stat la taifas. Rămîi cu bine, frumoaso, odihnește-te aici, la noi, dar gîndește-te la drum.

Șchiopătînd, porni sprinten, cu pasul unui om tînăr spre fundul rîpei și se făcu nevăzut printre tufe. Peste cîteva clipe se auzi din depărtare glasul său gros, tunător, ale cărui intonații arătau că președintele mustra de zor pe cineva.

— Iar trebuie să pornesc ! rosti Musia cu amărăciune, privind rămășițele rugului care mai fumega încă.

— Mă întreb : cînd oare o să se isprăvească cu toate acestea ? oftă și Matriona Nikiticina, strivind cu grijă fiecare cărbune aprins. Ce bine trăiam, ce

viață frumoasă... Și acum, stau și mă tot gîndesc: o mai fi trăind bărbatul meu sau zace undeva pe cîmp, mort, și soarele îl frige, și un corb îi dă tîrcoale, și n-are cine să-i închidă ochii și să gonească muștele de pe el? Lui Hitler ăla, i-aș rupe beregata cu dinții!

Matriona Nikiticina strigă, aproape, aceste din urmă cuvinte. Era ciudat să vezi răzvrătirea acestei femei. Ceva la ea te făcea să ai viziunea unui fluviu mare, domol, care umflat de ploi izbucnește deodată, năvalnic, ieșind afară din albie.

„Oare pînă unde s-a îndepărtat frontul? Și cît timp o să mai trebuiască să merg în urma lui?" se întrebă Musia dusă pe gînduri.

Matriona urmă:

— Cîteodată parcă-l văd: șade rănit, sub o tufă, sîngele îi curge șiroaie, buzele îi sînt uscate de fierbințeală, și mă cheamă... În jur, oamenii se luptă cu fasciștii; nimănui nu-i pasă de el... Iar el mă cheamă, mă tot cheamă, și numai niște muște rele bîzîie în jurul lui. Nu, de mi s-ar spune acum: „Lasă totul baltă, Matriona, du-te, fă-te infirmieră", m-aș lepăda pe loc de toate, mi-aș părăsi și copiii, și gospodăria, și aș pleca. Dacă n-aș avea cum să-l ajut pe al meu, poate că i-aș ajuta altcuiva. Și...

— Motrea! Nikiticina! răsună de undeva, de sus, un glas de femeie.

Matriona Nikiticina tresări, își șterse ochii cu palma și redeveni cea de totdeauna, ca și cum torentul de ape umflate de ploi s-ar fi scurs, iar fluviul ar fi revenit în albia lui, reluîndu-și din nou cursul domol și măreț.

— Viu îndată! Nu puteți să vă lipsiți nici o clipă de mine! Musia, dacă ai nevoie de ceva, mă găsești pe la vaci. Sau spune-i lui Volodka, ori Irișkăi — ei o să mă găsească mai repede.

Se urcă ușor, în fugă, pe o potecuță bătătorită printre tufe de arin, și de acolo, de după creasta malului, i se auziră vorbele adresate pesemne tot Musiei:

— ...Da, vorbește el drept, socru-meu: are să se destindă arcul! Și încă cum!...

9

Pe cînd Ignat Rubţov, folosind căile pe care numai el le cunoştea, organiza legături cu lumea dinafară, procura informaţii despre situaţia frontului şi chibzuia asupra itinerariului, Musia trăia în „Rîpa Vacilor", cum porecliseră colhoznicii „Plugarului Roşu" noua lor aşezare.

Fata făcu repede cunoştinţă cu toţi locuitorii bordeielor, învăţă să recunoască renumitele vaci recordiste, ba chiar, spre mirarea tuturor văcăreselor, fu primită în mod paşnic de către impunătorul taur Pan, al cărui caracter morocănos şi apucături arţăgoase erau atît de bine cunoscute în tabără, încît pînă şi ciinii ocoleau, cu coada între picioare matahala aceea uriaşă, musculoasă, înzestrată cu o putere sălbatică. Animalul acesta bătăios, cu aer domol, respectabil, căuta întotdeauna pe furiş cu ochiul rotund, injectat, pe cineva pe care să-l poată mîngîia pe spinare cu coarnele sale scurte, puternice, sau cel puţin să-l strîngă, pe neaşteptate, cu crupa de gard. Dar spre uimirea crescătoarelor, el se purtă prietenos cu noua locatară a Rîpei Vacilor. Cum o zărea pe Musia, de departe, Pan mugea cît îl ţineau rărunchii, îşi zăngănea lanţul şi scoţîndu-şi prin gard capul lui frumos şi tîmp, lua chiar din palma fetei un cartof sau o mînă de iarbă, atingîndu-i încetişor mîna cu buzele sale calde, catifelate.

Tabăra colhoznică statornicită în desişul pădurii seculare făcu la început, asupra Musiei, o impresie ciudată. Era lucru de mirare să vezi trăind oameni în aceste locuri neumblate, în care timp de veacuri tăcerea nu fusese întreruptă decît de ciripitul păsărilor, de vuietul vîntului şi de urletul fiarelor. Dar mai mult ca orice o uimea pe Musia iuţeala cu care se aşezaseră în rîpă, grija cu care îşi păstrau în condiţii neobişnuit de grele deprinderile şi formele de viaţă dragi, aduse de la gospodăria lor bogată, de pe ogoarele întinse, atît de bine îngrijite, ale „Plugarului Roşu".

Dimineața, cînd cele dintîi raze de soare, răzbind prin frunzișul bogat al copacilor, străbăteau ca niște sulițe de aur negura cenușie, cețoasă, dintre trunchiuri, brigadierii își trezeau oamenii. De pe fundul rîpei, unde printre pietre susura un pîrîiaș rece, se auzea larma celor care se spălau. Pe malul pieptiș, unde se înălța acum cubul întunecat al magaziei mutate, topoarele constructorilor loveau de zor, ca niște ciocănitoare. Răsunau clinchete dese, melodioase: lîngă o buturugă de stejar, de care erau prinse o menghină mică și o nicovală, Ignat Rubțov, strîngînd în clește o bară de fier încinsă, făurea vreo sculă de trebuință gospodăriei. Și lucra bătrînul voinicește, făcînd să sune nicovala într-o stranie melodie. Copiii, doi cîte doi, ținîndu-se de mîini, învîrteau roata de la forja de campanie.

Din rîpă, în fundul căreia se gătea lîngă pîrîu mîncarea de dimineață, fiartă în cazane de tuci, venea miros de bucate. Mașinile centrifuge de la separatoare se învîrteau cu vuiet surd; pistoanele mașinilor de bătut unt umblau zgomotos. În peștera mare, răcoroasă, de la adăpostul unui brad, Varvara Saikina, îmbrăcată în halat alb, primea de la mulgătoare laptele spumos, căldicel. Pe Musia o bucura deosebit de mult faptul că în mijlocul preocupărilor zilnice, gospodărești, ale taberei din pădure, nimic nu-i amintea de primejdia înfricoșătoare în încercuirea căreia trăiau acești oameni. Era o mică insuliță de viață sovietică, pe teritoriul în care fasciștii încercau să-și stabilească ordinea.

Matriona Nikiticina îi povesti într-o zi rîzînd noii sale prietene, cum că abia atunci cunoscuse cu adevărat toate femeile cu care trăise și muncise cot la cot atîția ani. Acolo, în inima codrilor, oamenii deveniseră mai grijulii, mai uniți, mai exigenți față de ei înșiși. Poate că tocmai această respectare migăloasă a regulilor și obiceiurilor traiului colhoznic îi ajuta să rabde mai ușor dorul de casă și greutățile vieții din pădure.

Curînd, Musia nu se mai mira de loc şi începu să se simtă atrasă de viaţa taberei. La început ajuta cui putea, la întîmplare, dar acest lucru nu o mulţumea. Doar tocmai în aceasta consta tăria orînduielii impuse de Ignat Rubţov, că fiecare îşi cunoştea rolul şi se achita conştiincios de el. Cînd Musia înţelese acest adevăr, se prezentă la preşedinte — care, ajutat de copiii mai mari, tocmai monta la forja de campanie cercuri pe un butuc de roată demontat — şi-i declară că se săturase să mai mănînce degeaba şi că dorinţa ei era să muncească undeva, după puterile ei.

Rubţov îi aruncă fetei o privire aprobatoare şi, fără să se întrerupă din lucru, o întrebă :

— Dar ce anume îţi place ? Uită-te în jur şi apucă-te de treaba care ţi-o fi mai pe placul inimii.

Musia ştia ce ocupaţie i-ar fi plăcut. Îi erau dragi viţeii — mici, pestriţi, veseli, cu picioarele lungi, subţiri, şi, după cum i se părea ei, „toţi la fel".

— Bine, — rosti Ignat, cercetînd cu o privire critică, butucul roţii pe care atunci îl forase şi care fumega încă, — bine, creşterea viţeilor e un lucru de răspundere. Să-i spui babei Praskovia că preşedintele te-a pus sub comanda ei. Viţeii ăştia sînt o bogăţie. Te pomeneşti că ai să-ţi cîştigi unul pentru zestre, din zile-muncă. La noi, la „Plugarul Roşu", ştii ce fel de zile-muncă au fost...

10

Şi iată cum Musia Volkova, care se pasiona pentru orice lucru interesant, începu să se specializeze într-o nouă direcţie, sub conducerea babei Praskovia, crescătoarea de viţei cea mai cu experienţă din colhoz. După ce învăţă să-i deosebească nu numai după nume, ci şi după caracter, fata începu să le facă şi mîncarea, să le schimbe aşternutul, să-i hrănească, să-i curete, să-i lecuiască, Îi plăcea cel mai mult

staulul rezervat celor mici, „creșa“, cum spunea baba Praskovia unui ungher în care, lăsați deocamdată la mamele lor, erau așezați viteii din „seria de rîpă“ — Beriozka, Sosenka, Ialocika, Poleanka și Dubok, mic tăuraș căpățînos, jucăuș, care se ținea însă cam nesigur pe picioarele lui lungi, crăcănate.

Praskovia Nefedova era cunoscută în tot colhozul datorită firii sale arțăgoase. Dar fata descoperi repede în bătrîna aceea veșnic nemulțumită și cicălitoare, un suflet bun, cald și deschis. Baba începu prin a o da afara pe fată din adăpostul viteilor, pretextînd că „sperie tăurașii“ cu rochia ei de mătase; dar ceva mai tîrziu mută cu propriile ei mîini rucsacul cu lucrurile „amărîtei“ în micul bordei săpat chiar lîngă adăpostul viteilor. În cele din urmă o sili pe Musia să doarmă chiar în patul ei, iar ea se culcă pe jos.

Musia se mută bucuroasă la noua ei șefă. Îi venea greu s-o strîngherească pe Matriona Nikiticina, iar crescătoarea de viței i-o amintea fetei pe bunicuța ei cea șchioapă, care o răsfățase și o iubise atît de mult. La rîndul ei, ea îi ajuta Praskoviei să-și rabde mai ușor singurătatea. Pe deasupra, baba mai avea o meteahnă cunoscută oamenilor din colhoz: îi plăcea să vorbească și-i trebuia un ascultător.

De altfel, acest cusur nu o supăra prea mult pe Musia. Bătrîna, cu trecutul ei plin de întîmplări felurite, povestea într-un chip interesant, viu și nu se repeta niciodată. Iar atunci cînd venea vorba de viței — subiectul ei preferat — băbuța povestea cu o deosebită măiestrie și Musia asculta fără să obosească tot felul de povețe privind îngrijirea micilor animale.

Din cele povestite de bătrînă, reieșea că fiecare viței își avea specificul său și cerea un tratament aparte. Bătrîna nu se mai sătura vorbind de poznele Poleankăi cea jucăușă sau de capriciile răsfățatei Ialocika, care făcea nazuri la mîncare, și pe care, ca s-o convingi să mănînce, trebuia s-o scarpini pe grumaz; mai era și Sosenka cea mîncăcioasă și prostuță, care, „dracu' știe de ce,“ nu se potrivea, ca soi, „nici cu mă-sa, nici cu tat-su“ și care căuta mereu să dea la o parte pe vecinii săi de la masă, ca să nu mai vor-

bim de Dubok cel ticălos şi cu ochi somnoroşi, sclipitori ca două iezăre şi în care baba ştia să citească o melancolie prefăcută amestecată cu cea mai mare viclenie. Bătrîna era ferm încredinţată că munca ei, de crescătoare de viţei, era cel mai important lucru de pe pămînt. Cînd se întîmpla vreodată o cît de mică încălcare a „intereselor" viţeilor, baba îşi ştergea mîinile de şorţ, îşi lega cu o mişcare hotărîtă broboada sub bărbie şi pornea vitejeşte la luptă cu Matriona Nikiticina, şi chiar cu Ignat Rubţov, de care, de altfel, se cam temea în sinea ei. Pledînd de parcă ar fi fost vorba de lucruri de strictă trebuinţă pentru propria ei casă, baba visa nişte stăuleţe şi nişte lădiţe de hrană speciale, aşa cum văzuse cu un an în urmă la Expoziţia Agricolă.

— Să mor fără de împărtăşanie şi neprohodită, să n-am parte de cruce pe mormînt, — îi spunea ea Musiei, într-o zi, — dacă n-am să-i smulg zgîrcitului de Rubţov nişte lădiţe la fel cu acelea ! De mine nu scapă cu una cu două dracu' ăsta şchiop, că eu nu-l iert !

— De lădiţe ne arde nouă acum ? E război, ne-au cotropit fasciştii !

Bătrîna îşi dădu seama că fata are dreptate şi căzu pe gînduri. Dar găsi pe loc răspunsul.

— Aşa e ! Numai că, dragă doamne, n-a venit el la noi pe vecie ! Fascistul, fetiţo, e ca holera : seceră cît seceră, şi pe urmă îşi pune coada pe spinare şi p-aci ţi-e drumul ! Mă mir eu, ce-o fi păzind domnul dumnezeu de-a lăsat pacostea asta să ne cadă pe cap aşa, din senin !

Într-un colţ din bordeiul babei se vedeau icoane negre, de lemn, pătate de muşte, roase de carii. Nu voise să le lase în sat, „să fie pîngărite de Antihrist", Baba era religioasă, dar avea un dumnezeu al ei, simplu. El ocupa în ochii ei un loc ceva mai sus de preşedintele colhozului : de la el putea să capete prin rugăciuni cîte ceva fie pentru ea, fie pentru crescătoria de viţei ; uneori îl mai şi certa puţin :

— Auzi, Maşenka, cînd a început războiul, eu păcătoasa de mine, am dat fuga la biserică, la cincisprezece verste, auzi, cînd era la noi munca cea mai în toi. Cel puţin o zi şi jumătate de muncă s-a dus! Şi am mai cumpărat şi o lumînare, şi i-am pus pe blid şi popii... n-am cruţat nimic, şi să vezi cum mă rugam de el: „Doamne Isuse, să nu laşi pe afurisiţii de Antihrişti pînă la colhozul nostru, să nu ajungă viţeluşii mei purtaţi pe drumuri!“ Şi ce crezi? Nu m-a ascultat! Uite, am ajuns în codru, în rîpă, de trăim ca fiarele... Şi pe nepoţeii mei, pe copilaşii aceia nevinovaţi... Aci obrazul băbuţei se schimonosi, începu să lăcrimeze şi-şi ridică la icoană ochii plînşi, mînioşi: Dar tu ce păzeşti? Nu ţi-e ruşine? Ai lăsat ca diavolii ăia să-i calce pe copilaşi cu tancul lor...

Cînd n-avea treabă la crescătorie, cînta cu glăsciorul ei tremurat cîntece ţărăneşti, vechi, triste, iar Musia, prinzînd melodia, îi ţinea isonul fără cuvinte.

Glasul noii îngrijitoare de viţei, sonor şi curat ca apa de la izvorul din fundul rîpei, o cuceri cu desăvîrşire pe baba Praskovia, care, înainte de a se fi măritat, fusese cea mai bună cîntăreaţă din satul ei. Cînd află că ajutoarea ei chiar urmează o şcoală unde învaţă să cînte, bătrîna începu să-i arate atîta duioşie şi devotament de parcă Musia ar fi fost cel mai mic şi cel mai lipsit de apărare dintre toţi viţeii.

Seara, cînd în rîpă se lăsa amurgul şi numai pe creştetele bătrînilor pini de pe creastă mai stăruia văpaia apusului, fetele şi femeile mai tinere se aşezau pe două trunchiuri de copaci doborîţi la marginea unui locşor bine bătătorit, curat. Aceste bîrne ce începuseră să capete luciu, de mult ce se şezuse pe ele, înlocuiau poieniţa înconjurată de bănci din faţa clubului colhozului, unde se adunau ele în ceasurile de răgaz.

Varvara Saikina prindea să cînte din balalaică, şi în sunete simple de strune, fetele dădeau drumul cîntecului:

„Drăguţul meu e ca viţelul,
Dar nu prea seamănă cu el:
Viţelu-i blînd şi drăgăstos,
Drăguţul meu nu e de fel“.

Strigăturile se ţineau lanţ, una după alta, din ce în ce mai poznaşe; călcîiele cîntăreţelor loveau tot mai tare pămîntul bătătorit. Glasurile puternice, ascuţite, şi sunetele balalaicii trezeau din somn pădurea, stîrneau păsări adormite care zburătăceau foşnind din aripi şi se mistuiau în întunericul cald. Deodată însă, în toiul veseliei, una dintre femei suspina:

— Pe unde, oare, o fi acum drăguţul meu?

Balalaica tăcea, cîntecele încetau, femeile şi fetele se aşezau mai aproape una de alta şi începeau să vorbească în şoapte, amărîte, despre ceea ce săvîrşeau fasciştii la „Plugarul Roşu", despre bărbaţii şi logodnicii care luptau cine ştie pe unde.

Într-o asemenea clipă de linişte, baba Praskovia, care era nelipsită de la aceste şezători, o convinse pe Musia să le cînte bucata ei preferată.

Stelele, puzderie, se aprindeau pe cerul de august. Din depărtare, luna, care încă nu se vedea, făcea să se profileze zidul crestat al pădurii. Pinii vuiau neliniştit, tainic. În noaptea răcoroasă vîntul mişca din cînd în cînd frunzele arinilor şi alunilor care şopteau, trezite parcă din somn. În tăcerea aceea, cîntecul unei seri de iarnă, cu viscol şi nămeţi, povestea singurătăţii poetului surghiunit avea un răsunet cu totul deosebit.

Nu, nici chiar la Moscova, în faţa sălii amuţite, în cea mai fericită zi din viaţa ei, nu cîntase Musia aşa cum cîntă acum, în pădure, în faţa acestor femei care răbdau cu demnitate greutăţi neînchipuite. Ai fi zis că melodia umplea spaţiul nemărginit, ajungea pînă la stelele strălucitoare. Şi cînd Musia, cu o neprefăcută emoţie, sfîrşi îngînînd încet: „Să bem de necaz; unde-i paharul? Inima se va înveseli!", auzi, da, auzi, pogorîndu-se o tăcere atît de deplină, încît, desluşi pînă şi strigătul înfundat al bufniţei şi suspinele înăbuşite ale ascultătoarelor care aproape nici nu se mai vedeau în întuneric.

Hohote de plîns, stăpînite, ajunseră la urechile ei. Făcu un pas înainte şi o văzu pe Saikina cea dolofană şi întotdeauna veselă plîngînd cu capul rezemat de balalaică.

În noaptea aceea răcoroasă de august, fata înțelese că odată, poate nu așa curînd, avea să devină sigur o cîntăreață la fel cu femeia aceea minunată care o sărutase cîndva în culisele teatrului de la Moscova.

11

Într-o zi, dis-de-dimineață, cînd Matriona Nikiticina, gata îmbrăcată, își hrănea în grabă copiii înainte de a pleca la crescătoria de vaci, Ignat Rubțov intră în bordei. Strigă din prag „Noroc!", își mîngîie nepoții, vorbi despre niște treburi mărunte și, pufăind din luleaua strînsă în pumn, se apucă să reamintească o veche poveste cu președintele colhozului vecin, „Luptătorul", care încercase să-l păcălească la un schimb de puieți de soiuri miciuriniene pe soiuri de albine, și pe care el, Rubțov, om dibaci, îl dovedise.

Matrion Nikiticina, care își cunoștea bine socrul, îl privea tot mai îngrijorată. Simțea că omul acesta de ispravă, de obicei zgîrcit la vorbă, tărăgăna dinadins vorba, neputînd să se hotărască să-i spună ceva neplăcut. Inima i se tulbură.

— S-a întîmplat vreo nenorocire, tată? Spune odată, nu mă chinui, îl rugă ea în cele din urmă.

Președintele colhozului își încruntă sprîncenele stufoase și, scoțîndu-și pe îndelete o așchie din palma lui bătătorită, răspunse:

— Ce nenorocire să se-ntîmple? Am o treabă cu tine. Hai, copii, ștergeți-o afară, că vreau să am cu mama o convorbire pe linie de partid.

După ce călcîiele goale ale nepoțeilor tropăiră pe treptele de pămînt, Ignat își duse la gură mîna în care se înțepase, apoi rosti:

— Eu și cu tine, Matriona, sîntem amîndoi comuniști. Adunarea de partid e deschisă. Hai să hotărîm care din noi să ducă aurul.

Matriona Nikiticina se întrebase şi ea de multe ori: cui i se poate încredinţa să ducă mai departe această povară neobişnuită, şi de fiece dată se temuse ca nu cumva să fie chiar ea aleasă ca să plece la drum cu comoara.

Gonise însă gîndul acesta ca pe o muscă sîcîitoare.

— Maşa e o fată de nădejde, dar e încă un copil. Nu poate să-şi ia singură această răspundere. O să trebuiască neapărat s-o însoţească unul din noi.

O clipă, Matriona Nikiticina îşi aminti groaza pe care o simţise atunci, pe drum, cînd coloana de fascişti ajunsese din urmă cireada. Apucînd păpuşa de cîrpe a Irişkăi aruncată pe pat, o strînse la piept şi şopti:

—Tată, dar am copii. Cum să plec?

— Nu mă gîndesc la gospodărie; cu tabăra ştiu că n-ai scoate-o la capăt mai prost ca mine! tună Ignat, pocnindu-se cu ciudă peste piciorul mutilat. Uite, blestemata de amintire nu mă lasă! Şi eu, dacă plec... ştii şi tu cîte parale fac, umblînd pe jos. Iar drumul nu-i uşor: păduri, rîpe... Şi cu căruţa cam greu să te strecori prin spatele fasciştilor...

Ignat era peste măsură de tulburat şi nu putea ascunde acest lucru. Cînd îşi punea pipa în buzunar, cînd o scotea. Mîinile sale mari tremurau. Cicatricea de pe obraz i se făcuse stacojie şi parcă se umflase. Era vădit că îi venea nespus de greu să vorbească şi că fiecare cuvînt îl costa mult:

— Eu, noro, e mult de cînd mă gîndesc şi mă tot gîndesc. Să zicem că am rămîne deoparte; avem şi aşa destule griji pe cap; ne-ar fi foarte uşor să spunem: uite, frumoaso, traista, ia-ţi mîncare de drum şi mergi sănătoasă. Nu-i aşa? Dar dacă judecăm cinstit, avem noi dreptul, ca membri de partid ce sîntem, s-o lăsăm pe fetişcană să întîmpine singură atîtea riscuri? Ştii doar ce comoară reprezintă...

Matriona Nikiticina tăcea. Cu degete tremurătoare potrivea hăinuţa păpuşii cu o exagerată atenţie, îi desfăcea cutele. Ignat se învîrtea şchiopătînd în jurul mesei şi a butucilor ce ţineau loc de scaune.

— Îl am mereu înaintea ochilor pe bătrînul acela. Trupul începea să i se răcească şi el ne ruga: „Juraţi!" Şi Maşa spune că n-a fost membru de partid. Dar noi sîntem! Cine să se ducă, spune?

Femeia strînse iar păpuşa la piept, de parcă ar fi vrut cineva să i-o ia cu sila.

— Dar Zoia n-are decît trei anişori, şopti ea cu glas abia auzit. Mai are nevoie de mine.

Ignat se aşează la masă, cu mîinile împreunate strîns în faţa lui. Tăcu îndelung trăgînd mereu din luleaua care scotea un fum des. Chipul i se încordase, se făcuse roşu; vine albastre i se iviseră pe tîmple, ca şi cum ar fi ridicat de pe pămînt o povară grea, peste puterile lui.

— Ai să mergi tu, Matriona Rubţova, rosti el în cele din urmă, răguşit, cu răsuflarea întretăiată. Ai să mergi tu, fiindcă altă soluţie nu e. De nepoţi o să am eu grijă, răspund de ei în faţa ta şi a băiatului meu.

— Şi... cînd ar urma să plec? întrebă Matriona Nikiticina.

O clipă mai tîrziu se ridică brusc în picioare şi se întoarse cu spatele.

12

În vremea asta, baba Praskovia şi cu Musia şedeau în bordeiul babei şi mîncau cîte o strachină de iaurt cu mai multe felii de pîine de tărîţe uscată. Avînd în faţa ei o fiinţă care o asculta bucuros, fără vorbe de ironie, şi chiar fără acele sclipiri de rîs ironic în ochi, care nu-i plăceau de fel, crescătoarea de viţei dăduse drumul la morişcă pe tema ei preferată:

— Bine ai grăit, fetico. Aşa e. Comoara asta a ta e trecătoare, e deşertăciunea deşertăciunilor. La ferme de lăptărie, auzi tu, la crescătorii de viţei, acolo să-ţi cauţi comoara. Păi, ce crezi? Pe pămînturile noastre nu vine bogăţia decît cu vite bune. Se mai găseşte cîte o zănatică de soiul Varkăi Saikina care tot trăncă-

neşte că baba Praskovia ar fi „prea sfîntă născătoare de viţei", şi cîte şi mai cîte. Dar cu am să-i spun roşcatei de la obraz: „Proasto, nechibzuito! Da' unde ţi-au crescut recordistele? Hai? La baba Praskovia, în crescătoria ei — asta-i! Ia spune, fluşturatico, de unde porneşte faima ta, hai?" Păi, n-am dreptate?

Bătrîna o privi pe Musia cu un aer triumfător, ca şi cînd ar fi avut, într-adevăr, în faţa ei pe veşnica ei adversară, Varvara Saikina, apoi avu un zîmbet misterios şi, aplecîndu-se peste masă, şopti în mare taină: Dar ce crezi tu, renumita noastră Matriona cum a început totul? Cu o viţea, puicuţo, cu una singură. Căprioara. Şi ce a fost ea înainte de a avea această viţea, ştii tu? Cea din urmă cerşetoare! Pe dumnezeul meu! A vorbit despre asta chiar ea, la adunare, cînd au numit-o în sovietul regional. Chiar aşa a zis: „Am fost săracă, cerşetoare, cetăţeni". Toată lumea a auzit...

Tăcerea se aşternu pentru o clipă în bordei. Linguriile de lemn se loveau de marginile castronului de aluminiu. Drept răspuns la cine ştie ce gînduri iscate de această convorbire, Musia începu să îngîne încet cîntecul trist pe care îl auzise de la Matriona Nikiticina şi care îi plăcuse atît de mult:

„Sînt frumoasă, sînt frumoasă,
Numai straie bune n-am,
D-aia nimenea nu vrea
De nevastă să mă ia..."

Baba îşi puse lingura la o parte şi-şi uni glasul său hodorogit, dar plăcut şi inimos, cu al fetei.

„...Azi mă duc la mănăstire,
Să mă rog lui dumnezeu;
M-oi ruga cu lacrimi grele,
Să mă mîntuie de rău."

— Ce caraghioasă e! Şi-a găsit pentru ce să verse lacrimi grele! se întrerupse Musia deodată. Mare nenorocire: e prost îmbrăcată! Dac-ar munci mai mult, s-ar îmbrăca şi ea ca lumea. Auzi, să bocească, să se roage lui dumnezeu... Ce prostie!

Baba o privi pe Musia cu un zîmbet plin de bunătate şi nu era sigură dacă fata vorbeşte serios sau îşi bate joc de ea. Dar fata continua să mănînce din iaurt fără să-i pese de nimic.

— Mă uit la voi, tineretul de astăzi, sporoväi baba. Nu pricepeţi nimic, nimic! „Dac-ar munci mai mult!"... E uşor de zis. Dar eu pînă m-am cununat, am umblat cu aceeaşi rochie de stambă, care ajunsese petic pe petic. Aceeaşi, şi de sărbători, şi la muncă, şi la oameni buni. „Dac-ar munci!"... Dar unde vrei să fi muncit? Vouă vă vine uşor, acum. Bună ziua, unde doriţi să vă numim? La fermă ori la crescătoria de viţei? Sau, înălţimea voastră colhoznică, poate că doriţi să învăţaţi, să vă faceţi agronom ori veterinar? „Dac-ar munci"... Ştii că ai haz? La noi, la Kliuci, bagă de seamă, era un sat bogat, cu mult negoţ, dar zău, nu mint: dacă nu o jumătate, o treime sigur îşi luau traista pe umăr şi îndată după lăsatul de brînză porneau pe sub ferestrele altora: „Faceţi-vă milă şi pomană, pentru Hristos!" De-ar munci mai mult! Sigur, vouă, ce vă pasă!

Musiei tare îi mai plăcea s-o audă pe bătrînă povestind despre trecut. Plecîndu-şi ochii în jos şi stăpînindu-şi zîmbetul, o întrebă:

— Dar de ce cerşeau, erau bolnavi?

— Sigur, erau şi unii bolnavi, răspunse baba, privind-o ironic. Da, erau şi bolnavi. În părţile noastre, cu recolte proaste, numai de rapăn se chinuiau, ca să nu mint, vreo jumătate din locuitorii plăşii. Te pomeneşti că voi nici n-aţi auzit de boala asta. Tot capul ţi se acoperea de bube, ca o căciulă. Cînd mi-o amintesc, fetico, mă ia cu frig. Da, erau şi bolnavi; numai că la cerşit mergeau mai mult cei sănătoşi. Un bolnav cum vrei să meargă? Ăla zăcea sub icoane, aştepta să vină moartea să-l ia...

— Dar de ce aştepta? Ar fi trebuit să se ducă la spital, să se caute.

Bătrîna dă deznădăjduită din mîinile ei uscăţive:

— O-of, doamne, dumnezeule, dar tare mai eşti năucă, Maşenka. Zău că nu pricep ce vă învaţă pe

voi la școală, la Comsomol. La ce fel de spital puteam noi să mergem pe atunci ? Am avut unul singur, al zemstvei [1], pentru tot județul, dar și pînă la el aveai de făcut vreo treizeci de verste și mai bine. E drept, acei care aveau cai, se duceau la spital. Numai că ăia care aveau cai nu boleau de rapăn. Iar unul sărac, sărmanul, putea să dea de șapte ori ortul popii, pînă să ajungă la spital. Acum cred și eu că vă convine : spital, doftori, felceri... S-a învățat lumea cu prea mult bine. Dar atunci n-aveai ce face decît să te duci la o babă. Dar chiar și acolo să nu cumva să te fi dus fără cinci ouă, că altfel nu te descînta. Auzi, spital ! Să mori de rîs !...

Apucîndu-și lingura, baba începu să mănînce cu înverșunare iaurtul. Mînca repede, zgomotos, cu poftă.

Tabăra de pădure s-a trezit. Au trecut mulgătoarele zornăind din donițe ; ca niște greieri în fîn se aud ciocanele ascuțind coasele ; niște roți de căruță huruie undeva ; dincolo de rîpă mugesc vacile. Varvara Saikina suduie cu glas țipător și atît de tare, de se aude prin toată tabăra.

— A făcut ochi, balalaica ! șoptește cu ciudă baba și-și pune lingura la o parte, după ce a lins-o bine. Apoi aruncă o căutătură piezișă spre icoanele înnegrite, își face în grabă de trei ori semnul crucii și deodată, amintindu-și pesemne ceva interesant, se mută mai aproape de Musia : Uite, tu nu crezi că la noi, uneori, sate întregi mergeau la cerșit. Întreab-o pe Motrea, pe Nikiticina, și are să-ți spună.

Ochii babei se aprind. Zbîrciturile din jurul lor pornesc în toate părțile ca niște raze mici, ascuțite, și Musia simte că bătrîna are iar ceva de povestit.

— ...Ți-am mai spus odată, că Matriona Nikiticina a noastră a început să-și facă drum în viață cu o viței. Îi zicea vițelei Căprioara. O fi adevărat sau nu, dar am auzit cu urechile mele de la niște muieri din Mi-

[1] Așa se numeau, pînă în 1917, organele locale de administrație autonomă, avînd în sarcina lor o parte din instituțiile școlare, sanitare și rutiere. (n.t.)

galovo. Într-o zi de iarnă, Matriona şi cu frăţîne-su Kolka se întorc de la Podlesie la ei, în Migalovo, cu traistele goale, că în ziua aceea nimeni nu le-a dat nimic de pomană. Şi cum merg aşa pe cîmp, ce să vezi? Se stîrneşte un viscol, un viscol de nu-ţi mai vedeai nici mîinile. Merg, care va să zică, orfanii cu opincuţele lor aşa de îngheţate, de s-aude cum bocănesc, de parc-ar fi de lemn, şi gerul i-a pătruns pînă la oase. Altă năpastă: au pierdut urma drumului, că pe unde merg, peste tot zăpada-i pînă la brîu. Mare pacoste! Şi dacă văd ei că i-au lăsat puterile, se aşază pe un gard şi încep să cîrtească împotriva lui dumnezeu: „Of, doamne Isuse, unde ţi-s ochii şi unde ţi-e dreptatea? Oamenii mănîncă plăcinte cu ceapă, şi plăcinte cu hrişcă, şi plăcinte cu varză, iar noi... nici măcar o coajă de piine, de ne-au lăsat de tot puterile. Vrei să crăpăm?“ Era prin preajma lui sfîntul Nicolae. Ştii şi tu ce ger dă în acele zile pe la noi!

— Şi-au găsit şi ei cui să se roage! zîmbi Musia, privind-o şiret pe babă.

Dar povestea începea s-o intereseze. Prea frumos şi sfătos povestea bătrîna. Îşi puse şi ea lingura jos, îşi propti bărbia în palmă şi în ochii ei se citea atîta interes, încît bătrîna îi iertă observaţia ironică.

— Nu te vîrî în vorbă, ascultă ce a fost mai departe. Şi cum îl ocărau pe dumnezeu şi cîrteau împotriva lui, se pomenesc cu un moşneguţ slab, cărunţel, cu o mutră cam posacă. Iese din viscol şi le spune: „Dar de ce măi, ţîncilor făr' de minte, rostiţi asemenea vorbe despre dumnezeu?“ Da' Motrea noastră, care şi cînd era fetiţă era foarte isteaţă, îi răspunde răspicat, ca la conducerea colhozului: „Dar cum, tovarăşe moşulică, cum să nu ne supărăm pe el, dacă el a uitat de noi, orfanii, şi ne lasă să pierim pe cîmpul gol, fără să-i pese?“ Şi după ce l-a criticat Matriona, ce să vezi? În loc de răspuns, bătrînul a tras de o sfoară, pe care o ţinea în mînă, şi numai ce s-a ivit o viţeluşă roşcată. Pesemne că n-o văzuseră în timp ce vorbeau cu el tot din pricina viscolului: „Ei, copii, — zice moşul, — aveţi dreptate. La dumnezeu s-a aglomerat treabă prea multă, d-aia a ieşit neorîndu-

ială. Totuşi, degeaba v-aţi repezit cu critica. Vă dau o viţeluşă, duceţi-o acasă, şi să nu vă mai aud cîrtind împotriva domnului". Şi pe loc se stîrneşte un vîrtej, şi moşneagul ia-l de unde nu-i. Pe urmă, viscolul slăbeşte, vîntul se potoleşte şi stelele se arată pe cer. Privesc orfanii în jur — nimeni. Bătrînelul n-a lăsat nici o urmă pe zăpadă. Şi atunci încep copiii să se întrebe: nu cumva au stat de vorbă chiar cu sfîntul Nicolae? Şi iaca aşa: de la această viţea, de la Căprioara, s-a pricopsit Matriona noastră. Kolea, fratele ei, cică sădeşte acum păduri, ca un om învăţat ce se află, iar Matriona uite-o unde a ajuns — a fost şi la Kremlin, la o consfătuire. Ţine minte vorba mea: cînd o să-l dăm afară pe fascist, fata asta are să intre şi în Sovietul Suprem. Şi toate i-au venit de la o viţea. O fi aşa, ori ba, asta nu ştiu, da' mie mi-au spus babele din Migalovo că a fost chiar aşa. Cît am auzit, atît am povestit şi eu. Pe Căprioara, însă, o mai ţiu şi eu minte. Era cea mai de soi de la „Plugarul Roşu". Recordistele Krasavka şi Malva îi sînt nepoate.

Răsunară paşi pe treptele de pămînt. Era Matriona Nikiticina. Bucuroasă de venirea ei, Musia voi să glumească şi s-o întrebe de întîlnirea ei cu sfîntul Nicolae, şi despre Căprioara, dar expresia neobişnuită, severă, a Matrioanei, o opri.

— Tuşă Prascovia, du-te la viţei, spuse aceasta ciupindu-şi nervos, cu degetele, ciucurii broboadei albe. Trebuie să discut cu Maşa între patru ochi.

— Aşa e, ne-am luat şi noi cu vorba, spuse bătrîna crescătoare de viţei, apoi luă o ulcică cu gît subţire şi vărsă în strachină bucăţi galbene şi grase de iaurt rece. Stai jos, Nikiticina, mănîncă, o să-ţi meargă vorba mai vesel. Da' mult am mai trăncănit astăzi. Maică, maică!...

Matriona Nikiticina tot mai stătea la intrare, împletind şi despletind cosiţe din franjurile şalului. Părea a fi pe deplin absorbită de această ocupaţie fără rost. Musia simţi că venise cu o veste urîtă, ghici cu care anume şi se îngrozi.

— Trebuie să plec? întrebă ea, cu glas abia auzit.

În vocea ei se simţea nădejdea că poate se înşelase, că poate Matriona Nikiticina nu venise pentru asta. Dar femeia încuviinţă cu capul.

— Da, mîine.

Fata se lăsă pe o bancă. Oasele i se topiră, parcă, în trupul vlăguit dintr-o dată. Mîinile n-o mai ascultau.

— O să mergem împreună.

Musia tresări.

— Cum? Mergi şi dumneata?

Matriona Nikiticina încuviinţă încet din cap. Era tristă şi îngîndurată, dar Musia nu băgă de seamă. Faptul că trebuia să meargă cu această femeie, de care se legase sufleteşte nespus de mult, făcea să nu-i mai pară plecarea chiar atît de groaznică.

— Ce bine-mi pare! Vom fi împreună! Asta-i grozav! Radind toată de bucurie, fata se repezi spre Rubţova şi se lipi de ea. Ştii, sînt grozav de fricoasă. Am visat într-o noapte că mergeam singură cu aurul şi m-am trezit tremurînd ca varga. Cum să-ţi mulţumesc?

— Dar pentru ce să-mi mulţumeşti? suspină Matriona Nikiticina, mîngîindu-i, cu gîndul în altă parte, cîrlionţii aspri.

Expresia de îngrijorare nu-i părăsea chipul ars de soare. Musia îi citi în ochi tulburarea. Abia atunci îi trecu prin cap că viitoarea ei tovarăşă de drum avea copii, pe care trebuia să-i lase acolo, în pădure. Ea nu-şi risca numai viaţa, ci era nevoită să se despartă pentru multă vreme de cei trei copilaşi ai ei. „Ce egoistă sînt! îşi impută fata. Să mă bucur că o mamă se desparte de copiii ei. Nu mă gîndesc decît la mine, numai la mine!"

— Dragă Matriona Nikiticina, lasă-mă să merg singură... Am să ajung... Am să duc sacul pînă la capăt... N-avea grijă, şopti ea.

Femeia suspină, zîmbi, şi zîmbetul ei trecător semăna cu strălucirea fugară a soarelui care a răzbit o clipă prin perdeaua de ploaie.

— Nu poţi pleca singură! Sînt lucruri de prea mare preţ...

Cu gîndul aiurea, Matriona Nikiticina învîrtea în mîini o lingură de lemn. Ca să rupă tăcerea apăsătoare, Musia o întrebă fără veselie în glas:

— Am auzit că ai primit o viţea, Căprioara, de la sfîntul Nicolae.

Femeia o privi cîteva clipe mirată, crezînd, pesemne, că nu auzise bine întrebarea sau că n-o pricepuse. Sprîncenele ei catifelate se încruntară şi ochii i se îngustară, lăsînd să-i fugă spre tîmple zbîrciturile subţiri, ca trase cu acul, foarte expresive:

— Ai timp s-o crezi pe Praskovia? Coţofana asta bătrînă ştie tot: cum m-am ridicat, de unde a venit bogăţia la „Plugarul Roşu"... — ştie, dar îi place să îndruge prostii. Înainte vreme tare le mai plăcea bătrînelor să îndruge asemenea basme, dar ar trebui să le fi uitat de mult. Eu, Maşenka, pe sfîntul Nicolae acela de la care am căpătat viţeaua de mult l-am deschiaburit. Da, da, eu şi cu alţi comsomolişti. Ce bogătan a mai fost acela... Numai secară i s-a găsit ascunsă în gropi vreo cinci tone. Şi toată putrezise. A trecut mult de atunci, dar dacă m-aş întîlni cu el, l-aş apuca şi acum de beregată pe sfîntul acela. Eu, Maşenka, am muncit toată vara pentru viţeaua aceea, din zori şi pînă-n noapte, am înotat în sudoare ca un castravete în saramura lui. O să-ţi povestesc odată viaţa mea — avem un drum lung, o să fie timp destul să vorbim.

Matriona Nikiticina căzu pe gînduri, şi deodată un zîmbet vesel, poznaş, îi descoperi dinţii albi, luminîndu-i şi întinerindu-i faţa oacheşă şi arsă de soare.

— Decît să asculţi basmul cu sfîntul Nicolae, mai bine întreab-o ce i-a venit să lecuiască viţeii de diaree cu aghiazmă. Întreab-o, întreab-o. Tot colhozul a rîs de ea. Într-o primăvară a izbucnit la noi o epizootie — diaree la viţei. Bineînţeles că s-au luat de îndată toate măsurile. În ajutorul veterinarului nostru a venit încă unul de la raion. Am făcut carantină. În sfîr-

șit, tot ce trebuie. Însă pentru Praskovia tot nu era destul. Pe ascuns, ca să nu știe nimeni, s-a apucat și a chemat un popă. L-a dus în crescătoria de viței, și el și-a început farmecele. Dar cînd ieșea popa de acolo, l-a zărit taurul Pan. Știi și dumneata cît de nărăvaș e! L-a zărit și s-a apucat să-l fugărească prin ogradă. Căldărușa și măturica i le-a găsit baba mai pe urmă, la gunoi, și i le-a dus. Dar despre asta nu-i place bătrînei să-și amintească. Că și noi am făcut-o cu ou și cu oțet la o ședință a conducerii!... Ei, și acum ajunge. Am vorbit destul. Nu crezi? Hai să ne grăbim la treburile noastre.

Matriona își desfăcu brațele și o strînse pe fată la piept, adresîndu-i-se pentru prima oară cu „tu".

— Tu și cu mine, Mașa, trebuie să ne pregătim de drum, „drumul cel lung", cum spune cîntecul.

Rămaseră cîtva timp îmbrățișate, gîndindu-se fiecare la ale ei.

13

De data aceasta, pregătirile fură minuțioase.

Ignat Rubțov își dădea seama de primejdiile la care le expunea pe cele două femei trimițîndu-le la drum și voia să prevadă fiecare amănunt.

Înainte de toate, hotărî că nici în înfățișarea, nici în îmbrăcămintea femeilor nu trebuia să fie nimic care să poată atrage privirile fasciștilor. Pe noru-sa, care se îmbrăca totdeauna bine și îngrijit, chiar atunci cînd se ducea la grajduri, o făcu să renunțe la costumul ei, la broboada de lînă pufoasă. Matriona Nikiticina își puse o fustă de barchet, luată cu împrumut de la o văcăreasă în vîrstă, broboada neagră a babei Praskovia, și se încălță cu opinci de scoarță noi — pe care chiar Ignat le împletise și care erau cît se poate de potrivite pentru drumul care o aștepta.

Musia își puse treningul ponosit și bocancii și ar fi putut trece drept un adolescent, dacă n-ar fi avut zu-

lufii aceia blonzi, bogați, care-i crescuseră în timpul drumului și gîtul subțire, feciorelnic. Pentru mai multă siguranță, Ignat o sfătui să-și tundă părul, dar fata se supără atît de tare, încît acesta nu mai zise nimic.

După părerea lui, ele trebuiau să joace rolul de orășence înfometate, plecate să facă rost de alimente în schimbul hainelor. Știa că lăcustele fasciste distrug repede toate rezervele de hrană de la orașe și că sute și mii de oameni, împinși de foamete, porneau pe drumuri cît mai departe, ca să găsească de mîncare. De aceea, sacii lor nu trebuiau să conțină nimic în stare să le dea de gol. Aveau cîte un schimb de rufe, două pături de molton, luate, chipurile, pentru schimb, și cîte o jachetă, mai puțin arătoasă, care să le țină cald la nevoie. Hotărîră să pună bijuteriile într-o traistă, iar traista s-o bage într-un sac mai mare, peste care să toarne un strat de secară. În cazul cînd vreun fascist ar fi pipăit sacul, ori s-ar fi uitat în el, n-ar fi aflat mare lucru : două femei cu puțină secară, pentru fiert.

Ignat Rubțov le sfătui, ținînd seamă că se apropiau ploile de toamnă, să nu înainteze prea mult în pădure, ci să meargă din sat în sat, pe drumuri mici, mai puțin umblate, să nu ocolească decît satele ocupate de inamic, iar de cele libere să nu se ferească, să mîie peste noapte la oameni buni, ca la ele acasă.

Hotărîtă să tragă un somn pe săturate, în vederea drumului ce o aștepta, Musia își luă de cu seară rămas bun de la prietenii ei cei noi, dar nu fu în stare să adoarmă. Rămase cu ochii deschiși, ascultînd țiuitul ascuțit al țînțarilor, suspinele și sughițurile de plîns ale babei Praskovia. Abia se crăpa de ziuă cînd baba o sculă pe fată, plînse cu capul pe umărul ei, o închină de cîteva ori, apoi o petrecu pînă la bordeiul Matrionei Nikiticina, pe o potecuță ce mai mult se ghicea prin negură.

Cei de acolo nu dormeau. O aschie rășinoasă ardea trosnind.

— Nu uita, Vovka : tu rămîi în casă cel mai mare, se auzi de jos glasul tulburat al Matrionei Nikiticina. Să faci totul așa cum o să-ți spună bunicul. El n-are

cînd să vă poarte de grijă, știi bine ce povară are pe umeri. Tu, Vovka, ai să-i hrănești singur pe cei mici, ai înțeles? Și împreună cu Arișka, s-o îngrijiți pe Zoinka...

Musia intră în bordei. Matriona stătea îngenuncheată lîngă patul copiilor. Volodea, cu ochii deschiși, stătea culcat pe margine, nemișcat, mușcîndu-și mîneca de la cămașă — pesemne că îi era teamă să nu-și trezească din somn surioarele care sforăiau încetișor, fără să le pese de nimic. Lacrimile curgeau una după alta pe obrajii lui.

Observînd-o pe Musia, Matriona Nikiticina sări în picioare. Era îmbrăcată și se grăbi să-și lege bătrînește capul cu broboada cea neagră care îi adăugă, pe loc, vreo zece ani.

— Mamă, mamă, nu pleca! șopti băiatul, înghițindu-și lacrimile, și tot trupușorul lui firav începu să tresară și să tremure sub pătură. Nu pleca, nu trebuie...

— Nu plînge... De ce plîngi? Doar ești mare, mergi pe opt ani. Dacă n-ar fi război, ar fi timpul să mergi la școală, spuse ea grăbită, tot potrivindu-și broboada și ferindu-se să se uite la copii.

Ignat Rubțov, neobișnuit de posomorît, veni și el în bordei: se vedea că dormise prost. Dădu binețe din prag cu o înclinare a capului și întinse femeilor sacul de pînză cu atîta ușurință, ca și cum ar fi fost umplut cu fîn, nu cu aur și cu grăunțe.

— Ei, Matriona, mare ți-a fost slava înainte de război. Să te porți și acum la fel de vitejește. Slujește-ți patria, predă sacul în mîini sigure!

După ce-i dădu sacul, se apropie de Musia. Mîna lui grea, cu miros amar de tutun, se lăsă pe umărul ei:

— Iar tu, drăguțo, să ai încredere în ea. E o adevărată bolșevică. N-are să te lase la greu. Haideți, dați-i drumul! Și fără să întoarcă capul ieși din bordei.

Matriona Nikiticina săltă în spinare sacul greu, potrivi chingile făcute dintr-un prosop de in și se îndreptă cu pas hotărît spre ieșire în urma socrului ei.

Un țipăt sfîșietor de copil o opri însă în loc. Tresări, scoase un geamăt și se repezi îndărăt. Căzu în genunchi în fața patului, înăbușindu-se și îmbrățișînd două căpșoare negre și unul alb, cu codițe subțirele:

— Copilașii mei, copilașii mei, ce vă faceți voi acum... Micuții mei, dragii mei... puișorii mei...

Cel mai mare, Volodea, atîrnîndu-se de gîtul mamei, rămase nemișcat. Arișka și micuța Zoia, somnoroase încă și speriate, nu pricepeau nimic.

Zguduită de această scenă, Musia se repezi afară din bordei, gata-gata să-l dea jos pe Ignat care stătea la ieșire. Puțin mai la o parte, tulburate și neobișnuit de tăcute, stăteau baba Praskovia, Varvara Saikina și alte femei din tabără.

Matriona Nikiticina se ivi dreaptă, cu un aer hotărît. Trăgîndu-și broboada pînă peste ochi, le spuse femeilor, poruncitor și hotărît:

— Aveți grijă de copilași!

Frămîntîndu-se pe loc, acestea își plecară privirile ca și cînd le-ar fi fost rușine că nu ele, ci prietena lor pleca într-un drum atît de primejdios. Ignat strînse cu putere mîinile celor două femei. Matriona Nikiticina făcu o plecăciune adîncă :

— Și dacă am supărat pe cineva, vă rog să mă iertați. Rămîneți cu bine, cetățeni !

Se îndreptă cu mîndrie, își potrivi încă odată chinga de la sac și, fără să mai privească îndărăt, porni ușor pe cărăruia ce șerpuia printre copaci, ducînd afară din rîpă. Musia o urmă. Prin negura cenușie a zorilor de zi mai auziră mult timp urările de drum bun și plînsul deznădăjduit al copilului.

Cînd glasurile se stinseră, iar luminile rugurilor se pierdură printre trunchiurile copacilor, Musia simți deodată pînă în adîncul ființei că ieșise din mediul drag și familiar în care respirai în voie și trăiai bine și intrase din nou într-unul dușmănos, în care totul — și vederea, și auzul, și celelalte simțuri trebuiau să fie încontinuu încordate.

Cele două drumețe merseră o vreme fără să vorbească ; în cele din urmă, Matriona Nikiticina își încetini pasul și o luă pe Musia de braț :

— Așadar, Mașenka, iată-ne pe amîndouă, ca două surcele într-un pîrîu. Unde om ajunge, nu știu... Își potrivi traista pe după umeri. Dar nu te teme, nu pierim noi.

De cu seară se înțeleseseră că aveau să meargă pînă la satul acela în care Musia făcuse rost de medicament pentru Mitrofan Ilici. Matriona Nikiticina trebuia să aștepte cu bijuteriile într-o pădurice, iar fata se va duce la femeia pe care o cunoștea. Știau că aveau de trecut undeva în apropiere un rîu, pe malul căruia bătălia se dăduse nu de mult, bătălie care ținuse mai multe zile, și sperau să afle de la un om de nădejde tot ce se putea ști despre situația frontului și posibilitățile de trecere dincolo.

Se lumina de ziuă cînd ajunseră la mormîntul lui Mitrofan Ilici. Bucata de lemn de stejar cu inscripția săpată de Ignat Rubțov se înălța deasupra unei movilițe de pămînt, acoperită cu grijă cu brazde de iarbă.

Pinul șoptea încet, parcă somnoros. Vîntul, legănîndu-i creștetul, îl mișca pe cer ca pe o pensulă. Se vedea limpede inscripția săpată cu atîta grijă de Ignat Rubțov. Un fluturaș albastru se încălzea mișcîndu-și încet aripioarele pe una din slove. Un bondar păros bîzîia preocupat.

Musia avea de gînd să stea numai cîteva clipe la mormîntul lui Mitrofan Ilici, dar genunchii i se îndoiră și îngenunche aproape fără să vrea pe moviliţa de nisip mirosind a pămînt și a iarbă proaspătă. În ultimele zile, în vîltoarea preocupărilor colhozului, și furată de atîtea impresii noi și griji, fata se gîndise mai puțin la tovarășul ei de drum. Abia acum, cînd trebuia să plece pentru totdeauna de lîngă mormîntul lui, pricepu cu adevărat cît de mult fusese legată sufletește de omul acela bătrîn ale cărui oase erau îngropate sub pinul fosnitor.

— Hai să mergem. Doar i-am jurat să ducem sarcina la bun sfîrșit. Trebuie să ne îndeplinim făgăduiala, rosti cu severitate Matriona Nikiticlna și, cu o mișcare hotărîtă, o ridică pe Musia în picioare.

14

După cum fusese vorba, Rubțova rămase în pădurice, iar Musia plecă în sat. Furișîndu-se, ajunse la magazia din marginea satului și, nemaigăsind coșul de nuiele, strînse un braț de fîn, apoi apucă pe aceeași ulicioară, ca și rîndul trecut cînd venise aici după doctorii. Cu toate că inima îi bătea neliniștită, se simțea acum mult mai sigură.

Nu întîlni însă nici un neamț. Uliţa era pustie, fără fire telefonice pe garduri; steagurile cu cruci roșii dispăruseră și ele de pe acoperișuri. Ploile spălaseră pe pămînt urmele crestate ale cauciucurilor. Numai tăcerea satului, neobișnuită acum, în plină amiază, era îngrijorătoare și te făcea să fii cu ochii în patru.

Musia apăsă cu hotărîre clanța și, fără să lase finul din brațe, trecu pragul în umbra răcoroasă a tindei. În fața ei se ivi femeia de data trecută. Recunoscînd-o pe Musia, nu se miră de loc, nu-i puse nici o întrebare, doar zîmbi trist, uitîndu-se la fîn.

— Aruncă-l jos, pe podeț. Nu mai are nici un rost. Toate vitele le-au luat afurisiții de fasciști. Cînd au început să plece cu spitalele, au năvălit intendenții și n-au mai lăsat o singură oaie în tot colhozul. Al nostru — felcerul ăla, îți tu minte, „nicht gut", acela care mi-a dat medicamentul — a vrut să mă apere; da' de unde — era să-l care și pe el la comenduire. Ei, haide, intră!

Gazda deschise larg ușa.

În izbă plutea un miros iute de medicamente, dar nimic nu mai amintea de șederea străinilor.

Femeia se așeză la fereastră și, împreunîndu-și pe genunchi degetele noduroase ale mîinilor ei vînjoase, începu s-o privească tăcută pe Musia. Obrazul ei zbîrcit, ars de soare, se făcuse mai uscat, mai sever.

— Am și uitat de cîte săptămîni nu se mai aud tunurile noastre. Am rămas aici, uitați, oftă ea adînc. Da' ia spune, cel puțin i-a folosit leacul?

— A murit. Am sosit prea tîrziu.

— Fie-i țărîna ușoară! Dar nu e singurul. Acum moartea își strînge peste tot recolta, răspunse gazda. Deodată, o luminiță de duioșie se aprinse parcă o clipă în ochii ei severi și obosiți. Dar știi, surioara aia din pădure, bravo ei! Și-a pus răniții pe picioare. Au pornit alaltăieri peste rîu. Vor să răzbească pînă la ai noștri, la armată.

Încurajată de această știre, Musia începu s-o roage să le ajute și lor să treacă rîul.

— Acum e greu, înainte de retragere ai noștri au aruncat în aer toate podurile. Nemții au făcut unul, dar îl păzesc ca pe o comoară. Iar dacă este undeva vreun vad, oricît de prost, ochiul nemțoiului pîndește acolo zi și noapte. Tare atent mai supraveghează. S-au făcut acum sperioși de tot. Doboară pădurile de-a lungul drumurilor mari, de-a lungul liniilor ferate.

Peste tot nu văd decît partizani. Se cunoaşte că voi cei de colo le faceţi viaţa tare amară!

Gazda îi aruncă Musiei o privire iscoditoare. Fata roşi. Era din nou luată drept ceea ce nu era şi i se atribuiau din nou merite inexistente!

— Dar lumea ce spune despre partizani? întrebă ea pe un ton evaziv.

— Ce să spună? Umblă fel de fel de svonuri. Zic oamenii că au început să facă isprăvi mari pe drumuri — zboară trenurile de pe linie. Uite, unul s-a prăbuşit nu departe de noi, ceva mai jos, pe rîu, se mai vede încă pe alocuri ieşind din apă. Fritzii pescuiesc toată ziua deasupra lui. L-au aruncat partizanii de pe pod.

— Şi au pierderi mari?

— Da' ce mă întrebi pe mine? Al vostru e cîştigul, şi tot voi număraţi.

— Dar în ce chip au trecut răniţii rîul?

Gazda suspină:

— E acolo un vad, d-ai tare mlăştinos! Cîte vaci nu s-au înecat în el! Acolo nu-s nemţi aproape de loc, dar e un loc foarte primejdios, e mlaştină — trebuie o călăuză pricepută.

În amintirea Musiei răsări imaginea lui Mitrofan Ilici cufundîndu-se în mlaştină. Un fior rece şi neplăcut o străbătu din creştet pînă-n tălpi.

— Avem o treabă însemnată. Dumneata eşti datoare să ne ajuţi, rosti ea, silindu-se să pronunţe aceste vorbe cu aceeaşi putere de convingere cu care ştia să vorbească Matriona Nikiticina.

— „Datoare, datoare"... Nu-s datoare nimănui nimic, fetiţo. Mi-am plătit de mult toate datoriile, răspunse femeia cu ciudă în glas, şi întorcîndu-se se uită pe fereastră, în uliţa pustie, moartă, scăldată în soare. O muscă rătăcită se zbătea cu îndîrjire lovindu-se de sticla murdară a geamului. După cuptor se auzea din cînd în cînd ţîrîind un greier. Dar dacă trebuie, atunci ce să mai vorbim, rosti ea într-un tîrziu. Parcă văd că iar o să trebuiască să vă ducă Kostka al meu. Pe surioara aia cu răniţii tot el a dus-o. Şi înainte de astă

a mai dus niște oameni ieșiți din încercuire, și o droaie de băieți, cine-i mai știe. Kostka al meu cunoaște drumul.

Femeia se sculă și privi lung pe fereastră. Cînd se întoarse, părea tare amărîtă.

— Fac o prostie cît capul meu de mare! Bărbatul mi-e pe front, cine știe unde — n-am căpătat nici un rînd de la el de cînd a venit ocupația peste noi. Feciorul cel mare e și el la război, iar eu îmi trimit ultimul copil, sprijinul bătrîneților mele, să înfrunte moartea, îl trimit pentru a nu știu cîta oară sub glonțul dușman!

Musia sări în picioare, voi să-i vorbească, dar femeia o opri cu o privire aspră:

— Nu mă lămuri tu pe mine, știu și singură ce am de făcut.

Ieși din odaie și se întoarse după o clipă cu băiatul pe care Musia îl cunoștea și care își ștergea de cămașă mîinile pline de pămînt. Salută cuviincios și se așeză pe un scaun. Deși o recunoscuse pe Musia se feri să arate acest lucru. O privea doar pe furiș, plin de curiozitate.

— Cunoști drumul spre vad? îl întrebă fata.

— Spre care, spre Kamennîi? Cum să nu! Noi prindem acolo primăvara știucile cu furca, răspunse el cu glas gros de băiețandru. Căpitanul Mișkin, rănitul, pe care l-am dus dincolo, mi-a spus: „Tu, frate Kostka, ești un adevărat cercetaș!" Sigur că știu!

Între timp, gazda puse într-o bocceluță mai mulți cartofi fierți și o bucată de pîine. Vîrî bocceluța în mîna fiului, apoi, cu ochii în pămînt, îi spuse Musiei:

— Dumitale nu-ți dau, că n-am. Toate zilele-muncă ni le-au cărat intendenții lor. Tu, puiule, fii cu băgare de seamă, nu te băga sub glonț. Dacă se-ntîmplă ceva, ascunde-te și stai culcat.

— Las' că știu eu! răspunse Kostea și, aruncîndu-i Musiei o privire piezișă, se smulse de lîngă mama lui în clipa în care ea voia să-l sărute. Mergem?

15

Ajunseră, în tăcere, pînă la marginea satului. Soarele care cobora încet îndărătul pădurii își revărsa peste vale razele de un roșu aprins. În lumina blîndă a amurgului li se arătă înaintea ochilor priveliștea cimitirului german. Acum el se întindea pe toată valea, pînă la terasamentul căii ferate care se zărea în depărtare. Ca și atunci, crucile de mesteacăn se înșirau în rînduri drepte. Un cîrd întreg de ciori se lăsase pe ele, presărîndu-le parcă cu cenușă, și această cenușă apărea trandafirie în bătaia celor din urmă raze ale asfințitului. Fără să vrea, fata se opri. Kostea avu un zîmbet de om bătrîn.

— N-ai mai văzut așa ceva? Privește și minunează-te! Și încă nu-s toți: mai sînt și dincolo de terasament. Au tăiat tot crîngul de mesteceni ca să facă cruci. O trase pe fată de mînă: Hai să mergem, cît nu bate vîntul dintr-acolo. Că vine de la ei o duhoare tare grea.

Cînd crucile rămaseră mult în urmă, Kostea o opri pe Musia:

— La voi se primesc partizani de vîrsta mea?

— Dar pe la voi ce fac oamenii? Îi așteaptă pe partizani? întrebă fata, ca să scape de răspuns.

— Cum să nu? Îi așteaptă. De cînd au doborît partizanii trenul de pe pod, de atunci starostele nostru Jorka Metiolkin, pe care l-au scos fasciștii de undeva dintr-o pușcărie, din Velikie-Luki mi se pare, umblă toată ziua prin colhoz, ocărînd și amenințînd. Seara, cînd se îmbată, se așază pe cîte o scară și urlă: „S-a dus capul meu voinic". Multe arme aveți, tușă?

Băiatul fu tare dezamăgit cînd văzu că în locul detașamentului de partizani la care se aștepta, trebuia să ducă peste rîu numai două femei ce păreau a fi niște refugiate. Mai întîi, refuză să le conducă, iar după ce porniră, tăcu supărat un ceas întreg, răspunzînd monosilabic la întrebările lor: „păi, da", „cum să nu" sau „ce nevoie am!"

În cele din urmă femeile tăcură și ele, trăgînd cu urechea la liniștea nopții care era întunecoasă, căci luna își cernea lumina prin ceață.

Pămîntul era acoperit cu o ceață lăptoasă, deasă și joasă pînă la genunchi, ca o plapumă de fulgi. Luna lumina dintr-o parte, iar în față, pe cerul presărat cu dărnicie de o puzderie de luminițe, stelele cădeau atît de des, încît ai fi putut crede că acolo, în fund, dincolo de marginea zării, deasupra unei linii înaintate, se trăgea necontenit cu gloanțe trasoare.

Dincolo de cîmpia mlăștinoasă se zăreau desișuri de stuf. Curînd drumeagul se prefăcu într-o cărăruie îngustă. Silueta băiatului, cufundată pînă la brîu în ceață, părea că plutește în fața lor, și Musia, care pășea imediat după el, se silea să nu-l piardă nici o clipă din ochi. Apa clefăia sub picioare. Stufu înalt foșnea, ba dîndu-se în lături, ba adunîndu-se într-un zid neîntrerupt. Desișul împrăștia miros de mlaștină dospită și căldura adunată în timpul zilei.

Sus, pe cer, treceau mereu avioane, în huruit continuu de motoare. Mergeau spre apus în grupe mici. Nu se zăreau; zgomotul de motoare stăpînea însă noaptea răcoroasă, aci pierind treptat, aci crescînd iar. În el se topea parcă și orăcăitul broaștelor și foșnetul trestiilor și plescăitul peștilor.

— Ai noștri... merg la Berlin, se întoarse Kostea în cele din urmă. A cîta noapte e de cînd tot trec deasupra noastră? Se vede că nu le dau pace Fritzilor!

Femeile se opriră fără voia lor. În clipa aceea, motoarele huruiau chiar deasupra capului lor. Musiei îi păru că distinge silueta neagră a unui avion. Se simți cu sufletul oarecum ușurat, ca și cînd ar fi auzit în depărtare un cîntec drag, răsunînd în noaptea răcoroasă, în mijlocul aburilor de mlaștină și al clipocitului apei.

— E întuneric, ceață. Parcă poți vedea ceva de sus! Și ele zboară și nu greșesc drumul... rosti fata, îngîndurată. Înainte credeam că aviatorii găsesc noaptea drumul după stele.

Băiatul zîmbi cu un aer de superioritate. El aflase de mult taina zborului de noapte al avioanelor.

— Îţi dai seama, Maşenka; ei o să zboare la Berlin, o să-i ducă lui Hitler darul nostru, iar mîine dimineaţă o să fie iar acasă, printre ai lor. Pe cînd noi, cît mai avem de mers! suspină Matriona Nikiticina, dar adăugă numaidecît, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de ceva: Ei, ce să mai vorbim? Tot o să ajungem! Nu putem să nu ajungem, n-avem dreptul! Aşa e?

Băiatul desprinse din aceste vorbe un înţeles deosebit, ascuns. Nu, nu erau nişte simple refugiate, cum crezuse el la început. Altfel ce rost ar fi avut să se strecoare noaptea prin mlaştini, riscîndu-şi viaţa? Era limpede: aceste femei îndeplineau o misiune specială. Poate că erau nişte cercetaşe partizane? Sau poate că duceau nişte informaţii importante? Sau, în sfîrşit, poate că duceau în traiste muniţii, ori explozibile? Şi ca să le arate celor două drumeţe că nici el nu era un simplu băieţaş de colhoz, ci se pricepe şi el cît de cît în treburile militare, băiatul declară că mai trecuse pe acelaşi drum destulă lume înarmată. Femeile înţeleseră că această potecă invizibilă, şerpuind prin stufăriş, bătătorită cîndva de pescarii din sat, devenise un drum secret cu ajutorul căruia populaţia, ascunzîndu-se de ocupanţi, întreţinea legătura între cele două maluri ale fluviului. Mai aflară că, numai cu două zile în urmă, trecuseră pe aici treizeci şi doi de răniţi pe care o sanitară îi ascunsese în pădure, în zilele luptelor de pe maluri şi îi vindecase cu ajutorul colhoznicelor.

Această poveste o interesă pe Musia deosebit de mult. Doar mama lui Kostea o luase cîndva pe ea drept o trimisă a acelei fiinţe curajoase. Totuşi, din spusele lui Kostea, reieşea că sanitara era o femeie în vîrstă, căreia răniţii îi spuneau „mămucă". Îşi făcuse rost de straie ţărăneşti, intra cu curaj în satele ocupate de nemţi şi, la rugămintea ei, femeile schimbau la felcerii nemţi găini şi oi pe medicamente, strîngeau şi spălau feşe şi tifon vechi, iar Kostea împreună cu alţi copii duceau doctoriile şi hrana în pădure. Băiatul mai spuse cu mîndrie că, după ce-i trecuse pe răniţi pe celălalt mal, căpitanul Mişkin, cu piciorul nevindecat şi care era purtat cu targa, îi spusese că

odată întorși la ai lor vor scrie neapărat despre colhozul Vetlino celor mai mari șefi militari.

— De scris, o să scrie, dar colhozul nu mai e. Au gonit fasciștii pe toată lumea. Pe președinta noastră, pe tușa Glașa Filimonova, au spînzurat-o, iar în locul ei l-au pus staroste peste trei sate pe speculantul ăla scîrbos, un jupoaie-piele, Jorka Metiolkin. Ăla, toată ziua umblă cu ochii holbați și urlă : „Acum sînteți in-di-vi-du-ali !...“

Băiatul rosti cu greu această vorbă necunoscută, își mușcă limba și roși. I se părea un cuvînt de ocară, și avea îndoieli dacă putea fi rostit în fața unor femei.

Matriona Nikiticina se apucă să-l descoase cu privire la isprăvile ocupanților în colhozuri. În această convorbire sunau cuvinte cu sens neclar pentru Musia : fonduri indivizibile, rezervă de semințe. Fata înțelese doar că colhoznicii izbutiseră să-l tragă pe sfoară pe staroste, să împartă între ei și apoi să dosească cîte ceva din avutul cel mai de preț al artelului.

Treptat convorbirea încetă s-o mai intereseze pe fată. Rămasă puțin mai în urmă, ea asculta foșnetul trestiilor, orăcăitul deznădăjduit al broaștelor, gîlgîitul apei, clipocitul bășicuțelor și huruitul necontenit al motoarelor, năvălind din cînd în cînd autoritar în liniștea sălbatică a naturii.

Acum luna își revărsa lumina din spatele celor trei, aruncîndu-le la picioare umbre scurte și negre ca smoala. Fata se gîndea că în clipa aceea discul acesta strălucitor era văzut și de aviatorul care zbura spre Berlin, și de soldații stînd de veghe în linia întîi, și de fericiții ce-și trăiau viața dincolo de linia frontului, pe pămîntul neocupat și liber. Poate că acolo, undeva pe front, tatăl ei, ieșit din bordei, ca să fumeze înainte de culcare, stătea acum și privea luna. Poate că o vedea și mama, strigîndu-i de pe scară pe frățiorii pentru care era vremea de culcare...

Amintindu-și de părinți, Musia se simți deodată năpădită atît de puternic de dorul casei, încît se miră singură cum de avusese destulă tărie, ca să se rupă de familie. „Dragii mei, dragii mei ! O mai țineți voi minte pe Musia voastră cea zburdalnică ?“ Încercă

să-şi închipuie ce se petrecea acum acasă şi se lăsă într-atît furată de gîndul ei, încît fu mirată atunci cînd, ridicînd capul, zări înainte cotul iute al rîului care curgea năvalnic peste pragul pietros. De la un mal la celălalt, spintecînd suprafaţa argintată, încreţită şi parcă fosforescentă a apei, se întindea un snop tremurător de raze de lună. Fuioare de ceaţă pluteau domol deasupra apei.

Musia se înfioră.

— Trebuie să ne dezbrăcăm? întrebă Matriona Nikiticina, tremurînd şi ea de frig.

— Firește! Apa e adîncă. Mie-mi ajunge în unele locuri pînă la gît, iar în alte părţi, nici nu-i mai dau de fund, răspunse băiatul.

— Dar eu nu ştiu să înot, spuse femeia, cu glas scăzut, ascultînd clocotul grăbit al apei printre pietre.

Kostea îi măsură cu o privire critică statura înaltă.

— Nu-i nimic, eşti înaltă, ai să treci şi aşa. Dumitale o să-ţi vină pînă la gît, nu mai mult. Dar să bagi de seamă să nu te azvîrle apa în groapă. Că e o groapă foarte adîncă! Se găsesc în ea nişte somni de douăzeci de kilograme.

— Dar dacă totuşi mă ia apa? Matriona privea îngrijorată la şuvoiul de apă ce se topea în ceaţa subţire. Odată, pe cînd eram mică, era să mă înec; m-au scos ciobanii. De atunci, mi-e frică să intru în apă.

Băiatul pufni batjocoritor:

— Eşti mare, dar fricoasă... ca o găină. Eu am petrecut p-aci nişte băieţi. Elevi ai unei şcoli profesionale. Au lucrat la tranşee... Chiar lîngă graniţă. Şi acolo fasciştii le-au tăiat drumul cu tancurile. Tii, ce băieţi buni erau! Au ieşit toţi împreună din încercuire. Mulţi nu ştiau de loc să înoate şi totuşi nu le-a fost frică.

— Şi au trecut toţi?

— Pe cinci dintr-înşii i-a tîrît apa în groapă.

— Şi s-au înecat?

— Trei au scăpat. Era cu ei unul, căruia îi spuneau „Maică-Măiculiţă", dar de fapt îl chema Tolka. Curajos băiat! să-l fi văzut cum înota! El i-a scos.

— Şi ceilalţi doi?

— Pe ăia i-a luat un vîrtej. Degeaba s-a dat Tolka de cîteva ori la fund! Era vînăt, numai el ştie cîtă apă a înghiţit, dar nu i-a mai scos. Straşnic băiat, nu se temea nici de dracu'! Pe unul dintre ei, Saşka, unul bălan, îl ducea în cîrcă. El, Tolka, era comandantul lor, cu toate că erau şi alţii mai mari ca el.

— Unul negricios, slăbuţ? întrebă Musia, care îşi aduse deodată aminte de drumul din pădure, de ceata de copii în bluze negre cu nasturi strălucitori şi de targa cu care cărau pe cineva. Revăzu în gînd pe băieţandrul ars de soare, zvelt şi negricios, numai în chiloţi şi cu şapcă de uniformă. Oare tot mai continuau să meargă spre răsărit? Fără să-şi dea seama de ce, Musia se simţi atît de fericită, încît uită că trebuia să intre chiar atunci în apa rece care se izbea de pietre. În clipele grele se gîndise de atîtea ori la băieţii aceia, încît vestea bună pe care o aflase despre micul lor detaşament îi păru un semn bun.

— Aşadar negriciosul era conducătorul lor?

— Da, el. Acela care spunea mereu „Maică-măiculiţă". Pentru asta l-au şi poreclit aşa...

— Îl cunoşti? E tot de-ai voştri? întrebă Kostea înviorîndu-se, dar se stăpîni pe dată. Ei, trebuie să mergem, n-avem vreme de pierdut. Trebuie să apucaţi să vă îndepărtaţi cît mai mult de mal, cît e întuneric. Că dincolo fasciştii sînt cu ochii în patru.

Kostea se trase în dosul tufelor şi puţin după aceea se ivi gol puşcă tremurînd din pricina umezelii ce stăruia în noaptea rece. Văzînd că şi femeile se dezbrăcau, îşi ascunse hainele în iarbă, alergă spre mal şi, izbind pămîntul cu călciiele goale, se azvîli în apă

— Brr! Ce rece e!... se auzi de jos glasul său.

După ce se dezbrăcară, cele două tovarăşe de drum, la sfatul băiatului, îşi băgară lucrurile în traiste. Atîrnîndu-şi cu nădejde traista de umeri, Matriona Nikiticina coborî hotărîtă malul, încercă apa cu piciorul şi scoase un ţipăt uşor, de parcă şi-ar fi opărit degetele.

Stînd sus, pe mal, Musia se uita plină de admiraţie la tovarăşa ei de drum. Înaltă şi voinică, dar fără

să-şi fi pierdut zvelteţea liniilor, cu cozile grele, aşezate cunună pe cap, stătea şovăitoare şi îngîndurată lîngă fîşia de apă scînteietoare. Trupul ei puternic ce se contura în linii sobre era argintat de razele lunii.

— Haideţi, daţi-i drumul, ce vă tot zgribuliţi? le strigă mica lor călăuză.

Matriona Nikiticina intră brusc în apă. Silindu-se să nu rămînă în urmă, Musia, care era chinuită şi de frig şi de frică, alergă şi ea jos şi simţind sub picioare pietrele alunecoase ale pragului, porni cu dinţii încleştaţi. Curentul îngrozitor de rece îi trăgea cu putere picioarele; voia parcă, s-o răstoarne cu tot dinadinsul de pe creasta de pietre în vîrtejurile înfricoşătoare din vîltoare. Musia se gîndi că poate doi dintre acei băieţi curajoşi pe care-i văzuse în poiana din pădure mai zăceau încă acolo, în fund, la doi paşi, alături de somnii mustăcioşi, căpăţînoşi. Şi i se făcu frică.

Vedea însă în faţa ei gîtul drept, zvelt şi umerii rotunzi, fără cusur, ca de statuie antică, ai tovarăşei ei de drum. Deşi nu ştia să înoate, Matriona Nikiticina înainta cu curaj spre mijlocul rîului, despicînd şuvoaiele îndărătnice, clocotitoare. Apa îi ajunsese acum pînă la piept. Văzînd cu cît curaj înainta prietena ei, Musiei, care ştia să înoate ca un peşte, îi fu ruşine de frica pe care o simţea. Îşi iuţi pasul şi, apăsînd cu tot trupul valul de apă, se apropie de Matriona, ca s-o poată sprijini la nevoie, s-o ajute. Grija îi înfrînse propria ei teamă.

Kostea înota în faţă, lupta din răsputeri cu curentul, tăindu-l pieziş. Din cînd în cînd, se uita îndărăt şi striga gîfîind:

— Mai la stînga, mai la stînga, luaţi-vă după mine!

În sfîrşit, apa se făcu mai puţin adîncă, şi femeile, ţinîndu-se de mîini, ieşiră pe o limbă de nisip moale. Călăuza lor, dusă de curent, ajunse la mal mult mai jos. Femeile îl găsiră tremurînd şi sărind într-un picior, ca să-şi scuture apa din urechi. Pielea i se zbîrcise de frig, dinţii îi clănţăneau zgomotos. Se în-

toarse cuviincios cu spatele și, dîrdîind, începu să le dea cele din urmă îndrumări:

— Cînd o să vă urcați pe mal, luați-o drept prin pădure. O să dați de o cărare care merge spre dreapta la moară. La moară să nu vă duceți: se spune că nemțoii și-au instalat acolo un post. Luați-o prin pădure la stînga și o să ajungeți la Kadino, apoi la Malinovka — niște colhozuri din marginea pădurii. Ați înțeles?

— Ai să îngheți! Uite, ține șalul, încălzește-te nițel. Lasă-mă să te șterg, se neliniști Matriona Nikiticina care se și îmbrăcase în cămașa ei lungă de pînză.

— Aș, eu să îngheț! N-am înghețat de cînd sînt! Și o luă la fugă spre limba de nisip. Mai întîi îl auziră plescăind cu picioarele în apa mică, de la mal. Rămîneți cu bine! și o clipă mai tîrzu îi zăriră capul bălai în jurul căruia se împrăștiau cercuri mari de apa, apoi îl văzură în mijlocul pragului de pietre. În bătaia razelor de lună capul lui părea negru.

— Of, nici pe copii nu i-a lăsat în pace războiul! suspină Matriona Nikiticina. Uite, a plecat singur și n-a spus nici un cuvînt.

— Nici măcar nu i-am mulțumit, spuse Musia cu părere de rău.

— N-avem de ce să-i mulțumim. Noi, Mașenka, facem aceeași treabă, cu toții, da, aceeași. Și n-o facem pentru mulțumire, nici din interes, nici pentru răsplată.

16

De la rîul care servise mult timp Armatei Sovietice drept un aliniament de apărare îndîrjită, drumul femeilor trecea printr-o regiune prin care dușmanii înaintau încet, prin lupte grele, înverșunate. Nu numai satele aflate de-a lungul drumurilor mari, ci și cele așezate la o parte de mișcarea forțelor dușmane

fuseseră distruse şi arse. Nu numai malurile rîurilor, pîraielor şi povîrnişurile rîpelor ; nu numai colinele, lizierile de pădure şi toate locurile potrivite pentru apărare, ci şi cîmpiile, ogoarele şi izlazurile fuseseră sluţite de muşcăturile proiectilelor şi de craterele minelor ; pe-alocuri, şenilele tancurilor lăsaseră şi ele urme adînci. Musiei i se părea că pe acolo trecuse în goană, strivind şi răsturnînd totul, o turmă turbată de cine ştie ce fiare preistorice. Nici pădurile de peste rîu nu fuseseră cruţate de război. Masive întregi zăceau doborîte ; pini seculari, brazi, mesteceni căzuseră printre buturugile despicate şi păreau nişte uriaşi doboriţi într-o bătălie gigantică.

Fata se uita cu groază la trupurile verzi şi cenuşii ale tancurilor ce se zăreau ici-colo, la scheletele maşinilor distruse de foc şi care se înălţau din iarba neagră, pîrjolită, la grămezile informe de aluminiu ale avioanelor doborîte.

Pe Matriona Nikiticina, care reacţiona mai calm la aceste urme ale războiului, o impresionau mai ales petele negre şi scrumul rămas pe locurile stogurilor arse, hoiturile umflate ale vacilor şi cailor zăcînd prin şanţuri, ierburile veştejindu-se, grînele strivite, încîlcite, culcate la pămînt, cu spicul golit de boabe sau pline de mustăcioare albe de rădăcini încolţite.

Movilie de pămînt cu cruci, fără cruci, cu căştile înfipte în beţe sau fără nici un fel de semn, se ridicau cînd ici cînd colo, asemeni unor muşuroaie de cîrtiţă.

Dar lucrul care le deprima cel mai mult pe femei, era pustietatea din jur. Pămîntul nu părea părăsit, ci lipsit de viaţă. Deşi întîlneau la fiecare pas urme de om şi roadele unei munci îndelungate, totuşi nu auzeau în depărtare nici un sunet viu, nici măcar un muget de vacă, un lătrat de cîine sau un cîntec de cocoş care bucură întotdeauna atît de mult inima călătorului ce duce dorul unei aşezări.

Să străbaţi acest ţinut mort unde totul vorbea de viaţa care fusese acolo pînă de curînd era mai înspăimîntător şi mai apăsător decît să mergi printr-un codru de nepătruns.

Odată, pe cînd mergeau printr-un lan de in ruginit, unduind greoi în bătaia vîntului, Matriona Nikiticina nu se mai putu stăpîni: smulse mai multe mănunchiuri de in și le legă cu îndemînare într-un mic snop pe care-l săltă în brațe cu dragoste.

— Ce in! Ce frumos a rodit... La colectare ar fi mers la rînd numai numărul unu, zise ea cu glas înăbușit, strîngînd la piept ca pe un copil snopul galben-ruginiu, cu foșnet mătăsos. Ce recoltă, ce grîne! Și toate, în zadar. Toate s-au prăpădit. Of, of, ce trai am fi avut noi la toamnă, fetițo!

Cînd începu să se însereze, femeile străbătuseră un lan de secară. Spicele grele, pline le loveau dureros peste picioare, scuturîndu-și boabele. Aerul era plin de mirosul de grîne coapte. Prepelițe grase porneau în zbor leneș la numai cîțiva pași.

Pe neașteptate Matriona Nikiticina, care mergea înainte, se opri. În secară, cu fața la pămînt, zăcea un soldat neamț. Se vede că se ascunsese în lan ca să tragă asupra drumului și că cineva îi înfipsese baioneta în spate. Casca lui zăcea în iarbă, în mijlocul unor tuburi de cartușe de pușcă automată, care se înverziseră. Vîntul care foșnea prin iarbă îi mișca părul roșcat, lins și uscat, amestecînd mireasma grînelor prea coapte cu mirosul dulceag al putrefacției.

Matriona Nikiticina zîmbi cu răutate și se îndepărtă cu pași repezi.

Abia după ce cîmpul se ascunse privirilor în dosul pădurii, vorbi gînditoare către tovarășa ei de drum:

— Nici nu mă mai recunosc. Ai văzut că avea verighetă. Ai vă-

zut ? Înseamnă că are nevastă, copii, poate că-l aşteaptă şi o mamă bătrînă. O să plîngă după el. Iar mie nu-mi pare nici atîtica rău de el... Ne-a stricat viaţa, blestematul ! Şi ce viaţă ne-a stricat !

17

Musiei i se părea acum drumul mult mai uşor. Lucrul acesta îşi găsea explicaţia nu numai în faptul că cei de la „Plugarul Roşu" le aprovizionaseră cu dărnicie cu toate cele trebuincioase pentru drum, dîndu-le chiar şi puţin zahăr ; dar Ignat Rubţov le povăţuise să nu se ferească în calea lor de oamenii sovietici şi să se încreadă în ajutorul pe care-l puteau căpăta de le ei, după puterile fiecăruia.

După ce lăsară în urmă ţinutul din marginea rîului pustiit de lupte îndelungate şi începură să întîlnească pe drumeaguri ascunse grupe de refugiaţi, cele două tovarăşe nu se mai sfiiră să li se alăture. Împreună cu ei intrau în aşezările situate mai în marginea drumurilor şi dacă nu se afla acolo vreun reprezentant al comenduirii, iar starostelui nu-i mersese încă vestea că e sluga ocupanţilor, se încumetau să înnopteze prin şure de fîn şi chiar prin izbe.

Era un lucru îmbucurător şi care le dădea curaj, faptul că şi acolo, în spatele armatei fasciste, oamenii sovietici nu se lăsau abătuţi, ci, riscîndu-şi viaţa, se străduiau să păstreze vechile orînduieli.

Odată văzură într-un sat o spînzurătoare lungă. Cu trupul întins în chip nefiresc, cu capul aplecat într-o parte, spînzuraţii se legănau încet în laţuri. „Pentru sabotarea muncii de recoltare" glăsuiau pătratele de carton prinse cu ace de siguranţă de hainele lor. Pretutindeni le sărea în ochi acelaşi afiş pestriţ lipit pe zidurile izbelor, pe porţile remizelor de pompieri din sate : un ofiţer rumen german, arătînd cu mîna

groasă, roză, un morman de saci umpluți doldora unui țăran bărbos, desenat în culori vii, cu opinci, cămașă brodată și pălărie înaltă de pîslă, în formă de ghiveci de flori, așa cum purtau țăranii de pe vremea lui Nekrasov. „Tot ce ai strîns, e al tău", glăsuia inscripția. De obicei însă, pe un asemenea afiș se mai vedeau și alte inscripții, de mînă, făcute cu cărbune ori cu cretă: „Minciuni!", „S-o spui lui mutu'!", „Pune-ți pofta-n cui!"... Iar alături erau desenați niște oameni dînd cu tifla.

Peste tot, de-a lungul drumurilor, se întindeau lanuri stricate de ploi, culcate la pămînt, năpădite de buruieni, lanuri de in doborîte de vînt, părînd de departe suprafața unor iezere vechi uscate pe loc. Ele își arătau triste, la soare, tulpinile rămase fără nici un rost.

Aproape la tot pasul le cădeau sub ochi file rupte din caiete, scrise cu diferite scrisuri, lipite de stîlpii de telegraf sau de tăblițele indicatoare germane. Aceste file îndemnau lumea să nu se supună ordinelor, să nu iasă la cîmp, să boicoteze punctele de colectare fasciste. Și toate se terminau cu aceeași frază: „Moarte cotropitorilor hitleriști!" care răsuna ca un ultim acord al asprului imn al războiului.

Asemenea huruitului de motoare, ale bombardierelor de noapte, care plecau în raiduri nocturne spre Berlin, aceste file modeste de caiet dădeau curaj în clipele grele.

— Știi, Matriona Nikiticina, cînd citesc aceste proclamații aș vrea să fac și eu ceva deosebit, o faptă eroică! Nu știu nici eu ce anume: să arunc în aer un tren de-al lor, să-l omor pe cel mai mare ticălos fascist, să dau foc unui depozit, orice, numai să fac ceva, ca să afle cei de dincolo de front. Să mor, dar să spună pe urmă toată lumea: „Ei, ați auzit ce-a făcut Volkova? Și doar era o fată simplă, învăța cu noi la școală, îi plăcea să danseze, să cînte, și cînd colo... Cine și-ar fi putut închipui așa ceva?" visa Musia.

— Bine, prostuțo, dar ți se pare că noi facem un lucru fără importanță?

— Ţi-ai găsit comparaţie! Să cari aur, e ca şi cum ai săpa tranşee. Bineînţeles, e nevoie şi de asta, dar e o muncă fără bucurie. Stai şi sapi, şi iar sapi, ca o cîrtiţă. Eu aş vrea ceva important, răsunător, de mare folos patriei; o faptă de care să se audă pînă la Kremlin...

Matriona Nikiticina o strînse pe fată la piept. Cît de ciudat i se părea să-şi amintească zilele de neuitat petrecute în sala Kremlinului, aici, sub ocupaţie, în mijlocul lanurilor nesecerate, printre satele distruse, pe drumurile înfundate de schelete de maşini arse şi de hoituri umflate de vite. Întinerind parcă dintr-o dată, Matriona începu să povestească emoţionată tot ce văzuse şi auzise la consfătuirea crescătorilor de vite. Mai tîrziu ele reluară de nenumărate ori acest subiect. Şi de fiecare dată Matriona descoperea noi amănunte uitate, şi Musia o asculta fără să se plictisească. Adeseori, însă, femeia îşi întrerupea povestirea la jumătate.

— Şi gîndeşte-te, Maşa, că ei vor să ne supună, auzi? După o asemenea viaţă... Nătărăii... Poţi oare să stingi soarele?

Uneori Matriona Nikiticina cădea pradă unor gînduri ascunse. Chipul îi rămînea nemişcat, ochii îşi pierdeau strălucirea, oglindind durerea şi neliniştea sufletului. Musia ştia că în asemenea clipe tovarăşa ei de drum se gîndea la soţ, la copii, şi căuta să rămînă puţin în urmă, ca să n-o stinghereasă.

— Zece ani am trăit cu el, cu bărbatul meu, începu odată Matriona Nikiticina. Am avut parte de toate. Am şi glumit, ne-am şi certat. Drept să-ţi spun, îmi cam plăcea să comand acasă, păcătoasa de mine. Într-un rînd am vrut chiar să plec de la el, pentru că nu mă lăsa să mă duc la cursuri, la raion, fiindcă eram însărcinată cu Zoika. Îmi spuneam în sinea mea: Ia te uită ce stăpîn mi-am găsit! Dar acum stau şi mă gîndesc: nici nu cred să fi existat trai mai bun ca al nostru. Sigur că nu! Pe unde o fi el acum, Iaşenka al meu? Nopţile sînt umede, şi el are reumatism — l-a căpătat în războiul finlandez. Cine o să-i mai fiarbă

smeură cînd i se umflă încheieturile ?... Dar tu, fetiţo, n-ai pe nimeni ?

Musia se ruşină şi roşeaţa îi cuprinse obrajii, străbătînd prin pielea ei bronzată.

— Ei, asta-i bună ! N-am şi nici nu-mi trebuie ! Băieţii... nu-i nimic de capul lor ! La semiletka [1] se amorezau de mine nu numai cei din clasa noastră, ci şi unii de la „B", dar eu nici nu mă uitam la ei ! Ce nevoie aveam eu de ei !

Chipul femeii se îmbună, luînd o expresie de mîngîiere părintească.

— Cum, nimeni nu ţi-a rănit inimioara ?

Musia îşi amintea pe rînd toţi adoratorii ei de altă dată. Arsea, lunganul, electricianul de la uzina electrică din oraş, care îi făgăduia să construiască pentru ea un aparat de radio cu totul extraordinar ; sublocotenentul de grăniceri Fedea, cîntăreţ şi ghitarist, care-i povestea cu însufleţire la întîlniri despre romantismul vieţii de la hotare, şi zăpăcitul de Borka, student la Institutul de pedagogie, matematicianul, care uita veşnic totul, şi greşea locurile de întîlnire. Toţi aceştia, schimbîndu-şi glasul, îi dădeau pe întrecute telefoane la bancă, se plimbau cu ea în grădina publică, iar în zilele de concerte publice, date la şcoala de muzică, îi ofereau buchete de liliac şi de iasomie, iar toamna, de steliţe şi de gherghine, toate furate de prin grădiniţele vecinilor. Pe scurt, erau nişte băieţi de treabă, şi chiar îi plăceau puţin, dar ca să-i rănească inima, asta nu ! Nu lăsase încă niciodată pe nimeni s-o sărute.

— Eu cred, Matriona Nikicitina, că nici n-o să mă mărit vreodată. Nu, nu, n-am să mă mărit... De ce zîmbeşti ? La ce să mă mărit ? Şi dacă totuşi ar fi s-o fac, asta n-o să se întîmple decît după sfîrşitul războiului şi după ce voi fi ajuns o cîntăreaţă celebră... nu, hai să zicem cunoscută. Şi în al treilea rînd n-am să iau un băiat oarecare, ci o personalitate extraordinară în toate privinţele. Un om cu renume, inteligent,

[1] Şcoala elementară de şapte ani. (n.t.)

frumos... Înțelegi, Matriona Nikiticina? Poate că atunci, o să mă gîndesc... Poate!

— Vai, Maşenka, să nu-i cauți frumusețea pe obraz! Iașa al meu nu e prea arătos, dar pentru mine e mai bun ca toți. Crede-mă, crede-mă. De-ai ști cît mă chinuie dorul lui! Uite, sînt obosită de nu pot ține nimica-n mîini, ochii mi se închid singuri, picioarele nu mă mai ascultă, dar cînd mă gîndesc la el, nici nu știu de unde-mi vine puterea! Parcă aș fi băut apă vie...

Și așa, discutînd despre ce le era drag și scump, aducîndu-și aminte de unele amănunte din viața dinainte de război, la care țineau amîndouă atît de mult, o femeie și o fată mergeau spre răsărit, pe pămîntul cotropit. Iar în depărtare, înaintea lor, se vedeau necontenit, plutind deasupra drumurilor mari și a șoselelor, nori deși de praf stîrniți zi și noapte neîncetat, fără răgaz, de torente neîntrerupte de mașini dușmane, tractoare, autotractoare, automobile blindate de forma unor fiare de călcat, tancuri mici și mari, tunuri autopropulsate; și toate aceste mașini de război fabricate de hitleriști în uzinele Europei cucerite erau poreclite cu nume bizare de oameni și de animale.

Nemților, absorbiți de uriașa bătălie, a cărei încordare creștea pe zi ce trecea, puțin le păsa de cele două femei în haine sărăcăcioase și cu traiste, care mergeau anevoie pe drumuri puțin umblate, ca atîția oameni lipsiți de adăpost, goniți de pe locurile lor de baștină. Numai odată fuseseră oprite la o răscruce de patrule germane. Dar soldații, după ce se uitaseră cu silă la straiele lor ponosite și dibuiseră în traistele lor niște amărîte boabe de secară, le alungaseră.

Îmbrobodite cu basmalele lor negre, cu fețele și mîinile mînjite cu cenușă, arătau ca două bătrîne istovite de atîta umblet. În prezența altor oameni învățaseră să umble gîrbovite și sprijinindu-se în toiag. Treptat se obișnuiseră atît de mult cu rolul pe care îl jucau încît chiar și cînd erau singure vorbeau tărăgănat, bătrînește.

Nici chiar tovarășilor lor de drum cu care mergeau uneori împreună, nici gazdelor din locurile în care

rămîneau peste noapte nu le-ar fi trecut prin cap că aceste femei gîrbovite, murdare, neîngrijite, pline de praf — întruchipare vie a nenorocirilor aduse de ocupaţie — erau de fapt o colhoznică vestită al cărei chip împodobea şi acum pereţii izbelor şi o fată tînără, o adolescentă.

18

Intr-o zi, pe înserat, Musia observă în zare licăriri neobişnuite, care dădeau norilor o culoare roşiatică îngrijorătoare.

Matriona Nikiticina fu de părere că era luna, care răsărea în spatele pădurii şi care, pesemne, prevestea vînt pentru a doua zi. Luna răsări, însă, curînd în altă parte, iar zarea nu-şi pierdu culoarea. Dimpotrivă, luminile se aprinseră mai puternic, se lăţiră parcă şi curînd cuprinseră tot cerul la răsărit.

— Parcă arde undeva!

Prietenele se uitară bucuroase una la alta. Să fi fost oare cu adevărat frontul? N-aveau de unde s-o afle. Oamenii, venind din partea opusă, drumeţi fără adăpost, ca şi ele, nu ştiau nimic sigur. Cotropitorii pretindeau, în fituicile lor, că trupele nemţeşti îşi continuă cu succes înaintarea asupra Moscovei. Afişele partizanilor, scrise de mînă, comunicau, dimpotrivă, că duşmanul fusese oprit.

Dar ce putea însemna oare această văpaie?

A doua zi, văpaia se putea deosebi chiar înainte de căderea amurgului. Se ivi în mai multe locuri deodată, se lăţi repede şi rămase atîrnată deasupra pămîntului, greoaie şi sinistră. Nu se auzea nici un fel de canonadă.

Noaptea, drumeţele dormiră prost. Cînd una cînd alta se ridicau şi priveau tăcute sinistra văpaie, pierzîndu-se în presupuneri.

Dimineaţa însă totul se lămuri. Din partea opusă se revărsa un torent des de lume. Pe cărări puţin um-

blate, pe drumuri de pădure, fugeau oameni îndreptîndu-se spre apus, cu copii în braţe, ducînd de subsuori bătrîni neputincioşi, cărînd în spinare, pe biciclete sau cu cărucioare rămăşiţele avutului lor. Unii, înhămaţi cîte patru şi cîte şase, trăgeau căruţe cu lucruri, alţii, puţini la număr, duceau în urma lor de funie o vacă sau o oaie.

De la ei cele două drumeţe aflară care era realitatea înfricoşătoare: Acolo, în spatele adînc al armatelor sale, comandamentul fascist intenţiona să creeze o zonă moartă de protecţie împotriva partizanilor. Detaşamente speciale de represalii ale cotropitorilor se apucaseră să dea foc cătunelor, satelor. Toată populaţia din regiune primise ordinul să se evacueze în şase ore spre apus, peste rîu. În acest ordin se spunea că orice fiinţă vie — oameni, vite — care va fi îndrăznit să rămînă pe loc după trecerea termenelor fixate, era sortită pieirii. Excepţie făceau numai cei mobilizaţi pentru muncă, prevăzuţi cu permise speciale din partea comandamentelor militare şi cu plăci metalice de tip special.

După ce stătură la sfat, cele două prietene hotărîră să-şi urmeze drumul şi îşi iuţiră paşii, grăbindu-se să străbată cît mai repede ţinutul înainte ca el să se fi pustiit definitiv. Acum, ca să vadă văpaia, nu mai aveau nevoie să aştepte amurgul. În faţă, în dreapta, în stînga, peste tot se zăreau rotocoale uriaşe de fum cenuşiu, ridicîndu-se spre cerul liniştit, fără vînt, asemenea unor culmi muntoase. Semănau cu nişte lanţuri de munţi îndepărtaţi, dar lanţurile acestea aveau viaţă, se mişcau, se schimbau din loc în loc pe orizont, modificîndu-şi mereu forma şi conturul.

— Hei, încotro? Unde vă duceţi? V-aţi săturat de viaţă? le strigau fugarii celor două femei care păşeau cu îndărătnicie spre răsărit. Şi, uitîndu-se îndărăt, în urma lor, clătinau din cap cu milă şi făceau diferite presupuneri.

— Să ştii că şi-au pierdut minţile...

— Te miri? Cum să nu ţi le pierzi de atîta grozăvie?...

Spre amiază, puhoiul fugarilor crescu şi mai mult. Acei ce scăpau din zona moartă nu mergeau, ci fugeau. Fugeau singuri, fără lucruri, ducînd în braţe copii ce tăceau amuţiţi. Nimeni nu le mai dădea nici o atenţie celor două prietene care continuau să meargă, cu încăpăţînare, în întîmpinarea celor ce veneau din partea opusă.

Începeau să întîlnească acum pe cei care nu dăduseră crezare ameninţărilor şi nu-şi părăsiseră aşezările la termenul fixat. Aceştia povesteau îngroziţi cum exact la orele indicate, soldaţi în uniforme negre, nevăzute încă prin părţile locului, cu capete de mort, pe şepci şi pe vestoane, năvăliseră cu motocicletele.

Fără să se intereseze dacă a mai rămas sau nu cineva în casă, soldaţii băteau uşile în cuie şi cu ajutorul unor lănci de incendiu asemănătoare aparatelor de stropit — folosite pentru stîrpirea insectelor — stropeau pereţii cu un lichid inflamabil şi peste o clipă întreaga izbă cu tot ce era în ea se transforma într-o masă de flăcări.

Nemţi în negru ! Musia îşi aduse aminte de cei trei vlăjgani înalţi şi graşi, care se distraseră gonindu-l pe medic pe ulicele oraşului ei natal, îmboldindu-l cu focuri de automate. Cuprinsă de spaimă îşi apucă tovarăşa de mînă :

— Matriona Nikiticina, nu mai merg. Te rog din suflet, hai să ne-ntoarcem !

— Ce tot spui, fetiţo ? ! Cum adică să ne-ntoarcem? După ce am mers atîta ? Se poate ! Matriona Rubţova, pe care Musia continua s-o ţină de mînă, vorbea ferm, aproape poruncitor.

Un tremur uşor o cuprinse pe fată.

— Dumneata nu-i cunoşti pe aştia în negru... Dumneata nu i-ai văzut... eu i-am văzut... Sînt... sînt...

Musia nici nu fu în stare să găsească un cuvînt potrivit.

— Sînt nişte fascişti, Musia ! o completă încet tovarăşa ei de drum, trăgîndu-şi mîna din mîna ei. Sînt cu toţii la fel, oricare le-ar fi naţionalitatea, oricare le-ar fi uniforma în care s-au vîrît. Hai să mergem, să mergem mai repede, că n-avem timp. Şi fii cu ochii

în patru ! Te pomenești că ne taie drumul, că ni-l închid, și atunci ce te faci ?

Mergeau, mergeau în întîmpinarea celor ce fugeau, silindu-se să nu bage în seamă nici strigătele, nici lacrimile, nici bătrînii deznădăjduiți căzuți fără puteri pe marginea drumului. Nu se întoarseră nici cînd un om, cu haina arsă de foc, cu fața rănită și cu părul vîlvoi, văzîndu-le că se îndreaptă spre iadul din care abia reușise să scape, încercă să le oprească din drum. Dar femeile îl ocoliră. Mergeau cu dinții încleștați și n-aveau decît un singur gînd: să ducă cît mai curînd valorile prin perdeaua de foc, să străbată prin toate grozăviile acestea care le barau drumul.

De atîta încordare nervoasă, sensibilitatea lor se tocise, încetul cu încetul. Înaintau acum ca într-un coșmar, aproape fără să-și mai dea seama de realitatea din jur.

Ca prin farmec, așa cum se întîmplă în coșmare, în dreptul unei granițe nevăzute, șuvoiul de fugari se curmă. Drumul dinaintea lor rămase cu desăvîrșire pustiu. Erau înconjurate de o liniște netulburată de nici un sunet viu. Părea că tot pămîntul era un pustiu mort. Și acest lucru era cumplit.

Undeva, nu departe, se auziră huruind niște motoare. Fără să-și spună o vorbă, cele două tovarășe de drum săriră peste șanțul din marginea drumului și o luară la fugă peste un cîmp de cartofi, poticnindu-se, încurcîndu-se în verdeața cu miros iute. Alergară cît alergară și, în cele din urmă, simțindu-se la capătul puterilor, Matriona Nikiticina gemu :

— Nu mai pot ! și se trînti la pămînt.

Apăsîndu-și mîinile pe piept și înghițind aer cu gura deschisă, Musia se prăbuși alături de ea. Tîmplele îi zvîcneau, dar urechea încordată continua să prindă, în tăcerea cumplită, voci îndepărtate, huruit de motoare, ecoul unor comenzi scurte, țipete, împușcături rare. Într-un tîrziu, Matriona Nikiticina se sculă și o ridică și pe Musia.

— Hai să mergem, spuse ea în șoaptă.

Prietenele își continuară drumul numai peste cîmp, de teamă să nu întîlnească posturi de pîndă din de-

taşamentele de represalii, aşezate, după cum le preveniseră fugarii, la răscruci de drumuri. Mergeau în tăcere, se opreau în fiecare clipă şi trăgeau cu urechea. Nu se auzea însă nimic, nici măcar un ciripit de pasăre sau un ţîrîit de greier.

Era într-adevăr o „zonă moartă".

Înnoptară într-o pădurice de mesteacăn. Nu făcură foc. Toată noaptea nu închiseră ochii. Şedeau strînse una lîngă cealaltă şi curăţind cu gesturi mecanice spice de grîu, aruncau boabele în gură. În jurul lor, dansînd parcă un dans fioros, se legăna ca o horă văpaia unor focuri, mai mari sau mai mici. N-aveau chef de vorbă. Ar fi vrut să plîngă, dar n-aveau nici lacrimi. Şi îşi simţeau sufletul copleşit ca de o povară grea.

19

Dimineaţa, cînd se crăpă de ziuă, îşi părăsiră adăpostul din pădure şi privind cu teamă în jur ieşiră într-un lan de secară, sluţit pe alocuri de muşcăturile exploziilor.

Din cerul cenuşiu se cernea domol o ploaie măruntă. Pămîntul argilos clefăia sonor şi se lipea de tălpi.

În jur, cît cuprindeai cu ochii, nu vedeai ţipenie de om.

— Parcă am fi ultimii supravieţuitori ai pămîntului, spuse Musia, apăsată de acel simţămînt de singurătate pe care-l încercase în căsuţa lui Mitrofan Ilici în prima zi a ocupaţiei.

— Ce-ai spus ? o întrebă nervoasă Matriona Nikiticina, oprindu-se din mers.

— Mi-e frică.

— E, asta-i bună ! Doar nu-i nimeni în jur, e pustiu...

— Tocmai de aceea mi-e frică.

— Haide, fetiţo, haide.

Chiar şi acolo în mijlocul cîmpului, vorbeau în şoaptă şi căutau să păşească cît mai încet, ferindu-se să facă cel mai mic zgomot.

Pe la amiază zăriră mergînd pe drum, în dreapta lor, o coloană de oameni în haine civile, escortaţi de soldaţi, care priveau mereu atenţi în toate părţile. În spatele lor, săltînd greoi în hîrtoapele drumului, venea încet un automobil de tip vechi.

Femeile rămaseră pitite în secară pînă cînd coloana se făcu nevăzută după o cotitură. Abia atunci ieşiră din ascunzătoare şi îşi văzură de drum. Erau ude pînă la piele. Ploaia, ce părea pornită pentru multă vreme, nu contenea o clipă. În faţa lor, prin ceaţă, se deslușea marginea crestată a unei păduri. Drumeţele se repeziră spre ea, visînd fericirea de a se ascunde, de a se pierde printre copaci şi, în sfîrşit, de a se odihni cu adevărat, după toate prin cîte trecuseră în ultimele zile.

Pădurea era acum aproape. Prin perdeaua tremurătoare a ploii se puteau deslușI mestecenii cîrlionţaţi din margine şi, în spatele lor, trunchiurile pinilor drepte ca nişte lumînări. Nu mai aveau decît să străbată marginea lanului şi să treacă un pîrleaz, cînd deodată un strigăt aspru, pornit din spatele gardului, asemenea unui foc de armă, le ţintui pe loc:

— Halt![1]

Rămaseră locului înlemnite, neîndrăznind să privească îndărăt. Revenindu-şi, Musia dădu s-o ia la fugă, dar Matriona Nikiticina o apucă de mînă şi o opri.

— Stai! Glonţul tot te ajunge din urmă.

Fata se uită la ea nedumerită: cum, să se predea? Matriona Nikiticina, cocoşîndu-se şi proptindu-se cu ambele mîini în băţ, privea liniştit, de parcă n-ar fi priceput nimic. Atunci Musia văzu doi nemţi cu bonete negre, ude, şi în vestoane scurte, cunoscute Musiei, cu capete de mort deasupra buzunarului stîng. Ivindu-se dintre tufe, din dosul gardului, săriră peste

[1] Stai! (în limba germană). (n.t.)

prăjini şi, fără să-şi lase în jos automatele, se îndreptară spre cele două femei.

Unul dintre ei, superiorul, cum îşi dădu Musia îndată seama — om lat în umeri, cu pieptul bombat şi cu faţa tărcată ca un ou de cuc — se apropie de ele, se uită cu dispreţ la hainele sărăcăcioase ale celor două tovarăşe de drum, le pipăi traistele şi, dibuind în ele numai grăunţe umede, îşi şterse cu dezgust degetul de iarba udă. Spuse ceva celuilalt, pe un ton de comandă, apoi sări uşor pîrleazul şi se aşeză din nou la pîndă.

Celălalt, un bărbat înalt, o îmbrînci din spate pe Musia cu ţeava automatului, arătă spre marginea pădurii şi strigă cu glas subţire de muiere:

— Weg! Weg![1]

Cele două tovarăşe stăteau pe loc, neîndrăznind să se mişte. Musia privea faţa neamţului: obrazul îi era încă tînăr, dar buhăit, cu gene albe ca de vacă şi cu ochi miopi, spălăciţi, care arătau nefiresc de mari dindărătul lentilelor groase ale ochelarilor cu ramă de aur. Avea o gură cu buze cărnoase, de un roşu viu, ca o rană, iar bărbia nu i se vedea de loc. Buza de jos trecea parcă direct în cutele de grăsime de la gît. Mutra aceasta mioapă, palidă şi umflată, cu un aer nesănătos, n-avea nimic răutăcios sau aspru, în schimb avea ceva care o făcea pe Musia să simtă acea groază înfiorătoare pe care o încercase de multe ori în pădure cînd întîlnise vreun şarpe veninos.

— Weg! Weg! comanda ameninţător S.S.-istul, şi buza de sus îi descoperea un rînd drept de dinţi ca de oţel, cu sclipiri tulburi.

„Nu, acesta n-are să mă cruţe. Nici nu-mi trebuie mila lui, nu-mi trebuie!... Nu se poate să mă duc în pădure cu această năpîrcă..."

Musia simţi prelingîndu-i-se de-a lungul şirei spinării ceva rece şi i se păru că îi plesneşte ceva în piept. Pierzîndu-şi controlul de sine, tremurînd toată, strigă:

— Omoară aici! Omoară, fascistule blestemat, omoară!

[1] Marş! Marş! (n.t.)

Ochii incolori se ridicară cu mirare la bătrînica ce striga ceva cu glas tineresc. Soldatul își scoase și își șterse ochelarii aburiți de ploaia măruntă, apoi cu un gest mecanic o izbi pe Musia cu pumnul în obraz, fără răutate, dar destul de dureros.

— Weg! Weg!...

Fata nu-și dădu îndată seama de cele petrecute. Conștiința ei refuza să creadă că cineva ar fi putut s-o lovească. Stătu o clipă, clătinîndu-se, privindu-l pe dușman uluită și nevăzînd nimic, afară de ochelarii lui cu lentilele neobișnuit de groase. Apoi înțelese că omul acela fără bărbie o lovise cu adevărat. Un val de furie nestăvilită se ridică în ea. Dar înainte de a fi avut timp să se repeadă asupra neamțului, niște brațe puternice o apucară pe la spate, paralizînd-o.

— N-ai voie! auzi ea un glas autoritar lîngă urechea ei.

Se smuci încă o dată, dar Matriona Nikiticina o ținea strîns.

— M-a lovit... Fascist scîrbos! Lasă-mă! m-a...

— Vino-ți în fire! Mai riști și altceva! îi spuse Matriona Nikiticina cu un calm care o făcu să se dezmeticească. Vino-ți în fire!

Izbucnirea de furie îi trecuse. Musia se simți deodată moale, slăbită. Soldatul fără bărbie dădu aprobator din cap spre Matriona Nikiticina.

— Gut Frau, gut! Și orăcăi din nou, arătînd cu automatul înspre pădure. Weg, weg!

— Broască rîioasă! îl ocări fata, fără energie în glas. Îi era totuna încotro mergea, totuna dacă trăia sau dacă murea.

Nu-și dădu seama cum ajunseră la marginea pădurii, cum se pomeni în mijlocul unei mulțimi de femei tăcute, zdrențăroase și murdare ca și ea. Sîngele continua să-i curgă din nasul lovit. Picături roșii, dese, îi picurau pe scurtă. Cineva îi spuse:

— Stai jos, șterge-te!

Musia se așeză jos, își trecu din nou palma pe față, apoi văzînd sînge pe mînă și-o șterse de mușchiul ud. Explozia de furie îi consumase toate forțele. Se-

dea rezemată cu spatele de un copac, privea înaintea sa cu ochi absenți, nepăsătoare la tot ce se petrecea în jur, fără să-și vadă tovarășele de nenorocire, fără să-i pese nici chiar de propria ei soartă.

Între timp, Matriona Nikiticina, care știa întotdeauna cum să se apropie de oameni, intră în vorbă cu femeile și începu să le pună întrebări : cine erau, ce căutau aici, ce le așteptă ? Toate care se aflau acolo fuseseră prinse, întîmplător, de patrule la hotarul zonei moarte. Nimeni nu știa de ce fusese luat și fiecare făcea fel de fel de presupuneri : unele afirmau că oamenii prinși în zona interzisă urmau să fie scoși din ea, altele șopteau că nu vor fi evacuați, ci împușcați. Mai erau și unele convinse că vor fi duse

cu forţa să repare un pod pe care partizanii îl aruncaseră în aer, în ajun, pe cînd altele susţineau că nemţii vor repara singuri podul, iar pe ele aveau să le ducă la curăţatul terenurilor minate de Armata Sovietică în timpul retragerii. În sfîrşit, majoritatea erau convinse că toată lumea va fi dusă la construcţii de blockhausuri şi cazemate pentru asigurarea protecţiei drumului împotriva partizanilor. Cele de prin partea locului afirmau că asemenea lucrări erau în curs în tot raionul şi că ocupanţii construiau la marginea pădurilor mici fortăreţe din cărămizi, beton şi şine.

În toate aceste convorbiri, cuvîntul „partizan" era mereu pe buzele prizonierilor. Îl rosteau cu jumătate de glas, aruncînd cu teamă priviri piezişe înspre santinelă. Puneau atîta speranţă în el, încît Matriona Nikiticina pricepu ; în puţinele săptămîni de ocupaţie, partizanii din acea regiune izbutiseră să facă mult rău armatei duşmane.

— Se vede că santinela noastră e boboc. Stă liniştit. Da' nemţilor care au mai fost pe aici le-a intrat frica în ei, parcă ar şedea fără nădragi pe un furnicar — se tot învîrt şi se uită în jur, rosti zîmbind o femeie în vîrstă, voinică, îmbrăcată într-un veston de uniformă al căilor ferate, cam ponosit şi cam strîmt.

Într-adevăr, santinela, acelaşi neamţ care o lovise pe Musia, şedea liniştit pe o buturugă, avînd lîngă el două grenade cu mînere lungi de lemn. Automatul şi-l ţinea pe genunchi. Cioplea atent cu briceagul o surcică şi din cînd în cînd se uita cu ochii lui miopi la femei.

Ieşindu-şi treptat din apatia ce-o cuprinsese, Musia începu să-l observe pe omul acela fără bărbie, cu o curiozitate mai puternică decît frica sau scîrba ce i-o inspira.

Neamţul îşi ciopli surcica, îi rotunji capătul cu briceagul, o frecă de postavul pantalonilor, închise fără grabă briceagul, îl băgă într-o punguţă de piele subţire şi-l vîrî în buzunarul vestonului, apoi cu surcica începu să se scobească în ureche. Scobea, ducea

vîrful surcelei la nas, îl ştergea de pantaloni şi se scobea iar. Era cu totul absorbit de această ocupaţie şi avea aerul unui om cu totul singur.

— Ăsta pesemne că nici nu ne socoate oameni, rosti Matriona Nikiticina, în spatele Musiei.

— Fiindcă nu e el om! răspunse o voce joasă de femeie, şi cineva scuipă cu năduf.

Fata întoarse brusc capul. Matriona Nikiticina şedea pe traista ei, înconjurată de mai multe femei, iar lîngă ea stătea slujbaşa grasă de la căile ferate.

— Of, de-ar veni odată partizanii! L-ar scobi ei bine în ureche! suspină cineva.

— Sînt şi pe-aici partizani? întrebă înviorată Matriona.

— Sînt, dar nu de dragul nostru.

— Dar unde sînt? Şi cîţi?

— Păi cine să-i numere în pădure? Înseamnă că sînt mulţi, dacă fascistul turbează în halul ăsta... Uite cum ard satele, ca chibriturile.

— Doar nu de frumuseţe clădesc ăştia adevărate cetăţi de-a lungul drumurilor şi şoselelor.

— Bine ar fi dacă le-ar da cineva de veste partizanilor: aşa şi aşa, nemţii chinuie muierile ca pe hoţii de cai, spuse zîmbind cu amărăciune feroviara cea grasă.

Femeia aceasta dolofană, între două vîrste, îi plăcu Matrionei Nikiticina deosebit de mult pentru calmul ei, pentru privirea ageră a ochilor mici, aproape ascunşi între pleoape, care căutau parcă mereu ceva, şi pentru felul în care îl privea pe neamţ fără frică, cu un zîmbet de silă.

20

Ploaia mărunţă se cernea fără zgomot. Umezeala pădurii te pătrundea pînă la oase. Un vînt aspru îţi îngheţa pe tine hainele ude. Femeile povesteau în şoaptă despre faptele partizanilor, şi toate povestirile

lor erau pline de nădejdea că aceştia aveau să se ivească prin surprindere, să le elibereze şi să le scape de moarte sau de batjocură. Matriona Nikiticina nu dădea însă crezare acestor povestiri liniştitoare. Nu, nu era chiar atît de simplu cum părea. Şezînd pe traistă, se gîndea la conţinutul ei şi mintea-i ageră de activistă a colhozului se străduia să găsească un mijloc de a salva bijuteriile, sau în cazul cel mai rău de a le ascunde. „Să profit de neatenţia santinelei şi să îngrop sacul aici, în muşchiul verde, moale? Nu se poate, o să vadă. Să-l las în tufiş, atunci cînd avem să pornim la drum? Sau poate e mai bine şi mai puţin primejdios să-l arunc, cînd vom fi pe drum, undeva, sub o tufă pe care am să mi-o întipăresc în minte şi apoi să mă-ntorc să-l iau?"

Respingea rînd pe rînd toate posibilităţile şi pe loc se apuca să caute altele.

— Dar dacă izbutim să fugim, atunci cum dăm de ei, de partizani? o întrebă ea pe femeia cea grasă.

— Crezi că dac-aş şti, aş mai sta aici, cu voi, ca o ciupercă otrăvitoare sub un brad? pufni femeia batjocoritor.

— Păi, drăguţo, n-ai decît să te scoli, să-ţi pui palmele la gură şi să ţipi: „He-ei, partizani, pe unde sînteţi?" rosti în bătaie de joc un glas rablagit de tenor în spatele Matrionei.

Femeia tresări şi se uită îndărăt. În spatele ei stătea un moşneguţ cărunt, chior, fără gene, cu obrazul zbîrcit ca o ciupercă uscată — singurul bărbat în mulţimea cea mare a prizonierelor. Matriona Nikiticina îl observase de cum sosise acolo. Purta un veston de feroviar, cam ponosit şi şapcă de uniformă ieşită la soare, cu cozorocul ros. Se gîndise o clipă că ar face bine să se sfătuiască cu el în privinţa unei eventuale evadări. Dar moşneguţul se aşezase sub o tufă, cu mîinile vîrîte adînc în mîneci, făcîndu-se ghem ca un arici şi părea că moţăie. Şapca, mult prea mare, şi-o îndesase peste urechi, ca pe o bonetă femeiască. Toată înfăţişarea lui de om zgribulit şi slab o făcuse pe Rubţova, după ce-l observase atent, să renunţe la gîndul ei.

Bătrînelul se apropiase pe nesimţite în spatele femeilor şi cu unicul său ochi verde ca de pisică se uita la femei atent, cu şiretenie şi fără bunătate. Buzele lui subţiri aveau pe ele petişoare cafenii de nicotină. Răspîndea un miros iute de tutun. Mirosul acesta, care îi aducea aminte Matrionei Nikiticina de soţul ei, fumător pasionat, o făcu, în ciuda primei impresii, să-l privească pe necunoscut cu mai multă încredere.

Aruncă o privire piezişă S.S.-istului. Acesta isprăvise cu urechile şi începuse să-şi cureţe unghiile.

— Of, de-aş şti unde-s partizanii şi cum se ajunge pînă la ei! rosti Matriona Nikiticina, uitîndu-se cercetător la bătrînul care nu i se mai păru chiar atît de simplu şi de neputincios, ca la început.

— Ei, cine o ştie? răspunse chiorul, cu glas de tenor hodorogit. Unicul său ochi continua s-o măsoare atent. Dar pentru ce ai nevoie de ei, drăguţo? Nu cumva bărbatul tău e cu dînşii în pădure? Sau ce treabă ai cu ei?

Privirea iscoditoare a bătrînului o făcu pe femeie să se tulbure, fără să-şi dea nici ea seama de ce. Nu-i răspunse. Bătrînul se ghemui iar ca un arici sub o tufă de ienupăr, îşi îndesă şi mai mult şapca peste urechi şi, după cum i se păru Matrionei, începu chiar să sforăie subţirel, şuierător. Întorcîndu-se însă brusc la el, îi surprinse privirea atentă, care o măsura printre gene.

„Nu, cu chiorul ăsta nu era prudent să vorbească. Trebuia să se ferească de el!" Şi Matriona Nikiticina îşi trase sacul ceva mai aproape de feroviară. Fără să mai pomenească de partizani, începu s-o înduplece cu glas scăzut să organizeze o încercare de evadare. Soarta tuturor era destul de uşor de ghicit. Atunci de ce să stea şi să aştepte? N-ar fi fost oare mai bine să-l doboare pe nemţoiul cu ochelari şi apoi să spele putina care încotro? Era drept că cineva putea să-şi piardă viaţa, în schimb, ceilalţi aveau să scape.

— Cu mîinile goale împotriva automatului? zîmbi cealaltă. Şi nu vezi că mai are şi nişte grenade? E destul să arunce una, şi s-a isprăvit, praful se alege de noi!

Neamțul continua să-și cureță cu grijă unghiile, rupînd cu dinții pielița din jurul lor.

— Tot mai bine e să murim de grenadă, decît ca niște vite la abator.

Matriona Nikiticina îi întoarse spatele și se trase mai aproape de Musia.

Fata își revenise cu totul în fire. Se uita pieziș la santinelă. O vînătaie roșie se zărea sub ochiul ei stîng. Matriona Nikiticina o strigă încet, cu duioșie. Musia nu-i răspunse imediat.

— Atingerea unei năpîrci scîrboase nu poate să jignească un om, rosti ea, răspunzînd unui gînd ascuns. Pe năpîrcă o striveşti, dacă poți, dar e de-a dreptul caraghios să te superi pe ea.

— S-o striveşti, dar cu îndemînare. Căci nu e cine știe ce scofală să mori de veninul ei, răspunse Matriona Nikiticina, bucuroasă că Musia chibzuia liniștit.

Slujbașa de la căile ferate, trăgînd cu coada ochiului la Musia, o întrebă pe Matriona Nikicitina :

— Asta e cu tine ?

— Cu mine. Vorbește, nu te sfii.

— Păi nici nu știu să mă sfiesc, răspunse grăsuna, așezîndu-se pe mușchi într-o poziție cît se poate de firească. Iată despre ce e vorba : Nu putem să ne luăm zborul așa, ca niște găini fugărite de uliu, fiindcă nu facem nici o treabă. Eu cred, dragele mele, că trebuie să născocim ceva, pentru ca el să nu aibă timp să strige, să dea de veste celor de pe cîmp. Căci sînt mai mulți inși, cred, care stau acolo, în marginea drumului, la pîndă. Ar trebui să-l atragem pînă aici și să sărim la el toate odată, ca să nu aibă timp să tragă.

— De frică, ar fi în stare să omoare prea multe dintre noi.

— Multe, puține, eu fetelor, n-am poftă să mor. Aici trebuie procedat cu schepsis, fiecare mișcare regizată ca la teatru...

Santinela se sculă, își scutură de pe genunchi bucățelele de unghii tăiate, fără să-și lase automatul din mîini, făcu mai multe mișcări de gimnastică, pentru a se încălzi, se învîrti puțin prin poiană, apoi

se întoarse la buturuga lîngă care erau puse grenadele, se aşează şi începu din nou să-şi cerceteze unghiile, vizibil mulţumit de ele. În mutra, în umerii strîmţi şi rotunzi, în întreaga lui înfăţişare avea ceva feminin.

Musia observase de mult curiozitatea cu care se uita din cînd în cînd la prizonierele zdrenţăroase, flămînde, ude leoarcă. Curiozitatea asta jignitoare faţă de suferinţa altuia o înfuria pe fată cel mai mult. Fără să ştie nici ea de ce, simţea mereu nevoia să se strîmbe la el.

— Ştiţi ce? şopti deodată, înviorîndu-se, şi o inspiraţie desperată străluci în ochii ei cenuşii şi poznaşi. Femeile se adunară în jurul ei şi începură să se sfătuiască în şoaptă, îndelung, uitîndu-se la santinelă, atent, cu priviri piezişe.

Ploua! Picături mari se prelingeau zgomotos de pe frunze. Vîntul rece te pătrundea pînă la oase. Prizonierele se strîngeau, se înghesuiau cît mai aproape una într-alta, căutînd să se încălzească. Deodată, în mijlocul acestei mulţimi tăcute şi rebegite, se iscă o ceartă. Nimeni n-avu timp să-şi dea seama din ce pricină izbucnise, dar toţi văzură două femei care trăgeau cu furie de un sac, ocărîndu-se de mama focului.

Santinela ciuli urechile şi chiar îşi mută grenadele mai aproape, ca să le aibă mai la îndemînă; apoi întinse gîtul căutînd să vadă ce anume se petrecea în mijlocul cercului ce se formase în jurul celor două femei care acum se luaseră la bătaie. Pe urmă, fără să-şi lase arma din mînă, se sculă, se urcă pe buturugă şi se ridică în vîrful picioarelor. Cele două femei se tăvăleau pe jos. Lăsaseră sacul şi-şi înfipseseră fiecare mîna în părul celeilalte. Buzele cărnoase ale santinelei schiţară un zîmbet. O rumeneală cărămizie i se aprinse în obraji. Se vedea că e mulţumit de această distracţie neprevăzută.

Dar cercul care se strîngea tot mai mult în jurul celor două femei nu-l lăsa să vadă amănuntele încăierării, iar bătaia trecea printr-un moment critic. Cea înaltă o răsturnase pe cea mică pe spate şi fără să ia în seamă strigătele celorlalte femei îşi sugruma

pesemne adversara. Atunci santinela sări jos de pe buturugă, se apropie de mulţime şi începu să-şi croiască drum pînă la locul luptei, dînd femeile la o parte cu mînerul automatului.

Nimeni n-avu timp să vadă bine ceea ce se produse o clipă mai tîrziu. Se auzi un sunet scurt ca de ou spart. Automatul căzu greoi pe pămînt. Santinela se aplecă pe-o rînă, apoi se prăvăli de parc-ar fi fost de cîrpă.

Se lăsă liniştea. Un glas gros de femeie strigă:

— Fugiţi! Fugiţi! Nu pe cîmp! În pădure!

Slujbaşa de la căile ferate mai stătea încă aplecată deasupra santinelei, cu un pietroi mare în mînă. Apoi aruncă pietroiul, privi în jur, şi o zbughi şi ea în desiş, cu toată iuţeala de care era în stare. Femeile celelalte se împrăştiară, în goană, prin poieniţă, ca nişte seminţe de păpădie răpite de vînt. O clipă mai tîrziu, totul în jur era pustiu.

Musia şi Matriona Nikiticina alergau înaintea celorlalte. Mînjite de pămînt, pline de zgîrieturile pe care şi le făcuseră fără să vrea în timpul încăierării, alergau cît le ţineau picioarele. Într-un tîrziu se prăbuşi pe muşchiul umed şi des. Se aflau în mijlocul unui desiş de brazi.

Erau singure.

21

Merindele pe care le pusese în saci grijuliul Ignat Rubţov fuseseră de mult consumate. Cînd se apucară dimineaţa, după noaptea petrecută în pădure, să-şi pregătească ceva de mîncare, cele două tovarăşe n-aveau la ele decît nişte cartofi noi de care făcuseră rost în ajun, într-un cîmp părăsit. Îi fierseră, îşi potoliră foamea şi păstrară restul. Cu respectarea celei mai strașnice economii, aceşti cartofi le puteau ajunge pînă a doua zi. Cu toate acestea, luară hotărîrea

să meargă de-a dreptul prin pădure, evitînd localităţile şi drumurile.

Desişurile sălbatice de pădure, cu mormane de copaci dezrădăcinaţi de furtuni, cu fiare, cu ochiuri înşelătoare de mlaştină, nu le mai păreau de temut după cele văzute şi trăite în cursul ultimelor zile.

N-aveau un itinerariu precis, dar Musia ştia acum să afle fără greş, după nenumărate semne, direcţia spre răsărit.

În dimineaţa aceea cu vînt, cu vreme urîtă, simţiră pentru prima dată apropierea toamnei.

Nu trecuse mult de cînd pădurile văzute de departe păreau de un verde monoton; acum însă, în mijlocul brazilor veşnic verzi, se zăreau coroanele dese ale mestecenilor de un galben gingaş; frunzişul tremurător, cenuşiu, al plopului începea pe alocuri să bată în roşu; tufele de aluniş care îşi arătau verdeaţa îmbelşugată şi vie, fie prin desişuri de pădure, fie pe colnice şi pe locuri deschise, se aprindeau acum cu văpăi de aur. Norii grăbiţi, goniţi de răbufnirile mînioase ale vîntului, se agăţau parcă de creştetele copacilor. Scuturate de vînt, picături grele, reci, cădeau mai în fiece clipă pe cele două drumeţe. Şi totuşi cît de bine le era în această pădure răcoroasă! Cele două prietene, fericite că izbutiseră să fugă, mergeau vorbind cu însufleţire şi cîntînd.

După ce reuşiseră să evadeze, prietenele se simţeau însufleţite, zîmbeau şi cîntau.

— Da' ştiu că m-ai îmbrîncit ieri. Mă doare şi acum! îşi aminti Musia veselă.

— Iar tu mi-ai încîlcit părul de nici nu-l mai pot pieptăna! răspunse tovarăşa ei de drum. Straşnic l-am mai momit pe nemţoi! Şireată mai eşti, Maşa. Viitorul tău bărbat o să trebuiască să fie cu ochii-n patru.

Se priviră, îşi făcură cu ochiul şi izbucniră într-un rîs vesel, răsunător. Ecoul le răspunse sfios, nedîndu-le parcă crezare.

— Eu, în timp ce ne păruiam, mi-am adus deodată aminte de sac. Sfinte doamne! M-au trecut fiori: dacă profită cineva şi ni-l şterpeleşte? Mă uit cu

coada ochiului : nu, sacul era jos, la doi paşi, călcat de toţi în picioare. Şi nimănui nu-i păsa de el.

Cele două tovarăşe de drum se uitară la sac şi rîseră iar. Cerul răspunse parcă rîsului lor. Printr-o fereastră de peruzea, deschisă printre norii fugari, se ivi soarele, atît de strălucitor, atît de mîngîietor, încît puzderia de picături de ploaie de pe iarbă, de pe copaci, de pe firele de păianjen întinse printre ramuri prinse să scînteieze în sclipiri vesele.

— Se va destinde arcul, Maşenka, se va destinde ! Ţii tu minte ce spunea socrul meu : cu cît s-a strîns mai tare, cu atît va izbi mai tare.

În ochii Matrionei Nikiticina lucea o lumină tot atît de curată ca şi roua aceasta scînteietoare. Obrajii ei mătăsoşi, arşi de soare, de pe care ploaia spălase funinginea, se îmbujorară. Zîmbi, descoperindu-şi două şiruri de dinţi albi şi păru deodată întinerită.

Musia privi plină de admiraţie la tovarăşa ei de drum.

— Ce frumoasă eşti !...

Dar aceasta, cufundată în gîndurile ei, nici nu-i răspunse.

— ...Şi-o să trăim cum am trăit înainte. Atunci să vii, Maşenka, la „Plugarul Roşu". O să te primim ca pe o surioară. Ce bine e la noi, în colhoz !... Rubţova oftă, îşi încruntă sprîncenele şi adăugă cu glas scăzut : a fost...

— Eu am de gînd să învăţ. De venit, însă, tot am să viu, numai că atunci am să fiu cîntăreaţă. Am să viu şi are să se adune toată lumea : baba Praskovia, Varia Saikina, Ignat Savelici, tot colhozul, şi eu am să ies în rochia mea lungă, albă — nu, nu albă, se spune că albul te face să pari grasă — albastru-deschis, îmi stă mai bine. Nu-i aşa ? Am să cînt ceea ce am cîntat în Rîpa Vacilor, ţii minte ?... Spune, Matriona Nikiticina, n-ai vrea să-ţi cînt acum ?

Fără să se lase rugată, fata începu cu glas încet „Seară de iarnă", cîntecul ei preferat. Nu izbuti însă să-l cînte pînă la capăt ; fu întreruptă la jumătate. Crengi moarte trosniră sub paşi grei, şi doi bărbaţi

ieşiră dintr-un tufiş de ienupăr bogat, presărat cu bobiţe negre, brumării.

— Mai iute, şi nu întoarce capul ! avu timp să şoptească Matriona Nikiticina, schimbîndu-şi brusc direcţia şi iuţind paşii.

O luară de-a dreptul prin desişul de ienupăr, rupînd tufele de sorb şi de alun. Mergeau grăbite, neîndrăznind să se uite îndărăt. Dar vreascurile în urma lor trosneau din ce în ce mai aproape. Era vădit că cei doi necunoscuţi voiau să le ajungă din urmă. Atunci Matriona Nikiticina mai schimbă o dată direcţia, gîndindu-se că fusese poate o coincidenţă faptul că străinii apucaseră pe acelaşi drum şi sperînd în felul acesta să scape de ei.

Dar cei doi bărbaţi veneau pe urmele lor ; li se auzeau acum nu numai paşii, ci şi răsuflările gîfîite.

— Să fugim ! porunci Matriona Nikiticina, potrivind chingile sacului greu.

Tufele trosniră aproape de tot. Crengile se dădură la o parte şi un om blond le ieşi înainte ; purta uniformă de soldat german şi era înalt şi atît de lat în umeri, încît vestonul, pe care îl luase pesemne de la altcineva, stătea întins pe el ca un ciorap.

— Bună ziua, le spuse el în cea mai curată limbă rusească.

Îşi şterse cu boneta năduşeala ce făcea să-i lucească obrazul cărnos, ars de soare. Părul creţ, nu prea des, galben ca inul, îi era de asemenea ud şi i se lipise de frunte. Buzunarele de la pantaloni îi atîrnau grele, pline desigur cu granate. De sub veston, pe care se vedeau aripile desfăcute ale vulturului german, îi ieşea mînerul unui revolver vîrît la cingătoare.

Femeile schimbară o privire şi se opriră. N-aveau încotro să fugă.

În urma blondului se strecură printre tufişuri acelaşi moşneag chior, cu vestonul de uniformă feroviară, pe care cele două drumeţe îl observaseră, încă în ajun, printre arestate. Îşi ţinea şapca în mînă ; era plină cu ciuperci frumoase, albe, tărişoare. Chelia lui largă, lucioasă, avea pe margini un fel de puf creţ. Purta în spinare un pistol-mitralieră german.

— Ne-au omorît afurisitele de muieri! Cine umblă așa prin pădure? Gonesc ca acceleratul în preajma gării. Îmi bate inima să mi se spargă... Își ațintì asupra drumeților unicul ochi în care licărea o răutate pe care nu mai încerca s-o ascundă și rosti batjocoritor, cu glas subțirel de tenor hodorogit: Dar de ce ați luat-o la fugă? Doar nu v-ați întîlnit cu lupi ci cu oameni... Mi se pare că noi ne cam cunoaștem. Bună dimineața!

Bătrînul îi făcu cu ochiul Matrionei Nikiticina, își privi triumfător tovarășul înalt, alături de care arăta ca o cocioabă dărîmată pe lîngă o casă nouă, mare; apoi puse jos șapca cu ciuperci și se apucă să-și umple cu tutun luleaua scurtă, încovoiată, cu căpăcel în formă de grătar, cum au de obicei cei ce muncesc mult în aer liber.

Bărbatul cel voinic le privea pe cele două femei cu ochi cercetători, mușcîndu-și plin de îndoială buza de jos. Chipul său tineresc era atît de ars de soare încît tot ce avea blond — părul creț, lipit de sudoare, sprîncenele stufoase, genele lungi, decolorate și puful subțire al mustății abia mijite — se vedea deslușit, asemenea ierbii cucului, în mijlocul mușchiului uscat al mlaștinii. Avea o înfățișare stranie, oarecum sălbatică, ceea ce le făcu pe cele două femei să se uite îngrijorate una la alta, ca și cum s-ar fi avertizat că n-aveau să se aștepte la nimic bun.

— Bună dimineața, iar acum, rămîneți cu bine. Fiecare își are drumul lui. Drum bun! rosti Matriona Nikiticina, cu glas exagerat de cîntat, ca la țară și o trase ușor pe Musia de mînă.

Își văzură de drum, însă cei doi necunoscuți porniră în urma lor.

— Ia uite, Nikola, ce noroc, ce bucurie pe noi: avem aceeași direcție! se auzi glasul subțirel și rablagit al bătrînului din urma lor. Păi spune și tu: de unde mergeam amîndoi, eu și cu tine, singuri-singurei și în jur numai butuci și buturugi de-ți venea să urli de plictiseală, acum poftim: două cuconițe, care au același drum ca noi. Minunat, strașnic! Mai știi?

Poate că ne mai interpretează iar vreun cîntecel, un fel de divertisment înainte de film.

— Poliţişti! şopti încetişor Matriona Nikiticina, aducîndu-şi aminte cum cu o zi în urmă moşneguţul cel pirpiriu se prefăcuse că doarme şi cum pe urmă, furişîndu-se pe neobservate, începuse să tragă cu urechea la ceea ce vorbeau femeile, urmărindu-le neîncetat cu unicul său ochi. „Pe noi ne caută" îşi spuse ea.

Musia tăcea. Îi era groază să se gîndească că pînă şi acolo, în acea pădure neumblată, unde se respira atît de liber, unde nimic nu amintea de duşmani şi de ocupaţie, se întinsese gheara fascistului. Matriona Nikiticina, care surprindea în vorba repezită a bătrînului unele intonaţii ce nu vesteau nimic bun, văzînd că ochiul lui verde şi rău stătea mereu aţintit asupra sacului ei, se întoarse către flăcăul cel înalt care îi inspira mai multă simpatie, cu toată uniforma de duşman în care era îmbrăcat:

— Haideţi, căutaţi-vă de drum; noi o să ne vedem de-al nostru. Se poate?

Îl privi ţintă cu ochii ei negri. Avea în ei atîta farmec, iar în rugămintea ei vibra un apel atît de cald la noblețea sufletului omenesc, încît cel înalt nu se putu stăpîni şi-şi plecă privirea. Bătrînul cel chior se repezi însă iar cu gura, dînd drumul unui torent de vorbe mărunte, seci, rotunjoare ca nişte alune:

— Ca să vezi ghinion! Am ajuns la semaforul de recepţie, dar staţia nu primeşte! Cu alte cuvinte, poftiţi pe la noi cînd vreţi, cît mai des, cînd nu sîntem acasă. Dar aş vrea să ştiu: cu ce nu vă sîntem noi pe plac? Uită-te la el: parcă-i rupt din soare! Iar eu... Nu face nimic, drăguţo: o maşină veche e mai trainică. Hai să mergem împreună, iar ca să vă ţin de urît, am să vă vorbesc despre partizani: unde şed, cum să te strecori pînă la ei şi pe care drumuri anume. Ai să afli tot, tot ce vrei! Aşa mi-e felul. Eu sînt tare vorbăreţ.

Smuci cu un gest ostentativ cureaua automatului de după umăr.

— Stai, nu mai trăncăni atîta! îl întrerupse flăcăul supărat. Cine sînteţi?

În clipa aceea, cele două tovarăşe nu se mai îndoiră că aveau în faţa lor nişte poliţişti. În ultima vreme auziseră că hitleriştii, ocupînd oraşele, dădeau drumul din închisori deţinuţilor de drept comun, speculanţilor, tîlharilor şi ucigaşilor, numind dintre ei primari, staroşti, burgmaiştri şi poliţişti. Se vede că fasciştii îl vîrîseră dinadins, în ajun, pe moşneagul cel chior în mulţimea arestatelor, ca să afle dacă nu cumva vreuna din ele avea legături cu partizanii.

Cu ce bucurie nespusă ar fi sfîşiat Musia mutra lui batjocoritoare, duhnind a mahorcă, ochiul lui obraznic, rece, sfredelitor. Cel înalt, cu toate că purta haine nemţeşti, părea totuşi ceva mai bun. Avea o faţă mare, deschisă şi destul de simpatică. Pesemne că nu trecuse de bună voie la nemţi. Chiar în clipa aceea îşi întorcea mereu privirile, ceea ce dovedea că se simţea ruşinat de atribuţiile lui nedemne şi de uniforma pe care o purta. Însemna că nu-şi pierduse cu desăvîrşire conştiinţa.

Întorcîndu-i bătrînului spatele, în mod ostentativ, dar continuînd să audă mereu sîsîitul supărător al pipei lui şi să simtă mirosul iute de tutun, fata începu să-i istorisească tînărului povestea care îi ajutase de atîtea ori. Această poveste pe care o adaptase de fiece dată împrejurărilor suna cam aşa: acasă nu mai aveau nimic; copiii mureau de foame; îi lăsaseră în grija unor cunoscuţi şi porniseră prin sate şă-si schimbe boarfele pe hrană.

De data aceasta, avînd de-a face, după cîte se vedea, cu nişte unelte de-ale nemţilor, Musia mai adăugă cîteva amănunte: porniseră la drum cu învoirea domnului şef al comenduirii.

Hotărît, fata avea un neasemuit talent. Acum îşi înflorise povestea ei cu cele mai înduioşătoare amănunte. Istorisea cu atîta patimă, încît i se iviră chiar lacrimi în ochi. Tînărul poliţist o asculta cu un aer compătimitor. Părea că şi el se înduioşase, căci începuse să-şi tragă nasul. În inima fetei licări nădejdea că va izbuti să-l înduioşeze pînă la capăt şi că în cele din urmă el o să le dea drumul. Dar ochiul bătrînului o urmărea cu o expresie ironică, de neîncredere, iar

cînd fata prinse a descrie în mod amănunţit cum domnul ofiţer le ridicase în ajun dintr-o neînţelegere, permisul eliberat de domnul şef al comenduirii, o luminiţă de răutate triumfătoare i se aprinse în acest singur ochi.

— Ajunge, destul ai minţit! Mai bine spune-ne din ce oraş îmi sînteţi?

— ...Şi, ştiţi, nici noi nu mai ştim ce să facem, continua Musia, ca şi cum n-ar fi auzit întrebarea, adresîndu-se celui tînăr şi chemîndu-şi în ajutor acel fermecător zîmbet în faţa căruia nu era în stare să reziste nici un băiat nu numai din clasa ei, ci şi din clasa paralelă „B". E îngrozitor, nici nu ştiu cum o să ne mai întoarcem acasă fără permisul domnului şef al comenduirii...

— Dar de ce nu răspunzi? întrebă cel înalt, încruntîndu-se.

— Ce să răspund? A, da... De unde sîntem? M-am zăpăcit de tot... Sîntem din Uzlovaia.

Musia rosti numele unui mare oraş din drumul lor, care era în acelaşi timp şi un important nod feroviar.

Bărbaţii schimbară priviri semnificative.

— Dar pe unde stăteaţi? Pe ce stradă? se interesă bătrînul.

— Nu departe de piaţă. Strada Volodarski, 23! îi trînti Musia cea dintîi adresă ce-i trecu prin cap.

Tînărul se încruntă şi mai mult. Neştiind să-şi ascundă simţămintele, se întoarse şi îşi pipăi mînerul pistolului de sub veston. Matriona Nikiticina îi făcea Musiei semne din spatele bătrînului, dar ea înţelesese singură că făcuse o mare greşeală, şi acum se silea din răsputeri să nu-şi trădeze tulburarea.

— Aa, va să zică sîntem din acelaşi loc! Ce bine-mi pare! Minunat! O să ne vizităm unii pe alţii, să bem ceai, scîrţîi iar bătrînul.

Musia, simţind că roşeşte sub privirea tînărului, că roşeşte pînă la lacrimi, se gîndea chinuitor: „De ce mă fîstîcesc? Vorbesc doar cu nişte duşmani şi duşmanii trebuie înşelaţi. Nu roşi, nu roşi, n-ai voie să roşeşti, proasto!"

— Dar pe unde vine strada Volodarski? întrebă posomorît tînărul. Că și eu m-am născut în acest oraș, dar nu-mi aduc aminte de o stradă cu asemenea nume. Vasilii Kuzmici, o cunoști cumva?

— Vezi că am avut dreptate? strigă bătrînul triumfător, scoțîndu-și automatul. Uite și traista pentru care s-au bătut ieri. Se repezi la Matriona Nikiticina, își ridică arma și-i porunci: hai, arată-ți traista!

Femeia stătea în fața lui, înaltă, dreaptă, măsurîndu-l, și în ochii ei se citea atîta dispreț neînfricat, nestăvilit, încît bătrînul își lăsă arma în jos și se uită mirat la tovarășul lui.

— Hai, Mașa, dă-i încolo! rosti femeia poruncitor și, întorcîndu-se brusc pe călcîie, o luă cu pași mari, hotărîți, spre răsărit.

Musia se grăbi s-o urmeze.

— Asta-i, asta-i femeia cu sprîncene negre, care le tot descosea pe celelalte unde sînt partizanii și cum să ajungă pînă la ei, auziră ele glasul subțire, dogit, în urma lor.

— Ne-au prins! șopti Matriona Nikiticina.

Musia și-i închipui pe cei doi necunoscuți luînd sacul din spinarea tovarășei ei și uitîndu-se în el; își închipui bucuria lor și felul în care aveau să-și bată joc de ele. Totul în ea se revoltă:

„N-am putut să-l ducem pînă la capăt! se gîndea ea. Cîte n-am suferit, prin cîte n-am trecut, și în zadar! Dar ceea ce e mai groaznic e că totul va cădea în mîinile dușmanilor..."

În clipa aceea îi trecu prin minte un gînd fulgerător, care făcu să-i bată inima cu atîta putere, încît simți fiori reci pînă în vîrfurile degetelor. Iată fapta de eroism cea mult visată! Trebuia să se oprească, să sară asupra bandiților, să se agațe de ei, să-i zgîrie, să-i lovească, atîta timp cît mai avea în trup o licărire de viață. Între timp, Matriona Nikiticina avea răgaz să se facă nevăzută în pădure, sau măcar în învălmășeală să ascundă bijuteriile.

— Fugi, fugi, că îi țin eu pe loc! șopti Musia.

Dar, înainte ca Matriona Nikiticina să-i fi răspuns ceva, bărbatul cel înalt le tăie drumul. Ținea revol-

verul îndreptat cu țeava spre ele. Nu-l scutura, nu amenința cu el, dar strîngea arma cu atîta obișnuință și tărie în palma lui lată încît era limpede că în caz de nevoie avea să apese pe trăgaci, fără să clipească.

— Dă sacul jos! îi porunci el Matrionei Nikiticina.

Fără să-i pese de arma îndreptată asupra ei, femeia, schimbîndu-se deodată la față, începu să țipe de răsună toată pădurea, aruncînd cu repeziciune un torent de vorbe femeiești din acelea de care se tem în împrejurări normale și pe care nu le pot suferi îndeobște bărbații, chiar și cei mai stăpîniți și mai dîrzi:

— Banditule! Toți bărbații se bat pe front cu nemții și tu, lua-te-ar dracu' de namilă, cu mutra ta scîrboasă, umbli prin păduri cu pistolul ca să le smulgi muierilor boarfele. Puștama, lichea murdară! Nu ți-e rușine? Nu ți-e rușine, banditule?! Nemernicule!

— Dă sacul jos! rosti iar lunganul și mai amenințător; umerii obrajilor îi jucau cu atîta putere sub pielea arsă de soare, încît păreau niște bile de os.

— Aha, vezi? Nu-l dă! strigă bătrînul, trăgîndu-se îndărăt, la o oarecare distanță de Matriona Nikiticina. Ce ascunzi în sac? Ce? Să ne arăți chiar acum! Singurul său ochi arunca sclipiri de bucurie răutăcioasă.

Deodată Matriona Nikiticina se liniști, își înălță fruntea cu mîndrie și rosti:

— Bine! Trageți, fasciștilor! Numai un singur lucru să țineți minte: cînd s-or întoarce bărbații noștri, o să vă ceară socoteală pentru fiecare fir de păr clintit din capul nostru. N-o să vă mai găsiți adăpost nici în pămînt, că nici el n-are să vă primească!

Rosti aceste vorbe calmă, îndreptîndu-și privirile obosite spre cer, unde pluteau grăbind spre răsărit și schimbîndu-și mereu contururile nori cu marginile tivite cu aur.

Iar Musia se uita la tînărul uriaș cu păr bălai, cu fața deschisă, cu ochi albaștri, de o limpezime copilărească și atît de senini, încît și cerul și norii se oglindeau în ei, se uita și se chinuia să înțeleagă: ce putuse oare să-l îndemne pe băiatul acesta crescut după cît se vedea în Țara Sovietelor să intre în slujba

dușmanilor, să îmbrace uniforma lor ponosită, să cutreiere pădurile cu un automat nemțesc în mînă și să-și urmărească frații lipsiți de arme și de apărare?...

„Cum de-a putut, cum de-a îndrăznit să-și trădeze patria? Ce l-a împins să facă asta? Și pare atît de simpatic... Prin ce schimbări groaznice trec oamenii"...

Durerea acestei mari decepții în legătură cu oamenii, cea dintîi din viața Musiei, îi birui oarecum teama, îi înăbuși gîndul că un minut mai tîrziu avea să zacă pe covorul de iarbă, nemișcată, fără viață și n-avea să mai audă niciodată freamătul pădurii, nici să vadă norii gonind pe cerul de peruzea...

PARTEA A TREIA

1

Acum va trebui să ne îndepărtăm puţin de firul povestirii şi să istorisim pe scurt pricinile care îl făcuseră pe tînărul cel înalt şi blond, în ceasul acela greu al istoriei statului sovietic să îmbrace uniforma duşmană şi să ia în mînă pistolul fabricat în ţara fascistă.

Nikolai Jeleznov se născuse în cartierul gării Uzlovaia, al cărui nume îl pomenise atît de nepotrivit Musia în povestirea ei. Bunicul său fusese mecanic de depou la gara mare care era nod de cale ferată. Tatăl său lucrase tot acolo, ca mecanic-instructor. Păstrînd tradiţia familiei, fraţii lui Nikolai începuseră prin a lucra tot în atelierele depoului, dar încetul cu încetul tînăra generaţie a familiei Jeleznov îşi luase zborul din cuibul de obîrşie şi se lăsase de meseria moştenită din tată-n fiu.

Fratele cel mai mare, Semion, plecase să facă serviciul militar şi nu se mai întorsese la depou. Intrase la şcoala de ofiţeri pe care o absolvise cu succes şi apoi plecase undeva, departe, în Extremul Orient.

Al doilea, Evghenie, încă de pe vremea cînd era elev la o şcoală F.Z.U., dovedise un deosebit talent în domeniul tehnicii. În timpul liber, cînd tovarăşii săi se duceau la pescuit sau la culesul ciupercilor, el se strecura în podul casei, unde îşi instalase lîngă ferestruică o mică menghină, şi şedea acolo, pilind, tocind, construind cîte ceva. Cînd ajunse ajutor de mecanic şi era pe punctul să treacă, după cum se spune, „de la aripa stîngă a locomotivei la cea dreaptă", pasiunea invenţiei puse stăpînire pe el cu atîta putere, încît ajunse un inovator de frunte. Dar nu-i fu sortit să treacă „la aripa dreaptă a locomotivei", adică să devină mecanic. Conducerea depoului trimisese la Moscova una din îndrăzneţele lui propuneri, privind producţia, şi ajutorul de mecanic Evghenie Jeleznov se văzu chemat de însuşi Comisarul poporului. Acesta îi înmînă un premiu frumuşel şi îl anunţă că desenele lui fuseseră trimise la Institutul de studii, pentru a fi prelucrate, iar constructorii primiseră dispoziţie să ţină cont de propunerea sa la crearea unor noi modele de locomotivă. La despărţire, Comisarul poporului îl sfătuise să înveţe, să înveţe neapărat. Şi încă înainte de război, Evghenie era colaborator ştiinţific al Institutului de transporturi, la sute de leghe de depoul său.

Al treilea frate, Gheorghii, era singurul care rămăsese credincios profesiunii familiei. Dintre băieţi, era cel mai iubit de tatăl său. Ai fi zis că se născuse pentru locomotivă. Bătrînul nici nu observase cum de la fochist, fiul său trecuse la „aripa stîngă a locomotivei". La lucru dădea dovadă de sînge rece ; era punctual şi meticulos pînă în cele mai mici amănunte, dar atunci cînd era nevoie, ştia să accepte riscul şi să ia pe loc cele mai îndrăzneţe hotărîri. Gheorghii îşi însuşea cu uşurinţă meseria. Fără să fi fost nici doi ani ajutor de mecanic, el trecuse la „aripa dreaptă" a maşinii. Un an mai tîrziu îşi dobîndise faima de maestru în conducerea garniturilor de mare tonaj.

Se însurase cu o fată din cartier, cu fiica cea mai mare a vecinului Vlas Karpov, bătrînul maestru, prieten nedespărțit al tatălui său ; spre bucuria celor doi bătrîni, băiatul părea să fi prins rădăcini temeinice, pentru totdeauna, în solul ruginiu, îmbibat de păcură, al depoului.

Odată, cu prilejul unor alegeri parțiale, fusese ales în biroul de partid. Devenise locțiitor de secretar. Curînd după aceea, secretarul îmbolnăvindu-se, Gheorghii, neobosit, conștiincios în muncă, ca toți Jeleznovii, își luase în mod provizoriu rămas bun de la locomotivă, se cufundase cu totul în munca de partid, se pasionase pentru această muncă și știuse să și-o organizeze în așa fel, încît la alegerile următoare fusese ales în unanimitate secretar al biroului de partid, membru al comitetului raional, iar mai apoi membru în biroul comitetului orășenesc de partid. Astfel, pe nesimțite, viața lui își schimbase macazul. Muncind intens, cu rîvnă, își dobîndise curînd renumele de activist valoros de partid, om plin de inițiativă. Un singur lucru îl stingherea : n-avea o suficientă pregătire teoretică, așa că în cele din urmă izbutise să înduplece comitetul regional al partidului să-l trimită pentru studii la Moscova, la Școala superioară de partid. Curînd, îl urmase și familia, la Moscova.

Mecanicului instructor îi plăcea grozav să stea sîmbătă seara de vorbă cu prietenii în fața unei „litruțe" și cu o gustărică gătită gospodărește. Și de cîte ori avea prilejul, începea să discute despre „arborele Jeleznovilor" și să se laude cu slujbele pe care le deținea feciorii săi. Dar în adîncul inimii, bătrînul maestru de locomotivă, devotat trup și suflet meseriei sale, nu le iertase că își părăsiseră profesiunea moștenită din tată în fiu. Umblînd prin căsuța sa, care acum părea pustie și privind la portretele feciorilor, suspina și bodogănea : „Nu-i bine, băieți, nu-i bine".

Acum toată atenția sa era concentrată asupra mezinului, Nikolai, pe care intenționa să-l facă podoaba și mîndria nu numai a depoului, ci și a întregii linii.

Nikolai, ca toți mezinii, era un răsfățat al casei. Mamă-sa ținea la el ca la ochii din cap. Ea își do-

rise întotdeauna o fetiță și cum avusese parte numai de băieți, cînd Nikolai era mic, îl purta cu părul lung. Atunci cînd soțul era plecat în cursă îi plăcea să-i pună băiețelului ei cel dolofan o fundă albastră în păr și îl îmbrăca cu rochițe. Tatăl își lua copilul cu el, la depou și îl plimba prin uriașele hale unde se odihneau, după curse, monștrii de oțel. Micuțul privea fără frică, dar și fără prea multă curiozitate, la roțile enorme, la puternicele pistoane pe care se prelingeau șuvițele de chihlimbar ale unsorii, la coastele lucioase ale mașinilor... Și, pesemne, fiindcă părinții îl răsfățau atît de mult, băiatul acesta mare, grăsun și rumen, creștea tăcut și visător.

Nu lua parte la jocul „de-a trenu", cel preferat de toți copiii din cartier. Ceilalți zburdau pe ulițele prăfuite, mișcîndu-și cu iuțeala vîntului pulpele înnegrite de soare, pufăind cu aer grav, „pu-puh-puh!" și făcînd să răsune strada: „tu-tu-tu"! În timpul acesta el era în stare să șadă ore întregi la fereastra deschisă, cu obrazul proptit în pumni, privind găinile care scurmau pămîntul în grădiniță, sau frunzele prăfuite ale arțarului din fața ferestrei, care sclipeau în razele soarelui. Îi mai plăcea să stea culcat pe spate, în grădinița din dosul casei, să se uite nemișcat cum se întinde pe cer coada de fum învolburat, lăsată în trecere de un tren, să asculte fluierele grăbite ale micilor locomotive de manevră, țiuitul de țînțar al fluierului acarului, huruitul greoi al mărfarelor, clinchetul îndepărtat al tampoanelor, geamătul subțire, nepotolit al firelor de telegraf, care i se părea ca un tainic ecou al telegramelor.

La școală, Nikolai se evidenția nu prin sîrguință, ci prin puterea de memorizare, prin perspicacitatea sa și, cu toate că era uneori distrat la lecții, prindea repede cele spuse de învățător și venea acasă cu note bune. În dorința de a-i imprima din copilărie gustul pentru meseria cea iubită, tatăl, călcînd regulamentul, îl trimise chiar în cursă, cu brigada de tracțiune. Nikolai executa conștiincios cele cerute de părintele său, dar oarecum fără înflăcărare, ceea ce îl făcea pe bătrînul mecanic să suspine și să clatine din cap.

Pe cînd băiatul era într-a treia, tatăl făcuse încă o încercarea de a-i insufla dragoste pentru meseria lui. Scosese la iveală mica menghină şi uneltele, rămase din copilăria lui Evgheni şi îi făcuse în tindă o masă de lucru. Nikolai rămăsese însă indiferent şi faţă de acest lucru. Menghina şi sculele zăcuseră toată vara neatinse, ruginind în pace, pînă cînd, în cele din urmă, tatăl le vîrîse pe toate într-un sac şi le aruncase în pod, cît mai departe, pentru ca ele să nu-i amintească falimentul metodei lui pedagogice.

Fiul citea mult, dar fără metodă. Se ducea la teatru, la cinema, ştia pe de rost o mulţime de poezii şi de poveşti, dar fără să se arate prea pasionat de artă. Era un băiat prea voinic pentru anii lui, rumen, dolofan, cu părul galben, moale şi cîrlionţat, şi care îţi dădea întotdeauna impresia că i-au rămas hainele prea mici. N-avea nici o asemănare cu Jeleznovii cei uscăţivi, negricioşi, sprinteni în mişcări şi dîrzi în viaţă, iar tatăl, privindu-l, ofta pe ascuns: nu, nu avusese noroc cu mezinul. Era distrat, ciudat de nepăsător, nu semăna cu tineretul de la depou — vioi, plin de iniţiativă — învăţa şi trăia oarecum în mică viteză...

Cu toate acestea, mecanicul-instructor, care ştiuse să le insufle mai multor generaţii de tineri pasiunea pentru meseria lui, greşea. Odată, pe neaşteptate, Nikolai, după ce petrecuse o vară întreagă la tabăra de pionieri, începuse să se pasioneze pentru natură. De atunci devenise un membru activ al cercului tinerilor naturalişti; îşi petrecea toate pauzele dintre lecţii în cabinetul de biologie, hrănea peştii leneşi şi graşi, curăţa coliviile sticleţilor gălăgioşi şi botgroşilor fuduli, prindea la ferestre muşte pentru broaşte, şopîrle, tritoni şi pentru ceilalţi locatari mîncăcioşi ai acvariilor şi terariilor.

În căsuţa Jeleznovilor, curată ca un pahar, se ivi un pui de cioară cu aripa frîntă, cîrîitor şi mofturos, căruia îi urmă curînd un arici gras şi leneş. O familie de tritoni fu încartiruită lîngă fereastră, într-un borcan patrat de sticlă destinat iniţial experienţelor electrice. Toţi aceşti locatari erau, la urma urmelor,

destul de pașnici. Fără să protesteze, mama făcea curățenie în jurul lor și se resemna cu mirosurile iuți pe care locuitorii pădurii le aduseseră în casa ei. Dar iată că această societate se îmbogăți cu un șarpe de casă și atunci mama, fire blîndă și liniștită, începu să-și piardă răbdarea.

Noul musafir nu era dispus să se mulțumească cu vastul spațiu locativ ce-i fusese rezervat între ferestrele duble din odaia lui Nikolai. Străpungea cu capul său încăpățînat plasa de tifon, dispărea pe neobservate și era, apoi, descoperit în locurile cele mai neașteptate: în coșul cu rufe abia spălate și călcate, în plită, tocmai cînd cineva se pregătea să facă foc în ea și chiar sub pernele patului părintesc. Fiind deranjat, își arăta fără sfială firea arțăgoasă, sîsîia mînios, cu capul ridicat, amenințînd cu limba sa albăstruie și îngustă. Cu toate acestea, bătrînii îl răbdau.

Intr-o zi, șarpele, călcînd toate regulile de bunăcuviință și de ospitalitate, se strecurase pe furiș în odaie, tocmai în timpul cînd se ținea o ședință a comitetului de stradă. Adunarea tocmai asculta darea de seamă a arhitectului orașului cu privire la proiectul creării unei zone verzi în cartierul feroviarilor. Văzînd atîta lume străină și simțind mirosuri necunoscute, șarpele ridicase capul, luase o atitudine de atac și, sclipind sinistru din solzi, scosese un strigăt de luptă, războinic, sîsîitor. Comitetul străzii dăduse bir cu fugiții. Cuprins de panică, raportorul ajunsese dintr-un salt sus, pe scrin, împrăștiind pe jos desenele și proiectele. In cele din urmă, șarpele fusese prins cu ajutorul cleștelui de cărbuni și azvîrlit la groapa cu gunoi. Iar „incidentul cu șarpele" din casa Jeleznovilor mai oferise multă vreme material de comentariu cumetrelor din cartier și prilej de discuții sarcastice brigăzilor feroviare.

Totuși, nici după aceasta tatăl nu pusese obstacole în calea pasiunii ce-l stăpînea pe feciorul său: „Lasă-l pe Nikolai să-și facă rost și de un crocodil, numai să se aprindă în el scînteia Jeleznovilor și mai ales să nu-și ia și el zborul din cuibul părintesc cum au făcut frații lui." Așa gîndea tatăl. Iar fiul își fău-

rise în mintea lui un plan care îl pasiona şi-l atrăgea din ce în ce mai mult. Părinţilor însă nu voia să le spună nimic ca să nu-i amărască. Visa să devină naturalist: să domesticească fiare sălbatice şi să modifice aria lor de răspîndire geografică din pădurile ţării.

După cele şapte clase de şcoală feroviară, Nikolai absolvise cursurile de ajutor de mecanic şi fusese numit pe locomotivă. La fel ca toţi Jeleznovii, ocupase postul de ajutor de mecanic, după un scurt stagiu de fochist. Tatăl era bucuros că, oricum, feciorul tot apucase calea lui! Era bucuros şi nedumerit. Fiecare dintre tinerii pe care îi formase de-a lungul vieţii lui îşi avea un „cal de bătaie" propriu: unul te uimea prin cunoaşterea reliefului liniei, fiind în stare să conducă trenul aproape cu ochii legaţi; un altul era maestru în reparaţii şi, cunoscînd „organismul" locomotivei pînă la cea din urmă rotiţă de oţel, nu se temea de nici un fel de dificultăţi ce ar fi putut surveni pe drum; un al treilea avea faima de om ordonat, iar maşina lui sclipea veşnic cu piesele curate, strălucitoare. Nikolai poseda cîte puţin din toate acestea; era cunoscut ca un ajutor de nădejde, dar atîta tot. Şi aceasta îl necăjea pe bătrîn.

Jeleznov ştia că feciorul său învaţă bine la şcoala serală. Habar n-avea, însă, că în timpul curselor, aplecat pe fereastra cabinei, băiatul acorda atenţie nu numai semnelor rutiere şi pădurilor ce rămîneau în urma trenului, ci visa la ziua cînd, după voinţa omului, în aceste desişuri, părăsite acum de fiarele „adevărate", vor trăi iarăşi elani uriaşi, capre sprintene, jderi şi samuri, vor trăi şi se vor înmulţi în libertate vulpi argintii şi poate chiar — cine ştie — şi unele specii folositoare, noi, care aveau să fie create de el, Nikolai Jeleznov. De asemenea, tatăl nu ştia că în camerele de odihnă ale brigăzilor de tracţiune de la nodul feroviar, cu aerul îmbîcsit de fum de tutun, unde bătrînii mecanici izbeau zgomotos în masă cu piesele de domino, iar tineretul cînta cît îl ţinea gura, vorbea de fete sau şedea aplecat asupra cărţilor de specialitate, asupra desenelor reprezentînd locomotiva

şi piesele ei. mezinul din familia Jeleznovilor citea din Darwin şi din Timiriazev şi visa să reuşească în decursul anilor să obţină noi specii de animale, specii a căror apariţie pe cale firească se producea uneori în decurs de milioane de ani.

Ca obiectiv imediat, Nikolai îşi propusese intrarea la Facultatea de biologie a Institutului de pedagogie din oraş. Manifestase o dîrzenie demnă de un Jeleznov pentru atingerea acelui ţel şi, muncind cu toate puterile pe locomotivă, reuşise să absolve cu rezultate excelente şcoala serală. Acum, cînd viaţa sa, după expresia feroviarilor de la tracţiune, ieşise pe linia principală şi putea fi „băgată în viteză", o împrejurare neprevăzută îi stricase planul. Locomotiva pe care lucra el, ieşise prima pe secţie. Cu prilejul alegerilor în Comsomol, tînărul ajutor de mecanic fusese ales în unanimitate secretar al comitetului de Comsomol de la depou. Între timp însă, Nikolai îşi şi înaintase cererea de admitere la institut.

Se dusese la secretarul comitetului de partid, Stepan Titîci Rudakov, elev şi prieten al tatălui său, care pînă de curînd fusese un renumit mecanic de locomotivă şi îl întrebase ce are de făcut? Să-şi ia actele înapoi?

În semn de răspuns, scundul şi slăbuţul Rudakov îşi desfăcuse braţele: de vreme ce îl aleseseră pe el, trebuia să slujească poporului. Depoul se extindea. Tineretul de la colhozuri venea în ateliere; trebuia format, încadrat în producţie. Şi cui revenea sarcina formării lui, dacă nu Jeleznovilor? Tatălui, lîngă depoul locomotivelor, fiului la organizaţia de Comsomol. Doar renumele familiei Jeleznovilor era răspîndit pe toată linia!

În ochii căprui cu licăriri de aur ai secretarului comitetului de partid se ivi un zîmbet plin de bunătate:

— Crezi tu că mie nu mi-e dor de locomotivă? Eu, frate, sînt mecanic şi cunosc atît de bine maşina, încît leagă-mă la ochi şi tot am să-ţi spun, după zgomot, cu ce viteză goneşte. Dar dacă m-au ales, muncesc pentru partid. Mă străduiesc să îndreptăţesc încrederea pe care o au în mine. Apoi, stingîndu-şi scîn-

teile de veselie din ochi, secretarul îi spuse grav şi chiar cu puţină dojană. Uite, dacă ai să munceşti bine, dacă ai să pui treaba pe roate, atunci pe cuvîntul meu de bolşevic, că o să-ţi dau drumul la aricii şi şerpii tăi — dacă pînă atunci n-ai să te răzgîndeşti singur. Dar să fim înţeleşi: să munceşti conştiincios, să nu pătezi numele de Jeleznov!

Nikolai luase în primire treburile organizaţiei de Comsomol şi începuse să lucreze într-adevăr în felul Jeleznovilor: cu energie, cu spirit de iniţiativă, cu înflăcărare.

Noul secretar de Comsomol pregătea în chip minuţios adunările şi îşi chibzuia temeinic cuvîntările, uneori chiar le scria, străduindu-se ca fiecare frază să-i exprime limpede ideile. Ajuta tinerilor inovatori în manifestările lor de iniţiativă, vizita la domiciliu pe tovarăşii bolnavi. Curînd fu ales membru în biroul comitetului raional şi cooptat în comitetul regional al Comsomolului.

Punea tot sufletul în rezolvarea problemelor legate de Comsomol, dar pasiunea care îşi făcuse loc din copilărie în inima sa nu pierise în noianul noilor îndatoriri. În clipele libere dintre două adunări ale organizaţiei, ori stînd în prezidiu şi ascultînd vreo dare de seamă ceva mai lungă, el se gîndea cu plăcere la studii şi la munca pe tărîm ştiinţific.

Un an mai tîrziu, la începutul primăverii, Nikolai se prezentase la cabinetul lui Rudakov şi-i amintise cu multă fermitate făgăduiala făcută.

— Ei, — rostise îngîndurat secretarul comitetului de partid, pipăindu-şi cu mîna palidă mustaţa roşcovană, aspră, tunsă scurt, — ei, văd că eşti consecvent. Treaba merge strună, aşa că... Ţi-ai crescut un înlocuitor?

— L-am crescut.

— Ştiu. E un băiat bun. Bineînţeles, îmi pare rău, dar n-avem ce face, o să-i rugăm pe comsomoliştii să dea drumul crescătorului de şerpi. Şi unde ai de gînd să-ţi faci studiile?

În această întrebare a secretarului comitetului de partid se simţea o tainică îngrijorare. Rudakov ştia

cît de dureros îl lovise pe bătrînul Jeleznov plecarea celorlalţi feciori ai săi. Şi poftim, acum ultimul dintre feciorii vestitului mecanic se pregătea şi el să părăsească cuibul părintesc. Aflînd, însă, că Nikolai avea de gînd să înveţe în oraşul natal şi să rămînă în casa părintească, secretarul suspinase uşurat. Ba chiar îi făgăduise lui Nikolai să-l înduplece pe tatăl său ca să nu se împotrivească şi să-şi lase fiul să studieze, ca să zicem aşa, fără să iasă din familie.

Şi lucrurile decurseseră minunat de bine. Bătrînul Jeleznov nu se împotrivi dorinţei fiului său : un lucru de neînlăturat n-ai cum să-l ocoleşti. Nikolai predase munca înlocuitorului său. Acum, în sfîrşit, avea să-şi poată înfăptui visul !

2

Vestea izbucnirii războiului îl aflase tolănit pe plaja lacului din marginea oraşului, unde obişnuia să facă baie şi să se pregătească pentru examene. Fără să mai dea pe acasă, direct de pe plajă, cu părul încă ud, cu cărţile vîrîte sub cingătoare, cu prosopul pe umăr, se repezise la Comisariatul Militar al raionului. Pe drum îl ajunsese din urmă un om trimis de Rudakov.

Pe Rudakov, Nikolai îl găsi în biroul său cu perete de sticlă, care dădea spre depoul de locomotive. În camera mică se fumase atît de mult, încît aerul albăstrui se rostogolea prin ea în rotocoale grele. Mucuri de ţigări cu urme de dinţi, împrăştiate peste tot — pe mese, pe duşumea, pe pervazul ferestrei — arătau grăitor că de dimineaţă şi pînă la acea oră trecuseră mulţi oameni pe-acolo şi că oamenii aceia erau frămîntaţi. În cîteva ceasuri, slăbuţul Rudakov se trăsese şi mai mult la faţă, iar pistruii lui mari şi aurii îi sclipeau şi mai tare pe obrazul palid.

— Te prăjeşti pe plajă ? Îţi înnegreşti jamboanele la soare ? îl luase secretarul la rost privindu-l încruntat.

Apoi îl înştiinţase că nici vorbă nu mai putea fi de institut. Îi interzisese să se ducă la Comisariatul Militar. În nodul lor feroviar, care avea un rol deosebit în traficul cu republicile baltice, fusese declarată starea de război. Nikolai trebuia deci să se ocupe din nou cu problemele legate de Comsomol, să pună repede organizaţia de Comsomol din depou pe picior de război, să formeze o companie de tineri pentru batalionul de intervenţie [1], să creeze prin ateliere brigăzi de front alcătuite din comsomolişti.

Şi astfel Nikolai trebuise să-şi părăsească pentru a doua oară visul său. Nu era însă timp de regrete. Ştia din experienţă că dintre toate formele de agitaţie, cea mai convingătoare este pilda vie, personală. Se prezentase la atelier, scosese din dulăpiorul tatălui său o salopetă de rezervă şi după ce o îmbrăcase, se alăturase unei brigăzi de tineret ocupată cu reparaţia unei locomotive dată în grijă comsomoliştilor. La terminarea schimbului, se răspîndi în depou vestea că, drept răspuns atacului fasciştilor, comsomoliştii vor să repare locomotiva şi să-i dea drumul pe linie într-un termen nemaipomenit de scurt.

Din ziua aceea, Nikolai începu să îmbine munca de Comsomol cu cea de producţie şi, bineînţeles, pentru el limita dintre zi şi noapte dispăru. După ziua de muncă el ducea tineretul pe cîmp şi acolo tinerii făceau exerciţii militare, învăţau să tragă, să arunce cu granata. De la instrucţia militară, compania de comsomolişti pleca să sape şanţuri de adăpost împotriva raidurilor aeriene, iar noaptea, făceau de gardă la posturile antiaeriene sau la cele contra incendiilor, precum şi la cele pentru combaterea diversioniştilor. Comsomoliştii nu dormeau decît pe rînd şi cînd se nimerea.

Chiar din primele zile de război, Nikolai se deprinsese într-atît cu traiul lui aspru care îi acoperea toate forţele sufleteşti şi toată voinţa, încît visul cursurilor la institut ajunsese să i se pară şi lui oarecum ciudat şi îndepărtat.

[1] Aceste unităţi aveau menirea de a combate diversionismul, spionajul şi sabotajul din zona interioară a frontului. (n.t.)

În acele zile, el, tatăl său şi tovarăşii lui nu se mai interesau decît de comunicatele Biroului Sovietic de Informaţii, precum şi de numărul suplimentar de trenuri, cu trupe şi cu armament, trecute în ambele sensuri prin nodul feroviar. Iar dacă în toiul preocupărilor pline de încordare tot se mai ivea cîte un minut liber, Nikolai nu se mai gîndea la biologie sau botanică ci cum se doboară „candela“ [1] atîrnată deasupra liniilor de un avion de cercetare german, cum trebuie să-ţi întăreşti mîna pentru ca atunci cînd ocheşti un paraşutist ce se lasă încet în jos, cătarea să nu-ţi tremure şi să nu „joace“ pe cer ; cum să birui în tine frica ce-l ţintuieşte pe om, împotriva voinţii lui, în clipa cînd o bombă de avion zboară spre pămînt, spintecînd văzduhul cu urletul ei înspăimîntător.

Compania de intervenţie formată din tineri feroviari fusese lăudată în „Komsomolskaia Pravda“. Locţiitorul Comisarului poporului îl chemase la telefon pe Nikolai prin fir direct şi le mulţumise comsomoliştilor din depou pentru curajul, bărbăţia şi munca lor plină de abnegaţie.

N-aveau însă timp nici măcar să se bucure de această laudă. Telegraful de serviciu, uneori luînd-o chiar înaintea comunicatelor Biroului Sovietic de Informaţii, trimitea ştiri din care reieşea că duşmanul punea stăpînire pe noi şi noi staţii de pe linia principală. Pe măsură ce reţeaua de linii ferate, din apus, se restrîngea, sarcina nodului de calc ferată la care lucra Nikolai creştea mereu. Acum aproape că nu mai dădea pe-acasă.

Împreună cu comsomoliştii din detaşamentul său, Nikolai se mutase în camera de odihnă a brigăzilor de tracţiune, mînca la bufet, şi nu se întîlnea cu tatăl său decît la lucru, din ce în ce mai rar. Bătrînul Jeleznov, care în zilele acestea de zbucium îşi reluase locul în cabina locomotivei, pusese bazele noii acţiuni patriotice a brigăzilor de tracţiune. Oamenii din brigada sa nu se mai despărţeau acum de locomotivă.

Renunţînd la repaus, oamenii de la locomotive dormeau acum pe drum, într-un vagon de marfă ataşat

[1] Rachetă luminoasă, cu paraşută. (n.t.)

în mod special la tren. Inițiativa fusese susținută. Ea se extinsese repede la toate liniile principale din zona frontului.

Nikolai se bucurase de succesul tatălui său, dar nu putuse să-l felicite — acesta fiind plecat în cine știe ce cursă.

Într-o zi, după încetarea unei alarme aeriene, statul major al batalionului de intervenție fu înștiințat că niște diversioniști fuseseră lansați într-o pădurice din apropiere. Nikolai porni imediat cu detașamentul său spre locul indicat, trecînd de-a dreptul peste șine. Tinerii alergau grăbiți, punînd din mers focoasele la granate, încărcîndu-și puștile vechi. Tocmai în clipa aceea, Nikolai fu ajuns din urmă de vecinul lor Vlas Karpov, prietenul tatălui său. Acesta îi strigă emoționat ceva. Dar pădurea era acum aproape și Nikolai continuă să alerge. Karpov îl ajunse din nou din urmă și îi strigă din fugă că o bombă căzuse în grădinița Jeleznovilor și le incendiase casa.

Nikolai se opri o clipă.

— Mama...? întrebă el iute.

— A scăpat! S-a mutat la noi.

Nikolai se simți ceva mai liniștit. Făcu un gest grăbit cu mîna și o luă la goană după tovarășii săi. Abia după ce pădurea fu curățată de bandiți, după ce comsomoliștii răniți fură duși la punctul medical, iar diversioniștii, actele și armele celor morți predate comandanților militari, Nikolai resimți o îngrijorare dureroasă. „Dar de ce? A, da, arde casa". Își închipui ulița de lîngă gară năpădită de iarbă prăfuită, cu căsuța scundă din dosul gărduleţului roșu, privind veselă de prin frunzișul arțarilor. Fără ea, Nikolai nu-și putea închipui ulița. Inima i se strînse dureros. Îl anunță pe locțiitorul său că avea să dea o fugă pînă la locul pîrjolului ca să-și vadă mama, și-l rugă să stea la telefon, în locul lui. În clipa aceea, izbucni iar hohotul de plîns al sirenelor de alarmă. Telefonul sună poruncitor. Vocea lui Rudakov le cerea tuturor celor disponibili să iasă pe linia a cincea, să stingă incendiul dintr-un tren cu evacuați. Apoi se iviră și alte treburi urgente. O dată cu căderea nopții, Niko-

lai inspectă posturile, stinse iar bombe incendiare, repară o locomotivă lovită... Spre ziuă, asistă la şedinţa biroului comitetului de partid, dar către sfîrşitul şedinţei, adormi ghemuit într-un colţ, cu fruntea rezemată de puşca pe care o strîngea între genunchi.

3

Intre timp, torentul de transporturi creştea mereu, pe măsură ce frontul se apropia. Marele nod feroviar părea că se transformase într-o tabără uriaşă, plină pînă la limită de oameni, de bagaje, de obiecte. Un om străin care ar fi nimerit în acele zile cu vreun tren în gara Uzlovaia, ar fi avut impresia că totul se încurcase în această învălmăşeală de oameni asaltînd comenduirile, umplînd vagoanele pînă la refuz, atîrnînd ciorchine pe scări, pe platformele cu bunuri evacuate şi pînă şi pe tampoane. Avioanele duşmane, după expresia curentă, nici „nu mai coborau din cer". Sirenele de alarmă urlau, locomotivele fluierau, tunurile antiaeriene băteau într-una. Chiar şi în zilele luminoase de vară, cerul de deasupra gării era tulbure şi posomorît.

Toate acestea îţi făceau o impresie de haos total. In schimb, dispecerii, izolaţi lîngă hărţile, graficele şi telefoanele lor şi care vedeau în fiece clipă cu ochii minţii lor toată fierberea aceea de nedescris, ştiau că şi acum, în acest haos neînchipuit, inima nodului feroviar bătea la fel de calm şi organizat ca în zilele de pace; serviciile funcţionau cu încordare maximă, dar fără defecţiuni; trenurile care evacuau uzinele, fabricile, institutele, laboratoarele ştiinţifice, comorile muzeelor plecau spre răsărit exact la timpul lor; din direcţia opusă veneau în aceeaşi ordine trenuri cu trupe, tehnică de luptă, muniţii.

Dispecerii izolaţi de lumea dinafară prin zidurile cabinetelor lor, rezolvînd cele mai complicate probleme de mişcare, erau şi ei uimiţi ca în faţa unui fapt imposibil şi inexplicabil de organizarea aceasta extraordinară, care îngăduia trenurilor să zboare în goană, sub focul aviaţiei, prin gările mistuite de incendii, cu viteze depăşind uneori recordurile din timp de pace.

Acum, Nikolai nu se mai simţea paralizat în clipa cînd o bombă de aviaţie trecea pe deasupra capului lui cu un scrîşnet de roată brusc frînată. Aruncînd o privire spre cer, stabilea fără greş direcţia în care avea să cadă, apoi îşi vedea de treabă. Feroviarii se oţeliseră în încercări. Cu toate că urletele sirenelor făceau inimile să se strîngă, fără să vrea, micile „ştiuci“ [1] de manevră continuau să alerge pe linii; garniturile se reconstituiau pe platoul de triaj; impiegatul de serviciu pe staţie discuta cu şefii de trenuri, silindu-se să acopere cu strigătul lui lătratul apropiat şi îndepărtat al tunurilor antiaeriene; strungurile bîzîiau în depou, iar sudorii electricieni continuau să pună, ca şi cum nu s-ar întîmpla nimic, petice pe pereţii perforaţi ai locomotivelor, zvîrlind în semiumbra atelierului mănunchiuri de fulgere sinilii.

Iar dacă comsomoliştii din detaşament mai găseau în mijlocul nenumăratelor şi primejdioaselor sarcini ce le reveneau o clipă pentru repaus, ei şi-o cedau pentru blindarea trenului. Era darul pe care tineretul de la depou îl pregătea Armatei Sovietice. Se hotărîse ca trenul blindat să poarte numele de „Comsomolist“.

„Comsomolistul“ nu era un tren blindat de cine ştie ce putere de luptă. Cu toate acestea, bătrînica „ştiucă“, cu cele două platforme de metal căptuşite prin plăci de fier gros, putea să fie de folos în marea gospodărie de război. În orice caz, generalul care primise darul strînsese cu multă căldură mîinile tinerilor patrioţi.

[1] Locomotive de tip vechi, mici, foarte trainice, folosite acum mai mult pentru manevră. Denumirea le vine de la litera lor de serie „St.“ (n.t.)

După ce conduse pe front într-un cadru solemn trenul blindat, Nikolai, care era în cea mai bună dispoziție, se întoarse și începu să-l caute pe Rudakov prin ateliere, ca să-i povestească cu amănunte cum îi lăudase generalul. Trecînd pe lîngă depoul locomotivelor, dădu cu ochii de părinții săi pe care nu-i mai văzuse de o săptămînă. Tatăl și cu vecinul Vlas Karpov mîncau din aceeași strachină, lîngă masa de lucru. Lîngă ei ședea, pe o piesă de fontă ruginită, mama, care se vede că le adusese prînzul. Zărindu-și fiul, scoase un oftat, întinse brațele spre el și lacrimi mari începură să i se prelingă prin șențulețele zbîrciturilor de pe obraji. Bucuria lui Nikolai se șterse, făcînd loc unui apăsător simțămînt de vină față de părinți.

Bătrînii se schimbaseră foarte mult și lui Nikolai i se păru că trecuseră ani de cînd nu-i văzuse. Tatăl era slăbit, adus de spate, cu umerii pleoștiți de oboseală. Părul său negru, des, care lucea de obicei ca antracitul, îi cărunțise pe la tîmple. Iar mama cu broboada neagră, legată țărănește, se transformase din femeia plină de viață de altădată într-o bătrînică firavă și uscățivă. Mîinile, străbătute de o rețea de vine albastre, umflate, i se odihneau bătrînește pe genunchi. Chipul i se acoperise de zbîrcituri adînci; ochii ei blînzi și veseli se stinseseră parcă. Lîngă ea, Julocika, fetița cea mai mică a lui Vlas Karpov, se juca pe plăcile unsuroase ale podelei cu niște panglici de șpan cu sclipiri albăstrii.

— Ce ai, Nikoluska? Ești bolnav? îl întrebă mama încetișor, privindu-și îngrijorată fiul. Apoi se aplecă spre ceaunașul de tuci, învelit într-un ștergar, și îl împinse cu grijă spre băiat: Mănîncă, băiatule. Ți-o fi foame.

Nikolai își privea cu mirare părinții. Îi privea și se simțea și el bătrîn și obosit.

— ...Noi stăm acum la cuscru, la Karpov. Mai treci pe la noi, Nikoluska. Ia uite ce neagră ți-e cămașa! E drept că n-am cu ce să te primenesc, da' măcar să ți-o spăl, vorbi bătrîna iute. Vino să vezi cum ne-au distrus bombele. Ne-au dărîmat totul, nu ne-au lăsat decît niște gropi. Vino, c-am rămas singură-singurică.

Tată-tău nu mai dă nici el pe acolo cu săptămînile. Tot în cursă, tot pe drum.

— Stai, maică, o întrerupse supărat bătrînul Jeleznov și prinse să-i vorbească fiului despre ultima lui cursă plină de primejdii. Dar aducîndu-și aminte pentru ce venise acolo, Nikolai sări în picioare, își sărută mama, îi salută pe bătrîni și pe vecin și fugi să-l caute pe Rudakov, fără să se fi interesat măcar cum se făcea că Julocika, fetița răsfățată a soților Karpov, pe care soarta le-o dăruise tocmai în pragul bătrîneții și care era îngrijită ca ochii din cap, se juca acum cu șpanul pe podeaua murdară a depoului, îmbîcsită de păcură. Abia mai tîrziu află de la secretarul comitetului de partid că soția vecinului fusese omorîtă de un „as" fascist, care trăsese cu mitraliera într-un șir de femei ce făceau coadă la un magazin alimentar.

Rudakov ascultă absent raportul lui Nikolai despre ceremonia predării trenului blindat. Tomai primise comunicarea că o armată de tancuri nemțească izbutise să execute o străpungere și să ocupe nodul feroviar din apropiere. Curînd sosi și vestea ocupării unor halte apropiate. Conducerea regională ordonă evacuarea urgentă a industriilor și a instituțiilor din oraș care nu se evacuaseră pînă atunci, ca și retragerea treptată a gospodăriei feroviare. Toate acestea urmau să fie aduse la îndeplinire fără să se reducă traficul de pe liniile principale.

Veneau zile grele, cînd împrejurările dovedeau fără greș valoarea reală a cutărui sau cutărui om. Locomotivele avariate de schije se reparau acum în curtea depoului. Iar distanța pînă la front ajunsese să se măsoare în numai cîteva ore de drum.

Rudakov convocă activul de partid. Dădu citire listei de comuniști care trebuiau să plece în spatele frontului, cu trenurile depoului. După aceea, fură chemați la comitetul orășenesc cei care aveau să rămînă pe loc pînă în ultima clipă. După ce aveau să termine cu expedierea spre răsărit a celor din urmă trenuri, urmau să plece în pădure.

Bătrînii Jeleznov plecau, Nikolai rămînea. Fu numit responsabil cu siguranţa liniilor în clipa evacuării generale. Împreună cu el, aveau să-şi arate forţele şi cei din detaşamentul său, înainte de a pleca în pădure.

4

Comandamentul fascist, care cruţase acest important nod feroviar, păstrîndu-l pesemne pentru el şi mărginindu-se pînă acum la mitralierea şi bombardarea garniturilor, a porţiunilor de acces şi a cartierelor din jurul staţiei, află, se vede, prin agenţii săi despre demontarea şi evacuarea utilajului şi începu să atace masiv. Bombardierele tăbărau asupra nodului ca un roi de tăuni pe un cal obosit. Nici barajele ridicate de avioanele de vînătoare, nici perdeaua de foc a artileriei antiaeriene nu mai erau în stare să le oprească. Grupuri izolate reuşeau să străbată pînă la gară şi s-o bombardeze. Printr-o cumplită coincidenţă, în aceeaşi zi sosi în gară o garnitură cu muniţii şi un tren sanitar cu răniţi, care se îndreptau spre spatele frontului; lîngă ele se afla garată o garnitură cu uleiuri şi cu benzină pentru aviaţie. O schijă nimeri într-o cisternă cu ulei. Cisterna se transformă în rug. Cu flăcări sinistre ardea uleiul fierbinte, împrăştiat de explozie pe linii şi pe pereţii unei cisterne de alături, plină cu benzină.

Oamenii din detaşamentul lui Nikolai, care erau de serviciu în apropierea locului exploziei, fură doborîţi de suflul aerului fierbinte. În clipa următoare, comandantul lor, care imediat înţelese primejdia, se repezi spre cisterna în flăcări. Îl văzură cu groază sărind sub cisterna vecină şi tîrîndu-se pe burtă printre traverse, spre focarul incendiului. Înţeleseră: voia să desprindă cisterna lovită, s-o izoleze de celelalte. Ca întotdeauna, secretarul organizaţiei dădea el pildă cel dintîi. Tinerii şi fetele se repeziră pe urmele lui. Cînd, în

sfîrşit, cuplajul greu căzu jos, oamenii din detaşament, ferindu-se de căldură cu scurtele şi vestoanele lor fumegînde, arzîndu-şi mîinile în contact cu fierul încins, prinseră să împingă cisterna. Rugul cel groaznic începu să se îndepărteze încet de garnitură ; după aceea, traseră într-o parte cisterna cu benzină, care luase şi ea foc. Explozia care a făcut-o ţăndări, se produse astfel pe o linie moartă, fără a pricinui stricăciuni prea mari.

Dar undeva, în spate, prinseseră să răsune nişte răbufniri ciudate, scurte, care nu semănau nici cu tirul tunurilor antiaeriene, nici cu exploziile bombelor. Pe linia vecină ardea cu flăcări violente un vagon cu proiectile. Exploziile detunau tot mai des. Tuburi încinse, ţăndări din carcasa vagonului, bucăţi de tablă de fier de la acoperiş, toate săreau în lături, la mari depărtări şi în cele din urmă sări pînă şi acoperişul vagonului, aruncat în aer de puterea exploziei.

— Desfaceţi garnitura! comandă Nikolai, silindu-se să acopere cu strigătul său trosnetele şi bubuitul. Tovarăşii săi, cu chipuri înnegrite de fum, în haine arse, fumegînde, se repeziră fără să şovăie după conducătorul lor.

Trecînd în fugă pe lîngă trenul sanitar, oamenii din detaşament văzură la ferestre chipurile speriate ale răniţilor, oameni în halate albe alergînd în toate direcţiile. Se auzi un ţipăt prelung neomenesc. Eşalonul era în flăcări : torentul de foc duduia groaznic, scîndurile se despicau în ţăndări, iar aerul încins izbea elastic, ca un şuvoi de apă dintr-o tulumbă gata să te doboare dacă nu te aplecai.

Prin fum şi prin negură de funingine, Nikolai îşi vedea nedesluşit tovarăşii decuplînd vagoanele şi desprinzîndu-le unele de altele. Unul dintre ei se prăbuşi peste şine şi nu se mai ridică. Cineva scoase un ţipăt, apăsîndu-şi cu mîna locul rănit. Fără să ştie de ce, i se întipări în minte clipa în care, după o explozie mai puternică decît toate celelalte, văzu două trupuri negricioase de oameni zvîrlite afară din cabina locomotivei care între timp fusese agăţată de trenul sani-

tar. Aceste trupuri căzură pe traverse şi rămaseră să zacă astfel, asemenea unor păpuşi de cîrpă.

O clipă mai tîrziu, bătrînul Jeleznov şi cu tovarăşul său Karpov, fără scurte şi fără şepci, alergau în goană spre maşina rămasă fără stăpîn. Dispărură în cabină; garnitura schilodită, în zăngănit de tampoane, se urni din loc şi începu să alunece încet. Trenul sanitar se făcu nevăzut în fum. Continuînd să desfacă garnitura cu proiectile, Nikolai se gîndea de ce tatăl şi vecinul lui alergaseră la tren pe jumătate dezbrăcaţi, ca şi cum ar fi sărit cu cîteva clipe înainte din pat.

În cele din urmă, izbutiră să desfacă garnitura cu proiectile. O adiere de vînt proaspăt îl făcu să simtă pe obraz şi pe mîini o durere chinuitoare pricinuită de arsuri. Privi în jur şi-l zări pe Rudakov, mînjit, plin de funingine, la fel cu toată lumea. Îşi pierduse şapca, avea părul pîrlit, iar mustaţa stîngă îi dispăruse, lăsînd în loc o arsură sîngerîndă. Mîna dreaptă, îndoită de la cot, era vîrîtă în bluză. Secretarul le vorbea oamenilor din detaşament, la fel de arşi, de obosiţi şi de murdari. Le spunea vorbe simple, obişnuite, arătînd cum ei, comuniştii, comsomoliştii şi bolşevicii fără de partid, bătrînii Jeleznov şi Karpov, săvîrşiseră un lucru de neînchipuit: salvaseră răniţii, benzina şi proiectilele. Încheind cu afirmaţia că un asemenea popor nu poate fi învins, Rudakov voi să facă un gest cu mîna dreaptă, dar scoase un geamăt şi păli: mîna ce i se odihnea în sîn nu-l ascultă. Atunci secretarul rosti aceleaşi cuvinte pe care îi plăcea să le rostească pe vremea cînd era mecanic şi se întorcea dintr-o cursă cu brigada:

— Mulţumesc, băieţi, n-aţi făcut de rîs neamul feroviarilor!

Abia noaptea tîrziu, Nikolai izbuti să aţipească pe teancul colecţiilor de ziare din odaia comitetului de Comsomol. Tovarăşii săi, care avuseseră timp să-şi ungă arsurile cu alifie, să se panseze la postul de prim ajutor, să se spele şi să-şi potolească foamea, puseseră să cînte patefonul, dar se vede că nu aveau decît una şi aceeaşi placă. „Ne-am întîlnit într-o zi, întîmplător... „cînta un tenor secondat de hîrşîitul plăcii

prea uzate. Era ciudat și tulburător să asculți această duioasă melodie de dragoste, în acompaniamentul bubuiturilor îndepărtate ale tirului artileriei, în sforăitul tovarășilor obosiți și în strigătele muncitorilor care, jos, în atelier, urcau lăzi grele pe o platformă.

Nikolai dormea. Un zăngănit ciudat îl smulse brutal din somn. I se păru că abia închisese ochii. Cuvintele romanței îi mai răsunau încă în urechi. Dar nu, trebuie să fi trecut cam multă vreme. Oamenii din detașament dormeau toți, iar patefonul îi servea unuia drept căpătîi. Dar ce se întîmplase? În zilele acelea, Nikolai se obișnuise să treacă imediat de la starea de somn la cea de veghe. Sări în picioare și privi în jur. Țăndări mărunte de geam îi căzură de pe haine. „Telefonul"? Telefonul tăcea. Un greier țîrîia pașnic într-un ungher, oamenii de jos strigau: „Hai, o dată, încă o dată, încă o dată". Deodată ceva a trecut foșnind neliniștitor deasupra casei, și o clipă mai tîrziu, o explozie răbufni undeva în apropiere. Țăndări de geam căzură zornăind din cupola depoului. Era clar: dușmanul se afla în marginea orașului și bătea cu tunul asupra nodului feroviar.

Nikolai se repezi la pușcă, apoi începu să-l zgîlțîie pe locțiitorul său și-i ordonă să-i trezească și pe ceilalți.

— Auziți? și arătă în direcția de unde venea bubuitul tunurilor. Scoate oamenii afară, verifică armamentul.

Alergă să-l caute pe secretarul comitetului de partid. Uriașa sală a depoului, luminată zgîrcit de cîteva lămpi camuflate, era apăsătoare în pustietatea ei, ca o locuință evacuată din care s-a scos mobila. Acolo unde ochiul se obișnuise din copilărie să vadă șiruri vii de mașini în plin lucru, se zăreau, întunecoase, temelii de beton sau buloane de legătură îngropate în podea. Muncitorii scoteau afară lăzi mari sub supravegherea bătrînului Jeleznov. Acesta era îmbrăcat ca de iarnă — în paltonul său de sărbătoare căptușit cu blană de dihor și cu căciulă de miel. Cîteva proiectile explodară din nou în apropiere. De sus, din cupolă, țăndările curgeau neîncetat.

Tatăl își zări feciorul de departe. După ce muncitorii cu lăzile ieșiră afară, îl îmbrățișă și se sprijini obosit de umărul lui.

— Da... ne gonește din case... Plecăm... Tu, băiete, să nu te bagi pe unde nu trebuie, auzi? O singură viață are omul. Mama plînge mereu, se prăpădește de griji...

Nikolai simți obrazul neras al bătrînului, ud, lîngă obrazul său și se simți copleșit de milă pentru durerea acestui om aspru, tăcut, care nu plîngea și nu se văita niciodată.

— N-ai grijă, tată, o să mă feresc, rosti el, înfrîngîndu-și cu greu tulburarea.

— Ferește-te, dar bagă de seamă cum te porți, băiete. Să nu le fie Jeleznovilor rușine cu tine, auzi? Pe noi, Jeleznovii, ne cunoaște toată linia, — șopti bătrînul și auzind pași îl îndepărtă ușor de el: Ei, du-te, du-te, n-am timp acum, nu-mi arde de voi! Hai mai repede! Ați adormit, blegilor! Sînteți buni de trimis după moarte!

Nikolai își șterse obrazul ud de lacrimile tatălui și se repezi la comitetul de partid. Rudakov nu era acolo. Nu-l găsi nici la tren — era ultimul care se încărca lîngă depou — nici în gară unde, stînd în dosul unui zid distrus de o bombă, asemenea unui decor de teatru, se vedea o telefonistă cu pîlnia receptorului în mînă, nici pe linii unde explodau neîncetat proiectilele. Acestea nu păreau prea înfricoșătoare, după grozăvia ultimelor atacuri aeriene. Aproape toți acei pe care îi întîlnea îi spuneau lui Nikolai că îl văzuseră recent pe Rudakov, dar nimeni nu-i putu indica în ce loc anume se afla secretarul.

Numai după ce trecu de ruinile gării, Nikolai dădu de el. Îl zări de departe: împreună cu acarul depoului, Vasile Kuzmici Kulakov — un moșneag prizărit și chior, cunoscut în organizația de partid pentru pasiunea lui irezistibilă de a lua cuvîntul cu orice prilej și care, după expresia unora, suferea de „patima activității fără rost" — secretarul comitetului de partid făcea un lucru de neînțeles, lîngă placa turnantă. După cîteva clipe o luară amîndoi la fugă spre depou și

Nikolai văzu înălţîndu-se în urma lor, de pe locul pe care stătuseră ei înainte, o vîlvătaie uriaşă, pînă la cer. O altă vîlvătaie, asemănătoare, se ridică aproape în aceeaşi clipă în susul liniilor, pe porţiunea magazurilor principale. Ţăndări de traverse şi de şine răsucite în spirală zburau prin aer. Castelul de apă se prăbuşi în nori ruginii, odată cu zgomotul surd al unei explozii. Un alt bubuit greu izbi din partea de apus al liniei moarte.

Nikolai înţelese: totul se terminase. Sărind peste şine, alergă spre depou, după secretarul comitetului de partid. Drumul îi fu însă tăiat de garnitura cu utilajul depoului. Pe lăzile îngrămădite pe platforme şedea lume cunoscută, din cartier: bărbaţi cu chipuri aspre, încremenite; femei strîngînd la sîn copii amuţiţi de groază. Locomotiva fluiera jalnic, luîndu-şi parcă rămas bun de la locurile dragi. Cei rămaşi se înghesuiau pe liniile mutilate, larg desfăcute. Nimeni nu făcea semne cu mîna, nimeni nu striga vorbe de rămas bun. Spre mirarea sa, Nikolai îl zări printre cei ce rămîneau pe vecinul Karpov cu fetiţa sa, Julocika, în cîrcă. Numai ea dădea din mînuţă şi, veselă, striga ceva în urma trenului, care îşi lua viteză.

Ca în vis, topindu-se în negura cenuşie, trecu prin faţa lui Nikolai platforma pe care tatăl şi mama sa şedeau pe o ladă, în mijlocul altor oameni. Mama, zgribulită de tot, privea înaintea ei cu ochi ce nu vedeau. Tatăl, fără căciulă, dar în şuba lui de iarnă, o strîngea la piept, ca şi cum ar fi vrut s-o ferească cu trupul său de primejdie. Lacrimi mari curgeau pe obrazul neras al tatălui. Se uita la mulţime, căutîndu-şi pesemne feciorul; Nikolai îi vedea, însă îi era frică să-i strige, ca să nu izbucnească şi el în hohote de plîns. De fapt, nimeni n-ar fi băgat în seamă acest lucru, căci şi cei plecaţi şi cei rămaşi aveau ochii la fel, împietriţi, pustiiţi de durere.

În clipa cînd cele din urmă vagoane, iuţindu-şi mersul, zornăiau la încheieturile şinelor, acarul Kulakov sări afară pe poarta neagră a depoului. Sărind peste traverse ca un iepure, ajunse din urmă platforma de

frînă a vagonului din spate şi aruncă ceva negricios în ea.

— Luaţi şi mătura cu voi! Doar n-o s-o lăsaţi lui Hitler! strigă el cu glas subţirel şi rablagit.

Incordarea celor rămaşi slăbi oarecum; o urmă de zîmbet se ivi o clipă pe chipurile lor.

— Ia uite cum mai păzeşte avutul poporului!

— Şi de ce să nu-l păzesc? Totul a fost încărcat. Cum să le lase fasciştilor mătura? În momentul de faţă, nici un obiect nu trebuie să ajungă întreg în mîinile lor. Şi făcînd cu unicul său ochi, Kulakov îşi trase voinicește şapca de uniformă pe-o ureche.

Rîsete uşoare trecură prin rîndurile oamenilor. Cînd platforma de frînă a celui din urmă vagon dispăru dincolo de viaductul pasajului de nivel, ochii nu mai aveau aceeaşi expresie de tristeţe.

5

— Tovarăşe comandant al detaşamentului de partizani, compania de comsomolişti din detaşament... începu Nikolai, luînd poziţia de drepţi în faţa lui Rudakov.

— Tancurile sînt lîngă oraş, îl întrerupse acesta obosit, arătînd cu mîna în direcţia de unde se auzea zgomotul luptei apropiate. Pe comsomoliştii tăi am să-i duc o dată cu toată lumea. Dă fuga la gară, la telefoane, unde a rămas Zoia Hlebnikova. Orice s-ar întîmpla, îndrumaţi împreună garnitura pînă la staţia următoare. Ai înţeles? Ai să primeşti ultimul ordin, ai să comunici prin aparat despre evacuare şi ai să arunci centrala în aer. Pe noi ne găsiţi în crîngul Malîi, lîngă cabana de odihnă de o zi. Înţeles?

Fără să răspundă, Nikolai o luă la goană înapoi, spre gară. Pe cînd intra în fugă pe peronul de lemn lovit, ciupit de schije, fu cît pe ce să se prăbuşească, izbit de un puternic suflu de aer. Pămîntul se cutremură sub picioare. Privi îndărăt şi scoase un ţipăt

rămînînd încremenit locului : acolo unde ochiul se obișnuise din fragedă copilărie să vadă cupola neagră a depoului sclipind cu mozaicul complicat al geamurilor ei înnegrite de fum, plutea acum un nor cafeniu.

Depoul nu mai era.

Printre ruinele gării, ca în mijlocul unui decor de teatru, o află pe mica telefonistă cu chipul ei ascuțit. Era albă ca varul : totul în jurul ei — grămezi de tencuială spartă, o bucată de perete cu mersul trenurilor rămas lipit pe ea, învelișul șlefuit al aparatului — era împroșcat cu sînge. Fata ședea într-o atitudine stranie, cu fruntea lipită de rămășița de perete, parcă l-ar fi susținut.

— Încă n-a ajuns pînă la Kriukov, îi șopti ea lui Nikolai cu glas abia auzit. Să nu-i spui... mamei... Strică... aparatul.

Abia atunci zări Nikolai pe puloverul telefonistei o pată întunecoasă, care se lățea treptat.

— Nu mai... pot... Ia receptorul... Pe mama, pe mama să n-o sperii. Mămico ! Ma...

Capul fetei căzu într-o parte. Nikolai sări s-o sprijine. Trupul ei, uimitor de ușor, rămase atîrnat fără viață în brațele lui și tînărul înțelese că mica, tăcuta telefonistă, al cărei glas nu se auzea niciodată la adunări, care se sfia să apară la serbări și pe care comsomoliștii o socoteau o ființă pasivă și mediocră, își terminase pentru totdeauna schimbul. Îi puse cu grijă trupul la o parte pe podea, îi descurcă încetișor părul și îi scoase casca telefonică.

Trăgînd cu urechea la zgomotele ce veneau din locuri unde nu era încă front, urmărea totodată cele ce se petreceau pe întinderile liniilor mutilate, pustii. Lupta părea că se deplasase spre dreapta, spre sectorul uzinei. Exploziile obuzelor se răreau treptat. Se vedeau grupuri de ostași roșii retrăgîndu-se organizat dincolo de pasajul de nivel și trăgînd cu îndîrjire focuri de armă. Pesemne că ostașii se postaseră acolo, la pîndă, deoarece curînd deasupra terasamentului începură să zboare fumuri ușoare ca praful de păpădie. Pe urmă se ivi în depărtare ceva ciudat, ca un

chioșc de ziare răsturnat pe o parte. Apoi altul și altul. „Tancurile!" își zise Nikolai. Scîntei roșii zburau din gurile lor ce păreau de departe cu totul inofensive. Pe spinările lor ședeau fasciștii. Aceștia se lipeau de blindaj, se ascundeau după turele și-i aminteau lui Nikolai de niște insecte mici care pentru a se mișca dintr-un loc în altul se piteau pe carapacele gîndacilor de bălegar. Tancurile se îndreptau spre gară, trăgînd din mers, huruind, scrîșnind din șenile. Proectile mici se spărgeau din ce în ce mai des pe linii și ai fi zis că o ploaie puternică de foc biciuiește terasamentul. Fumuri negre se înălțau în aerul nemișcat. Mai multe mașini ardeau în depărtare.

După toate prin cîte trecuse, lui Nikolai nu-i mai era frică. Un sentiment de indiferență față de sine și de propria soartă pusese stăpînire pe el. Era însă copleșit de gîndul dureros că dușmanul apăruse aici unde crescuseră și munciseră bunicul, tatăl, frații și el însuși. După ce își potrivi casca telefonică, își trase pistolul și îi scoase piedica, apoi se așeză ceva mai jos, îndărătul unei bucăți de zid, lîngă trupul fetei.

Receptorul rămînea însă mut. Soldați în căști mari cu cornițe, în bluze cu mîneca sumeasă se apropiau în salturi scurte, trăgînd din mers, de locul unde fusese depoul și unde acum se căsca o groapă uriașă. Drept răspuns, răsunau împușcături din spatele terasamentului. Din ce în ce mai multe figuri cenușii se prăbușeau pe linii. Cei rămași însă se tîrau înainte, tot înainte. Primii și începuseră să alerge printre dărîmăturile depoului. Nikolai le distingea fețele asudate. Tocmai în clipa aceea, un glas limpede de fată rosti în receptor:

— Zoika, mă auzi? Șaizeci și doi a trecut. Ce e pe la voi? Glasul acela vioi și sigur, ce venea parcă din altă lume, i se păru lui Nikolai nespus de ciudat.

— Zoia Hlebnikova a căzut la datorie! spuse în șoaptă Nikolai. Vorbește secretarul comitetului de Comsomol, Jeleznov. Transmite mai departe pe linie: Rudakov cu oamenii săi acționează conform planului. La noi sînt fasciștii. Arunc în aer centrala.

După ce dădu foc fitilului, Nikolai privi o clipă

flacăra care sfîrîia şi arunca scîntei, apoi se aplecă din nou asupra pîlniei şi, uitînd unde se află, strigă din răsputeri :

— Alo ! Tovarăşă ! Transmite pe linie că comuniştii şi comsomoliştii din staţia Uzlovaia se vor bate pînă la ultimul ! Transmite : moarte năpîrcilor fasciste ! Transmite : trăiască comunismul !

Soldaţii care se apropiaseră tîrîş de peron deschiseră focul asupra locului din care pornea strigătul. Gloanţele ţăcăneau ca o grindină printre bucăţile de zid, ricoşînd şi împroşcînd cu tencuială. Paşii grei ai duşmanilor bocăneau înfundat pe podeaua de lemn. În aceeaşi clipă, explozia bubui şi o coloană de cărămizi şi de moloz se ridică în aer, învăluind ruinile gării într-un nor ruginiu de praf şi de fum.

6

Nikolai Jeleznov, care cunoştea din copilărie fiecare colţişor, izbuti să scape pe sub nasul duşmanului, strecurîndu-se printre ruinile gării, trecînd în goană prin faţa peronului de est şi făcîndu-se nevăzut pe uliţele cartierului feroviar. De altfel, soldaţii, speriaţi de explozie, nici nu încercară să-l urmărească. Lupta de lîngă staţie continua.

Spre seară, Nikolai ajunse din urmă detaşamentul lui Rudakov, care făcuse cel dintîi popas în crîngul Malîi.

Pe vremuri, acest crîng era locul preferat de comsomolişti pentru excursiile din luna mai. Mai tîrziu, organizaţiile feroviare construiseră acolo o cabană de odihnă de o zi. Mecanici, maiştri de la depou, lăcătuşi veneau sîmbăta acolo cu familiile lor să bea ceai, în liniştea răcoroasă a pădurii, ascultînd bolboroseala veselă a samovarelor închiriate de la bufet, să joace domino, dame, să dea pe gît cîte un păhăruţ-două într-o societate plăcută, să stea la taifas despre întîmplările din depou, să-şi depene amintirile... În timpul acesta, tineretul îşi vedea de cîntece şi de dans.

Fasciștii nu izbutiseră să pătrundă încă în această pădurice de la marginea orașului, aflată pe malul răsăritean al lacului. Acolo, între chioșcurile din șipci, între măsuțele așezate la umbra uriașelor umbrele de pînză, în mijlocul pinilor tineri, cu ramuri crețe, lîngă verandele dantelate ale sălilor de lectură, sub cerul liber, detașamentul se instalase pentru odihna de noapte.

Liniștea călduță a lacului, plină de ciripitul îngrijorat al lăstunilor care spintecau în zbor fulgerător văzduhul, sublinia parcă și mai mult toată tragedia celor petrecute. Fără să știe nici ei de ce, oamenii nu se așezau în verande sau pe bănci, ci pe jos, tăcuți, cufundați în gîndurile lor fără de bucurie. Numai bălăioara Julocika, pe care tatăl ei o cărase în circă, era mulțumită de această neașteptată excursie. Ciripea veselă, ca un pițigoi, alerga de la un grup la altul, rîdea și vorbea necontenit, bucurîndu-se de căldură, de pădure, de soare... Acarul Kulakov, care își asumase rolul de a-i înveseli pe toți cei din detașament, povestea cu glasul său hodorogit, de tenor, niște întîmplări hazlii prin care trecuse el cîndva și se răsplătea singur, rîzînd cu hohote, ceea ce îi făcea pe oameni să se simtă și mai indispuși.

În cele din urmă înțelese că într-o asemenea zi n-avea cum să-și înveselească tovarășii; înțelese și se domoli, ghemuindu-se ca un arici, sub un brad. În jurul lui se așternu o tăcere apăsătoare.

Într-un tîrziu se ivi și Nikolai Jeleznov. Toți îl înconjurară, copleșindu-l cu întrebări.

— Au ocupat stația, se dau lupte în raionul industrial, răspunse el și îi întinse lui Rudakov carnetul de comsomolist al telefonistei, cu filele lipite de sînge.

Nu mai adăugă nici o vorbă, dar mîinile oamenilor se ridicară singure la caschete și la șepci.

Și astfel începu și pentru Nikolai viața nouă, de pădure.

Traiul de toate zilele al partizanilor se dovedi cu mult mai greu și mai puțin romantic decît și-l închipuiseră. În cîteva etape lungi, Rudakov își duse oamenii departe în inima pădurii, unde, pe neașteptate

pentru mulți dintre ei îi aștepta o bază pregătită dinainte cu arme, echipament și alimente. În timp ce strungarii, lăcătușii, mecanicii, însoțitorii de vagoane, funcționarii și magazionerii neobișnuiți încă cu noua lor situație, săpau încet și stîngaci bordeiele și le amenajau, comandantul se ocupa cu organizarea muncii de partizan. Chiar așa și spunea Rudakov, „munca", pentru că se obișnuise din anii de tinerețe, încă de pe cînd conducea trenurile de persoane, să vadă esența oricărui lucru în organizarea muncii.

Își împărți detașamentul în grupuri, avînd grijă ca în fiecare dintre ele să existe cîte un activ de partid și de Comsomol.

În grupul de distrugeri care trebuia să ducă mai ales „războiul de șine" alese în special feroviari. Care alții decît ei cunoșteau mai bine punctele slabe ale gospodăriei lor? Comandant al lor fu numit Vlas Karpov, care în timpul războiului civil fusese pionier și cunoștea la perfecție cum se execută distrugerile. Cei crescuți de Nikolai Jeleznov — tineri sprinteni, disciplinați — fură repartizați la „cavaleria ușoară", care trebuia să execute fulgerător acte de diversiune pe șosele și pe drumurile de care, precum și atacuri asupra comenduirilor și depozitelor dușmane. În grupul de legătură fură aleși comuniști verificați, dintre cei bătrîni, cu înfățișare de oameni respectabili și inofensivi. Aceștia aveau sarcina de a umbla pe drumuri, dîndu-se drept refugiați, de a pătrunde în satele ocupate de dușman și de a stabili legătura cu locuitorii și cu detașamentele vecine, precum și cu cei care activau în ilegalitate prin orașe. Oamenii mai în vîrstă alcătuiră secția administrativă și gospodărească. Femeile și fetele, puține la număr, fură repartizate la „infirmerie".

Nikolai, numit la început comandant al „cavaleriei ușoare", fu trecut curînd la cea mai importantă și cea mai periculoasă dintre misiuni — cercetarea. Ca ajutor îl primi pe Vasile Kuzmici Kulakov. Jeleznov începuse prin a protesta vehement, dar Rudakov nu-l luă în seamă și prin asta dovedi încă o dată faima sa de bun cunoscător al sufletului omenesc.

Tînărul feroviar nu se adaptă numaidecît traiului aspru de partizan, care era mult mai puțin romantic decît și-l închipuise și plin mai ales de trudă, greutăți și nevoi. La început îl urmărea mereu gîndul că fasciștii care i-au cotropit țara au ocupat toate cătunele, toate satele, toate casele; și i se părea că țin sub controlul lor fiecare drum, că stau ascunși în dosul fiecărei tufe.

Această apăsătoare senzație îl urmărea tot timpul cînd pleca din detașament, dintre oamenii pe care-i cunoștea din copilărie și rămînea singur sau numai în tovărășia lui Kulakov. Această senzație încătușa spiritul de inițiativă și-i fereca parcă mîinile și picioarele, și el, omul care la construirea bordeielor nu era împiedicat de nimic să presteze muncă pentru două-trei persoane, se întorcea uneori din cîte o misiune foarte neînsemnată complet istovit și distrus.

Boala aceasta îi trecu însă repede; înțelese curînd că teritoriul ocupat continuă să rămînă de fapt tot sovietic și se convinse că pentru un partizan îndrăzneț și totodată prudent dușmanul nu e de temut. Și, ceea ce era mai prețios ca orice pentru meseria lui plină de primejdii, învăță să găsească în orice sat, chiar acolo unde erau garnizoane fasciste, cîte un om îndrăzneț, în stare să-i procure informații pe măsura puterilor lui, să-i arate drumul și să-i dea demîncare.

Detașamentul lui Rudakov își însuși repede arta războiului în pădure. La acest lucru contribuia disciplina, atmosfera de seriozitate pe care comandantul știuse s-o introducă și în noua lor viață de partizani.

Era o atmosferă obișnuită, de toate zilele, care își găsea expresia pînă și în faptul că oamenii vorbeau despre activitatea lor în termenii familiari de producție: subunitățile din detașament — „secții", misiunile de luptă — „sarcini", iar instrucția militară — „tehminimum". În „secții" se citi în fața frontului „regulamentul de ordine interioară" elaborat cu cea mai mare grijă de Rudakov și care statornicea pînă în cele mai mici amănunte traiul și viața de luptă a partizanilor.

Chiar de la primele misiuni efectuate pe drumuri, împotriva echipelor de construcții și a coloanelor de transport dușmane, detașamentul de partizani nu numai că se călii, dar începu să crească și numeric. Însăși vestea existenței sale începu să atragă spre el pe cei care dintr-un motiv sau altul rămăseseră sub ocupație și nu știau ce să facă sau așteptau dezorientați să vadă ce se va întîmpla. Din primele zile de luptă clandestină, Rudakov primise — după o selecție foarte severă — cîțiva activiști de la sate, oameni din activul de partid, care din diferite pricini rămăseseră în oraș, precum și militari dintre cei surprinși în spatele frontului și care căutau să iasă din încercuire. Aceștia din urmă se dovediră deosebit de folositori prin experiența lor cîștigată în război, prin cunoașterea dușmanului și prin ura față de el, ură ce crescuse și mai vîrtos în ei de cînd se aflau în spatele frontului.

Atunci însă cînd linia frontului se îndepărtă și mai mult spre răsărit, Rudakov, acționînd de comun acord cu vecinul său, se hotărî să dea cîteva lupte pe față cu garnizoanele nemțești din spatele frontului și o făcu cu atîta succes, încît Biroul Sovietic de Informații consacră chiar un comunicat special activității detașamentului tovarășului R.

Treptat partizanii deveniră stăpîni pe situația de pe drumuri.

Comandamentul fascist, înfuriat de faptul că nu reușea să repare linia ferată în această regiune atît de importantă din punct de vedere strategic, se mărgini la început prin a trimite comenduirilor, garni-

zoanelor şi unităţilor feroviare din spatele frontului o instrucţiune prin care li se punea în vedere soldaţilor să acţioneze cu cea mai mare prudenţă în timpul transporturilor şi să întărească paza depozitelor şi obiectivelor militare.

Unul din aceste ordine căzu în mîinile lui Rudakov. În felul acesta află care erau punctele slabe ale inamicului şi tocmai spre ele îşi îndreptă el loviturile.

Operaţiunile de luptă pe care Rudakov şi tovarăşii săi le desfăşurară în ţinutul păduros, proclamaţiile care apăreau pe garduri, pe pereţii comenduirilor, pe indicatoarele rutiere, în oraşe şi în sate, veşnica teamă de răzbunare a partizanilor care puseseră stăpînire pe garnizoanele din spatele frontului, începură să-i pricinuiască duşmanului atîta rău, încît comandamentul fascist ordonă să se taie de-a lungul drumurilor fîşii largi de pădure şi să se creeze zone moarte, prin deportarea şi exterminarea a tot ce era viu. Pentru executarea acestei operaţiuni, fură aduse din Polonia unităţi speciale de S.S., cunoscute prin groaznicele lor isprăvi de la Varşovia.

Totodată, gestapoul începu să-şi trimită iscoadele prin păduri, în scopul depistării detaşamentelor de partizani, dar majoritatea acestora fură demascate.

Statul-major al partizanilor îi transmise lui Rudakov ordinul de a fi cu ochii în patru la primirea de noi oameni şi îi ceru să prindă şi să-i expedieze măcar un spion.

Şi atunci comandantul îi chemă pe Nikolai şi pe Kulakov şi le ceru să plece în regiunea zonei moarte, să urmărească tactica noilor unităţi de represalii şi de va fi cu putinţă, să încerce să dea de urma mercenarilor hitlerişti trimişi pentru subminarea acţiunii partizanilor. Plecînd ca să îndeplinească această misiune, Nikolai îşi puse uniforma de soldat german şi se înarmă cu un automat de captură, ca om de escortă însoţindu-l pe arestatul Kuzmici la comenduire. Nu era o născocire proastă pentru regiuni rămase acum fără locuitori şi în care acţionau trupe S.S.

7

Cercetaşii petrecură două zile şi două nopţi, cutreierînd spaţiile pustii din zona moartă. Izbutiră să afle ce unităţi speciale de represalii acţionau aici. După ce se strecurară prin dosul ogrăzilor într-unul din satele sortite pieirii şi se ascunseră printre ruinele clopotniţei, văzură cum incendiatorii, precedaţi de o coloană de motociclişti, năvăleau în maşini pe uliţa satului. Motocicliştii barară toate intrările şi ieşirile, iar soldaţii săriră jos din maşini şi începură să dea foc caselor, una după alta. Această operaţiune, care devenise obişnuită, era bine organizată. Pe cînd o parte din detaşament distrugea casele, cealaltă prindea locuitorii, îi aduna în coloane şi-i ducea undeva sub escortă.

„Dar unde? La locul de execuţie? La muncă? În robia fascistă?" Nikolai îşi dădea seama cît de important era să stabilească soarta locuitorilor care dispăreau din „zonele moarte". Şi cine putea să ştie dacă gestapoul nu-şi băga pe furiş spionii tocmai în rîndurile acestor locuitori năuciţi de durere. Dar toate acestea nu se puteau afla cu precizie decît de cineva care ar fi nimerit într-o asemenea coloană.

După ce se sfătuiră, cercetaşii hotărîră să rişte. Dar Kuzmici, care era de obicei om de înţeles, protestă cu hotărîre împotriva participării lui Nikolai la această acţiune. Într-adevăr, cei din S.S. n-ar fi crezut niciodată că un flăcău voinic şi zdravăn putea să umble fără rost prin satele frontului lor. În plus, Nikolai era îmbrăcat într-un fel cu totul nepotrivit. Iar înlocuirea uniformei nemţeşti cu haine civile era cu neputinţă într-o zonă unde nu mai existau locuitori. Se înţeleseră deci astfel: Kuzmici avea să se lase în mod intenţionat prins de o razie, rămînînd ca Nikolai să supravegheze de la distanţă, ca să-i vină la nevoie în ajutor, cu automatul şi cu granatele.

Ascuns într-un tufiş de lîngă drum, Nikolai îl văzu pe Kuzmici cum, prefăcîndu-se ţicnit, căzu în plină

razie, cum, întîlnindu-se cu soldaţii, se sperie într-un chip foarte firesc, cum începu să-şi facă semnul crucii şi să se vaiete şi cum urlă de răsună tot cîmpul cînd îl loviră. După aceea, strecurîndu-se din tufă în tufă, cercetaşul îşi urmări tovarăşul arestat, pînă în clipa cînd santinela îl îmbrînci pe bătrîn printre femeile adunate în marginea pădurii. Acum n-avea decît să aştepte.

Viaţa de partizan îl învăţase multe, dar Nikolai tot nu avea răbdare. Nu ştia să aştepte. Pe deasupra, o ploicică măruntă foşnea abia auzită prin frunziş. Rebegit de frig, cercetaşul începu să caşte spasmodic. Ca să-şi biruie toropeala, îşi scoase boneta din cap, descoperindu-şi faţa în bătaia vîntului, se aşeză în poziţii incomode, ba chiar vîrî sub el doi cucuruji de pin. Nimic nu-i ajuta însă. Foşnetul ploii, picurul liniştit al picăturilor îl legănau şi totul în jur — tufele, copacii, iarba lucioasă — începeau să plutească undeva în spaţiu, să-şi piardă contururile.

„Nu dormi, nu dormi!" îşi poruncea Nikolai.

Deodată îi ajunse la ureche zgomotul unei „încăierări"; ţipete de femei, larmă, lovituri surde. Întinse gîtul şi zări mai multe femei fugind prin faţa lui. De după tufe, se ivi şi Kuzmici. Unicul său ochi strălucea de emoţie. Obrajii îi erau îmbujoraţi. Trăgea după el de mînă o femeie de proporţii impunătoare, cu faţa rotundă, în uniformă feroviară.

— Iat-o, iat-o pe Katerina a doua. Ea l-a curăţat pe neamţ şi a eliberat toată herghelia! strigă Kuzmici o clipă mai tîrziu, în timp ce fugeau tustrei prin desiş. O femeie-împărat, un fenomen extraordinar al naturii!

Fapta necunoscutei era cea mai bună recomandare pentru ea. Cercetaşii îşi dăduseră seama că nu era nevoie să se ascundă în faţa ei. Îi spuseră deschis cine erau. Aflînd de existenţa detaşamentului de partizani feroviari, femeia îşi plesni mîinile:

— Dragii mei, şi eu care îmi tot bat capul încotro s-o iau, orfana de mine! Primiţi şi femei în detaşament? Sînt şi eu de-a voastră, sînt cantoniera de la kilometrul 432. Am plecat de la canton, stau în pădure,

în cort. Stau și mă tot gîndesc ce să fac. Zău, spuneți-mi drept, sînteți de la stația Uzlovaia? Aveți cumva și de-ai noștri, de pe linie?

— Drăguțo, nu ești Katerina a doua, ești Petru cel Mare, o admira Kuzmici, învîrtindu-se în jurul ei ca în jurul unui turn și privind-o plin de înduioșare cu singurul său ochi. Într-un cuvînt, viță de feroviari! Sîntem amîndoi de același soi, drăguțo, de același neam.

— Dar cu băiețelul meu ce să fac? Nu sînt singură, îl am pe mezin cu mine. Ar fi trebuit să fie într-a treia; pe el cui să-l las? întrebă îngrijorată femeia, care se numea într-adevăr Ekaterina.

— Puicuțo, asta nu schimbă nimic. Fii liniștită. Avem și un comandant, pe tovarășul K, care a venit la detașament cu o fetiță de trei ani și o poartă în cîrcă. Cum își schimbă detașamentul poziția, el o ia în cîrcă și... la drum!

Ekaterina se bucură nespus.

Totuși, ținînd minte porunca lui Rudakov, Nikolai chibzui într-altfel. Acum, cînd fasciștii transformaseră linia și dăduseră drumul la trenuri, era mai important ca partizanii să aibă oameni devotați în toate locurile. Deci, o sfătui pe Ekaterina să se întoarcă la cantonul ei și să primească slujbă la ocupanți. Îi făgădui să-i aducă personal un ordin de la comandant, cu indicații precise asupra celor ce avea de făcut. Ea se uită lung la uniforma lui germană de parcă ar fi înțeles deodată, apoi îl apucă de reverele vestonului și îi rosti șuierător în obraz:

— Bine, nerușinatule, dar îți dai seama ce-mi ceri? și se întoarse înfuriată la Kuzmici: La ce fel de partizan m-ai adus, diavol chior?

Îl îmbrînci deodată pe Nikolai cu atîta putere, încît tînărul se clătină, și plecă grăbită, fără să se mai uite îndărăt. Cei doi alergară după ea, căutînd să-i

explice că nu numai acela care-i lovește pe ocupanți în luptă fățișă este partizan și că de mai multe ori este mai important să-i urmărească pe ascuns, să le pună bețe în roate, să le dea pe furiș lovituri în locurile cele mai sensibile.

În cele din urmă, Ekaterina se opri și căzu pe gînduri:

— Dar cu ce puteți să-mi dovediți că nu lucrați pentru fasciști, hai? Îl privi amenințător: Spuneți că sînteți feroviari, dar cine-mi sînteți?

Nikolai își spuse numele.

Ekaterina rămase uluită:

— Feciorul lui Jeleznov, Ivan Zaharîci? Păi am fost de două ori la odihnă împreună cu tatăl dumitale!... Numai că nu prea semeni cu el; el e negru ca fundul ceaunului! Va să zică, ești cel mai mic? Dar tatăl dumitale pe unde se află?

Numai după această discuție consimți Ekaterina să se întoarcă la cantonul ei de la kilometrul 432 și să devină „ochiul partizanilor", după cum se spunea atunci în detașament. Plecă cerînd să nu se uite ordinul făgăduit, căci nu voia să colaboreze cu fasciștii nici o singură zi fără folos pentru acțiunea partizanilor, socotind acest lucru rușinos și de neiertat.

Cînd încetă să se mai audă trosnetul vreascurilor sub piciorul greu al Ekaterinei Kuzmici, cu gura la urechea lui Nikolai, șopti misterios:

— Și asta nu-i tot... Eu, frate Nikolai, am dibuit două cățele nemțești. Și încă de rasă!

Frecîndu-și mîinile cu aer triumfător, bătrînul îi povesti cum în mijlocul femeilor adunate în poieniță vederea îi fusese atrasă numaidecît de două muieri tare suspecte și care, după grai, nu arătau a fi din partea locului.

— Se tot vîrau în vorbă: cum, și unde, și ce. Una, mai în vîrstă, tare chipeșă, grăsuță și cu sprîncene negre, începuse să mă descoase: Pe unde-or fi partizanii, dacă sînt mulți și cum se ajunge la ei. Cealaltă, mai mică, nu vorbea nimic, se vedea că lucrează ca ajutoare. Și păzeau un sac ca lumina ochilor. Sacul era murdar, plin de petice, dar din pricina lui ajun-

seseră şi la păruială — trebuie să fi avut ele de împărţit ceva, sau dracu' ştie de ce. Eu, frate Nikolai, sînt om ager; eu văd cu un singur ochi mai bine decît vezi tu cu amîndoi; de mine n-are omul cum să se ascundă. Am priceput îndată: „Uite, Kuzmici, mi-am zis, sînt tocmai din alea de care a vorbit tovarăşul comandant". Auzi: vrea să ştie pe unde-s partizanii. Vrea să ajungă printr-o manevră dibace direct în liniile noastre principale...

Nikolai căzu pe gînduri. Poate că într-adevăr cele două femei făceau parte din acei agenţi ai gestapoului asupra cărora le atrăsese atenţia comandamentul partizanilor.

— Dar unde sînt acuma?

— Poţi să te bizui pe Kuzmici. Kuzmici, frate, e un om pătrunzător, el pe toate le observă. Cînd l-au curăţat pe fascist, eu nu le-am slăbit din ochi, voiam să ştiu încotro au să fugă. Şi ce crezi: toată lumea a fugit pe margine, iar ele, drept în pădure. Tu, dragă, să asculţi de Kuzmici şi n-o să-ţi pară rău. Ei, frate, acum dă-mi punguţa şi luleaua înapoi. Crăp fără tutun, nu alta; mintea mi s-a tulburat, iar gîndurile au început să prindă mucegai.

Cercetaşii luară hotărîrea să le ajungă din urmă pe cele două femei suspecte pînă la căderea nopţii. Pornind în direcţia arătată de Kuzmici, găsiră fără greutate două perechi de urme întipărite pe muşchiul verde, umflat de apă. Una era ceva mai mare, mai adîncă, cu conturul oval; cealaltă, mai mică, avea gropiţe bine deslușite lăsate de talpă şi de toc.

— Ele sînt! strigă bucuros acarul. Uite: cea cu sprîncene negre e mai greoaie şi poartă opincuţe, iar cea mică are ghete. E limpede ca bună ziua. Hai să mergem, frate, după grafic.

Urmele duceau spre adîncul pădurii. La început, erau cu partea dinainte puternic imprimată în pămînt. Nikolai înţelese: fugiseră. Ceva mai departe, urmele erau mai măsurate, cu vîrfurile puţin înafară: acolo femeile trecuseră la pas, liniştindu-se pesemne. Urmărirea lor era cu atît mai uşoară, cu cît din cer se revărsa mereu, fără zgomot, aceeaşi pulbere fină de

apă, care acoperea muşchiul, iarba, crengile cu un văl brumăriu. Pe acest fond cenuşiu, urmele se vedeau clar, ceva mai întunecate.

Cercetaşii grăbiră cît putură, dar în ziua aceea nu izbutiră să le ajungă pe femei din urmă. Curînd amurgul învălui pădurea într-o pîclă umedă şi deasă. Urmele începeau să se piardă. Cei doi tovarăşi trebuiră să frîngă lîngă urme un pui de pin care constituia un semn vizibil, şi să poposească peste noapte.

Nepotolitul de Kuzmici îşi trezi tovarăşul, cînd abia mijea de ziuă. Trunchiurile pinilor, cetina, frunzele străluceau de parcă le-ar fi dat cineva cu lac. Nikolai îşi goni amorţeala pricinuită de frig, prin cîteva mişcări de gimnastică executate cu energie. Între timp, însoţitorul său împărţi frăţeşte un codru de pîine — pîine acră de partizani, cu bucăţele de cărbune intrate în coajă şi care trosneau în dinţi — tot ce le rămăsese demîncare.

Apoi răsări şi soarele de după perdeaua norilor, dar pădurea rămase cufundată în umbră. Partizanii găsiră repede copăcelul reper, care plîngea cu lacrimi de răşină străvezie. Paşii celor două presupuse spioane se zăreau încă pe muşchiul de un verde curat. Înţelegîndu-se dintr-o privire, cei doi tovarăşi porniră pe urmele lor, spre răsărit, apropiindu-se de tabăra partizanilor.

Frunzişul aspru şi veşted al toamnei foşnea uscat. In aer stăruia un iz de mucegai şi de ciuperci, greu şi trist, iz de pădure la început de toamnă. Ici, colo, în poieniţă, ciupercuţele îşi arătau scufiile lor lucioase; străpungînd stratul de muşchi, se înălţau la lumină rotiţele albe cu margini dantelate ale iutărilor; pe lîngă buturugi, se zăreau, aurii, cîrduleţe vesele de bureţi; pe dîmburi, în locuri mai uscate, răsărea şi cîte o pălărie catifelată de mînătarcă.

Privind această bogăţie de ciuperci ce se prăpădea fără rost, Kuzmici gemea pe-nfundate. În cele din urmă nu se mai putu stăpîni şi scoţînd şapca de uni-

formă ieşită de soare se apucă să culeagă în ea mînătărci, alegîndu-le pe cele albe, mici şi tărişoare.

— Ia uite, Nikolai, uite ce bunătate de ciuperci se iroseşte degeaba. Calitatea întîi, naturale. Ce bogăţie! Păcat că n-are cine să le culeagă; se-nfruptă viermii din ea! Hitler ăla ar merita să fie îngropat de viu într-un furnicar ca să-l mănînce furnicile puţin cîte puţin, ticălosul!

Asemenea unui fierar care, de obicei, nu-şi aude sunetul barosului, sau unui mecanic ce aproape că nici nu bagă în seamă uruitul roţilor locomotivei, Nikolai, după atîtea zile petrecute împreună cu Kuzmici, se obişnuise să nu-i mai audă flecăreala. Mergea cufundat în gînduri. Trăgînd în piept miresmele pădurii, lăsîndu-şi faţa înfierbîntată în bătaia picăturilor răcoroase ce se prelingeau de pe copaci, se gîndea la vremea cînd, din fuga locomotivei, vedea trecîndu-i prin faţa ochilor pădurile şi crîngurile ţării sale şi visa la ziua în care va putea să se afunde într-o pădure deasă, să asculte ciripitul păsărilor şi să urmărească viaţa jivinelor. Şi iată, era în pădure, dar acum gîndurile lui erau îndreptate în altă parte: „fascistul umblă pe pămîntul nostru!“ şi o altă dorinţă îi stăpînea întreaga făptură: trebuie zdrobit, zdrobit cît mai iute şi izgonit de pe meleagurile noastre!

Şi totuşi, cîtă frumuseţe era în pădure! Nu-i venea să se gîndească nici la fasciştii, nici la priveliştile cumplite văzute în „zona moartă“, nici la aceste urme de paşi după care trebuia să meargă acum.

Cît de minunată este natura rusească! Ce armonie tihnită, ce poezie calmă, plină de înţelepciune!

Dar asta ce-o mai fi? Undeva, în desiş, un glas sonor, cristalin intona:

„Sînt norii purtaţi de furtună,
Sînt fulgii purtaţi de vîrtej“...

Partizanii se opriră. Inima lui Nikolai bătu mai tare. Mamei lui îi plăcea să cînte încetişor această melodie şezînd cu acul în mînă, ori trebăluind la bucătărie. Aici, în desişurile sălbatice pline de miresmele toamnei, melodia, atenuată uşor de depărtare, suna

neînchipuit de frumos. Și chiar și soarele se ivi deodată printre norii destrămați, ca și cum ar fi vrut să asculte și el; cascade întregi de raze se revărsară peste pădure, care prinse viață, întineri parcă și începu să scînteieze.

— Ele sînt! șopti Kuzmici, întinzîndu-și gîtul bătrîn și vînos. Se vede că e un semnal al lor! Nikolai, ține-te mai aproape! Le ajungem pe furiș din urmă, le ocolim și le izbim în flanc cu toate forțele de luptă disponibile!

— Fie, să mergem, răspunse Nikolai peste cîteva clipe.

8

Partizanii se abătură în dreapta, ajunseră fugarele din urmă și le ieșiră înainte, barîndu-le drumul.

Cîntecul se frînse brusc, la jumătatea celei de-a doua strofe. Era limpede că necunoscutele se speriaseră și voiau să-și vadă de drum, fără să intre în vorbă. Era suspect și în același timp firesc. În asemenea vremuri, cine nu s-ar fi speriat în mijlocul pădurii simțindu-se urmărit! Mai ales niște femei!

Trebuia însă să se lămurească cine erau. Nikolai le opri. De la prima vedere, înfățișarea lor îl impresionă plăcut. Ce chip frumos avea cea mai mare! Chiar în asemenea împrejurări, ea nu-și pierduse expresia de siguranță și de demnitate. La început, Nikolai nu-i dădu atenție celei mai mici — nu era decît o fetișcană arțăgoasă, cîrnă, cu o vînătaie sub un ochi și cu o zgîrietură pe obraz. Numai ochii îi avea frumoși — mari, cenușii, senini. Și priveau cu atîta ciudă de sub genele lungi... „Și totuși ea a cîntat", se gîndi partizanul, privind-o mai atent.

Și dintr-o dată Nikolai simți că-i este rușine că se afla în uniformă dușmană în fața celor două necunoscute și dori în sinea lui din tot sufletul ca femeile acestea să fie niște oameni cinstiți, sovietici.

Dar bătrînul se uita la ele cu aer din ce în ce mai bănuitor. Într-adevăr, i se părea ciudat : cum de întineriseră într-o singură noapte ? În ajun, alături de celelalte prizoniere, păreau aproape bătrîne... Iar acum...

Cînd cea mai mică începu să le istorisească, grăbită și tulburată, povestea ei dureroasă, răscolitoare, invocînd poate ceva prea des permisul de la „domnul șef al comenduirii", Nikolai îi aruncă tovarășului său o privire ironică : „Vai de tine, vigilentule ! Nu degeaba spune lumea de la depou despre tine că ai patima activității fără rost ! Ce fel de mercenare fasciste sînt acestea ? Pot oare trădătoarele să aibă asemenea ochi sinceri ?" Dar Kuzmici era tot mai încruntat.

Dar iată că cea mai mică vorbi de orașul lor. Atunci Nikolai își porunci parcă în gînd : „Drepți ! Ce fel de ținută-i asta, partizanule ?" Acum își dăduse seama că necunoscuta mințea cu aerul cel mai nevinovat, cum mint numai mincinoșii încercați. Dar sacul lor ! Cît de mult se speriaseră amîndouă cînd încercase să se atingă de sacul din spatele celei mai mari ! Dacă erau într-adevăr niște iscoade fasciste ?

Acum era rîndul lui Kuzmici să triumfe. Ochiul său verde îl privea batjocoritor : „Vai de capul tău, partizanule ! Ai crescut lung ca un stîlp de telegraf, dar minte n-ai nici cît o găină ! Ai puteri în tine ca o locomotivă, dar cînd se uită la tine o fetișcană cu nuri te topești ca slănina în tigaie. Și doar ești cercetaș !"

Simțind că Kuzmici avea dreptate, Nikolai o întrerupse, silindu-se să fie cît mai amenințător :

— Dați sacul jos !

Dar atunci, cea mai mare se repezi la el cu o mînie atît de sinceră, în ochii ei se ivi o expresie atît de disprețuitoare și îi numi cu atîta ură „fasciști", încît Nikolai începu din nou să șovăie : „Oare poate cineva minți cu atîta seninătate ?"

În activitatea sa de cercetaș partizan avusese prilej să treacă prin multe și felurite întîmplări, așa că nu se prea lăsa dus cu zăhărelul. Văzuse vrăjmași înrăiți ai Puterii Sovietice ieșind afară din bîrlogurile lor, scoțîndu-și măștile ; văzuse bandiți și fel de

fel de borfaşi eliberaţi din închisori, care se puseseră în slujba ocupanţilor, urmărindu-şi numai interesele lor proprii; întîlnise şi fiinţe de nimic, care trecuseră la duşman ca să-şi scape pielea. Dar mai fiecare dintre ei avea un trecut întunecos, era înfierat de pecetea lui Cain, de om lepădat de lume. Cînd i se întîmpla să dea peste vreun individ de acest soi, partizanul simţea exact ceea ce simte vînătorul cînd găseşte urma unei fiare scîrboase şi primejdioase. Acum însă, pentru întîia oară de cînd activa ca cercetaş, Nikolai avea un dublu sentiment. Creierul îl punea în gardă, dar inima refuza să-l creadă. Deodată, ieşindu-şi din sărite, începu să strige:

— Cine sînteţi? Răspundeţi! Spuneţi adevărul!

— Sîntem oameni cinstiţi, sovietici! răspunse cea mai mare, întorcîndu-se în aşa fel ca să ascundă sacul. Nu ca voi! Şi adăugă cu dispreţ: Bandiţilor!

— Bagă de seamă, pentru asemenea vorbe... Kuzmici îşi săltă automatul.

Mîinile, colţurile buzelor lui subţiri îi tremurau, îi tresăreau. Simţind că bătrînul, jignit, era în stare să apese pe trăgaci, Nikolai se interpuse între el şi necunoscute.

— Noi sîntem partizani, spuse el răspicat, privind atent faţa celei mai mici şi silindu-se să observe efectul cuvintelor lui.

Femeile schimbară — nu se înşela oare? — priviri de bucurie, dar cea mai mare înălţă pe dată sprîncenele.

— De ce minţi? Partizanii se războiesc cu fasciştii, nu jefuiesc la drumul mare boarfele muierilor. Dacă n-ai obraz, cel puţin nu minţi pe socoteala partizanilor!

— Arată ce ai în sac! Arată, viperă afurisită! ţipă Kuzmici, scuturîndu-şi automatul şi plîngînd aproape de necaz.

— Dacă sînteţi într-adevăr partizani, atunci duceţi-ne la comandant şi lui o să-i arătăm! rosti hotărît cea mai mare şi în vorbele ei răsuna atîta siguranţă, ca şi cum nu numai dreptatea, ci şi puterea ar fi fost de partea ei.

Era singura soluţie! În orice caz, trebuiau duse la detaşament. Cu un glas cît se poate de aspru, Nikolai le porunci celor două femei să pornească înainte, apoi începu să discute cu Kuzmici — dar în aşa fel încît şi ele să audă — în care din două urma să tragă fiecare în cazul în care le-ar fi venit prizonierelor chef să fugă în direcţii diferite.

9

Merseră astfel un ceas, două, trei, pînă cînd soarele se ridică la amiază. Din cînd în cînd, Kuzmici se apleca pentru a culege de jos vreo ciupercă mai ispititoare. Nikolai mergea fără să-şi ia ochii de la ceafa celei mai mici. Pesemne că nu mai fusese de mult la frizer: părul blond îi crescuse şi se răsucea în zulufi iar gîtul ei subţire de fată, înnegrit de soare era acoperit de un puf auriu.

La o cotitură, lîngă o tufă plină de boabe negre, fata întoarse capul pe neaşteptate. Nikolai n-avu cînd să-şi mute privirea; ochii lor se întîlniră, băiatul îşi simţi inima zvîcnind, şi un val de sînge îi năvăli în obraji. Partizanul se tulbură de-a binelea. Cum să roşească el la simpla privire a unei fetişcane moţate, cu nasul cojit şi ars de soare! Hotărît lucru, era prea mult! Dar în aceeaşi clipă, înţelese că-i venea greu să-şi ia privirea de la grumazul ei subţire, acoperit cu puf auriu.

Atunci recurse la logică. Toate astea i se întîmplau din pricina vieţii pe care o ducea în pădure. Din pricină că nu mai văzuse de atîta vreme o fată.

„Doar n-are nimic deosebit! Cea mai mare, da: e o adevărată frumuseţe, înaltă zveltă. „Cînd trece, soarele răsare, cînd te priveşte-ţi face un dar...“ [1] Dar asta? O pitulice. Şi ce pantaloni zdrenţuiţi de schi

[1] Din poemul „Moş Gerilă — Nasul roşu“ de N. A. Nekrasov. (n.t.)

poartă! Are pingelele de la ghete legate cu sîrmă. Şi picioarele, ce caraghioase sînt! E aşa mică, şi poartă nişte bocanci aşa uriaşi! Dar merge uşor, sprinten: uite-o cum a sărit chiar acum, ca un fluturaş de pe o moviliţă pe alta. Şi ochii... ce ochi uimitori! Iar vocea... „Şi glasu-ţi suna minunat, ca zvonul de flaut depărtat, ca vuietul asprei furtuni". Drace! dar de unde mi-a venit şi astea în minte? A, da! e placa pe care o tot puneau băieţii în cea din urmă noapte, la depou. Şi melodia şi cuvintele sînt frumoase. De cine or fi? Nu cumva de Alexei Tolstoi? Cum vine mai departe? „Mi-a plăcut trupul tău subţire şi chipul tău îngîndurat, iar glasul tău, trist şi sonor, de atunci... de atunci... rîsul sau glasul de atunci"... Am uitat. Într-un cuvînt undeva, ceva, răsuna... Ei şi las' să răsune. Ce naiba fac atîta caz de o fetişcană poznaşă, cu ochii obraznici... Mofturi! Nu trebuie să mă gîndesc la ea. Poate că gestapoul alege dinadins dintr-astea, drăguţe, pentru... Pentru ce s-o fi oprit oare?"...

— Hei, hei, mergeţi drept înainte şi nu ieşiţi afară din cărare! strigă Nikolai, cu toată asprimea de care era în stare.

Cea mai mare se întoarse spre ei.

— Ce ziceţi, băieţi? N-ar fi bine să ne odihnim? E timpul. S-a lăsat căldură mare.

O spuse atît de simplu, cu atîta încredere, făcîndu-şi vînt cu batista ca să-şi răcorească faţa încinsă, încît pînă şi Kuzmici, care le urmărea fiecare mişcare, fu de acord că într-adevăr era tocmai timpul să se aşeze undeva la umbră.

Se aşezară pe iarbă, la umbra unui alun. Nikolai nu scăpă din vedere că cea mai mare se aşezase pe sacul ei ca din întîmplare, deşi era limpede că proceda astfel cu bună ştiinţă — ba mai mult, începu să-şi tragă fusta ca să-l acopere.

— Nu cumva aveţi ceva mîncare? întrebă ea cu glas de gospodină.

— N-avem! răspunse Kuzmici, desfăcîndu-şi larg braţele.

— Ei bine. Dumnezeu cu voi. Vă trecem în rația noastră.

Scoase din sacul celei mai mici niște cartofi fierți care se răciseră și-i împărți în patru grămăjoare egale. Apoi puse la mijloc un borcănaș cu sare.

— Ei, poftiți la masă, îi îmbie ea, ca acasă. Apoi adăugă : Am împărțit totul. Nu mai este nici un cartofior. Ajungem oare pînă în seară la detașamentul vostru ?

— Cînd om ajunge, om ajunge, mormăi Kuzmici.

— Ia uite, ce aspru e ! zîmbi femeia și oftă. Ei, acu' mîncați.

Calmul și încrederea cu care vorbea îl îmblînziră pînă și pe bătrînul acar. Observînd că femeile aveau o gamelă, el se oferi să pună în ea niște mînătărci la fiert, dădu fuga după apă, făcu la iuțeală focul. Între timp, cea mai mare tăie mînătărcile cu mișcări iuți și dibace.

Nikolai stătea culcat în fața unei movilițe și privea atent o buruiană de pădure, frumoasă, gingașă. Aceasta își întindea în toate părțile frunzulițele ei rotunde, groscioare. Cu un ac uscat de pin, flăcăul mișca ușor picăturile străvezii adunate în căușul fiecărei frunzulițe. Cum stătea așa cufundat în gînduri, se simți deodată urmărit. O crenguță uscată trosni. Mîna i se ridică singură la pistol. Fata cu ochii cenușii stătea în spate și se uita curioasă peste umărul lui.

— La ce te uiți ? La buruiana aceasta ? E frumoasă ! Da ?

— Da, e frumoasă.

Nikolai zîmbi, prinse un țînțar care țiuia în aer și-l puse cu băgare de seamă în picătura străvezie, cleioasă, din mijlocul unei frunzulițe. Aceasta tresări și începu să se miște îndoindu-se înăuntru. Țînțarul se zbătea în masa cleioasă, dădea din piciorușele lui lungi, dar frunzulița îl prindea cu putere, strîngîndu-se asemenea unui pumn. Soarta lui era pecetluită.

— Ce interesant ! Ce plantă o fi ? întrebă fata, așezîndu-se lîngă Nikolai.

Partizanul se încruntă și se trase în lături.

— Este o buruiană frumoasă, îi răspunse el, privind-o iscoditor. O lecţie de vigilenţă ce ne-o dă natura. Să nu ne încredem în... buruieni frumoase.

Dar fata nu-şi plecă ochii. În aceşti ochi mari, limpezi, luminoşi, el nu citi decît curiozitate, şi atît.

— O buruiană care prinde ţînţari ? Nu înţeleg.

— Este roua cerului. O plantă carnivoră. Prinde nişte proşti încrezători din lumea insectelor şi se hrăneşte cu sucurile lor, răspunse rece Nikolai, silindu-se să pară cît mai ursuz.

„De ce a venit aici ? De ce mă priveşte aşa cu ochii ei ?“

Se aşeză pe o movilită ; abia atunci observă că vestonul ponosit pe care-l purta şi care îi era prea strîmt stătea descheiat, lăsînd să i se vadă pieptul. Partizanul simţi că roşeşte şi dădu să se încheie. Dar nasturi nu mai avea. Căzuseră, pesemne, fără ca el să fi prins de veste.

Şeful aprovizionării nu fusese în stare să-i aleagă o uniformă germană după statură. Vrînd, nevrînd, fusese nevoit să-şi pună vestonul pe trupul gol, ca să şi-l poată încheia.

Cu un zîmbet abia simţit, numai din ochi, fata sări în picioare, alergă să caute în sacul ei şi se întoarse cu un pumn de nasturi şi un ac cu aţă lungă.

— Scoate-l ! porunci ea.

Nikolai roşi şi mai tare.

— N-am nimic dedesubt, răspunse el, cu glas abia auzit.

— Bine, ţi-i pot coase şi aşa...

Fata se lăsă în genunchi, se apropie de Nikolai şi se apucă cu îndemînare să-i coasă nasturii unul după altul. Din cînd în cînd, degetele îi atingeau gîtul sau obrazul şi aceste atingeri uşoare îl făceau pe Nikolai să se înfioare, de parcă nişte scîntei electrice ar fi ţîşnit din vîrfurile lor.

După ce cusu cel din urmă nasture, fata se aplecă ca să rupă aţa cu dinţii. Răsuflarea ei atinse faţa lui Nikolai. Băiatul se încordă cu tot trupul, se înţepeni, fiindu-i teamă să se mişte.

— Vezi, Musia, să nu-i coşi inima, rosti cea mare.

Fata rupse firul, se dădu la o parte și, încruntîndu-și sprîncenele decolorate, își privi lucrul cu un aer mulțumit, apoi deodată izbucni într-un rîs poznaș:

— Da' de unde, Matriona Nikiticina! El n-are inimă! Sări în picioare, alergă la prietena ei și-i șopti ceva la ureche.

De la foc, unde ciupercile începuseră să clocotească în gamelă, venea acum un miros iute, îmbietor.

— Vai, păcat că n-avem nici o picătură de unt! Ce friptură de ciuperci v-aș face! oftă Kuzmici, aruncînd sare în gamelă.

— La noi acasă se prăjeau în smîntînă. Se acopereau cu smîntînă, iar ele clocoteau, pufăiau, gîlgîiau în ea. Și ce gustoase se făceau! își aminti fata, visătoare, trecînd gospodărește capătul de aţă rămas în jurul acului, pe care și-l înfipsese sub reverul scurtei.

— Și e mult pînă la voi? În ce loc se gătesc astfel mînătărcile? întrebă Kuzmici, ca din întîmplare, părînd cu totul absorbit de ceea ce făcea.

Cea mai mică spuse numele orașului rămas departe în vest, un oraș în care, după cum știa și Nikolai, oamenii vorbeau într-adevăr cu „țe" în loc de „ce". Kuzmici sări ca ars și, amenințînd-o pe fată cu pumnii lui mici și osoși, țipă triumfător:

— Aha, acum te-am prins! Dar azi-dimineață parcă spuneai altfel! Recunoaște! Cînd ai mințit, acu, ori atunci? Pentru cine lucrezi? Pentru fasciști? Hai, vorbește, răspunde, ticăloaso!

Nikolai încercă să-l domolească, dar Kuzmici se răsti la el:

— Dă-te la o parte, prea sfinte Nikolai! Te-ai muiat ca un hrib țigănesc! Cine a avut dreptate? Mai bine ascultă-l pe Kuzmici, că Kuzmici n-are să te păcălească. Apoi se adresă din nou fetei: Iar tu ce cauți aici? Ce i-ai vîndut fascistului? Uită-te la mine, ticăloaso, și răspunde! Ți-ai vîndut patria, asta-i! Acum îți trag una peste mutra ta nerușinată, căţea nemțească!

Dar în clipa aceea, cea mai mare răsări între fată şi bătrîn. Cu o mişcare calmă îşi scuturâ fusta de restul de ciuperci şi privindu-l ţintă pe bătrîn rosti cu glasul cumpănit, sigur, cu care femeile dîrze îşi potolesc bărbaţii arţăgoşi :

— De ce faci gălăgie ? Ce ? te răţoieşti la noră-ta ? Cine ţi-a dat dreptul să ne cercetezi pe noi ? Cine eşti tu ? Ţi-am spus să ne duci la comandant. Dacă vezi că fugim, poţi să tragi. Ia te uită ce-i mai turuie gura !...

Începură să mănînce ciupercile în tăcere, fără să se uite unii la alţii.

Cea mai mare îşi strînse gospodăreşte vesela, îşi săltă pe umeri sacul greu şi rosti liniştit :

— Hai să mergem, că ăsta e în stare să se repeadă iar la noi. S-a tîmpit de-a binelea de atîta fumat !

Şi o porniră din nou prin pădurea tăcută.

10

Vorba nechibzuită a fetei nu-i dădu pace lui Nikolai. „Dar pentru ce minţeau ? Era oare cu putinţă să fie într-adevăr nişte iscoade ?“

Întrerupîndu-i aceste gînduri neliniştite, răsunau mereu sîcîitor în urechile lui cuvintele auzite în acea ultimă noapte petrecută acasă, la depou şi pesemne de aceea atît de dragi : „Ne-am întîlnit într-o zi întîmplător, şi chipul tău era atît de enigmatic“... Păcat că ascunde o taină atît de urîtă ! Mai ales că minte cu un aer atît de sincer... Şi pentru ce ? Pentru ce ? Pe de altă parte, însă, trebuie să recunosc că nici eu n-aş spune tot adevărul dacă aş da în pădure peste nişte necunoscuţi înarmaţi şi încă în haine nemţeşti. Dar ce-o fi cu afurisitul ăsta de sac ?...

Ca să se abată de la asemenea gînduri, Nikolai începu să cînte încetişor. Un rîs sonor de fată înviorâ

tăcerea solemnă a pădurii. Bineînțeles, rîdea ea. „...Și rîsul tău trist și sonor"... Ce mai „trist", la naiba! De cine o fi rîzînd?

— Dumneata n-ai nici un pic de ureche muzicală, declară fata, întorcîndu-se spre Nikolai, înecîndu-se în rîs. Probabil că te-a călcat vreun urs pe ureche cînd erai copil... Așa-i?

— Nu sînt Kozlovski, și urechea muzicală nu-i obligatorie, ripostă partizanul fără prea multă prezență de spirit.

— Las' că omul poate să stîrpească leprele fasciste chiar și fără auz, iar Nikolai al nostru, în privința asta, e mare specialist, îi veni în ajutor Kuzmici. El, pe fasciștii voștri...

În clipa aceea se petrecu ceva neprevăzut. Fata se repezi la moșneag, își înfipse mîinile în reverele vestonului lui și-l sgilții cu atîta putere, încît stofa pîrîi, iar capul bătrînului se bălăbăni ca al unei păpuși de cîrpă.

— Ce-ai spus? Ce-ai spus?! Cum îndrăznești, bătrîn ticălos?!... Kuzmici încercă să desprindă mîinile fetei dar nu reuși.

— Ce fel de partizani sînteți voi? Dacă-i așa, lasă-mă să-ți spun eu cine sînteți...

— Ia slăbește-mă, moară neferecată! se apără Kuzmici.

— Mașa, lasă meliția asta bătrînă! Hai să mergem: o să-i arate el, comandantul, o să-l atingă la zile-muncă. Să se-nvețe minte!

Nikolai în sinea lui era fericit de cele întîmplate. „Va să zică s-a supărat! Nu, nu pot să cred că se preface! Da' iute mai e la mînie! Și-atît de îndrăsneață! Auzi dumneata, să se repeadă cu pumnii la un om înarmat! Nu se teme de nimic..."

— Haideți, haideți, mai avem o bucată bună de drum, îi zorea el împăciuitor.

Mergeau iar prin inima codrului, pe poteci vînătorești abia văzute. Din cînd în cînd pădurea se rărea făcînd loc vreunei mlaștini, apoi se înălța din nou într-un zid continuu, secular, plin de copaci doborîți de furtuni. Liniștea nu era tulburată decît de trosne-

tul vreascurilor sub paşii lor, de ţipătul lacom al gaiţelor certîndu-se sub un stejar, pentru o ghindă căzută, sau de cîrîitul scîrţîitor al unui stol de coţofene care ba îi ajungea din urmă, ba rămînea în urma lor, întrerupînd liniştea adîncă a pădurii.

Drumul trecea acum printr-un teren de exploatări forestiere părăsit. Pesemne că nu de mult toată împrejurimea răsunase încă de bocănitul necontenit al topoarelor, de hîrşîitul încordat al ferăstraielor electrice, de glasuri omeneşti, de prăbuşitul şuierător al pinilor.

Fusese o întinsă exploatare mecanizată. De-a lungul drumului pavat cu bîrne se înşiruiau stive înalte de bîrne cioplite şi altele de lemn uscat, galben, aşezate în cuburi. In jur, peste tot, ca nişte cadavre, zăceau pini doborîţi şi nelucraţi, cu cetina roşiatică, scuturîndu-se de pe ei. Din desişul de cucută răsărea trupul înroşit de ploi al unei locomobile părăsite, iar alături, năpădit cu totul de buruieni, se zărea un motor electric. Fire electrice rupte, acoperite de rugină, răsucite în spirale, porneau în toate părţile. Mai încolo, în tufiş, asemenea unui elefant adormit, stătea un tractor forestier înalt, de mare putere, încărcat cu bîrne curăţate de coajă, devenite acum cenuşii, din pricina ploilor. Vrînd parcă să se răzbune pentru copacii ei doborîţi, pădurea se grăbea să şteargă urmele omului, potecile, aşternînd peste ele ierburi bogate, muşchi catifelat, tufişuri dese.

Drumeţii se sileau să nu se uite în lături. In aceste locuri, lipsa totală de oameni era deosebit de apăsătoare. O veveriţă mică se repezi veselă dintr-un copac, sări îndrăzneaţă pe capota tractorului, privi mirată la oamenii ce se apropiau, cu mărgeluşele negre ale ochilor ei, ca şi cum ar fi vrut să-i întrebe : de unde mi-aţi răsărit ? se scărpină pe după ureche cu lăbuţa, apoi, fără grabă, desfăcîndu-şi coada, sări pe bîrne, iar de pe bîrne, pe o creangă. Peste tot se vedeau corole liliachii de răchiţică acoperite de pufuşor lung, mătăsos. In creşterea lor nestăvilită, ele ascundeau fierăria ruginită a maşinilor lăsate în paragină, şinele înguste şi ruginite, cărările podite cu lemn.

— Of, se pustieşte de oameni pămîntul nostru drag! suspină Kuzmici, retezînd cu ciomagul vîrfurile ţepoase ale pălămidelor ce năpădeau obraznice potecuţa. Mă-ntreb: de unde creşte atîta buruiană? Cît timp e omul, nici n-o vezi, dar cum pleacă omul, începe să se-ntindă în lung şi-n lat. Uite-o ce înaltă s-a făcut!

Nimeni nu-i răspunse.

Cînd lăsară în urmă tractorul forestier, pe care războiul îl împiedicase să ducă brînele pînă la locul de destinaţie, Kuzmici începu să bombăne, fără să se adreseze cuiva anume.

— Şi în oraşe şi sate s-a întîmplat la fel. În timpul puterii sovietice pe ticăloşi nici nu-i vedeai, nici nu-i auzeai. Dar cum a venit fascistul au şi răsărit spurcăciunile astea blestemate — burgmiştrii şi tot felul de poliţai!

Bătrînul le aruncă necunoscutelor o privire piezişă, dar ele nu-l ascultau. Înciudat, Kuzmici izbi din răsputeri cu nuiaua lui într-o tufă de pălămidă ce se ridica cu obrăznicie în drumul lor. Nuiaua se frînse, iar vîrful ei, asemenea unui bumerang, descrise o curbă şi-l pocni pe bătrîn în cap. Kuzmici scuipă de ciudă şi dădu din mînă. Se socotea un om nenorocos în viaţă şi de aceea se obişnuise cu asemenea întîmplări.

11

Abia spre seară, cînd amurgul prinse a învălui pe nesimţite pădurea, în muşchiul proaspăt începură să se deosebească limpede poteci umblate, bătătorite, ducînd în mai multe direcţii.

— Am ajuns? întrebă cea mai mare, săltînd chinga de la sac şi ştergîndu-şi cu palma fruntea asudată.

Partizanii nu răspunseră. Potecile se făceau tot mai late, se împreunau şi se despărţeau. Lui Nikolai i se păru că necunoscutele mergeau liniştite şi chiar îşi

iuțeau pasul, cu toată oboseala lor. Nu dădeau semne de frică sau de enervare. Pînă și Kuzmici își dăduse seama de acest lucru, căci acum încerca mereu să-i vorbească prietenos celei mai mari.

Poate că, — gîndea Nikolai, — sînt niște diversioniste sovietice, lansate în spatele frontului cu o misiune specială, de care n-au vrut să le vorbească, celor dintîi întîlniți în drum? Sau poate sînt agente de legătură ale vreunuia din detașamentele ce acționează în partea de apus a țării? Sau niște trimise ale vreunui comitet regional ilegal, tot din apus? În acest caz se făcuseră caraghioși și el și Kuzmici, cu supravigilența lor! Că și moșul ăsta are o gură!... Curat meliță! Meliță? Dar ce anume o fi însemnînd asta? A, da, un fel de ciocan de lemn, folosit la bătutul inului. Da, femeia avusese dreptate, era o meliță bătrînă. Și cum de putuse, fără să știe nimic despre ele, să le facă agente fasciste? Oare niște agente în slujba nemților pot să aibă ochi atît de sinceri și senini? Iar asta mică, halal fată! Deși străbătuse un drum atît de lung, mergea înainte fără să se oprească. El, că era bărbat, și tot era obosit. Ce n-ar fi dat să se poată trînti jos, pe pămînt, și să rămînă culcat fără să se mai miște! Pe cînd ea, poftim, mergea înainte, cu pași ușori... Și ce mlădioasă și subțirică era! Vorba cîntecului: „Mi-a plăcut trupul tău subțire și tot chipul tău îngîndurat...“ Da, da, îngîndurat și foarte drăguț.

— Stai! Cine-i?

De după tufe răsări un om înalt, cu palton de postav negru, cu șapca de uniformă a căilor ferate și cu o expresie calmă pe fața lui uscățivă. Le ațînu drumul, cu automatul ridicat, dar părea mai mult că vrea să le ceară legitimațiile.

Recunoscîndu-i pe cercetași, santinela își coborî arma, dar continuă să le bareze drumul.

— Sînt cu voi? întrebă el, arătîndu-le pe femei care, calme, se uitau în jur, cu o netăinuită curiozitate.

— Da, totu-i în regulă, răspunse Kuzmici. Dar în lipsa noastră lucrurile au mers cum trebuie?

— Nu putem să ne plîngem că ne-am plictisit, răspunse santinela, măsurîndu-le pe femei din ochi.

— Sînt de-ai noştri, sînt de-ai noştri... Lasă-ne, întări Nikolai.

Acum nu se mai îndoia că cele două necunoscute erau nişte femei cinstite sovietice şi-şi savura biruinţa asupra bănuitorului Kuzmici. De fapt nu avea nici o importanţă care dintre ei se dovedise mai perspicace. Iar Kuzmici, ducă-se încolo ! Cel mai minunat lucru era că el, Nikolai Jeleznov, nu se înşelase în privinţa fetei cu ochii cenuşii ; nu degeaba se simţise de la început atras spre ea. Undeva, în adîncul sufletului lui, licări o speranţă plină de bucurie : poate că va rămîne în detaşamentul lor...

Tufele foşniră din nou. Din mijlocul lor ieşiră doi flăcăi în uniforma şcolii profesionale, scunzi şi voinici, ca două ghinde de stejar. Unul avea în mîini o puşcă germană ; din buzunarul celuilalt ieşea mînerul de lemn al unei granate de captură.

— Stai ! rosti cu hotărîre flăcăul cu puşca.

— Sînt de-ai noştri răspunse Nikolai.

— Dar ele cine sînt ?

— Sînt cu noi, lasă-ne să trecem, viteazule, mormăi Kuzmici şi dădu să treacă, dar flăcăul îşi îndreptă puşca asupra lui.

— Nu e voie ! răspunse el şi-i comandă tovarăşului : Petka, du-te după şeful gărzii.

Un minut mai tîrziu, flăcăul se întoarse cu un bărbat înalt şi zvelt. Faţa şefului gărzii era năpădită pînă la ochi de o barbă scurtă, neagră, inelată. Un veston de feroviar strîns în talie cu o curea îi cuprindea trupul zvelt.

După ce schimbară în şoaptă cîteva cuvinte porunci :

— Dă-le drumul !

Bărbosul şi flăcăul se dădură la o parte şi drumeţii trecură pe lîngă ei. In timp ce femeile depăşeau pichetul, Nikolai observă că bărbosul privea atent în urma fetei, de parc-ar fi cunoscut-o.

Acum, o plasă întreagă de poteci se împletea printre brazii uriaşi, cu crengi lungi. Se uneau, se despărţeau ocolind copacii viguroşi. Un miros acrişor de

pîine coaptă venea de undeva, plutind prin aer. În depărtare, printre copaci, se iviră șiruri de movilițe de pămînt. Ici, colo, fumegau ruguri și fumul lor umplea pădurea cu un văl azuriu, ce se întindea de jos și pînă în vîrfurile copacilor. În frunziș se zăreau albind rufele care se uscau, legănate de vînt. În poiană mocnea un rug mare, gata să se stingă. Oameni îmbrăcați în toate felurile stăteau în jurul unui om în vîrstă, cu fruntea lată și cu ochelari, purtînd uniformă germană de campanie. Se uitau la un aruncător de mine demontat. Omul în uniformă străină le explica ceva, arătîndu-le o piesă de aruncător, unsă din belșug. Ceva mai la o parte, o fetiță mică, cu o codiță scurtă, strîns împletită, cu vîrful ridicat în sus, se juca în iarbă cu un cîine ciobănesc. Fetița alegea dintr-o batistă boabe de afine mai coapte și le arunca în sus. Clănțănind din dinți, cîinele le prindea din zbor și, strîmbîndu-se, le mesteca cu grijă exagerată. Era vădit că boabele nu erau pe gustul lui și că nu le mînca decît din politețe.

— Luați loc aici, vă rog, spuse Nikolai, arătînd o bancă rotundă, cioplită grosolan, și care înconjura o masă tot atît de rudimentară, din scînduri. Stați puțin cu Kuzmici, mă întorc îndată.

Tîrîndu-și obosit picioarele, trecu printre șirurile de bordeie care se zăreau acum mai aproape și, după ce-și potrivi vestonul și-și șterse cizmele cu un șomoiog de iarbă, dispăru într-unu' din ele, aflat în centrul orășelului de sub pămînt.

Femeile se lăsară greoi pe bancă. Cea mai mare își coborî cu un geamăt sacul din spinare și strîmbîndu-se de durere începu să-și frece cu palma șalele obosite. Cealaltă se apropie de ea și amîndouă, deși cumplit de obosite, începură să privească curioase, fără nici o urmă de frică, tabăra, oamenii de lîngă foc. Aceștia se uitau și ei la ele. Omul în uniformă nemțească își termină explicațiile, își șterse mîinile și-și puse cu grijă boneta. Pe boneță i se vedea o panglicuță purpurie cusută de-a curmezișul.

— Cum de a ajuns micuța asta aici? E orfană? întrebă femeia cea mai mare pe Kuzmici.

— De ce să fie orfană? Este Julocika, fiica unui comandant de la noi, răspunse bătrînul. Apoi se rugă cu lacrimi în glas: Spuneţi odată, cine sînteţi, dracu' să vă ia!

Femeile se uitară una la alta şi nu răspunseră. Apoi, cea mai mică îl arătă celeilalte pe neamţul cu panglicuţa la bonetă. Şuşotiră cîteva clipe, după care cea mai mare întrebă îngrijorată:

— Dar ăsta tot al vostru e, partizan?

— Ai să îmbătrîneşti repede dacă ştii prea multe, răspunse acru Kuzmici.

Din bordeiul în care dispăruse Nikolai se ivi un băiat sprinten, negricios, îmbrăcat cu bluza neagră a şcolii profesionale, strînsă la brîu cu o curea. Veni în fugă şi, ducîndu-şi vioi mîna la cozorocul şepcii de ofiţer capturate, trasă ştrengăreşte pe o ureche, spuse răspicat, cu vădită plăcere:

— Haideţi, tovarăşe femei la comandant! Înainte, marş! Iar tu, Kuzmici, ai ordin să aştepţi aici.

Cele două călătoare începură să-şi strîngă lucrurile. Micul partizan, dorind să le ajute, apucă sacul, dar îndată scoase o exclamaţie şi-l scăpă din mîini. Îl privi uimit, neînţelegînd cum de putea să fie atît de greu, dar de îndată roşi, şi-l săltă pe umeri. Ochii lui se întîlniră cu ochii fetei. Aceasta îl privea cu fruntea încreţită de parcă ar fi căutat să-şi amintească ceva.

— Va să zică pînă la urmă tot aţi ajuns! spuse ea deodată, privind cu atenţie silueta lui mică şi agilă.

Băiatul răspunse mirat:

— Nu vă cunosc...

— Dar eu te cunosc. Nu mergeaţi voi acolo, la graniţă, în grup? Nu? Pe unul îl duceaţi cu targa, nu-i aşa?

Începu să coboare treptele bordeiului comandantului şi băiatul nu mai apucă să se mire că această necunoscută era atît de bine informată.

Rămas singur, Kuzmici oftă posomorît. „Mare minune! Pînă şi băiatul ăsta o cunoaşte de undeva. Mare minune!" Se aşeză o clipă lîngă fetiţă, încercă să se joace cu cîinele, dar privirea îi era distrată,

preocupată: „Mi s-a spus să aştept; comandantul nici nu m-a chemat în bordei. Te pomeneşti că Nikolai m-a şi pîrît. Halal prieten, n-am ce zice!"

— Nene Kuzmici, n-auzi, nene Kuzmici! îl chemă fetiţa, zgîlţîindu-l de umăr. Nene Kuzmici, spune-i Julocikăi: Damka are copilaşi?

— A avut, mititico, a avut!

— Dar unde sînt, nene Kuzmici? N-auzi? Julocika te întreabă unde sînt copilaşii Damkăi? Hai spune, nene...

— Nu ştiu, Julocika, nu ştiu. Dacă nu ştiu, asta înseamnă că nu ştiu.

— I-au omorît fasciştii, da? De ce taci?

Cufundat în gîndurile lui posomorîte, Kuzmici nici nu băgă de seamă cum se apropie în fugă de el acelaşi partizan zvelt, cu ţinuta îngrijită, cu barba deasă, creaţă, care îi oprise la postul intern. Era Mirko Ciornîi, un om de la depou, vechi cunoscut al lui Kuzmici. Răsufla greu, albul cafeniu al ochilor săi sclipea de emoţie, nările nasului subţire, uşor coroiat, tresăreau.

— Unde sînt femeile pe care le-aţi adus? întrebă el, stăpînindu-şi cu greu răsuflarea.

— La comandant, la interogatoriu, răspunse morocănos Kuzmici.

— Cine sînt? Aia mică cine e?

— De unde vrei să ştiu? Le-am oprit în pădure, aveau purtări suspecte. Dar tu ce ştii despre ele?

Partizanul nu-i răspunse. Porni în goană spre bordeiul comandantului.

Kuzmici îl urmări din ochi şi-l văzu gesticulînd şi certîndu-se pesemne cu santinela de la intrare, care nu-l lăsa înăuntru. „Şi ăsta a căpiat!" îşi zise bătrînul şi clătină din cap.

În cele din urmă, Nikolai se ivi în uşa bordeiului. De departe, judecînd după zîmbetul larg ce-i juca pe faţă, bătrînul înţelese că n-avea să se aştepte la nimic bun.

— Ştii cine sînt ele? începu Nikolai solemn.

— Oricine ar fi, puţin îmi pasă! Să se descurce ăi mari, răspunse bătrînul, silindu-se să vorbească cu cea mai mare nepăsare şi continuînd să se joace cu

cîinele. Eu sînt ca şi cocoşul : am cîntat, mi-am făcut datoria : poate să nici nu se crape de ziuă.

— Sînt nişte eroine.

Înţelegînd că greşise şi simţind că se putea aştepta la urmări proaste pentru el, Kuzmici se uită pieziş cu singurul lui ochi la prietenul său, al cărui chip radia în clipa aceea de o lumină izvorîtă din adîncul sufletului.

— Şi... i-au spus ceva despre mine... comandantului ?

— Cum să nu-i spună ? I-au spus totul : cum te-ai răstit, cum ai ţipat, cum te-ai repezit cu automatul la ele... Dar astea-s fleacuri, ele rîd. Ştii cine sînt ?

Nikolai îl apucă pe bătrîn de mijloc şi se roti cu el prin poiană, urmat de Julocika şi de Damka ; cîinele se îneca lătrînd de bucurie.

— Lasă-mă, ai căpiat de tot ! se apără Kuzmici.

Iar cînd, în cele din urmă, Nikolai îl lăsă să cadă pe iarbă, bătrînul scuipă cu ciudă :

— „Fleacuri !“ Pentru voi toate sînt fleacuri, iar Kuzmici răspunde totdeauna pentru toate. Aşa e de cînd lumea : acarul este vinovat de toate.

12

Cea dintîi plimbare prin tabăra partizanilor avu darul s-o uimească pe Musia. În acelaşi timp se simţi şi puţin decepţionată. Din anii cînd fusese pioneră, cuvîntul „partizan“ avea în imaginaţia ei un nimb romantic. Străbătînd pămîntul cotropit, auzind mereu de la cei întîlniţi pe drum povestiri despre faptele partizanilor — povestiri care căpătaseră un colorit de legendă — lovindu-se la fiecare pas de urmele luptelor desfăşurate de ostaşii din pădure, fata îşi făurise în închipuirea ei imaginea unui partizan al Războiului pentru Apărarea Patriei, în care voinicia vînătorilor lui Denis Davîdov se îmbina cu vitejia

nestăvilită a lui Meteliţa creat de Fadeev, şi cu puterea neînfrîntă ca taigaua cea întunecoasă a partizanilor lui Vsevolod Ivanov.

Nici după ce Nikolai îi spusese cine erau, nu-i venise Musiei să creadă că vlăjganul acesta şi cu tovarăşul lui cel chior puteau fi într-adevăr partizani.

Ceea ce o uimi însă mai mult ca orice fu înfăţişarea comandantului înaintea căruia se prezentară îndată după sosire. Se aştepta să vadă un om bărbos, înarmat pînă-n dinţi, să audă de la el vorbe neobişnuite şi se pregătea să-i răspundă pe acelaşi ton. În loc de aceasta însă, intrînd în bordeiul lui, văzuse ridicîndu-se de pe un pat de scînduri făcut în pripă, acoperit cu o foaie de cort verde şi care servea pesemne şi de scaun, un om scund, cu părul roşcovan, cu chipul palid, bolnăvicios, cu o mustăcioară roşiatică aspră, tunsă scurt ca o periuţă. Era îmbrăcat într-un costum de şeviot albastru de croială militară, dar revolverul ce-i atîrna de centură îl făcea să pară mai mult civil. O scurtă vătuită, veche, cu petliţe de feroviar, pe care o purta aruncată pe umeri, îi completa înfăţişarea de om de rînd.

Dar ochii bruni, ce priveau deschis, drept şi sever, cele două cute adînci ce-i brăzdau obrajii traşi şi buzele palide, subţiri, strînse, arătau că acest om are o voinţă fermă, iar respectul cu care era tratat de cei din jur dovedea că era un comandant adevărat, că oamenii îl ascultau şi chiar se cam temeau de el.

— Ei, cetăţencelor, staţi jos, povestiţi cine sînteţi şi ce faceţi. Mi s-a spus că aţi vrut să vorbiţi cu comandantul partizanilor. Chiar eu sînt, rosti el cu glas de tenor aspru şi le arătă celor două prietene o bancă prost cioplită, cu picioarele îngropate în pămînt, aşezată în faţa mesei.

Spuse aceasta pe un ton familiar, tuşind uşor în pumn, şi toate vorbele frumoase, înălţătoare, pe care Musia şi le pregătise în vederea acestei convorbiri, i se şterseră din minte.

Ochii căprui ai comandantului le cercetau pe cele două prietene liniştit, fără curiozitate, însă atent, iar pe sub mustaţă îi juca un zîmbet poznaş. Acest lu-

cru n-o tulbură de fel pe Musia. Se așează mai comod, își puse coatele pe masă, bucuroasă că încordarea plină de îngrijorare, ce-o stăpînise atunci cînd cobora în bordei, dispăruse. Ca și atunci, la tabăra colhoznică de la Rîpa Vacilor, simți cu toată făptura ei că trecuse iar de hotarul invizibil al unei lumi străine, rele, de neînțeles, și că intrase iar în lumea ei, cea obișnuită.

— Ce să vă spunem despre noi ? Ne aflăm acum în niște locuri unde nu poți da crezare nici vorbelor, nici actelor, răspunse Matriona Nikiticina, cu glas obosit. Aici nu se dă crezare decît faptelor.

Ridică fără grabă sacul mare de pînză groasă, cu grăunțe, scoase din el altul mai mic, de pînză subțire, acoperit de boabe de secară umezită și, dezlegîndu-l, îl vărsă în fața comandantului. Un val de aur și nestemate se revărsă cu un clinchet ușor pe masă. Chipul uscățiv al comandantului încremeni, reflectînd mirarea și îngrijorarea.

— Ce bogăție ! rosti el, după o scurtă tăcere. Ale cui sînt ? Unde le duceți ?

— Ea o să vă povestească. Povestește-le, Mașenka.

Matriona Nikiticina căscă și-și destinse membrele. Fata privea uimită la prietena ei, care tot drumul fusese pentru ea un model de rezistență. Acum, tot trupul i se moleșise, i se cocîrjise; începuse să se clatine.

Simțind asupra ei privirea cercetătoare a comandantului care își sprijinise fața uscățivă în pumni, așteptînd, Musia începu să povestească tulburată și cu întreruperi. O luă de la clipa cînd rămăsese printr-o întîmplare în orașul ocupat. Fiindu-i teamă că acest comandant sever ar fi putut să n-o înțeleagă sau, ceea ce era și mai grav, să n-o creadă, fata se pierdea în fel de fel de

amănunte, întîrziind să intre în miezul chestiunii. Comandantul o asculta cu răbdare, răvășind cu un aer distrat grămada de giuvaiere din fața sa. Din cînd în cînd schimba priviri cu oamenii care se înghesuiau în bordei. Deodată își aminti parcă ceva :

— O clipă... Cum se numește orașul din care veniți ?

Musia spuse. Ochii comandantului clipiră șiret, apoi prinseră să strălucească de o netăinuită duioșie.

— Aghiotant, — ordonă el cu jumătate de glas, — găsește-l pe Ciornîi și cheamă-l încoace.

Unul dintre partizani, cu ținută de militar, sări în picioare, făcu stînga-mprejur și scîrțîind cu cizmele lui noi, se repezi afară din bordei. Ochii comandantului se îndreptară iar spre Musia :

— Dar unde este bătrînul casier care, împreună cu dumneata, a luat în primire aceste bijuterii de la feroviari ?

Fata tresări. Oare roșcovanul acesta era vrăjitor ? De unde putea el să știe de Mitrofan Ilici, de feroviari ? Doar nu ajunsese încă cu povestirea ei la sosirea acestora la bancă.

— Casierul a murit, rosti fata încetișor, lăsîndu-și ochii în jos sub privirea iscoditoare a lui Rudakov. Dar de unde știți de el ?

Tînărul aghiotant, cu cizme scîrțîitoare, și favoriți prinși parcă cu lipici pe tîmple, se-ntoarse în bordei. În urma lui venea același partizan cu bărbuța creață, ca de miel, care o cercetase pe Musia cu o privire atît de atentă și de mirată cînd trecuse prin postul interior de pază.

De data aceasta i se păru fetei că îi era foarte cunoscut chipul cu pomeți largi, precum și ținuta îngrijită a acestui om voinic. Da, acum era sigură : îl mai văzuse undeva. Omul se uita cu aceeași luare-aminte ba la fată, ba la mormanul de nestemate, cu sclipiri potolite. În lumina roză a înserării ce răzbea în bordei prin ferestruica tăiată sus, în tavan, nestematele aruncau mii de lumini blînde, scînteietoare.

— Vă recunoaşteţi ? întrebă Rudakov, şi deodată izbucni într-un rîs atît de răsunător, încît toţi cei din jur începură şi ei să rîdă şi să vorbească.

Pe chipul încadrat de o bărbuţă creaţă se ivi de asemenea un zîmbet larg, care-i descoperi dinţii albi. Musia îşi aminti atunci că flăcăul acesta negricios, cu dinţi orbitor de albi, deşertase aurul din sac acolo, pe postavul vechi al mesei din cancelaria băncii.

Amîndoi strigară, aproape într-un glas :

— Dumneata ne-ai predat toate astea !

— Dumneata le-ai cărat pînă aici ? spuse Mirko Ciornîi, luînd semeţ poziţia de drepţi şi bătînd din călcîi. Tovarăşe comandant, daţi-mi voie să raportez ! Iată, pentru aceste drăcovenii, noi, adică eu şi cu Innokentiev, am fost mustraţi la biroul de partid. Lua-le-ar naiba !

— Dar uite că nu le-a luat ! răspunse Rudakov, cufundîndu-se în citirea hîrtiei ce-o găsise în sac.

O citi dînd cu mirare din cap şi o roşeaţă vie, cum nu se roşesc decît roşcovanii, i se revărsă în pete pe obraji.

— Ce oameni ! exclamă el în cele din urmă, pocnind sonor cu palma peste hîrtiile care se încăpăţînau să se facă sul.

Citi cu glas tare titlul listei făcute de Mitrofan Ilici pe dosul diplomelor de onoare. După ce isprăvi cu citirea titlului, se întoarse brusc la fereastră şi stătu îndelung aşa, părînd că descifrează ceva. Cînd, în cele din urmă, se întoarse iar, ochii îi erau umezi.

— Măi băieţi, să nu mai fumaţi aici ! Cine v-a dat voie să fumaţi ? mormăi comandantul privind concentrat foile răsucite sul. Din cauza tutunarilor, o să orbesc ; îmi vîjîie capul. Haide, încetaţi odată !

Dar nimeni nu fuma în bordei. Mirosea a răşină proaspătă, a toval ud, a mucegai şi a ceva deosebit, iute, care se simte întotdeauna în bivuacurile militare.

Cu coatele pe masă şi cu capul rezemat în palme, într-o atitudine plină de încredere, Matriona Nikiticina dormea. În afară de ea, toţi cei aflaţi în bordei

— comandantul detaşamentului, partizanii, Musia, aghiotantul cu favoriţi şi elevul şcolii profesionale, smead şi costeliv, care nu se ştie de ce se afla şi el aici — toţi priveau nu la sacul în care sclipea aurul şi nestematele, ci la lista aflată în capătul opus al mesei.

— Şi eu, tovarăşe comandant, credeam că s-au făcut scrum bijuteriile. Că doar fasciştii au răzbit atunci în centrul oraşului, chiar pe urmele noastre. Cu chiu cu vai, ne-am retras cu trenul. L-am condus sub focul mitralierelor, rosti într-un tîrziu Ciornîi. Şi ele au cărat povara asta atîţia kilometri! Ce muieri... iertaţi-mă, tovarăşe comandant: ce femei!

Comandantul făcu opisul sul şi-l legă la loc cu şiretul de gheată. Chipul i se făcuse aspru, închis, preocupat.

— Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc în numele Puterii Sovietice, în numele Armatei Roşii! rosti el şi scutură energic mîna Musiei cu mîna sa mică, uscăţivă, pistruiată. Du-te de te odihneşte. Pe urmă o să vedem ce facem cu voi. Se uită la Matriona Nikiticina care dormea adînc, cu broboada căzută pe spate şi cu chipul rumenit de somn. Zîmbi: Staţi! N-o treziţi. Vor rămîne aici, la mine. Apoi întorcîndu-se spre Musia îi spuse: Aşezaţi-vă gospodăreşte, dormiţi cît poftiţi; eu mă mut în aer liber, în cortul şefului de statmajor. Toată lumea afară!

Comandantul îşi luă de pe pat haina vătuită, îşi strînse cingătoarea, îşi trase de urechi carîmbii înalţi ai cizmelor de vînătoare, apoi îşi luă armele, geanta cu hîrtii şi se îndreptă spre ieşire. Musia mai auzi glasul său aspru dînd cuiva dispoziţia să aşeze santinele duble lîngă adăpost, ziua şi noaptea, şi să prevină pe trecători să nu facă zgomot. Pe urmă, totul se potoli. Nu se mai auzi decît pasul santinelei şi răsuflarea egală a Matrionei Nikiticina.

Fără s-o trezească, Musia îşi conduse tovarăşa la patul acoperit cu foaia de cort, apoi se ghemui şi ea alături şi adormi fără să se dezbrace, fără să se des-

calţe măcar. Prin somn, îi ajungeau din cînd în cînd la urechi paşi, tropot de copite îndepărtate, voci înăbuşite. La un moment dat visă că era mică şi că un glas bătrînesc, ce semăna aidoma cu glasul bunicuţei ei, moartă de mult, o îndemna să se dezbrace; o visă chiar pe bunică venind la patul ei de copilă, culcînd-o, bătîndu-i bine perna de sub cap, învelindu-i bine picioarele cu pătura şi era atît de plăcut şi de cald, încît îi venea să doarmă, să doarmă...

13

Somnul o răpi pe Musia în ţara copilăriei. Cînd se trezi, înainte de a deschide ochii, rămase cîteva clipe fără să se poată smulge din această copilărie lipsită de griji. I se părea că i-ar fi fost de ajuns să ridice pleoapele ca să vadă prin plasa de sfoară a patului odaia cunoscută, jucăriile, pe bunica sau pe mama. Ar fi vrut să se mai răsfeţe ca în anii aceia netulburaţi, cu pătura trasă peste cap. Dar în loc de pătură, mîna ei simţi ceva de piele, rece. Deschise ochii şi scoase un ţipăt de uimire. Era culcată cu capul pe o pernă, pe cearşafuri curate, într-o încăpere scundă, strîmtă cu pereţii de bîrne. În mijloc era o masă lunguiaţă, lîngă care şedea Matriona Nikiticina, cu o cană de aluminiu în mînă, bîndu-şi ceaiul cu o vădită plăcere şi muşcînd cu grijă dintr-o bucăţică de zahăr. În faţa ei stătea o bătrînică slăbuţă cu aer de intelectuală, cu nasul lung, îmbrăcată ciudat: în haină şi pantaloni vătuiţi, cu capul legat cu o basma de tifon. Turna apă clocotită dintr-o gamelă înnegrită de fum, într-o cană.

— Știi cît ai dormit ? O zi și o noapte. Nu te-ai trezit nici atunci cînd eu și cu Matriona Nikiticina ți-am schimbat rufele, spuse bătrînica. Un caz extrem de rar... O stare vecină cu letargia...

Abia atunci Musia își dădu seama că, în loc de cămășuța ei, avea pe ea o cămașă bărbătească curată, mare de tot, că foaia de cort de pe pat fusese înlocuită cu cearșafuri, că avea sub cap o pernă cu fața curată și era învelită cu o pătură de molton, cum se găsesc prin spitale, peste care fusese aruncat un palton de piele îmblănit.

— Și eu credeam, Mașenka, că n-ai să te trezești nici ca să ne luăm rămas bun. Că eu mă gătesc din nou de drum. E timpul să mă întorc înapoi. Anna Miheevna, mai toarnă-mi o căniță. Știi, mi-a venit poftă de ceai. Îi duceam dorul !

Matriona Nikiticina avusese pesemne timp să facă baie. Chipul ei smead căpătase o nuanță mătăsoasă ; sprîncenele arătau ca două semicercuri date cu smoală. Părul așezat tot într-o largă cunună era acum mai afînat.

„Rămas bun ? Despre ce drum vorbește ?“ se gîndi Musia, neînțelegînd despre ce era vorba.

— Din nou în grozăvia aceea ? Pentru ce ? Rămîi aici.

— Ce să-i faci, Mașenka ? Mă așteaptă oamenii, gospodăria. Numai eu și cu socru-meu sîntem comuniști în toată Rîpa Vacilor.

— O să se descurce și fără dumneata. Rămîi, dragă...

— Știi că ai haz ? Pentru ce aș mai rămîne ? Mi-am făcut datoria : te-am adus pe tine, le-am adus pe ele — arătă cu mîna înspre bijuteriile rămase în același loc, pe masă și care fuseseră acoperite cu un ștergar — le-am predat în mîini sigure. Ce mai vrei ? Sînt cu cugetul împăcat ; e timpul să mă întorc la copilași, la puii mei. Îmi închipui cît de mult mă așteaptă, cît de dor trebuie să le fie de mine, dragii de ei. Îi visez, Mașenka, în fiecare noapte, mă cheamă, întind mînuțele spre mine. Nu ți-am vorbit niciodată despre asta.

— Atunci viu și eu cu dumneata! Am plecat împreună, ne-ntoarce tot împreună.

Musia sări jos din pat. Era plină de hotărîre.

— Pentru una singură, e mai greu și mai primejdios, dar dacă vom fi două va fi mai bine. Avem acum și eu și dumneata destulă experiență. Nu-i așa?

Musia se așează pe laviță lîngă Matriona Nikiticina și, trăgîndu-și picioarele desculțe sub ea, se cuibări în brațele prietenei ei. Bătrînica cu nas lung, care mirosea a farmacie, se uită la fată, scoase un oftat, iar Matriona Nikiticina o mîngîie pe părul cîrlionțat, aspru și decolorat de soare, ca pe o fetiță mică.

— Stepan Titîci, adică tovarășul Rudakov, a hotărît astfel: trebuie să mă-ntorc la ai noștri. Oamenii săi vor merge cu mine, ca să cunoască drumul. Poate că la începutul iernii, cînd va fi totul înghețat, se va putea aduce aici brînză și unt pentru detașament și ceva vite, de soi mai prost. Iar tu, Mașenka, după cîte am înțeles, ai să rămîi deocamdată aci, ai să fii partizană. Uite, ea, — și arătă spre bătrînică, — este doctorița partizanilor, Anna Miheevna. Ai să stai cu ea, în bordeiul medical. Ai să-i ajuți la munca de medic.

— Dumneata ai făcut cursul elementar de infirmieră? se interesă bătrînica, umplînd iar cana. Bei un ceai?

— Nu vreau să fac medicină! Plec înapoi cu Matriona Nikiticina, spuse Musia cu hotărîre și lovi cu piciorul desculț în podea.

— Ascultă: cînd se va isprăvi războiul, fiecare dintre noi o să apuce pe drumul lui. Tu ai să cînți, iar eu, poate, am să intru la școala de zootehnie, iar Anna Miheevna o să redevie medic într-o stațiune de odihnă. Deocamdată însă, fiecare din noi trebuie să stea acolo unde i s-a ordonat, acolo unde este mai de folos țării. Matriona Nikiticina rosti aceste vorbe cu multă energie, dar, văzînd că fata pleacă fruntea cu o expresie de adîncă mîhnire, începu să-i vorbească repede, însuflețit: Dar de ce stai așa, desculță, neîngrijită, numai cu cămașa pe tine? Dacă intră aici vreun bărbat? Îmbracă-te și du-te la baie. Că aici în pădure este

baie, cum n-am avut nici la colhoz. Vai, Maşenka, ştii ceva... Şi deodată, de parcă ar fi întinerit cu zece ani, Matriona Nikiticina rîse sonor, ridică de jos două măturici creţe de stejar şi le arătă Musiei. Bătrînelul acela chior, Kuzmici, care tot sărea cu automatul la noi... uite ce buchete ne-a oferit! Mergeam la baie, eu şi cu Anna Miheevna şi el ne răsare în drum de după un bordei şi ni le oferă, de parcă ar fi vrut să spună: „Primiţi, vă rog, din toată inima; primiţi şi scuzaţi neregulile de pe linie". Auzi, bătrînul hrib a găsit cu ce să ne înduplece! Dar să ştii că măturile sînt bune — te ard de-ţi taie răsuflarea.

— Dar cel înalt n-a trecut pe-aici? întrebă Musia, prefăcîndu-se că nu vorbeşte decît pentru a susţine convorbirea.

— Care, Nikolai? Matriona schimbă priviri semnificative cu doctoriţa: Necioplitul, ursul acela?

— De ce îi spuneţi „urs"? E un flăcău ca toţi flăcăii... De ce rîdeţi?

Musia se silea din răsputeri să pară indiferentă şi de aceea se tulbura şi mai mult. Şi, ca un făcut, urechile i se aprinseră de parcă ar fi tras-o cineva de ele.

Matriona Nikiticina o îmbrăţişă şi o strînse la piept:

— De ce roşeşti? Uite, te-ai aprins ca para focului. A fost, a fost stimatul tău Nikolai. Ne-a adus nişte săpun confiscat de la nemţoi, o sticluţă cu apă de colonie şi rufe. Uite, eşti îmbrăcată în cămaşa lui.

Musia privi cămaşa de pînză ostăşească, groasă şi gălbuie, care atîrna pe umerii ei ca un sac, şi simţi o plăcere amestecată cu o uşoară ruşine la gîndul că fusese purtată de flăcăul mare şi sfios, cu ochii albaştri ca cerul. Totuşi, de frica privirii şirete şi poznaşe din ochii tovarăşei ei, fata rosti cît putu de nepăsător:

— Tare multă nevoie am eu de cămaşa lui! Dar a mea unde este?

— A dumitale, drăguţo, s-a făcut toată numai panglicuţe, în timp ce Matriona Nikiticina şi cu mine îţi schimbam rufele, în somn, răspunse doctoriţa şi umplu din nou cănile cu ceai.

Şeful aprovizionării, poreclit în glumă în detaşament „şeful secţiei de aprovizionare a muncitorilor D"[1], un om cu figura patrată şi cu o barbă stufoasă, bine îngrijită, care se bucura printre partizani de faima unui om grozav de zgîrcit, o întîmpină prietenos pe Musia la uşa depozitului său şi fără tocmelile obişnuite, care-l făceau atît de antipatic celorlalţi, îi eliberă rufăria cu iz uşor de frunziş şi de mucegai ; după aceea, scotoci îndelung în lăzi şi descoperind o pereche de pantaloni mai mici, o haină vătuită şi o pereche de cizme, făcu un pachet îngrijit pe care-l întinse fetei, urîndu-i baie plăcută şi declarîndu-i că-i dăduse tot ce avea mai bun în depozit.

După ce se spălă pe îndelete la baia partizanilor instalată într-un bordei încăpător, cu pereţii de bîrne, în care nu lipsea nici cuptorul de pietre încinse şi nici poliţa înaltă de scînduri, Musia se îmbrăcă, dar nu cu hainele ce le primise de la magazie, ci cu rochia de mătase înflorată, singura ce-i rămăsese, cu ciorapii de mătase şi pantofiorii de lac cu vîrfuri ascuţite pe care îi purtase cu ea prin atîtea încercări. Şi se miră mult văzînd că hainele şi încălţămintea i se făcuseră mai strîmte, ca şi cum în timpul rătăcirilor ei prin pădure ar mai fi crescut, ca şi cum s-ar mai fi dezvoltat.

Privindu-se în apa întunecoasă a hîrdăului, în loc de oglindă, Musia îşi pieptănă părul, şi-l aşeză cu îngrijire şi-l uscă deasupra pietrelor cuptorului şi, simţindu-şi cu bucurie trupul sănătos, plin de vlagă şi sufletul neobişnuit de uşor, părăsi baia.

Soarele de toamnă revărsa asupra taberei razele sale anemice. Musia se îndreptă spre bordeiul în care se vedea atîrnînd nemişcată o bucată mare de pînză cu o cruce roşie la mijloc. „Ce plăcut e să te simţi din nou curată, plină de prospeţime, tînără şi frumos îmbrăcată !".

În poieniţa pe care Musia o ţinea minte din ziua sosirii în tabără, partizanii trebăluiau în jurul unor

[1] Secţie ce există la fiecare fabrică şi uzină. (n.r.)

arme capturate de curînd. Unii ședeau pe butucii din fața bordeielor, curățindu-și carabinele, alții, stînd chiar pe cărăruie, jucau domino cu pietre fabricate de ei. Un grup mai mare stătea în fața comunicatului scris de mînă al Biroului Sovietic de Informații, prins de un pin. Partizanii erau îmbrăcați în toate chipurile. Puteai vedea și uniforme de feroviar, și bluze militare, și salopete albastre de șofer, și cămăși scurte ieșite la spălat, și vestonașe sau tunici capturate, cu vipușțile și galoanele date jos. Unii purtau mantale de ploaie cauciucate, capturate de la germani, negre, cu guler de catifea.

Şi acum, în mijlocul atîtor oameni înarmaţi, în haine pestriţe, mergea o fată subţirică, într-o rochie elegantă, imprimată, cu ciorapi de mătase şi cu pantofi cu tocuri înalte. Mergea prin tabăra din pădure, asemenea unei arătări din lumea cea rămasă în urmă, departe, pe cale de a fi uitată şi tocmai de aceea deosebit de dragă tuturor, lumea de dinainte de război. Partizanii o priveau uimiţi, cu admiraţie, îngînduraţi şi puţin întristaţi, aşa cum este privit un snop de raze ce răzbeşte o clipă prin norii de plumb, pe timp de toamnă tîrzie.

De departe, Musia îl zări pe Nikolai plimbîndu-se nerăbdător prin faţa bordeiului sanitar. Îmbrăcat în haină groasă, cu pantaloni vătuiţi, se făcuse parcă mai mare, mai masiv. Fata se prefăcu că nu-l observă; se opri un timp în faţa comunicatului dat de Biroul Sovietic de Informaţii, apoi începu să se joace cu cîinele. Avu însă timp să-şi dea seama că partizanul era proaspăt ras şi că îşi pieptănase şi îşi unsese cu grijă părul său bălai, cîrlionţat.

Musia mergea cîntînd încetişor o melodie şi privind indiferentă în altă parte.

— A, dumneata eşti? întrebă ea, lovindu-se aproape de Nikolai.

Partizanul se uită la ea aşa cum se uită oamenii care ies brusc din întuneric la lumină vie.

— Ei, noroc! De ce ai rămas aşa? Ai putea să-mi întinzi mîna. Cu ce ţi-ai uns părul? se interesă Musia, abia stăpînindu-şi rîsul. Cu ulei? Cu ricin?

— Vezi cum eşti? rosti în cele din urmă Nikolai.

— Ce-ai spus? întrebă fata şireată.

Dar Nikolai n-avu timp să-i răspundă. Un tropot de copite se auzi în depărtare; un cal alb de spume se ivi în goană printre copaci, cu călăreţul aplecat peste oblînc. Călăreţul struni brusc calul la intrarea bordeiului sanitar şi, zvîrlit parcă din şa, sări jos. Fără să-i bage în seamă pe cei doi tineri, coborî tropăind treptele de scînduri; din adîncul bordeiului se auzi glasul lui grăbit:

— Lîngă pasajul de nivel, băieții s-au izbit de o coloană în marș. Lupta este în toi. Sînt răniți. Comandantul a ordonat să trimiteți pe teren ajutor medical.

Partizanul ieși în fugă afară și alergă cît îl ținură picioarele la bordeiul comandantului. Gîfîind, calul său înspumat îl urmă pînă în mijlocul taberei, tîrîndu-și dîrlogii.

Musia voi să-l întrebe pe Nikolai de rostul celor petrecute la pasajul de nivel, dar băiatul parcă intrase în pămînt. Cineva începu să lovească într-un tampon atîrnat de craca unui pin. Printre copaci, se vedeau oameni înarmați alergînd de pretutindeni, grăbindu-se spre punctele lor de adunare bine cunoscute.

Dangătul scurt și pătrunzător al talgerului de oțel umplea pădurea de neliniște.

Musia se repezi în bordeiul spitalului și se izbi piept în piept cu doctorița. Mergea punîndu-și din mers halatul vechi peste haina vătuită. Matriona Nikiticina o urma grăbită, încheind curelușa de pînză de la trusa sanitară, doldora de lucruri.

— Merg cu dumneata! strigă fata.

— Cum? Așa? și bătrîna privi supărată pieptănătura Musiei, rochia, pantofii.

— Merg cu dumneata! Am terminat cursurile de infirmiere, am fost fruntașă.

— Schimbă-ți hainele. Acu' ți-ai găsit să te dichisești!

Doctorița era de nerecunoscut. Nu mai avea nimic din femeia blajină de adineauri. Capul ei, cu nas lung, căpătase o expresie aspră, iar glasul îi era autoritar.

Cîteva minute mai tîrziu, încheindu-și din mers haina vătuită și vîrîndu-și zulufii sub bonetă, Musia alerga prin pădure ținîndu-se de marginea unei căruțe grele, legate în fier, ce se legăna pe roți groase de cauciuc. Un cal pag, cu coada scurtă, care se vedea cît de colo că fusese luat ca trofeu, trăgea în trap căruța, depășind lanțurile rare de partizani ce se strecurau grăbiți printre copaci.

14

Musia și Matriona Nikiticina, sub comanda Annei Miheevna, ajutară pînă la căderea nopții, și, după o scurtă întrerupere, toată noaptea, la pansarea răniților. Spălau rănile, fierbeau instrumentele, pansau răniți.

Zdrobită de oboseală, Musia adormi spre dimineață, aciuîndu-se la intrarea bordeiului-spital.

Fu trezită din somn de aghiotantul lui Rudakov. Stătea lîngă ușă, împreună cu Matriona Nikiticina.

— Scuză-mă, dar comandantul a ordonat să vii imediat la el, rosti aghiotantul, lipindu-și zgomotos tocurile cizmelor care scîrțîiau la fiece mișcare.

Lăsă cele două tovarășe să treacă înainte și le urmă. Cînd ieșiră din bordei la lumina zilei, Musia observă că fața flăcăului acestuia spilcuit devenise peste noapte suptă și palidă.

Nu se mai auzeau împușcături, dar toți partizanii pe care îi întîlneau în drum erau înarmați și înfățișarea lor exprima oboseală și îngrijorare.

Rudakov ședea la masă, cu capul sprijinit în mîini. Ai fi zis că stă cufundat în gînduri. Dar tovarășele înțeleseră că șeful partizanilor adormise asupra hărții vechi, cu marginile roase, purtînd în lung și-n lat urme de cercuri și de săgeți. Nu-și ridică îndată fruntea ; dar după cîteva clipe tresări și le privi pe cele două prietene cu ochii roșii, cu un aer absent. Apoi își drese glasul, tuși și alungîndu-și cu o sforțare oboseala se pregăti să înceapă convorbirea.

Ochii săi ageri priviră drept și sever. Acum nu se mai putea citi în ei nici urmă de somn. Plimbînd un creion roșu pe hartă, rosti îngîndurat :

— Situația se complică. La început, fasciștii au ars totul din jurul liniilor lor de comunicații, ca să le ferească de noi. Le-am ordonat diversioniștilor să acționeze în zona moartă și i-am arătat dușmanului că silniciile lui față de populația pașnică n-au să-l salveze. Fasciștii au priceput aceasta și și-au schimbat

tactica. Umerii lui Rudakov tresăriră, scuturați parcă de un fior: Ne-au reperat așezarea. În ce chip, asta nu știu, dar ne-au reperat în mod sigur. Ieri au oprit un batalion în marș și l-au întors împotriva noastră. Ce-a urmat, asta știți.

Matriona Nikiticina și Musia dădură afirmativ din cap. Ochii comandantului, cu pleoapele inflamate, roșii de nesomn, aveau aceeași privire rece și hotărîtă. Se uita la ele, pe rînd, încercînd parcă să le citească în suflet și să le afle gîndurile.

— În orice caz, amîndouă trebuie să dispăreți de-aici. Dumneata, — o arătă pe Matriona Nikiticina, — chiar astăzi. Tu, — degetul său osos o arătă pe Musia, — ai să zbori cu cea dintîi ocazie în spatele frontului ca să duci valorile.

Se sculă în picioare și prinse să cerceteze îndelung harta, uitînd parcă de cele două femei.

— Ia stai, spuse el deodată. Voi, tovarășe Rubțova, aveți pe lîngă cireadă și căruțe cu cai?

— Sînt nouăsprezece căruțe și o trăsurică și douăzeci de cai, îl lămuri Matriona Nikiticina, căreia îi plăcea exactitatea în treburile gospodărești.

— Așa, așa, așa... Creionul se plimba încet pe hîrtie. Iată ce e. Spune-i președintelui vostru să nu ne trimită deocamdată merinde. Să le păstreze. O să ne fie de mare folos mai încolo. Uite, aici am însemnat pe hartă așezarea cirezilor voastre. Și a vadului vostru. Perfect! Poți pleca. Salută pe toți de acolo și spune-le să nu se lase pe tînjală: fasciștii sînt bătuți pretutindeni, nu numai pe front. Ei, să ne revedem sănătoși. Strînse cu putere mîna Matrionei Nikiticina și le conduse pe cele două prietene pînă la ieșire: Ei, noroc, cum se spune, și drum bun! Nu e nevoie să-ți amintesc să nu scoți nici un cuvînt despre detașament dacă ți se întîmplă cumva ceva. Îți dai singură seama...

Pe înserat, ajungînd la ultimele posturi de pază ale partizanilor, Matriona Nikiticina își luă rămas bun de la Musia. Însoțitorii ei trimiși de Rudakov — doi partizani cu cea mai nevinovată înfățișare bătrînească

din lume — și Nikolai, care se oferise s-o conducă pe Musia, se retraseră discret la o parte și se așezară să fumeze în marginea drumului.

Fata își lipi obrazul de umărul Matrionei Nikiticina și rămase nemișcată, țeapănă, cu dinții încleștați. Femeia o mîngîia pe părul cîrlionțat. Nici ei nu-i venea ușor să se despartă de Musia, cu toate că acum, după ce-și coborîse de pe umeri povara prețioasă, toate gîndurile ei erau departe, la copii.

— Haide, lasă! Lasă! spunea ea repede, cu emoție în glas, încercînd s-o depărteze ușor pe Musia de lîngă ea. Ai răbdare: are să se isprăvească războiul, ai să isprăvești și tu cu învățătura, ai să te faci cîntăreață și ai să vii pe la noi... Să vezi, Mașenka, ce primire o să-ți mai facem! Cum nu se primesc nici emeritele... Ai să-mi cunoști bărbatul și copilașii care pînă atunci or să mai crească... Acum însă... Coborîndu-și glasul pînă la șoaptă, spuse răsuflînd fierbinte la urechea fetei: Cînd mă gîndesc cum am trăit, ce trai minunat am avut cu toții... Eu, Mașa, în viața mea n-am tăiat măcar o găină, mă tem grozav de sînge și de ar trebui să omor vreo jivină, un șarpe chiar, și de el mi-ar fi milă. Dar acum, mi se pare că dacă aș ajunge pînă la toți hitlerii ăia, apoi le-aș rupe gîtul cu dinții, le-aș smulge o vînă după alta cu mîinile mele!

— Și eu la fel! șopti Musia.

O tuse discretă răsună nu departe. Înserarea se lăsa repede. Partizanii își muiară țigările în gură și puseră mucurile înapoi în punguțe.

— Ei, destul v-ați pupat. Ajunge! rosti unul dintre bătrîni.

— Rămîi cu bine! rosti brusc Matriona Nikiticina și împingînd-o ușor pe Musia, se îndreptă cu pași repezi spre partizanii ale căror siluete se zăreau pe drum, profilate pe fondul portocaliu al fîșiei înguste a amurgului.

— Mergi cu bine, strigă Musia și, fără să privească îndărăt, porni cu pași hotărîți spre tabără. Își simțea inima grea; ar fi vrut să plîngă, dar n-avea lacrimi. Ascultînd pașii apăsați ai partizanului care mergea

discret în urma ei, se întreba de ce flăcăul acesta caraghios nu se apropie, n-o ia de mînă, nu-i spune o vorbă bună, duioasă ? Se mai întrebă de ce în zilele grele ale războiului chiar şi oameni ca ea, care se ataşează greu de cineva, acum se leagă mai uşor sufleteşte de cei din jurul lui...

15

Într-o dimineaţă, pe cînd Musia, pe deplin obişnuită cu noul ei trai, stătea în tinda bordeiului-spital, spălînd feşe şi tifon însîngerat într-un butoi tăiat în două, auzi în spatele ei un tropot mărunt de copite şi un călăreţ sări jos, uşor, ca pe arcuri.

Nu apucă să-şi scuture clăbucii de săpun de pe mîinile muiate de apă caldă, că perdeaua de pînză groasă ce servea drept uşă se dădu în lături, lăsînd să pătrundă în bordei, o dată cu razele vii ale soarelui de amiază, şi pe comandantul detaşamentului. Acesta îi strînse fetei braţul ud, mai sus de cot şi şopti cu aer conspirativ :

— Pe Pămîntul cel Mare s-a şi aflat despre aurul tău. Am primit ordin să amenajăm un teren de aterizare. Un avion va veni să ia valorile. Ai să zbori cu el. Eşti aşteptată acolo.

Odihnit după un somn bun, înviorat, Rudakov o privea vesel. Musia stătea încurcată. Apa picura de pe mîinile ei în butoi, unde spuma creaţă se topea cu un foşnet blînd.

— Altceva ? spuse Rudakov, întrebîndu-se parcă singur. A, da, iată ce este : secretarul comitetului regional mi-a spus să-ţi transmit că eşti o fată de ispravă şi să te sărut în numele organizaţiei regionale de partid. Cu un aer serios, comandantul se aplecă spre Musia, care sări ca arsă. Rudakov izbucni în rîs şi adăugă : Pe obraz, bineînţeles !

Simțind pe obraz atingerea mustăților aspre că peria, Musia se aprinse la față, dar Rudakov nu mai era în tindă. Trecuse repede după cealaltă perdea și în aceeași clipă i se auzi glasul vesel salutîndu-i pe răniți. Aceștia îi răspundeau voioși și din vorbele lor se simțea că îl iubesc, că îl respectă și că le pare bine de vizita lui. Comandantul găsi pentru fiecare cîte o vorbă de haz, cîte o veste plăcută, cîte un cuvînt bun. Dar Musia nu era atentă la sensul convorbirilor. Glasul de tenor al comandantului ajungea la urechile ei, nelămurit, și o făcea să zîmbească. Deodată simți și ea o năvală de voioșie în suflet. Să fi fost din pricină că comandantul îi adusese vestea că dincolo de linia frontului se aflase despre salvarea giuvaerelor și se știa că ea, Musia Volkova, le păstrase, sau fiindcă sărutul glumeț al comandantului îi amintise de copilărla ei, cînd tatăl său o săruta în somn, înainte de a pleca dimineața la regiment?

Pe unde o fi acum tatăl ei? Dar mama? Bine ar fi să afle și ei că zvăpăiata lor de Musia trăiește și chiar face isprăvi mari... O bucura de asemenea și gîndul că în curînd va sosi avionul de pe Pămîntul cel Mare ca s-o ia; seara avea să mănînce aici în tabără, iar a doua zi avea să-și ia prînzul dincolo de linia frontului!

Dar nu plecarea îi umplea inima de bucurie. Fiindcă la drept vorbind, nici nu voia să plece. Aici, în bordei, era mai de folos decît acolo, la o mașină de scris, sau — era chiar caraghios să se gîndească la aceasta — decît la pian, la școala de muzică. Cum ar fi lăsat-o inima să execute game și solfegii fără de sfîrșit, să copieze note, în timp ce îndărătul acestei perdele gemetele nu conteneau o clipă? Dar și acolo, în spitalele din spatele frontului, brațele ei grijulii, de femeie, puteau fi de folos. „Hai, Musia, mărturisește cinstit, ce te ține aici?“

Fata se îndreptă din șale. Clăbucii de săpun plesneau pe mîinile ei, foșnind. Va să zică mai exista ceva. „Te cred!“ după cum se spunea aici, la partizani. Musia își făcu singură cu ochiul, apoi, aplecîndu-se deasupra butoiului, se apucă cu și mai multă

energie să frece pansamentele. Era atît de adînc cufundată în gîndurile-i plăcute, încît nici nu observă cînd comandantul trecu iar pe lîngă ea. Nu se uită după el decît atunci cînd, împingînd în lături perdeaua de la intrare, el ieşi lăsînd să năvălească în întunericul bordeiului un snop întreg de raze vii de soare.

Nu, n-avea să plece nicăieri! Porunca lui Mitrofan Ilici, rostită cu limbă de moarte, era împlinită. Valorile fuseseră predate în mîini sigure. Acum era rîndul lui Rudakov să se îngrijească de ele, că doar era comandant. Şi ea, Musia Volkova, avea să rămîie aici, să meargă în cercetare; avea să înveţe meseria de a mina, de a arunca trenuri în aer, avea să ia parte la atacuri asupra garnizoanelor inamice, aşa cum făceau ceilalţi partizani, sau... mă rog, nici asta nu e prea rău, va deveni o bună cercetaşă. Iar în puţinele ei clipe libere avea să se plimbe cu Nikolai prin pădure.

Mîinile dibace ale fetei spălau, storceau cu putere feşele şi tifonul, schimbau apa, băteau spuma de săpun. Fără să se oprească, începu să îngîne încet un cîntec. Într-adevăr: ce nevoie era să zboare de-aici, de vreme ce erau atîţia oameni minunaţi în jur, ca de pildă bătrînica aceasta, „doctoriţa" cum îi spun răniţii, şi negriciosul Mirko care venea din cînd în cînd pe la infirmerie să-i aducă „surioarei" vreun flecuştet de captură, şi elevul de la şcoala profesională pe care partizanii îl numesc „Maică Măiculiţă" şi bineînţeles, Nikolai.

Absorbită de spălat şi de gînduri, nici nu-şi dădea seama că cîntecul ei răsuna din ce în ce mai tare, întocmai cum se înteţeşte un foc în care se aruncă vreascuri uscate; de aceea se miră foarte mult cînd capul pansat al lui Osip, partizan în vîrstă, se ivi de după perdea.

— Surioară, zi-i ceva mai tare. Cei din fund vor să audă şi ei mai bine.

Nişte glasuri se aud din bordei. Musia cunoştea fiecare glas din nopţile de veghe petrecute la căpătîiul răniţilor. Ei încep s-o roage, care mai de care:

— Cîntă, surioară, de la început, cîntă ca lumea, cu glas tare, să auzim cu toţii!

— Hei, frumos cîntec! Parcă şi rana a început să mă slăbească. O-of, mai zi-i o dată! gemu unul, grav rănit, din ungherul său.

Musia intră în bordei. Sufletul îi era plin de o bucurie senină, aşa cum simte, pesemne, ciocîrlia atunci cînd se înalţă în albastrul cerului. Cu degetele înălbite şi zbîrcite de atîta spălat îşi vîrî sub băsmăluţa de tifon zulufii ciufuliţi şi începu să cînte. În încăperea cu aer stătut se coborî o pace binefăcătoare, în care glasul tînăr, curat, răsuna biruitor, afirmînd puterea vieţii.

16

Astfel treceau pe nesimţite zilele, săptămînile, cu treburi de spital, cu gărzi de noapte. Pînă acum Musia nu participase la nici o cercetare şi nu luase parte la nici o luptă. Nu participase la aruncarea în aer a podului sau a unui tren duşman, mai pe scurt, nu săvîrşise nici una din acele obişnuite fapte eroice despre care vorbeau mereu răniţii. Dar nici tabăra centrală a partizanilor nu putuse s-o cerceteze cum se cuvine, din lipsă de timp. Nu avea vreme nici pentru dormit. Cu mintea sa ageră, Musia învăţase multe de la Anna Miheevna şi bătrîna o recunoscu drept prima ei ajutoare, iar răniţii într-atît se legaseră sufleteşte de „surioara" lor, încît nici n-o mai lăsa inima să lipsească mai mult timp dintre ei.

O singură dată făcu încercarea de a trece la grupul de distrugeri. Acum, cînd unităţile de represalii îşi sporeau zilnic presiunea asupra partizanilor, şi aveau loc ciocniri mai în fiecare zi, Vlas Karpov cel zgîrcit la vorbă, care lipsea mereu, fiind plecat la operaţiuni, o lăsa pe Julocika sa la Anna Miheevna. Fetiţa îşi petrecea zile întregi lîngă bordeiele cu steagul sanitar, jucîndu-se, decorînd-o pe Damka, prietena ei

credincioasă, cu medalii și cruci capturate, pe care i le dăruiau răniții, săpînd în nisip tranșee, întăriturî și făcînd să se războiască șiruri de cartușe sovietice cu șiruri de cartușe germane. Toată tabăra răsuna de strigătele ei de „bum-bum-bum!" și de lătratul Damkăi.

Anna Miheevna socotea că această bucățică de om, cu codițele ei de șoricel, avea o influență mai binefăcătoare asupra răniților decît orice fel de calmant și de anestezie care, de altfel, se găseau din ce în ce mai rar. În ciuda regulilor stabilite de această „semiclinică" subterană, după cum îi ziceau răniții, fetița avea voie să intre acolo nestingherită de nimeni. Musia îi făcuse chiar un mic halat de tifon și o băsmăluță cu cruce roșie, iar Julocika, plină de importanță, se plimba printre paturi de trei ori pe zi, dimineața, la prînz și seara, distribuind termometre răniților.

Toți acești ostași cu chipuri aspre, care fuseseră temporar scoși din luptă, uitau de durerile și suferințele lor cînd fetița pătrundea veselă și fără griji în penumbra bordeiului, întocmai ca o rază de soare.

Vlas Karpov își vizita rar fiica. Era lucru ciudat să-l vezi pe acest om în vîrstă, retras, tăcut, jucîndu-se cu fetița lui. Dacă cumva Julocika adormea în brațele lui, era în stare să șadă ore întregi, nemișcat, ca o stană de piatră ca să n-o trezească. Iar cînd nu era nimeni prin apropiere, începea să alerge în patru labe în jurul bordeiului sanitar, plimbînd copilița pe spinare. Într-una din aceste clipe, îl rugă Musia s-o învețe meseria de a executa distrugeri. Partizanul se uită cu mirare la tînăra „surioară", dădu gînditor din cap și-i spuse să vină seara la „semnal". Acolo era locul de adunare al „cursului elementar de distrugeri", după cum spunea el.

La ora ce i-o fixase Karpov, Musia se prezentă lîngă pinul bătrîn, cu două trunchiuri, de care atîrna un talger de tampon ce servea în tabără de semnal.

Renumitul specialist în distrugeri veni la curs ținînd subsuoară o bucată de tablă neagră de acoperiș și un sac. Tabla o prinse de furca pinului, ca pe o tablă de clasă, iar din sac scoase o lădiță mică de

lemn şi nişte piese metalice, de aramă şi de aluminiu, pe care le aşează frumos pe iarbă. Apoi scoase din buzunar o cîrpă şi o bucată de cretă. În clipa aceea, Musia avea înaintea ochilor nu un partizan din grupul de distrugeri despre care îi auzise atîta vorbind pe răniţi, ci un învăţător pregătindu-se să-şi înceapă lecţia. Un parabelum greu, de captură, îi atîrna într-un toc negru, la cingătoare, ca un lucru fără rost, de prisos.

Asemănarea lui cu un învăţător sau, mai exact, cu un maistru bătrîn predîndu-şi cursul pentru stahanovişti, deveni şi mai izbitoare atunci cînd Karpov începu să vorbească. Vorbea încet, mormăind şi totodată schiţa cu pricepere pe tablă scheme de linii ferate, mine în secţiune, sau explica folosirea detunătoarelor. După ce ştergea cu cîrpa vreo linie nereuşită, îşi ştergea şi urmele de cretă de pe vîrfurile degetelor trecîndu-şi limba peste ele, de fiecare dată cu acelaşi gest.

La început, Musia asculta cu un aer distrat, se uita în jur, privea chipurile înnegrite ale ascultătorilor, ochii lor atenţi, frunţile lor încreţite; dar încetul cu încetul expunerea tatălui Julocikăi o pasionă într-atît, încît uită de toate, cufundîndu-se în toate subtilităţile artei de a executa distrugeri.

Află că deraierile trenurilor de marfă erau de preferat să se producă în debleuri [1] cu rază mică, în care vagoanele nu se rostogolesc de pe terasament, ci se suie unele peste altele, răsucindu-şi şi încîlcindu-şi barele de metal ale carcaselor, stricînd linia şi barînd-o pentru multă vreme, pe cînd trenurile cu trupe se aruncă în aer, de preferinţă, în rambleu [2], de pe terasamente ridicate. Fu mirată de precizia uimitoare ce se pretindea aceluia care trebuia să aşeze mina sub o traversă. Mina trebuie pusă în aşa fel ca detunătorul să reziste la trecerea platformelor de siguranţă umplute cu nisip pe care fasciştii le împingeau acum

[1] Porţiuni de linie aşezate în adînciturі (sub nivelul terenului înconjurător). (n.t.)

[2] Porţiuni de linie cu terasamentul ridicat deasupra nivelului terenului. (n.t.)

înaintea fiecărui tren şi să nu intre în funcţiune decît prin efectul zguduirii produsă de roata motrice a locomotivei.

În faţa Musiei se dezvăluia o întreagă ştiinţă complicată, aspră şi periculoasă. Karpov nici n-o tăgăduia. Cînd cineva cerea să fie admis la el, Karpov îl prevenea că în treaba asta nu greşeşti decît o dată în viaţă, îi cerea să cugete bine asupra acestei hotărîri şi nu-l accepta decît în urma unor cereri repetate. Se povestea că nu-şi „slăbea o clipă oamenii cu instrucţia." Pe cînd cei de la alte „secţii" găseau clipe libere să se scalde, să stea culcaţi la soare, să pălăvrăgească cu femeile de la bucătărie şi chiar să dea o fugă pînă în satul aşezat la 7 km, ca să mai cînte cu fetele de acolo, cei din grupul de distrugere erau veşnic ocupaţi cu arma lor de luptă. Cu toate acestea, oamenii veneau aici cu mai multă plăcere decît în alte subunităţi.

— ...Ei, aţi priceput? întrebă Karpov, ştergînd cu grijă schiţele de pe tablă.

— Am înţeles... Ştim... Totul e limpede, tovarăşe comandant, răspunseră zgomotos partizanii, pe care această lungă instrucţie îi obosise.

— Mare scofală! rosti căscînd şi destinzîndu-şi trupul un flăcău înalt şi uşor adus de spate, cu o manta pe umeri.

Karpov se încruntă şi se uită ironic la el:

— Zi... nu-i mare scofală? Ai să ştii s-o pui?

— Am să ştiu, tovarăşe comandant! raportă partizanul, sculîndu-se în poziţia reglementară.

— Bine. Uite, ai aici o mină. Karpov îi întinse lădiţa de lemn. Aşezăm detunătorul la locul său. Mina este încărcată. Ai ordin să minezi terasamentul. Ia-o şi arată cum ai s-o pui. Dar fii atent, e o mină adevărată.

Partizanul luă mina şi ţinînd-o cu mîinile întinse, aşa cum unii taţi fără experienţă îşi ţin pruncii nounăscuţi, începu să povestească curgător şi limpede. Karpov îl asculta, jucîndu-se cu o piesă şi dînd gînditor din cap. Deodată ridică privirea asupra lui:

— Stai! Ce faci cu pietrișul atunci cînd sapi sub traversă groapa pentru mine?

Partizanul nu răspunse și se uită la tovarășii săi, care tăceau, ascultînd atenți și schimbînd priviri. Musia, care nu slăbea mina din ochi, uită de ea și veni mai aproape de Karpov.

— Hai, zi, cum rămîne cu pietrișul? îl zori el, zîmbind numai cu ochii.

— Pietrișul, bineînțeles, îl dau la o parte.

— Pe urmă?

— Pe urmă... pun mina, o acopăr cu nisip, bag pietrișul la loc...

— A spus bine? întrebă Karpov.

De data aceea auzi numai niște șoapte încurcate. Cineva spuse, fără siguranță în glas:

— Parcă așa e...

— Ei, asta înseamnă că s-a dus dracului mina voastră, v-ați ostenit degeaba, v-ați riscat capul de pomană, mormăi Karpov. Cantonierul are să găsească mina la cea dintîi inspecție. Pietrișul de pe linii e totdeauna murdar, plin de păcură, negru, nu-i așa? Ai întors o pietricică de pe terasament și se cunoaște de la o verstă. Iar neamțul nu e prost, la atîta lucru se pricepe și el. Ce trebuie să faci? Karpov se duse din nou la tablă și începu să schițeze profilul terasamentului: Mai întîi, cînd te tîrăști noaptea cu mina pe terasament, îți iei mantaua de ploaie pe tine, o așterni jos, uite așa, ca să nu lași cumva urme de nisip curat pe terasament. Apoi scoți cu grijă pietrișul de pe terasament și îl muți pe manta, în același fel în care era pus pe terasament. Pe urmă, după ce ai isprăvit, pui pietrișul în aceeași ordine la locul lui. Dar în așa fel ca să nu răstorni nici o pietricică. E limpede?

Pasionată de expunerea făcută de Karpov, Musia se și închipuia tîrîndu-se noaptea pe terasament cu o asemenea lădiță de lemn, în care să se afle concentrată o uriașă putere de distrugere; se și vedea ținîndu-și răsuflarea și înșirînd pe o manta de ploaie pietre negre, cleioase din cauza păcurii, săpînd nisipul scîrțiitor, așezînd lădița sub o traversă și...

Cineva îi puse mîna pe umăr :

— Maşa, Maşa, Anna Miheevna e supărată foc. Au adus nişte răniţi. Unul e grav de tot, cu trupul sfîrtecat, îi şopti la ureche moş Osip, bătrînul partizan convalescent, care îndeplinea de bună voie serviciul de curier al spitalului.

Fata privi cu regret la Vlas Karpov.

— Du-te, fiecare cu treaba lui, spuse şeful grupului de distrugeri.

17

După ce-şi puse halatul şi-şi strînse părul sub basma, intră glonţ în despărţitura bordeiului, unde Anna Miheevna se agita lîngă două brancarde. Bătrîna îi aruncă fetei o privire supărată, dar nu scoase o vorbă.

— Îndată, îndată, numai să mă spăl pe mîini, spuse Musia cu glas vinovat.

Moş Osip îi turnă apă pe mîini şi îi povesti că răniţii erau nişte mitraliori. În timp ce stăteau în ambuscadă, fuseseră atacaţi de o patrulă călare duşmană. Se apăraseră mult timp de inamicul care presa puternic. Cînd duşmanii năvăliseră pe la spate asupra lor, unul din ei izbutise să arunce o granată de mînă drept la picioarele lor. Schijele îi seceraseră pe atacatori, dar şi partizanii fuseseră răniţi. Oamenii care le sosiseră în ajutor fuseseră nevoiţi să-i scoată aproape de sub cadavrele duşmane.

— Straşnic au mai lucrat ! încheie bătrînul.

Unul dintre cei aduşi fusese uşor rănit la umăr. Celălalt zăcea în nesimţire. Spre mirarea ei, fata recunoscu în cel uşor rănit pe neamţul în vîrstă, cu fruntea înaltă, pe care îl întîlnise îndată după sosirea ei în tabără. Neamţul ceruse ca primele îngrijiri să fie date tovarăşului său grav rănit. Ajută chiar el Annei Miheevna şi Musiei să scoată de pe acesta zdrenţele de haine însîngerate.

Cel grav rănit tot nu-şi venea în fire. Spălîndu-i sîngele de pe chipul năpădit de ţepii deşi ai bărbii, Musia nu-şi putu stăpîni un ţipăt. Era Mirko Ciornîi. Simţind răcoarea apei, partizanul deschise ochii. Văzîndu-se dezbrăcat în braţele celor două femei, se smuci, apucă un cearşaf şi-şi acoperi cu el trupul mutilat. Îndată după aceea, trupul i se muie şi începu să se aplece încet într-o parte. Pe cearşaf se întindeau repede pete întunecate.

Fu culcat în pat. Partea de jos a trupului şi mai ales picioarele îi erau acoperite cu răni mici, cu marginile sfîşiate. În fiecare din ele avea cîte o schijă. Cele două femei fură nevoite să i le extragă fără anestezie. Pierzîndu-şi cunoştinţa, rănitul se frămînta, gemea, scrîşnea din dinţi, dar, revenindu-şi în fire, se potolea şi o privea încruntat pe Musia cu ochii săi negri, uşor întunecaţi. Încordîndu-se, trupul lui devenea din ce în ce mai ţeapăn. În cele din urmă îl bandajară.

— Iată-ne împreună, nu-i nevoie să mă mai duc la întîlnire, îi spuse el Musiei cu glas scăzut şi o încercare de zîmbet îi strîmbă buzele palide.

Tovarăşul său Kuntz, un neamţ în vîrstă, nu plecă de lîngă pat. Se oferi să-şi vegheze tovarăşul şi moţăi toată noaptea la picioarele lui, strîmbîndu-se din pricina propriei sale răni din umăr.

În ziua următoare, Musia avu atîta treabă, încît nu-i mai ajungea timpul nu numai ca să ia parte la cursurile grupului de distrugeri, ci nici măcar ca să-i dea Julocikăi de mîncare. Fetiţa, obişnuită să fie în centrul atenţiei tuturor, se ţinea mereu de ea şi, trăgînd-o de poalele halatului, îngîna bosumflată :

— Tanti Musi, auzi, tanti Musi, Julocika vrea să mănînce...

La început, Anna Miheevna care îşi iubea profesia mai mult decît orice pe lume privise cu neîncredere chipul drăguţ al ajutoarei sale. Dar, spre surprinderea ei, Musia dovedi atîta grijă şi răbdare, atîta duioşie îngăduitoare faţă de răniţi, învăţă atît de repede specificul muncii ei celei noi, încît bătrîna doc-

toriță lăsa acum fără teamă răniții în seama ei și chiar mărturisea că este puțin geloasă pe ajutoarea ei.

Pe Musia o îndrăgise tot spitalul partizanilor. Era de ajuns să lipsească cinci minute, pentru ca bordeiul să răsune de tot felul de strigăte:

— Maşa, Musia! Surioară! Surioară!

Și acest lucru nu-și găsea explicația numai în faptul că fata învățase să schimbe cu dibăcie pansamentele, să lege picioarele fracturate, să spele și să panseze rănile. Nu! Pur și simplu, făptura ei zveltă, strînsă în halat, chipul ei voios, zulufii ei blonzi, ciufuliți, răspîndeau o prospețime primăvăratică. Partizanii în vîrstă, privind-o cum se mișca fără zgomot printre paturi, își aminteau de anii tinereții și de fiicele lor; cei maturi se gîndeau la neveste și la copii, iar tineretul se uita la ea cu adorație.

Toți erau puțin îndrăgostiți de ea, toți îi purtau o iubire curată și duioasă de soldat, din cele care se întîmplă uneori să înflorească în mijlocul lutului tranșeelor, în fum de pulbere, alături de rănile și de greutățile războiului — acea dragoste simplă și pură, care nu cere nimic în schimb.

Simțind aceasta, Musia căuta să se poarte la fel cu toată lumea, fără preferințe. Cînd avea cîteva clipe libere, celor răniți le tăia unghiile, le potrivea pernele, iar pe unii mai slabi îi bărbierea chiar. Făcînd aceasta, fredona încetișor ceva, ca și cum ar fi fost singură, și acest lucru le plăcea deosebit de mult celor pe care îi îngrijea.

— Cînd te-am văzut întîia oară acolo, la bancă, nu mi-ai plăcut. M-am gîndit: asta-i una uşuratică, îi mărturisi odată Mirko, în timp ce Musia se apucase să-i radă barba.

Părul tare pîrîia sub lama subțire de oțel. Ochii focoși, puțin posomorîți, o priveau pe Musia de după masca albă de spumă. Ea știa că ochii aceștia urmăresc neîncetat fiecare mișcare a ei. Și de fiecare dată se simțea ușor stingherită. Acest Ciornîi era singurul dintre răniți lîngă care nu se simțea la largul ei, fără să-și dea nici ea seama de ce.

— Iar acum mă mir cum de am putut să gîndesc astfel despre dumneata.

— Taci, Mirko, că-ţi tai nasul, încercă Musia să scape printr-o glumă, simţind că convorbirea ia o întorsătură neplăcută. Continuînd să-l bărbierească, fata evita să privească în ochii tînărului partizan. Mîinile începură să-i tremure şi-şi pierdură obişnuita agilitate.

— Credeam că eşti o uşuratică, şi eşti tocmai pe dos, insista Mirko. A dat greş atunci Ciornîi, da, da, dragă domnişoară.

— Nu sînt domnişoară... şi nu mai suci capul! îi tăie fata vorba, cu o uşoară supărare în glas.

— Păi, la noi, la şatră aşa se spunea: dragă domnişoară. Ştii, sînt ţigan, m-am născut la şatră. Noi am hoinărit prin lume mii de ani: n-am avut nici hotare, nici acoperiş. Iar pe urmă, şatra noastră s-a risipit: de ce să fii nomad, dacă nu te goneşte nimeni! Uite, eu am învăţat mecanică şi am ajuns ajutor pe locomotivă. Cu alte cuvinte tot nomad: azi aici, mîine colo. Multe fete am văzut, dragă domnişoară, dar ca dumneata, surioară, nici una. Mi-ai vrăjit inima...

Glasul lui Mirko se prefăcu în şoaptă. Răsuflarea lui fierbinte, răguşită, se auzea în tăcerea neobişnuită, apăsătoare ce coborîse dintr-o dată în bordei.

— Poate crezi că vorbesc de isprava dumitale cu aurul? Cîtuşi de puţin! În locul dumitale poate că şi eu l-aş fi dus. Tot aurul acesta nu face cît degetul dumitale cel mic, surioară, continuă Ciornîi. Te văd pînă şi în vis. Şi ştii în ce chip?

— Vai! Uite că te-am tăiat! Vorbeşti tot felul de prostii, nu mă laşi să fac treabă! strigă Musia. Se îndreptă din şale; ochii ei cenuşii se îngustară şi se făcură mai întunecaţi. Dacă mai spui o vorbă, să ştii că plec, auzi? şi, dîndu-şi seama că toţi răniţii ascultă această discuţie, încercă să-şi îndulcească asprimea vorbelor printr-o glumă: Acum te las şi ai să rămîi aşa, cu barba rasă numai pe jumătate!

Bordeiul se umplu de un murmur surd de glasuri vesele.

— Bravo, surioară!

— Nu ţi-a mers, ţigane! Semaforu-i închis.

— Astfel de pălăvrăgeli găseşti la orice haltă, cît pofteşti. Cinci copeici legătura. Mare nevoie are ea de el!

Ciornîi îşi şterse brusc, cu prosopul, spuma de săpun de pe obraz şi se-ntoarse cu faţa la perete; nu lăsă să i se isprăvească bărbieritul şi rămase aşa, întins, pînă seara.

De atunci, Musiei începu să-i fie frică de Ciornîi. În timp ce-l pansa, căuta să se uite în altă parte, evita să vorbească cu el. Dar ochii de jeratic o urmăreau neîncetat; le simţea privirea aţintită asupra ei chiar cînd stătea cu spatele.

18

Citeodată, pe înserat, Nikolai trecea pe la spital. Se prefăcea că vine s-o vadă pe Julocika, vecina lui. Luînd fetiţa în braţe, ieşea cu ea din bordei. Musia ştia însă la cine venea el şi căuta un prilej ca să se strecoare şi ea afară.

Umblau tustrei în marginea pădurii, fără să se depărteze de bordeiul spitalului. De cele mai multe ori nu mergeau alături, ci ţinînd-o pe fetiţă de mînuţe, între ei. Se plimbau tăcuţi sau vorbeau despre fel de fel de lucruri. În răstimpuri, biruindu-şi sfiala, Nikolai începea să povestească noutăţile din luptele detaşamentului: despre un viaduct feroviar aruncat în aer, despre deraierea a două trenuri militare ce veneau din direcţii opuse, puse la cale de Vlas Karpov; despre judecarea unui trădător organizată de partizani într-un sat mare; despre o granată antitanc aruncată cu dibăcie drept în mijlocul barului ofiţeresc german, deschis în localul Casei Pionerilor din Uzlovaia.

Nikolai vorbea cu multă însufleţire despre partizanii care se distinseseră în aceste acţiuni, dar îndată ce Musia aducea vorba despre faptele lui proprii,

care pe ea o interesau foarte mult, el tăcea. Nu-i plăcea să vorbească despre el; şi, în general, era de părere că n-avea cu ce să se laude.

Acum conducea construcţia aerodromului partizanilor, care, din ordinul lui Rudakov, se făcea în grabă în poiana lunguiaţă din marginea mlaştinilor de turbă. Partizanul ştia că făcea un lucru important şi totuşi îi era ruşine că în zilele acelea de lupte aprige, cînd luptau toţi tovarăşii, uneori chiar şi conductorii de cai, şi bătrînii agenţi de legătură, el era ocupat cu scoaterea buturugilor, cu astuparea gropilor, cu netezirea moviliţelor.

Jeleznov trăia acum într-o stare de continuă dedublare sufletească. Ştiind că avionul trebuia să aterizeze cît mai curînd, pentru evacuarea valorilor şi răniţilor — înainte de căderea zăpezii, care ar fi făcut vizibilă orice urmă — el grăbea construcţia prin toate mijloacele cu putinţă. După cum se înţelesese prin cercetaşi cu oamenii de încredere din satele vecine, trimitea pe înserat partizani înarmaţi, care năvăleau prin curţi, trăgînd focuri de armă în sus, şi după ce făceau ocolul caselor, ameninţîndu-i, chipurile, pe locuitori, ridicau sate întregi. Sub o escortă fictivă, oamenii plecau la lucru, luîndu-şi căruţele, hîrleţele şi topoarele. Colhoznicii munceau cu zel, în mod conştiincios. Aparenţa de sechestrare silită era destinată informatorilor de la gestapo, pentru ca lucrătorii să fie scăpaţi de răzbunarea fascistă.

Lucrările de construcţie înaintau repede. Rudakov, care de obicei nu se prea grăbea cu laudele, îi mulţumi de mai multe ori pentru buna organizare a lucrului. Dar aceste laude nu-i aduceau tînărului partizan nici o bucurie, fiindcă îşi dădea seama şi singur că prin propria lui voinţă grăbea plecarea Musiei. Se silea să nu se gîndească la ea, totuşi nu făcea decît asta, chiar şi în vis. Ştia că e îndrăgostit, îndrăgostit pentru întîia oară în viaţă. Şi acest sentiment nou, neobişnuit pentru el, care îl copleşise dintr-o dată, îl bucura şi, în acelaşi timp, îl neliniştea. Nu căuta să se analizeze. Pur şi simplu imaginea fetei zvelte cu ochi cenuşii, îndrăzneaţă şi dîrză, care

nu se temea de nimic pe lume, afară doar de broaşte, şi care cînd mergea parcă plutea — imaginea asta nu-l mai părăsea o clipă. Construirea aerodromului îi dădea mult de furcă ; în viaţa lui nu fusese atît de hărţuit ; de mult ce striga răguşise... Dar uita şi de oboseală şi de tot, la gîndul că, o dată cu venirea serii, o să se ducă s-o vadă pe Musia, la spitalul taberei, şi Musia o să-i iasă în întîmpinare, şi el o să-i vorbească şi-o să-i spună lucruri inteligente şi spirituale, şi ea o să rîdă... Aceste visări nesfîrşite la întîlnirile lor făceau să-i dispară oboseala ca prin farmec ; ba mai mult, îl călcau şi-l făceau mai răbdător. Şi ce isteţ, ce vesel, ce vorbăreţ şi spiritual era partizanul în visurile sale !

Dar iată că sosea şi clipa mult aşteptată ; pe treptele bordeiului se auzeau paşi uşori şi Musia, uşoară ca un fluture, se ivea în prag cu Julocika de mînă. Se oprea, zîmbea asfinţitului, aerului răcoros ale serii, liniştei care învăluia totul... Îşi smulgea basmaua de pe cap, îşi scutura cîrlionţii eliberaţi din strînsoare, se apropia cu curaj de Nikolai şi-i întindea mîna.

— Ei, noroc...

Nikolai, tăcut, solemn, îi strîngea pe rînd o mînă, apoi cealaltă. Toate frazele la care se gîndise înainte, glumele, vorbele de duh, toată elocvenţa pe care şi-o pregătise din vreme, se risipeau brusc.

Şi toţi trei începeau să se plimbe în tăcere pe cărările pădurii, ascultînd liniştea care învăluia tabăra adormită. Dar însăşi tăcerea aceasta era plină de bucurie. Ar fi fost în stare să umble aşa pînă-n zori, aruncînd doar din cînd în cînd o privire furişă profilului ei feciorelnic şi poznaş.

Iar gîndul că foarte curînd, poate chiar mîine, va pleca de lîngă el pentru totdeauna, i se părea într-adevăr de nesuportat.

Vremea era neobișnuit de uscată pentru acel sfîrșit de toamnă. Serile în pădure erau atît de liniștite, încît uneori pînă și copacii păreau niște năluci. Se înnsera repede, aerul se făcea răcoros, dar lui Nikolai și Musiei tot nu le venea să se despartă. O înveleau bine pe fetiță într-o haină vătuită, o luau în brațe și o purtau fiecare pe rînd, fără să scoată o vorbă; numai din cînd în cînd se uitau pe furiș unul la altul. Cînd se întuneca de-a binelea, iar în adîncul cerului fără fund se iveau mănunchiuri de stele tremurătoare, Nikolai ofta, lua de sub o tufă o pungă cu mure sau cu afine tari, ce trosneau în dinți și pe care avusese grijă s-o ascundă din timp acolo, și după ce o punea Musiei în brațe se făcea nevăzut, topindu-se parcă în bezna pădurii.

Fata se întorcea în bordeiul în care locuia împreună cu Anna Miheevna, o culca pe fetiță în pătucul ei făcut din ambalajul unei bombe de mare calibru, apoi se ducea în bordeiul spitalului și după ce împărțea fructele în grămăjoare egale, le distribuia răniților după procedeul ostășesc: „a cui e asta?"

19

În seara cînd Musia se pregătea să depună jurămîntul împreună cu alți cîțiva partizani mai noi — eveniment care o făcea să trăiască de dimineață într-o stare de emoție indescriptibilă, se produse la împărțirea fructelor un incident care îi strică toată bucuria. Mirko Ciornîi, cu ochii scînteind, îi respinse brutal mîna chiar în clipa în care fata se pregătea să-i dea fructele, ce i se cuveneau. Murele se împrăștiară pe jos asemenea unei grindini roșii. O clipă bordielul amuți; pe urmă, doi răniți, dintre cei care începeau să umble, săriră din paturi și se repeziră la el:

— Ce faci, necioplitule?

— Surioara îţi face cinste, te tratează, şi tu...

— N-am nevoie de nici o cinste! Să-şi mănînce singură fructele. Întrebaţi-o de unde le are! ţipă Ciornîi, ridicîndu-se în capul oaselor. Întrebaţi-o de unde le are! Să auzim şi noi!

Faţa lui, de obicei palidă, era acum acoperită de pete roşii, nările îi zvîoneau.

Simţind privirile aţintite asupra ei, fata îşi îngropă faţa în palme şi ieşi în fugă din bordei. Se rezemă cu fruntea de scoarţa răcoroasă a unui pin şi rămase astfel, nemişcată, gîndindu-se chinuitor: „Pentru ce a făcut-o, cum de a îndrăznit? Şi ei toţi!... Doar îmi sînt la fel de dragi".

Răcoarea nopţii de toamnă o linişti treptat.

De jos, de după foaia de cort care acoperea intrarea în bordei se auzi un zvon înăbuşit de glasuri întărîtate.

Încetul cu încetul larma se potoli. Puţin după aceea ieşi în prag moş Osip; se apropie de Musia, care tot mai stătea lîngă copac, tuşi şi, după ce tăcu un timp, spuse:

— Iartă-l, surioară! Nu te uita la ce spune. Un rănit e ca un copil, nu poţi să te superi pe el. Tuşi din nou şi urmă: Tovarăşii te roagă să pofteşti jos. Dracu' ăsta turbat are să-ţi ceară iertare.

— Lasă, nu face! Du-te de te culcă. A căzut roua şi o să-ţi facă rău, răspunse fata cu oboseală în glas.

— Nu, nu mă duc singur. Te roagă toţi oamenii, surioară, rosti bătrînul cu fermitate.

Fata coborî în bordei. Tăcerea ce domnea acolo nu mai era grea cum fusese cu cîteva clipe în urmă, ci molcomă, blajină, aşa cum se întîmplă în pădure, după furtună. Răniţii ridicau capul şi se uitau cu asprime la Ciornîi, care zăcea întins cît era de lung. Chipul său palid se vedea nelămurit pe faţa de pernă. Într-un tîrziu, se întoarse încet spre Musia, făcînd parcă o sforţare.

— Iartă-mă, surioară! Nervii sînt de vină, rosti el încet, cu o voce străină, rece. Pe urmă, ca şi cum ar fi biruit ceva în sinea sa, se întoarse mai mult, se ridică într-un cot şi spuse, de data asta cu căldură în

glas : Afurisitele de răni sînt ca nisipul în bucşe; scîrţîi din cauza lor. Dumneata, surioară, să nu crezi cine ştie ce despre mine — sînt om însurat. Nevastă-mea, Zina, este o femeie de toată frumuseţea, şi mi-e dragă ca ochii din cap. Dar acum s-a întîmplat aşa, n-au mers frînele şi am luat-o razna la vale.

Răniţii tăceau, aprobînd vădit forma în care îşi cerea iertare. Numai neamţul Kuntz se uita, mirat, cînd la Ciornîi, cînd la Musia, cînd la ceilalţi, părînd că nu prea înţelege rostul celor petrecute.

Fata se mai linişti. Cînd auzi „semnalul" plecă grăbită la locul unde partizanii noi aveau să depună jurămîntul. Totuşi întîmplarea din bordei nu-i mai ieşea din minte, iar bucuria cu care aşteptase venirea acestei clipe nu mai era aceeaşi.

Lîngă „semnal" ardea un rug mare. Cei care aveau să depună jurămîntul stăteau în front, aliniaţi pe trei şiruri. Musia era ultima din flancul stîng. În faţa lor erau înşiraţi toţi „veteranii" din tabără. Din cînd în cînd lumina focului aţîţat de vînt scotea din bezna nopţii cîte un chip de om îngîndurat, cîte o mînă ce se odihnea pe patul automatului, cîte o ţeavă de pistol. Rudakov se apropie de foc, dădu comanda „drepţi" !, scoase din buzunarul bluzei o foaie de hîrtie şi începu să citească textul solemn al jurămîntului. Partizanii cei noi repetau toţi într-un glas, după el, frază cu frază.

— „Eu, cetăţean al Marii Uniuni Sovietice, fiu credincios al eroicului popor sovietic, jur că nu voi lăsa arma din mîini pînă cînd nu va fi nimicită cea din urmă năpîrcă fascistă de pe pămîntul nostru", citea Rudakov.

— „...de pe pămîntul nostru !" rosteau în cor voci tinere emoţionate.

— „...ostru, ostru, ostru..." răspunse ecoul din fundul pădurii.

Vîntul răbufni cu tărie. Rugul lumină chipurile solemne, ochii aprinşi de emoţie. Încetul cu încetul, supărarea Musiei pieri fără urmă. Puterea severă a vorbelor simple ale jurămîntului pusese stăpînire pe ea. Rudakov citea aplecîndu-se din cînd în cînd spre rug, ca să vadă textul, dar fetei i se părea că aceste cuvinte se năşteau chiar atunci, din adîncul sufletului ei. Cu vocea gîtuită de emoţie, continuă solemn repetînd cuvintele după comandant:

— „Jur să ajut din toate puterile mele Armatei Roşii să nimicească bestiile hitleriste. Jur că mai curînd voi muri în luptă crîncenă cu duşmanul, decît să mă las pe mine, familia mea şi tot poporul sovietic în robia fascismului sîngeros!"

Inima îi bătea puternic şi fiori reci de emoţie o furnicau prin spate. Stătea dreaptă, nemişcată, şi rostea cu înflăcărare fiecare cuvînt, unindu-şi glasul cu al celorlalţi.

— „Iar dacă din slăbiciunea mea, din laşitate sau din rea-voinţă îmi voi călca vreodată acest jurămînt şi voi trăda interesele poporului, să mor de moarte ruşinoasă, de mîna tovarăşilor mei! Sînge pentru sînge, moarte pentru moarte!"

Aceste cuvinte, Musia le strigă cît putu de tare. Era atît de tulburată, încît, cînd trebui să iscălească, îşi puse semnătura cu totul în altă parte decît trebuia. Comandantul felicită pe cei care depuseseră jurămîntul, strîngînd mîna fiecăruia, cu mîna lui mică şi foarte puternică.

Oamenii rămaseră lîngă rug. Cu toate că Musiei îi plăceau mult aceste seri, cînd partizanii, liberi de serviciu şi de misiuni de luptă, şedeau lîngă foc, cîntînd cîntece sovietice care îi transportau parcă peste linia frontului, departe, la cei dragi, în seara aceea nu se simţea în stare să cînte.

Se îndreptă cu paşi înceţi spre bordeiele spitalului. Dar abia plecă şi auzi paşi grăbiţi în spatele ei.

— Tovarăşă Volkova! o strigă sfios un glas de băiat.

Fata se opri. Pînă atunci nimeni nu i se adresase aici pe un ton atît de oficial. Pînă şi Anna Miheevna,

superioara ei, părea să nu-i cunoască numele de familie.

Din întuneric țîșni Tolea, băieţandrul acela slăbuţ şi negricios pe care îl întîlnise atunci în inima pădurii, conducînd coloana elevilor şcolii profesionale. Aici în tabără, Musia se împrietenise cu el şi aflase că, într-adevăr, ei, aceşti băieţandri dîrji, trecuseră rîul atunci prin vadul tainic, cu cîteva săptămîni înainte de a-l trece şi Matriona Nikiticina. Acum majoritatea băieţilor făceau parte din detaşamentul lui Rudakov şi cei mai mari dintre dînşii depuseseră jurămîntul astăzi, o dată cu Musia.

Tolea îi întinse un obiect mic şi greu. Era un revolver ofiţeresc, sistem „Walter".

— Pentru dumneata. Eşti acum partizană. Hei, maică-măiculiţă, ce lucru minunat! L-am luat singur de la un maior fascist. Băieţii mi-au oferit pe el un automat nemţesc, o muzicuţă şi o brichetă, dar n-am vrut să-l dau. Dumitale însă ţi-l dau cu dragă inimă, să-l porţi sănătoasă!

— Îţi mulţumesc foarte mult, spuse Musia mişcată şi dădu să-i strîngă mîna, dar micul partizan se şi mistuise în întuneric.

Simţind că nu va fi în stare să adoarmă dacă nu va împărtăşi cuiva bucuria ce simţea, fata porni nehotărîtă spre bordeiul spitalului. Poate că mai era vreun rănit care nu adormise încă.

Într-adevăr, din cort se auzeau nişte voci. Cei din bordei discutau cu aprindere, aruncînd din cînd în cînd şi unele vorbe tari. Musia se opri în prag.

— Şi ce dacă Rudolf Ivanîci este aci? Nu sînt obişnuit să ascund adevărul, pot să-i spun pe faţă: voi nemţii sînteţi răi! răsună glasul gros şi răguşit al lui moş Osip. Naţia ta, Rudolf Ivanîci, e ca ursul. Cînd albinele au strîns miere în stup, soseşte pe nepusă masă şi poc! cu laba peste stup. Nimiceşte totul, ticălosul, striveşte, dărîmă, ca să înfulece mierea altora! Zi şi tu dacă nu-i adevărat!

— Eu nu am obiecţiuni de făcut, răspunse un glas rostind exagerat de limpede şi de corect vorbele ruseşti.

— Taci, hai? V-a dezvățat Hitler să spuneți adevărul cu glas tare, v-ați mușcat limbile? se auzi strigătul mînios al lui Ciornîi. Ce ești acum, Rudolf? Ești partizan? Ești. Te lupți cu fasciștii, alături de noi? Te lupți. Ți-ai vărsat sîngele, lîngă aceeași mitralieră cu mine? Ți l-ai vărsat. Deci, ai dreptul la cuvînt, la fel cu noi toți. Ei, de ce taci? Vorbește!

Musia întîrzia să intre. Atitudinea îngăduitoare, chiar prietenoasă a partizanilor față de neamțul transfug Kuntz o mira totdeauna, iar uneori îi făcea silă. Era adevărat că lucrase cîndva, în anii celui dintîi plan cincinal, la uzine sovietice și învățase binișor limba rusă; era tot atît de adevărat că, trecînd la partizani, adusese cu el un ofițer S.S., amețit și legat burduf, drept chezășie și mărturie a sincerității lui; că îi învăța cinstit pe partizani să mînuiască arme capturate, că lupta împotriva conaționalilor săi, și chiar cu curaj. Musia avea cunoștință despre toate acestea. Cu toate astea, în prezența acestui om, fata se punea, fără să vrea, în gardă, devenea rezervată. Dar partizanii răniți care avuseseră de suferit de pe urma ocupanților mai mult decît ea, care își pierduseră casele, familiile, îndeletnicirea de toate zilele, îi ziceau lui Kuntz — Rudolf Ivanîci, după obiceiul rusesc, îl tratau cu tutun, glumeau fără răutate pe seama lui și, lucru care o mira cel mai mult, nu-l deosebeau cu nimic de ceilalți tovarăși.

Acum, stînd nemișcată lîngă perdeaua care astupa intrarea bordeiului, ea trăgea cu urechea, urmărind discuția cu mult interes.

— Just, Rudolf Ivanici! Răspunde așa cum crezi.

— Nu te sfii, că nu ești în Hitleria. Sîntem cu toții de-ai noștri, nimeni n-are să te ducă la gestapo.

— Mie, tovarăși, îmi vine greu să dau un răspuns cuvintelor tovarășului Osip, rosti în cele din urmă neamțul.

— Stai, te ajut eu, se amestecă iar impetuos Ciornîi. Moș Osip ți-a jignit poporul, așa-i? Asta vrei să spui? Ei, spune-o verde, pe șleau.

Se auzi un murmur surd de glasuri. Musia pricepu că nimeni nu dormea, că tot „pavilionul" era atent la dispută.

— Nu te băga în vorbă, că nu te-ntreabă nimeni! Lasă-l pe Rudolf Ivanîci să răspundă singur... Şi nu le mai lua apărarea, că doar au înecat o lume întreagă în sînge!

— Eu să-i apăr, eu? replică Ciornîi. Eu v-am spus: oricine ar veni cu războiul peste noi — fie neamţ, italian, ori finlandez — l am să-l bat, atîta timp cît o să am putere în mîini; iar dacă-mi pierd mîinile, atunci am să izbesc cu picioarele şi dacă-mi frîng picioarele, am să-i rup beregata cu dinţii! Dar Rudolf, ce amestec are dînsul în toate astea? Am tras împreună asupra fasciştilor, ne-am vărsat sîngele împreună, am zăcut aici în spital... Şi cu toate că e neamţ, îi spun: „Uite mîna mea, Rudolf, ţi-o întind din toată inima!"

— Ei, Rudolf Ivanîci e un neamţ deosebit... pe cînd eu vorbesc de leprele fasciste! se corectă moş Osip. Unui neamţ ca el, îi dau şi eu mîna: iat-o, Rudolf, şi dacă e vorba pe aşa, apăi să ne şi sărutăm...

Din bordei se auziră rîsete prietenoase.

— A început cu parastasul, a terminat cu „la mulţi ani!"

— Dar la urmă a spus-o bine: neamţul e una, fascistul alta. Sînt fascişti de felurite naţii.

— Ehei, dacă ar fi după voia mea, apoi pe toţi aia de la S.S. şi de la gestapo i-aş îngropa de vii în muşuroaie de furnici! Ce zici, Rudolf Ivanîci, ai ceva împotrivă?

— Eu, unul, v-aş ajuta, răspunse neamţul.

— Uite-aşa, Rudolf! Şi să ştii: o să-l zdrobim noi pe Hitler, n-ai grijă!

In bordei se lăsă o linişte plină de încordare. Musiei i se părea că aude bătăile propriei sale inimi.

— Eu nu ştiu cum se spune în rusește, mi-ar trebui o vorbă... — începu neamţul încet, vădit tulburat, — o vorbă prin care să vă spun cum sînteţi toţi, ce suflete aveţi...

Musia dădu foaia de cort la o parte, se opri în prag, și îmbrățișîndu-i pe răniți cu o privire umedă, rosti cu glas tremurător :

— Dragii mei, felicitați-mă : sînt partizană, ca și voi...

20

Situația devenea însă din ce în ce mai alarmantă. Numeroși simpatizanți pe care detașamentul știuse să și-i asigure prin colhozuri, făceau cunoscut că comandamentul fascist concentra prin satele din împre-

jurimi unități de represalii. Un ofițer de intendență german pe care Kuzmici izbutise să-l surprindă pe cînd se scălda și-l escortase la detașament gol pușcă, numai în cizme, ca să producă o impresie mai puternică cu captura lui, mărturisi că de la comandament sosise ordinul să fie lichidată cu orice preț, pînă în toamnă, cînd aveau să se desfunde drumurile, unitatea de partizani care dezorganizase cu desăvîrșire traficul feroviar și rutier din întreaga regiune. Dîrdîind de frig și spaimă, ofițerul scăpă încă o mărturisire: comandamentul unit al detașamentelor de represalii ce luase ființă în Uzlovaia pregătea împotriva partizanilor „o acțiune", ale cărei amănunte ofițerul nu le cunoștea, dar în care se puneau nădejdi mari.

După aceea, se prezentă la Rudakov și cantoniera de la kilometrul 432 — Katerina, femeia pe care o recrutase Nikolai. Ea comunică că într-un tren militar german pe care partizanii îl făcuseră să deraieze în sectorul ei izbucnise un incendiu ciudat. După deraiere vagoanele sfărîmate începuseră să se aprindă fără nici o pricină văditâ, iar nemții de la trenul care sosise în ajutor la fața locului, în loc să stingă focul, o luaseră la sănătoasa și se mulțumiseră să privească incendiul ce se înteța, de la distanță, clătinînd din cap. Mai tîrziu, Katerina găsise printre dărîmături o cutie metalică cu niște bile ciudate, mari cît pumnul, care aveau un înveliș moale, de peliculă, și erau umplute cu un lichid verde-cenușiu, fluorescent. Cantoniera luase bilele, le pusese în cutia metalică a unei măști nemțești și le adusese în tabără.

Comandanții partizanilor cercetaseră îndelung aceste trofee al căror rost nu și-l puteau explica, pînă cînd una din bile, căzînd jos, fusese strivită, din nebăgare de seamă: lichidul din ea se aprinsese pe loc cu o flacără vie, roșiatică, pe care nici apa, nici nisipul n-o putuseră stinge. Crescînd cu iuțeală, focul cuprinsese pereții de bîrne ai bordeiului. Partizanii nu izbutiseră să salveze decît ceea ce era mai important.

Bilele periculoase fură împachetate cu grijă, urmînd să fie trimise la cea dintîi ocazie pe Pămîntul cel Mare.

Rămas fără bordeiul său, Rudakov se mută în cel al statului-major şi petrecu acolo toată noaptea aplecat asupra hărţii pe care erau însemnate cu creionul albastru satele ocupate de unităţile de represalii. Avea în faţă o potcoavă largă, care cuprindea în centrul ei pădurea mlăştinoasă, greu de străbătut, în centrul căreia se găsea tabăra partizanilor. Nu rămînea deschisă decît porţiunea de nord, care ducea spre mlaştinile de turbă. Spaţiul acesta întins era socotit cu neputinţă de trecut.

Dar ce planuri aveau oare fasciştii ? De ce în ultimele zile luptele lor împotriva posturilor înaintate de partizani încetaseră aproape cu desăvîrşire ? Era greu de crezut ca inamicul să fi fost într-adevăr speriat de pierderile pe care le suferise cu prilejul ciocnirilor de lîngă drumurile de pădure tăiate cu şanţuri şi barate cu copaci doborîţi. Prizonierii, unul după altul, arătau că exista un ordin de a se isprăvi cît mai curînd cu partizanii şi a se curăţi raionul. Atunci ce voia să însemne liniştea aceea care se lăsase dintr-o dată ?

„Of, de-ar fi mai repede gata aerodromul ! Să-i expediez pe răniţi, să evacuez bijuteriile, să trimit bilele acestea afurisite şi să rămîn cu mîinile libere! Fără toate acestea pe cap mi-ar fi mai uşor să rezolv orice misiune de luptă. Da, da, da... Dar oare ce-au născocit ? Blocadă ? Dar diversioniştii şi partizanii din grupul de distrugeri continuă să se strecoare cu uşurinţă prin păduri. Atacurile căilor ferate şi drumurilor mai importante n-au fost întrerupte nici o zi. Atunci ? Nu ! E altceva la mijloc. Dar ce ? Şi aceste bile... Şi apoi, de ce ne-au încercuit în potcoavă şi nu în cerc închis ? Rudakov îşi freca fruntea şi-şi ciupea mustăcioara : Nu, e altceva la mijloc, dar ce anume, ce ?“

A doua zi se întunecase de-a binelea cînd sosi şi Nikolai. Îi raportă comandantului că aerodromul era aproape gata. În dimineaţa următoare avea să isprăvească curăţirea lui, şi după aceea putea să aterizeze orice avion sanitar şi de legătură. Planul prevedea ca lucrările aerodromului să fie terminate abia peste o

săptămînă, așa că raportul lui Jeleznov fu o surpriză plăcută pentru Rudakov. Acesta nu prea obișnuia să-și arate sentimentele pe față, dar de astă dată îl strînse în brațe pe tînărul partizan și-l sărută apăsat de trei ori, după obiceiul rusesc. Înveselindu-se, dădu ordin aghiotantului să pregătească imediat stația de radio pentru o intensă muncă de noapte și să-i aducă un bidonaș de spirt, din stocul său personal. Puse bidonașul înaintea lui Nikolai și se așeză să scrie un raport către cei de pe Pămîntul cel Mare, dar în clipa aceea observă că eroul zilei stătea amărît în fața bidonașului, fără să se atingă de el, cu ochii în pămînt.

— De ce stai ca o curcă plouată, ce ai?

— N-am nimic, tovarășe comandant. Îmi dați voie să plec? întrebă Nikolai, trezindu-se parcă din somn.

— Dar băutura? Ai meritat-o.

— Mulțumesc, cu altă ocazie.

— Bine, du-te.

Nikolai făcu stînga-mprejur și porni încet spre ieșire.

Rudakov scutură bidonașul, înșurubă și mai bine căpăcelul și-l puse îngîndurat de o parte. Se pricepea bine la oameni, iar pe Jeleznov îl cunoștea din copilărie. Înțelese că tînărul era muncit de o grijă, poate chiar de vreo durere ascunsă. „Nu cumva s-o fi îmbolnăvit?" După vechiul său obicei de membru în comitetul de partid, el nu uita nimic, nici chiar amănunte neînsemnate cînd era vorba de oameni, de aceea își notă în gînd că tînărul partizan trebuia „spovedit" la prima ocazie.

21

Comandantul mîncă la iuțeală și se duse la coliba în care începuse să țiuie stația de radio. Așteptînd să se facă legătura cu Moscova, Rudakov dădu ordin prin aghiotant să se pregătească mai multe care pentru transportul răniților pe aerodrom. După

aceea, trimise după infirmiera Volkova. „Ce mai am de făcut? își zise Rudakov. Parcă asta-i tot.“ Cu o mișcare obosită, se așeză pe o buturugă, la intrarea colibei, își destinse membrele de-i trosniră încheieturile și începu să fumeze. Acasă, după ce se-ntorcea de la depou după o zi de muncă încordată, ori de la o ședință prelungită, îi plăcea să se ducă în grădinița din fața casei și, îmbătîndu-se de mireasma dulce a reginei nopții, a rezedelor și tabacului, să stea acolo singur fumînd o țigară-două, făcînd în gînd bilanțul zilei ce trecuse ori chibzuind la cea de mîine.

Obișnuința asta Rudakov o adusese cu el și în pădurea partizanilor, în viața plină de primejdii și întîmplări neașteptate. Și de data aceasta, cu toate că noaptea trecută n-avusese timp să închidă nici o singură clipă ochii și cu toate că alături de el radiofonistul țăcănea, dibuind în eter semnele Pămîntului cel Mare, comandantul nu putu să nu cedeze farmecului nopții reci, presărată din belșug cu stele sclipitoare. Undeva prin apropiere, caii sforăiau somnoros, frămîntîndu-se în loc. La un capăt mai îndepărtat al taberei, o armonică cînta subțirel, și cîntecul ei răsuna atît de dulce în liniștea din jur... De undeva, pesemne dinspre bucătărie, veneau glasuri înăbușite de bărbați și rîsete zglobii de femei. Viața își urma cursul ei.

Toate acestea îi reaminteau de viața pașnică, dragă, care i se părea acum tot atît de îndepărtată ca și tinerețea. Zîmbind, sorbea lacom miresmele pădurii cufundate în tăcerea nopții de toamnă cu același sentiment de bucurie cu care în tinerețe, pe vremea cînd era fochist, înfierbîntat și obosit de munca de la gura cuptorului, se suia uneori pe o grămadă de cărbuni și se răcorea în răbufnirile umede ale vîntului nopții.

N-o auzi pe Musia venind. Cînd ea își lipi sonor călcîiele și, ducînd mîna la tîmplă, rosti răspicat, cu o vădită plăcere: „Tovarășe comandant de detașament, partizana Volkova este la ordinul dumneavoastră“, el ridică ochii, dar nu se-ntoarse imediat.

— Șezi colea pe iarbă, partizană Volkova, Stai jos și spune-mi: ți-e dor de Pămîntul cel Mare?

Musia nu răspunse. Stătea tot în poziția de „drepți", silindu-se să ghicească ce anume avea să-i aducă această chemare, în timpul nopții.

— Ei, de ce taci ? Pentru mîine cer avioane de pe Pămîntul cel Mare. Pregătiți răniții pentru evacuare. Transportați-i cu băgare de seamă în raionul noului aerodrom. Dacă ni se promit avioane, atunci trebuie să terminăm cu transportul pînă în zori. Și, mai ales, umblați încet, fără zgomot.

— Am înțeles, să se evacueze răniții la aerodrom! repetă Musia, bucuroasă, lovindu-și cu același zel tocurile.

Deci nu era nimic deosebit. Însemna că ea rămînea pe loc. Iată că temerile ei din ultimele zile nu erau întemeiate.

— Pot să plec ?

— Stai, unde te grăbești ? Nopțile sînt lungi acum, aveți tot timpul, o opri Rudakov. Îi plăcea să amîne întotdeauna știrile bune pentru sfîrșitul convorbirii. Încă ceva : strînge-ți bagajul, pleci cu un avion special, înarmat. Ai să duci bijuteriile. Ai înțeles ?

Fata rămase nemișcată. Noaptea îi ascundea chipul. Totuși, Rudakov simți mai curînd decît văzu că această știre avusese darul s-o tulbure pe partizană, ba chiar s-o mîhnească, în loc s-o bucure.

— Tovarășe comandant, dați-mi voie să rămîn la detașament, rosti ea în cele din urmă, în șoaptă.

Ce ?... Cum așa ? Al doilea om în aceeași noapte care răspundea anapoda unei vești plăcute ! Rudakov confruntă cele două cazuri : un gînd îi trecu brusc prin minte, dar, înainte de a fi avut timp să și-l formuleze, radiofonistul, al cărui chip era luminat de scînteile electrice țîșnite din comutator, exclamă plin de bucurie :

— Pămîntul cel Mare !

Rudakov se repezi la aparat, poruncind sever din mers Musiei :

— Execută ordinul, partizană Volkova !

22

Restul nopții, pînă în zori, Musia îl petrecu evacuînd răniții. Nikolai se oferi să-i călăuzească, sub cuvînt că nimeni altul nu cunoștea mai bine ca el drumul spre aerodrom. Conducea singur în capul coloanei, ținînd de frîu calul celei dintîi căruțe.

Într-adevăr, drumul trecea prin mlaștina de turbă uscată. Sau, mai bine zis, nu era nici un drum; oamenii mergeau călăuzindu-se numai după stele. În unele locuri roțile căruțelor se înfundau atît de adînc, încît răniții trebuiau dați jos și duși mai departe de subsuori, iar cei care nu puteau merge erau transportați pe tărgi. Caii trăgeau din greu chiar și căruțele goale. Nikolai lua în spinare cîte un rănit și-l purta fără să se oprească, ușor, cu pas egal, de sportiv.

Răniții fură strînși la marginea pădurii, într-un desiș de pini, chiar în apropierea terenului de aterizare. Rămaseră în grija prietenilor Musiei, a elevilor școlii profesionale din brigada de construcții, al căror comandant era Tolea.

— Ajutorul meu, marele specialist în construcții de aerodromuri, legendarul partizan Maică-măiculiță, îl prezentă Nikolai.

— Dar noi ne cunoaștem de mult, spuse fata cu căldură.

— Da? În ce împrejurare?...

— Da' ce, sînt obligată să-ți spun absolut totul? Știi că ai haz, glumi Musia pe jumătate supărată.

— Dacă nu vrei, nu spune! răspunse Nikolai și adăugă oftînd: Astăzi ai să pleci... pentru totdeauna!...

— De ce „pentru totdeauna?“ Musia oftă, îl luă de mînă și privindu-l în ochi, îi șopti: Uite, pe băieții ăștia i-am văzut prima dată foarte departe de aici; erau istoviți de drum și duceau cu ei un tovarăș rănit; au trecut iute, ca un vis și s-au pierdut în lumea largă; nu credeam să-i mai văd. Pe urmă: pămîntul ars, pustiul, groaza... eram convinsă că numai Rub-

ţova şi cu mine izbutisem să răzbim, şi totuşi iată-i şi pe ei aici; ne-am întîlnit din nou... O să predau bijuteriile şi o să mă întorc. Trebuie să mă întorc.

Tulburată, Musia strînse cu amîndouă mîinile mîna băiatului. Se simţea că vrea să-l convingă de asta nu numai pe Nikolai, ci şi pe ea însăşi. Nikolai stătea nemişcat, privind-o cu ochi fericiţi.

Simţind că îi vine să plîngă, Musia îi dădu drumul.

— Să nu mai vorbim despre asta. Nu trebuie...

Nicolai se stăpîni şi începu să-i povestească cum micii partizani, în frunte cu conducătorul lor isteţ, întreprinseseră un atac asupra unui depozit fascist de materiale rutiere, procurînd de acolo toate uneltele necesare construcţiei, şi cum după aceea arseseră depozitul. Şi mai povesti cum Tolea propusese în toiul lucrărilor un procedeu isteţ, inventat de el pentru scoaterea buturugilor de pin cu rădăcini adînci şi cum un colhoznic bătrîn, care lucra şi el la construcţie, îl botezase pe micul partizan „cap de ministru".

Fata îl asculta, distrată, cu gîndul aiurea. Cît de ciudat se încrucişează uneori în război destinele! Cîţi oameni buni întîlnise Musia în drumul ei, din oraşul natal şi pînă aici, în pădurea partizanilor: Matriona Nikiticina, baba Praskovia, Rubţov, bătrîna colhoznică şi băiatul ei Kostea, Ana Miheevna, Mirko, Rudakov, Tolea şi în sfîrşit acest copil mare, Nikolai, care nu ştia să spună un cuvînt despre el şi despre faptele lui, dar era gata să-i laude ore întregi pe tovarăşii lui de luptă... De cîţi dintre dînşii se şi despărţise! Oare într-adevăr mîine va trebui să-şi ia pentru totdeauna rămas bun de la partizani? Pentru totdeauna? Dar poate că totuşi nu pentru totdeauna. Pe acest Tolea îl întîlnise în două rînduri. Dar cu cine se sfădeşte el, acolo, la cine strigă cu glasul lui arţăgos şi nesigur de adolescent?

Musia şi Nikolai traseră cu urechea. Cearta izbucnise din cauza unor prelate pe care băieţii le luaseră fără voie de la depozit, pentru răniţi.

— Tovarăşe Jeleznov, tovarăşe Jeleznov! Ia uite ce isprăvi face Maică-măiculiţă al dumitale! se auzi din întuneric glasul indignat al şefului aprovizionării.

— Ce fac ? Spune, ce fac ! Ce vrei, să stea răniţii direct pe iarbă ?

— E băiat bun, numai că n-are stăpînire de sine, rosti Nikolai, adresîndu-se Musiei şi sărind în ajutorul lui Tolea, care era ameninţat să fie pedepsit cu serviciul peste rînd.

23

Musia se aşează pe un muşuroi moale, cufundată în gîndurile ei. Ce ciudată e uneori viaţa ! Nu era mult de cînd îl întîlnise pe Nikolai, de cînd îi părea un lungan caraghios, stîngaci, iar acum, privind cum se ridică pinul tînăr pe care el îl călcase din greşeală, ascultîndu-i glasul depărtat, simţea cum inima îi bate zbuciumată, fericită, şi nici nu-i păsa că detaşamentele de represalii au împresurat baza partizanilor, că lupte grele sînt gata să izbucnească, că paturile goale ale spitalului din pădure se vor umple iarăşi de răniţi şi că, cine ştie, poate că şi ea îşi trăia cel din urmă ceas al vieţii. Era gata s-o reia de la capăt, să treacă iar prin toate greutăţile, lipsurile şi primejdiile, numai să nu plece de-aici, să nu se despartă de acest voinic blond lîngă care se simţea bine, fără grijă, apărată, şi în faţa căruia ar fi vrut mereu să facă o faptă îndrăzneaţă, extraordinară, care să-l uimească şi să-i placă...

Astăzi nu se putuse stăpîni. Nu trebuia să-i arate că îl găsea pe placul ei. Asta ar mai fi lipsit ! Toţi băieţii ăştia sînt atît de încrezuţi ! La prima ocazie ridică nasul şi se cred cine ştie ce grozavi. Şi apoi, ea nu simţea nimic deosebit faţă de el, ci pur şi simplu o interesa aşa, ca om. Numai că o mîhnea îngrozitor gîndul că mîine va trebui să-şi ia rămas bun de la el. Of, bijuteriile astea ! Oare nu era de ajuns tot ce făcuse pentru ele ? Trebuia neapărat ca din pricina lor să-şi sacrifice însăşi fericirea ?

Fericirea ? Cum, chiar fericirea ? Da, la ce bun să

se mai prefacă, să se ascundă de sine? Îl iubea pe Nikolai. Iubea pentru prima oară în viaţă şi, bineînţeles, pentru cea din urmă.

Şi iată că trebuia să se urce într-un avion, ca să treacă peste linia frontului acest sac greu şi plicticos, ce putea fi tot atît de bine dus la destinaţie chiar şi fără ea. Şi cînd te gîndeşti că nu mai aveau de stat împreună decît cîteva ore!

La răsărit, cerul începea să bată în trandafiriu. Se făcu frig. Zorile curate prevesteau o zi însorită şi fără vînt, şi stelele păleau una după alta. Aerul se făcea verzui, străveziu, şi totul în jur — marginea pădurii, mlaştina posomorîtă, pata netedă a aerodromului — toate se conturau din ce în ce mai desluşit. Într-un tîrziu, tufele trosniră şi se ivi Nikolai.

— Tocmai voiam să plec, rosti Musia cu răceală, stăpînindu-şi fericirea că îl vede. E ultima zi cînd mai stau la voi; cred că ai putea fi ceva mai atent.

— Musia, de nu eram eu, balaurul acela l-ar fi băgat pe puşti la arest. Îl ştii pe Rudakov de ce e în stare cînd e vorba de indisciplină. El nu te iartă.

— Bine îi făcea. Faimosul vostru Maică-măiculiţă a ajuns un răzvrătit! răspunse Musia, dînd din umeri, şi porni repede peste mlaştină, spre zidul vineţiu al pădurii.

Nikolai păşea cu un aer vinovat în urma ei, abia reuşind să o ajungă. Mergeau ca şi atunci, la prima lor întîlnire, cînd o escortase sub stare de arest. Ca şi atunci, deodată, cuvintele vechii romanţe răsunară iar în urechile partizanului. Numai că acum ele sunau cu totul altfel, ca un cîntec de iubire care n-are nevoie nici de mărturisiri, nici de vorbe elocvente, nici de priviri semnificative, care îl răpeşte singur pe om, îl cucereşte, îl înalţă.

— Musia, cunoşti romanţa aceea pe versuri de Tolstoi?

— „Ne-am întîlnit la un bal zgomotos"? Fata se opri şi îl privi întrebătoare.

Ochii ei mari ce străluceau în semiîntunericul zorilor păreau adînci ca nişte iezăre de munte cu apă cristalină.

— Ciudat. Știi, melodia asta nu mă mai slăbește de cînd ne-am întîlnit. Cum de-ai ghicit ?

— Uite-așa ! Am ghicit. Și ea oftă. Vrei să ți-o cînt ? Numai că e greu fără acompaniament, e destul de complicată.

Și iată că deasupra mlaștinii triste la marginile căreia pîndele de partizani tremurau în răcoarea umedă, la mică depărtare de pichetele dușmane postate acolo în fața lor, cîntecul se ridică încetișor, abia auzit.

Musia punea în cuvintele acestea străine ale cîntecului demodat tot ce voia și nu se hotăra să spună tot zbuciumul ei sufletesc. Era foarte caraghioasă în haina ei vătuită, cu mînecile enorm de lungi, sumese, cu pantalonii mari și cu cizmele bărbătești ale căror tureci trebuise de asemenea să le îndoie, dar lui Nikolai îi părea cea mai încîntătoare dintre toate fetele pe care le cunoștea. Stătea nemișcat, fiindu-i parcă teamă să nu-i sperie cîntecul printr-un gest nechibzuit. Buzele lui repetau în șoaptă, după Musia : „In ceasul nopții, singuratic, cînd ochii nu-i închid o clipă, văd ochii tăi cei triști și galeși, și-aud un glas de rîndunică". Rostea încet aceste cuvinte și se gîndea cît de adîncă și plină de farmec e poezia. Cu aproape un veac în urmă, poetul ghicise cu atîta finețe, tot ce simțea acum el, partizanul Jeleznov...

Musia cînta încă, dar auzul fin al partizanului interceptă un zgomot îndepărtat de pași ce se apropiau. Fiind obișnuit cu primejdii neașteptate, ciuli urechile, iar mîna i se coborî singură la tocul pistolului.

— Ce este ? Cînt prost ? întrebă supărată Musia, observînd că el n-o mai ascultă.

— De loc, dar... vine cineva... — șopti Nikolai împingînd-o repede în tufiș și silind-o să se ghemuiască.

Pașii se apropiau din ce în ce. Acum și Musia îi auzea. Partizanul trase piedica „parabelumului". Deodată, capul lui Rudakov apăru printre tufe. Uscățiv, slab, sărea sprinten de pe un mușuroi pe altul, urmat de aghiotantul său, același om dichisit cu grijă, cu favoriți piezișî și cu cizme scîrțîietoare, pe care

Musia, fără să ştie nici ea de ce, îl porecli în gînd „don Pedruccio". În spatele lui don Pedruccio se legăna automatul ; două grenade de mînă îi atîrnau la curea.

Pufnind supărată şi dîndu-l pe Nikolai la o parte, fata ieşi de după copaci. Dar Rudakov îi şi zărise. Li se adresă cu un zîmbet şiret :

— Ce-i cu voi, copii, cîntaţi în mijlocul mlaştinii aşa de tîrziu, sau aşa de devreme, nu mai ştiu nici eu cum să zic ? Dar cînd aghiotantul său rîse, Rudakov se încruntă la el : Ce-ai găsit de rîs ? Soarele n-a răsărit încă. Atunci cum vrei să spun : devreme ori tîrziu ? Pentru noi e devreme, că am dormit pe săturate.

Nikolai şi Musia stăteau în faţa lui Rudakov, nemai ştiind în ce parte să-şi întoarcă privirile. În ochii căprui ai comandantului jucau sclipiri blajine. Aşadar, iată de ce raportase Nikolai cu atîta tristeţe că isprăvise aerodromul înainte de termen şi iată de ce se întristase atît de mult fata aflînd că o să trebuiască să zboare pe Pămîntul cel Mare !

Şi oare de ce o fi roşit zvăpăiata asta care a salvat o comoară în toiul pîrjolului ? Uite, chiar i-au năduşit tîmplele.

— Volkova, ce-i cu tine ?

— Ce să zic, tovarăşe comandant, m-a apucat şi pe mine cîntatul.

— Ei şi ?

— Păi tocmai acum... E caraghios !

Licăriri vesele începură să joace în ochii comandantului şi un zîmbet abia perceptibil apăru pe buzele lui palide.

— Caraghios ? Dimpotrivă. Fără poezie, copii, nu putem trăi. Fără poezie noaptea e numai beznă, munca numai risipirea forţelor fizice, pîinea numai un combustibil pentru trup. Aşa că să ştiţi de la mine că poezie nu există numai în versuri !

— Dar unde mai există ? îl întrebă Nikolai mirat, în timp ce Musia, se dădu discret în spatele lui.

— Ei, atunci fii mulţumit că n-ai ajuns să-ţi dai examenele cu mine, că de la bun început ai fi luat un

insuficient, spuse Rudakov. Dar pe loc amintindu-şi ceva îşi goni zîmbetul de pe faţă şi porunci : Jeleznov, înainte marş să-mi arăţi şantierul aerodromului. Eroii tăi legendari, cu Maică-măiculiţă al lor, sînt acolo? Bine, o să ne înţelegem în privinţa sistemului de semnalizare.

Nikolai se uită lung la Musia.

— ... Iar pe tine, Volkova, o să te conducă el pînă la tabără. Şi Rudakov arătă din cap spre aghiotant, ceea ce îl făcu pe acesta să zîmbească bucuros. Se va face verificarea valorilor după inventar şi trebuie să fii de faţă. Ne-am înţeles cu cei de sus : La orele 20 soseşte primul avion sanitar. Dacă totul merge bine, va mai veni unul la orele 20,30 să te ia pe tine ; aşa că pregăteşte-te.

Numai aşteptă răspuns, ci sări sprinten de pe un muşuroi pe altul şi-şi văzu de drum, fără să se uite îndărăt. După o clipă de şovăire, Nikolai îl urmă. Musia îl măsură cu răceală din cap pînă-n picioare pe don Pedruccio, care radia de bucurie, privi o clipă ţintă la favoriţii lui oblici, ascuţiţi, şi, întorcîndu-se brusc, porni repede spre tabără, lăsîndu-şi însoţitorul cu mult în urmă.

Bineînţeles că Musia nu se duse să asiste la verificarea bijuteriilor. Bordeiul spitalului era pustiu şi i se păru nespus de posomorît. Gamela cu ceai clocotea pe sobiţa de fontă. Anna Miheevna şi cu Julocika îşi luau gustarea de dimineaţă. Doctoriţa începu s-o întrebe ce fac răniţii, de ce fel de îngrijire se bucură şi cum se simte fiecare în parte. Scoase o a treia căniţă şi o puse înaintea Musiei. Dar fetei parcă i se pusese un nod în gît. Răspunse în pripă întrebărilor, apoi, invocînd nişte treburi urgente, o luă pe fetiţă cu ea şi se duse „să-şi ia rămas bun de la tabără" — şi anume de la acea parte a taberei unde ar fi putut veni Nikolai la întoarcerea lui de la aerodrom.

Dar partizanul nu se mai arăta şi Musia trecea încet printre bordeie, ascultînd absentă ciripitul fetiţei şi răspunzînd distrată la cuvintele de salut ale partizanilor ce-i ieşeau în cale.

Tabăra se trezea din somn. Tinerii, desculți și fără cămașă, înfășurați în prosoape, dădeau fuga la pîrîu. Bătrînii pufneau pe nări spălîndu-se la lavoarele de argilă atîrnate de copaci. Unii se spălau singuri luînd apă în gură și stropindu-și mîinile cu ea. Sub un șopron de scînduri, două fete durdulii, cu obrajii roșii, pregăteau gustarea în cazane mari de fontă, zidite în plite cu temelii de lut. De sub șopron venea un miros de pap ; însemna că partizanii aveau din nou la masă „fata blondă", poreclă dată fierturii de mei, de care toată lumea se săturase ca de mere acre. Ceva mai încolo, doi bărbați cu umeri puternici, cu bărbi cît toate zilele ședeau față-n față pe două buturugi, iar alți doi le tundeau bărbile cu mașinile. Armele clienților și ale frizerilor se odihneau alături, pe iarbă. Radiofonistul sosi cu comunicatul de dimineață al Biroului Sovietic de Informații, copiat de mînă. Cum îl zăriră, partizanii se repeziră în urma lui, care îmbrăcîndu-se din fugă, care bărbieriți numai pe jumătate... Radiofonistul lipi foaia cu miez de pîine pe un pin în jurul căruia se îmbulzi toată tabăra.

— Băieți... hei, cei din față, citiți tare, să audă toți! se frămînta un băiețandru scund, încălțat numai cu o cizmă și care încerca zadarnic să vadă ceva dindărătul zidului de spinări.

Cineva începu să citească comunicatul cu glas tare. Veștile nu erau de loc îmbucurătoare. Le ascultară toți în tăcere, apoi tot în tăcere plecară fiecare la treburile lui, fără să se uite unul la celălalt. Cînd nu mai rămase nimeni lîngă pin, se apropie și Musia cu Julocika de mînă să citească. Vederea îi fu izbită de o frază scrisă mai puțin citeț decît celelalte, ca și cum creionul din mîna aceluia care scrisese comunicatul ar fi tremurat. „În urma unor lupte grele, trupele noastre au evacuat"... Citind-o, Musia își simți inima ca străpunsă cu un fier înroșit. Se îndepărtă îngîndurată, dar în aceeași clipă îi veniră în gînd vobele pline de credință și de convingere ale comunistului Rubțov : „Nu-i nimic, nu-i nimic, tot are să se destindă el, arcul ; cu cît mai mult se strînge, cu atît mai tare o să lovească". Și în fața ei apăru chipul

veşnic preocupat al lui Rubţov, cu mîinile lui mari, tatuate, care nu ştiau ce-i oboseala şi deodată îşi simţi sufletul uşurat.

— Să i le dregi bine, să-l ţină pînă la Berlin! îi strigă ea unui flăcău scund, care stătea sub un pin cu ramuri creţe şi cerceta uimit o pereche de cizme pe care le tot răsucea pe toate părţile.

Proprietarul lor, un partizan tînăr, în uniformă militară, căuta să-l convingă că poate să i le salveze şi îi făgăduia drept răsplată o brichetă capturată care nu se stingea nici în bătaia vîntului.

Amîndoi se-ntoarseră la cuvintele Musiei. Cizmarul se înclină, scuipă cuiele în palmă şi, făcînd cu ochiul spre „client", spuse vesel:

— De, surioară, cine l-a pus să fugă de fascist atît de iute de şi-a făcut praf cizmele?

— Ascultă-mă: ai face bine să împungi cu sula, nu cu limba! Şi nu mai fă pe viteazul! se supără „clientul".

Musia îşi văzu de drum. Dintr-un cort peticit se auzea ţăcănitul unei maşini de cusut şi un cîntec îngînat încetişor de cîteva glasuri de femei. Acolo se reparau hainele partizanilor.

Trei partizani tineri tropăiau nehotărîţi lîngă intrare, privind cu interes înăuntru, însă nu se hotărau să intre.

Toate acestea erau lucruri banale, zilnice, fără urmă de romantism. Dar acum, tocmai aspectul acesta al taberei o făcea pe Musia s-o îndrăgească nespus cu toate greutăţile şi primejdiile, cu rarele ei bucurii şi micile ei păcate.

Se plimba tristă printre bordeie, ţinîndu-şi de mînă mica însoţitoare. Strigăte vesele, glume poznaşe, observaţii cam îndrăzneţe o ajungeau din urmă. Dar vorbele lor n-o supărau pe fată; învăţase la spital să ghicească sub aparenta grosolănie a luptătorilor din pădure, adeseori voită, suflete curate, credincioase şi chiar duioase. Ce fericită ar fi fost să poată rămîne în mijlocul acestor oameni arşi de soare, cu glasuri răguşite, să ia parte la luptele lor, să le slujească pe măsura puterilor ei, să le panseze rănile... Dar, de-

geaba ! avionul avea s-o smulgă curînd, foarte curînd, din mijlocul lor, de pe acest pămînt sfîrtecat de obuze...

— Tanti Musicika, auzi, tanti Musicika, Julocika vrea să ştie : cînd o să putem locui acasă la noi ? Julocika vrea acasă ! Spune, tanti Musicika! repeta mica ei însoţitoare.

Şi glasul ei era plin de necaz, pentru că tanti Musia, cea mai veselă şi duioasă dintre toate cîte cunoştea fetiţa, nu-i dădea în dimineaţa aceea nici o atenţie, n-o asculta, ci privea undeva, cu ochii umezi de parcă ar fi tocat ceapă.

24

Nikolai nu se arătă toată ziua în tabără. Abia cînd razele asfinţitului care pătrundeau prin găurile perdelei ce astupa intrarea în bordei se înroşiră şi începură să se stingă, iar ţînţarii începură să ţiuie ascuţit, intră şi el în bordei, obosit şi gîfîind. Văzînd-o pe Musia cu Anna Miheevna, rosti bucuros, în loc de salutare :

— Sînteţi aici ? Ce bine-mi pare !

Văzînd însă că fata era îmbrăcată de drum, că-şi pusese haina vătuită, îşi legase toate şireturile, iar alături, pe patul gol, fără pătură, stătea sacul de spate gata strîns, pe care îl cunoştea atît de bine, iar deasupra „walterul" ofiţeresc într-un toc roşu şi elegant şi a cărui apariţie misterioasă îl preocupa şi chiar îl chinuia pe tînărul partizan — se întristă şi se lăsă jos cu un aer ostenit.

— Tinere, ai putea să-ţi scoţi şapca, observă Anna Miheevna. Sîntem aici două doamne.

Musia începu să se grăbească ; prinse tocul pistolului de curea, se încinse şi întinse mîna spre sac.

— Te-au trimis după mine, aşa e ? spuse ea hotărîtă, nelăsîndu-l să pătrundă rostul vorbelor ei şi adăugă grăbită : Viu, viu îndată ! Rămîneţi cu bine, Anna Miheevna, şi nu-mi duceţi dorul. Cererile dum-

neavoastră de medicamente sînt aici — fata se pocni peste buzunar. Nu mă las pînă nu obţin totul, o să vedeţi; chiar de-ar fi să ajung şi pînă la ministru. Doar mă cunoaşteţi. Tovarăşe Jeleznov, n-ai vrea să-mi iei sacul? Lucrurile grele ale doamnelor le poartă de obicei însoţitorii lor, nu-i aşa, Anna Miheevna?

— Da, Musenka, aşa e. Vezi, ai grijă: acolo, sus, trebuie să fie frig, să nu răceşti. Să-ţi pui ceva la gît, să nu cumva să capeţi anghină sau bronşită. Atîta-ţi trebuie!

Bătrîna doctoriţă o conduse pe fată pînă la ieşire, o sărută şi îi vîrî în buzunar un borcănaş cu tablete de mentă contra tusei, singurul lucru care le mai îndulcea seara ceaiul.

Făcură cîţiva paşi şi deodată Musia, amintindu-şi ceva, se repezi înapoi, în bordei. Alergă la pătucul în care dormea Julocika, cu o mutrişoară bosumflată şi cu mînuţele grăsune puse pe pătură. Strînse la piept căpşorul cald al micuţei ei prietene şi rămase o clipă nemişcată. Fără să se trezească din somn, Julocika îi cuprinse şi ea gîtul cu braţele. Nikolai tuşi nerăbdător. Musia desprinse cu grijă mînuţele ce o ţineau strîns, o sărută pe fetiţă şi ieşi în vîrful picioarelor din bordei.

Tinerii porniră în direcţia aerodromului. La un moment dat, o santinelă, ivindu-se pe neaşteptate dindărătul unui pin, le ceru parola. Jeleznov îi răspunse. Fata mai întoarse o dată capul spre luminile slabe ale focurilor taberei şi apoi, cu o mişcare hotărîtă, îl luă pe Nikolai de braţ. Merseră aşa cîteva clipe în tăcere.

— Spune-mi: tu ai să te gîndeşti la mine? i se adresă Musia, tutuindu-l pentru prima oară.

— N-am să vă uit niciodată... pe tine... eu, pe tine... Ce frumos sună acest „pe tine"! Nu-i aşa?

— Crezi că o să ne mai întîlnim după război?

— Sigur că da!

— Şi totuşi, dacă avionul nostru va fi doborît în clipa cînd vom trece frontul, înseamnă că n-o să ne mai întîlnim...

Înainte, Musia nu se gîndise niciodată la moarte, și nici n-o îngrozea, dar acum pentru prima oară se întristă amintindu-și de moarte.

— Am să mă gîndesc la tine întotdeauna. Pînă la ultima bătaie a inimii mele. Dar dumneata, dar tu, Musia? S-ar putea întîmpla să fiu omorît. Nu-ți cer să mă ții minte întotdeauna, ci numai să-ți amintești din cînd în cînd de mine... din cînd în cînd... Spune, ai s-o faci?

Cum de găsea deodată tînărul acesta sfios atîtea vorbe calde, duioase? Nu erau, ce e drept, cine știe ce convingătoare, dar printre ele, revenea mereu, și în toate chipurile, același „tu".

La pichetul de pază exterior fură opriți din nou. Santinela, luminîndu-le chipurile fericite cu o lanternă, vru să facă o glumă cu înțeles, dar, recunoscînd-o pe „surioară", își mușcă limba, întrebă cît e ceasul și le oferi cîte o țigară.

Mergeau prin mlaștina uscată, împiedicîndu-se mereu de mușuroaie. Tufele se agățau de hainele lor; pe alocuri, crengile îi izbeau dureros peste obraz, dar nu băgau nimic în seamă din toate acestea și li se părea că nu merg, ci plutesc. Distanța de la tabără la aerodrom li se păru scurtă.

În mijlocul unei poiene ardea un rug. Flacăra înaltă, lumina chipurile cunoscute ale micilor partizani. Tolea povestea ceva, dînd din mîini. Nu departe, în afara razei de lumină, umbla Rudakov, nevăzut în întuneric, dar ușor de ghicit după scîrțîitul curelelor noi ale diagonalei ce-și pusese, pesemne în cinstea sosirii trimișilor de pe Pămîntul cel Mare.

Musia se duse să vadă răniții. Instalați cît se poate de comod, pe fînul acoperit cu foi de cort, răsuflînd din greu, trăgeau cu urechea la tăcerea nopții, fumîndu-și de zor țigările. Toți erau agitați, nervoși. De mai multe ori chiar se luaseră la ceartă, și de aceea ivirea sorei la care țineau cu toții fu primită cu o gălăgie generală:

— Ce-nseamnă asta, ai uitat de noi? Zăcem aici, ca niște traverse în șanț!

— Ce se mai aude, surioară? Zburăm, ori aici ne lăsăm ciolanele?

— Noaptea trece și dumnealor nici gînd să vină!... Trebuiau să sosească încă de aseară! Îi așteaptă poate pe nemți? Să știi că așa o să se-ntîmple. Neamțul nu doarme el.

— „Se bate miezul nopții și Herman nu mai vine", cîntă cineva în întuneric și Musia recunoscu glasul lui Ciornîi. El nu-și pierduse vioiciunea.

— Ss! Liniște!

Larma se potoli pe loc. Dar nu se auzea nimic, afară doar de țipătul surd al cîrsteiului și de murmurul vocilor de lîngă foc. Cu glas vesel, Ciornîi rupse tăcerea apăsătoare:

— Să știi, surioară, că noi, colectivul, am început să ne uscăm de dorul dumitale. Stăm și ne-ntrebăm: pe unde o fi umblînd Mașenka noastră? Uite, flutură vestonul pe mine de rău ce m-am uscat...

Alții săriră și ei:

Minte țiganul, să nu-l crezi, surioară! Uite-l cum s-a îngrășat la spital! Parcă-i o locomotivă „F. D."

— El, tuciuriul, are ochi pentru tot ce poartă fustă! hîrîi din întuneric o voce răgușită care începu să cînte: „of, mămucă, ce mă fac, patruzeci de fete-mi plac".

— Hai, hai, în privința sexului feminin ajunge! Sînt om însurat.

— Ce păcat că a ieșit Rudolf din spital, că n-ai cu cine să te mai iei la harță.

Un strigăt de bucurie dinspre aerodrom străpunse tăcerea nopții:

— Vinee!

Figurile negre de lîngă rug se mișcară, începură să forfotească. Se auziră pași, glasuri emoționate. Dar larma nu mai putea acoperi uruitul motorului care se apropia. Cele opt ruguri încadrînd terenul de aterizare răbufniră în stîlpi de flacără gălbuie, de benzină, care țîșniră parcă din pămînt. Oamenii le răvășeau cu ciomegele, și coloane întregi de scîntei săreau, rotindu-se în aer. Vuietul motorului creștea mereu. Trecea acum undeva deasupra capului, plutind nevăzut în adîncul

cerului înstelat. Şi deodată tuturor li se păru că zgomotul începe să scadă.

— Pleacă ! rosti unul dintre răniţi, cu glas pierdut. Nu-i al nostru.

— Las' că se întoarce el ! Că doar nu-i chiar atît de uşor. Trebuie să caşte bine ochii înainte !

— Lasă gura ! Parcă huruie iar. Auzi ?

Dar auzul nu mai prindea nimic în afară de tînguitul buhaiului de baltă.

Tăcerea pogorî şi în marginea pădurii, în mijlocul răniţilor, şi dincolo, în poiană. Rugurile, pe care nu le mai scormonea nimeni, nu-şi mai ridicau spre cer coloanele lor de scîntei : ardeau acum molcom şi egal. Pe fondul lor se profilau siluetele negre şi nemişcate ale oamenilor. Inima Musiei, se strînse : se putea oare ca toţi cei aflaţi în îngrijirea ei şi care, în speranţa de a pleca pe Pămîntul cel Mare, răbdaseră cu atîta bărbăţie greutăţile transportului pînă la aerodrom, să fie duşi înapoi pe acelaşi drum ? Totuşi o undă egoistă de bucurie suna undeva în adîncul sufletului ei : „Fie şi aşa, fie ! O să-i vindecăm şi aici, în pădure !" In schimb, ea, Musia Volkova, avea să rămînă la partizani, şi n-o să se mai despartă de Nikolai.

Dar uruitul motorului care se stinsese o clipă începu din nou să crească. Oamenii răvăşiră iar rugurile, şi vîrtejurile de foc se repeziră iar spre cer. Avionul dădea tîrcoale aerodromului, aci venind mai aproape, aci depărtîndu-se. Pe pămînt, în inimile oamenilor nădejdea făcea loc desperării. In cele din urmă, o rachetă de semnalizare se aprinse pe cer, spărgîndu-se în steluţe verzi. Uruitul motorului crescu cumplit şi, asemenea balaurului din basme, avionul coborî lin, atinse în zbor pămîntul lîngă rugul cel mai îndepărtat şi, cu mulţumirea de sine a unui biruitor, începu să lunece pe iarbă asemenea unei păsări gigantice.

Partizanii se repeziră să-l întîmpine. In clipa în care Musia ajunse lîngă avion, pilotul deschise uşa de la carlingă. Partizanii începură să privească nerăbdători în semiîntunericul carlingei, unde licărea slab o lampă. Nu se mai săturau pipăind, mîngîind aripile umezite de roua nopţii, ca şi cum ar fi vrut să se

convingă în mod definitiv că nu era vis, că un avion adevărat venise pentru ei de pe Pămîntul cel Mare.

Pilotul scoase picioarele afară și sări, dar nu ajunse jos: brațe puternice îl prinseră, îl ridicară și-l azvîrliră în sus. Rostogolindu-se neputincios în aer, omul acesta, care trecuse nu de mult frontul, țipa desperat:

— Băieți, lăsați-mă, ați înnebunit? O să-mi rupeți oasele, ce-s prostiile astea?! Băieți, nu stau bine cu inima...

In cele din urmă fu lăsat pe pămînt. Începu să strîngă mîini aspre, puternice, să sărute chipuri țepoase, năpădite de barbă și guri îmbîcsite de miros de tutun, să răspundă cam anapoda întrebărilor ce se îmbulzeau din întuneric. Părea că toate acestea nu vor mai avea sfîrșit. Deodată însă se auzi un glas stăpînit, dar autoritar:

— Dați-vă la o parte, n-avem timp!

Oamenii se traseră în lături, lăsîndu-l pe Rudakov să treacă. După ce scuturâ cu putere mîna pilotului, acesta se prezentă:

— Rudakov, comandantul detașamentului! Plicul?

Pilotul scoase din planșetă un plic gros, cu cinci sigilii de ceară.

Intre timp, mulțimea se repezi la navigator, ale cărui cizme de blană se iviseră la rîndul lor din carlingă. Dar cel dintîi avînt al bucuriei trecuse; pe el nu-l mai purtară pe brațe. Înghesuit din toate părțile, trebui să răspundă nenumăratelor întrebări ce curgeau de-a valma: ce-i la Moscova, pe cînd se pregătește ofensiva, ce-i cu „Katiușa" care a apărut pe front, la ce distanță bate. Întrebau pînă și de vreme, ca și cum acolo, pe pămîntul liber, și clima, și aerul trebuiau să fie altfel decît la ei, pe teritoriul ocupat.

Navigatorul era un om cu experiență, care mai aterizase de cîteva ori în păduri, pe aerodromurile tainice ale partizanilor. Nu degeaba zăbovise puțin, înainte de a ieși din avion, lăsîndu-i pe partizani să-și cheltuiască manifestările de bucurie furtunoasă cu persoana pilotului, mai puțin experimentat în asemenea chestiuni. Acum stătea în mijlocul oamenilor, mătă-

hălos și stîngaci, în combinezonul lui de blană și nu făcea decît să zîmbească și să rostească același lucru: „E bine, totu-i în regulă". Tocmai pentru aceste răspunsuri laconice, partizanii, însetați de vești noi, bune, vedeau în el un om deosebit de simpatic și extraordinar de bine informat.

Între timp, pilotul îi trecu lui Rudakov, după plicul oficial, un altul, gros, lipit cu îngrijire și legat cu ață pe deasupra, cu scrisul soției lui. Comandantul apucă acest plic și întorcîndu-se spre rug dădu să-l desfacă. Deodată, însă, se stăpîni, îl vîrî mai adînc în buzunar, apoi începu să-l întrebe pe pilot despre încărcătura ce adusese. O clipă mai tîrziu se iviră în ușă lăzi și teancuri mari de ziare. Brațele ce se întindeau spre ele din beznă le primeau cu băgare de seamă, delicat, și le lăsau încetișor pe pămînt, ca și cum lăzile n-ar fi conținut oțel și explozive, ci niște porțelanuri fine.

În același timp, oamenii conduceau sau aduceau pe brațe răniții. Avionul nu putea să ridice decît șase răniți într-o cursă. Ori, numărul celor ce trebuiau evacuați erau șapte, și unul bolnav de febră tifoidă — vestitul colhoznic Baharev venit de curînd în detașament. Musia avea să plece deci cu a doua cursă. Stătea cu capul plecat, străină de frămîntarea și bucuria tuturor. Sacul, legat cu grijă și sigilat, era la picioarele ei, împreună cu rucsacul. Alături stătea Nikolai, care nu-și lua nici o clipă privirea de pe chipul ei, acum palid, chiar la lumina roșiatică a rugului ; căuta să și-l întipărească în minte pentru totdeauna.

Musiei i se părea că aude bătăile ceasului pe care îl purta la încheietura mîinii. Pînă la plecarea avionului nu rămîneau decît cîteva minute care se topeau văzînd cu ochii.

Deodată se pomeniră cu Rudakov : era îngrijorat și nemulțumit. Îi spuse Musiei că trebuia să mai aștepte. Un avion militar urma să sosească cu un trimis special, pentru recepționarea valorilor. Tînărul și fata se bucurară atît de vizibil că Rudakov se supără :

— Vă arde de fleacuri ! spuse el înciudat.

Musia și Nikolai zîmbeau : atît de dragi erau clipele acestea care le mai rămîneau de stat împreună.

Avionul plecă.

Toţi se repeziră spre pachetele cu ziare. Într-o clipă, sforile fură rupte. Foile de hîrtie luminate de vîlvătăile rugului asemenea petalelor unor flori gigantice de foc se înfoiară deasupra poienii întunecate. Oamenii le citeau, le pipăiau, şi le treceau unul altuia şi căutau să înţeleagă nu numai ceea ce scria, dar şi ceea ce li se părea lor că stă scris printre rînduri. Dar nimeni nu se uita la dată. În fiecare ştire de pe front căutau să prindă o aluzie la contraofensiva ce se pregătea.

Ca să se liniştească oarecum, Musia se oferi să le citească celor bătrîni din „Pravda". Dar intenţia ei nu folosi la nimic. Toţi voiau să vadă cu ochii proprii ziarul drag.

Rudakov se ivi din nou. O luă pe Musia de braţ şi o duse ceva mai la o parte. Încurcat, o rugă pe un ton şlios, neaşteptat din partea unui comandant:

— Ascultă, Volkova, am o mare rugăminte, ca să zic aşa, de ordin personal. Uite, colo, — arătă cu mîna în direcţia în care dispăruse avionul, — mi-a rămas familia, nevasta, copiii. Îmi scriu că sînt bine şi să nu-mi fac griji... Vor să mă liniştească. Dar simt eu că ceva nu merge, că o duc greu. Mă înţelegi?

Fata îl privea mirată. Pentru ce era oare atît de ruşinat? Ce om ciudat! Parcă nu merita tocmai el ca familia lui să aibă parte de o îngrijire ca lumea?

— ... Nevastă-mea îmi scrie că îmi păstrează şuba mea cea nouă şi alte lucruşoare. Vrea ca îndată după victorie să mă pot îmbrăca în haine civile şi să mă simt acasă ca înainte. Ce zici de astea? Te rog foarte mult, Volkova... Ei locuiesc acum în... şi spuse numele unui orăşel unde se stabilise în mod provizoriu, centrul regional. Tot va trebui să treci pe acolo. Să te duci pe la ei. Dă-i curaj şi înduplec-o să vîndă toate lucrurile mele, să le schimbe pe altceva. Să nu le păstreze! Ciudate fiinţe mai sînt ele, nevestele!

Poate din pricină că Rudakov ascundea întotdeauna cu grijă faţă de cei din jurul său viaţa lui per-

sonală, părea atît de neașteptat să descoperi în el trăsăturile unui soț grijuliu, unui tată iubitor.

— Mă voi duce să vorbesc la comitetul regional. Fii pe pace. Voi izbuti să obțin tot ce le trebuie.

— Nu, nu, Volkova, în nici un caz asta nu! Înțelegi? Ți-o interzic. Tu, probabil, nici nu-ți închipui cum trăiesc acum cei de-acolo. Ți-o interzic categoric! Spune-i să vîndă totul, să nu cruțe nimic, afară de sănătate. Sănătatea este cel mai important lucru. Ce femeie ciudată... Și te mai rog încă ceva: cînd ai să-i vorbești, să nu-i povestești nici un fel de grozăvii, te rog! Știi, e puțin cam nervoasă. Spune-i că stau aici liniștit, ca la... de pildă, ca la o exploatare forestieră. Spune-i că nemții înaintează pe front și că nu le arde de noi, iar noi, aici, restabilim ordinea sovietică. Mai spune-i că aerul e bun, natura minunată, că mergem la vînătoare, culegem ciuperci... Da, da, chiar așa să-i spui, nu te sfii — are să te creadă. Știi, cînd aștepți cu adevărat pe cineva, crezi tot ce ți se spune.

— Tovarășe comandant, tovarășe comandant! strigă șeful aprovizionării.

Ca și cum ar fi întors un comutator, lumina de iubire și de duioșie se șterse de pe chipul lui Rudakov. O clipă mai tîrziu era lîngă rug, dînd dispoziții cu glas stăpînit; Musiei îi venea să creadă că o înșelase auzul; omul care dădea ordine nu putea fi unul și același cu cel care, cu un minut în urmă, vorbea cu atîta emoție despre familia sa îndepărtată...

Împăcați acum, șeful aprovizionării și Tolea se învîrteau în jurul lăzilor lăsate de avion. Băiatul citea inscripțiile: „automate", „cartușe", „trotil", „mine m", iar șeful aprovizionării le inventaria. Amîndoi admirau cu exclamații zgomotoase dărnicia celor de pe Pămîntul cel Mare.

— Ia te uită, tovarășe Jeleznov! „Mine m" — magnetice, două lăzi! Ei, acum să vezi cum o să mai plesnească fritzii! striga Tolea.

Ținîndu-se de mîini, Nikolai și Musia stăteau deoparte. Nu se mai sfiau că sînt văzuți de ceilalți oameni. Nu se gîndeau la nimic, nu știau decît un lucru: că peste cel mult o oră aveau să audă iar uruitul mo-

torului și că aveau să se despartă pentru multă vreme, poate chiar pentru totdeauna.

„Îndată ce aud avionul, îl sărut... Îl sărut pe gură", își spunea Musia. Nikolai se gîndea la același lucru. Își poruncea să se poarte bărbățește, să nu piardă degeaba clipele care zburau, dar, pe măsură ce timpul trecea, se făstîcea și mai rău, iar mîinile lui mari, care țineau cu grijă degetele mici, reci, ale Musiei, începură chiar să tremure ușor.

Împinși amîndoi de dărnicia tinereții, și-ar fi dat fără șovăire cîte un an din viață pentru fiecare minut în plus care ar fi întîrziat clipa despărțirii. Nici chiar atunci cînd orizontul pîlpîi brusc spre apus de răbufnirile unor fulgere roșii, amenințătoare, iar bubuitul surd al artileriei ajunse pînă la aerodrom, ei nu se treziră și nu observară forfota din jur.

— Tovarășe Jeleznov, te cheamă comandantul! strigă Tolea, apropiindu-se în fugă. Gîfîia și vorbea cu glas sugrumat.

Abia atunci îngrijorarea ce-i cuprinsese pe toți ajunse și la ei. Acest tunet îndepărtat, aceste fulgere amenințătoare... Detașamentele de represalii înaintau asupra bazei centrale! Gîndul acesta îi trezi pe loc. O clipă mai tîrziu, amîndoi alergau peste cîmp, spre rug.

Rudakov era în șa. La lumina focului și calul, și călărețul păreau turnați în bronz. Un partizan în vîrstă, fost colhoznic, care era grăjdar și îi ajuta pe partizani să încalece, ținea de frîu un alt cal, gata înșeuat.

— Pe unde umbli, Volkova? Nu vezi ce se petrece aici? Pot să atace dintr-o clipă în alta aerodromul. Ar fi periculos să lăsăm să aterizeze cel de al doilea avion. Interziceți-i coborîrea printr-o rachetă roșie. Dumneata rămîi aici, superioară la răniți. Ajutorul dumitale va fi băiatul acela... Cum îi zice? Maică-măiculiță... Îngropați sacul, curățați automatele și cartușele primite și pregătiți-le pentru distribuire. Toți acei care pot purta arme vor trece la apărarea aerodromului. Așteptați ordinul. Jeleznov, încălecarea și după mine!

Rudakov dădu pinteni calului și dispăru în întuneric. Nikolai porni în galop după el, călare pe un murg de captură.

Bubuitul surd al artileriei se auzea acum mai aproape. Lîngă rug, oamenii spăngeau lăzile. În ele erau automate sovietice noi-nouțe, acoperite cu un strat de unsoare și înfășurate în hîrtie îmbibată de grăsime, care treziră admirația tuturor. Încărcătoarele grele, încărcate cu grijă chiar pe Pămîntul cel Mare erau ambalate separat.

Tolea, băiat deștept și cu experiență în chestiuni militare, o ajută pe Musia să posteze pîndele întărite pe căile de acces spre aerodrom. Fata aduse două automate și le dădu lui Ciornîi și Baharev care rămaseseră să plece cu cel de al doilea transport. Apucîndu-și arma, Ciornîi prinse curaj, șterse cu grijă resturile de unsoare cu mîneca, făcu să țăcăne închizătorul.

Ochii lui se aprinseră.

— Ei, surioară, nu vrea soarta să zburăm noi doi, și pace! Dar nu fii supărată, poate că-i mai bine așa! Hai să ne jucăm cu jucăriile astea — și își mîngîie drăgăstos automatul.

Pricepu numaidecît cum se încărca această armă sovietică nouă, nemaivăzută în detașament; îi prinse încărcătorul cu o țăcănitură.

— E lucru fain! În ăsta încap vreo șaptezeci de cartușe. Mitralieră, nu altceva.

Musia se așeză lîngă Ciornîi. Alături de el se simțea mai liniștită.

— Păcat, Mirko, că n-ai plecat cu cel dintîi avion. Acum ai fi pe Pămîntul cel Mare, la ai noștri.

— Fără dumneata, surioară, as fi ca un mecanic de locomotivă fără linie liberă, rosti Ciornîi, mai în glumă, mai în serios.

Musia se simți iar stingherită. Ochii lui negri scîlciau aproape de tot. În lumina focului ce murea i se vedea limpede fața trasă, nările subțiri, tremurătoare.

— S-a lăsat umezeală. Lasă-mă să te învelesc. Nu te dor rănile?

— Ei, rănile! spuse partizanul și, întorcîndu-se brusc, începu să privească fulgerele exploziilor care izbucneau în depărtare.

Fata se uită în aceeași direcție și se gîndi la Nikolai, care de bună seamă se afla acolo, pe linia de apă-

rare, în plină bătălie și, desigur, în punctul cel mai primejdios. Și-și aminti deodată cuvintele comandantului: „Aerul e bun, natura minunată, mergem la vînătoare, culegem ciuperci...“

— Ce s-o fi întîmplat oare acolo? șopti ea, cu inima strînsă.

— Fascistul atacă și atîta tot, răspunse rănitul. A pus toate forțele la bătaie.

— Dar ei, ai noștri, sărmanii, ce-or fi făcînd?

— Sărmanii... Sărmanii sîntem noi că zăcem într-o clipă ca asta, ca niște butuci... Hei, Maşa, de-aș avea numai picioare sănătoase, ce mai țigănească le-aș zice eu din balalaica asta!... Și Ciornîi trase o fluierătură și scutură voinicește automatul.

— Vai, Mirko, ia uită-te puțin: asta ce-o mai fi?

Salvele de artilerie, răbufnirile exploziilor se stinseră și deodată crestele întunecate ale pădurii se profilară limpede pe toată întinderea zării. La început niște luciri sîngerii cuprinseră jumătate de cer, apoi începură să se lățească, să crească și în sfîrșit se înălțară pînă la stele: pădurea ardea.

Îngrijorați de acest incendiu pe care nu și-l puteau explica, partizanii nici nu auziră cînd avionul trecu deasupra lor. Îl observară abia atunci cînd descrise a doua curbă și zbură iar, uruind jos de tot, deasupra capetelor lor.Pistolul aruncător de rachete pocni înăbușit. O steluță roșie se repezi în sus, în întuneric, se sparse și începu să se lase încet în jos, ca o stea căzătoare.

Musia asculta cu un sentiment de bucurie amestecat cu frică cum uruitul avionului pierea încet în depărtare. Soarele răsărea. Lumina gingașă a zorilor stingea treptat văpaia, în schimb vîntul puternic stîrnit dinspre miazăzi aducea acum pînă la aerodrom mirosul amar de pădure arsă.

Își îngropă sacul sub pinul cu ramuri crețe, sub care stătuse împreună cu Nikolai aproape toată noaptea. Presără deasupra cetină, o bătători cu picioarele, apoi se-ntoarse la răniți. Amîndoi erau gata de luptă și stăteau culcați lîngă un pin tinerel, cu automatele și cu discurile de rezervă alături.

Urmăreau răsfrîngerile incendiilor care în lumina dimineții își pierdeau încet, încet culorile lor sinistre și vorbeau între ei cu glas scăzut.

— Vor să ne scoată din pădure... Fiindcă n-au putut să ne biruie, vor să ne gonească prin foc, ca pe niște șoareci, spuse Ciornîi.

Bătrînul Baharev cu părul ud, cu fața încinsă de febră, aiura privind cu ochi sălbatici fumul cenușiu din zare:

— Ce-i asta? Ce-i asta? șoptea el cu buzele umflate, crăpate. Și deodată își duse automatul la ochi și vru să tragă. Dar Ciornîi îi smulse la timp arma din mîini.

— Stai cuminte, ostașule! îi spuse el, învelindu-l cu grijă.

— Dar ce se întîmplă acolo? șopti fata, cu ochii la norul imens de fum care se ridica treptat, întunecînd soarele tînăr, rumen, al dimineții.

26

Nikolai rămăsese în urma lui Rudakov. Cînd ajunse în pădure, la bordeiele taberei leoarcă de sudoare, și cu calul alb de spume, canonada artileriei se potolise.

Zorile abia mijeau. Cu toate că ceața era încă deasă, iar copacii se zăreau nelămurit, ca printr-o apă tulbure partizanul își dădu îndată seama că tunurile dușmane nu bătuseră la nimereală; tirul lor fusese îndreptat chiar asupra taberei.

Ici, colo, drumul era barat de pini doborîți. La picioarele calului se căscau mereu gropi de nisip proaspete, cu marginile întunecate, care încă n-apucaseră să se surpe. Un iz grețos, ca de pieptene ars plutea în aer.

Fără să bage în seamă îndemnurile călărețului său, calul mergea încet și cu băgare de seamă. Deodată

sări în lături cu un sforăit. Un cadavru zăcea în marginea drumului — trebuie să fi fost o santinelă.

Tabăra era pustie. Partizanii se băteau pesemne pe fortificații, acolo de unde venea răpăitul des al mitralierelor și pocnetul îndîrjit al focurilor de pușcă. Calul lui Rudakov păștea lîngă bordeiul comandantului, tîrîndu-și dîrlogii. Aghiotantul nu se afla în tindă. Nikolai întrebă :

— E voie? și neprimind răspuns intră.

Înăuntru toate erau răvășite, mutate de la locul lor ; la intrare se vedeau mai multe baloturi. Lîngă masă, aplecați asupra hărții, stăteau Rudakov, Karpov și încă doi dintre comandanți. Rudakov spunea nume de sate din împrejurimi, iar Karpov, privind harta, îi răspundea necăjit : „ocupat... ocupat... ocupat..." Comandantul rămînea o clipă pe gînduri, își ciupea peria arămie a mustății, apoi se pleca iar asupra hărții. Într-un ungher dormea Julocika învelită cu haina de piele îmblănită a comandantului, răsuflînd liniștit în somnul ei adînc.

Nikolai nici n-avu timp să-și raporteze sosirea : tropăind zgomotos, doi partizani dădură buzna în bordei, fără căciuli, negri și pîrliți de foc. Aveau hainele arse și găurite în mai multe locuri.

— Focul ! Vine focul ! strigă cu glas răgușit unul, proptindu-se cu o mînă de perete.

— Ardem ! strigă și celălalt gîfîind. Ne împresoară focul !

Rudakov își desprinse privirea de pe hartă. Ridică ochii reci, obosiți asupra noilor-sosiți și deodată se răsti la ei cu o voce cumplită :

— Unde vă treziți ? Raportați regulamentar !

Partizanii tresăriră ca sub o lovitură. Primul se depărtă încet de perete, pe urmă își lăsă mîinile tremurătoare la vipușca pantalonilor.

— Arde totul în jur, arde totul ! rosti el, ca în somn.

— Drepți ! Raportează ca lumea !

Revenindu-și de-a binelea, partizanul luă poziția reglementară și explică cu glas surd și tremurător, că un nou pericol amenință tabăra. Posturile înaintate, așezate la pîndă pe pozițiile exterioare, reușiseră să re-

ziste în locașurile de tragere pînă ce încetase tirul artileriei ; nu avuseseră pierderi prea mari. Dar în clipa în care se pregăteau să respingă atacul, observaseră că în jurul lor se aprindeau, în mai multe locuri odată, focuri ciudate, roșiatice. Pămîntul răscolit de proiectile lua foc într-un chip ciudat, inexplicabil. După aceea, pinii tineri se aprinseseră și ei, trosnind și pîrîind ; aţîţat de vîntul puternic, incendiul începuse să crească, iar acum înainta ca un val de foc asupra taberei.

Rudakov îl îmbrînci pe partizan la o parte și din două salturi fu afară din bordei. Ceața rece, precedînd ivirea zorilor, mai stăruia prin pădure, dar bătea într-un roșu închis, însîngerat. Văpaia atîrna sinistră deasupra creștetelor pinilor.

— Așadar asta era, rosti comandantul încet și foarte calm, ca și cum ar fi soluționat în gînd o problemă grea. Astea vă erau bilele! Stătu o clipă pe gînduri, frecîndu-și cu degetele mustața aspră, apoi strigă : harta !

Îngroziți de puterea armei noi, necunoscute, pe care dușmanul o folosea, partizanii începură să se adune din toate părțile, ca furnicile. Negri, pîrliți de foc, cu hainele fumegînde, ștergîndu-și chipurile arse cu cîrpe ude, forfoteau de colo-colo, strigînd, întrebîndu-se despre tovarășii căzuți în flăcări, scoțîndu-și din bordeie sacii cu lucruri, lădițele de zinc cu cartușe...

O mulțime zgomotoasă se grămădea spre bordeiul comandantului. Uitîndu-se pieziș la ei cum se apropiau, Rudakov, cu o vizibilă încetineală, începu să-și aprindă țigara. O frămînta îndelung între degete, suflă în țigaret, pînă cînd primii partizani care strigau și își agitau puștile ajunseră în dreptul lui.

Cînd îl înconjurară, își vîrî țigara în gură și-și băgă mîna în buzunar, după chibrituri. În mijlocul mulțimii alarmate, sgomotoase, el semăna cu o piatră ce stă neclintită în calea unui torent năvalnic.

— Ardem, arde în jurul nostru !

Rudakov îl auzi pe unul bombănind cu ciudă :

— Lui îi arde de fumat !... Halal ! Cu unul ca ăsta poți să mori cu zile !

Comandantul își aţinti liniştit privirea asupra oamenilor îmbulziţi în jurul lui. Sub tăişul ochilor săi reci, plini de hotărîre, ochii celorlalţi se plecară. Erau toţi de curînd intraţi în detaşament: colhoznici fugiţi de prin satele ocupate, sau alţii ieşiţi din încercuire şi care avuseseră de umblat mult prin păduri, prizonieri fugiţi de sub escortă... Ştiau cu toţii să lupte — ba chiar luptaseră vitejeşte împotriva inamicului, dar arma nouă, necunoscută, folosită de duşman, focul acela îngrozitor ce înainta ca un zid asupra taberei, îi înspăimîntase. „Ce să le spun? Cum să-i liniştesc pe oamenii aceştia neoţeliţi în lupte de partizani, care mai poartă în ei frica de neamţ?“ se întreba Rudakov, fumîndu-şi ţigara cu un aer aparent liniştit şi chiar mulţumit.

Din păcate, nu se zărea în mulţime niciunul dintre feroviarii pe care comandantul îi cunoştea ca pe sine însuşi.

— Tovarăşe comandant, ai timp să fumezi şi mai tîrziu. Deocamdată hai, scoate-ne din foc!

— Ce-i pasă lui! El oricum scapă! Poftim, are şi cal de rezervă...

Mulţimea începu să se frămînte şi să vuiască. Nikolai, Karpov, aghiotantul se strînseră în jurul comandantului, dar această mişcare a lor avu efectul benzinei turnate peste foc.

— Îl apăraţi? Da' pe noi cine ne apără de incendiu?

O mînă îl apucă pe Rudakov de umăr. Acesta întoarse capul mirat, privi mîna ce se înfipsese în umăr, apoi îşi ridică ochii spre soldatul slăbuţ, neras, cu manta ruptă, fără gaică, cu boneta fără stea şi fără panglică de partizan, trasă pînă peste urechi, şi-l întrebă, nu prea tare, dar în aşa fel, încît fu auzit chiar de cei din spate care făceau gălăgie:

— De ce urli?

Soldatul îşi trase mîna îndărăt şi, încercînd să se amestece în mulţime, bolborosi încurcat:

— Dar de ce să tac? Ce, nu vedeţi singur că ardem?

Toată pădurea era plină de fum.

— Ce să văd? ridică Rudakov glasul.

— E chior, nu vede.

— Ne-au dat foc fasciștii din toate părțile! O să ardem ca șoarecii! începură să strige cei din jur.

— Dar la voi, la țară, cînd ia o casă foc, oamenii ce fac? întrebă comandantul, apropiindu-se de soldatul cel pirpiriu. Se iau cu mîinile de cap, urlă, înjură? Cum trebuie să se poarte un colhoznic în timpul incendiului? Hai, vorbește!

Siguranța rece a comandantului începea să-și facă efectul asupra mulțimii. Glasurile răsunau ceva mai potolite, mai chibzuite.

— Luați armele și aliniați-vă lîngă semnal! Acei care au venit de acolo cu mîinile goale, se vor duce înapoi, în foc, după arme! comandă Rudakov. Comuniștii și comsomoliștii rămîn pe loc! Ceilalți, la locul vostru! Executarea!

Cei rămași erau vreo cincisprezece la număr. Comuniștii, comsomoliștii și, de fapt, tot grosul detașamentului continuau să se bată pe întărituri, în pădurea cuprinsă de flăcări. Cei de față primiră ordine de la Rudakov: unii, să-l ajute pe Karpov să mineze depozitul bazei și bordeiele; alții, sub conducerea aghiotantului, fură trimiși să ridice oamenii de la fortificații și să-i scoată în ordine din foc spre centrul taberei; restul, în frunte cu Nikolai, primiră ordinul de a conduce încărcarea muniției și a răniților în căruțe și pe cai.

Curînd după aceea începură să sosească oameni de la fortificații. Cu armele în mîini, cu hainele pline de funingine, găurite de arsuri, cu chipurile înegrite ca de miner, alergau la izvor, cădeau în genunchi și sorbeau apa îndelung, zgomotos. Cei mai mulți erau muncitori feroviari, dar erau toți atît de negri încît Nikolai nu-i recunoștea decît după glas. Fură aduși mai mulți răniți. Un partizan aduse în cîrcă un om cu arsuri grave.

— Culcați-l binișor; are arsuri grave. Trăgea dintr-un adăpost incendiat. Nu voia să iasă. Abia l-am scos, spuse partizanul, lăsîndu-și cu grijă tovarășul pe paie.

Omul zăcea în nesimțire, gemea, se zvîrcolea și

striga în delir vorbe străine, de neînțeles. Aplecîndu-se asupra lui, Nikolai îl recunoscu pe Kuntz, neamțul antifascist pe care mai avusese ocazia să-l vadă la spital, la Musia. Îl culcă pe Kuntz într-o căruță.

Tabăra fu evacuată în chip organizat. După ce coada coloanei trecu de linia posturilor exterioare, iar partizanii care le ocupau se contopiră cu torentul comun, în spatele lor, în adîncul pădurii, răsunară explozii — una, două, trei... Aerul vibra la fiecare bubuitură. Apoi se auzi o explozie ce făcu pămîntul să se cutremure; un suflu puternic trecu vijelios printre crestetele pinilor, rupînd ramurile mai mici și scuturînd cetina.

Puțin după aceea, Vlas Karpov, săltînd greoi pe calul aghiotantului, ca un călăreț nepriceput ce era, ajunse din urmă coloana. Avea obrajii scofîlciți, era încruntat, iar ochii săi căzuți în orbite exprimau o durere nespusă.

— Prin urmare nu mai este tabără? îl întrebă un partizan în vîrstă, apucîndu-i scara.

— S-a isprăvit cu ea! răspunse Karpov, fără să-l privească, și-și trecu limba peste buzele crăpate.

— Am auzit pînă aici. Ai muncit bine!

— Dacă ai auzit, atunci de ce mai întrebi?

În lunile din urmă, Julocika se obișnuise cu orice: tot timpul cît durase canonada artileriei, ea dormise învelită în șuba caldă a comandantului. Nikolai, căruia Karpov, plecînd să pregătească exploziile, i-o dăduse în grijă, o ducea în brațe, somnoroasă. Fetița se trezi, se miră de lumina roșie pe al cărei fond pinii păreau dănțuiau, își mișcă buzele și, sprijinindu-și cu încredere căpșorul de pieptul partizanului, adormi iar. În cele din urmă, începu să răsufle greu și simțind aerul înecăcios, fetița i se plînse lui „nenea Nikolai" că „Julocika simte amar în gură". Trezindu-se de-a binelea din somn, se interesă încotro se ducea toată lumea și voi să-și reia poziția preferată din timpul marșurilor: cocoțată pe umerii vechiului ei prieten. Așa stătea comod, vedea totul în jur, toată lumea era

a ei. Acum se întorcea mereu, ca să vadă coloana ce se strecura printre copaci învăluită în fumul albăstrui. Fetiței i se părea că zbura cu avionul deasupra norilor. Se înveseli, începu chiar să cînte. Iar cînd se ivi din urmă tatăl ei călare pe un cal adevărat, Julocika nu-și mai stăpîni bucuria. Hotărî pe loc că ea nu zbura, ci mergea călare, și săltînd pe umerii partizanului începu să-l îndemne :

— Hii, căluțule, mai iute !

Fu foarte necăjită văzînd că tatăl ei descalecă și îi ia altcineva calul, dar îndată ce Karpov veni spre ea, se agăță de el cu toată puterea mînuțelor ei și nu se lăsă pînă nu se cățără și pe umerii lui. Ocupîndu-și iar poziția preferată, se uita cu mîndrie în jur, la toți unchii aceia care, cine știe de ce, azi nu-i zîmbeau, nu-i spuneau nimic și nici n-o băgau în seamă. Erau oare supărați pe ea ? Nu-i nimic ! Ce-i păsa ei ! Doar mergea călare, pe umerii tăticului, care nu se mai grăbea, nu mai fugea spunîndu-i că n-are timp. Strîngîndu-l tare de gît, fetița se apleca din cînd în cînd la urechea lui păroasă :

— Tăticule, unde se duce Julocika ? Auzi, tăticule ?

Nu era o întrebare, ci, pur și simplu, fetița voia să înceapă cu el o discuție așa cum se discută la drum. Dar tatăl oftă fără să-i răspundă.

— Tăticule, Julocika vrea să știe unde o să locuiască ! Unde-i pătucul Julocikăi ?

Fetița îl trăgea insistent de cap, îl scutura și se mira simțind sub mînuțele ei, pe obrazul aspru, ceva ud și cald. Își linse degetele — erau sărate. Păstrîndu-și cu dibăcie echilibrul, Julocika se aplecă într-o parte, ca să se uite la fața tăticului. Cu o mișcare bruscă, Karpov întoarse capul.

— Hai, tăticule, spune-mi ! insista micuța, ținîndu-și supărată buzele. Auzi : Julocika te întreabă unde o să locuim. N-o auzi pe Julocika ?

În cele din urmă, partizanul răspunse cu o voce atît de stinsă, încît fetiței îi păru necunoscută.

— Uite, fetița tatei, sub acest acoperiș. Arătă cerul trandafiriu, care se întindea nesfîrșit deasupra stra-

tului albăstrui de fum ce se aşternea pe pămînt. E un acoperiş înalt, puişorule. Sub el este loc pentru toată lumea. Şi e rezistent, nici un fascist nu-i în stare să-l dărîme, nici să-i dea foc.

27

Alarma stîrnită în zori de partizanii noi veniţi în detaşament luă sfîrşit îndată după sosirea cadrelor de bază ale detaşamentului, rechemate de Rudakov de pe fortificaţii, unde continuau cu îndîrjire lupta. Oamenii aceştia care dovedeau acelaşi calm de nezdruncinat, specific feroviarilor, pînă şi în războiul de partizani, complicat, plin de neprevăzut, cerînd capacitate de orientare, prezenţă de spirit, punctualitate şi simţ de organizare, readuseră liniştea prin simpla lor apariţie. Rîul, care la un moment dat începuse să se zbuciume, ameninţînd să spargă stăvilarul, reintră în matca lui.

Vîntul se înteţea din oră în oră, aţîţînd mereu incendiul; totuşi, Rudakov izbuti să-şi scoată detaşamentul din pădurea cuprinsă de foc, în cea mai deplină ordine. Împinse înainte cercetarea, trimise pe flancuri siguranţe de luptă. Tineretul, înarmat cu tot armamentul automat din detaşament, sub conducerea lui Nikolai, fu aşezat în capul coloanei. Primi misiunea ca în cazul descoperirii ambuscadelor duşmane, să le atace din mers şi să croiască pentru detaşament drumul spre nord.

După ce se orientă în mijlocul pădurii în flăcări, comandantul îşi dădu seama că inelul de foc cu care, datorită secetei din ultimele săptămîni şi vîntului tăios, fasciştii izbutiseră să înconjoare tabăra partizanilor, prezenta o breşă ce dădea spre raionul aerodromului şi, mai departe, spre întinderile de necuprins ale mlaştinilor de turbă. Această regiune era însemnată pe hartă cu haşuri continue, de un cenuşiu

deschis, presărate ici și colo cu petele rare ale lacurilor albăstrii și cu vinișoarele albastre ale rîuleților. Era de neînțeles de ce, în cazul unei operațiuni de represalii atît de vaste și minuțios pregătite, statul major dușman lăsase deschisă această breșă. Fie că inamicul, care își pierduse mulți oameni în urma numeroaselor încercări de a lua prin asalt lagărul partizanilor, nu riscase să se aventureze pînă în mijlocul mlaștinii, acolo unde nu-și putea căra tunurile, aruncătoarele de mine și autoblindatele, fie că șeful expediției de represalii, grăbit să raporteze cît mai curînd comandamentului său suprem lichidarea partizanilor care paralizau circulația pe drumuri, le lăsase intenționat această ieșire în pustiul mlăștinos, fără păduri, temîndu-se de lupte prelungite, în cazul cînd ei ar fi trecut la apărare circulară... Amîndouă soluțiile erau cu putință. Mai curînd însă, trebuia bănuit că îndărătul acestei situații care fusese anume creată se ascundea o nouă șiretenie a dușmanului.

Oricum ar fi fost, altă ieșire nu exista. După ce luă măsuri împotriva unor eventuale atacuri prin suprindere, Rudakov își duse detașamentul în această breșă.

De îndată ce oamenii ieșiră în mlaștină, Nikolai ordonă avangărzii să se pregătească de luptă. Partizanii puseră focoasele la grenade, luară automatele în mîini și le traseră piedicile. Dar lupta n-avu loc. Pe la ceasurile zece, cînd soarele începea să încălzească simțitor spinările oamenilor, avangarda ajunse la terenul de aterizare. Din marginea lui, alergară în întîmpinarea lor, agitîndu-și automatele noi-nouțe, partizanii care petrecuseră noaptea acolo. Bineînțeles că înaintea tuturor alergau elevii școlii profesionale, printre care Tolea, prietenul lui Nikolai.

Cel dintîi popas îl făcură la aerodrom. Partizanii se lăsară încet jos și își puseră lucrurile pe pămînt, dar fără să lase armele din mîini. Nimeni nu se descălța, nu-și desfăcea obielele sau nu-și dezlega șireturile hainei vătuite, cu toate că începea să fie cald. Ședeau așa, privind posomoriți în direcția taberei părăsite unde, întunecînd soarele și legănîndu-se, se ridicau pînă la cer volburile mari, albăstrii, ale incen-

diului. Vîntul de miazăzi le așterneau pe pămînt în urma partizanilor. Focul părea că gonește, căutînd să-i ajungă pe fugari din urmă.

Comandantul ședea pe o buturugă și zgîria, îngîndurat, pămîntul cu o nuia de salcie. Era sigur că dușmanul, care folosise acest mijloc de luptă diabolic, n-avea să întîrzie să repete atacul, de îndată ce avea să-și dea seama că detașamentul se strecurase în afara cursei de foc. Era adevărat că pe hartă, spre nord, îndată după aerodrom, nu mai erau păduri, ci numai mlaștini, fără drumuri și fără localități. Dar pe o asemenea secetă, mlaștina putea să ia și ea foc. Pe vremea cînd Rudakov era încă mecanic de locomotivă, avusese destule prilejuri să observe din cabina locomotivei turbăriile arzînd ca o mare nesfîrșită de fum cenușiu înecăcios, tîrîndu-se pe pămînt, arzînd pînă și solul. Erau incendii fără foc, de lungă durată, îngrozitoare, pe care nimic nu le putea stinge afară de o ploaie torențială. Nu cumva în aceasta consta planul fasciștilor care lăsaseră o ieșire din inelul de foc? Cerul era de o seninătate amenințătoare. Barometrul din cortul comandantului prevăzuse „secetă". Da, trebuia să se urnească din loc, să pornească imediat, cît mai iute. Trebuia să se ascundă în mijlocul mlaștinilor, înainte ca cei de la unitățile de represalii să-și fi dat seama că în pădure nu mai rămăsese nimic, afară de bordeiele distruse.

Și iată că se ivi o altă complicație: șeful aprovizionării sosit în goană raportă, necăjit, că în ciuda străduințelor nu izbutise să încarce în căruțe o parte din munițiile primite de pe Pămîntul cel Mare.

— Ce-ați mai pus în trăsuri?

— Am aruncat jos tot ce era de prisos. Am supravegheat totul. Pînă și Anna Miheevna vrea să meargă pe jos.

— Puneți samare pe caii de șa!

— Tovarășe Rudakov, pe care cai? Sînt cinci, cu al dumitale. Cum au să ridice atîta greutate? Și minele? Sînt pe cinste! Șeful aprovizionării își ridică în sus degetul gros, mînjit cu unsoare de arme: Mi se rupe sufletul să părăsim o asemenea comoară!...

— Dar dumneata ce propui?

Șeful aprovizionării desfăcu larg brațele, fără să răspundă.

Rudakov șterse cu ciudă tot ce desenase cu nuiaua pe pămînt. Cît de mult le lipsiseră armele! Partizanii foloseau arme capturate în lupte, vechituri pe care le reparau... Foloseau mine de fabricație proprie și cîte acțiuni diversioniste, concepute cu îndrăzneală, nu dăduseră greș, numai din cauză că aceste mine nu explodau în momentul propice. Da, lipsa de arme și muniții le stînjenise neînchipuit de mult activitatea! Iar acum, cînd Pămîntul cel Mare se arătase atît de darnic, era oare cu putință să trebuiască să le arunce în drum?

— Comuniștii și comsomoliștii să vină la mine! comandă Rudakov aghiotantului.

Nu hotărîse încă ce avea să le spună. Pur și simplu, mînat de puterea vechii obișnuințe, se adresa în această clipă grea bolșevicilor.

Comuniștii și comsomoliștii se adunară la iuțeală, ca și cum s-ar fi așteptat la această invitație. Erau cu toții înarmați și purtau saci cu merinde. Rudakov le arătă lăzile încă nedesfăcute, cărora șeful aprovizionării, ajutat de elevii școlii profesionale, începea să le desfacă capacele. Sub hîrtia galbenă, ceruită, asemenea unor cutii cu bomboane scumpe, se aflau mine magnetice bine ambalate, pachete în formă de cărămizi — calupuri de trotil, cutii de cartușe pentru automate.

— Tot ce vedeți aici nu mai are loc în căruță și n-avem cu ce să le cărăm. Ce-i de făcut, tovarăși? întrebă Rudakov.

Partizanii tăceau. Fiecare avea arme, cartușe de rezervă, cîte o manta strînsă sul și cîte un sac de spate cu rufe și merinde și cu tot felul de lucrușoare personale, nimicuri dragi, atît de necesare în zbuciumata viață de campanie fără adăpost. Mulți dintre ei aveau buzunarele îndesate cu grenade, iar cei din grupul de distrugeri, oameni în vîrstă și buni gospodari, mai erau încărcați și cu exploziv, pe care îl purtau în saci.

Ştiau cu toţii că au de făcut un marş greu. Părăsind tabăra, căutaseră să ia cu ei cît mai multe. Rudakov îşi dădea seama că nu le putea pretinde să se încarce şi mai mult. Şeful aprovizionării se uita la partizani cu ochi rugători. Oamenii povesteau că acest bărbat gras, cu faţa rumenă, cu o barbă de toată frumuseţea, plînsese ca un copil cînd Karpov aşezase explozivul la temelia depozitului său, construit încă dinainte de evacuare. Bărbosul descălecă, puse cîteva lăzi pe calul său şi îşi umplu cu materiale de război pînă şi sacul de merinde. Era tot ce putea face.

— Ei, tovarăşi! mormăi el apoi, privind cu nădejde în jur.

— Aşadar, tovarăşi, le aruncăm în aer? întrebă încă o dată Rudakov.

Şeful aprovizionării se repezi spre lăzi, ca şi cum ar fi vrut să le ocrotească cu trupul său. Oamenii stăteau tăcuţi, îngînduraţi, frămîntîndu-se pe loc. Deodată, Kuzmici făcu un pas înainte. Îşi puse automatul jos, la picioare, îşi smulse de pe umeri raniţa „Sidor", din foaie de cort, o apucă de colţuri şi scuturâ pe iarbă tot ce se afla în ea.

— Ei, dacă-i bal, bal să fie! Şi, ca nu cumva să se răzgîndească, începu să zvîrle în lături, cu picioarele, rufe şi fel de fel de lucrişoare învelite în hîrtie. Nu-şi cruţă decît săculeţul gros cu mahorcă, pe care-l ridică şi-l vîrî grijuliu în buzunar.

— Sînt fată frumoasă, pe mine mă ia şi fără zestre, glumi el, făcînd cu ochiul său verzui, apoi îi întinse şefului aprovizionării sacul gol. Hai, „economie politică", pune-ţi bomboanele aici!

Deodată, toţi oamenii fură cuprinşi de un elan comun. Rîzînd şi glumind, începură să-şi golească sacii. Pe pămînt se adună curînd un morman de prosoape, oglinzi de buzunar, gamele, bocanci de rezervă, pături de molton făcute sul, scule de cizmărie şi chiar cărţi, atît de puţine în detaşament, încît erau uneori desfăcute în cîteva părţi, ca să le poată citi cît mai mulţi în acelaşi timp.

În locul tuturor acestor lucruri, şeful aprovizionării, gîfîind de emoţie, începu să îndese mine magnetice,

cutii cu cartușe, încărcătoare de rezervă, cutii de carton cu trotil.

Văzîndu-i pe comuniști și comsomoliști că se tot învîrt în jurul lăzilor abia sosite de pe Pămîntul cel Mare, ceilalți partizani se apropiară și ei. Înțelegînd cele ce se petreceau, după ce stătură puțin la îndoială, cuprinși și ei de avîntul tuturor, începură să-și golească sacii de merinde.

— Să nu vă pară rău, tovarăși! O să-l gonim pe fascist, o să se-ntoarcă Puterea Sovietică, și-o să avem de toate din belșug! strigă triumfător Kuzmici, săltîndu-și pe umăr povara. Iar dacă nu va mai fi Puterea Sovietică, atunci nu ne mai trebuie nimic, nici viața! Făcu cu ochiul către Rudakov: Ce zici, frumoasă propunere de raționalizare am făcut, hai? Kuzmici, cu toate că n-are decît un ochi, vede mai ager ca cei care îi au pe amîndoi.

Între timp Musia și Nikolai dezgropaseră sacul cu bijuterii; se apropiară de partizanii care trebăluiau în jurul lăzilor. Rochia imprimată, cea păstrată cu atîta grijă, și pantofii de lac zburară în maldărul comun. Din tot avutul ei personal, Musia nu păstră decît un pieptănaș — amintire de la grijuliul Mitrofan Ilici.

— Vedeți? N-a mai rămas nimic! se bucura gălăgios Kuzmici. Cît despre fleacurile astea, las' să se pricopsească cu ele fasciștii scormonitori de vechituri. Cînd o să ajungă aici o să se creadă-n rai. Ai de toate la picioare. N-ai decît să întinzi mîna și să iei.

Rudakov asculta distrat pălăvrăgeala bătrînului și zîmbea. Da, îi așteptau încercări serioase, poate chiar groaznice. Totuși, orice ar face fasciștii, chiar dacă ar incendia mlaștina și totul în jurul lor, asemenea oameni vor rămîne neclintiți, ei nu sînt sortiți pieirii, trebuie să răzbească, să iasă la liman, să biruie...

...O jumătate de ceas mai tîrziu, detașamentul porni mai departe, spre miazănoapte. Pe locul unde poposiseră nu rămaseră decît scîndurile de la lăzi, hîrtia de împachetat îmbibată cu unsoare și printre tufe mormanul de obiecte personale ale partizanilor. Fumul amar învăluia totul în jur. Soarele se înecа în

nori deşi, cafenii. Un amurg înecăcios stăruia deasupra mlaştinii.

Păşind în avangarda coloanei, tuşind, ştergîndu-şi mereu ochii ce-i lăcrămau, Rudakov binecuvînta acest fum care acoperea retragerea detaşamentului. Două cuvinte, asemenea tic-tac-ului unui ceasornic, băteau mereu în creierul său: „mai repede, mai repede, mai repede!"

28

Musia avea şi aşa o povară serioasă: sacul cu bijuterii cîntărea destul de mult. Totuşi, văzînd că pînă şi bătrîna Anna Miheevna îşi pusese ochelarii şi începuse să-şi încarce geamantanul cu cutii de cartuşe, fata, fără să mai stea pe gînduri, aruncase jos micul ei avut personal şi luase în loc, peste bijuterii, două cutii nu prea mari, dar foarte grele. Acum abia mergea, ţinîndu-se cu o mînă de marginea furgonului sanitar, aplecată sub această povară, peste puterile ei.

Sîngele îi zvîcnea în tîmple. Urechile îi vîjîiau, de parcă cineva i-ar fi lipit de fiecare din ele cîte o scoică mare. Picioarele slăbite i se îndoiau şi îi venea din ce în ce mai greu să şi le smulgă de pe pămînt. Anna Miheevna îi propunea din cînd în cînd să se suie în căruţă sau să-şi pună sacul acolo, însă Musia clătina din cap.

Dar nici ceilalţi n-aveau poveri mai uşoare, şi Musia era hotărîtă mai curînd să cadă pe muşchiul acela veşted, bătătorit, decît să scape de povara ce-şi luase de bunăvoie punînd-o pe furiş în căruţă. Numai gîndul acesta o făcea să se revolte.

Soarele, ascuns de fum, usca fără milă pămîntul. Capul coloanei stîrnea un praf atît de des, încît nu se vedea nici la doi paşi. Vîntul de miazăzi începuse să sufle cu putere din spatele drumeţilor, amestecînd praful cu fumul. Aerul devenea din ce în ce mai înecăcios, iar cei din capul coloanei, printre care, după spu-

sele unora, se afla și Rudakov, grăbeau mereu pasul.

Uneori, Musia simțea că e pe punctul de a-și pierde cunoștința. Era cel mai îngrozitor lucru cu putință. Bineînțeles că n-avea să fie călcată în picioare și că povara ei avea să fie purtată mai departe. Dar în cazul acesta, ea, care e comsomolistă, cum avea să mai privească în ochii tovarășilor ? Nu și nu ! Ea nu putea nici să rămînă în urmă, nici să cadă jos. Ca să-și alunge slăbiciunea și să-și uite de durerea tăioasă din șale și din genunchi, Musia încerca să fredoneze cîte ceva. Dar acum sistemul acesta, verificat cu prilejul marșurilor făcute cu Mitrofan Ilici, se dovedea ineficace. Cercuri negre începeau să i se rotească în fața ochilor, un val de greață i se urca în gît, iar pămîntul îi fugea parcă de sub picioare. Își mușca puternic buzele și durerea îi mai gonea parcă starea de leșin.

În față, legănîndu-se ca o barcă pe valuri, cel din urmă furgon sanitar plutea în nori de praf. În el, agățîndu-se cu mîinile de marginile de lemn, zăcea Baharev, partizanul cel bătrîn, Mirko Ciornîi și Kuntz, care la cererea lui Ciornîi fusese culcat alături. Se vedea că fiecare zguduitură le pricinuia dureri mari, fiindcă neamțul, care zăcea în nesimțire, scrîșnea din dinți și gemea încetișor. Pesemne, pentru a nu-i auzi gemetele și pentru a-și ascunde suferințele proprii, partizanii îngînau incontinuu printre dinți un cîntec vechi, cu refren ciudat : „veselă convorbire".

„Să creadă tatăl nu voia
Că și fecioru-său iubea"...

începea încetișor Ciornîi. Și Musia simțea că ochii lui, înfundați în orbite, o urmăresc neîncetat. Ultimele cuvinte din strofă le cînta tărăgănat, iar Baharev, chinuit de boală și încins de fierbințeală, îl susținea cu glas încet și răgușit :

„Că și fecioru-său iubea !"...

În norii înecăcioși de fum amestecat cu colb, răsuna refrenul :

„Veselă convorbire"...

Pe urmă, cele două glasuri continuau trist, cînd împreună, cînd luîndu-se la întrecere:

„Şi-atunci flăcăul a luat
O sabie, şi-n piept şi-a dat.
E-eh, veselă convorbire..."

Cîntecul acesta, îngînat alene, o melodie mai curînd poznaşă decît tristă, se stingea în aerul des, înăbuşitor, şi se năştea îndată iar.

Fata asculta cupletele ce se repetau mereu, făcîndu-se că nu observă privirile lui Ciornîi. Se gîndea la oamenii aceştia care ştiau să lupte cu atîta eroism şi să rabde cu atîta bărbăţie suferinţele. Se gîndea şi îi era ruşine că, împotriva voinţei, acelaşi gînd viclean îşi făcea iar şi iar loc în capul ei: ce-ar fi să-şi pună sacul în căruţă?

„Nu, nu-l pun! îşi spunea ea, alungînd tentaţia ca pe un ţînţar care nu te lasă în pace. Nu-l pun pentru nimic în lume. Va fi o mică încercare pentru mine, dacă sînt o adevărată partizană, dacă merit să port numele acesta!"

Picioarele i se lipeau de pămînt ca atrase de un magnet. Trebuia să facă o sforţare ca să le desprindă şi să le mişte. Umerii şi şalele o dureau îngrozitor. Îi era din ce în ce mai des greaţă şi din ce în ce mai multe rotocoale de toate culorile îi jucau înaintea ochilor.

Se agăţă şi mai tare de marginea ambulanţei şi-şi porunci în gînd: „Înainte, înainte, să nu cad". În clipa aceea, se produse o minune: sacul de la spate îşi pierdu deodată greutatea. Ce se întîmplase? Cercurile multicolore i se şterseră din faţa ochilor. Furgonul, crupa calului, cu un strat des de colb pe ea, figurile partizanilor ce se zăreau nelămurit prin norul cafeniu de praf — toate îşi recăpătară aspectul normal.

Musia întoarse capul: puţin în urmă mergea Nikolai, căutînd să-şi potrivească pasul după paşii ei mărunţi. Chipul său, părul, totul era acoperit cu un strat cafeniu. Numai ochii, de un albastru minunat, luceau senini, iar dinţii albi şi drepţi, aşezaţi pe două şiruri regulate, i se zăreau printre buzele întredeschise, cră-

pate. Purta pe umăr două lăzi dintre cele sosite de pe Pămîntul cel Mare. Nu erau mari însă cu siguranţă foarte grele, deoarece frînghia intrase atît de adînc în vestonul împăturit, încît părea că-l tăiase în două. N-avea pe el decît flanela, udă de sudoare, care i se lipise de pieptul puternic, scoţîndu-i în relief fiecare muşchi. Sudoarea i se scurgea în şiroaie pe faţă, lăsînd dîre şerpuitoare.

Fără să spună o vorbă, Nikolai vru să ia sacul de pe umerii fetei. Fata clătină din cap şi-i dădu mîna la o parte.

„Dragul de el cît e de bun! se gîndi ea. Cară singur cît trei şi tot mai vrea să ajute". N-avu putere să vorbească dar nu-i lăsă mîna, mîna lui fierbinte, şi această atingere spunea mai mult decît orice cuvînt.

Undeva sus, în cer, bîzîia un avion. Nu era cu putinţă să-l vezi din cauza fumului şi a prafului, dar partizanii ghiciră „după voce" că deasupra lor, foarte sus, se învîrtea acelaşi avion duşman de cercetare, cu două carlingi, care era poreclit pe front „spaima văzduhului" sau „ramă", iar în ţinuturile partizanilor „ochelari" sau „fritz cu hulube". Uneori rămînea parcă nemişcat în aer şi bîzîia chiar deasupra capului, plictisitor ca un ţînţar. De obicei, lumea se cam temea de asemenea avioane. Aveau urîtul obicei să se distreze în timpul cercetărilor, aruncînd bombe mici asupra aglomeraţiilor de oameni. Dar acum nimeni nu-i dădea nici o atenţie.

Abia tîrîndu-şi picioarele, poticnindu-se, căzînd şi ridicîndu-se iar, oamenii mergeau, mergeau înainte, însemnîndu-şi fericiţi în gînd, ca pe o mică biruinţă, fiecare pas.

Mergînd alături de Musia şi susţinîndu-i pe furiş sacul, Nikolai se gîndea la cele ce se petreceau. Dacă un „fritz cu hulube" bîzîia deasupra capetelor lor şi dacă în toiul ofensivei, despre care postul de radio Berlin nu mai încetase să latre în ultimele zile, inamicul era silit să arunce împotriva lor, a unui pumn de oameni sovietici acţionînd departe, în spatele frontului, trupe şi chiar artilerie, asta însemna că misiunea partizanilor era îndeplinită: deşi în retragere, ei

reușeau să atragă asupra lor, să rupă de la front o parte din forțele dușmane, oricît de puțin însemnată ar fi fost ea. Și cu toate că baza le fusese aruncată în aer, cu toate că erau siliți să se tîrască orbește prin aceste mlaștini secate, așteptîndu-se la noi încercări și nenorociri, partizanii își continuau lupta neclintiți.

— Nu-s puțini cei ca noi! rosti pe neașteptate Nikolai.

Musia îl privi mirată și, dîndu-și seama că băiatul se gîndea la același lucru ca și ea, îi strînse ușor mîna.

— Musia, știu că e urît, dar nu-mi pot birui bucuria egoistă pe care o simt că n-ai plecat cu avionul, că ești aici, alături, că sîntem împreună!

Fata își trecu limba peste buzele uscate, prăfuite, și zîmbi.

— Știi la ce mă gîndeam acum? șopti ea. Ce-ar fi dacă deodată s-ar ivi aici, în mijlocul mlaștinii, o gheretă cu răcoritoare, așa cum se găsea la noi în oraș, în piața din fața sediului băncii, iar în gheretă, să fie sute de sticluțe verzi, în care să vezi ridicîndu-se în sus, de la fund, băsicuțe mici și transparente? Ah, ce plăcere! Mi-amintesc ce mai alergam noi la gheretă în clipele de răgaz să ne răcorim...

Fără o vorbă, Nikolai îi strînse mîna și dispăru în perdeaua de praf. Musia se apucă din nou de marginea furgonului sanitar.

Răniții își îngînau mai departe melodia cunoscută, care acum răsuna trist. Cercurile de foc multicolore se iviră din nou înaintea ochilor fetei. Se clătină și se agăță cu ambele mîini de furgon. „Numai de n-aș cădea! Atunci n-o să mai am puteri să mă ridic!" Prinzînd măsura cîntecului, trase ceva mai mult aer în piept și, silindu-se să-și gonească amețeala, începu încetișor:

„Să creadă tatăl nu voia
Că și fecioru-său iubea"...

Ultima notă o cîntă puțin mai tărăgănat, și glasul ei stărui un timp prin norul de praf.

Ciornîi se ridică în capul oaselor. Îi zîmbi, începu s-o acompanieze și amîndoi sfîrșiră într-un glas:

„Veselă convorbire"...

Anna Miheevna, care moțăia printre boccele, se trezi din somn și se uită cu mirare la rănit.

— Hai, surioară, măcar un cîntec să cîntăm împreună! începu Ciornîi.

Dar Musia cînta acum cel de al doilea cuplet.

Baharev se ridică puțin și, sprijinindu-se într-un cot, îngînă și el melodia cu glas răgușit, furat de vocea caldă a fetei.

Neamțul încetă să geamă și-și privi tovarășii cu uimire, cu spaimă chiar. Se silea pesemne să ghicească dacă cei care cîntau erau într-adevăr tovarășii lui de suferință din furgon și fata încovoiată sub povară, sau dacă nu cumva toate acestea erau o scornea lă a minții lui muncite de fierbințeală.

Intonînd cel de al treilea cuplet, Musia își dădu seama că acum o acompaniau nu numai cei din furgon, ci începuse să cînte alături de ea întreaga coloană.

Da, toată coloana o acompania. Crescînd în putere, amplificîndu-se, cîntecul plutea mai departe, din ce în ce mai departe în pîcla deasă. Asemenea unui magnet care atrăgea la el pilitura de fier, el aduna oamenii spre locul în care răsuna vocea cîntăreței. Coloana se făcu mai deasă. Cei de la coadă veneau mai aproape. Un grup tot mai mare ce se zărea nedeslușit în pîclă se îngrămădea în jurul furgonului.

Cîntecul, asemenea unui vînt proaspăt, mîngîia fețele obosite și răcorea ca o apă de izvor gurile uscate. Oamenii își potriveau pe umeri lăzile, sacii, piesele de mitralieră demontate. Și poverile păreau mai ușoare, spinările trudite dureau mai puțin, iar mlaștina îi întîmpina cu o răsuflare mai puțin uscată.

Simțind și ea efectul înviorător al cîntecului, bucuroasă că arta căreia visa cîndva să-și consacre viața rămînea puternică pînă și în împrejurări atît de grele ca acestea, Musia, îndată ce se stinseră cele din urmă

cuvinte, se grăbi să intoneze altul, acela pe care partizanii îl cîntau cu deosebită plăcere seara.

„Peste văi și peste dealuri"...

începu ea din răsputeri, temîndu-se că ceilalți n-au să o acompanieze Și iată că vreo zece voci o urmară cu însuflețire :

„Trece-n marș divizia"...

Văzînd că întreaga coloană continua să o acompanieze, fata închise ochii și cîntă ceva mai încet și mai melodios :

„Și-n spre mare se îndreaptă,
Pe cei albi să-i biruie".

Ultimele cuvinte se pierdură, acoperite de un fluierat strident, haiducesc. Fluiera Mirko Ciornîi cu două degete în gură, cu ochi scînteietori, Mirko care părea că uitase în clipele acelea de rănile sale.

Cîntecul iubit îi furase pe toți. Glasul fetei, care se înălța peste celelalte la începutul cupletului, se topea îndată în corul de voci obosite și răgușite ce părea că se ridică din negura de praf.

Conștientă de autoritatea pe care i-o dădea cîntecul, de puterea acestuia de a birui oboseala, arșița, setea, de a înviora, de a insufla siguranța de sine, Musia făcea tot ce putea ca să nu lase cîntecele să înceteze nici o clipă, și uitîndu-și propria oboseală, le intona unul după altul.

Cîntară mai întîi cîntecele preferate dinainte de război : „Katiușa", „Pe drum de război", „Nu sînt nori de furtună", „Cei trei tanchiști", „La drum, departe". Mai pe urmă unii partizani mai în vîrstă intonară „Făurarii", „Un detașament de comunarzi", „Locomotiva", „Cu îndrăzneală ne-om avînta în luptă" și chiar cîntecul „Comsomolist", vechi, de mult uitat, cu refrenul nu tocmai clar, dar vioi : „Popa Serghei, popa Serghei, popa Serghei cel rotofei". Într-un tîrziu, cînd și aceste cîntece fură cîntate, bătrînii maiștri și brigadieri de la depou, care se apropiaseră pe

nesimțite de furgonul sanitar, intonară „Mîndrul nostru „Vareag" nu cedează în fața dușmanului", „Vuia, gemea Moscova-n foc", „Munți de aur" și chiar unul vechi ostășesc, cu un refren caraghios: „Moțule, moțule..."

Multe din ele Musia nici nu le auzise vreodată; le intonau alții. Se năsteau parcă singure, iar fata, prinzînd din zbor melodia, o îngîna fără cuvinte, gîndindu-se cît de bine făcuse atunci cînd se hotărîse să urmeze școala de muzică; era o adevărată plăcere să fii cîntăreață în mijlocul unui popor atît de muzical.

Nu trecuse mult de cînd mergea, abia tîrîndu-și picioarele, cu capul plecat ca un spic răscopt, apăsată de o povară ce-i părea peste puteri... Și iată că acum pășea voios, dreaptă, fără să se mai țină de marginea furgonului, pășea înainte uitînd de încercările prin care trecuse și de cele care o mai așteptau.

În clipa aceea răsună comanda mult așteptată: „popas".

După ce-și lepădă sacul de pe umeri, Musia le ajută celor doi răniți și bolnavului să se dea jos din furgon și se întinse cu plăcere pe mușchiul uscat. Fiecare mișcare îi pricinuia dureri. Trebui să-și muște buzele ca să nu geamă. Abia după ce se odihni puțin, se descălță ca un drumeț experimentat ce era și își cercetă picioarele trudite. Cu toate că înainte de plecare se încălțase cu îngrijire, călcîiele îi erau roase și încinse. Rupse mușchiul cărunt de pe un mușuroi și-și îngropă picioarele în pămîntul fărîmicios, umed, răcoros.

„Ah, de-aș avea măcar un pic de apă!" se gîndi fata. Răspunzînd parcă gîndului ei, Nikolai se ivi chiar lîngă ea. Ținea în mînă o gamelă cu picături străvezii de apă prelingîndu-se pe pereții ei înnegriți de fum.

— Greu mi-a fost să te găsesc. Nu se vede nici dracu', de atîta praf, spuse el, întinzîndu-i fetei gamela.

După aceea, își aruncă lăzile jos și, cu un geamăt ușor, își destinse umerii.

Musia își lipi de gamelă buzele uscate, crăpate. Bău repede cîteva înghițituri și cînd se opri o clipă să răsufle, observă privirea neamțului ațintită asupra ei.

Kuntz nu spunea nimic. Dar ochii săi spălăciți priveau lacom pe sub genele pîrlite gamela, fără să fie în stare să se întoarcă în altă parte. Fata i-o întinse.

— Danke schön, hîrîi neamțul recunoscător, luînd-o cu mîinile tremurătoare.

Omul acesta acoperit de arsuri bău cu o lăcomie desperată. Înghițiturile i se rostogoleau în gît ca niște bile, făcînd să i se miște mărul lui Adam pe gîtul păros.

Musia supse pe furiș cîteva picături de apă de pe mînecă și de pe poala bluzei ei militare. Dar cînd Kuntz își desprinse în cele din urmă buzele de pe gamelă și i-o înapoie, fata declară liniștită că își potolise setea și îi întinse gamela lui Ciornii. Acesta clătină din cap :

— Lasă, bea singură !

Gamela trecu la Baharev. Bolnavul sorbi ce mai rămăsese, sugînd pînă și marginile.

Musia își puse capul pe sacul aspru și tare, închise ochii și, silindu-se să nu se gîndească nici la apă, nici la avionul care tot bîzîia undeva sus, deasupra capului, nici la faptul că trebuiau să plece curînd într-o direcție necunoscută, rămase nemișcată, bucurîndu-se de odihnă cu fiecare fibră a trupului.

29

Detașamentul era în marș de două zile și două nopți.

Pîcla de praf stăruia deasupra mlaștinii triste și monotone. Din ordinul lui Rudakov, rația zilnică fusese redusă la un pesmet și jumătate pe zi, iar oamenii își isprăviseră și ultimele rezerve de alimente.

Totuşi coloana înainta fără să încetinească pasul. Obişnuindu-se treptat cu marşul, oamenilor le venea mai uşor să meargă decît chiar în prima zi. Singurul supliment de hrană erau murele şi coacăza de baltă, care se copseseră foarte timpuriu şi erau atît de abundente în aceste locuri neumblate, încît unele movilițe păreau tranda firii de departe, iar boabele puteau fi culese în ciorchini uriaşi. În timpul popasurilor, gamelele şi bidoanele erau umplute cu apă. Oamenii de la locomotive, obişnuiţi cu dogoarea cuptoarelor, îi învăţară pe partizani să săreze uşor această apă. Cei care le urmau sfatul, sufereau mai puţin de sete.

Majoritatea partizanilor mergeau acum desculţi, cu cizmele şi bocancii atîrnaţi de sacii de merinde. Detaşamentul de represalii continua să nu-şi semnaleze în nici un fel apropierea şi numai un avion de cercetare inamic, nu un „fritz cu hulube", ci un mic avion de alt tip, poreclit de cei din coloană „cîrja", se rotea tot timpul pe deasupra mlaştinii, descoperind pesemne uşor coloana după coada de praf ruginiu care plutea îndelung în aerul netulburat de nici o adiere de vînt.

Această „cîrjă", care semăna de departe cu un cocor zburînd cu picioarele strînse sub el, deşi îi urmărea nu manifesta nici un fel de intenţii ostile, nu trăgea focuri, nu arunca bombe, nici nu se apropia prea mult. Tocmai asta îl îngrijora mai mult pe Rudakov. Simţea că cei de la statul major al acţiunilor de represalii urmăreau de departe coloana şi îi pregăteau ceva. Ce era de făcut? În jur, cît vedeai cu ochii, se întindea o cîmpie de muşuroaie, presărată cu copăcei piperniciţi. Acolo n-ar fi avut unde să se ascundă nici un iepure, dar'mite o întreagă coloană cu căruţe şi cu cai de samar! Singura posibilitate de salvare era să străbată cît mai repede locurile descoperite, ca să ajungă iar în pădure. De aceea, comandantul nu-şi mai lua ochii de la hartă şi scurta mereu durata popasurilor, zorindu-şi oamenii.

În dimineaţa celei de a treia zi îl trimise pe Nikolai, cu trei comsomoliști, să cerceteze drumul parcurs.

Cercetaşii, pe care praful de turbă îi făcea să pară turnaţi în bronz, se întoarseră obosiţi şi îngrijoraţi. Presupunerile comandantului se adeveriseră: la vreo zece kilometri depărtare, înainta pe urmele coloanei o puternică unitate S.S., lucru uşor de constatat, după uniformele negre ale duşmanilor. Unitatea mergea pe jos şi era însoţită de vreo douăzeci de cai încărcaţi cu mitraliere şi aruncătoare de mine de calibre mijlocii. Nikolai, care se tîrîse cel mai aproape de bivuacul inamic, observase că urmăritorii erau foarte osteniţi, cu hainele în dezordine şi neraşi.

Totul depindea deci de iuţeală. Rudakov sculă oamenii care abia se aşezaseră să se odihnească şi, stricînd singur ordinea marşurilor de noapte stabilită tot de el, hotărî pornirea imediată. Avu totuşi grijă să modifice formaţiunea coloanei. Înlocui avangarda ei puternică cu o cercetare compusă din cîţiva oameni. În urma acesteia orîndui căruţele cu muniţii, cu merinde, cu răniţi, apoi pe partizanii fără experienţă, care nu trecuseră prin botezul focului. Acoperi coada coloanei cu un grup puternic capabil de luptă, alcătuit din feroviari. După ce-l puse pe Vlas Karpov în fruntea întregii coloane, se mută la celălalt capăt al ei, împreună cu aghiotantul şi cu şeful de stat major.

Acum, înaintea tuturor mergea un om înalt, cu o fetiţă bălaie pe umeri. Rudakov nici n-ar fi putut să găsească un mai bun cap de coloană. Partizanii ţineau mult la tăcutul Karpov. Mergînd în fruntea coloanei îşi purta fiica, asemenea unui steag de luptă, ca un simbol al patriei.

Fetiţa cînd moţăia, rezemîndu-se de capul tatălui, cînd ciripea, uitîndu-se în jur. Dar tatăl ei n-o asculta. Fără să se lase pradă oboselii, el înainta făcînd paşi mari, elastici.

— Tăticule, tăticule, uite colo! Iar vine un avion! Uite cîrjuliţa de ieri, o vezi cum se roteşte?

Karpov tresări. Din zori încă, vîntul îşi schimbase direcţia, şi acum sufla din faţă. Puternic şi tăios, aducea o răcoare înviorătoare, purtînd departe praful uscat şi ruginiu de turbă, stîrnit de paşii oamenilor.

Orizontul era senin, și avionul care se apropia se vedea bine. Partizanii nu-i dădură nici o atenție. Dar cînd îl văzură coborînd la o mică înălțime și încercînd să treacă în zbor deasupra coloanei, deschiseră focul asupra lui și îl puseră pe fugă. Avionul vină și porni îndărăt.

Abia îl pierdură din vedere, cînd un bîzîit mereu crescînd se auzi iar în depărtare.

— Uite, tăticule, cîrjulița mai aduce alte cîrjulițe! anunță Julocika veselă.

Stînd pe umerii tatălui ei, îndeplinea parcă rolul de observator aerian.

Partizanii se uitară în zare. Șase liniuțe negre se zăreau deasupra mlaștinii, apropiindu-se, crescînd mereu.

— Împrăștiați-vă! se auzi comanda din depărtare.

Dar ostașii încercați se risipeau singuri în fugă, se lipeau de pămînt, rămîneau nemișcați printre mușuroaie. Numai țevile puștilor se ridicau de la pămînt, gata să tragă.

Avioanele ocoliră din nou coloana, o depășiră și deodată începură să zboare în cercuri largi. Zburau la mică înălțime, fără grabă, și ceva mărunt, abia văzut, ca niște boabe de piper, se cernea de sub cozile lor. Culcați printre mușuroaie, partizanii se sileau să le ghicească rostul. Iar avioanele continuau să zboare, descriind cercuri tot mai largi și îndepărtîndu-se treptat către nord.

Nimic nu exploda; oamenii se liniștiră, se sculară și coloana se regrupă.

Nu apucase bine să piară în depărtare zgomotul motoarelor, cînd deodată în locurile deasupra cărora cu cîteva clipe în urmă se rotiseră avioanele, se iviră flăcări slabe roșiatice și se înălțară fuioare cenușii de fum. Curînd, o adevărată perdea de fum se ridică în fața coloanei, îngrădindu-i parcă drumul. Se urca din ce în ce mai sus, iar vîntul, suflînd dinspre nord, o împingea în întîmpinarea partizanilor, așternînd-o peste mlaștină ca pe un covor cenușiu, moțos.

Aghiotantul comandantului sosi în goană de la coada coloanei, culcat aproape pe gîtul calului în

spume. Comanda lui Rudakov se transmitea din om în om: „Mai repede, înaintați cît mai repede!"

Fumul începea să coboare repede asupra mlaștinii. Un miros înecăcios de turbă aprinsă învălui curînd totul. Oamenii pricepură că fasciștii dăduseră foc turbei din fața coloanei și incendiul, aţîţat de vînt, înainta asupra lor din toate părțile, cuprinzîndu-i pe toți într-o potcoavă de foc. Singura portiță de scăpare părea să fie în spate, dar acolo îi așteptau S.S.-iștii.

Vlas Karpov se încruntă. Își coborî fetița de pe umeri, o strînse la piept, o înveli cu poalele hainei vătuite și porni repede, aproape în fugă, în întîmpinarea focului ce creștea văzînd cu ochii. Comsomoliștii cu automatele, care mergeau în avangardă, îl urmară. Puțin în urma lor, sărind peste mușuroaie și clătinîndu-se în dreapta și-n stînga, veneau căruțele și furgoanele sanitare.

Dar partea de mijloc a coloanei, în care se aflau novicii, frînă mișcarea, înghesuindu-se buluc. Oamenii ba se uitau plini de speranță îndărăt, acolo unde perdeaua de fum lăsase o trecere liberă, ba priveau îngroziți grupul de avangardă și căruțele care se îndreptau cu repeziciune spre valul stacojiu de foc.

Cei din față și apucaseră să intre în el, topindu-se parcă în flăcări, cînd se auzi un tropot. Sosea în goana calului comandantul.

Îi măsură pe partizani cu o privire încordată. Parcă țintea cu arma. Chipul îi era liniștit, dar pleoapele îi tremurau de sforțarea ce făcea ca să se stăpînească.

— Iată ce este, — rosti el, nu prea tare, — cine provoacă panică lucrează pentru fascist, cu voia sau fără voia lui. S-a înțeles? N-avem timp pentru lămuriri. Așa că pe cei care provoacă panică îi împușc cu mîna mea! S-a înțeles? Și acum, înainte, după mine!

Apucîndu-și calul de frîu, se repezi în direcția incendiului. Iar acei care, cu o clipă în urmă, se înghesuiau pe loc, chinuiți de groază și de nehotărîre, porniră prin fum pe urmele lui, ca duși de vînt, de parcă s-ar fi temut să rămînă în urma comandantului lor cel hotărît și sigur de sine. După ei, trecură în pas

grăbit, în două lanțuri disciplinate, feroviarii, garda de elită a detașamentului, care acopereau retragerea.

Privit mai din apropiere, inelul de foc nu era chiar atît de groaznic. Deocamdată ardea mocnind numai mușchiul; turba nu apucase încă să se aprindă. Astupîndu-și nasul și gura cu mînecile, cu poalele bluzelor, oamenii alergau călcînd în picioare flăcările joase, stîrnind coloane de cenușă neagră și de scîntei. Caii complicară puțin lucrurile; sforăiau speriați, nechezau, săreau în două picioare. Fură însă trecuți și ei dincolo.

Unul după altul, cauciucurile roților furgoanelor sanitare plesniră. Răniții începură să fie rău zdruncinați. Trebuiră așezați pe cai și legați cu curele de șei. Bolnavul Baharev fu așezat pe calul comandantului și acoperit cu o pătură. Delira, i se părea mereu că e copil și-și duce calul la păscut noaptea. Din cînd în cînd se sălta în șa și lovea cu călcîile calul pe care Musia îl ducea de frîu. Cînd Musia se uita la el și îi vedea chipul neras, supt, ochii aprinși și buzele arse, simțea că o apucă groaza.

Dar avioanele dușmane nu se rotiseră degeaba atîta timp deasupra mlaștinii. După prima creastă de foc, răsări alta, iar după ea o a treia. Vîntul aținea mușchiul care ardea mocnit, iar pe alocuri se ridicau la suprafață și flăcări roșiatice, joase. Fumul se făcea tot mai gros, mai amar, mai înecăcios. Dar la război, un lucru pe care ai știut odată să-l înfrunți sau să-l birui, nu te mai sperie.

Orientîndu-se după silueta omului care mergea în fața lor, partizanii își iuțeau pasul. Nori fierbinți de cenușă și de scîntei se ridicau de sub tălpile lor. Acoperindu-și obrazul, respirînd prin haină, oamenii se sileau să nu-și piardă direcția, să nu se rătăcească în mijlocul fumului. Cei mai rezistenți duceau cu ei pe cei sleiți de puteri, le purtau armele. Unii trebuiau duși pe brațe. Mergeau strigîndu-se mereu unul pe altul.

Orientîndu-se după aceste strigăte și nemaivăzînd adeseori nimic în fața ei, Musia ducea de frîu calul pe care se legăna Baharev, care ba gemea, ba scrîșnea

din dinți, ba se pornea să rîdă. Grija pe care o purta omului acestuia bolnav, neputincios, teama să nu-l lase să se prăbușească pe jeraticul de turbă, o făcea să uite calvarul drumului.

N-ar fi fost în stare să spună cît timp înotase prin acest fum amar, arzător, și dacă era ziuă ori noapte. Undeva, la capătul drumului, dădu de Nikolai, dar rămase indiferentă atunci cînd îl văzu.

În spinarea tînărului, afară de povara sa, se mai legăna o pușcă străină. Cu brațul sprijinea un partizan în vîrstă, care gemea și se văita.

— Of, nu mai pot, fumul mi-a mîncat pieptul! Of, nu mă părăsi, flăcăule, nu mă mai ține picioarele! Of, mor!

Nikolai n-o văzu pe Musia. Avea chipul ca de piatră. Trecu prin fața ei cu pas țeapăn, cu privirile ațintite înainte.

După aceea merseră iar și iar și iar...

Musia era în așa hal de oboseală, încît nici nu mai ține minte cum urcă un delușor nisipos. Fumul se rărise. Adia un vînt cu miros de cetină proaspătă. Viscul veșted trosnea sub picioarele ei. Abia atunci, înviorată de aerul proaspăt, avu putere să se uite în jurul ei. Albia unui pîrîu aproape cu totul secat îi adusese pe partizani pe un povîrniș nisipos. Aici se înălțau pini drepți ca niște catarge, cu trunchiurile chihlimbarii strălucind în lumina portocalie a asfințitului.

Jos, la poalele dîmbului, fumul negru acoperea pămîntul pînă-n zare; oameni ieșeau din această mare opacă ce unduia alene, sprijinindu-se unii pe alții, clătinîndu-se pe picioare. Ieșeau, urcau panta, trăgeau în piept cu nesaț aerul curat și se prăbușeau pe loc. Tot urcușul era presărat de aceste trupuri sleite de puteri, iar altele noi se iveau mereu, fără încetare, din perdeaua de fum.

Într-un tîrziu se ivi și Nikolai. Partizanul cel în vîrstă nu mai era cu el. Tînărul purta însă în spate aceeași povară: lăzile, arma și automatul. Musia îl strigă, dar vocea îi slăbise atît de mult, încît Nikolai n-o auzi. Rezemat cu spatele de un copac, cerceta

cu ochii povîrnișul înțesat de oameni. „Pe mine mă caută!“ ghici Musia și zîmbi în gînd. Simțind în ea nevoia imperioasă de a se lăsa jos, pe vîscul acela uscat, fata îl coborî pe Baharev din șa, îl culcă sub un pin tînăr și dădu să lege calul cu dîrlogii de copac, dar nu mai avu puteri.

Căzu lîngă copac, închise ochii și aţipi pe loc.

Amurgul de toamnă cădea grăbit, ștergînd contururile lucrurilor din jur. Pe măsură ce se întuneca, stelele se aprindeau tot mai viu și mai strălucitor. Chiar deasupra capului Musiei se întindea Calea Robilor. În fund, deasupra orizontului se ivi dintr-odată un disc roșu, parcă prevestitor de rău, ce se înălța tot mai sus, luminîndu-se treptat. O răcoare proaspătă și pătrunzătoare se revărsă asupra pămîntului. Trunchiurile pinilor începură să strălucească în întuneric, de parcă ar fi fost suflate cu argint. Jos de tot, la picioarele dealului, se întindea mlaștina nesfîrșită acoperită cu un covor de fum albicios tivit pe margini cu roșu. Continuînd să tragă cu nesaț aerul rece, Musia închise ochii și adormi într-o clipită. Dar și în somn continua să meargă, să meargă peste puterile ei, tîrîndu-și picioarele ce i se îndoiau.

30

Visă că merge pe un drum fără sfîrșit, și că deodată o oprește ceva. Se sperie. Nu putea sta, trebuia să meargă, să meargă neapărat, cu orice preț! Dar iată că ceva groaznic, fără nume, o ținea locului, nu o lăsa. Încordîndu-și puterile, se smuci desperat și... se trezi. Luna rece o lumina drept în obraz, cu o lumină atît de vie, încît o clipă închise ochii. Cînd îi deschise iar, văzu chipul supărat al aghiotantului aplecat asupra ei.

— În sfîrșit! Da' greu mai dormi! spuse el. Vino

repede la comandant! Te caut de un ceas și de altă jumătate încerc să te trezesc.

Musia sări în picioare și se uită în jur speriată, căutînd calul, și-l văzu moțăind tot acolo, sub pin. Legă dîrlogii, își săltă cu greu sacul pe umerii trudiți și-și urmă însoțitorul, căscînd nervos și zgribulindu-se de frig.

— Nu știi despre ce e vorba? se interesă ea.

— O să afli acolo, mormăi aghiotantul, și după răspunsul său vag fata pricepu că nu avea să se aștepte la nimic bun.

Focurile se stingeau încet; ici-colo, se mai zărea cîte un cărbune mocnind sub cenușă. Pretutindeni dormeau partizanii întinși pe jos. Se auzeau sforăituri grele, bolboroseli nedeslușite; cineva țipă în somn. Nu vegheau decît santinelele care patrulau prin întuneric.

Julocika dormea culcată pe boccele, lîngă un foc mare. Rudakov ședea pe o foaie de cort și rodea îngîndurat un creion. Fără să se uite măcar la aghiotant, a cărui apropiere o ghici după scîrțîitul cizmelor, comandantul mormăi:

— Da' mult ți-a mai trebuit! Apoi, întors spre Musia, îi spuse: Șezi, Volkova, avem de vorbit.

Musia se așeză. Uitîndu-se la comandant, se silea să ghicească pentru ce anume o chemase. Dar Rudakov începu s-o întrebe amănunțit despre tabăra „Plugarul Roșu", despre numărul de vite, despre felul pădurii din preajma Rîpei Vacilor, despre drumurile ce duceau pînă acolo. După aceea, despături partea vestică a hărții lipită la îndoituri cu celofan, și o cercetă îndelung.

— Aici ați trecut rîul, nu? întrebă el, arătînd cu creionul o arteră albăstruie ce șerpuia pe hartă.

Fata privi peste umărul lui și citi numele cunoscut al satului.

— Da, aici. Dar de ce?

Fără să-i răspundă, comandantul o rugă să-i descrie cît mai amănunțit căile de acces spre vad, precum și starea vadului însuși.

— O să mergem acolo? întrebă Musia, bucuroasă de posibilitatea de a o revedea pe Matriona Nikiticina, pa baba Praskovia, pe Rubţov, la care se gîndea acum ca la niște rude.

— Se prea poate, răspunse Rudakov și, lăsîndu-și creionul pe hartă, privi pieziș chipul fetei pe care se luptau neliniștea și bucuria. Nu numai că poate, ci chiar e lucru sigur. Poţi să-i scrii o scrisoare prietenei tale. Peste vreo zece zile i-o dau în mînă.

— O scrisoare? Pentru ce o scrisoare? Eu nu...

— Tu ai să mergi în altă direcţie, ai să mergi spre răsărit să cauţi să treci frontul, rosti Rudakov ferm, privind drept în ochii Musiei. Ultimul ordin al comandamentului sună: să se aducă valorile! N-am fost în stare să primim cel de al doilea avion care a venit după ele, așa că va trebui să le cari în spinare.

Fata îl privi cu obidă și spaimă:

— Și pentru ce tocmai eu?

— Mai întîi, pentru că ai experienţă. Da, da, și încă foarte multă. În al doilea rînd, n-am dreptul să te lipsesc de onoarea de a duce la capăt ceea ce ai început atît de frumos. Și în al treilea rînd, ordinul comandantului nu se discută, partizană Volkova.

Rudakov rosti aceste din urmă cuvinte pe un ton sec și aspru, dar, observînd cum ochii cenușii ai fetei se înceţoșau de lacrimi, adăugă grăbit.

— Împreună cu tine, o să meargă... și băiatul acela de la școala profesională, cum îi zice? îi tot uit numele... Maică-măiculiţă, și... Nikolai Jeleznov, care va fi șeful grupei.

Văzînd că ochii fetei se luminează, zîmbi cu un aer complice:

— N-ai nimic împotrivă? Ei, vezi? Știu eu pe cine să detașez, și la cine. O să cîntaţi împreună cîntece de inimă albastră și drumul o să vi se pară mai ușor. Așadar, scrie-i prietenei tale. Și să le scrii și părinţilor. Cine știe... Tăcu o clipă, dar schimbă îndată tonul: Cine știe... Cîte nu se-ntîmplă la război, poate că le duc eu scrisoarea, înaintea ta. Apoi, pesemne pentru a șterge cît mai repede impresia produsă de vor-

ba lui prea brutală, îl întrebă supărat pe aghiotant: S-au întors cercetaşii?

— Nu! raportă aghiotantul, luînd poziţia de drepţi.

Rudakov se strîmbă ca de dureri de măsele.

— Poţi să pleci. Cînd s-or întoarce, să-mi raporteze imediat. Iar tu, Volkova, rămîi. Ia-ţi o hîrtie din port-hartul meu şi scrie aici, spuse Rudakov, aplecîndu-se iar deasupra hărţii vechi. Nu-mi place să rămîn singur nici o clipă, ştii, sînt obişnuit să fiu printre oameni!

— Dar Nikolai... adică tovarăşul Jeleznov... a consimţit? se interesă Musia.

— Cum ai spus? Comandantul nu-şi desprinse imediat privirea de la hartă. A, Nikolai? Cum ar putea să nu consimtă... în condiţiile astea... Va să zică, spui că fundul vadului e pietros? Creasta pragului e de ajuns de lată, pot să treacă şi furgoanele?

În lumina jucăuşă a focului care aici se stingea, aici se aprindea, stelele reci de pe cerul catifelat al nopţii de septembrie cînd păleau, cînd scînteiau jucăuşe.

Întinzînd foaia de hîrtie pe porthartul comandantului, Musia începu să se gîndească la scrisoare.

Ce trebuia să scrie? Rudakov nu izbutise să şteargă efectul vorbelor ce-i scăpaseră: „Cine ştie"... Fata le prinsese sensul, pricepuse tot ceea ce puteau să însemne. Ştiuse însă şi înainte la ce se expunea. Da, trebuia să pună în această scrisoare toate gîndurile ei, în aşa fel, încît mama şi fraţiorii, şi surioara să ştie la ce se gîndea. De obicei Musia evita cuvîntul „moarte". În clipa aceea însă îi era cu neputinţă să nu se gîndească la această eventualitate. „Ei, ce să mă mai gîndesc atîta? Am să scriu ce-mi trece prin cap şi gata", hotărî fata.

Creionul începu să alerge iute pe hîrtie, abia izbutind să înregistreze toate cîte se îmbulzeau în mintea partizanei.

„Dragii mei, mămico, tată, surioară şi fraţiori! scria ea. Mă duc într-o misiune importantă. Care anume, asta poate că o veţi afla mai tîrziu, dar înainte de aceasta, vreau să vă vorbesc, scumpii mei. Mă

veţi ierta pentru că v-am pricinuit atîtea griji şi supărări, că nu v-am ascultat şi n-am plecat atunci împreună cu voi. Ca să spun sincer, mie nu-mi pare rău de ce-am făcut. Fiindcă nu a fost la mijloc răutate, ci pur şi simplu am vrut să învăţ ceea ce îmi este mie mai drag în viaţă, iar învăţătura trece înainte de orice, după cum spune tata. Dragii mei, poate credeţi că nebunatica voastră de Musia v-a uitat. Nu, scumpii mei, nu vă uit nici o clipă, şi cînd mă aflu în vreo cumpănă grea, mă gîndesc la mămica mea dragă şi mă sfătuiesc în gînd cu ea.

Poate că cineva dintre colegele mele v-a minţit că aş fi murit sau, cine ştie, că aş fi rămas cu nemţii. Voi să nu le credeţi, e o minciună. Sînt vie, sănătoasă, şi lucrez pentru patria noastră dragă, cu toate că nu vă pot scrie acum, unde şi în ce chip. Credeţi-mă însă că toate se vor afla la timpul lor. Trăiesc şi lupt, poate nu aşa cum se bat pe front ostaşii din glorioasa noastră Armată Roşie, dar tot cinstit. Fac tot ce pot şi nu-mi cruţ viaţa, aşa că să nu vă fie ruşine cu Musia voastră cea neascultătoare. Oi fi eu din fire cam arţăgoasă, dar n-am umblat niciodată cu minciuni, şi dacă patria mi-o va cere, atunci, ca membru al Comsomolului leninist o să îndeplinesc orice misiune şi, dacă va trebui, o să mor pentru comunism".

Musia şi-o închipui pe mama citind scrisoarea ei şi plîngînd, pe frăţiori stînd în jurul ei şi smiorcăind, pe surioara aceea cu totul necunoscută, pe care n-o văzuse decît mică, cînd abia se născuse, şi i se făcu milă de ei toţi şi, mai ales, de ea însăşi. Simţi că lacrimile i se opresc ca un ghem în gît. Scutură capul cu o mişcare îndărătnică şi continuă:

„...Dragă mămică, tată, dragii mei frăţiori şi surioară! Dar să nu vă fie teamă: n-o să pier. Ştiu c-am să rămîn în viaţă. Noi o să-i înfrîngem pe fascişti, şi eu o să-mi văd din nou de canto. Totuşi, lupta nu se va sfîrşi aşa curînd, şi s-ar putea să nu ne vedem încă multă vreme. Nu-mi pare rău că am nimerit aici unde sînt, fiindcă atîta timp cît fasciştii ne calcă pămîntul, despre ce studii mai poate fi vorba? Cui

poate să-i mai ardă de canto? Cînd vom învinge, vom duce o viaţă fericită. Eu am să termin şcoala şi am să viu pe la voi.

Gîndeşte-te, mămico: sosesc în oraş, peste tot afişe, cu litere de o schioapă: „Solistă, Maria Volkova". Voi staţi în rîndul întîi, iar eu ies pe scenă într-o rochie de seară; tata întreabă: „Să fie cu adevărat Musia noastră, Ariciul nostru? Zău, nu mă aşteptam!" Dragii mei, m-am lăsat furată de visuri! Ştiu că nu-i vreme de aşa ceva! Dar fără visuri şi poezie nu poţi nici să munceşti, nici să trăieşti, nici să lupţi, aşa spune un om de aici, bun şi inteligent. Nu-i aşa, mămico?"

Reciti scrisoarea şi căzu pe gînduri. Nu, nu reuşea să pună în scrisoare tot ce ar fi vrut.

De jos, de la poalele dealului, unde plutea în rotocoale fumul argintat de lună, se ridica un frig pătrunzător, de toamnă. Luna de gheaţă strălucea pe cer. Musia îşi încălzi mîinile deasupra flăcărilor, oftă cu tristeţe şi adăugă:

„...Vă îmbrăţişez tare, tare de tot, pe voi toţi, dragii mei, scumpii mei, iubiţii mei. Mă gîndesc mereu la voi şi abia aştept să fim iar împreună. A voastră, Musia-Ariciu".

N-avu timp să lipească plicul. Nikolai se ivi deodată din beznă. Era atît de negru la faţă, încît chipul abia i se putea distinge pe fondul întunecos al cerului; numai dinţii şi albul ochilor îi sclipeau la lumina focului.

— Inamicul se apropie dinspre sud-est. Se află la vreo şapte kilometri, raporta cercetaşul, trăgînd cu coada ochiului la Musia şi la plicul pe care îl ţinea în mînă.

Fetei i se păru că această veste îl făcuse pe Rudakov să tresară şi să se aplece şi mai mult asupra hărţii, ca şi cînd i s-ar fi zvîrlit o povară în spinare.

— Înaintează încet, prin aceeaşi rîpă pe unde am venit şi noi, de-a lungul pîrîului. Pe altundeva n-au cum s-o ia. Totul arde în jur, continuă Nikolai. Se vede cît de colo că sînt epuizaţi.

Comandantul sări în picioare:

— Aghiotantule, trezește-i pe oamenii lui Karpov. Să se sape cuiburi de mitraliere în coasta stîngă a dealului. Uite, acolo și acolo! Să sape conștiincios, la adîncimea reglementară. Și să nu prind pe nimeni dormind! După ce scîrțîitul cizmelor aghiotantului se stinse în depărtare, comandantul i se adresă lui Nikolai: Privește harta. Noi ne vom retrage spre apus. Uite, pe terasamentul acesta de decovil, pe unde se transporta turbă, vezi? E de nisip, n-are cum să ia foc orice substanță chimică s-ar folosi și chiar dacă ar arde totul în jur. E mai bine așa: n-o să ne ocolească prin flanc. Deci, noi ne ducem acolo, iar tu, — și se uită la Musia, — tu și cu Maică-măiculiță al tău, mergeți înspre est. Ei, ce te uiți la mine? N-ai înțeles bine? Da, vă duceți spre est. Uite, chiar prin acest șanț de drenaj. Arătă pe hartă o linie neagră punctată ce se întindea de la delușor, prin mlaștină, spre o pădure ce începea, verde, chiar lîngă marginea hărții. E mai ușor să mergi prin șanț: acum trebuie să fie plin cu apă, e mai sigur împotriva incendiului. Ai înțeles? Deodată Rudakov luă poziția de drepți și transformîndu-se parcă într-un ofițer combatant rosti cu o voce molatică și rece: Partizan Jeleznov, dumneata ești șeful grupului; îți ordon să treci cu orice preț valorile peste linia frontului! Ai înțeles? Răspunzi de ele cu capul!

Nikolai și Musia luară și ei poziția de drepți.

— Am înțeles! Voi trece valorile, tovarășe comandant! rosti Nikolai scurt.

Zgribulindu-se de frig, Rudakov se aplecă peste rug, întinzîndu-și spre flăcări mîinile osoase. Nikolai se duse în pădure și se întoarse cu un braț de crengi uscate pe care le aruncă în foc. Rugul trosni, scînteile se repeziră spre cer, o vîlvătaie galbenă se ridică în sus; stelele se stinseră, iar bezna din jur se făcu și mai neagră. De undeva, de la marginea crîngului, începeau să se audă glasuri de oameni, clinchete de cazmale izbindu-se între ele, hîrșîit de ferăstraie; un topor mușca zgomotos dintr-un copac.

— Dar atunci pentru ce se fac lucrările de fortificații, tovarășe Rudakov? se interesă tînărul partizan.

— Doar tot plecați, adăugă Musia.

Rudakov se plecă și mai jos asupra rugului. Fetei i se păru că-i venea greu să răspundă la această întrebare.

— Lucrările de fortificații ? suspină el. Acestea sînt pentru apărare. Dușmanul va fi ținut în loc pînă ne vom retrage. Comandantul se îndreptă din șale, izbi cu cizma într-un cărbune ce se rostogolise din foc. Atins, cărbunele trimise în sus puzderie de scîntei.

— Hai, duceți-vă, pregătiți-vă de drum ! Șeful aprovizionării o să vă elibereze la cerere tot ce are mai bun. Să nu luați nimic de prisos. Încă ceva : să-l preveniți și pe băiatul ăla : i-am vorbit și eu de altfel. Nu-i așa că aveți nevoie de el ?

Rudakov privi iscoditor la cei doi tineri. Musia și Nikolai plecară ochii. De ce îi întreba comandantul asta ? Sigur că aveau nevoie ! Acest flăcăiaș arțăgos, repezit, dibaci și îndrăzneț, avea să le fie un tovarăș de neînlocuit la drum.

— Bine, duceți-vă în trei, încheie comandantul.

Pe cînd Nikolai și Tolea trebăluiau la saci, repartizînd bagajele și împachetîndu-le cu grijă, Musia, sigură că ei vor face totul bine și fără ea, se ghemui în tufiș și ațipi pe așternutul de cetină. Prin somn își auzea tovarășii de drum gîfîind, luptîndu-se cu sacii ; îi auzea și zîmbea. Îi era plăcut să simtă că cineva avea să aibă grijă de ea.

Ceasul zorilor se apropia. Luna, palidă, apunea în dosul pădurii. Totul — copacii, iarba, nisipul și chiar hainele partizanilor — era acoperit de cristale fumurii de brumă.

În acest ceas dinaintea zorilor, comuniștii și comsomoliștii fură chemați la comandant. Adunarea avu loc lîngă furgonul sanitar. Musia și cu Nikolai sosiră cînd toți se și aflau la locurile lor. Venise pînă și bătrînica Anna Miheevna, chiar și rănitul Ciornîi, pe care îl adusese cineva pînă acolo. Ședea cu spatele rezemat de trunchiul unui pin și cioplea foarte preocupat un bețișor.

— Tovarăși, ne așteaptă încă o încercare grea,

rosti Rudakov simplu. Sîntem siliți să ne mutăm într-o nouă regiune, în spre vest. Acolo sînt multe linii ferate, asta o știți. N-o să ducem lipsă de lucru. Iar pădurile sînt uriașe, se întind pe sute de kilometri, n-au cum să ia foc.

Comandantul se opri și își frecă cu palma mustața țepoasă; partizanii care-l cunoșteau de mulți ani înțeleseră că se pregătea să rostească principalul.

— ...Vom porni în spre vest, pe terasamentul liniei înguste, care începe aici, după deal. Rudakov își privi tovarășii și încheie repede și ferm: Dar retragerea noastră trebuie acoperită. Înțelegeți? Trebuie acoperită de cel puțin două puști mitraliere. Din înălțimea acestei coline trebuie să-i barăm dușmanului ieșirea din valea pîrîului, să-l ținem în loc pînă ce coloana se va retrage. Să-l ținem în loc atîta timp cît vor fi puteri. Iată cum...

Se făcu liniște. Numai din vale, de pe mlaștină, venea, adus de vînt de la mari depărtări, trosnetul tufelor aprinse. Partizanii aveau chipuri îngîndurate.

— Se cer doi voluntari care să cunoască bine mitraliera, rosti încet Rudakov. Spun voluntari, fiindcă o să trebuiască să se bată pînă la capăt. Și mai trebuie să fie și niște oameni pe care să ne putem bizui. Asta-i tot.

Inima Musiei începu să bată grăbit. Iată fapta eroică la care visa de atîta vreme! Asta desigur înseamnă cu totul altceva decît să transporți de-a lungul teritoriului ocupat un sac cu bijuterii de care are țara nevoie, dar pe care ea — de ce să nu recunoască — îl urăște pur și simplu. Da, tocmai ea, Musika Volkova, avea să salveze detașamentul: puteau să se bizuie pe ea. Fata se uită la Nikolai; privi parcă într-o oglindă. Pe chipul deschis al tînărului se citea aceeași emoție; se uita la ea cu aceeași privire întrebătoare. Dădură amîndoi din cap, în semn de consimțire, și luîndu-se de mînă, făcură un pas spre comandant. În aceeași clipă se urniră din loc și alții; dar fără să aibă figuri atît de radioase, de solemne, ci cu aerul lor grav, de toate zilele. Cercul din jurul lui Rudakov se strînse.

De la rug veni glasul uşor răguşit şi iritat al lui Ciornîi :

— Tovarăşe Rudakov, să nu uiţi de mine. Nu mă laud, dar un mitralior mai bun ca Ciornîi nu se găseşte în tot detaşamentul.

Rudakov se uita mişcat la aceşti oameni strînşi în acelaşi avînt în jurul său. Îi cunoştea bine, de aceea şi contase pe unanimitatea lor.

— Tovarăşi, tovarăşii mei... — începu el, dar îşi schimbă îndată tonul şi rosti grav : ei, dacă toţi sînt de acord, o să aleg eu. Cu un gest hotărît, îi dădu la o parte cu mîna pe Nikolai şi pe Musia : Voi, nu. Aveţi o altă misiune la fel de importantă.

— Tovarăşe comandant, alege-mă pe mine ! cerea Ciornîi. Se ridicase în picioare şi stătea rezemat cu spatele de pin. Fă-mi şi mie un bine, ca un părinte, lasă-l pe Mirko să se bată pentru ultima dată cu duşmanul, aşa cum e datoria unui partizan, să se bată pentru patrie. Şi ca să-l înduplece pe comandant, cerea şi sprijinul tovarăşilor : Ce fel de partizan sînt eu, fără picioare ? Sînt o povară pentru alţii, şi atîta tot. Lăsaţi-mă, băieţi, să-mi isprăvesc viaţa în viteză mare, nu-l jigniţi pe ţigan. Ţiganul Mirko n-o să înşele Puterea Sovietelor.

Îţi era greu să te uiţi la el. Toţi ar fi vrut să-l vadă aşezîndu-se mai repede, dar el rămînea tot în picioare, cu unghiile înfipte în scoarţa pinului.

— Bine, fie cum vrei : rămîi, spuse Rudakov.

Comandantul continua să cerceteze cu ochii pe cei grămădiţi în jurul rugului, şi fiecare om pe care cădea privirea sa făcea un pas înainte. Comandantul îl urmărea gînditor pe cel ce înainta, apoi privirea i se oprea la următorul.

Adînc emoţionată, cu-ntreaga fiinţă plină de nelinişte, Musia urmărea cu ochii larg deschişi ceea ce se petrecea în jurul ei. Îşi dădea seama că toţi oamenii aceştia, printre care erau şi unii mai în vîrstă, cu familie, se ofereau aşa cum se oferiseră şi ea şi Nikolai să facă acelaşi lucru, dar cu un aer calm, obişnuit, ruşinîndu-se parcă de emoţia ce-o simţeau cu acest prilej. Ce om minunat era acest Ciornîi ! „Să-şi

isprăvească viața în viteză mare"... Da, tocmai oameni ca el, care iubeau viața, se duceau fără frică să întîmpine moartea. Dar Karpov! Fata observă că în clipa aceea chipul bătrînului partizan era deosebit de palid și de solemn. Stătea așteptînd ca comandantul să se uite și la el și, după o așteptare zadarnică, vorbi singur:

— Stepan Titîci, să mă lași pe mine! N-o să fac de rușine neamul feroviarilor!

Toți se întoarseră spre el. Karpov stătea departe de rug. Numai fața lui era luminată. Partizanii cunoșteau bine ura fanatică a acestui om față de cotropitori, îndîrjirea, înverșunarea sa. Puteau să se retragă liniștiți: atîta timp cît bătea o inimă în trupul acesta uscățiv, vînjos, care nu mai era așa tînăr, atîta timp cît se afla Karpov lîngă mitralieră, dușmanul n-avea să răzbească pînă la delușor. Se vede că același lucru îl credea și Rudakov, care își privea cu duioșie vechiul tovarăș.

O tăcere încordată, întreruptă numai de trosnetul crengilor mistuite de foc și de zgomotul îndepărtat al lopeților ce săpau, stăruia în mijlocul celor din jurul rugului. Deodată se auzi vocea lui Vasilii Kuzmici Kulakov. Acesta își făcu loc pînă în dreptul lui Karpov:

— Dar de ce tocmai pe tine, ia spune? Ai și nepoți, și o fetiță, uite-o cum doarme. De ce pe tine? Dar eu ce rost am? Eu, frate, sînt singur, stau cu semaforul în mijlocul cîmpului. Pe mine să mă lași, tovarășe comandant, pe mine! Lasă-l pe Kuzmici să-și servească la bătrînețe țara. Ia uitați-vă la el cum se bagă: „Pe mine!" Nu, frate, tu să-ți crești mai întîi fetița. Ia te rog să spui oamenilor cui ai de gînd s-o lași pe Julocika? Ți-a trăsnit prin cap, și gata ai și sărit cu gura! Tare repezit mai ești!

Pînă și în clipele acestea solemne, Kuzmici izbutise să introducă nota lui de zăpăceală comică. Era dispus să se tocmească, să se ia la harță pentru dreptul lui de a merge în această misiune primejdioasă și care poate că avea să fie ultima din viața lui. Apropiindu-se de comandant, începu să se bată cu pumnii lui

osoşi în piept şi făcînd o mutră plîngăreaţă începu să strige:

— Mitraliera, slavă domnului, o ştiu şi cu ochii închişi! Întrebaţi-l pe Nikolka Jeleznov, că doar am învăţat-o împreună. Hei, prea sfinţitule Nikolai, unde-mi eşti? Vino şi depune mărturie în faţa comandantului! Că voi, acum, aţi descoperit o ordine nouă, să-l ţineţi pe Kuzmici în rezervă moartă. Cînd e vorba de ceva serios, întotdeauna se duc alţii! Păi ce, credeţi că am să tot mut macazurile pînă la moarte? Şireţi îmi mai sînteţi!... Stepan Titîci, fă-mi un bine: lasă-l pe Kuzmici să-şi arate destoinicia!

Rudakov îl îmbrăţişă pe bătrîn, îl strînse la piept, iar ochii lui căprui cu privirea rece deobicei, care-i făceau uneori să tremure pînă şi pe cei mai curajoşi partizani, se uitau ţintă, cu înduioşare, la faţa lui Kuzmici, de parcă ar fi vrut să-şi întipărească în memorie fiecare trăsătură a acestuia.

Musia nu-şi mai putu stăpîni lacrimile. Se îndepărtă de rug şi rămase în întuneric, privind de departe cum partizanii veneau unul după altul să-şi ia rămas bun de la Kuzmici şi de la Ciornîi. Deodată, Kuzmici îşi aduse aminte de ceva. Îşi scoase în pripă din buzunar o punguliţă lungă, umplută cu tutun tare de casă, obiect al invidiei generale, trase din ea un pumn de tutun, se gîndi, mai luă puţin, apoi vîrî săculeţul în mîna celui dintîi partizan care se apropie de el:

— Na! Împărţiţi între voi. Să dai la toată lumea să fumeze şi să-şi amintească de Kuzmici; era şi el un diavol chior, nebun după fumat...

Nikolai îşi luă printre cei din urmă rămas bun de la ei. Îl îmbrăţişă îndelung pe Kuzmici, fără a fi în stare să se despartă de el. Bătrînul mormăi cu ciudă, arţăgos ca de obicei:

— Hai, du-te, du-te, flăcăule... Şi să nu mocneşti în viaţă ca tăciunele! Dă drumul la viteză! Du-te, ţi-a venit timpul să pleci. Şi încă ceva: cînd s-o isprăvi războiul, să rămîi aşa cum eşti, să nu faci osînză. Hai, du-te, du-te! Dacă scapi cu viaţă, salută-l pe taică-tău. Nu mă iubea, păcătosul de mine.

Să-i spui : Kuzmici și-a amintit de dumneata la despărțire. Hai, du-te, diavol lung, lasă-mă !

Aproape că îl împinse și-i întoarse spatele. Nikolai se apropie de Ciornîi : acesta privea însă undeva sus și la început nu observă mîna întinsă a tînărului.

Musia își luă rămas bun cea din urmă. Kuzmici începu să-și șteargă gura cu palma :

— Eeh, uite că mi-a fost și mie dat să pup o fetișcană cumsecade, acum, cînd îmi iau rămas bun de la viață.

Clipind cu singurul său ochi, Kuzmici atinse stîngaci, cu buzele, obrazul Musiei, dar fata îl sărută cu putere pe buzele aspre, crăpate. După aceea se apropie de Ciornîi, care ședea posomorît lîngă copac, și se aplecă spre el. Partizanul îi apucă mîna cu degetele lui reci, puternice, și-i spuse în șoaptă :

— Și pe mine să mă săruți, și pe mine ! N-am nici o soție Zina, am născocit-o pe Zina ca să nu te tulbur pe tine. Sînt singur pe lume, singur ca luna din cer, n-am pe nimeni...

Fără să vrea, Musia se trase îndărăt, dar stăpînindu-se, îl apucă pe flăcău de umeri și se uită încordat în ochii lui mari.

— Nu, nu trebuie... — rosti Ciornîi încetișor, desprinzîndu-i mîinile. Îți doresc să fii fericită...

În clipa aceea, un partizan bătrîn, care avea în grijă calul lui Rudakov, se apropie ducînd calul înșeuat al comandantului și un alt cal murg.

— Stepan Titîci a poruncit să vi-i las vouă, spuse el posomorît, fără să-și poată ascunde părerea de rău. Să-i feriți, să nu-i băgați degeaba sub gloanțe... Unde să vi-i las ?

— Ia cară-te cu caii tăi ! Lasă-i unde vrei ! se înciudă deodată Ciornîi. Și întorcîndu-i fetei spatele, strigă către Kuzmici : Să se aducă aici mitralierele și încărcătoarele, le revizuiesc chiar eu !

După o jumătate de ceas, încă pe întuneric, detașamentul coborî în grabă coasta apuseană a dealului, spre terasamentul liniei ferate, și dispăru îndată în norii de piclă groasă, amară. În urma lui se mai auzi o vreme zăngănitul armelor, sforăitul și tropotul cai-

lor, uruitul roţilor trecînd peste traverse, apoi toate zgomotele se pierdură în depărtare.

În timpul acesta, Nikolai, Musia şi Tolea coborîră în fugă coasta răsăriteană, se strecurară prin hăţişurile de afini şi zmeură, şi găsind şanţul de scurgere, săriră în el şi o luară repede în direcţia din care, prin fum, se zăreau mijind şi luminînd din ce în ce mai puternic zorile reci, trandafirii.

Cînd soarele se înălţă şi primele lui raze străbătură fîşiile fumului şi alergară peste mlaştină, aurind crestele moviliţelor, dezmierdînd mestecenii schilozi şi pinii slabi, rahitici, dinspre apus, de pe dealul păduros ce se ridica în mijlocul fumului, asemenea unei insule inundată acum de o lumină trandafirie, îi ajunse din urmă răpăitul sec al mitralierelor. Zgomotul acesta mecanic, supărător, ce venea de la o depărtare destul de mare, fu pentru Musia ca o urare de bine a unor prieteni plini de abnegaţie, ca un imn măreţ în cinstea unităţii invincibile a partizanilor, a triumfului dîrzeniei omului sovietic.

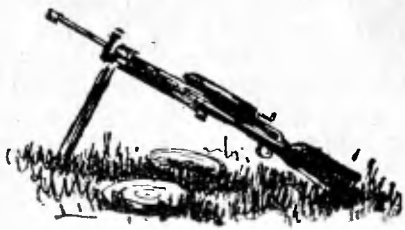

PARTEA A PATRA

1

Focul de mitraliere ce se auzea din ce în ce mai slab îi întovărăşi o vreme pe cei trei partizani, care se îndreptau grăbiţi spre răsărit. Înaintau acum pe fundul unei rîpi adînci, pe alocuri secată, iar pe alocuri plină cu băltoace de apă cenuşie amestecată cu turbă. Turba moale le înăbuşea paşii, şi numai răsuflarea lor grăbită şi ecoul abia auzit al tirului îndepărtat tulburau liniştea toamnei ce stăruia deasupra mlaştinii.

Nu scoteau o vorbă.

Nikolai mergea în faţă cu paşi mari, dus pe gînduri şi posomorît, purtîndu-şi arma grea pe umăr şi sacul şi mai greu în spinare. În urma lui, aci rămînînd în urmă, aci grăbindu-se să-l ajungă, venea cu paşi mărunţi Tolea, ducînd şi el automatul, nişte granate prinse de cingătoare şi un cuţit băgat în carîmbul cizmei. Tot el ducea şi sacul cel mic. Musia era ultima. N-avea decît un revolver ofiţeresc „Walter" la brîu, şi atît. Nikolai şi Tolea o eliberaseră de orice greutate. Nu lăsaseră în rucsacul ei decît vasele de aluminiu şi

niște foi de cort făcute sul, luate ca trofeu, și pe care ea insistase să i le lase.

Fata păși ușor. Gîndurile ei rămăseseră acolo, în urmă, unde doi oameni plini de abnegație duceau acum o luptă inegală. Musia, care se pricepea acum puțin în chestiunile militare, își închipuia limpede ce se întîmpla acolo. Din depărtare se auzea focul des și dezordonat al automatelor : erau fasciștii, care porniseră la atac. Dar răpăitul febril al automatelor fu oprit pe loc de rafalele scurte de mitralieră. Pentru o clipă totul se învălmăși într-un vuiet comun. Și iată că automatele amuțiră dintr-o dată, se mai auziră cîteva rafale de mitralieră, apoi se făcu liniște deplină. Numai turba moale plescăia sub picioare.

Musia răsuflă ușurată. Dușmanii fuseseră respinși ! Și-l închipui de parcă l-ar fi văzut cu ochii ei pe Ciornîi ștergîndu-și fața nădușită, mînjită de praful de pușcă, și pe Kuzmici clipind șiret, răsucind cu degetele tremurătoare două țigări, una pentru el și una pentru tovarășul său, și scuturînd cu grijă firele de tutun înapoi în punga sa ce semăna cu un cîrnat... Ba nu, punga cu tutun o dăruise celor care plecau, atunci cînd își luase rămas bun de la ei... Amintindu-și toate acestea, fata simți că o înecă lacrimile. Și iată că în depărtare începură din nou să bombănească automatele, cărora le răspunseră puternice rafale de mitralieră. Și Musiei i se păru din nou că îi vede pe cei doi prieteni lipindu-se de paturile armelor cu fețele lor dîrze și cu dinții strînși.

Nu, oameni ca aceștia nu puteau fi înfrînți ! Și deodată simți născîndu-se în ea speranța plină de bucurie că ei vor rezista pînă la căderea nopții, cînd poate că la adăpostul ceții și al fumului Kuzmici îl va duce pe Ciornîi pe calul comandantului.

Zgomotului sec, abia auzit al mitralierei, începură să i se adauge niște explozii scurte și înăbușite, de parcă cineva ar fi lovit cu pumnul într-un butoi.

— Granate ! spuse Nikolai, oprindu-se. Se vede că s-au apropiat pe furiș și aruncă, ticăloșii, cu granatele în ei.

— Ce tot vorbeşti! îl întrerupse Tolea. Crezi că ei le vor permite să se apropie cu granatele? Auzi, maică măiculiţă, mitraliera... Ştii ce se întîmplă? Fritzul a început să tragă cu aruncătoarele de mine. A adus aruncătoarele de mină şi bate cu ele.

— Ei, aruncătoarele lor nu fac doi bani, nu-s bune decît ca să sperii oameni fără experienţă. N-ai văzut ce tranşee le-au săpat? Şi la urma urmei ce ne pasă nouă de mine? Numai în creştet să nu ne nimerească!

Întorcînd capul, traseră tustrei cu urechea. Aruncătoarele de mine se potoliseră. Răpăitul agitat al automatelor izbucni iar, acoperit din nou de rafala mitralierelor, măsurată, sigură de ea, ca bătaia ciocanelor de abataj.

— Vai, maică-măiculiţă, cum mai bate!

— Hai, ajunge, să ne vedem de drum! comandă Nikolai.

Drumeţii îşi continară drumul.

— Într-o zi, cînd nemţii vor fi alungaţi, va trebui să ridicăm pe dealul acela un monument frumos, de marmură, care să aibă sus, în vîrf, o stea roşie, veşnic aprinsă. Oamenii or să vadă steaua zi şi noapte şi or să-şi amintească de cei doi partizani care s-au bătut cu fasciştii, rosti gînditoare Musia.

— Ar trebui să înălţăm prea multe monumente, răspunse Nikolai, fără să se-ntoarcă spre ea. Nu ne-ar ajunge marmura.

Malurile abrupte, întunecate, ale şanţului adînc pe care creşteau ici-colo tufe rămîneau tot mai în urmă. Florile de un trandafiriu închis ale răscoagelor îşi plecau jos de tot capul îngreunat de roua căzută din belşug pe guleraşele pufoase ale seminţelor coapte. Uneori tufele lor ajungeau chiar pînă în mijlocul albiei şi, legănîndu-se, mîngîiau obrajii drumeţilor. Simţind atingerea lor răcoroasă fata tresărea, privea mirată în jur şi se lăsa din nou pradă gîndurilor sale.

Îşi aminti din nou de clipa despărţirii de partizani la care fusese martoră. Ce oameni minunaţi erau cu toţii, ce frăţeşte se purtaseră cu ea, o fetişcană necunoscută, ajunsă în tabăra lor printr-o întîmplare. Dar

Rudakov! Era parcă turnat din oțel. Totuși, cu cîtă sfială vorbise atunci, la aerodrom, de familia lui! Dar cît de înflăcărat vorbise de poezia vieții. Ce n-ar fi dat Musia să poată ajunge la fel cu el, să capete și ea atîta putere de voință, atîta calm. Părea un om obișnuit. Dacă l-ai fi întîlnit undeva, nu i-ai fi dat nici o atenție, nici măcar n-ai fi întors capul ca să-l vezi ceva mai bine. Și totuși semăna cu cineva! Da, cu bătrînul Rubțov. Ba și cu Cerednikov, directorul băncii. Erau oameni atît de deosebiți, și totuși se asemănau atît de mult! Eeh!... Ea, Musia, n-avea să ajungă niciodată la fel cu ei. Ce bine ar fi să semene cu ei măcar puțin, măcar un pic!

Dar Karpov, Karpov pe care îl crezuse lipsit de căldură sufletească! Cît de mult o uimise! După ce-și luase rămas bun de la Kuzmici se repezise în tufiș și Musia auzise glasul fetiței întrebîndu-l: „Tăticule, spune-i Julocikăi, de ce plîngi?“ Cine ar fi putut crede că omul acesta cu buzele subțiri, severe, știa să plîngă? Vai, Musia, Musia, ai nouăsprezece ani, dar pe oameni îi judeci tot după înfățișare: e simpatic, nu e simpatic, e fioros, e așa și așa, ei, ăsta mai zic și eu“...

Dar asta ce mai era? Se trăgea din nou! Rafalele de mitralieră răsunau acum slab, abia auzit, de parcă cineva ar fi lucrat, fără prea multă pricepere, la o mașină de cusut într-o cameră vecină. Lupta era în toi. Da, aceștia erau oameni, oameni adevărați! Dar parcă numai ei erau astfel?

„Cît de caraghioasă ai fost tu, Musika, cînd acolo lîngă rug, ciripind ca o primadonă la operă, ai cerut să fii lăsată la cuibul de mitralieră. Ai ieșit moț în față și ți-ai dat aere, de parcă ai fi zis: „Vedeți cine sînt eu?“. Pe cîtă vreme ceilalți au cerut același lucru dar cu totul în alt fel, ca și cum ar fi vorbit de ceva de la sine înțeles. Nu, nu, nici gînd să poți ajunge tu, porumbițo, așa cum e Rudakov. Mai ai foarte multe de învățat chiar și de la Kuzmici“.

Gîndindu-se mereu la cei rămaşi în urmă, Musia înainta fără să observe că vîntul se înteţea, iar văzduhul mirosea din ce în ce mai tare a fum amărui. Ziua rece, senină, se începoşa văzînd cu ochii, soarele se întuneca.

2

Nikolai, care privea de mult cu îngrijorare în jur, îşi opri tovarăşii şi ieşi afară din şanţ. Mlaştina era acoperită toată, pînă în zare, cu o pătură cenuşie de fum gros, asemenea unei imense blăni de oaie. Vîntul sfîşia mereu această blană şi înteţea focul, împingîndu-l spre nord-est. Dacă vîntul nu se potolea, putea îndrepta focul chiar de-a curmezişul drumului celor trei. Bineînţeles, mai puteau s-o ia spre nord, să fugă de focul care îi ajungea din urmă, dar în acest caz ar fi trebuit să părăsească şanţul salvator.

— Trebuie să mergem prin şanţ, hotărî Nikolai. Tolea, treci tu primul! Musia după tine, eu în urma voastră. Şi să mergem cît putem mai repede. Auziţi? Înainte!

Cînd Musia trecu pe lîngă el, Nikolai o luă de mînă şi încercă să se uite în ochii ei.

Fata îşi întoarse privirea şi-şi retrase mîna. Mai era sufleteşte lîngă cei care luptau în vîrful colinei, şi această mîngîiere sfioasă îi păru o jignire adusă faptei lor eroice.

Acum înaintau aproape în fugă. Vîntul îi împingea din spate, îi depăşea cu nori grei de fum. Din cînd în cînd, aducea pînă la ei răsuflarea fierbinte a pojarului din apropiere. Aerul se făcu insuportabil de amar. Musia îşi simţi sîngele zvîcnind în tîmple şi cercurile negre, de care se temea atît de mult, prinseră iar a se roti înaintea ochilor ei. Numai de n-ar cădea, de n-ar leşina, fiindcă ştia că băieţii s-ar opri din cauza ei, şi atunci...

— Mai repede, mai repede! îi zise Nikolai.

Figura mică și sprintenă a lui Tolea cînd dispărea în mijlocul rotocoalelor leneșe de fum ce se rostogoleau pe fundul șanțului, cînd apărea nelămurit; în cele din urmă, se topi parcă cu desăvîrșire. Musia își dădu seama că rămînea în urmă. Prin vuietul sacadat al vîntului ajungea pînă la ei un foșnet sinistru, trosnete și pîrîituri. Vîntul se făcu atît de fierbinte, de parcă ar fi suflat din gura unui cuptor uriaș. Era din ce în ce mai greu de respirat. Ai fi zis că în loc de aer, plămînii sorbeau un fel de apă fierbinte, amară, cu pelin. Undeva din spate, răsună glasul lui Nikolai.

— Apleacă-te mai aproape de pămînt!

Apa plescăia sub picioare. Musia se aplecă. Acolo, deasupra păturii umede de turbă, era ceva mai răcoare și se putea respira mai ușor. Trecînd în fugă pe lîngă o băltoacă pe jumătate secată, fata luă un pumn de apă și și-l aruncă în obraz. Pe urmă, își smulse din cap basmaua de tifon, o udă și și-o puse la gură. Aerul nu mai era atît de amar, dar Musia nu mai avea puteri să fugă. O luă înainte, aplecîndu-se aproape de fundul șanțului.

— Respiră printr-o cîrpă udă, e mai ușor, îi strigă ea lui Nikolai.

— Nu mai avem mult. Țin minte din hartă: intrăm curînd în pădure, răspunse el.

Dar pîrjolul îi ajungea din urmă tăindu-le drumul. Crengi arzînde, pe care le ridica de la pămînt torentul aerului încins, treceră incendiul de cealaltă parte a șanțului. Nori de scîntei treceau în zbor peste capetele lor, bucățele de turbă fierbinte înțepau obrazul ca niște ace.

Acum partizanii mergeau prin șanț ca printr-un coridor strîmt care ar fi traversat mlaștina în flăcări; dogoarea sufla din ambele părți, hainele lor fumegau.

Musia simți că se înăbușe. Nici basmaua udă nu-i mai ajuta. Sleită de puteri, se lăsă jos, pe fundul șanțului, și rămase cîteva clipe culcată, lipindu-se cu obrazul de turba umedă, trăgînd în piept răcoarea cu iz de mucegai. Acest răgaz îi dădu puteri noi.

Nikolai se aplecă asupra ei. Fața lui înnegrită de fum, asudată, era înspăimîntătoare, dar în ochii săi, mereu albaștri și senini, fata citea aceeași expresie de voință trează, calmă, cu care o uimea totdeauna Rudakov. Partizanul îi striga ceva.

Ea nu-i distingea cuvintele, dar înțelese că o ruga să se scoale. Urechile îi vîjîiau, totul în jur se învîrtea, numai ochii aceștia albaștri o priveau liniștit și poruncitor.

— Fugi, dragă, șopti ea. Fugiți... lăsați-mă... Salvați... sacul...

— Nu vorbi prostii! rosti cu ciudă Nikolai și cuprinzînd-o de mijloc o ajută să se ridice. Hai, înainte!

Spre uimirea ei, Musia mergea mai departe. Pămîntul îi fugea sub picioare de parcă ar fi fost în scrînciob; i se părea că în fiecare clipă are să facă un pas greșit, să alunece, să se prăbușească în vid. Cu toate acestea, mergea, mergea mereu, sprijinindu-se de brațul puternic a lui Nikolai.

Deodată răsună din negură strigătul de avertizare a lui Tolea. Fie în delir, fie aievea, fata simți că pămîntul îi piere de sub picioare și că se prăbușește. O durere ascuțită o fulgeră în picior, și totul se topi în negura deasă, fierbinte.

3

Musia auzi glasuri cunoscute:

— Maică-măiculiță, uite vine drept asupra noastră. Să fugim!

— Încotro? Trebuie să stabilim direcția.

Fata avu senzația că plutește în aer. O durere apăsătoare îi frigea piciorul, undeva mai sus de genunchi. Deschise ochii și văzu chipul lui Nikolai aproape de tot. Pricepu că el o ținea în brațe. Partizanul avea părul pîrlit; sudoarea îi lăsase dîre șerpuitoare pe pie-

lea înnegrită de funingine. Buzele crăpate îi erau întredeschise. Gîfîia.

— N-ai observat încotro fug animalele?

— Păi, tot încolo! Uite, veveriţele trec din copac în copac...

Musia trase cu nesaţ aer în piept. Cu toate că şi aici, în pădure, sub pinii înalţi, fumul fierbea şi clocotea ca într-un cazan, aerul îi păru neobişnuit de curat, răcoros şi dulce. Umplîndu-i plămînii, o înviora ca apa de izvor.

— Ţi-ai venit în fire?

Nikolai tresări fericit şi o strînse mai tare la piept.

Gonită şi aţîţată de vînt, pălălaia se rostogolea parcă pe crestele copacilor, tîrîndu-se şi sărind din cracă-n cracă. Brazii se aprindeau ca luminările, pinii luau foc cu un vîjîit surd, ca făcliile de smoală. Flacăra se prelingea încet de-a lungul ramurilor, pe scoarţă, în jos. În acest zid mişcător de foc era ceva de eră primitivă, ceva de neînlăturat, în faţa căruia omul se simţea neputincios. Două animale roşcate ţîşniră din tufiş, se repeziră printre partizani şi dispărură în desişul pădurii.

— Să fugim! strigă Nikolai răguşit şi se repezi în urma lor.

Nimeni altul, oricît de voinic şi de puternic, n-ar fi purtat-o pe Musia cu atîta uşurinţă. Sărea peste muşuroaie ca un cerb. Spaima rămăsese în urmă împreună cu fumul şi trosnetul focului. De vreme ce era cu Nikolai, Musiei nu-i mai era frică de nimic. Ca să fie mai uşoară, îi cuprinse gîtul cu braţele şi se lipi de el. Crengile îi biciuiau, agăţîndu-li-se de haine, încercînd parcă să-i ţină în loc. Încetul cu încetul, fumul se făcea mai rar, puteau să răsufle mai uşor.

Deodată Tolea, care fugea înainte, se opri ca lovit de trăsnet.

— Sacul, şopti, cu glas abia auzit. Am uitat sacul...

— Unde? întrebă Nikolai.

Şi Musia simţi cum tot trupul i se încordează.

— Acolo unde ne-am oprit adineauri.

O clipă, tustrei se uitară cu groază la flăcările care

se apropiau, jucînd pe creştetele copacilor. Deocamdată, focul nu ajunsese încă la pămînt.

— Salveaz-o pe ea! strigă Tolea. Cu o mişcare bruscă, el îşi îndesă şapca pe urechi şi se repezi îndărăt, acolo unde flacăra începea să se prelingă încet, ca smoala topită, în jos, pe scoarţa pinilor înalţi.

— Fugiţi! răsună glasul micului partizan din negura de fum în care se topise parcă fără urmă. Fugiţi! Fugiţi! Vă ajung eu! se mai auzi din depărtare.

Nikolai ar fi vrut să se repeadă după el, dar Musia... ce putea face cu ea? Nu era în stare nici să se ţină pe picioare! Şovăiala lui însă nu ţinu decît o clipă. Strîngînd-o pe fată şi mai tare la piept, tînărul o luă la fugă din faţa pojarului ce năvălea asupra lor.

Fără să simtă greutatea poverii lui, sau automatul de la spate, care îi izbea dureros omoplaţii, partizanul sărea peste muşuroaie şi buturugi, gonind în aceeaşi direcţie în care se îndreptau animalele şi păsările.

Musia înlemnise. Zidul de foc se apropia cu un urlet surd, ameninţător. Din cînd în cînd, împinse de vînt, flăcările făceau un salt peste creştetele copacilor şi-i ajungeau din urmă. Rugurile, aprinzîndu-se deasupra lor, vărsau peste ei o ploaie de cetină arzîndă. Atunci Musia se lipea mai tare de pieptul puternic al lui Nikolai. Uneori, ajungînd în marginea vreunei poieniţe, valul des de fum rămînea în urmă.

Nikolai abia îşi mai trăgea sufletul. Gîndul fetei fugea îndărăt, spre omuleţul ciufulit care se năpustise cu atîta curaj în mijlocul flăcărilor. Toată făptura ei ar fi vrut să alerge în ajutorul lui... O, de-ar fi avut puteri!

Vîrfurile copacilor cuprinse de flăcări, siluetele animalelor fugind înnebunite le dădeau fugarilor impresia unui coşmar, în care ceva inexplicabil, groaznic, i-ar fi pîndit din bezna plină de primejdii. Şi parcă anume pentru a le întări această impresie de coşmar, în faţa lor se deschise deodată o văgăună mlăştinoasă, în fundul căreia strălucea oglinda netedă a unui lac cu un mic ostrov, avînd pe margini sălcii creţe, de un verde viu. Deasupra ostrovului atîrna ca o căciulă frunzişul ruginiu al unui crîng. O adiere de răcoare venea dintr-acolo.

Nikolai gîfîia ca un cal gonit peste măsură. Inima îi bătea în coşul pieptului ca un pumn greu.

Se simţea la capătul puterilor. Pămîntul i se clătina sub picioare şi totul în jur: cerul străveziu, tufele de un verde strălucitor, oglinda rece a apei, toate i se roteau în faţa ochilor încercuite cu roşu.

Pîrjolul se apropia acum de lac. Îmbrăţişarea lui de flăcări şi fum făcea să trosnească şi să se tînguie tufele de alun; prin pîcla albăstruie se vedeau limbi mici de foc alergînd deasupra muşchiului uscat. Crengile arinilor cu frunziş cenuşiu se răsuceau năpraznic. Un ţap sălbatic se opri lîngă Nikolai, tremurînd din tot trupul său subţire, muşchiulos. Se uită atent în jur, făcu o săritură, ca un arc destins, şi se repezi săgeată în stufiş. După el se năpustiră două capre, ca două năluci. Nikolai începu să alerge pe urmele lor, despicînd perdeaua deasă de stuf. Apa îi clefăia sub picioare. Merse astfel cîtva timp, pînă ce stufărişul începu să se rărească, iar tălpile simţiră pămîntul sub ele. În faţa lui se întindea o fîşie îngustă de pămînt, care înainta despicînd lacul, pînă aproape de ostrov, de care era despărţită printr-un mic braţ. Căprioarele îl trecuseră înot şi, ajungînd la mal, dispăruseră în goană în desişul sălciilor.

Mergînd în urma lor, Nikolai n-avea altă grijă decît să nu alunece şi să n-o scape jos pe Musia, care îi părea acum neobişnuit de grea. De ostenit ce era, nici nu-şi dădea prea bine seama ce se petrecea în jurul său.

Însă Musia, pe care aerul umed şi curat al lacului o făcuse să-şi vină complet în fire, vedea cum în tufişurile de pe mal se îmbulzeau animalele gonite de foc. Văzu nişte lupi cu limba scoasă şi cu coada între picioare, pe care îi luă la început drept cîini ciobăneşti. Gîfîind greu, lupii începură să bea apă, apoi cel mai mare dintre ei se năpusti spre limba de nisip şi ceilalţi îl urmară.

Trecură chiar prin faţa lor, dar Musia nu se înspăimîntă. Era doar uluită. Nu se sperie nici atunci cînd, răsuflînd greu ca un astmatic, trecu în goană pe lîngă ei un porc mistreţ cît toate zilele care îi privi

fioros, cu ochii vii, mici, și cu botul năpădit de țepi aspri.

În cele din urmă cei doi fugari ajunseră la ostrov. Ramurile sălciilor le izbeau dureros obrazul. Nikolai mai făcu clătinîndu-se cîțiva pași și deodată simți că îl părăsesc puterile. Cu o ultimă sforțare, o lăsă pe Musia pe iarbă și se prăbuși lîngă ea. Mîna sa dibuia, dar fără să găsească, nasturii de la guler.

Fata îi descheie în grabă bluza și sări în picioare, ca să dea fuga după apă, dar căzu la loc, cu un geamăt, străfulgerată de o durere cumplită în picior. Se aplecă și văzu cu mirare că în dreptul genunchiului stîng, pantalonul îi era negru de sînge și se scorojise. Însemna că era mai grav decît își închipuise. Aruncă în jur o privire neputincioasă. Nu se vedea țipenie de om. Focul se apropia de malul lacului. Desișurile cenușii de arini ardeau cu fum gros ; ramuri în flăcări zburau prin aer, apoi cădeau și se stingeau în apă, sfîrîind. Capetele vietăților care fugeau de foc brăzdau pe alocuri oglinda rece a lacului.

Nikolai începu să răsufle ceva mai regulat.

— Tolea e acolo... trage un foc... Fă-i un semnal... îngăimă el fără să ridice capul.

Dar în aceeași clipă, o scurtă rafală de automat răsună undeva prin apropiere. Musia și Nikolai încremeniră. Deodată, o mînă energică dădu la o parte tufele de salcie și din verdeața lor vie se ivi obrazul negru, lucios, al micului partizan. Își ținea automatul în mînă.

— Phii, mi-a scăpat un mistreț grozav ! Și răsuflînd ușurat aruncă în iarbă sacul greu.

Ridicîndu-se de jos, Nikolai îi pipăi manșonul automatului. Era cald.

— În cine ai tras ?

— În mistreț. I-am băgat în spinare o rafală întreagă, dar el nici n-a vrut să știe. A zbughit-o. Apoi, cu lăudăroșenia lui de băiețandru, Tolea lovi disprețuitor cu piciorul în sacul salvat și începu să raporteze cu glas ostenit : Ușor nu mi-a fost să-l găsesc acolo în fum. Și tare mult mai cîntărește, afurisitul ! Credeam că sînt într-un cuptor, zău așa ! Un iepure

care fugea s-a izbit atît de tare de mine, încît era cît pe ce să mă doboare... Vai, vai, vai...

Deodată sări în picioare și urlînd de frică și durere începu să se lovească cu mîinile peste șolduri, încercînd parcă să dea jos niște insecte veninoase. Apoi se năpusti pe mal în jos și în aceeași clipă se auzi plescăitul puternic al apei. Peste un timp se întoarse cu un aer stingherit.

— Ce afurisenie! Am scăpat de focul cel mare și uite că era cît pe ce să mă prăjesc. Phii, da' rău m-am mai fript! Ai, ai, ai... Ia uite ce găuri mi-am făcut în pantaloni. Și își privi cu părere de rău pantalonii vătuiți. Și doar de abia ieri mi i-a dat Kașcei cel fără de moarte de la magazie. Și erau noi nouți!...

Tolea era atît de nenorocit, pe fața lui se citea o durere atît de sinceră, încît gîndindu-se la primejdia de moarte din care scăpaseră, Musiei îi veni să rîdă.

Cîteva clipe șezură toți trei în tăcere, sorbind cu nesaț aerul proaspăt, bucurîndu-se din plin de liniștea înconjurătoare. În această liniște era ceva atît de fermecător, de nesfîrșit de dulce și plăcut, încît un timp nici unul din ei nu îndrăzni s-o tulbure.

Deodată Nikolai își aduse aminte:

— Musia, ce-i cu piciorul tău?

— Mă doare rău. Nu știu nici eu unde m-am putut lovi în halul ăsta.

— Maică-măiculiță, cum nu știi... Te-ai prăbușit în cariera de turbă. Acolo era o mașină, un fel de plug, și ai căzut cu genunchiul peste ea, chiar peste sapă. Asta e!

Aplecîndu-se, Nikolai ridică ușor piciorul Musiei și începu să-l pipăie.

— Fractură? întrebă încet Tolea.

— Nu, osul e întreg. Ai un pansament?

— Cum să nu? Eu am de toate...

În timp ce Tolea își spăla mîinile în lac și rupea hîrtia parafinată a pansamentului, Nikolai tăie cracul pantalonului cu cuțitul lui ascuțit, de asalt. Apoi aduseră apă și spălară sîngele uscat. Genunchiul era vînăt și umflat, dar se îndoia. Rotula era teafără. Nici

rană de deasupra nu era prea mare ; în schimb fusese atins un vas și sîngele continua să curgă năvalnic.

Și de astă dată, Tolea fu la înălțime. Pe cînd Nikolai stropea rana cu un dezinfectant, băiatul udă un prosop, îl răsuci tare și legă cu el piciorul fetei, mai sus de rană. Făcu asta cu atîta pricepere, încît sîngele încetă curînd să mai curgă și în cele din urmă se opri.

— Ai văzut ce medic bun sînt ? rosti micul partizan, frecîndu-și mulțumit mîinile.

Nikolai ridică cu băgare de seamă piciorul fetei și, așezîndu-l pe genunchiul său, începu să-l panseze, cu îndemînare. Musia gemu. Nikolai își trase mîna speriat.

— Nu-i nimic, nu-i nimic. Bandajează-mă mai departe, șopti fata. În ochii ei cenușii bucuria făcu loc spaimei. Cu o mînă slăbită, atinse părul ciufulit al lui Tolea și șopti :

— Dragii mei, dragii mei !

Pe urmă, privirea ei se opri asupra chipului lui Nikolai, înnegrit, ars, mînjit de funingine ; numai sprîncenele și genele lui pîrlite erau albe ca puful.

Întîlnind privirea fetei, partizanul se tulbură ; își dădu brusc seama că ținea pe genunchi piciorul mușchiulos și zvelt al fetei pe care o iubea. Mîna cu care înfășura bandajul începu să-i tremure. Musia, care cu o clipă înainte nu simțea față de cei doi prieteni decît recunoștință, se rușină și ea, roși, și scrîșnind de durere, își luă piciorul rănit de pe genunchiul lui Nikolai. Acesta scăpă din mîini fașa, care se rostogoli pe iarbă.

— Halal sanitar ! pufni disprețuitor Tolea și, mișcîndu-și cu dibăcie degetele lui lungi și subțiri, isprăvi într-o clipită pansamentul.

Pe urmă luară hotărîrea să se mute în mijlocul ostrovului. De data aceasta însă Musia se opuse ca Nikolai s-o mai poarte în brațe. Fură nevoiți să facă la iuțeală o targă dintr-o foaie de cort și o pereche de prăjini de mesteacăn.

Incendiul ocolea treptat lacul, încingîndu-l într-un inel de foc și fum. Crestetele copacilor ardeau ca niște

ruguri uriașe ; flăcările se prelingeau de-a lungul trunchiurilor și se tîrau prin iarba uscată, aprinzînd tufișurile și mușuroaiele mlăștinoase de turbă. Trombele de fum și flăcări, ridicîndu-se spre cer, se oglindeau, răsturnate, în apa lină. Aceasta părea și ea că arde cu o flacără sinistră, roșiatică.

4

Cei trei drumeți luară hotărîrea să rămînă pînă la vindecarea Musiei în inima insulei, într-o poieniță mică și rotundă, pierdută în mijlocul desișului. Pînă aveau să-și poată continua drumul, locul acesta era într-adevăr cel mai sigur pentru popasul lor forțat. Nici celui mai zelos fascist din detașamentele de represalii nu i-ar fi trecut prin cap să răzbească prin deșertul negru al pădurii mistuite de flăcări și să cerceteze insula. Cu toate acestea, cei trei drumeți luară măsuri de precauție. Pentru orice eventualitate, sacul cu bijuterii fu îngropat la o oarecare depărtare de locul popasului, iar Tolea, om cu experiență, avu chiar grijă să mătură urmele rămase pe nisipul de la țărm.

Într-un hățiș de tufe de zmeură, băieții făcură pentru Musia o colibă mică, a cărei intrare se închidea cu o foaie de cort. În schimb, constructorii petrecură cea dintîi noapte dormind pe iarbă lîngă foc. A doua zi dimineața, fata îi certă și-i amenință că se mută și ea în aer liber, în semn de protest, dacă nu-și fac și pentru ei o colibă.

În privința hranei puteau fi de asemenea liniștiți. E drept că locuitorii pădurii goniți de foc pe ostrov îl părăsiră de îndată ce focul se stinse și pămîntul încetă să mai fumege. Dar Nikolai apucase să împuște o capră și doi iepuri dolofani. De altfel, insula lor izolată în inima codrului se dovedi a fi locul de popas pentru păsările călătoare, aflîndu-se pesemne așezată de-a lungul nesfîrșitului lor drum. În fiecare dimi-

neață, Musia era trezită din somn de gîgîitul răzvrătit al gîștelor, de măcăitul zgomotos al rațelor și de niște strigăte ciudate, ca de goarnă, după care Nikolai, căruia îi plăcea și se pricepea să citească cartea naturii, ghici apariția lebedelor. Într-un cuvînt, de vînat nu duceau lipsă.

Profitînd de popasul lor silit, drumeții noștri mîncau și dormeau în voie prinzînd puteri pentru drumul lung și primejdios care-i aștepta. Tolea propuse chiar să numească insula lor „Sanatoriul celor trei leneși".

Musia se trezea în zori, cînd din „pavilionul băieților", cum denumise solemn coliba tovarășilor ei de drum, se mai auzea încă un sforăit ușor. Ieșea afară din bordei și rămînea cîteva clipe nemișcată, cu ochii pierduți în zarea ce se aprindea treptat în dosul siluetelor negre ale copacilor. Secera lunii pălea din ce în ce, pînă se topea în apa străvezie a cerului; soarele, răsărind dincolo de pădure, gonea cu luminile lui trandafirii cea din urmă stea.

Zilele continuau să fie senine, cu brumă ușoară în fiecare dimineață, iar cînd cele din urmă rămășițe de negură ale nopții se retrăgeau în tufișurile de la poalele copacilor, cearșafuri albicioase, curate, de chiciură mai dăinuiau un timp în jurul buturugilor. Era atît de senin, încît se vedea deslușit fiecare frunzuliță, fiecare zbîrcitură în scoarță. Aerul era atît de proaspăt, atît de îmbălsămat de mirosul iute de frunză veștedă, încît Musia îl sorbea adînc, cu poftă. Ce bine era să te lași pradă gîndurilor în orele acelea cînd noaptea se îngîna cu dimineața tîrzie de toamnă, cînd natura, zgribulindu-se parcă de frig, întîrzia să se trezească. Musia avea o senzație stranie. I se părea că din ziua cînd își luase rămas bun de la partizani trecuseră săptămîni, luni și chiar ani și că în timpul acesta ea devenise mai matură și că acum privea cu totul altfel viața, oamenii și faptele lor. Ea, cea neastîmpărată, putea acum să stea ore întregi fără să se miște și fără să se plictisească.

Apoi începea să se ridice soarele.

Sărind într-un picior și ajutîndu-se cu o cîrjă, fata se apropia de grămăjoara de vreascuri uscate, pregătite de cu seară de prevăzătorul Tolea și începea să

gătească gustarea. De cele mai multe ori însă nu apuca să facă mare lucru, fiindcă din colibă se arăta mutrișoara somnoroasă a băieţaşului. Zgribulindu-se, clipind înciudat cu ochişorii lui negri, neastîmpăraţi, micul partizan o gonea pe Musia înapoi, în coliba ei.

Nu lăsa pe nimeni să se apropie de „bucătărie"; gătea el, repede şi cu îndemînare ca o bună gospodină. Musia îl întreba de multe ori de unde avea asemenea aptitudini, dar Tolea prefera să nu-i răspundă, şi la toate încercările ei de a-l trage de limbă, îi dădea aceleaşi răspunsuri laconice: „mare scofală", „aşi, de unde!" sau „nu face să vorbim". În cele din urmă, fata înţelese că punîndu-i aceste întrebări zgîndărea o rană necunoscută şi necicatrizată încă, de aceea renunţă să-i mai afle trecutul.

Tolea o preocupa pe Musia tot mai mult, căci după întîmplarea cu pansarea piciorului, relaţiile ei cu Nikolai îşi pierduseră sinceritatea şi simplitatea dinainte. Musia nu mai putea suferi ca el s-o vadă neîngrijită, nespălată, se sfia să se pieptene în prezenţa lui, iar cînd venea momentul să i se panseze rana, atunci Nikolai era izgonit, şi micul medic al Musiei executa singur toată operaţia.

5

De altfel şi partizanul, dîndu-şi seama de aceasta schimbare, se ferea să mai rămînă cu ea între patru ochi. Pleca tot mai des şi tot mai departe de colibe, cutreierînd ostrovul, cercetînd dacă se iviseră pe nisip urme de duşmani sau urmărind păsările călătoare, felul de viaţă şi obiceiurile lor.

Îşi dădea seama că iubeşte, simţea că-i este peste puteri să lupte cu acest sentiment şi se dojenea singur, în gînd, spunîndu-şi că este o prostie, un lucru nelalocul lui, nepotrivit pentru vremurile de război în care se aflau. În timpul hoinărelilor lui, îşi imputa

fără cruțare slăbiciunea sufletească și lipsa de voință, dar pe măsură ce se apropia de poiana cunoscută, inima îi bătea mai tare, mai veselă și mai tulburată și, fără să vrea, grăbea pasul.

Musia încerca aceleași simțăminte contradictorii. Auzind pașii cunoscuți, simțea în inimă o căldură cu greu stăpînită. Dar îndată ce partizanul intra în poiană, ea îl întîmpina cu o privire absentă, cu un aer nepăsător, începea să-l hărțuiască cu întrebări ironice și să glumească cu răutate pe socoteala lui. Se mînia la fiecare glumă a lui și căuta în cuvintele și faptele lui ceva care să o supere, iar cînd se întîmpla să rămînă singuri, se simțeau întotdeauna stingheriți.

Exista însă un lucru despre care puteau vorbi în voie ceasuri întregi : natura. Înainte de război, Musia nu cunoștea denumirile a numeroși copaci, chiar dintre cei ce creșteau pe bulevardele și străzile orașului ei de baștină. Dar în zilele rătăcirilor prin codri, natura o vrăjise puternic pe tînăra orășancă, făcînd-o să încerce senzații noi, necunoscute. Musia îndrăgise pădurile, poienile, rîurile și căuta să le înțeleagă tainele cu aceeași sete de cunoaștere cu care un om care a învățat carte la vîrsta maturității citește cu același interes, de-a valma, tot ce-i cade sub mînă.

Nikolai iubea nespus de mult natura încă din anii copilăriei. Stînd acum de vorbă împreună despre frumusețile și tainele ei, căutau amîndoi să-și înăbușe simțămîntul penibil al inactivității la care-i sortise rana Musiei și nerăbdarea ce creștea din zi în zi tot mai vie, cu care așteptau clipa în care să-și poată continua drumul.

Aproape de coliba Musiei era o buturugă de mesteacăn, nu prea mare. Era acoperită cu mușchi verde ca toate buturugile și atît de putredă, încît numai cercurile solide de scoarță o mai țineau în picioare.

Musia încercase odată să se așeze pe ea, ca să se încălzească la soare, dar fusese izgonită de furnici. Altădată, ieșind din colibă, fata dăduse peste Nikolai, care stătea culcat pe burtă lîngă buturugă, cu bărbia rezemată în palme și se uita la ceva cu același interes cu care amatorii pasionați de teatru urmăresc un specta-

col jucat de niște actori talentați. Musia izbucni în rîs. Atenția aceasta pentru un ciot putred, fără nimic deosebit în el, îi păru nespus de hazlie.

Nikolai îi aruncă o privire nemulțumită:

— De ce rîzi? Se vede că n-ai habar! bombăni el și deodată, înflăcărîndu-se, o lămuri: Aici e un univers întreg! Nici nu știi cîte lucruri interesante poți vedea! Uite, copacul a fost tăiat acum vreo șapte ani. Buturuga a putrezit, vîntul a depus pe ea țărînă și cu timpul s-a acoperit cu o pătură de mușchi care a întărit pămîntul, împiedicînd să fie luat de vînt. Vezi ciocănelele astea? Din cauza lor mușchiul acesta e poreclit „inul cucului". Frumos, nu-i așa? Și aici, deasupra, vezi, cresc doi pui de mesteacăn; acesta are trei ani, iar acesta e mitifel, n-are nici un anișor. Uite cum și-au înfipt rădăcinile adînci în lemnul putred. Într-o zi, buturuga se va desface, putregaiul se va prăbuși, iar ei vor fi puternici și se vor sprijini pe propriile lor picioare. Peste zece-cincisprezece ani, în locul acesta își va întinde coroana un copac tînăr și voinic ca cel de colo — și Nikolai arătă un mesteacăn alb, zvelt, strălucind la soare, cu aurul frunzelor sale încă nescuturate de toamnă. Ei, ce zici? Toate astea nu te îndeamnă, oare, să cugeți la veșnicia materiei, la puterea nesecată a vieții, mai știu eu la ce? Da, să știi că acest pui de mesteacăn mă face să-mi amintesc de tine: e tot atît de subțirel, de zvelt... — Nikolai roși puternic și adăugă cu ciudă... și de ciufulit.

Prefăcîndu-se că n-a auzit complimentul acesta stîngaci, Musia începu să observe cu ochi noi buturuga cea bătrînă, care la prima vedere nu părea să aibă nimic deosebit. Într-adevăr: doi copăcei micuți se ridicau deasupra mușchiului catifelat de un verde viu, cu scufițe aurii în vîrful unor firișoare subțiri. Frunzele lor își păstrau prospețimea din timpul verii, iar pe dos erau moi și catifelate. Cei doi copăcei păreau să se simtă minunat pe buturugă și o făcură pe Musia să și-o amintească pe Julocika cea mică și blondă. Pe unde erau ei oare acum? Izbutise Rudakov să-și scoată detașamentul din cercul de foc? Poate că și ajunse-

seră la rîpa vacilor, la Matriona Nikiticina ? Ce întîlnire trebuie să fi fost ! Şi în timp ce prietenii lor luptă, se bat, trăiesc fiecare zi din plin, ei, poftim ! savurează farmecele naturii ! Ce plictiseală !

La gîndul acesta, Musia scoase chiar un geamăt.

— Ce ai ? Te doare rana ? se nelinişti Nikolai.

— Nu ! nu ! Vorbeşte, te ascult. E foarte interesant... Haide...

— Priveşte mai de aproape această buturugă. E un adevărat orăşel, cu o populaţie deasă şi variată, continuă Nikolai. Dimineaţa, după brumă, pare mort, dar acum, soarele l-a încălzit şi uite ce forfotă !

Într-adevăr, două furnici, ajutîndu-se una pe cealaltă, cărau undeva un ac gros de pin. Alta venea în goană din partea opusă. Văzîndu-le pe celelalte două căznindu-se cu povara lor, mişcă din mustăcioare şi se repezi îndărăt. Musia se gîndi că aceasta era pesemne un fel de şef de brigadă al şantierului de furnici, care alergase înapoi la terenul de muncă pentru a chibzui asupra locului unde avea să aşeze bîrna cea nouă.

— Da, ele trudesc toate pentru un interes comun, pe cînd noi... Nikolai dădu cu ciudă din mînă, dar deodată se opri.

Musia îl privea printre gene, cu o expresie de mînie :

— Va să zică, după părerea dumitale, eu vă ţin într-adins în loc ?

— Se poate ? Nici nu m-am gîndit... — se sperie partizanul. Voiam doar să spun că...

— Dumneata, tovarăşe Jeleznov, îţi închipui poate că mă prefac ? Asta ai vrut să spui ? continuă fata, îndîrjită. Colţurile buzelor îi tremurau, ochii îi erau plini de lacrimi.

— Da' de unde ai mai scos una ca asta ? Pur şi simplu voiam să spun că noi adeseori nu observăm în natură ceea ce are ea mai interesant.

— Nu, spune adevărat, te-ai gîndit numai la asta ? Da ? Şi eu am crezut... Vai, Kolea, de ce afurisitul ăsta de picior se vindecă atît de încet ? De ce ?

— O să se vindece, o să se vindece toate la timpul lor. Ia te uită aici. Şi Nikolai îi arătă un cucuruz de pin jumulit, vîrît de cineva în buturugă, într-o crăpătură făcută între scoarţă şi trunchi.

Alţi cucuruzi, la fel, se vedeau împrăştiaţi pe jos, toţi, fără solzi. Era atelierul unei ciocănitoare. Îşi făcuse acolo o menghină originală şi îşi aducea prada ca s-o ciugulească mai uşor şi mai comod cu ciocul său lung.

— Mai ţii minte cînd îmi povesteai despre o plantă care prinde muşte? îl întrebă Musia, liniştindu-se puţin cîte puţin.

— Despre roua cerului? Da? se înveseli Nikolai. Dar tu ţii minte cum mi-ai cusut atunci nasturii?

— Mă uitam la tine şi mă gîndeam: e oare cu putinţă ca un trădător să privească cu ochi atît de senini? Pînă şi pămîntul trebuie să ardă sub picioarele lui; fiecare copac îi trimite blestemul său, fiecare tufă îşi bate joc de el. Dar tu ce gîndeai? Hai nu-ţi mai întoarce capul, spune sincer, ce gîndeai atunci?

— Gîndeam acelaşi lucru despre tine, exact la fel. Kuzmici o ţinea morţiş: „căţele nemţeşti", „spioane", dar eu nu-l credeam — mă înfuriam pe mine şi totuşi nu credeam, în ciuda aparenţelor. E-eh, Kuzmici, Kuzmici...

O suflare de vînt trecu vijelios. Bănuţi de aur se scuturară de pe un mesteacăn subţirel şi, rotindu-se prin aer, căzură pe iarba ruginie.

— Da, Kuzmici... — răspunse Musia gînditoare.

Şi suspinară amîndoi.

Le venea greu să se gîndească că poate n-o să mai audă niciodată glasul tremurător de tenor al bătrînului, n-o să mai vadă licărirea şireată din unicul lui ochi verzui...

Şi Musiei i se părea că pe Vasile Kuzmici Kulakov ea îl cunoştea de o viaţă întreagă, ca şi cum omuleţul acesta scund, arţăgos şi neastîmpărat, care o învăţase multe şi o făcuse să deschidă ochii asupra multor lucruri, ar fi fost o veche cunoştinţă.

6

Osîndită la inactivitate, Musia, în lipsă de altă ocupaţie, urmărea zi cu zi cum se schimbă înfăţişarea copacilor din jurul colibelor. Toamna, fiecare copac îşi are culoarea şi chiar glasul lui specific. Creştetele plopilor negri ardeau în pete de jeratic de un roşu viu. Pletele lungi ale mestecenilor păreau de aur şi fremătau mărunt în bătaia vîntului. Frunza teiului scund bătea în ruginiu. Frunzişul bogat cu pete alburii al alunilor aproape scuturaţi se împrăştia în jurul tufelor în covoare foşnitoare, lucioase, viu colorate. Numai sălciile robuste de prin văgăuni se mai mîndreau încă cu verdeaţa lor bogată. În ciuda vînturilor de toamnă şi a brumei, îşi mişcau vesel ramurile încă pline de frunze. Musia, care stătea ore întregi pe buturuga ei, învăţase să cunoască atît de bine pădurea, încît, cînd într-o dimineaţă, după un îngheţ puternic care uscă iarba presărînd-o din belşug cu promoroacă, frunzele începură să cadă din copaci, îşi dădu seama că poate să priceapă numai după auz dacă era o frunzuliţă zbîrcită de tei ce se lăsa în jos cu un foşnet de hîrtie, ori frunzele lunguiete ale sălciei zburînd prin aer ca nişte fuse mici.

Culoarea pădurii schimbîndu-se treptat însemna parcă timpul petrecut de partizani în inactivitatea lor forţată. Cînd voia să scape de sentimentul apăsător care o stăpînea, Musia se silea să nu vadă urmele toamnei pe copaci, ci îşi întorcea privirea spre pinii scunzi, cu cetina lor veşnic verde, sau spre brazii albăstrii, cu bogăţia lor de cucuruzi galbeni, agăţaţi la vîrfurile crengilor, acolo unde se cocoţau necontenit veveriţe harnice, presărînd umerii plecaţi ai copacilor cu o cetină ruginie.

Bogăţiile naturii Rusiei Centrale ce se dezvăluiseră Musiei pe neaşteptate erau strîns legate în conştiinţa ei de noţiunea de patrie. Dar cu cît îi plăcea mai mult natura ce o înconjura, cu atît mai mare îi era nerăbdarea să vadă sosind ziua cînd rana vindecată

avea s-o lase să pornească mai departe pe drumul greu și primejdios care îi aștepta.

Într-o zi, întorcîndu-se de la pescuit cu o știucă mare, pe care o găsise în mîlul unui cot al lacului, Tolea o surprinsese pe Musia cu ochii plini de lacrimi. Micul partizan fu atît de uimit, încît scăpă din mînă nuiaua de care își atîrnase peștele, iar acesta căzu pe iarbă cu un plescăit înfundat. Băiatul o situa pe Musia undeva, între starostița Marfa Kojina, eroină a războiului pentru apărarea patriei din 1812, și aviatoarea Polina Osipenko. Și cînd colo poftim... Musia ședea pe o buturugă, cu lacrimile șiroind pe obraji și cu fața umflată și roșie. I se păru că Musia se urîțise dintr-o dată... Și nici măcar nu-și ștergea lacrimile.

Tolea se sili să-și ascundă desamăgirea. Se prefăcu că este ocupat cu știuca și că nu observă nimic, dar încetul cu încetul îl cuprinse mila. De ce plîngea? Ce putuse oare s-o supere? Lăsînd baltă peștele, se apropie de prietena lui și se așeză jos, lîngă ea. Musia smiorcăi copilărește.

— Am văzut trecînd un cîrd de cocori. Era mare, mare, spuse ea oftînd. Am numărat șaizeci și pe urmă m-am încurcat. Zburau în triunghi, atît de liniștit, de regulat!... M-am gîndit că pînă deseară vor fi departe, dincolo de linia frontului, unde nu-s fasciști. M-am gîndit la mama, la frații și la surioara mea, și mi-a venit să plîng. Mi-e atît de dor de ei! Cocorilor ce le pasă: se ridică sus, și fîșș! zboară! Musia își șterse obrajii cu palma. Dar tu, Maică-măiculiță, n-ai vrea să fii acasă? Unde-ți sînt părinții?

Micul partizan tresări. Fața lui arsă de soare deveni dintr-o dată cenușie.

— Mama e acolo, — arătă cu mîna spre răsărit, — iar tata... n-am tată, a murit...

Deodată sări în picioare și se uită cu un aer îndîrjit în ochii fetei:

— Mint. Taică-meu trăiește; ne-a părăsit; ne-a părăsit și nu mai locuiește cu noi. Acuma știi? Asta-i tot. Ce să mai vorbim!

Iată deci de ce Tolea, acest băiat plin de avînt, dă-

dea dovadă de o susceptibilitate bolnăvicioasă, iată care era izvorul tristeții ce se citea în ochii săi, prea serioși pentru un copil. Musia îl trase de mînecă spre ea.

— N-ai de ce să-ți fie rușine

— Rușine, mie? Asta-i bună! Tolea ridică cu mîndrie capul, dar și-l lăsă îndată în jos, cu un aer amărît: Nu, ai dreptate, mi-e rușine. Fiecare are un tată, numai eu nu. De aceea spun la toată lumea că tata a fost omorît în războiul cu finlandezii. Dar dumitale am să-ți povestesc totul.

Și chinuit pesemne de dorința de a-și ușura sufletul de povara ce-l apăsa și pe care și-o ascundea de obicei cu atîta bărbăție, Tolea începu să istorisească pe nerăsuflate, fără obișnuitul său „maică-măiculiță", trista poveste a familiei sale. Vorbea și se tot uita cu băgare de seamă în jur, să vadă dacă nu cumva e Nikolai prin apropiere, să-l audă.

7

Tolea Zlatoustov, care pînă la război fusese elev la școala profesională, era fiul unui tehnician de la o mare uzină. Avea un frățior și o surioară, amîndoi mai mici ca el. Viața lor, la început nu se deosebea prin nimic de viața celorlalți copii din cartierul mare al uzinei. Tolea învăța cu sîrguință, își petrecea timpul liber la Palatul Pionierilor al uzinei, vara pleca în tabără, iar odată, fiind evidențiat pentru învățătură și activitate pionierească, fusese chiar la Artek, pe țărmul mării, verzi, duioase, cu undele ca mătasea.

Absorbit cu desăvîrșire de școală și de treburile sale de copil, nu observase multă vreme că în casă se petrec lucruri stranii. Tatăl lui, care fusese un tată și un soț model, începu să lipsească în fiecare seară de-acasă. Mama, trasă la față și îmbătrînită, umbla cu ochii plînși și uneori se oprea nemișcată lîngă masa

din bucătărie sau lîngă fereastră și rămînea astfel cu acul în mînă, cu ochii aţintiţi în gol ore întregi, oftînd încetișor.

Odată Tolea se întorsese acasă foarte emoţionat. Luase parte la o serbare pionierească unde cunoscuse un celebru aviator din ţinuturile arctice, Erou al Uniunii Sovietice. Era nerăbdător să le povestească părinţilor impresiile sale și să le împărtășească intenţia sa de a pleca mai tîrziu în regiunile polare. Dar intrînd în cameră o văzu pe mama întinsă în pat, nemișcată, cu privirea aţintită în tavan, fără să bage de seamă că frăţiorul și cu surioara făceau izvoade de cerneală pe muşamaua mesei.

Băiatul se repezi la ea :

— Ce ai, mamă ? Te-ai îmbolnăvit, spune ? Să telefonez la policlinică ? Să chem un doctor ?

Mama nu-i răspunse, nici nu se-ntoarse spre el. Tolea alergă la telefon :

— Să-i telefonez lui tata, la atelier, da ?

Buzele mamei tresăriră, bărbia începu să-i tremure. Lacrimi mari i se prelinseră pe tîmple, oprindu-se în păr.

— Nu suna, puiule ; tata nu mai vine... tata ne-a părăsit. Acum am rămas singuri..., șopti ea încet și, ascunzîndu-și obrazul în pernă, începu să plîngă cu hohote.

Tolea încremeni lîngă telefon. Își iubea tatăl și ceea ce îi spusese mama i se părea atît de nefiresc, de dureros, încît nici nu crezu. Poate că era o greșeală ? Poate că mama era enervată în urma vreunei certe și spusese aceasta doar așa ?...

Dar tata nu veni acasă nici în seara aceea și nici în seara următoare. După cîteva zile, Tolea îl întîlni pe cînd se întorcea de la școală. Și omul acesta, care trecuse totdeauna în ochii băiatului drept un model de bărbăţie, se fîstîcise, se roșise și, privind în altă parte, începuse să-i explice lui Tolea că acum era băiat mare și trebuia să înţeleagă anumite lucruri : că el era gata, dacă mama consimţea, să-i ia pe toţi trei într-o altă familie nouă ; dacă mama avea să se opună, copiii urmau să-și trăiască mai departe viaţa

lor de pînă atunci, fără să ducă lipsă de nimic; tatăl lui era dispus să le dea jumătate din salariul său. Băiatul avu un sentiment de groază; prin cap îi treceau fel de fel de gînduri ciudate: poate că omul acesta nici nu era tatăl său, ci un străin, un necunoscut, ce-i semăna numai și care bolborosea vorbe jalnice, false, fără noimă... Dar nu! Era chiar tatăl lui... Îi vedea aluniţa de pe obraz și cămașa pe care i-o brodase mama, de ziua lui... Atunci cum de putea să facă așa ceva?

În ziua aceea, adevăratul caracter al lui Tolea, băiatul cel vesel și fără grijă, se manifestă pentru prima oară: aruncă o privire tăioasă omului care mergea lîngă el cu pași mărunți și rosti o singură vorbă: „Pleacă!", apoi fugi în goană, săltîndu-și ghiozdanul cu cărți. În ziua aceea Tolea avu cu mama lui cea dintîi discuție de om matur. Tatăl plecase — fie. N-au nevoie de un asemenea tată. Să se ducă, ei, copiii, să locuiască la el?! Doar nu era nebun să creadă că ei vor face asta! Nu! nu trebuiau să ia de la el nici bani, nici nimic altceva! Se puteau descurca și singuri.

Mama era de aceeași părere. Își reluă locul la masa de desen din biroul de proiectări al uzinei, unde lucrase înainte de a se fi măritat, iar Tolea se înscrise la cursurile serale și-și asumă de bună voie o parte din grijile căminului. Se obișnui să se scoale înaintea tuturor, să pregătească ceaiul mamei, să prăjească cartofi. Îi ducea pe cei mici la grădiniță și la întoarcere trecea în fugă pe la prăvălie, după provizii. În zilele cînd mama făcea la birou ore suplimentare, Tolea gătea singur, consultînd-o din cînd în cînd pe vecina lor, apoi învelea cratițele cu ziare și le acoperea cu o pătură, pentru ca venind acasă mama să-și găsească mîncarea caldă.

Știind cît de mult se neliniștea ea în privința reușitei lui la învățătură, învăța acum cu o deosebită îndîrjire și adeseori ședea pînă tîrziu, după miezul nopții, aplecat asupra caietelor. Odată, cînd mama se îmbolnăvise, Tolea învățase să frece pe jos, să spele și chiar să cîrpească hainele și ciorapii celor mici.

Într-o zi, în timp ce trebăluia la bucătărie, factorul aduse un mandat cu o sumă destul de mare. Băiatului îi păru bine de sosirea neașteptată a banilor, fiindcă acum erau nevoiți să cheltuiască cu grijă fiecare copeică, dar, recunoscînd scrisul tatălui, îi pieri tot interesul pentru banii aceia. Mama, după ce învîrti mandatul între degete, se uită cu atenție la Tolea și, spre bucuria lui, refuză să primească banii. Refuzară încă două-trei mandate asemănătoare. Tatăl încercă să le vorbească la telefon, dar băiatul, de cîte ori îi auzea vocea, agăța la loc receptorul, fără să-i răspundă. În cele din urmă, banii încetară să mai vină.

Viața începea să fie grea în familia această părăsită. Mama, obișnuită cu cîștigurile mari ale soțului, abia o scotea la capăt. Îi era rușine să se adreseze la comitetul uzinei sau la casa de ajutor reciproc. Încetul cu încetul, anumite lucruri din casă începură să dispară și aceasta era tot atît de dureros ca și despărțirea de niște prieteni dragi. După ce fu promovat în clasa a VII-a, Tolea îi înmînă mamei certificatul cu note, care erau toate foarte bune și pe urmă îi declară, pe un ton ferm, bărbătesc, că luase hotărîrea să se lase de învățătură și să se angajeze la uzină. Mama oftă, și în loc de răspuns, întoarse capul și privi îndelung patratul întunecos, rămas pe perete în locul în care atîrnase cîndva portretul tatălui.

Dimineața, Tolea își puse haina de sărbătoare și se duse la biroul cadrelor uzinei. Dar cei de acolo, văzînd extrasul lui de naștere, îi spuseră că era prea mic pentru a fi admis în fabrică și-l sfătuiră să termine mai întîi școala de șapte ani. Tolea își luă actele și se duse de-a dreptul la director. Secretara, o femeie în vîrstă, îl ascultă, suspină plină de compătimire, dar nu-i dădu voie să intre, explicîndu-i că cei de la cadre aveau dreptate.

Tolea nu se lăsă cu una, cu două. Ieșind din sala de așteptare a directorului, se opri pe coridor, lîngă ziarul de perete vechi, gălbejit. Toate noutățile uzinei erau pentru el lipsite de interes. Totuși citi cu încăpățînare articol după articol, trăgînd mereu cu coada ochiului spre ușa directorului. În cele din urmă ușa

se deschise și un om înalt, voinic, ieși pe coridor. Mergea repede, aruncînd din mers fraze scurte, răstite, celor doi salariați în vîrstă care abia izbuteau să se țină de el. Dîndu-și seama că omul acesta trebuia să fie chiar directorul, băiatul se repezi după el și, fîstîcindu-se, îi întinse cererea și certificatul, îngăimînd ceva abia auzit. Ocupat cu convorbirea, directorul nu pricepu ce anume voia de la el acest băiat.

— La cadre! La cadre! spuse el grăbit și, fără să se uite măcar la Tolea, începu să coboare în fugă scara.

Înainte de a se întoarce acasă, Tolea se duse într-un colțișor îndepărtat al parcului uzinei și, așezîndu-se pe iarbă plînse pe săturate, în liniștea grădinii. Apoi veni acasă liniștit, fără urme de lacrimi în ochi și, fără să-i povestească nimic mamei, se băgă într-o cămară unde zăceau de multă vreme niște scule de lăcătușerie rămase încă de pe timpul bunicului. Fiind isteț și muncitor, își însuși repede cunoștințele necesare acestei meserii, de care se și apucă. Începu să cîștige cîte ceva, lipindu-le vecinilor cratițe găurite, reparîndu-le mașini de gaz și primuse, făcînd instalații de lumină electrică și îndeletnicindu-se cu mici lucrări de tîmplărie. Locatarii uriașului bloc al uzinei îi încredințau cu plăcere tot felul de lucrări mărunte. De altfel, rolul principal nu-l juca meșteșugul lui Tolea, ci compătimirea vecinilor.

Într-o duminică, în urma unei recomandări binevoitoare, micul instalator fu chemat la directorul uzinei, care locuia în aceeași casă ; nevasta acestuia, o femeie voinică și veselă, îl întrebă pe băiat dacă era dispus să-i facă pînă seara instalația electrică a unei lustre noi, pe care i-o cumpărase soțului de ziua lui. Dificultatea consta în faptul că becurile lustrei nu trebuiau să se aprindă toate deodată, ci treptat, în etaje. Tolea primi cu curaj comanda, dădu fuga după sîrmă și scule, aduse o scară dublă, așternu ziare pe parchetul lustruit, își sumese mînecile și se puse pe treabă. Dar îl aștepta un eșec total. După ce fixă rolele și întinse firul, se convinse că n-avea cunoștințele și experiența necesară pentru o lucrare atît de complicată.

Peste măsură de speriat, îi trecu prin gînd să lase totul baltă și să fugă. Dar se stăpîni. Strîngînd din dinți, începu să facă combinații de conexiune, silindu-se să ajungă pe dibuite la ordinea de aprindere cerută. La fiecare bătaie în ușă i se făcea inima cît un purice. Năduşeala îi şiroia pe obraji. De cîte ori stăpîna casei intra cu un aer nerăbdător în odaie, îl găsea pe micul electrician cufundat în lucru, dar vădit încurcat, cu mîinile tremurînd. Fiind femeie de treabă, n-o lăsa inima să-l certe și să-l dea afară pe pretinsul electrician, care îi stricase toate socotelile.

Stînd cocoțat pe scară, aproape de tavan, Tolea văzu mașina directorului oprindu-se în fața porții și pe director, omul acela înalt și voinic pe care îl cunoștea atît de bine, sărind jos din ea ; apoi auzi soneria răsunînd strident în hol și glasul acela de bas profund, care îi spusese cîndva cu indiferență : „La cadre, la cadre !“ Băiatul, convins că se făcuse de rîs și că avea să fie dat afară, nu mai dorea decît un lucru : să înceteze chinul așteptării, să vină mai grabnic sfîrșitul.

Totuși, deși presimțea apropierea catastrofei, Tolea nu înceta să caute mereu combinația necesară, mutînd firele, refăcînd totul iar și iar. Directorul îl surprinse în toiul acestei ocupații stînd cocoțat pe scară sub tavan. În halat, cu papuci de casă, cu fața rumenită de spălat și cu părul ud, îl observă cîteva minute în tăcere, în timp ce în ochi îi licăreau luminițe ironice și, după cîte i se păru lui Tolea, fără milă. Lucrînd de zor, băiatul se silea să nu se uite în jos, dar fără să vrea ochii îi coborau mereu. Privirea batjocoritoare și necruțătoare îl atrăgea, așa cum atrage prăpastia. În cele din urmă, nervii micului electrician nu mai putură rezista ; firele îi scăpară din mîini, iar cleștele se rostogoli cu zgomot pe scară și căzu pe parchet.

— Hai, coboară ! se auzi de jos glasul de bas al directorului.

Scoțîndu-și haina de la pijama, directorul urcă scara, se așeză călare pe ea și începu să dea comenzi laconice, cerînd ba șurubelnița, ba ciocanul, ba cleștele, iar după o jumătate de ceas comutatorul fu întors în

mod solemn și, etaj după etaj, lustra se aprinse, strălucind victorios sub tavan. Directorul își trase în jos mînecile cămășii de mătase, își încheie butonii, își puse haina pijamalei și pe neașteptate îl atrase la el pe nenorocosul electrician cu mîna lui mare de muncitor.

— Și acum, mărturisește cinstit: de ce chiulești, de ce nu înveți?

Omul acesta înțelese totul din cîteva cuvinte. Nu-i ceru lui Tolea decît să-i repete numele său și-l întrebă dacă nu cumva era fiul șefului atelierului de strungărie. După răspunsul afirmativ, directorul scoase un fluierat abia auzit și spuse ca pentru sine: „Da, da, da". Pe urmă îi confirmă băiatului că, într-adevăr, vîrsta sa nu-i permitea să muncească în uzină, dar îi făgădui că va da o dispoziție specială pentru ca să fie admis la școala de pe lîngă uzină, peste efectivul normal. La despărțire, îi strînse bărbățește mîna slăbuță, rece, și-i spuse să vină chiar de a doua zi să i se facă formele. Seara, niște femei necunoscute veniră pe neașteptate la locuința Zlatoustovilor, aducînd pachetele cu mîncare, o bucată de stofă, o păpușă și un ursuleț pentru cei mici. Stătură la ei cam o jumătate de ceas, luară cîte un ceai și, după cum băgă de seamă Tolea, o întrebară de mai multe ori pe mama, ca din întîmplare, de ce nu se adresase pînă atunci comitetului uzinei.

Luîndu-și rămas bun, cea mai în vîrstă o puse pe mama să-i dea cuvîntul ei că nu avea să mai ocolească colectivul.

Curînd după aceea, Tolea fu admis la școala profesională a uzinei. Mama îi ajustă uniforma nouă-nouță și micul muncitor, inteligent, sîrguincios și ascultător, se obișnui repede cu viața atelierului. După ce învăță repede mînuirea strungului, începu să-l pasioneze cu adevărat munca aceasta, care cerea pricepere și îndemînare. Curînd își ajunse, ba chiar își întrecu colegii. Bătrînul instructor, ales dintre cadrele vechi ale uzinei, urmărea precizia și dibăcia cu care se mișcau mîinile talentatului său elev și mormăind mulțumit îi prezicea novicelui o mare glorie în producție. Cu

toate că rana din suflet nu i se vindecase, de cîte ori i se întîmpla lui Tolea să-l întîlnească pe tatăl lui în atelier, își ducea în chip cît se poate de nepăsător mîna la cozorocul șepcii de uniformă și, cu expresia celei mai desăvîrșite indiferențe, își vedea de drum.

Ziua de primire a celui dintîi salariu fu pentru el o zi de mare triumf. Aduse mamei totul, pînă la ultimul bănuț. De-aici înainte biata de ea nu avea să mai plîngă noaptea, cu obrazul ascuns în pernă. Acum avea un ajutor ! În seara aceea, toată familia se așează solemn la ceai. Fața de masă — cea de zile mari — strălucea vesel, bine scrobită ; ceainicul electric pufăia, cei mici se îndopau cu cornuri dulci și rumene, cumpărate de fratele lor mai mare. Toate erau ca pe timpurile bune. Tolea ședea în fotoliul tatălui, demn și grav, în bluza lui cu nasturi sclipitori, strînsă la mijloc cu o curea. Acum puteau să-i arate tatălui că trăiau perfect și fără el ! Tolea putea s-o ajute singur pe mama. Avea să absolve școala înainte de termen, iar în timpul liber avea să lucreze la atelier.

Mama, veselă, cu o bluză nouă, frumos lucrată, scoasă special din fundul scrinului, le turna ceaiul. Din cînd în cînd, își oprea ca din întîmplare privirea asupra patratului întunecos de pe tapet și o expresie de suferință îi întuneca chipul ; dar întorcîndu-și ochii la fața strălucitoare a băiatului ei cel mare, bucuria și mîndria de mamă îi luminau iar trăsăturile.

Tolea se întoarse în atelier, plin de elan și oarecum maturizat. Renunțînd la cinematografe, întorcînd spatele bunătăților ispititoare de la bufetul uzinei, își aducea tot salariul acasă. Dar asta nu era tot. Pasionîndu-se tot mai mult pentru meseria lui, pe măsură ce începea să o stăpînească, descoperea în ea alte bucurii, mereu noi. Dar iată că tocmai cînd supărarea și necazurile începeau să iasă afară din casa lor și Tolea visa la clipa în care, după absolvirea școlii, avea să-și ocupe locul la un strung automat și avea să se ia la

întrecere cu cei mai buni strungari ai uzinei, izbucni războiul. El distruse pe loc viața refăcută cu atîta trudă. Băieții de la școala profesională a uzinei își exprimară în unanimitate dorința de a se uni cu voluntarii din cadrele uzinei, care plecau la construirea de fortificații. Directorul, care îl ținea minte pe băiat, voi să-l oprească la uzină, dar Tolea se supără, insistă să plece și plecă odată cu ceilalți.

Printr-o întîmplare, armata de tancuri germane, pătrunzînd în Lituania, ocoli regiunea vechiului hotar, în care Tolea și tovarășii săi, împreună cu mii de alți constructori voluntari, trudeau la refacerea fortificațiilor. Băieții se pomeniră departe, adînc în spatele armatelor germane. Instructorul care mersese cu ei căzu ucis de o schijă de proiectil. Cînd băieții, deprimați, dezorientați, se strînseră într-un cîrd speriat lîngă valul de nisip al fortificațiilor care erau acum de prisos, tocmai acest adolescent mic, slab, pe care tovarășii săi îl porecliseră Maică-măiculiță, le dădu ideea să nu se împrăștie ci să se strecoare în mod organizat dincolo, peste frontul armatei dușmane. Cu toate că printre elevi erau și unii mai în vîrstă decît Tolea, toți se strînseră în jurul micului lor tovarăș. Fără multă vorbă și discuții, porniră pe drumuri ascunse, necunoscute. Pe ei îi văzuse Musia la începutul călătoriei sale prin pădure. Urmarea aventurilor lor o știa. Știa, de asemenea, că Tolea rămăsese și în detașamentul de partizani conducător al tinerei sale gărzi.

— Ce băieți minunați! rosti Musia emoționată, privindu-și micul prieten.

— Povestea mea nu ți-am povestit-o decît dumitale. Fiindcă ești altfel... deosebită de ceilalți. Dar te rog să nu-i spui lui Nikolai, nu vreau să știe. Eu le spun tuturor că tata a fost omorît în războiul finlandez. Să nu-i spui. Auzi?

Musia tăcea. Omulețul acesta cu ochi triști, ce nu aveau în ei nimic copilăresc, care stătea gata să se zburlească la orice atingere nechibzuită ca un arici, acest partizan luptător, Maică-măiculiță, îi era dintr-o dată drag ca un frate. Îi luă în mîini capul slăbuț, cu păr aspru, încîlcit, și-l sărută pe frunte.

8

În ultimele zile, Nikolai începuse să plece din tabără tot mai des și să lipsească mai mult. Se întorcea negru ca un coșar, iar Musia ghicea că nu umbla pe ostrov, ci pleca în pădure și rătăcea acolo, printre trunchiurile copacilor calcinați. Și așa și era. Pe zi ce trecea, nerăbdarea îl chinuia tot mai mult. Și cum ar fi putut fi altfel! Acolo, la nord-est, Armata Sovietică lupta din răsputeri împotriva fascismului cotropitor; la apus, în inima codrilor, detașamentul lui Rudakov și alte nenumărate detașamente de partizani sprijineau efortul Armatei Sovietice, după puterile lor, acționînd și slăbind spatele trupelor fasciste. Iar el, Nikolai Jeleznov, flăcău sănătos, voinic, comsomolist și candidat de partid, trăia acum, în zilele acestea, cînd se hotărau poate destinele patriei, ca în vilegiatură!

Partizan disciplinat, consimțise fără împotrivire să îndeplinească sarcina complicată, primejdioasă, trasată de comandant: să treacă valorile peste linia frontului. Fără nici o discuție, îi răspunsese atunci lui Rudakov: „Am înțeles!" Dar acum, cînd rana Musiei îi silea să stea inactivi, setea de activitate, de luptă, îl chinuia zi și noapte. Rațiunea îi spunea că proceda just, că altfel nici n-ar fi putut să procedeze și totuși inima i se tînguia și pe zi ce trecea îi tot dădea ghes să plece.

Vedea că și Musia e muncită de aceleași gînduri. Nu o dată o pîndise pe furiș, ascuns după vreun tufiș, cum încerca, proptindu-se în cîrjă, să meargă. Și nu o dată, pe cînd stoluri de păsări călătoare treceau pe sus, în înaltul cerului, surprinsese privirea tristă, chinuită, cu care le petrecea din ochi.

De teamă să nu-și trădeze nerăbdarea, Nikolai pleca uneori din tabără chiar și cîte o zi întreagă. Mergea cale de zeci de kilometri, căutînd vreun drum unde să găsească o mașină dușmană, să descopere vreo linie de telegraf pe care s-o taie sau, în cel mai rău caz, să atace vreun soldat dușman mai imprudent. Nikolai nu avea hartă și nu știa că focul îi făcuse să

pătrundă în adîncul unui mare teritoriu păduros rezervat de stat altădată, și se mira nespus de faptul că umblînd prin împrejurimi nu găsea niciodată măcar un drum de care, o casă de locuit, o urmă proaspătă de om. Pustiită de pîrjol, pădurea era peste tot la fel de neagră și plină de liniștea morții. Cărbunii se fărîmițau sub picior cu un pîrîit sec ce semăna cu un scrîșnet. Cetina de pe creștetele rarilor copaci rămași în picioare se veștejise și curgea cu foșnet la orice bătaie de vînt. Nu se mai auzea susurul acela al copacilor, plăcut, melodios ca o șoaptă ușoară, cu care se obișnuise urechea în pădure. Copacii parcă amuțiseră. În tăcerea aceea sinistră, un scîrțîit de trunchi mort legănat de vînt te ajungea uneori la zeci de metri, asemenea unui vaiet.

Căutarea zadarnică a unei isprăvi deosebite îl indispunea pe Nikolai. În sufletul său începea să dospească o revoltă surdă împotriva comandantului, care îl trimisese cu o misiune neobișnuită, acum, în toiul luptelor, împotriva Musiei, care, fără să vrea, ținea în loc executarea misiunii, și, în sfîrșit, împotriva propriei sale neputințe. Pădurea arsă de fasciști îi amintea deșerturile zonelor moarte. Nikolai își dădea seama că Hitler, pierzînd atît speranța de a birui Armata Sovietică într-o luptă deschisă, cît și pe aceea de a-i stîrpi pe partizani și de a înfrînge mîndria unui popor ce-l înfrunta la fiecare pas, urmărea să pustiiască toată partea ocupată și s-o prefacă într-o zonă moartă. Cu durere și cu mînie în suflet, partizanul își imputa în gînd faptul că era silit să stea cu brațele încrucișate, în timp ce fasciștii asaltau poate Moscova.

Într-o zi, Nikolai se întorcea spre insulă posomorît și frămîntat, ca de obicei. Era una din acele zile capricioase și schimbătoare, cum se întîmplă uneori în aceste ținuturi, în preajma celor din urmă zile ale unei veri tîrzii. Soarele rece lumina fără putere din înaltul cerului verzui, sticlos. Vîntul biciuia în vijelii grăbite ghemotoacele de nori albi, scămoși. Lacul ce se ivi deodată, de după pustiul de tăciune al pădurii pîrjolite, era acoperit cu mici zbîrcituri ce străluceau puternic. Era liniște și pustiu, ca toamna; pînă și

foile verzi ale nuferilor, care nu demult mai pluteau încă pe apă, dispăruseră undeva, la fund. Numai moţurile hrişteі de baltă, cu mărgelele seminţelor lor negre, de mult coapte, se mai legănau tremurînd de frig deasupra apei. Ceva mai departe, scăldat în soare, sclipind cu toate culorile lui vii, pestriţe, ostrovul părea că plutește. Fără să vrea, partizanul se opri admirîndu-l.

Există în natură o frumuseţe atotbiruitoare, deosebită, în stare să-l facă pe om să-şi uite orice supărare, dacă nu pentru un timp mai îndelungat, măcar pentru o clipă. Nikolai zăbovi puţin pe plajă. Apa lingea nisipul de la picioarele lui ; un foşnet de frunze veştejite venea dinspre ostrov, împreună cu fîşîitul uscat al papurei, care încă îşi mai păstra culoarea verde ; din depărtare, din dosul zidului viu al pădurii, se auzeau ţipetele stridente ale unui cîrd de gîşte sălbatice, oprite în scurt popas.

După liniştea sinistră din pădurea calcinată, aici era nespus de plăcut. Pieptul lui Nikolai respira în voie ; valurile mici, transparente, clipoceau ademenitor.

Şi deodată îi veni pofta să se scalde. Nu mai făcuse de mult baie, de cînd îi gonise incendiul din tabără. Trupul său era însetat de apă, de săpun. Fie ce-o fi ! Înveselindu-se deodată, Nikolai rupse o mînă de iarbă uscată, o făcu şomoiog, se dezbrăcă repede şi se aruncă de pe mal în lac. La început, apa ca gheaţa îl arse, împingîndu-l parcă înapoi afară. Scoase un ţipăt, apoi începu să înoate, să facă tumbe, să se dea la fund, şi se încălzi atît de bine, încît se simţi nespus de mulţumit ; inima îi bătea puternic, plină de bucurie.

Nikolai crescuse în apropierea unui lac asemănător. Îndată ce vîntul primăverii spărgea gheaţa şi gonea sloiurile de la mal, copiii de la gară îşi inaugurau sezonul băilor, dezbrăcîndu-se şi plonjînd lîngă bucăţile de gheaţă muiate de căldură, care se topeau la soare. Acum, apa aceasta îngheţată îl făcu pe partizan să-şi reamintească de anii copilăriei fără griji. Sufletul îi era vesel şi uşor. Sări din apă pe plaja îngustă, ţopăi pe loc ca să se mai încălzească şi, luînd

puțin nisip pe șomoiogul de iarbă, începu să-și frece cu putere trupul înroșit de frig.

Pe nesimțite apa lacului începea să se încrețească ușor, lovindu-se de picioarele lui puternice și musculoase. Fiind ocupat cu scăldatul, nici nu observă că timpul se schimba. Soarele mai lumina încă, dar un nor mare, zdrențăros și negru, se apropia în grabă dinspre miazănoapte, de după peria copacilor arși. Vîntul se năpusti vijelios, șuierînd, ridicînd în trombe cenușa foșnitoare și frunzișul bălțat, sus, deasupra lacului; pe urmă, se domoli brusc și mii de cerculețe colorate alunecară speriate pe suprafața zbuciumată a apelor. Observînd o frunză veștedă care i se lipise de picior, Nikolai își lăsă șomoiogul și privi în jur. Vîntul îi aduse în nări un miros de zăpadă ca un avertisment. Partizanul se mai cufundă o dată grăbit în apă, dar nemaisimțind căldura plăcută a sîngelui circulînd prin vine, începu să-și pună în pripă rufele, scuturat de un tremur ușor, neplăcut. În jurul său se întuneca din ce în ce; culorile vii, luminoase, ale toamnei de aur se stinseră. Roiuri întregi de frunze vestede îi treceau în goană pe deasupra capului, zburînd și rotindu-se în văzduhul furtunos, prăbușindu-se în apa zbîrcită. Deodată se auzi un foșnet ușor, și Nikolai, care abia avusese timp să-și pună cămașa, simți înțepăturile subțiri ale bobițelor de măzăriche care se cerneau din văzduh ca niște mărunte grăunțe albe. Cristalele mici de gheață jucau în aer și se repezeau în vîrtejuri dese asupra pămîntului.

Cu chiu, cu vai, partizanul se îmbrăcă și o luă la fugă de-a lungul fîșiei înguste de nisip, silindu-se să-și stăpînească tremurul. Alergă pînă cînd simți din nou sîngele fierbinte pulsîndu-i în vine, pînă își simți trupul sănătos și puternic. Deodată, ninsoarea încetă, întunericul de plumb se risipi, aerul se înseninâ, soarele se aprinse cu o lumină și mai vie și cerul își recăpătă culoarea de peruzea.

Dar în cele cîteva minunte ce trecuseră, natura își schimbase brusc înfățișarea. Lacul, acoperit de un noian de frunze moarte, arăta ca un covor pestriț. Culorilor spălăcite ale toamnei li se adăugase încă

una, albă, rece și sclipitoare. Măzărichea albă se răspîndise pretutindeni, în iarbă, pe crengi, în cetina brazilor ca niște perniță. Numai tufele de salcie de pe mal păreau mai verzi în contrast cu pătura albă ca de vată de sub ele. Totul era acum mai limpede, mai curat, dar pădurea își pierduse înfățișarea plăcută, domoală, tristă și tomnatică din ajun.

Sus pe cer, în urma unui nor greu, plumburiu, cu plete cărunte, trecea în zbor grăbit triunghiul alungit al unui stol de cocori. Aripile păsărilor sclipeau pe fondul posomorît al ninsorii ce se îndepărta. Partizanul se simți iar cuprins de tristețe.

Ajunsese în tabără atunci cînd stratul subțire de zăpadă se topise aproape cu totul. În jur, ierba, copacii, piramidele cenușii ale colibelor, buturuga cu cei doi mesteceni sclipeau. Musia și cu Tolea se năpustiră asupra prietenului lor.

— Iată-te în sfîrșit! Pe unde umbli? Hai să mergem. Noi ne-am strîns de mult totul.

Într-adevăr, Nikolai văzu lîngă buturugă sacii strînși și îndesați bine de Tolea cel gospodar. Automatele se ghiceau sub foaia de cort udă. Stăpînindu-se să nu-și trădeze bucuria, partizanul se uita întrebător de la unul la altul.

— Musia, dar piciorul? întrebă el.

În loc de răspuns, fata alergă cîțiva metri prin poiana udă, pe urmă sări ușor pe buturugă și apoi iar jos. Văzînd-o, Nikolai nu-și mai stăpîni bucuria. O apucă pe Musia în brațe și, ridicînd-o deasupra pămîntului, se roti cu ea prin poiană, ușor și cu grijă.

— Ești o fată minunată, Musia, minunată!

— Te rog, astîmpără-te! Lasă-mă! N-auzi, ursule? Dă-mi drumul! se supără fata, dînd neputincios din picioare.

Dar Nikolai continuă s-o rotească în brațe pînă ce fata se îmbună și prinse a zîmbi. Atunci Nikolai se opri, o așeză cu grijă pe buturugă, strivind cei doi pui de mesteacăn, și-și privi tovarășii cu ochii strălucind de fericire.

— Prieteni, frumos m-ați mai păcălit! Și, făcînd cu ochiul spre Tolea, adăugă: Heei, Maică-măiculiță!

Îl strînse fără ceremonie pe băiat în braţe şi-l sărută zgomotos ; cînd se apropie de Musia, ea îşi încruntă sprîncenele şi se îmbujoră la faţă ca un măr creţesc.

— Hai, hai, lasă te rog prostiile ! mormăi ea, îndreptînd cu grijă mestecenii îndoiţi. Ai înnebunit, erai cît p-aci să frîngi copăceii ăştia. Ei, nu face nimic, — li se adresă ea, — creşteţi mai departe, că mîine ursul ăsta pleacă de aici.

9

Luară hotărîrea să pornească în zori, de aceea, îndată după cină, se băgară în colibele lor. Tolea se făcu ghem lîngă prietenul său mai mare şi adormi pe loc.

Nikolai închise conştiincios ochii, se sili să răsufle măsurat şi adînc, dar somnul întîrzia să vină. Fel de fel de gînduri i se învălmăşeau în minte. În sfîrşit porneau din nou la drum ! Peste o lună, sau în cel mai rău caz şase săptămîni, aveau să fie iar printre ai lor. Oare ce fel de viaţă duceau acum oamenii sovietici dincolo de linia frontului ? Pe unde era oare frontul ? De atîta vreme nu mai citiseră nici un comunicat ! Poate că Armata Sovietică şi pornise la ofensivă, poate că le venea în întîmpinare ? Te pomeneşti că nici n-aveau mult de mers pînă la ea ? !

Nikolai se mai gîndea că de n-ar fi izbucnit războiul el s-ar fi aflat acum la institut, ascultînd prelegerile în aula luminoasă, citind cărţi interesante, lucrînd la cabinetul de biologie, făcînd experienţe sau ajutîndu-i profesorului în munca lui experimentală... Profesorii, cărţile, cabinetul de biologie — cît de departe erau toate ! Ce viaţă frumoasă fusese viaţa lor înainte ! Şi cum nu-şi dăduseră seama de toată frumuseţea şi plinătatea vieţii libere socialiste ! Făcuseră ca un om puternic, sănătos, care nu observă forţa şi

vigoarea propriului său trup. Şi ticăloşii de fasciști care îndrăzneau să creadă că puteau pune mîna pe toate, că puteau sili istoria să meargă îndărăt! Ce proşti, ce nătărăi! Dar cîte nu arseseră, tîlharii, cîte nu striviseră sub cizma lor, cîte nu pîngăriseră, cît sînge nu vărsaseră! Înaintea ochilor lui Nikolai se ivi ca aievea imaginea unor arţari sfîrtecaţi, îndărătul cărora se zărea un gol înfricoşător, pe locul unde se înălţase altădată căsuţa mică de lemn a Jeleznovilor; apoi văzu o platformă de vagon şi pe ea silueta gîrbovită a mamei, care privea în pămînt fără să vadă nimic; peste această imagine se suprapuse amintirea gării Uzlovaia, distrusă de bombardament şi, în mijlocul minelor ei, ca-ntr-un decor de teatru, o fată mărunţică, slabă, cu o cască de telefon pe cap şi cu o pată mare de sînge pe pulover.

Simţind că mînia îl înăbuşe, partizanul se întoarse pe cealaltă parte cu băgare de seamă, ca să nu-şi trezească tovarăşul. Din cauză că spre dimineaţă cădea bruma, partizanii puneau de cu noapte ramuri de brad peste mantalele de ploaie cu care se înveleau, ca să le fie mai cald, şi toată coliba mirosea pătrunzător a cetină proaspătă. Aceasta îl făcu pe Nikolai să-şi amintească din nou de copilărie: noaptea de Anul Nou era întotdeauna sărbătorită în chip solemn în familia mecanicului. Masa bogată, festivă, tatăl, cu mustăţile lungi, pieptănate şi date cu briantină, mama, veselă, bucuroasă, aducînd sprintenă de la bucătărie mîncările frumos aranjate; fraţii vorbind cu glas tare... şi toată larma aceea voioasă, însufleţită, ce umplea în această zi de sărbătoare căsuţa curată, în care se afla într-un ungher bradul mare, împodobit feeric...

Oare Musia ar fi fost pe placul bătrînilor lui? Nikolai se închipui aievea, sosind la serbarea de Anul Nou în familie, împreună cu fata; o văzu în gînd pe mama, privind-o cu curiozitate; îl văzu pe tatăl său dus pe gînduri, netezindu-şi mustaţa; pe Karpov, nelipsitul musafir de onoare al Jeleznovilor, tuşind discret. Da' cît de departe erau toate acestea!

Lumina rece a lunii, pătrunzînd în colibă, arginta acele subţiri de promoroacă ce se iviseră pe crengile

bradului. Îi era pesemne frig Musiei acum. Dar oare cum o fi fost Musia înainte de război?

Simțind că somnul îl ocolește cu încăpățînare, Nikolai ieși binișor de sub manta, îl înveli cît putu mai bine pe Tolea, mai aruncă ceva crengi de brad peste el și păși încet afară din colibă.

Iarba acoperită de promoroacă scotea parcă un abur albăstrui, luminos, și scîrțîia sub picioare. O salcie firavă ce se înălța deasupra colibei își legănă îngîndurată ramurile ca niște plete lungi. Frunzele ei îngreunate de promoroacă se desprindeau și cădeau la fiecare atingere a vîntului tăios, pătrunzător. Părea că tremură înfrigurată. Poate că și Musia se dezvelise în somn și tremura acolo, în coliba ei? La acest gînd, partizanul se apropie tiptil de coliba fetei și se uită înăuntru. Cînd ochii săi se obișnuiră cu întunericul, o văzu. Stătea ghemuită sub pătură. Nikolai își scoase încet haina vătuită, rămînînd numai în flanelă, și o înveli pe fată cu băgare de seamă. Deodată simți o mînă mică și energică strîngîndu-i cu putere mîna.

— Nu-i nevoie, mi-e cald.

— Nu dormi?

— Nu. Nu pot să adorm. Mă gîndesc mereu.

— La ce?

— La toate. Și la tine.

Vorbeau în șoaptă, și asta îi făcea să se simtă parcă și mai aproape. Prinzînd curaj, Nikolai încercă să intre în colibă, dar, din greșeală, mare și stîngaci cum era, atinse prăjinile și deodată totul se nărui peste ei.

De undeva, de sub mormanul de crengi și de bețe căzute claie peste grămadă, auzi rîsul fetei:

— Ce urs! Poftim de-l mai invită altădată!

Musia ieși de sub dărîmăturile colibei și începu să-și frece mîinile și să sufle în ele. Partizanul rămăsese locului rușinat, neîndrăznind să ridice capul.

Nu-i părea rău de colibă, pe care putea s-o refacă la iuțeală. Îi părea rău de întunericul tivit cu raze de lună, de cele cîteva șoapte care îi făcuseră să se simtă atît de aproape.

— Nu cumva te-a prins sub crengi? Vrei să te ajut? rîse Musia.

Stătea rezemată de salcie, vioaie, ușoară și zveltă ca și salcia argintată de lună. Lui Nikolai îi trecură prin minte versurile unui poet care îi plăcea lui și, cedînd farmecului nopții albăstrii o rugă :

— Stai, stai și ascultă...

„Aproape goală-i. Spre pămînt
un vînt ploios ar vrea s-o-ndoaie.
Ea se smucește, înfruntînd,
semeața, ropotul de ploaie.

Și-n miezul nopții, iarna-n toi,
un viscol sigur de izbîndă,
îi prinde umerii ei goi,
și mîna albă și plăpîndă." [1]

Nikolai mai stătea încă în mijlocul dărîmăturilor colibei, pe jumătate îngropată sub acoperișul ei de crengi. Recita nu tocmai strălucit, tărăgănînd cuvintele, dar în glasul lui vibra ceva care o făcu pe fată să rămînă nemișcată, cu inima dintr-o dată plină de căldură, de emoție, de bucurie...

— Mai spune!... îl îndemnă ea în șoaptă, cînd îl văzu că se oprește.

— Mai departe nu-mi mai amintesc.

Partizanul se ridică în picioare cu o prefăcută încetineală și-și scutură cu grijă cetina de pe haine. Musia îl privi nerăbdător și-i spuse stăruitor :

— De ce minți, Nikolai ? Hai, spune mai departe...

— Mai departe ? N-are rost să-ți mai spun... Dar...

„Zadarnic vîntul va-ncerca :
ea-i mlădioasă, nu se lasă.
Nebiruită, altcuiva
rămîne pururi credincioasă!"

— Asta-i tot ?

— Tot.

— De cine e poezia ?

— De Scipaciov. Vorbește chiar despre tine, Musia ; tu ești mica salcie, uite, semeni cu aceasta ; frumoasă, mîndră, zveltă, cu ochii cenușii...

— O salcie cu ochii cenușii ?

[1] Din volumul „Versuri" de S. Scipaciov, în romînește de Veronica Porumbacu, apărut în ed. Cartea Rusă, 1951. (n.r.)

Se priviră adînc în ochi și izbucniră într-un rîs tineresc, dar deodată, amintindu-și amîndoi de Tolea, își înăbușiră rîsul.

— Acum îmi dau seama că nu-l cunosc pe Scipaciov așa cum trebuie. Am crezut întotdeauna că versurile lui sînt simple, simple de tot, dar acum îl înțeleg altfel... Zadarnic vîntul va-ncerca : ea-i mlădioasă, nu se lasă... Zău, e grozav de frumos ! Trebuie să-l recitesc neapărat, în întregime.

— Foarte bine ! Ai să vii mîine la bibliotecă și ai să ceri : „Dați-mi opera completă a lui Scipaciov".

Nikolai luă degetele reci ale fetei și vru să le încălzească în palmele lui, dar ea își vîrî mîinile în mînecile hainei lui.

— Spuneai că nu-ți place lirismul. De ce ?

— Așa, nu știu. După mine, poezia trebuie să înalțe, să dea energie.

„Hei, cine calcă cu dreptul ?
Stîng ! Bate stîngul !
Ca să fie mai lesne la mers." [1]

Retrăgîndu-și mîinile, fata îi aruncă o privire poznașă, se trase un pas îndărăt și începu să cînte cu jumătate de glas :

„Nouraşii ce se văd, nu sînt de furtună,
S-au oprit pe Terek sus, dincolo de zare.
După tînărul cazac, sună goarna, sună,
Zboară colbul, nor cărunt, colo-n depărtare..."

Glasul ei tăie parcă în două tăcerea pădurii ; avea în el atîta sfidare tinerească, scînteietoare, atîta clocot de viață, de credință în tot ce este mai bun pe pămînt, încît îl vrăji pe Nikolai. Începură să cînte încetișor, amîndoi, cuplet după cuplet, zîmbind, privindu-se veseli în ochi.

— Ce cîntec minunat ! Cînd îl auzi parcă ți-e mai ușor să pășești înainte... Ții minte, Nikolai, cum mergeam atunci cîntînd prin mlaștină ? Asta-i poezia ! Fiecare vers să cînte, să clădească, să tragă cu arma și nu trandafiri, amintiri, amor, dor... Ceea ce ai re-

[1] Din „Marș pe stîngul" de V. Maiakovski. (n.r.)

citat e nespus de frumos... Dar afară de salcia cu ochi cenușii, mai ții minte și altceva din Scipaciov?

Suflînd peste mîinile Musiei ca să le încălzească, Nikolai clătină din cap în semn că nu.

— Nu, nimic. Am o memorie proastă. Versurile acelea mi-au venit de la sine, nu știu nici eu cum. Scrie frumos Scipaciov, dar tu ai dreptate — prea simplu... Uite însă la Tiutcev... stai, cum e... Eh, am uitat! Tu l-ai citit pe Tiutcev? Ce maestru! Fiecare strofă a lui e măiestrie...

— După mine, adevărata măiestrie este atunci cînd n-o simți de loc. Da, da! Uite, aerul curat îl respiri și nu-ți dai seama cît e de bun. Pur și simplu îl tragi adînc în piept! Cînd însă mirosul e plăcut sau neplăcut, asta-i altceva...

Tăcură, apoi deodată Musia pufni în rîs.

— Ce-i cu tine? o întrebă Nikolai, devenind atent și făcînd chiar un pas înapoi.

— Mă gîndesc ce-ar spune colegele mele dacă ar ști ce vorbim noi acum. Partizanii, înainte de a porni la un drum greu... Pot să jur că nici nu le-ar veni să creadă...

— De ce să nu creadă? Ții minte ce spunea Rudakov: „Fără poezie noaptea e numai beznă, grîul numai un aliment, iar munca..." Am uitat ce spunea despre muncă... Bine a mai vorbit el atunci!

— Pe unde o fi acum? Ce-or fi făcînd ei acolo?

Amîndoi oftară și tăcură.

Umbra subțire a salciei, străvezie ca o plasă, trecuse în dreapta. Copacii din jurul poienii ieșeau treptat din negura albăstrie; iarba se făcea tot mai albă, mai argintată de bruma deasă.

Nikolai și Musia ședeau alături, foarte aproape unul de celălalt. Ochii fetei luceau și lui Nikolai i se păreau neobișnuit de mari. Noaptea asta îi apropiase și mai mult. Nikolai simțea pe obrazul său obrazul rece al Musiei. Se simțeau bine, dar cu o ușoară frică nelămurită.

Se tot îndemna în gînd s-o sărute. N-avea nevoie decît să întoarcă capul ca să-i atingă obrazul cu bu-

zele. Şi totuşi acum, în noaptea asta, după discuţia pe care o avuseseră îi era nespus de greu s-o facă ; inima îi bătea de parcă ar fi stat pe marginea unei prăpastii, în care ar fi vrut să se uite, dar se temea.

Luna, albă ca varul, coborîse în spatele copacilor. În întunericul străveziu, pădurea se contura destul de limpede, spălăcită, sub pulberea deasă a brumei, fără culorile ei de mai înainte. În cele din urmă, Nikolai o atrase pe Musia încetişor spre el, şi buzele lui o atinseră cu stîngăcie pe obraz, undeva lîngă tîmplă. Musia se dădu uşor la o parte şi îşi trase mîinile ascunse în mîneci. Ochii ei nu oglindeau nici bucurie, nici dojană, ci numai tristeţe. Încruntîndu-şi uşor sprîncenele rosti încet :

— Nu trebuie...

Dacă s-ar fi indignat, dacă l-ar fi respins, dacă l-ar fi lovit chiar, partizanul nu şi-ar fi simţit inima atît de grea ca în urma acestor simple vorbe : „nu trebuie“...

Auzi dintr-o dată trosnetul uscat al promoroacei sub tălpile sale, simţi în tot trupul o încordare şi falca de jos începu să-i tremure uşor.

Izbi cu pumnul în trunchiul alb al salciei, care se cutremură, presărîndu-i cu promoroacă.

— Vai, uite cît a căzut ! strigă Musia, scuturîndu-şi din păr micile cristale. Frumos cadou ne-a mai făcut salcia cu ochii cenuşii. Şi se uită şiret la Nikolai, care tăcea : Nikolai, ţii minte cum ţi-am cusut odată un nasture ? Ţii minte ce mi-a spus Matriona Nikiticina ?

Ochii ei mari, rotunzi, îl priveau ţintă, cu un aer de provocare băieţească.

— Cum de nu ? Spunea să nu-mi coşi inima.

— Şi ?

— Mi-ai cusut-o ! Pentru totdeauna.

— Şi o dată cu a ta, pe a mea, şopti Musia şi rîse încet, abia auzit. Iată acum ne-am spus totul. E limpede, nu ?

Privi cu îndrăzneală în ochii partizanului, îi luă capul în mîini şi, ridicîndu-se în vîrful picioarelor, îl sărută apăsat pe gură. Dar mai înainte ca el să fi

avut timp s-o îmbrățișeze, îi scăpă din brațe ca o zvîrlugă, sări la o parte și, zîmbind, îi spuse cu tonul ei de totdeauna :

— E timpul să ne pregătim de drum. Am să fac focul ; du-te și trezește-l pe Maică-măiculiță. Haide !

Nikolai oftă și se duse supus spre cortul care rămăsese întreg.

După o jumătate de ceas, ceaiul de coacăze fierbea în gamelă. Bucăți măricele de carne de iepure uscată îi așteptau, așezate frumos pe trei bucățele de scoarță albă. După ce mîncară pe săturate și-și băură ceaiul, porniră la drum.

Ajungînd la canalul ce despărțea ostrovul de limba de nisip, se opriră. Apa nu era adîncă, dar cu toate acestea ar fi trecut peste carîmbii cizmelor mici ale Musiei. Fata stătea nehotărîtă pe malul nisipos. Dar Nikolai rezolvă situația. Îl cără pe Tolea în brațe peste apă, trecu dincolo sacii, apoi se opri în fața Musiei. Fata îi cuprinse gîtul cu brațul și el, fericit, o purtă cu băgare de seamă deasupra apei reci, cenușii și zbîrcite.

10

De la lac, drumeții o luară de-a dreptul spre răsăritul împurpurat de zorile străvezii și reci de toamnă. Ca să n-o obosească pe Musia, care tot mai șchiopăta puțin, Nikolai o scuti cu totul de povară și o lăsă să meargă înainte.

Înaintau fără grabă, dar cu spor. Musia se silea să nu-și încetinească pasul. În schimb, cu Tolea se petrecea ceva ciudat. Nu trecu nici un ceas de cînd porniseră și micul partizan, care de obicei mergea atît de ușor, declară că îl roade cizma la călcîi și se așeză, ca să se încalțe mai bine. Pe urmă, porni cu un pas foarte caraghios, sărind iepurește, ceea ce îi făcea și pe ceilalți doi să întîrzie. După ce umblă astfel, sărind, timp de un ceas, băiatul își aruncă

jos povara și ceru repaus. Nikolai îl certă și-l sfătui să-și pună mai bine obielele. Dar Tolea, care era atît de supărăcios de obicei, de data aceasta se mulțumi să-și frece piciorul, oftînd.

În schimb pentru Musia oprirea aceasta fu binevenită. Îi era greu să meargă, cu toate că n-ar fi mărturisit-o pentru nimic în lume. Rana o durea la fiecare pas; mușchii fiind vătămați, piciorul amorțea, nu voia să asculte și o durea de parcă l-ar fi atins cu jar.

După ce se odihniră vreo zece minute, Tolea se sculă și din nou, fără să se grăbească, porni șchiopătînd înainte. Cînd Nikolai, vrînd să-l ușureze, încercă să-și salte pe umăr și sacul lui, băiatul roși pînă la lacrimi, îi smulse povara din mîini și continuă să și-o poarte singur. Astfel, făcînd opriri dese din pricina lui Tolea, drumeții merseră pînă la ora prînzului. Partea a doua a drumului fu parcă mai ușoară pentru Musia; totuși, cînd Nikolai dădu semnalul popasului de noapte, ea se lăsă, sleită de puteri, pe pămîntul pîrlit, neavînd decît o singură preocupare: să nu-și trădeze suferința și oboseala.

Luară hotărîrea să înnopteze sub cerul liber, lîngă un pin mare, doborît de vijelie și înnegrit de foc. Puseră vreascuri peste el și, după ce făcură un mic val de pămînt în jur, îi dădură foc. Aveau de gînd să petreacă noaptea lîngă acest rug arzînd fără grabă, cu un fîsîit subțire.

Muncindu-se să aprindă focul, Nikolai nu-l slăbea din ochi pe Tolea. Băiatul se mișca de colo-colo, sprinten, ca de obicei, fără să șchiopăteze cîtuși de puțin. Privirea lui Nikolai se încrunta din ce în ce. După ce pinul se aprinse în cele din urmă, răspîndind în jur o căldură binefăcătoare, se apropie de micul partizan ocupat cu pregătirea cinei și, apucîndu-l de umăr, îi porunci cu ciudă în glas:

— Ia descalță-te!

Tolea se aprinse la față și-și strînse speriat piciorul sub el.

— Descalță-te! repetă Nikolai, de astădată mînios. Dacă ți-ai ros picioarele, aerisește-ți-le, lasă-le să se

odihnească. Ce, parcă tu nu știi ce trebuie să faci? Sau vrei să ne tîrîm iar ca niște omizi din cauza ta?

Tolea continua să-și ascundă piciorul. De ciudă, Nikolai își pierdu cumpătul. Încercă să-l apuce de picior, dar băiatul sări în sus, îi aruncă o privire răutăcioasă, strînse pumnii și șopti cu buzele palide și tremurătoare.

— Încearcă, dacă îndrăznești! Încearcă!

Musia se repezi între ei.

Nikolai îl privi o clipă pe micul încăpățînat, pe urmă zîmbi și se culcă fără grabă lîngă bîrna ce ardea domol. Nu pricepea de fel ce se întîmpla cu Tolea. „Se prefăcea? În ce scop? Pentru ce?"

Ceva mai tîrziu, după ce Nikolai adormi lîngă foc, Musia se sculă încetișor și se apropie de micul ei tovarăș. Cruțîndu-i amorul propriu, îl îndemnă cu blîndețe să asculte de sfatul unui prieten mai cu experiență și să se descalțe. Dar Tolea, vrînd să schimbe vorba, se răți băiețește:

— Da' ce-l privește pe el? De ce nu mă lasă în pace? Ce, eu mă leg de el? Ia să mă slăbească! Și să nu cumva să-ncerce să se atingă de mine! Și supărat se uită cu coada ochiului la Nikolai care dormea liniștit.

Bîrna mocni toată noaptea. Drumeții dormiră pe săturate și se treziră a doua zi plini de energie. Păreau să fi uitat neînțelegerea din ajun. Dar îndată ce porniră la drum, Tolea începu iar să se plîngă de piciorul ros, încetinindu-și mersul și cerînd popasuri. Nikolai se mulțumea să clatine din cap, cu un aer înciudat, și nu spunea nimic. În adîncul sufletului ei, Musiei îi părea bine de aceste opriri, fiindcă trebuia să facă mari sforțări ca să nu rămînă în urma lui Nikolai.

Spre seară ieșiră din pădurea arsă, apăsătoare prin pustietatea ei. Nu departe, dincolo de niște mlaștini acoperite cu stuf, începea o altă pădure, neatinsă de foc, verde, luminoasă.

Nikolai își îndreptă pe umeri povara grea și o luă la fugă peste mlaștină spre pădurea asta plină de viață. Tolea îl urmă sprinten, uitînd să mai șchiopăteze.

Atunci cînd Musia care rămăsese mult în urmă ajunse lîngă primii copaci verzi, Nikolai se răţoia la Tolea, certîndu-l pentru prefăcătoria lui. Micul partizan tăcea şi se uita ruşinat la fata care se apropia.

Pădurea vuia de zgomote felurite ; mirosea plăcut a frunze veştede de toamnă, a ciuperci, a muşchi. Musia trase aerul adînc în piept, îşi destinse umerii şi zîmbi fericită privind frunzişul bogat şi cetina neatinsă de toamnă.

— Tovarăşi, totuşi ce frumoasă-i viaţa ! Nu-i aşa ?

— Cînd o să trecem frontul, o să simţim exact ceea ce simţim acum, scăpînd din afurisita de pădure arsă, răspunse Nikolai. Nu ştiu de ce, dar îmi pare că acolo pînă şi aerul trebuie să fie altfel şi pămîntul şi pădurea trebuie să fie deosebite.

— Da, da, aşa mi se pare şi mie ! strigă Musia.

— Mie, maică-măiculiţă, mi se pare că şi soarele şi-a pierdut din strălucire de cînd au pus fasciştii piciorul în ţară.

După priveliştea jalnică, mohorîtă a pădurii arse, totul li se părea acum atît de frumos, de viu — pînă şi respiraţia era mai uşoară — încît cîntecul căzăcesc pe care Musia şi Nikolai îl cîntau acolo, noaptea, pe ostrov, se născu iar, de la sine, pe buzele lor. Tolea marca în glumă cadenţa. Tustrei îngînară melodia şi, păşind voios, o cîntară pînă la sfîrşit.

— Ce, tovarăşe poet, vrei să spui că nu-ţi place ? întrebă Musia.

Pădurea, soarele, cetina verde, cîntecul, aerul proaspăt, amintirile celei din urmă nopţi petrecute pe ostrov, toate acestea îi dădeau curaj, umpleau de bucurie inima Musiei, o făceau să-şi simtă propriile ei puteri, tinereţea şi frumuseţea.

— Dar parcă asta sună urît : „Ea se smuceşte, înfruntînd, semeaţă ropotul de ploaie ?"

— Despre ce vorbiţi ? întrebă Tolea, bănuitor.

Nikolai şi Musia schimbară o privire, uşor încurcaţi, şi nu răspunseră. Le făcea plăcere că aveau amîndoi o taină a lor.

Încercînd să nu se mai gîndească la rana care încă o mai împiedica la mers, Musia căută să-şi dea seama

ce anume schimbase într-atît pădurea în cele două zile și două nopți, cît străbătuseră deșertul de tăciune. Abia după ce Nikolai rosti comanda pentru popas, fata izbuti să găsească un răspuns. Omorîte de o brumă puternică, frunzele cădeau de pe crengi ca ploaia. Copacii își pierduseră veșmîntul și flacăra vie a culorilor lor se stinsese. Pinii și brazii ieșeau acum parcă și mai mult în relief, acoperind cu cetina lor goliciunea mestecenilor, a plopilor negri și a tufelor de alun. Numai stejării cei scunzi și strîmbi, spre deosebire de frații lor despuiați, își arătau lămurit frunzișul cafeniu și ruginiu pe fondul monoton și oarecum ursuz al cetinei.

Cînd Nikolai plecă în căutare de vînat proaspăt pentru masă, iar Musia se apucă să culeagă coacăze — care în locurile acelea erau atît de abundente încît poieniţele însorite păreau roșii — Tolea se descălță, în sfîrșit, și-și întinse obielele pe niște tufe. Întorcîndu-se cu gamela plină cu coacăze dulci, prinse de înghet, Musia se apropie tiptil și se uită cu atenție la picioarele micului ei tovarăș de drum : n-aveau nici cea mai mică urmă de rosătură. Mai întîi, fata se supără, dar aducîndu-și aminte cum se supărase Tolea atunci cînd Nikolai voise să-i poarte povara, înțelese deodată rostul prefăcătoriei lui și simți năvălindu-i în inimă o puternică duioșie față de acest băieţandru îndărătnic și colțos. Micul partizan o zări și se grăbi să-și ascundă picioarele.

A doua zi înaintară mult mai repede.

11

Într-o seară, un trîmbițat de cocoș ajunse pe neașteptate la urechile lor, prin vuietul obișnuit al pădurii, surd și monoton. Partizanii încremeniră. Pădurea se înălța asemenea unui zid verde, neîntrerupt, posomorîtă și neprietenoasă. Drumeților li se păru însă că disting de pe acum un miros ușor de fum, și

nu un fum amar, a cărui simplă amintire îi făcea să se cutremure, ci unul bun, plăcut, pornit de la o așezare omenească, un miros de mîncare gătită. Peste puțin timp, cocoșul cîntă a doua oară, puțin răgușit, ca trezit din somn. Părea să nu fie prea departe.

Prietenii schimbară o privire.

Erau oameni prin apropiere! Acest lucru avea darul să-i bucure și să-i sperie totodată. Le oferea perspectiva de a sta comod la căldură, de a se odihni într-o casă, de a mînca o bucată de pîine de care le era dor de atîta vreme; pe de altă parte însă se puteau aștepta la o întîlnire cu dușmanul, la o încăierare, la noi încercări.

Luară hotărîrea ca Musia și cu Nikolai să se ascundă în tufiș, iar Tolea să plece în cercetare. Băiatul le lăsă sacul și, schimonosindu-și chipul vioi, se zgribuli ca de frig, își vîrî mîinile în buzunare și se făcu nevăzut în tufiș.

După cîtva timp, un dulău lătră undeva cu glas gros, apoi se auziră voci de oameni. Musia strînse pumnii și rămase ținîndu-și răsuflarea. După un timp, care i se păru nesfîrșit, se ivi Tolea. Avea subsuoară un codru de pîine.

— Haideți, rosti cu gura plină.

Rupse în două pîinea ce-o avea la el și le întinse tovarășilor săi de drum cîte o bucată.

Mirosul acrișor al pîinii o făcu pe Musia să simtă ameteală. Ce poate fi mai plăcut decît să-ți înfigi dinții într-o bucată de pîine aromitoare, încă fragedă și caldă, scoasă chiar în clipa aceea din cuptor? Timp de cîteva minute, mestecară cu un aer concentrat, simțind o plăcere nespusă.

Isprăvind de mîncat, Tolea își scutură fărîmiturile de pe haină în palmă, le aruncă în gură, apoi începu să povestească:

— Aici locuiește un pădurar. Unul bătrîn. Nu voia să mă lase înăuntru: „cine ești, ce cauți aici, starostele nemțesc nu dă voie să primim pe nimeni, arată-mi o hîrtie de la nemți", și așa mai departe. Mă gonește, dar eu îl simt că e dintr-ai noștri. Îl iau cu binișorul, da' el — nimic! „Prea mulți sînteți care

umblați fără rost. Din pricina unora ca voi, fascistul dă foc la case de oameni pașnici". Eu, maică-măiculiță, m-am supărat și i-am trîntit-o fără ocol: „Ți-ar conveni dacă te-ar împușca ai noștri, hai?" S-a zgîit la mine. „Vii de la partizani?", „Chiar de la ei!" Cînd a auzit, a schimbat macazul. „Dar al cui ești tu?" Eu: „Ce-ți pasă? Tot nu-s de pe aici". A mai făcut el pe grozavul, s-a scărpinat la ceafă: „Naiba să vă ia! Veniți, dar nu pe drum, ci prin spatele casei, dinspre pădurice". Atuncea i-am cerut puțină pîine. Are în casă la pîine coaptă, de rămîi cu gura căscată! Toate băncile pline.

După ce îngropară bijuteriile sub o tufă de ienupăr plină cu boabe vineții și-o presărară la rădăcină cu cetină, Musia și Nikolai, cu automatele în mîini, o luară cu băgare de seamă în urma lui Tolea.

Pădurarul îi întîmpină în fața gardului de nuiele ce-i înconjura grădina. Se prefăcea că repară gardul cam șubred, dar privirile încordate pe care le arunca în toate părțile și felul în care își ținea toporul arătau limpede că nu meșterea la gard decît de ochii lumii.

Nikolai se hotărî să-i vorbească fără ocol.

— Să trăiești, bunicule, rosti el, venind cu mîna întinsă la bătrîn.

— Să-mi trăiești, nepoate, răspunse omul, ducînd la spate toporul și apucîndu-l de coadă.

Se cercetară reciproc, cu priviri încordate. Ochii bătrînului zăboviră o clipă asupra automatului sovietic ce atîrna de pieptul partizanului. Era nou-nouț și sclipea cu luciri albastre de oțel brumat. Ca întîmplător, moșneagul încercă cu degetul tăișul toporului, îl mută în mîna stîngă, apoi vorbi iute, bătrînește:

— Noroc, drumeților! De unde sînteți și încotro vă mînă dumnezeu?

Privirile i se mai opriră o clipă asupra automatului, alunecară pe chipul lui Nikolai și o măsurară pe Musia de sus pînă jos. Numai în urma acestei cercetări, bătrînul îi întinse lui Nikolai mîna osoasă și zbîrcită:

— Ei, dacă-i așa, hai să batem palma. Dar cine-mi sînteți, dragii mei? întrebă el, schimbînd tonul.

Nikolai observă interesul ce manifesta bătrînul pentru automatul său. Era o armă de cel mai nou model sovietic, adusă cu avionul de pe Pămîntul cel Mare. Partizanul înțelese că bătrînul nu era chiar atît de naiv, cum voia să arate. În acele zile, armele erau cele mai bune acte de identitate pentru cei de pe teritoriul ocupat. Partizanul îi arătă pădurarului închizătorul automatului nou-nouț:

— Vezi? „U.R.S.S., 1941". Pricepi? Abia a ieșit de pe banda rulantă, e călduț.

— Drăguță jucărie, răspunse evaziv pădurarul și adăugă cu ironie: Ei, dar cîte arme nu umblă acum prin mîini: nemțești, italienești, franțuzești și, uite, chiar și finlandeze. De toate, tot ce pofteși! Dar voi căutați pe cineva, vă duceți undeva, ori numai așa, umblați prin pădure?

Musiei nu-i plăcu obrazul zbîrcit, fără barbă și fără sprîncene al bătrînului. Așa și-i închipuia ea pe trădători. Dar figura înșelătoare a lui Kuzmici avusese darul s-o învețe să nu mai judece oamenii numai după înfățișare.

Și chiar dacă pădurarul ar fi fost trădător, ce ar fi putut el să facă de unul singur cu un topor împotriva a trei oameni înarmați?

— Dacă o să-ți spun, de pildă, că ieșim din încercuire, ce-ai să zici? întrebă Nikolai, privindu-l iscoditor.

Ochii spălăciți ai bătrînului dispărură cu desăvîrșire sub zbîrciturile adînci.

— Cu automate noi? Am înțeles. Ei bine „încercuiților", intrați în izbă, că uite, a început ploaia. Așa, așa: va să zică, vreți să ieșiți din încercuire. Dar știți voi, „încercuiții mei drăguți", că domnul Feldkommendant a ordonat să punem mîna pe de-alde voi și să-i aducem de guler la el?

Aceste vorbe o făcură pe Musia să sară îndărăt, dar Nikolai, cu o mișcare hotărîtă, o împinse în tinda joasă, slab luminată. O ușă căptușită cu cîrpe vechi scîrțîi ușor. Din izbă adie puternic aroma minunată,

cu farmec tihnit, a pîinii coapte, cea mai plăcută aromă de pe pămînt. Pîini rotunde, țărănești, proaspete, cu coaja brună, lucioasă, sau mată, erau așezate în șiruri strînse pe lavițe, de-a lungul pereților. „Se odihneau" acoperite cu crengi de brad. Același miros fierbinte de pîine se revărsa de la cuptorul lîngă care, într-o copaie încăpătoare, dospea aluatul, acoperit cu o bucată de pînză de sac.

— Aveți o familie cam mare: multă pîine mai mănîncă! zîmbi Nikolai, cercetînd cu ochi ageri ungherele întunecoase ale izbei și aruncînd o privire piezișă în dosul cuptorului.

— O fi și așa, la ce bun să socoți avutul altuia? răspunse o bătrînică slăbuță, care trebăluia lîngă cuptor.

Alături de ea stătea o femeie tînără, slabă, care se ghemuise toată de parcă ar fi fost gata să-și ia zborul. Semăna cu femeia uscătivă, cu nasul în formă de cioc, ca un bănuț de nichel nou, sclipitor, pus alături de o monedă veche, ștearsă; ținea în brațe un prunc. Pesemne că îl alăptase cu cîteva clipe mai înainte, fiindcă acum stătea ferindu-și cu mîna bluza descheiată. Avea un cap plăcut, dar cu obrajii de o paloare bolnăvicioasă, supți și foarte triști.

Femeile se uitau cu îngrijorare la Nikolai, care umpluse toată partea din față a odăii cu trupul său de uriaș, la țanțoșul Tolea, încărcat tot cu arme. Dar cînd o văzură pe Musia, pășind peste pragul camerei, schimbară o privire și oftară ușurate. Jeraticul auriu trosnea melodios în cuptor, băsicile aluatului plesneau înfundat, amintindu-le partizanilor cum plesneau băsicile mlaștinei.

— Doamne ajută! rosti Musia, care își însușise de la baba Praskovia anumite reguli de politețe sătească.

— Mulțumim, dacă nu rîzi de noi, răspunse încetișor cea tînără.

După glasul ei, ca și după felul în care își rostea cuvintele, Musia își dădu seama că era o intelectuală de la oraș, pesemne refugiată în această căsuță de pădure.

— Ei, mamă, trebuie să le dăm demîncare drumeților, spuse pădurarul, cu glas subțirel de bătrîn. Ai să le pui puțină ciorbă, nu ? Și voi, luați loc, de ce stați ?

Partizanii își coborîră sacii de pe umeri, dar își puseră automatele lîngă ei, pe bancă.

— Privește, îi șopti Musiei Tolea, arătîndu-i pe furiș peretele.

Fata ridică ochii și văzu în colț o fotografie mare în culori, tăiată, pesemne, dintr-o revistă, care o reprezenta pe Matriona Nikiticina zîmbind și îmbrățișînd niște viței. Musia avu o clipă impresia că nu are înainte o filă gălbejită, pătată de muște, ci chiar pe prietena ei de departe, care-i zîmbea în această casă necunoscută. Se simți bine și se liniști.

Bătrîna aduse, tăcută, o oală cu ciorbă, umplu o strachină de lut, puse în dreptul fiecăruia cîte o lingură de lemn și-i îmbie încet :

— Mîncați sănătoși.

— Mulțumim și bogdaproste, răspunse Musia.

— Se cunoaște îndată că nu ești de la țară. În colhozuri nu se mai vorbește de mult astfel, zîmbi cu buzele ei palide tînăra gazdă, apărînd în ușă cu copilul în brațe și uitîndu-se cu curiozitate la musafiri.

— Ba nu, Zoecika, de ce ? După cum e locul, interveni bătrîna, ca să slăbească impresia produsă de aceste vorbe și aruncă o căutătură piezișă spre automate.

Nikolai și Tolea nu-și putură ștăpîni zîmbetul, iar Musia, rușinată, jură în gînd să nu mai facă uz de lexicul diplomatic al babei Praskovia.

Pădurarul, în pîslari și cu un cojoc peticit și soios, stătea cu brațele încrucișate și urmărea zîmbind cu cîtă iuțeală se golea strachina cea mare. Înainte ca bătrîna să fi avut timp să aducă și cartofii, o pîine întreagă, caldă încă, dispăruse cu aceeași repeziciune.

Nikolai și Tolea luau cartofii în mîini, îi rostogoleau într-o farfurioară cu sare și-i mîncau. Numai Musia se folosea de furculiță, dar mîinile ei dezobișnuite tremurau și odată scăpă chiar furculița jos. Cartofii dispărură la fel de iute ca și ciorba. După ce strînse cele din urmă bucățele și le vîrî în gură, Nikolai zîmbi:

— Am înfulecat totul, ca lăcustele. Să ne fie cu iertare...

— Nu face nimic ; mîncați, să vă fie de bine, răspunse bătrînica.

Mai puse cîțiva cartofi în ceaunaș și-l bägă la cuptor.

Simțind în trup senzația plăcută a îndestulării, partizanii își desfăcură cingătoarele.

— Vă miraţi, probabil, că sîntem așa mîncăcioși ? întrebă Nikolai.

— De ce să ne mirăm ? Acum, toți fac la fel : vin și mănîncă. Altădată, numai vînătorii se abăteau pe la noi, dar și ei mai mult primăvara, ori spre toamnă, cînd cădea prima zăpadă, pe cînd acum — și bătrînica oftă adînc — acum multă lume s-a urnit din loc și rătăcește prin păduri ca jivinile. Război. Pămîntul se scaldă în lacrimi.

— Voi duceți-vă în odăiță, că eu am ceva de vorbit cu drumeții, spuse pădurarul, apropiindu-se de masă.

Bătrîna se mai uită în cuptor, amestecă cu vătraiul cenușa fierbinte și, luîndu-și fata de mînă, ieșiră împreună din izbă.

Pădurarul scoase de după cuptor o sticlă de o jumătate de litru, astupată cu un cucuruz de brad, plină cu un lichid tulbure, apoi luă patru căni dintr-un dulăpior din perete și le puse pe masă.

— Ei, „încercuiților", acum prezentați-vă : cine sînteți ? Ăsta — îl arătă pe Tolea, care începuse să moțăie, cu stomacul îngreunat de atîta mîncare — ăsta a slujit pesemne în gardă ?

Și un zîmbet strîmb se ivi pe obrazul lui spîn.

— Dar ce, dumneata îți faci slujba la poliție, la nemți, de trebuie să le știi pe toate ? întrebă Musia și, prefăcîndu-se că-și potrivește bluza, descheie tocul pistolului ce-l avea la cingătoare, la spate.

— De ce la poliție ? Dar dacă vreau să știu și eu cine șade la mine, cui dau demîncare ? îi întoarse vorba bătrînul și zbîrciturile de pe chipul său se strînseră în jurul ochilor, în mănunchi de raze pline de ironie. Iar tu, drăguțo, lasă-ți pistolașul, nu mă speria, că nu-s din cei sperioși. Spunea băiatul c-ați fi niște cer-

cetași de la partizani și după arme văd că se cam potrivește. De aceea v-am și primit în casă. Altminteri... De acolo veniți, așa e? Arătă în sus. Poate că ați nimerit unde nu trebuie sau poate căutați pe cineva? Se-ntîmplă de toate...

Băgînd de seamă că Nikolai strîngea de pe masă în palma lui mare firimiturile de pîine și le mesteca cu o vădită plăcere, pădurarul mai aduse o pîine, o tăie felii mari și o puse pe masă.

Cu o răbdare bătrînească, fără grabă, aștepta un răspuns. Dar musafirii se puseseră iar pe mîncare.

— Se vede de la o poștă c-ați flămînzit, nu glumă. Și de mult îi căutați? întrebă pădurarul.

Nikolai schimbă o privire cu Musia. Cu toate că la prima vedere înfățișarea pădurarului nu le prea inspira încredere, totuși își dădeau seama că o explicație pe față devenea de neînlăturat.

La urma urmei, dacă pădurarul ar fi fost un trădător, tot n-ar fi avut cum să cheme poliția. În afară de asta, cele două femei, atît de deosebite între ele și totodată atît de asemănătoare, le făcuseră o impresie mai mult decît bună.

— Tolea a spus adevărul: sîntem partizani. Trebuie să trecem frontul, rosti Nikolai, privind drept în ochii bătrînului.

Așa proceda întotdeauna Rudakov cînd voia să afle ce se petrecea în sufletul celui cu care vorbea.

Zbîrciturile de pe chipul gazdei pieriră, un zîmbet de amărăciune se ivi pe obrajii săi.

— „Să treceți frontul!" Dar știți voi cît aveți de mers pînă acolo?

— Dumneata știi? întrebă Musia, surprinzînd o notă dureroasă în glasul pădurarului și simți fiorii de gheață ai unei groaznice presimțiri. Nu cumva Moscova...

Bătrînul suspină:

— Fasciștii scriu în fițuicile lor că nu numai Moscova, ci chiar și Leningradul ar fi căzut. Pare-se că ai noștri se retrag spre Urali. Starostii au primit poruncă să vorbească despre asta la adunări. Ei afișează

la răscruci niște fițuici pentru partizani, în care le spun: ieșiți, supuneți-vă, ați pierdut partida.

— Mint, ticăloșii! strigă Nikolai și sări în picioare cu atîta violență, încît masa se clătină împreună cu tot ce era pe ea — lingurile, cănile; strachina căzu jos și se făcu țăndări. Trezit din somn de zgomot, Tolea sări și se repezi la arme.

— Cine? Unde? întrebă el speriat, uitîndu-se în jur cu ochii holbați.

— Și eu cred că minte, așa că n-ai de ce să-mi spargi vasele, răspunse pădurarul liniștit. Zbîrciturile mărunte, nenumărate, de pe chipul său, fugiră din nou, ca niște raze, iar ochii lui plini de bunătate parcă întineriră dintr-o dată. Strîngînd de jos cioburile strachinei sparte, continuă: Și eu cred că nu numai că n-au luat Moscova, dar nici n-au s-o ia vreodată. Chiar de-o fi să-și omoare acolo toți hitleriștii lor! Umblă zvonul prin pădure că au luat Kalininul, că s-au apropiat de Moscova, dar acolo cică li s-a zis: „Stai, ajunge!" S-au apropiat și de Leningrad, și cică li s-a spus din nou: „Pînă aici!" Și acum, fascistul își pierde tot sîngele în lupte de lungă durată.

— De unde știi? întrebă Nikolai repede.

Gazda își încreți fruntea, ca un burduf de armonică:

— Ei, flăcăule, asta nu-i treaba ta. Eu nu vă întreb pe voi cum vă numiți, cine v-a trimis și cu ce... Azi, frate, buletinul n-are importanță; acum un singur lucru contează — cine ești: om cinstit, sovietic, ori o lichea de la gestapo. Tu, frate, cîtă vreme umbli în spatele nemților, să uiți vorbele astea: „cine", „unde" și „cît". Că altfel, poți să te pomenești cu un glonț în ceafă, de la oameni buni. Nu mai întreba „de unde", ci ascultă. Mai umblă încă un zvon prin pădure: cică armata sovietică a dat drumul la o mașină, așa că fascistul, neam de cîine, se va măcina în ea, cu toată fierăria lui. Uite-așa!

Cu o izbitură dibace în fundul sticlei, pădurarul făcu să sară afară cucuruzul ei și turnă în căni lichidul tulbure.

— Să bem pentru victorie, tovarăși călători.

Cu o singură mișcare, pădurarul își azvîrli în gură băutura arzătoare; zbîrciturile i se adunară în semicercuri în jurul gurii.

— Ei, n-ar trebui să închinăm cu poșirca asta pentru victorie, dar ce să-i faci? Nu-i nimic, mai avem timp: cînd o să-l dăm afară pe Fritz, o să destupăm pentru victorie și una din cea bună!

Nikolai își goli cana pe nerăsuflate. Musia înghiți o sorbitură, se înecă și începu să tușească. Tolea puse cana deoparte și rosti liniștit, dar ferm:

— Eu nu beau.

Pădurarul îl privi cu ochi veseli și-l împunse cu degetul în coastă:

— Auzi, „nu beau!" Dar ce fel de partizan îmi ești, dacă nu bei? Un om de pădure nu se poate lipsi de asta. Nu cumva ești un agent al gestapoului? Ia să te văd cine ești!

Limba gazdei se dezlegase. Chemă femeile, care se întoarseră tăcute și se apucară să trebăluiască în jurul cuptorului. Cea bătrînă scotea cu îndemînare pîinile din cuptor; cea mai tînără le umezea cu apă coaja de deasupra, apoi, zvîrlindu-le dintr-o mînă în alta, le punea pe laviță și le acoperea cu creșgi de brad. O făceau cu pricepere, fără să-i bage în seamă pe musafiri; se vedea că nu făceau pentru întîia oară asemenea cantitate de pîini și că venirea în casa lor a unor necunoscuți înarmați nu era pentru ele un lucru extraordinar.

În cele din urmă, pădurarul, care era din ce în ce mai bine dispus, hotărî:

— Uite ce-i băieți: văd că vă scărpinați de zor. Mi se pare că v-ați pricopsit tot rătăcind prin păduri. Lăsați-mă să vă pregătesc o baie bună.

Și, pe cînd drumeții, cuprinși de toropeală din pricina căldurii, a mîncării din belșug, a aerului cald, uscat, din izbă, a plăcerii de a se simți într-o casă tihnită, ațineau, strîns așezați pe o laviță, pădurarul încălzi baia, aduse apă. Curînd, băieții fură poftiți „la cel dintîi aburel".

Văzînd că partizanii își luau armele cu ei, gazda glumi:

— Vreţi să le folosiţi în loc de măturică şi de perie? Dar, observînd că musafirii ciuliseră urechile la vorbele lui, se grăbi să adauge: Lăsaţi, am zis aşa, în glumă. Ce vrei, cînd stai cu lupii, trebuie să urli ca ei şi să nu uiţi că paza bună trece primejdia rea.

12

Aşteptînd să-i vină rîndul la baie, Musia adormi acolo, pe laviţă. Cineva îi ridică cu grijă capul şi i-l puse pe o pernă. Prin toropeala dulce a somnului, auzea şoaptele femeilor:

— E tinerică de tot. Ia uite, în loc să se joace cu păpuşile, ea umblă prin păduri, cu arma. Un bărbat mai înţeleg, dar o fetişcană!... Of-of-of, ce vremuri mai trăim!

O mînă uşoară o acoperi pe Musia cu o şubă. Fata ar fi vrut să strîngă cu recunoştinţă această mînă, însă n-avu putere să se urnească din loc; mişcă numai din buze, crezînd că spunea „mulţumesc".

— Se vede că e o fată cu carte. E încă şcolăriţă, răspunse celălalt glas. Iată ce fel de oameni fac războiul! Tot poporul s-a ridicat, şi dumneata nu mă laşi!

Un glas bătrînesc răspunse speriat şi înciudat:

— Asta să-ţi iasă din cap! Eşti cu pruncul la sînl Să-ţi crească copilul, să faci pîine, să speli rufe — ăsta ţi-e războiul, şi să fii mulţumită. Războiul are nevoie nu numai de gloanţe, ci şi de pîine. Ia uite-o cum se scarpină în somn, săraca de ea. Du-te, Zoiuşka, şi adă-i nişte schimburi, te pomeneşti că n-are nici cu ce să se primenească.

Pe urmă, glasurile se îndepărtară, se topiră în negura pestriţă a visurilor şi Musia, savurînd cu nesaţ căldura şi odihna, se cufundă într-un somn adînc, aşa că o oră mai tîrziu tovarăşii ei de drum, întorşi de la baie, moleşiţi de aburi, roşii la faţă de fericiţi, traseră

mult de ea pînă s-o trezească. Zoia, fiica pădurarului, îmbrobodită țărănește cu un șal și cu un cojoc plin de petice, stătea lîngă Musia, cu un lighean și un pachet cu rufe în brațe.

— Ei, hai să mergem, e rîndul nostru. Trebuie să-ți fie dor de o baie.

Musia nu mai ținea minte discuția auzită în somn, dar în sufletul ei stăruia un sentiment vag de recunoștință față de această femeie subțirică, plăpîndă. Îi luă brațul cu încredere și amîndouă alergară vesele, ca două prietene vechi, pe cărăruia bătătorită printre răzoarele grădinii, spre căsuța afumată a băii țărănești.

Toate cele ce urmară : răcoarea puternică din odăița în care se dezbrăcau, amăreala fierbinte a aerului din baie, nori de abur elastic, susurul și plescăitul apei, atingerea nespus de plăcută a șomoiogului aspru, se contopiră mai tîrziu în amintirea Musiei într-o impresie de fericire tihnită, așezată, de care îi era atîta dor.

Pîlpîind și sfîrîind, gata să se stingă, o mică gazorniță fumega într-un ungher. Prin rotocoalele de abur se zărea nelămurit silueta albă a tinerei femei, slăbuță și zveltă ca o adolescentă. Glasul ei domol, trist, se auzea prin plescăitul și șuieratul apei turnate peste pietrele încinse. Pe cînd Musia se freca de zor cu șomoiogul, noua ei cunoștință, proptindu-și bărbia în genunchii subțiri, feciorelnici, povestea amănunțit cum nimerise acolo, în izba pădurarului, la părinți.

Zoia fusese soția unui ofițer de grăniceri. Din primele zile ale războiului, împreună cu întreg efectivul pichetului, fusese izolată de restul țării de coloanele tancurilor dușmane. Grănicerii luară hotărîrea să se apere pînă la ultimul om. Așezați în cazemate și în blokhausuri, ei respingeau cu fermitate atacurile necontenite. Noaptea, soțiile ofițerilor duceau pe răniți în subsolul pichetului, transformat în spital. Acolo, sub bombardament și focul artileriei, îi pansau și-i îngrijeau. În această luptă inegală, numărul celor din pichet se împuțina văzînd cu ochii. În a cincea zi de apărare, soțul Zoiei, locotenent, cel din urmă apărător al cazematei de nord, muri în urma unei răni. Deși rănit, continuase lupta toată ziua, în timp ce Zoia,

care se strecură pînă la cazemată ca să-l panseze, încărca pentru el benzile de mitralieră. Muri în brațele ei. Femeia adusese șefului pichetului decorațiile lui și carnetul de membru de partid.

În a opta zi de apărare circulară, cînd din efectivul micii garnizoane nu mai rămăseseră decît nouă oameni, dintre care șase răniți, șeful pichetului, rănit și el, dar continuînd să conducă lupta, chemă la el femeile cu copii și le ordonă să se strecoare în timpul nopții printr-o rîpă.

— L-am întrebat: dar cum rămîne cu răniții? se auzea din negura aburilor glasul trist al femeii. Știi ce mi-a răspuns: Că toată lumea, cei teferi, ca și cei răniți, au hotărît să lupte pînă la ultimul. I-am spus că încă nu aveam copil și că de aceea voiam să rămîn cu răniții, iar el mi-a răspuns: „Zoia, copilul o să ți se nască în curînd, și tu trebuie să pleci cu mamele". I-am spus că n-am să plec nicăieri de lîngă trupul soțului meu, că vreau să mor împreună cu el, la fel ca el. Șeful pichetului mi-a răspuns că dacă toate soțiile de ostași vor judeca astfel, atunci într-un viitor război n-o să mai aibă cine să apere patria. I-am spus din nou că nu vreau să plec nicăieri, iar el mi-a răspuns că este șeful pichetului, că trebuie să mă supun ordinului. M-am dus la mormîntul soțului meu. Îl îngropasem cu o noapte în urmă, lîngă dărîmăturile căsuței în care locuiam. Pe urmă, șeful pichetului a trimis un ostaș după mine. „Pleacă, cît e întuneric, așa a ordonat căpitanul", mi-a spus ostașul. Și am plecat.. Cei care au rămas la pichet puteau să plece și ei, dar hotărîseră să lupte pînă la sfîrșit, și au luptat. Iar eu am ajuns aici, la ai mei, și acum tot îmi pare rău că am plecat. Mai bine pieream acolo, împreună cu toți ceilalți și rămîneam lîngă soțul meu. Spune, nu-i așa?

Musiei îi părea că vocea femeii vine de undeva, de departe. Asculta puțin amețită această poveste sfîșietoare, frecîndu-se de zor cu șomoiogul, împroșcîndu-se cu leșie tulbure, uleioasă, turnînd peste ea apă din ciubăr și rostind din cînd în cînd, cu glas plin de compătimire:

— Da, da... Vai... vai...

Femeia cea slăbuță nici nu se aștepta pesemne la vreun răspuns. Dar tot ce purtase în suflet, în lunile acelea grele, țîșnea năvalnic prin vorbele ei.

— Parcă-l văd pe Kolea al meu, așa cum l-au adus de la cazemată. Plin de sînge, palid, cu părul moale și mătăsos ca fuiorul de in. Vîntul i-l zburlea, iar eu mă gîndeam : e viu, dar e obosit și doarme... Iar un băiețaș, fiul șefului pichetului, îl scutura de umăr și spunea : „Nene Kolea, scoală-te, nene Kolea, trezește-te". Și acum, mă tot gîndesc : de ce am plecat de acolo ? Nu trebuia să plec. Am zace acum împreună... Pe cînd așa... ce fac, ce sînt ? Nimic. O frunză căzută. Îi tot spun mamei : „Lasă-mă să plec la partizani", iar mama : „Nici nu te gîndi la una ca asta, ai copil!" Ei, și ce dacă am copil ? De învingem, atunci crește el om de treabă și fără mine, iar de sîntem învinși, atunci la ce bun să mai trăiască ? Asta-i viață, sub fasciști ? Spune și tu... Nici nu știi ce imputări îmi fac că am plecat. Dar șeful mi-a ordonat „pleacă" și în unitățile de grăniceri, știi ce disciplină e.

13

Cînd Musia împreună cu Zoia se întoarse în casă, cu fața îmbujorată și strălucind de mulțumire, îmbrăcată în cojocelul și în bluza veche a gazdei, făcută din postav aspru de casă, cu cusături în cruciulițe, Tolea dormea dus, iar Nikolai ședea cu gazda la masă, cu o sticlă în fața lor. Pădurarul, roșu la față, dădea cu însuflețire din mîini și țipa cu glas subțirel, de răsuna toată izba :

— ...Uite, băiete, tu, cînd te-ai dus la baie, ți-ai luat automatul cu tine. Pentru ce l-ai luat ? Pentru că n-ai încredere în mine ? Dar pe mine asta nu mă supără, nu. Și știi de ce nu mă supără ? Fiindcă înțeleg : asta înseamnă că băiatul e cu ochii în patru

şi-o să-i pricinuiască fascistului pierderi duble. Şi în cazul acesta, poţi să n-ai încredere în mine. Asta este... Ce, eu, crezi că nu-mi dau seama ? Noi toţi cei de aici nu facem decît să-l ciupim pe fascist şi atîta tot. De bătut, îl bate acolo, Armata Roşie... Îl snopeşte în bătăi pe cîinele ăsta. Dar nici ceea ce facem noi nu e fără folos. Este ? Nu-l lăsăm de loc să doarmă, îl ţinem treaz zi şi noapte ca să nu ştie ce-i aceea linişte. Părerea mea e că, aşa, ciupit, speriat şi nedormit cum este, e mai uşor de bătut şi acolo. Asta, băiete, se cheamă strategie, cooperarea forţelor în luptă. Aşa mi se pare că se numeşte la voi, în regulament, nu ?

Zărindu-le pe cele două prietene, Nikolai sări în picioare, plin de bucurie :

— Ştii, Musia, gazda spune că Biroul Sovietic de Informaţii a transmis... — dar nu-şi isprăvi vorba şi rămase privindu-şi cu o nespusă admiraţie tovarăşa de drum.

Spălat de funingine şi praf, chipul fetei ardea ca para focului. Părul, care-i crescuse în timpul drumului, se răsucea în inele tari. Chiar şi pădurarul se uită cu admiraţie la ea.

— Hai, partizano, vino şi şezi cu noi, o invită stăpînul casei.

Musia aruncă o privire piezişă spre sticlă.

— Trebuie să dormim, spuse ea cu nemulţumire, trecînd pe lîngă Nikolai, şi dispăru în urma Zoiei, în dosul unei perdele de stambă.

Acolo era un pat îngust de fată, iar alături, într-un coş de nuiele atîrnat de tavan de o grindă groasă, dormea un pui de om cu pielea trandafirie şi cu mînuţele larg desfăcute, chiar acela care, înainte de a se fi născut, luase parte la luptele ce se dădeau la graniţele patriei sale.

Prietenele se dezbrăcară repede şi se culcară îmbrăţişîndu-se ca două surori. Abia atunci cînd Zoia, strîngîndu-se lîngă Musia, îşi ascunse faţa la pieptul ei, fata pricepu toată amărăciunea celor ce-i povestise fiica pădurarului. O cuprinse o milă nesfîrşită pentru femeia aceasta, ce părea mai mult o copilă. Începu s-o

mîngîie pe cap, ca pe o fetiță, iar ea, strîngîndu-se și mai mult la pieptul partizanei, izbucni într-un plîns tăcut și dureros.

De după perdea continuau să se audă glasuri însufleţite:

— Ascultă-mă pe mine: Fritz s-o fi obișnuit el să se plimbe cu tancurile prin Europa, dar la noi n-o să-i meargă, nu! striga pădurarul; ceștile clincheteau zgomotos, băutura turnată din sticlă gîlgîia în ele. Ce plan și-a făcut el, cîinele? Îi strivesc cu tancurile și pe urmă pămîntul e al meu! A înfipt o spînzurătoare în piață, a organizat tot felul de comenduiri și de subcomenduiri, a pus tot felul de lichele și de derbedei primari și ajutori de primari, mă rog: „ordinea cea nouă". Cînd colo el propune și noi dispunem. He, he! La asta nu se aștepta! Uite, înarmat pînă-n dinți cum e, cînd aude numai vorba de „partizan", îl apucă damblaua. Frontul este la cine știe ce depărtare, iar dumnealui aici se teme să-și scoată noaptea vestonul si nădragii de pe el. Așa doarme: cu automatul în brațe. Nu, frate, aici nu-i Europa apuseană, aici nu-ți merge! Asta-i!

— Ascultă, gazdă, dar sînt mulți partizani pe la voi?

— Iar începi: „cîți", „unde", „cine", și „ce"! Îți spun: nu mă întreba. Vezi toată pîinea asta de pe laviță? N-are să ajungă nici pentru două zile. Ai înțeles? Da' de-ntrebat, să nu mă-ntrebi. Mai bine ascultă ici: știi ce m-am gîndit? Că poate nu degeaba i-am lăsat noi să vină așa de departe, hai? Poate că comandamentul nostru are un plan: lasă-l pe ticălos să se macine în lupte, și cînd îți vine bine, dă-i la cap. Ai auzit cum se vînează la noi, primăvara, ursul, cum îl scoate afară din bîrlog? O fi poate numai părerea mea, prostească, dar eu așa cred, că chiar dacă nu e ăsta planul, au ei un alt plan secret. Asta-i, băiete, fără doar și poate!

— N-avem cunoștință de ceea ce are de gînd comandamentul suprem. Știu însă că vom termina războiul la Berlin. De asta sînt sigur! spuse Nikolai.

— Bine zis! Tocmai la Berlin. Nu există putere să ne frîngă. Să-i vezi numai cum cară într-una, pe toate drumurile, maşini sanitare, la ei „nach Haus". Cară ziua, cară noaptea, fără oprire. Noi, frate, cu toate că stăm sub ocupaţie, ştim un lucru: partidul bolşevic n-a uitat de noi, ne ţine minte. Azi, mîine, tot are să ne scape. Asta-i!

— Mai bine du-te de te culcă şi lasă musafirul să se odihnească... agitatorule! se auzi de pe cuptor glasul domol al gazdei. Cînd se-mbată, se apucă să facă război cu gura! Şi dumneata, ai face bine să te culci, că eşti obosit după drum. Ţi-am pregătit culcuş pe laviţă.

— Stai, maică, stai niţel. Şi tu, flăcăule, ascultă, că eşti tînăr, iar eu am făcut două războaie şi în cele două războaie de două ori i-am văzut pe nemţi bătuţi, îi dădea înainte bătrînul. Dar cum eram noi atunci şi cum sîntem acum? Asta-i, vezi!

...În dosul perdelei, sub pătura vătuită, făcută din petice, o altă discuţie era în toi:

— Nu ştiu cine eşti dumneata şi nici nu te-ntreb. La noi vin adesea oameni din pădure, iau pîine, aduc rufe la spălat şi nici pe ei nu-i întreb nimic; iar eu spăl, coc: doar sînt ai noştri şi asta e de ajuns. Dar te rog, te rog foarte mult: luaţi-mă cu voi. Nu sînt fricoasă, acolo la graniţă am stat în cazemată, împreună cu bărbatul meu şi încărcam benzi de mitralieră pentru el. Şi cînd o schijă i-a spart capul încărcătorului, i-am fost eu încărcător. Luaţi-mă. Măcar infirmieră sau bucătăreasă. Nu mai pot sta aici. Pe aici vin nemţi, iar eu sînt soţie... văduvă de ofiţer. Dacă nu plec de-aici la voi, am să fac cine ştie ce prostie şi am să pier fără folos. Luaţi-mă cu voi, draga mea, te rog!...

Trupul firav al femeii se zguduia de hohote de plîns. Musia, cu mult mai tînără decît ea, se simţea totuşi mai în vîrstă, mai bogată în înţelepciunea ce-o dă experienţa vieţii. O mîngîia încetişor pe cap:

— Lasă, nu mai plînge!... Fiecare luptă cum poate. Coptul pîinii, spălatul rufelor, sînt şi astea necesare. Omul nu trebuie să stea cu braţele încrucişate, să

aştepte ca alţii să biruie. Şi eu aş fi rămas cu bucurie în detaşament... — Musia îşi muşcă buza ; Zoia se trase de lîngă ea şi ochii ei uzi o priviră pe fată cu o expresie rece, neprietenoasă — ...dacă nu mi s-ar fi încredinţat o altă misiune, se grăbi Musia să adauge.

Afară, începu deodată să latre cîinele, smucindu-se în lanţ. Departe, pe şosea, se auzea un duduit înfundat de motor. Zoia sări din pat şi întinse gîtul într-o atitudine de aşteptare încordată. Zgomotul motorului aci se pierdea, aci se auzea iar. Şi de fiecare dată răsuna tot mai desluşit.

— Sînt ei ! Îmbracă-te ! şopti Zoia.

Pădurarul suflă în lampă şi o stinse, dar lumina albastră a farurilor bătea acum în obloane. Umbre negre forfoteau speriate prin izbă. Toate hainele Musiei se aflau în baie, unde fuseseră opărite. Sărind din pat fata alerga prin odaie, căutîndu-şi prin întuneric cojocelul sau măcar bluza. Nikolai îl zgîlţîia pe Tolea, dar micul partizan, moleşit de căldura plăcută din izbă, de care se dezobişnuise, nu voia cu nici un preţ să se trezească. El, care era de obicei atît de sprinten, dădea din mîini şi murmura ceva nelămurit ; în cele din urmă deschise ochii, sări jos de pe cuptor şi-şi apucă îndată arma.

Pe scara înghеţată, nişte paşi bocăneau zgomotos. Cîinele în lanţ se prăpădea de furie, lătrînd. Bătăi în uşă tunară asurzitor în izba cufundată în tăcere, asemenea unor lovituri de tun.

— Sus, în pod ! şopti bătrînul, deschizînd uşa dinspre tindă.

Musia şi Tolea se repeziră într-acolo şi începură să se urce sus, pe o scară. Nikolai mai zăbovea, neavînd pesemne destulă încredere în pădurar.

— Fii liniştit, fii liniştit, şopti pădurarul, împingîndu-l spre scară. Sînt om de legătură, om de legătură al partizanilor, n-am voie să mă dau de gol. Mi s-a ordonat să fac cîrdăşie cu nemţii.

Cei de afară băteau în uşă tot mai nerăbdător. Izbeau cu ceva greu în oblon. Lătratul cîinelui crescu pînă la maximum, dar deodată se auziră mai multe focuri de armă şi cîinele amuţi pe loc.

— Vai de mine! Ce necaz! Mi l-au împuşcat pe Drujok. Îndată, numaidecît! Umblaţi noaptea! mormăia pădurarul cu glas tare, împingîndu-l cu forţa pe Nikolai spre scară.

— Bagă de seamă: dacă faci ceva, zburăm împreună în cer, şopti partizanul.

Din cîteva salturi de om obişnuit cu gimnastica, se urcă sus şi trase scara după el.

14

Luna revărsa prin ferestruica din pod raze reci, lăptoase. Nikolai, Musia şi Tolea se aşezară strînşi unul lîngă altul. Priveau stîlpul de cărămidă prăfuită a hogeacului, măturile de mesteacăn atîrnate perechi-perechi de o prăjină. De emoţie, răsuflarea le ieşea din gură în rotocoale de aburi reci şi se rotea în lumina albăstruie, topindu-se în întuneric.

Partizanii îşi luaseră toate armele cu ei; dar nimeni nu avusese timp să se îmbrace. Singur Nikolai era îmbrăcat în haine mai călduroase: purta pantaloni vătuiţi şi bluză. Musia fugise numai într-o cămaşe lungă de noapte. În primele clipe, emoţionaţi, nu simţiră frigul. Strîngîndu-şi armele în mîini, trăgeau cu urechea la glasurile ce se auzeau desluşit prin crăpăturile tavanului şi se sileau să ghicească despre ce era vorba: de o vizită neaşteptată a unor musafiri nepoftiţi, ori de o cursă pe care le-o întinsese pădurarul?

Vorbele ce veneau de jos îi convinseră însă că sosirea nemţilor era întîmplătoare şi că stăpînul casei n-avea de loc de gînd să-şi trădeze musafirii. Încordarea lor slăbi. Şi abia atunci îngheţul puternic al nopţii îşi înfipse ghearele în trupurile lor înfierbîntate de baie şi de căldura izbei. Un tremur nestăpînit puse stăpînire pe muşchii lor; dinţii, împotriva voinţei lor, începură să le clănţăne. Căutînd să-şi

încălzească trupurile, unul lîngă altul, trăgeau cu urechea la ceea ce se petrecea jos.

După glasuri şi paşi, în izbă se aflau cinci-şase nemţi. O parte din ei rămaseră în bucătărie, după paravan, iar doi, dintre care unul vorbea o rusească stricată, trecuseră în odaie, exact sub locul în care, zgribuliţi de frig, şedeau partizanii. Acela care vorbea ruseşte, probabil tălmaciul, discuta cu pădurarul. Partizanii înţeleseră că maşina se întorcea dintr-o „expediţie specială" şi că soldaţii, chinuiţi de frig, trecuseră pe acolo, ca să se încălzească. Acela care stătea în odaie era pesemne şeful lor. Vorbea pe nas, lungindu-şi cuvintele. Tălmaciul i se adresa spunîndu-i „mein Offizier". Ofiţerul îl rugă pe pădurar, prin intermediul tălmaciului „să facă apă caldă". Aşezaţi în bucătărie, soldaţii desfăceau borcane de conserve, tăiau pîine şi făceau glume la adresa fiicei pădurarului, care, după zgomotul pe care-l făcea cu o cofiţă de lemn, umplea samovarul cu apă.

Pe urmă, un iz plăcut de fum adie dinspre hogeac. Cărămida începu să se încălzească încetişor. Nikolai dibui un locşor unde se încălzea ceva mai repede şi-i împinse acolo pe Musia şi pe Tolea. Fata îşi trăsese cămaşa pînă la călcîie şi se făcuse ghem, suflînd peste genunchii strînşi ca să şi-i încălzească. În întunericul podului, străbătut de o rază de gheaţă, părea o moviliţă de zăpadă ; tremura toată. Tolea se lipi de cărămida caldă. Nikolai se aşeză în colţ, unde hogeacul o lua în sus şi intra în acoperiş.

— Cînd eram mic, visam să plec în Arctica, maicămăiculiţă, prost mai eram ! şopti Tolea cu dinţii clănţănind.

— Iar acum eşti om bătrîn şi ai hotărît să nu te mai duci. Foarte bine, lasă-i pe urşii albi să îngheţe acolo ! zîmbi Nikolai, îmbrăţişîndu-l pe băiat.

— Ssst ! Vorbiţi mai încet ! Bine ar fi dacă i-ar da Zoiei prin gînd să facă un foc mai mare în cuptor! Mi-a îngheţat şi sufletul din mine, spuse Musia, căreia cămaşa nu-i ţinea de loc de cald.

Vorbeau în șoaptă, abia mișcîndu-și buzele. Rotocoale de aburi deși le ieșeau din gură, risipindu-se ca fumul în lumina rece și albăstruie a lunii.

O santinelă umbla prin fața casei, tropăind cu cizmele pe pămîntul înghețat. Lumina lunii, mutîndu-se încet prin pod, se oprise asupra unui coș mare de nuiele, aproape plin cu bobițe sticloase de răchițele înghețate. Desprinzîndu-se de cărămida caldă, Tolea sări ca pițigoiul la coș, se-ntoarse cu o mînă de boabe, pe care le împărți în trei părți. Partizanii le mestecară cu poftă deși erau acre și atît de reci, încît le îngheța cerul gurii. Acum, cînd cărămida, încălzindu-se treptat, radia în mod simțitor căldura binefăcătoare, iar cei trei tovarăși izbutiseră să-și biruie tremurul neplăcut, atenția lor se concentră asupra sunetelor ce veneau de jos.

După clinchetul tacîmurilor, pocnetele dopurilor și zăngănitul cestilor, ofițerul cina în odaie, în tovărășia tălmaciului său, iar soldații, rîzînd și glumind, se îndopau în bucătărie.

— O să ne facă să înghețăm, ticăloșii! șopti Tolea, îmbrățișînd coșul de cărămidă.

Vorbele din odaie se făceau tot mai zgomotoase.

Cu gîndul la Zoia, Musia asculta cu frica-n suflet sfada ce se auzea de jos, dar copilul plîngea mereu și cuvintele erau acoperite de plînsul lui. Numai după tonul vorbelor se putea ghici că glasul răgușit al tălmaciului o îndemna pe Zoia să bea, iar ea refuza. În cele din urmă, copilul se potoli.

— Domnul ofițer declară: pani să nu bea vodcă, pani să dea peste cap, în fața noastră, un păhărel de frantzösich coniac Martel... Martel, o-o! E o băutură foarte prețuită.

— Spune-i că nu beau coniac, nu beau nimic, am un copil de alăptat! Doctorul, înțelegi, doctorul mi-a interzis, se auzea glasul dureros al Zoiei.

— Domnul ofițer roagă pe prea buna pani gazdă să se așeze la masa noastră. Domnul ofițer are dorința să bea cavalerește în sănătatea doamnei. Poftiți, vă rugăm, vă implorăm.

— Of, doamne, nu pot, nu înțelegi ? N-am voie : vezi, am un copil bolnav. Înțelege odată, nerodule : copil, fiu, söhn, pe limba voastră. Uite-l acolo.

Se auzi un zgomot de scaun prăbușit, de farfurie spartă și plînsul deznădăjduit al copilului. Musia înțelese că cei de jos o tîrau cu forța pe Zoia la masă. Fata își mușca buzele, ca să nu țipe. Același sentiment de frică, de scîrbă și de neputință proprie pe care îl încercase ascunzîndu-se în căsuța lui Mitrofan Ilici puse din nou stăpînire pe ea. I se părea că pe Zoia cea tristă și firavă o înșfăcaseră tentaculele unui monstru venit din o altă lume, și care nu înțelege nimic din ceea ce este omenesc. Își aduse aminte că acolo, în odaia de jos, atîrna fotografia Matrionei Nikiticina, scoasă dintr-o revistă, și lucrul acesta o făcu să se simtă și mai îngrozită.

— Ce-i de făcut, ce-i de făcut ? Trebuie să facem ceva ! șoptea ea cu glas deznădăjduit.

— Ar trebui să le trîntim o pereche de granate ! șopti emoționat Tolea, cu buze învinețite, tremurătoare.

Nikolai se aplecă încordat, și punîndu-și mîna pîlnie la ureche începu să asculte. Nu mai simțea frigul. Un alt fel de tremur îl zguduia. Dușmanii erau acolo. Trebuia să acționeze. Gîndul îi lucra febril. Santinela din fața casei putea fi lichidată fără greutate cu o rafală bine ochită, trasă de sus. Scîndurile tavanului nu erau prinse în cuie, se puteau ușor împinge la o parte. Două granate ar fi fost de ajuns. Dar cum rămînea cu gazdele ? Aveau să piară și ele. In clipa în care urcase sus, bătrînul îi șoptise că era om de legătură al partizanilor. Putea, avea oare voie să rupă firul lor de legătură ? Să lase detașamentul în pragul iernii fără brutărie, fără spălătorie ?

Încă de pe cînd lucra la comitetul de Comsomol, Nikolai se obișnuise să-și verifice sentimentele și pornirile prin filiera rațiunii. Își înăbuși deci dorința arzătoare de a-i lichida pe musafirii nepoftiți printr-o lovitură năprasnică. Trăgînd cu urechea la sunetele ce veneau de jos, își azvîrlea mașinal în gură boabele reci, acre și le mesteca cu zgomot.

— Hai să aruncăm ! Hai, şoptea Tolea ; pusese focoasele şi învîrtea granatele în mîini. Să aşteptăm să iasă bătrîna şi cu cea tînără şi atuncea le aruncăm, da ? Hai ! Nu te mai codi atîta !

— Dă-le-ncoace, porunci Nikolai.

Îi luă granatele şi le puse alături de el, într-un ungher al hogeacului. Pe urmă se gîndi, pipăi cărămida încălzită şi le depuse la picioarele lui.

Raza de lună, după ce-şi isprăvise drumul, dispăruse. Numai ferestruica se zărea, vînătă şi rece, făcînd să pară întunericul din pod şi mai des. Partizanii şedeau lîngă hogeacul de cărămidă ce începea să se răcească şi se strîngeau unii într-alţii. Musia simţea că începe să îngheţe. De-ar fi putut măcar să umble, ca să se mai încălzească.

Paşii santinelei scîrţîiau în ogradă, pe pămîntul îngheţat : glasurile soldaţilor duşmani răsunau zgomotos ; în pod nu se auzea decît ronţăitul boabelor îngheţate.

15

Musia nu-şi mai dădea seama de cît timp şedea astfel. Iar cînd, în cele din urmă, auzi uşa scîrţîind jos şi tropot de paşi în tindă, nu mai avu puteri să se îndrepte din şale şi rămase mai departe cocoşată. Trupul n-o mai asculta, mîinile şi picioarele îi erau zguduite de un tremur de neînvins. Afară, în ogradă, motorul strănută, se înecă, tuşi şi pe pămîntul îngheţat se auzi hîrşîitul cauciucurilor. Claxonul mugi de cîteva ori, apoi se aşternu liniştе deplină. Nikolai o ajută să se scoale în picioare. Tolea se şi apucase cu mîinile de deschizătura podului, se şi pregătea să sară jos, în tindă.

— Mai sînteţi vii ? Daţi-vă jos că s-au cărat, îi chemă cu glas emoţionat gazda.

Scara fu imediat lăsată în jos. Pe cînd Musia cobora cu stîngăcie, încercînd să-şi biruie amorţeala

trupului, Nikolai sări jos și intră împreună cu micul partizan în izbă, ținîndu-și armele pregătite.

În bucătăria de obicei atît de curată și de bine îngrijită, totul era vraiște; pretutindeni se vedeau ghemotoace de hîrtie, resturi de mîncare, scrum. Mirosea a talpă sintetică udă, a un amestec de tutun prost, străin, și a ceva înțepător și iute, pe care Musia, de la prima ei întîlnire cu soldații străini, obișnuia să-l socoată drept mirosul de dușman.

Pe cînd partizanii cercetau ungherele, fata se repezi în fugă în odaia cea mare. Acolo, lîngă masa cu resturi de mîncare mai aleasă ședea Zoia, palidă și nemișcată, cu un aer de deznădejde mută, cu mîinile atîrnînd de-a lungul trupului. În ochii ei mari se citeau chinurile prin care trecuse.

Musia, mărunțică, cu părul cîrlionțat, cu obrajii învinețiți de frig, în cămașa lungă și albă, se apropie de ea, neștiind ce să-i spună, ca să n-o supere. În cele din urmă, Zoia își ridică ochii. Privirile lor se întîlniră, amîndouă se îmbrățișară și izbucniră în hohote de plîns amar. Văzîndu-le în această stare, partizanii, care tocmai dădeau să intre, se opriră pe loc; apoi Nikolai se trase încetișor îndărăt, șoptindu-i lui Tolea:

— Sînt femei, lasă-le să-și ușureze amarul fără noi.

— Nu mai pot, nu mai pot... Ai văzut și dumneata. Ți-am spus că se abat des pe-aci, șoptea femeia cea subțirică cu trupul zguduit de hohote de plîns.

Musia încerca s-o consoleze, dar tremura și ea atît de tare, încît nu era în stare să scoată nici o silabă.

— Ei ședeau aici, beau, mîncau clefăind, rîdeau, iar dumneata stăteai acolo, în pod, numai în cămașă, pe gerul ăsta!... Vă auzeam mișcîndu-vă; o clipă n-am temut chiar să nu observe. Pe urmă, nu s-a mai auzit nimic. Mă-ntrebam: poate că au murit de frig? Groaznic! Prin ce clipe am trecut!... Tînăra gazdă se trase mai aproape de fată: ochii ei triști, implorau: Luați-mă cu voi! Auzi, nu puteți să mă mai lăsați aici, sînt văduvă de ofițer de grăniceri!

Bătrîna gazdă venise lîngă ele și se tot silea să-i pună Musiei cojocul pe umeri:

— Hai, îmbracă-te odată! Tare frig trebuie să-ţi mai fi fost! Uite, băieţii au tras cîte un păhăruţ, face să te-ncălzeşti şi dumneata. Nici nu ştii cît ţi-am purtat de grijă...

Din odaia de alături se auzi glasul neliniştit al lui Nikolai:

— Gazdă, dar unde-i bătrînul?

Şi partizanul, complet îmbrăcat, strîns încins peste mijloc, se ivi în prag, umplînd tot golul uşii cu trupul său. Se uită la bătrînă cu o privire aspră şi iscoditoare. Din spatele său, se arătă şi Tolea, îmbrăcat şi el de drum.

— Păi... s-a dus să-i petreacă... pînă la răscruce, răspunse simplu bătrîna.

Ieşind de după perdeaua în dosul căreia se îmbrăca în grabă Musia, femeia cea tînără le explică:

— Vă rog să nu aveţi nici o îndoială. Asta este misiunea tatei. El are dispoziţia să întreţină relaţii cu nemţii. E un lucru groaznic. E mai greu decît să te lupţi pe front. Afurisită muncă... Oamenii se feresc de el de parc-ar fi ciumat.

În ochii negri, adînci, ai femeii, era atîta grcază sinceră, încît încordarea pieri de la sine. Musia ieşi de după perdea, zveltă, îmbrăcată îngrijit, cu o adevărată căciuliţă de păr bălai şi creţ, care o făcea să semene mai mult ca oricînd cu un flăcăiaş drăguţ şi cam arţăgos.

— Mă luaţi cu voi, da? întrebă Zoia.

Musia îşi lăsă privirile în jos, apoi le ridică încet şi, uitîndu-se drept în ochii tinerei femei, rosti ferm, deşi se vedea că-i vine greu să vorbească:

— Nu. Văzînd că lacrimile împăienjenesc ochii chinuiţi ai Zoiei, adăugă ceva mai blînd: Nu putem, n-avem dreptul; îndeplinim o misiune importantă.

— Musia! rosti Nikolai în semn de avertisment.

— O misiune importantă, — repetă fata cu fermitate,— şi nu putem lua pe nimeni cu noi, nici chiar pe cei mai buni, pe cei mai devotaţi.

Toată înfăţişarea Zoiei trăda deznădejdea. Se duse după perdea, zăbovi puţin acolo, apoi se întoarse cu

un șal negru, vechi, și cu o pereche de pîslari noi-nouți, cu vîrfuri groase.

— Ia-le. Ai piciorul mic, ți se potrivesc, — spuse ea, punînd lucrurile înaintea Musiei, și după ce se uită la mama ei, care își ținguiase buzele cu un aer dezaprobator, adăugă: Ei au mai multă nevoie, mamă, mai multă nevoie ca mine. Auzi?

Niște pași ușori se auziră în tindă. Nikolai se apropie de ușă și rămase nemișcat, strîngînd granata în mînă. În prag se ivi pădurarul. Aruncîndu-i partizanului o privire piezișă, zîmbi obosit și trist:

— Pe loc repaus!...

Își zvîrli mănușile pe laviță, își descheie cojocul, bău pe nerăsuflate o cofiță întreagă de apă, apoi își privi musafirii gata îmbrăcați și spuse:

— Gata de drum? Bine faceți. Tălmaciul ăla — ce lepră de om! — mă tot întreba despre pîine: pentru ce am făcut atîtea. I-am spus: vreau să deschid o brutărie particulară și așa mai departe. Lor le-a părut bine cînd au auzit, dar el nu știu dacă m-a crezut. Așa că mai bine plecați, să n-o pățiți. Asta e!

Pe cînd bătrînul îi dădea lui Nikolai indicații privitoare la drum, iar Tolea se dusese în pădure, ca să dezgroape sacul, Musia ședea îngîndurată pe laviță și se tot uita la portretul Matrionei Nikiticina. În cele din urmă, nu se mai putu stăpîni, se apropie de gazda cea tînără și-i spuse:

— Te rog, dăruiește-mi-l... te rog foarte mult...

— Pentru ce? se miră femeia, dar nu mai așteptă răspunsul; desprinse din perete fotografia lipită cu miez de pîine, îngălbenită, cu nenumărate urme de muște, și i-o întinse.

Pe cînd își luau rămas bun în prag, pădurarul scoase deodată boneta militară din capul lui Nikolai și-i puse în loc căciula lui mițoasă, din blană de iepure, cu apărătoare de urechi. Se mai gîndi puțin și aduse din casă o pereche de mănuși mari, peticite, cu bucăți de vată ieșind afară pe la cusături.

— Să le spuneți că poporul se ține bine. Așteaptă. Numără ceasurile și minutele. De s-ar putea mai curînd... Asta e!

În tinda întunecoasă, Zoia o îmbrățișă pe Musia și îi șopti la ureche cu căldură și cu emoție:

— Tot am să plec. Să vină numai cei din pădure după pîine și am să plec cu ei!

Fără vorbă, fata îi strînse degetele reci, subțiri.

La o cotitură de drum, Musia privi îndărăt. Femeia cea slăbuță și tristă stătea pe scara izbei, în lumina tulbure a dimineții fără soare, ce ferecase pămîntul cu un îngheț strașnic. Stătea într-o atitudine plină de îngîndurare și privea distrată în jos. Pe urmă, parc-ar fi luat în clipa aceea o hotărîre importantă, se îndreptă deodată din șale, cu capul ridicat într-o atitudine mîndră.

Musia îi făcu prietenos semn cu mîna.

16

Se vede că pădurarul avea într-adevăr informații exacte cu privire la situația frontului. După cîteva zile, cînd drumeții, depășind teritoriul neprietenos al pădurii ferită de tăiere, cu urme de lupi, de vulpi și de iepuri pe cea dintîi zăpadă subțire, ieșiră într-o regiune locuită, străbătută de drumuri mari, își dădură îndată seama de urmele marii bătălii pe care Armata Sovietică o ducea pe un front uriaș.

Croindu-și drum prin tufișuri dese, ei observau de la distanță două torente aproape neîntrerupte de coloane de transport ce se îndreptau în ambele sensuri. Tancuri vopsite cu pete albe cenușii, camioane mari, greoaie, șiruri de mașini de toate tipurile și modelele europene mergeau pe partea dreaptă a drumului, îndreptîndu-se spre răsărit. În coloane lungi de kilometri întregi, treceau unități de infanterie. Din direcție opusă, veneau mașini de același model, de același tip. Dar în ce hal! Remorchere uriașe tîrau după ele trupuri

neputincioase de tancuri avariate. Camioane Diesel purtau pe spinările lor puternice resturi de transportoare blindate, groaznic mutilate. Săltînd peste hopurile întărite de ger, treceau camioane mari acoperite cu prelate. Pe aceste prelate de pînză groasă se vedeau cruci roşii făcute la repezeală.

Da, pădurarul avea dreptate. Undeva, cu mult mai la răsărit, Armata Sovietică ducea o luptă gigantică şi tot ce se avînta într-acolo, plin de încredere de sine, pe o parte a drumurilor de bîrne, proaspăt, nounouţ, sclipitor, se întorcea pe cealaltă parte a aceloraşi drumuri, zdrobit, schilodit, măcinat. Uneori, prietenii urmăreau îndelung această mişcare în ambele sensuri şi li se părea că erau cele două fîşii ale unei enorme benzi rulante. Partizanii se simţeau atunci plini de bucurie, ca şi cum ar fi văzut cu ochii lor faptele victorioase ale Armatei Sovietice.

Şi această bucurie era izvorul puterii şi energiei lor. Încă nu ninsese cu adevărat. Dar cea dintîi zăpadă subţire care se aşternuse pe pămîntul îngheţat se prinsese şi nu se mai topea nici ziua. Nu mai erau drumuri negre, fiecare pas lăsa o urmă desluşită. Experienţa îi învăţase pe partizani că în păduri nemţii nu se abăteau niciodată din drum. Ca să poată înainta mai repede, fără să fie siliţi să se afunde în inima pădurii, Nikolai propuse să meargă de-a lungul comunicaţiilor duşmane, ţinîndu-se la o distanţă respectabilă de ele. Ideea era bună şi prin faptul că urmele observate întîmplător de cineva la o mică depărtare de drum n-ar fi atras atenţia nimănui. Pentru noapte, ca să poată aprinde focul, prietenii se afundau doi-trei kilometri în pădure şi poposeau în vreo rîpă sau se ascundeau în desiş.

Acum trebuiau să fie mereu cu ochii în patru. Cînd se culcau, rămîneau pe rînd de planton cîte două ceasuri fiecare. Plantonul întreţinea focul, fără să-l lase să ardă prea tare, îi făcea pe cei adormiţi să se întoarcă pe cealaltă parte, îi păzea de scîntei, care le-ar fi putut aprinde hainele...

Musia îndrăgi viața aceasta. Undeva, departe, cît era noaptea de lungă, huruiau motoarele. Luminile farurilor lor albicioase se reflectau uneori în tavanul jos al norilor, făcînd să se profileze în întuneric vîrfurile înalte ale pinilor. Urmărind sclipirea rece a acestor faruri, Musia își închipuia ce se petrecea acolo, pe șosea. Vedea în gînd soldații aceia străini, stînd la volanul mașinilor, zguduiți de trepidațiile motoarelor și privind cu teamă în întunericul neprietenos al pădurii. Vedea în nopțile acelea cu ger, santinelele postate la intersecția drumurilor, cu mitralierele alături, țopăind în jurul focurilor ca să se mai încălzească. Fata asculta uruitul îndepărtat al motoarelor străine și se gîndea la marele ei popor, singurul în lume care știuse să respingă cumplita năvală fascistă și acum, în lupte gigantice, zdrobea torentele de soldați, de mașini de luptă și de muniții, ce se scurgeau neîntrerupt spre răsărit.

Stînd de veghe lîngă foc, Musia nu se mai simțea singură, pierdută în desișul nesfîrșit al pădurii, așa cum se întîmplase în prima etapă a călătoriei. Sentimentul acesta se datora faptului că acum, cînd vedea zilnic șirurile nesfîrșite de răniți și de materiale de luptă distruse în gigantica ciocnire cu armatele sovietice, se întărea în sufletul ei convingerea că participă și ea într-un fel la această uriașă bătălie.

Fata mai arunca un braț de vreascuri pe foc, îndrept foaia de cort, care împiedica flăcările să fie văzute de pe șosea, concentrînd totodată căldura asupra celor care dormeau, așeza mai bine sacul sub capul lui Nikolai, apoi cădea iar pe gînduri. Din cînd în cînd îngîna abia auzit un cîntec :

„Au înflorit și florile pe cîmp
Au înflorit în zori de primăvară"

cînta partizana acompaniată de vuietul îndepărtat al mașinilor germane. Cine ar fi crezut, văzînd-o în haina ei vătuită, plină de funingine, cu broboada ruptă, bătrînească și cu pantalonii plini de arsuri, că ea era aceea care făcea să răsune în pădurea întunecoasă și înfrigurată aria operei „Dobrînea Nikitici". Musia cînta

și vîrfurile pinilor o acompaniau cu foșnetul lor îngîndurat.

În nopțile geroase cînd rămînea de veghe, singură cu ea însăși, fata se gîndea cu nesaț la viața care o aștepta după victorie, la arta ei — avea de gînd să studieze canto — la Nikolai și la multe alte lucruri minunate care ziua nu-i veneau în minte; orele acestea îi plăceau atît de mult Musiei, încît se supăra de-a binelea cînd prietenii ei, ca s-o lase să se odihnească își prelungeau în mod voit schimbul lor.

Din noaptea aceea, pe insulă, cînd Nikolai îi recitase poezia lui Scipaciov, între ei doi se stabiliseră niște relații foarte ciudate. Ziua, în timpul marșului sau a popasurilor, Musia nu făcea nici o deosebire între el și Tolea: ba chiar se înfuria cînd tînărul încerca să facă pentru ea vreo treabă, sau îi lua din spate sacul greu. Noaptea însă, cînd partizanul adormea, fata simțea față de el o nespusă gingășie. Putea să stea ore întregi și să-i privească fața, buzele cărnoase care mai păstrau încă ceva copilăresc, puful blond de pe obraji și de pe buza de sus. Îl învelea cu broboada ei veche și ruptă. Cînd lumina focului îl supăra și Nikolai începea să se strîmbe în somn, fata se așeza în așa fel ca să-i umbrească fața și deși poziția era adesea destul de incomodă, rămînea astfel, nemișcată, ore întregi, veghindu-l. Dar era de ajuns ca băiatul să se trezească pentru ca toate acestea să se pitească adînc în sufletul ei. În fața lui Nikolai nu rămînea atunci decît un tovarăș de luptă care-i tăia cu vorbe ironice, necruțătoare, orice încercare, cît de sfioasă, de a-i reaminti ultima noapte de pe lac.

Nikolai interpreta toate acestea în felul său. Cele spuse, acolo pe insulă, îi păreau acum un capriciu de fată năzuroasă. De altfel, ce lucruri deosebite îi spusese ea atunci? Făcuse o aluzie la superstiția naivă cu „cusutul inimii" și-atît! Bineînțeles că avea dreptate! Pentru ce l-ar fi iubit pe el? Ce era el la urma urmei?

Își bătea joc de el și pe bună dreptate! O merita. Era vina lui că se îndrăgostise de o asemenea fată.

Și nu înțelegeau nici unul, nici altul, că sentimen-

tul acela puternic și luminos care încolțise în sufletul lor, în zilele acelea de restriște, îi ferea de pașii greșiți pe care ar fi putut să-i facă.

17

Musia avu odată un vis : se făcea că într-o zi geroasă de iarnă alerga cu schiurile, iute ca vîntul, printr-o poiană însorită, sclipind orbitor la soare. Se grăbea să ajungă la un deal de pe care trebuia să coboare iar. Iată și dealul cu urcușul piepțiș, neted și șlefuit de vînturi. Musia urcă, trece peste creastă și începe să alunece iute ca gîndul la vale. Vîntul îi șuieră pe la urechi. Abia mai poate să respire de atîta viteză. Deodată simte cum schiurile se încurcă și n-o mai ascultă. Se poticnește și e cît pe aci să cadă, să se izbească cu ceafa de gheață, să moară. Îngrozită, face o sforțare desperată ca să se mențină pe picioare și deodată un braț puternic o apucă de mijloc și o strînge tare. Musia știe al cui e brațul și îi e nespus de plăcut să se sprijine de el. Acum zboară împreună. Toată frica i-a pierit. Coborîșul poate fi și mai abrupt, goana schiurilor și mai iute, pulberea de gheață poate să-i biciuiască oricît obrajii, să-i taie răsuflarea — ea știe că brațul de care se sprijină n-are s-o lase să cadă, are s-o treacă nevătămată prin toate primejdiile.

Fata se trezi din somn, simțind o mare și duioasă bucurie ; inima îi bătea grăbit. Focul ardea, dar flacăra nu se vedea. Totul din jur era neobișnuit de luminos și de liniștit. Cădeau fulgi mari, care ca niște perini moi, albe, acopereau încetul cu încetul totul : și grămăjoara de crengi uscate pregătite de cu seară, și pămîntul, și ramurilor copacilor. Îl acoperiseră și pe Nikolai care stătea ghemuit lîngă foc și părea învelit cu bucățele de blană albă de iepure de casă. Tolea, care era de planton, mătura grav, cu o ramură de pin, zăpada de pe trupul prietenului său.

Sentimentul de bucurie rămas în sufletul Musiei în urma visului deveni și mai luminos în fața priveliștii pădurii ce se făcuse pe neașteptate atît de albă, a liniștii și a zăpezii ce se cernea de sus. Musia sări în picioare și strigă vesel :

— Te felicit cu ocazia venirii iernii, Maică-măiculiță!

— Te felicit cu ocazia celei de a douăzeci și patra aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie! răspunse acesta grav.

Cum de putuse Musia să nu-și amintească îndată marele eveniment despre care vorbiseră îndelung în ajun, înainte de a adormi? Pe covorul subțire de zăpadă, întocmai ca pe o față de masă albă, Tolea pusese pe bucăți de scoarță proaspătă, așezată în trei grămăjoare, mîncarea de dimineață. Dat fiind că era sărbătoare, micul partizan se arătase darnic: distribuise porții duble de carne uscată de iepure și resturile celei din urmă pîini dăruite de pădurar. Floarea de tei ce le-o dăduse bătrîna la despărțire fierbea în gamelă, revărsînd aroama ei de miere.

După ce se spălară cu zăpadă, partizanii mîncară cu poftă gustarea lor îmbelșugată și, plini de energie, își văzură de drum.

Acum mașinile germane patinau pe loc în zăpadă, gemînd strident, scoțînd sunete ascuțite și pătrunzătoare. Partizanii mergeau, iar paralel cu drumul urletul îndepărtat al motoarelor îi însoțea neîncetat.

— Sînt sigură că azi se va produce pe front ceva deosebit, ceva istoric! rosti Musia.

— Ar trebui, tovarășă, să sărbătorim și noi într-un fel ziua de azi, spuse și Nikolai îngîndurat. Hai să le întindem mașinilor o cursă. Ce ziceți?

— Neapărat, strigă Tolea entuziasmat, făcînd o săritură.

Se obișnuise din fragedă copilărie să marcheze prin ceva această zi: la grădiniță, desena cu grijă un tanc scuipînd foc sau un ostaș roșu purtînd coif ascuțit, căruia îi făcea picioarele ca niște bețișoare și mîinile ca greblele; la școală lua cîte un „foarte bine" la studii; anul trecut realizase o serioasă depășire a planului de la atelier. Micul partizan dorea mai mult

ca toți ca și acolo, în pădure, izolați de ai lor, ei să respecte această tradiție glorioasă a oamenilor sovietici și să se asocieze cu acei care aveau să sărbătorească ziua cea mare dincolo de front.

Musia se simțea nespus de bucuroasă. Visul plăcut, care tot mai stăruia în amintirea ei, căpăta parcă viață în această dimineață strălucitoare. Inima îi bătea într-un chip nou, necunoscut, de cîte ori trăgea cu coada ochiului la partizanul spătos, care mergea puțin înaintea ei. Nikolai făcea pași largi ; căciula ponosită de blană de iepure îi alunecase pe ceafă, apărătoarele de urechi îi atîrnau în lături, șuvițele de păr blond îi fluturau în bătaia vîntului.

Și pe Nikolai îl bucurau toate în dimineața asta : marea sărbătoare, zăpada moale, proaspătă, gustarea sățioasă cu care îi cinstise Tolea cel atît de econom și faptul că Musia era veselă într-un chip deosebit, că mergea fredonînd și aruncîndu-i priviri galeșe. Partizanul nu-și dădu seama că starea sufletească a tovarășei lui de drum se reflecta de mult în sufletul lui propriu ca într-o oglindă.

Într-adevăr, ziua era atît de fermecătoare, încît nici urletul motoarelor depărtate nu era în stare s-o întunece. Cînd soarele galben se înălță deasupra copacilor, cerul se limpezi de tot. Dar gerul ușor nu lăsa zăpada să se topească și ea zăcea, ca o blană albă, neatinsă, sclipind orbitor în bătaia razelor reci ale soarelui. Se așezase în pernițe moi, învelind tufele, crengile copacilor, buturugile. Sub mîngîierea soarelui începu să se topească ușor, acoperindu-se deasupra cu o pojghiță subțire. Acum, cînd Musia privea soarele printre copaci, i se părea că ramurile lor erau de porțelan și de cristal.

În jur domnea o liniște adîncă, așa cum se întîmplă întotdeauna la căderea celei dintîi zăpezi. Nu se auzea decît huruitul îndepărtat al mașinilor străine, care le amintea drumeților că trebuie să fie mereu cu ochi în patru.

Dîndu-și seama că puteau fi observați mai ușor pe fondul pădurii înzăpezite, Nikolai își conducea tovarășii la o mai mare depărtare de drum. Acum, cînd

toate măsurile de securitate fuseseră luate, Musia, silindu-se să uite de prezența dușmanului aflat în apropiere, începu să se gîndească iar la visul ei, care o tulburase atît de mult. Fusese parcă o punte aruncată în viitor, spre zilele cînd războiul avea să ia sfîrșit, cînd viața de altădată avea să se-ntoarcă. Ah, ziua aceea cînd are să-și poată pune iar costumul călduros de lînă și schiurile ușoare, bine unse, cu care să alerge afară din oraș, într-o pădure la fel de minunată ca și aceasta! Cît de departe sînt însă toate! Dar odată și odată tot au să vie, trebuie să vie! Și atunci ea, Musia, are să se mărite cu Nikolai. Foarte simplu! Or să învețe împreună, or să-și petreacă împreună serile, citind cărțile preferate, discutînd literatură, mergînd la teatru, or să-și crească împreună copilașii... Simțind că la gîndul acesta obrajii și urechile încep să-i ardă, fata se dojeni cu glas tare:

— Of, Musika, ai înnebunit de tot; și privi cu grijă în jur.

Convingîndu-se că tovarășii ei de drum nu auziră această exclamație, începu să-și închipuie iar scene de viitor. Că au firi deosebite, ei, și? Nu-i nimic, n-are decît să se pasioneze pentru creșterea castorilor, a vidrelor, a ondatrilor, a ratonilor, și în timpul acesta ea are să cînte. Întoarsă de la vreun concert, are să-i povestească ce succese a avut, cît de frumos a fost primită, cum a fost chemată în repetate rînduri la rampă, ce fel de flori i s-au oferit... Pe urmă, el are să-i vorbească de niște lucruri destul de complicate și ciudate, dar totuși interesante, sau despre expediția în ținuturile îndepărtate pe care intenționa s-o facă. Nu, mai bine nu despre expediție — expediție înseamnă o prea lungă despărțire — ci despre vreo excursie obișnuită, într-un teritoriu rezervat, cu elevii săi. Sau nu, nu cu elevii, mai bine cu studenții lui. Doar n-are să se mărginească să absolve institutul; o să studieze mai departe, o să se facă docent, profesor universitar. Doar este atît de inteligent, de talentat și de conștiincios... Și cunoaște atît de bine natura! Musiei i se părea mereu că Nikolai are un văz suplimentar, al său, un auz, un simț propriu al mirosului. El vedea, au-

zea, simţea în pădure altfel decît toţi ceilalţi. Pentru el, desişul pădurii era parcă transparent. Foarte bine, el o să fie profesor şi ea cîntăreaţă şi profesoară. Ce e rău într-asta? De ce nu? Doar sînt amîndoi firi dîrze, vor şti să-şi atingă scopul. Pentru aceasta trebuie însă să cîştige mai întîi războiul. Da, să cîştige războiul, nici mai mult, nici mai puţin...

Musia îşi aminti deodată cum stătuseră — ea, viitoarea cîntăreaţă şi el, viitorul profesor — în podul pădurarului, desculţi şi dezbrăcaţi, trăgînd cu urechea la zgomotele pe care le făceau în izbă soldaţii nemţi. Hei, cît de departe îi fugiseră gîndurile!

„Dar cum pot oare să visez la toate astea, cînd bestiile de hitlerişti umblă pe pămîntul nostru? Fata se-ncruntă: Să trec bijuteriile dincolo, iată singurul lucru pe care trebuie să-l am în cap, nu concerte, fleacuri..."

Ce bine ar fi ca după predarea bijuteriilor să se poată întoarce împreună cu Nikolai la Rudakov şi să lupte acolo, nedespărţiţi, pînă la biruinţă. Sau, poate, să fie trimişi într-o unitate, dar tot împreună. Atunci nici un război nu va fi groaznic; alături de Nikolai n-are de ce să-i fie frică. Uite-l cum trece prin pădure, voinic ca un viteaz din basme, înalt şi vînjos, purtînd pe umăr sacul a cărui greutate parcă nici n-o simte. Şi poftim, mai şi cîntă pe deasupra! Dar ce fals cîntă! Ce ureche nemuzicală! Cum se poate să existe oameni cu ureche aşa proastă?

— Solo de burlan de samovar în execuţia lui Nikolai Jeleznov, maestru neîntrecut în arta muzicală, anunţă Musia.

— Maria Volkova în repertoriul ei de satiră şi umor, ripostă Nikolai, fără să se tulbure. Şi într-adevăr, se vedea că nu băga în seamă greutatea pe care o purta în spate şi muta cu un singur braţ de pe un umăr pe celălalt sacul unsuros de foaie de cort.

„Nu, azi n-ai să-l încurci pe tovarăşul Jeleznov. Azi, Jeleznov are să-ţi arate ce poate!" gîndi Nikolai, hotărît să-i arate acestei fetişcane ironice ce fel de om era el. De cînd visa aceasta! Numai că pînă acum nu avusese prilejul s-o facă. În tabără se întîmplase în

așa fel încît o dată cu apariția Musiei activitatea să de luptă luase sfîrșit. Construiesc — ce e drept — aerodromul ; mare scofală să scormonești pămîntul ca o cîrtiță, să fii comandant peste niște muieri și copii care astupă cu nisip băltoacele și gropile ! Dar azi era ziua lui. De vreme ce hotărîseră să-i facă țării un dar, apoi el, Nikolai Jeleznov, avea să-l facă !

Partizanul mergea, chibzuindu-și planul. Să aștepte căderea amurgului. Să se strecoare pe neobservate, prin albia vreunui pîrîiaș, din cele pe care le întîlneau atît de des în pădure, pînă la drum, să dărîme podul, să se ascundă și să pîndească sosirea vreunei mașini răzlețe de turism ; șoferul cu pasagerii vor trebui să coboare neapărat să caute un drum ocolit. În clipa aceea are să-i doboare cu o rafală bine ochită. Planul era bun, și mai ales sigur. Cine altul dacă nu el, Nikolai Jeleznov, care umblase destul prin spatele frontului dușman și cunoștea apucăturile inamicului, l-ar fi putut pune în aplicare ? Neamțul, în unitate, este un ostaș dîrz, destul de bun, rezistent ; dar e de ajuns să-l surprinzi undeva, în afara frontului, și e cu totul altul ! De cîte ori panica inamicului, uneori chiar neputința lui în cazurile de atac prin surprindere, nu provocaseră mirarea comandanților de partizani ! La consfătuirile lor, cînd analizau operațiunile, Rudakov considera totdeauna luarea prin surprindere și rapiditatea drept factori de bază ai tacticii luptei de partizani. Iar azi, el, Nikolai, avea să-i arate Musiei ce înseamnă școala lui Rudakov.

Și apoi Nikolai mai sconta pe ceva. El știa din experiență că ofițerilor dușmani le place să se deplaseze cu tot confortul, cu provizii de rezervă, cu băuturi și cu mîncăruri. În caz de reușită, diversiunea putea să completeze resursele epuizate ale celor trei drumeți. Și cine știe, poate că un atac reușit îi va permite să-și ospăteze astăzi tovarășii cu o adevărată cină de sărbătoare. Asta ar fi grozav ! De zile în șir flămînzeau, mulțumindu-se numai cu niște bucățele de carne uscată de iepure. „Nu, astăzi tovarășul Jeleznov trebuie să arate ce poate".

Într-adevăr, în ziua aceea avură noroc. Spre seară dădură de un pîrîu de pădure susurînd lin pe fundul unei rîpi adînci, năpădită de tufe de zmeură și arini. Pernuțe de zăpadă mai acopereau încă tufele de iarbă și copaci, dar zăpada de pe pămînt se topise aproape toată. Firicele de apă curată susurau zglobii între marginile de gheață.

După ce-și potoliră setea, drumeții se așezară să se odihnească. Nikolai își expuse planul. Era bun, dar Musia și cu Tolea se opuseră intenției lui de a executa incursiunea de unul singur. Nu puteau fi de acord cu hotărîrea lui : darul de sărbătoare aveau să-l facă tustrei. Partizanul făcu apel la rațiunea tovarășilor săi de drum. Bineînțeles, era și el pentru participarea în comun la incursiune, dar cum rămînea cu aurul ? Nu aveau voie să riște toți în același timp.

— O să-l lăsăm pe Tolea cu sacul și o să mergem noi doi, declară Musia.

— Dar de ce tocmai pe mine ? se revoltă micul partizan. Asta-i bună !

Era greu de explicat. Nikolai hotărîse că nu puteau să meargă decît doi dintre ei. Dar soarta avea să decidă care din tovarășii lui avea să-l însoțească la executarea actului de diversiune. În căciula lui Nikolai fură aruncate două tuburi de cartușe, din care unul avea un cerculeț roșu în jurul capsei, iar celălalt nu. Tubul cu cerculeț roșu însemna „participarea".

Și cu toate că Tolea, care trase la sorți cel dintîi, pipăi îndelung tuburile, făcîndu-le să clincheteasă, tot avu parte de tubul cu cerculețul negru. De necaz, îl azvîrli cît colo, ascultă cum șuiera în văzduh și scuipă cu ciudă în urma lui. După aceea fugi și se ascunse într-un tufiș, unde rămase pînă ce Musia și Nikolai se afundară în desișul de arini. Abia cînd pașii tovarășilor săi se pierdură în depărtare, băiatul ieși din tufiș, se uită în jur și izbi din răsputeri cu piciorul în sacul greu. Musia se apropia de drum fără nici un fel de teamă. Numai sîngele îi zvîcnea deose-

bit de puternic și vioi. Totul în acest ceas — și amurgul albăstrui, și stelele care presărau puzderie cerul întunecat, și perniţele de zăpadă de pe crengile copacilor care împodobeau pădurea — totul era frumos, sărbătoresc. Nu-i venea să se gîndească la primejdie.

În apropiere de pod, Nikolai o lăsă pe Musia și porni înainte fără zgomot, dispărînd în negura deasă. Cine putea ști dacă dușmanii, care păziseră destule de pe urma partizanilor, nu păzeau pînă și asemenea podeţe?

După cîtva timp, un fluierat ușor răzbi prin întuneric. Musia porni prin fundul rîpei. Apa se izbea cu un șopot melodios de sloiurile mici de gheaţă de la margini. Dinspre pod se auzea un tropot surd de bocanci. Nikolai se și apucase de treabă. Ajungînd la picioarele alunecoase ale podului, fata urcă sus, pe malul înclinat. Partizanul, aplecat, cerceta bîrnele; erau așezate strîns una lîngă alta, unite prin traverse grele.

— Lucru trainic al naibii! mormăi Nikolai.

Dispăru în tufiș și se întoarse cu o prăjină lungă.

Era însă cu neputinţă să miște bîrnele fără instrumente. Partizanul observă însă că unele din ele aveau joc în cuiburile lor, fiind pesemne deplasate de roţile camioanelor și de șenile. Cei doi partizani se apucară să le împingă cu prăjina și izbutiră să le scoată afară ca pe niște cartoane răzlețe dintr-un joc de cărţi. Acest lucru le ceru însă destul de multă vreme. Amîndoi se umpluseră de sus pînă jos de noroi lipicios, rece, își rupseseră unghiile, își zgîriaseră mîinile. Totuși, își atinseseră ţelul. O bîrnă se prăbuși cu zgomot surd în șanţ. Alta, mai încăpăţînată, desprinsă de la locul ei, căzu numai cu un capăt în jos. În mijlocul podului se deschise un gol larg, primejdios pentru roți. Bineînţeles că ar fi fost mai bine dacă ar mai fi putut scoate vreo două bîrne, dar pe creștetele pinilor de la marginile drumului începură deodată să joace lumini vii, albe.

O mașină! Uitîndu-se unul la altul, fără o vorbă, partizanii coborîră în fugă în rîpă și se așezară la

pîndă la vreo cincizeci de metri, în niște tufe de arini. De pe drum nu puteau fi văzuți. Ei, în schimb, vedeau foarte bine din întunericul des al rîpei și drumul, și podul, luminate din plin de puzderia de stele reci și de luna ce răsărise deasupra pădurii.

Pe pod se deslușea limpede fiecare bîrnă tivită pe margine cu zăpadă scînteietoare.

Motorul vuia încordat. Judecînd după reflexele farurilor care aci scoteau din întuneric creștetele pinilor, aci luminau tufele de-a lungul drumului, se vedea că mașina mergea încet, cu greu, patinînd în făgașurile adînci, desfundate.

Stînd la pîndă, partizanii nu simțeau frică ci acea cumplită tulburare pe care o resimte vînătorul așteptînd lîngă bîrlogul unei jivine mari și primejdioase. Degetele Musiei, încleștate de patul de lemn al automatului, erau țepene de încordare. Nikolai, care nu era la prima lui ispravă de acest fel, se muta nerăbdător de pe un picior pe celălalt.

După zgomotul motorului, înțeleseră că era un camion. Dar într-un camion puteau fi mulți soldați. „Fie și mulți ! era chiar mai bine așa", se gîndi partizanul. Musia trebuia să vadă cu ochii ei de ce era capabil prietenul ei. Nikolai nu se temea de superioritatea numerică a adversarului. Avusese destule prilejuri să se convingă că într-un asemenea atac, dat noaptea, prin surprindere, un luptător priceput și cu sînge rece, nevăzut de dușmani, valorează cît douăzeci de inamici pierzîndu-și capul și ștind descoperiți în văzul lui. Dar o altă îndoială îl chinuia acum din ce în ce mai mult. Oare făcea bine că punea la cale această pîndă ? Avea el dreptul ca, îndeplinind importanta misiune pe care i-o încredințase comandantul, să riște fie chiar și într-o măsură cît de mică ? Și ce avea să se întîmple dacă el și Musia ar fi fost răniți sau chiar omorîți ?...

Ce să facă ? Să dea îndărăt ? Acum, cînd toate erau gata, să le lase baltă ? Ce-avea să creadă Musia despre el ? Cum avea să mai poată privi în ochii tovarășilor săi. Teama de a fi socotit laș înăbușea în el glasul rațiunii. Pînă la urmă nu izbuti să

ia nici o hotărîre. Acum nu se zăreau numai reflexele farurilor, ci chiar mănunchiurile lor de raze drepte, ascuțite, care săgetau valurile de norol din făgașul desfundat. În urma snopilor de lumină vie se mișca ceva negru și foarte mare.

— Un camion! șopti Musia, simțind un frig lăuntric cuprinzîndu-i trupul din vîrful picioarelor și pînă la rădăcina părului.

— E un „Demag" de opt tone, precizează Nikolai cu voce răgușită.

Era tîrziu, era prea tîrziu ca să mai dea înapoi și îi părea bine că asta îl scutea de obligația de a lua o hotărîre.

Puse un genunchi la pămînt, ochi prelata și se pregăti să tragă.

— Nu continuăm lupta: tragem asupra lor și fugim, spuse el,întorcîndu-se spre Musia.

Deodată, partea dinapoi a camionului, tufele de-a lungul drumului, pinii sclipiră din nou într-o lumină albă, brutală. Și din nou se aprinseră luminițe reci, albastre pe pernițele de zăpadă, de pe ramuri.

— Ce-i asta? întrebă Musia în șoaptă. Țeava automatului ei se apleca cînd spre dreapta, cînd spre stînga; era incapabilă să o țină drept.

— Alte mașini. O coloană întreagă, răspunse Nikolai întunecat, lăsîndu-și arma în jos; tot avîntul, toată bucuria lui pieriseră dintr-o dată.

Ce era de făcut? Dacă ar fi fost singur, bineînțeles că ar fi tras pînă și-ar fi isprăvit gloanțele și apoi ar fi dispărut în întuneric. Dar nu era singur. Avea cu el ființa cea mai dragă din lume. Dar nu numai acesta era lucrul cel mai însemnat. Nu numai acesta! Acum, o ciocnire cu dușmanul ar fi fost o nebunie curată. Nu avea dreptul să riște. Dar cum să-i spună asta Musiei?

Toate acestea îi trecură mașinal prin gînd în clipa cînd cea dintîi mașină stopă brusc pe pod, izbindu-se parcă de un obstacol nevăzut. Apoi lucrurile se petrecură exact după presupunerile lui: șoferul și însoțitorii săi se dădură jos din cabină și razele lămpilor lor de buzunar începură să se miște în toate părțile.

Era momentul să deschidă focul asupra lor, dar... Între timp mai sosi o maşină, apoi încă una şi încă una. Acum, o sumedenie de mogîldeţe negre se îngrămădeau pe pod, cercetînd pesemne golul. La urechile celor doi ajungeau limpede exclamaţii de spaimă, înjurături. Într-un torent de cuvinte străine, neînţelese, auzeau revenind mereu unul cunoscut: „Partizanen! Partizanen!" Şi cu toate că soldaţii erau mulţi la număr, se uitau cu teamă spre pădure. În depărtare, motoarele gemeau necontenit, fulgere albe jucau mereu în vîrfurile pinilor. Era o uriaşă coloană de automobile.

Lipindu-se de pămînt, tremurînd de frig şi de frică, Musia urmărea atent tot ce se petrecea. Cu ce dibăcie alesese Nikolai locul pentru pîndă! Două-trei rafale şi n-ar mai fi rămas nimic din toţi cei care se înghesuiau pe pod ca pe o scenă. Fata simţea o dorinţă atît de puternică să apese pe trăgaci, să doboare mogîldeţele acelea negre, încît se grăbi să-şi pună automatul deoparte. Îşi dădu seama că nu era momentul să facă aşa ceva şi îşi spunea în gînd chinuită: „Pentru a cîta oară, din pricina acestor bijuterii, trebuie să renunţ, să-mi înăbuş o pornire frumoasă!"

— Să mergem, spuse ea în şoaptă, atingînd mîna însoţitorului ei şi înţelegînd frămîntările sufleteşti care-l stăpîneau şi pe el.

Nikolai îi strînse uşurel degetele, dar nu se urni din loc. Pesemne că n-avea puteri să-şi ia ochii de la haita duşmanilor. Vuietul motoarelor se auzea acum pînă departe; pădurea toată părea plină de un urlet încordat, de sclipiri de faruri.

— Hai să mergem, să mergem! şoptea Musia, aproape plîngînd de ciudă.

În cele din urmă, partizanii îşi smulseră cu greu privirile de la ţinta lor ispititoare şi se tîrîră îndărăt, prin fundul rîpei, unde din pricina întunericului din pădure pîrîul sclipea cu solzi negri. Nu făcură însă nici cîteva zeci de metri şi încremeniră: un sunet necunoscut, ca un bîzîit ciudat de coardă de violoncel, acoperi deodată întreaga pădure. Înţeleseră: era un avion. Dar zgomotul pe care-l făcea nu semăna de

loc cu cel al bombardierelor de noapte, pe care avuseseră prilejul să le audă. El nu gemea sacadat ca avioanele germane, și nici nu răsuna cu valuri de note vibrante ca motoarele avioanelor sovietice care treceau noaptea pentru a executa bombardamente asupra Germaniei. Sunetele produse și de unele și de altele veneau de obicei de sus, ca și cum ar fi zburat în spațiul interplanetar. Dar acesta, răgușit și impunător, se ivi brusc, ca și cum ar fi țîșnit din pămînt, făcînd aerul să vibreze și zăpada de pe crengi să se scuture.

Musia și Nikolai se priviră nedumeriți.

Dinspre șosea se auzi un urlet sălbatic, plin de groază animalică:

— Schwarzen Todt![1]

Și deodată tăcerea nopții fu înlocuită cu strigăte de spaimă și tropot de cizme: panica pusese stăpînire pe întreaga coloană. Între timp, sunetul creștea cu iuțeala uraganului, purtînd în el ceva groaznic și inevitabil. Strînși unul lîngă celălalt, Musia și Nikolai rămăseseră înmărmuriți în fața pericolului necunoscut. Inainte de a fi avut timp să-și dea seama ce se petrecea, o umbră neagră trecu vertiginos deasupra podului, pe fondul cerului înstelat, scuipînd două șiruri de fulgere roșiatice. Flăcări rubinii luminară drumul, pădurea, îngrămădirea haotică a camioanelor acoperite cu prelate și a mogîldețelor nemișcate ce se zăreau negre, lipite ca niște ploșnițe de povîrnișul terasamentului. După cea dintîi umbră, trecu în zbor o a doua, încă una și nenumărate altele. Treceau atît de iute, încît era cu neputință să le numeri.

Partizanii zăceau cu fața în jos, trîntiți pe frunzele ude, veștede, căutînd să se lipească cît mai mult de pămîntul umed și rece, dar fără să-și ia ochii de la cele ce se întîmplau pe șosea. Fulgerele zvîrlite de avioane tăinuiau în ele o altă primejdie; vuietul motoarelor se potoli, dar în mijlocul fumului ruginiu, în rotocoale ce învăluiau drumul, țîșneau mereu flăcări colțuroase, asemenea celor produse de sudura electrică.

[1] Moartea neagră. (n. r.)

O coloană de flăcări galbene zvîcni spre cer, deasupra convoiului. Se auziră detunăturile unor explozii răzleţe. Nikolai recunoscu îndată aceste sunete, care îi rămăseseră întipărite în minte încă din seara cînd primise botezul de foc acolo, la nodul feroviar; săreau în aer muniţiile cu care erau încărcate maşinile.

Partizanul zvîcni în picioare şi uitînd de orice prudenţă, strigă, înecîndu-se de bucurie:

— Sînt ai noştri!

Musia îl trase de mînă:

— Taci! Ai înnebunit?

Îi pierise orice urmă de frică; i se părea că frontul era acum la un pas, că ajunseseră aproape de ţintă. La urma urmei, chiar dacă mai aveau de mers, tot auziseră vibrînd armele patriei. Braţul Armatei Sovietice se întindea acum pînă aici, în aceste păduri, în spatele adînc al frontului fascist. Şi fiindcă acolo, sub ochii lor, nişte avioane sovietice îi dăduseră duşmanului o lovitură zdravănă, fata îşi simţi inima plină de bucurie, ca şi cum n-ar fi auzit bubuitul unor tunuri scuipînd salve nimicitoare de foc asupra duşmanului, ci însuşi glasul puternic al Armatei Sovietice. Totuşi, nu trebuiau să fie imprudenţi; duşmanii erau doar la doi paşi, iar Nikolai striga ca un băieţandru.

— Taci! îi şopti ea.

— Musinka scumpă, dragă, sînt ai noştri, sînt avioanele de asalt despre care, ţii minte, ne povestea pilotul! Ele trag nişte proiectile cu reacţie. Şi noi, eu şi cu tine, le-am ajutat! Gîndeşte-te: le-am ajutat avioanelor noastre! I-am ajutat Armatei Roşii!

Musia îşi aduse aminte urletul sălbatic ce răsunase deasupra lor.

— „Schwarzen Todt!" Ştii ce strigau ei? „Moartea neagră!" Kolenka, drăguţule, ai văzut ce mult se tem ei de noi?

Pe cînd schimbau în şoaptă aceste cuvinte, văpaia de deasupra drumului creştea tot mai mare. Bezna nopţii se trăgea îndărăt şi totul în jur începea să răsară din întuneric. Panica de pe drum creştea. Figurile negre alergau şi se zbuciumau printre maşinile

în flăcări. Se auzeau gemete, înjurături, răcnetele isterice ale ofițerilor. Se auziră chiar cîteva focuri de armă. Motoarele urlau desperat. Pesemne că unii șoferi, cu mai mult sînge rece, încercau să scape mașinile neatinse din coloana cuprinsă de flăcări.

Dar iată că urletul amenințător, puțin răgușit, se născu iar, de astădată din partea opusă. Acum, știind cine sosea în zbor și cu ce scop, Musia și cu Nikolai priviră liniștiți, plini de interes, la avioanele ce treceau la o foarte mică înălțime deasupra drumului. La lumina stacojie, tremurătoare, a incendiilor, partizanii avură chiar timp să observe stelele întunecate de pe aripi. Proiectile ciudate se desprinseră iar din avioane, căzură în jos, lăsînd cozi lungi în urma lor, și începură să explodeze pe pămînt, incendiind și sfîrtecînd totul în jur.

Acum, reflexele incendiului îi luminau și pe cei doi partizani. Ochii lui Nikolai ardeau de emoție. Pe obrajii Musiei se prelingeau lacrimi mari. „Ai noștri!" Să-ți spui în gînd aceste două cuvinte: „ai noștri!" Nici nu putuseră să viseze mai mare bucurie în ziua aceea de sărbătoare.

Tînărul și fata se înțeleseră dintr-o privire; se sculară și-și văzură de drum, fără să se mai ascundă, știind că acum nimeni n-avea să-i urmărească. Darul pe care-l pregătiseră în cinstea marii sărbători fusese adus la îndeplinire în mod strălucit, cu participarea unor aviatori sovietici. Musia și Nikolai mergeau fără să se uite îndărăt, cu pași de stăpîni, dîndu-și seama că acei care ar fi putut să-i observe sau să-i urmărească zăceau acolo, pe coastele terasamentului, sfîrtecați sau carbonizați, iar cei rămași teferi n-aveau să-și revină curînd în fire, în urma spaimei pe care o trăseseră.

Da, da, visul se împlinise! Cîte bucurii le adusese seara asta!

Uitînd că dușmanul se află acolo, în apropiere, uitînd și de golul chinuitor din stomac, cei doi partizani mergeau unul lîngă altul, fără să simtă nici vîntul tăios, nici frigul pătrunzător al nopții.

Era atît de plăcut să mergi astfel, umăr la umăr,

prin pădurea întunecoasă, simțind căldura mîinii prietene, cu răsuflarea înecată de năvala bucuriei tinerești... Cei doi tineri mergeau și se gîndeau că acum puteau să nu se mai ferească, să nu se mai uite în jur, să nu se mai ascundă, că se puteau simți stăpîni pe acest pămînt cotropit.

19

De atunci, drumeții noștri auzeau adesea glasul Armatei Sovietice, așa cum îl auziseră pe neașteptate la acel ceas tîrziu al nopții. Mergînd prin pădure sau pe cîte un drumeag uitat, vedeau mereu trecînd deasupra lor cruciulițele subțiri ale bombardierelor albăstrii, care în zilele senine lăsau în urma lor cozi albe ce rămîneau multă vreme înscrise pe albastrul intens al cerului. Din depărtare, de la șoselele principale sau dinspre liniile ferate, se auzea bubuitul surd al bombelor aeriene, împreună cu răpăitul sec al tunurilor antiaeriene automate. Nourași pufoși răsăreau în zare în urma exploziilor și munți de fum negru, mișcător, se ridicau deasupra zării albe de zăpadă, acolo unde ea se contopea cu marginea cerului palid de iarnă.

Drumeții văzură și în alte rînduri avioanele care îi ajutaseră să-și ofere țării prinosul lor, în noaptea aceea de sărbătoare. În grupuri mici, de cîte două-patru-șase avioane, ele răsăreau pe neașteptate de după zidul pădurii și, răscolind împrejurimile cu urletul lor cumplit, treceau fulgerător deasupra capului și se pierdeau pe dată în zarea tulbure de iarnă.

Avioanele sovietice ce apăreau acum destul de des deasupra teritoriului ocupat păreau să le aducă drumeților obosiți un salut din partea lumii dragi, îndepărtate, spre care ei grăbeau zi și noapte.

Dar înaintarea lor devenea tot mai anevoioasă cu fiecare zi ce trecea. Din noaptea de sărbătoare, cînd isprăviseră resturile de carne uscată de iepure și îm-

părțiseră frățește cea din urmă bucată de pîine, nu se hrăneau decît cu o fiertură cleioasă, nesuferită, făcută din scoarță locată de tei tînăr și cu cartofi degerați, pe care mai izbuteau să-i scoată din pămîntul înghețat al colhozurilor părăsite.

Într-o zi, la o răscruce de drumuri, partizanii zăriră o bucată mare de tablă neagră prinsă de un stîlp, pe care stătea scris în rusește: „Zonă moartă". Ceva mai jos, se arăta că orice civil care va pătrunde pe teritoriul zonei moarte fără permis special, va fi împușcat fără cercetare și fără judecată, conform ordinului comandamentului. Nikolai și Musia trecură nepăsători pe lîngă acest anunț. Numai Tolea se opri și-l gratifică cu un scuipat. Cei trei drumeți nu se speriaseră nici de titlul groaznic, nici de amenințare. Înțeleseseră numai că drumul lor avea să fie și mai greu.

Într-adevăr, cele mai multe sate fuseseră arse. Unele situate la marginea drumurilor mai existau, dar fără locuitori. Din cînd în cînd dădeau peste sate ocupate de soldați nemți, unde unitățile zdrobite, sleite de puteri, se odihneau, se reorganizau, își reparau în atelierele de campanie tehnica de luptă militară. Acolo se concentrau unități noi, în vederea ofensivei în pregătire, și soseau rezervele din spate sau de pe alte fronturi din Europa apuseană. Tot ținutul acesta vast fusese transformat într-o enormă tabără de război: mașini militare alergau în ambele direcții, pe drumuri adînc săpate în zăpadă, asemenea unor tranșee. Ca să le apere de atacurile partizanilor, pionierii le înconjurau cu sîrmă ghimpată, distrugeau pădurile și tufișurile din împrejurimi, așezau mine prin văgăuni, lîngă podețe...

Trecerea prin acest ținut golit de populație civilă nu era cu putință decît noaptea și numai prin pădure. În douăzeci și patru de ore nu puteai străbate mai mult de cinci-șase kilometri. Acum și cartofii trebuiau mîncați cruzi, fiindcă nu întotdeauna se putea face foc. O singură dată cei trei tovarăși avură norocul să dea în pădure peste o căsuță dărăpănată, ce aparținuse pesemne unui paznic. În apropiere, Tolea desco-

perî cîteva căpăţîni de varză îngheţată, tari ca piatra. Drumeţii se năpustiră lacom, le scoaseră de sub zăpadă şi, nemaiputînd să rabde, începură să le mănînce crude. Dar varza degerată le scîrţîia în dinţi; în cele din urmă o puseră la fiert şi mîncară cu o nespusă plăcere nu numai foile bătoase, ci chiar şi zeama în care fiersese şi care li se păru cea mai gustoasă dintre supe.

Varza aceasta, cu care îşi umplură sacii, îi mai ajută un timp. Dar puterile îi lăsau văzînd cu ochii. Slăbiseră atît de mult, încît acum orice mişcare le cerea sforţări. Muşchii îi dureau ca după bătaie, iar cînd Nikolai, după popasuri, dădea semnalul de plecare, tustrei se ridicau în picioare, gemînd.

— Ei, băieţi, dacă n-am avea noi sacul acesta, n-aş merge mai departe pentru nimic în lume; aş rămîne aici pe loc, să-mi odihnesc oasele, să dorm, să privesc cerul... Ce bine e să poţi sta! spuse odată Musia.

Două lacrimi mari, curate, se iviră în colţurile ochilor ei.

Nikolai se uită cu spaimă la ea. În clipa următoare, Musia îşi lega sacul, stingea focul şi fredona ceva. Dar pe Nikolai nu era uşor să-l păcălească. Ştia că asemenea vorbe nu-i scăpaseră Musiei întîmplător, fiindcă şi el se simţea încătuşat de un fel de nepăsare molatică faţă de totul în lume. În noaptea următoare, în timp ce croia drum prin zăpada adîncă pentru tovarăşii săi, ocolind tufişurile, trecînd peste copacii dărîmaţi de furtună, el se gîndea mereu cum şi cu ce să-şi îmbărbăteze prietenii, să le insufle putere.

Cînd se opriră pentru popasul de zi, într-o rîpă mică de pădure şi aprinseră focul care începu să trosnească vesel, Nikolai se ridică deodată de lîngă trunchiul de care se rezemase, îngîndurat, şi strigă:

— Ştiţi ce, băieţi?

Musia, care era gata să aţipească, deschise ochii şi-l privi mirată, neînţelegînd ce i se întîmplă. Sub stratul gros de fum şi bronzaţi de soarele de iarnă, obrajii tînărului partizan se rumeniseră, ochii albaştri scînteiau adînc în orbite.

— Se spune că odată o furtună primejdioasă, rea, a surprins niște bărci de pescari pe Enisei. Și iată că unii dintre ei se sperie, își pun vîslele jos și se culcă pe fundul bărcii, lăsîndu-se duși în voia valurilor; aceștia se vor zdrobi de stînci...

Nikolai tăcu o clipă. Lîngă foc era liniște, numai o creangă udă pîrîia și sîsîia, plîngînd cu lacrimi de sevă.

— Ceilalți, dimpotrivă... La cea dintîi rafală strîng mai tare vîslele în mîini și vîslesc împotriva vîntului și curentului, împotriva furtunii. Vîslesc pînă la cea din urmă răsuflare... și învinq furtuna. Așa sînt și bolșevicii, așa sînt adevărații revoluționari.

Creanga umedă trosni și mai tare. Un mănunchi de scîntei țîșni sus, deasupra rugului, topindu-se în întunericul rece.

— Ai povestit asta pentru mine, nu-i așa? întrebă Musia cu amărăciune.

— Nu, pentru noi toți. Furtuna noastră nici n-a început. Se apropie abia cea dintîi vijelie.

Partizanii rămaseră pe gînduri. Foșnind, viforniță muta din loc în loc covoare de zăpadă uscată. Fata își cuprinse genunchii cu brațele și își rezemă bărbia de ei. Se vedea că gîndurile îi zboară undeva, departe. Nikolai se apropie de ea:

— La ce te gîndești?

— Îmi închipui apa aceea rece, spumegîndă, valurile negre, înalte cît brazii, și bărcuțele mititele, legănîndu-se ca puful de păpădie pe unda unui pîrîu. Toate sînt împotriva lor — și valurile, și vîntul, și noaptea — iar ele luptă, luptă și ajung la țintă, fără să țină seama de nimic pentru că cei ce le conduc sînt niște oameni cu inima plină de bărbăție, cu o voință puternică și cu credința în propriile lor forțe.

— Voința de bolșevic e în stare să înfrunte orice! Chiar și moartea!

In aceeași seară, partizanii se sculară mai devreme ca de obicei și străbătură un drum mai lung ca în nopțile precedente. Multă vreme după aceea, de fiecare dată cînd, răzbind prin troiene, simțeau că îi lasă puterile și că nu mai sînt în stare să-și continue drumul, unul din ei reamintea despre pescarii de pe Enisei, și oboseala dădea îndărăt, înăbușită de un nou impuls de voință.

Cu toate acestea, forțele celor trei tovarăși de drum se topeau pe zi ce trecea.

Spre uimirea tuturor, Nikolai fu cel dintîi care începu să dea semne de epuizare. Era supt la față, pămîntiu, cu ochii duși în fundul capului; pe nasul lui ascuțit se ivi chiar mica umflătură, proprie Jeleznovilor. Dimineața își freca îndelung gingiile cu zăpadă și scuipa în tufe saliva amestecată cu sînge. Mișcările lui erau mai încete, mai lipsite de siguranță. Obosea repede. Acum se opintea, nădușea de cîte ori ridica sacul cu bijuterii, a cărui greutate altădată parcă nici n-o simțea. Odată, pe la sfîrșitul zilei, deși nu se întunecase încă, Musia îl văzu izbindu-se de un copac.

Ca și pînă atunci, Nikolai continua să conducă mica ceată. Sufletul lui își păstrase toată dîrzenia. Partizanul nu se culca niciodată înainte de a se fi convins că tovarășii săi stau bine lîngă foc; rînduia orele de veghe și rămînea de planton înainte de asfințit, cînd avea cea mai mare poftă să adoarmă. Cu toate acestea, era limpede că forțele părăseau treptat trupul lui mare și puternic.

Tolea slăbea și el văzînd cu ochii. Fețișoara lui smeadă, cu trăsături ascuțite, se compunea parcă toată din unghiuri în mijlocul cărora luceau, prea mari, ochii gravi, lipsiți de orice expresie copilărească. Băiatul tăcea acum și mai mult.

Musia se dovedea mai rezistentă decît toți. Umbla ușor, era iute, activă. Dar și ea slăbise tare și, mai mult ca niciodată, părea un băiețandru drăguț aproape

de vîrsta lui Tolea. Se orienta la perfecție în pădure, de parcă n-ar fi crescut la oraș, ci într-o căsuță de pădurar. Acum știa tot atît de bine ca și răposatul Mitrofan Ilici să afle direcția pe orice fel de vreme — și cu cer acoperit, și cu ceață — găsea cu aceeași pricepere ca și Nikolai locuri bune pentru popasuri și aprindea focul la fel de repede ca Tolea.

Dar ceea ce conta mai mult ca orice pentru micul detașament ce cutreiera pădurile, strecurîndu-se printre posturile și ambuscadele dușmane, era faptul că Musia nu-și pierdea vioiciunea. Cu toate că seara, cînd erau siliți să se rupă de lîngă căldura dătătoare de viață a rugului, fata simțea că totul se învîrte în jurul ei și că genunchii i se moaie, ea găsea totuși putere să mai facă o glumă, să rîdă. Într-o zi, băgînd de seamă că Nikolai era peste măsură de slăbit, ea își săltă în spinare sacul lui. Dar tînărul se mînie și i-l smulse, prefăcîndu-se că nici nu se sinchisește de greutatea lui. În aceeași clipă, însă, pe frunte și la rădăcina nasului îi apărură broboane de sudoare ce începură să i se prelingă în jos, pe gît. Partizanul se clătină și se apucă de un copac, ca să nu cadă. Pe chipul său se ivi o expresie de spaimă și amărăciune, pe care nu fu în stare să și-o ascundă.

„Rău, foarte rău!" se gîndi Musia, urmărindu-i mersul nesigur. În zilele următoare, începu să se trezească înaintea celorlalți: biruindu-și cu greu amorțeala și nepăsarea ce-o stăpîneau, arunca vreascuri pe foc, își încălzea mîinile slabe, cu vinișoare albastre ce se vedeau deslușit prin pielea străvezie și se tot frămînta, doar-doar o găsi o soluție. Isprăviseră și varza. Drumul trecea din nou prin ținuturi păduroase. Localitățile erau rare. Puținele sate lăsate întregi de cotropitori erau atît de ticsite de trupe dușmane, încît soldații erau cantonați chiar și prin grajdurile colhozurilor, prin hambare, prin ocolurile de vite; unii își săpaseră bordeie la marginea satelor și trăiau în ele. Drumeții nu numai că nu se mai gîndeau să doarmă sub un acoperiș, dar nici măcar nu aveau putința să se strecoare pînă la vreun cîmp de cartofi, la vreo grădină de zarzavat părăsită sau la vreun stog de fîn.

Dușmanul se schimbase însă mult. Trufia, nepăsarea lui de la început dispăruseră. Cu toate că locuitorii acelor raioane fuseseră de mult evacuați, iar pămînturile se întindeau pustii pe zeci de kilometri în jur, fasciștii, așezîndu-se în cantonament, se grăbeau să se înconjoare cu posturi de pîndă, cu sîrmă ghimpată și cu cuiburi de mitraliere. De la căderea serii și pînă-n zori, rachete verzui își revărsau lumina sinistră, tremurătoare deasupra satelor. În timpul zilei mașinile blindate patrulau pe șosele. Dar o dată cu venirea nopții, circulația înceta, drumurile arătau ca moarte. Numai în preajma podurilor și pe la răscruci de drumuri mari dușmanul mai cuteza să-și lase soldații, baricadați în niște adevărate fortărețe.

Nu o dată, partizanii, furișați pînă la vreun cîmp de cartofi care se putea ghici ușor și noaptea, după lujerele ruginii ce ieșeau din zăpadă, nimereau pe neașteptate sub focul vreunui post de pîndă dușman, fără să fi avut timp să scoată din pămînt nici un cartof. Și atunci erau siliți să fugă, să se ascundă, fără să fi luat nimic. Gîndul hranei aflată undeva, în apropiere, nu făcea decît să le sporească chinul foamei.

La început, cei trei tovarăși nu pricepeau rostul acestei noi tactici dușmane. Li se părea absurd că în clipe de încordare atît de cumplite se iroseau degeaba atîtea forțe și mijloace de luptă. Nikolai definise astfel situația :

— Fasciștii procedează cum spune poezia populară :

— De ce latri, măi Grivei ?
— Sperii lupii de la miei.
— Dar cu coada-ntre picioare
De ce stai, măi, frățioare ?
— Că-și arată colții răi
Și mi-e cam frică de ei.

Prudența extraordinară a dușmanului le îngreuna celor trei prieteni drumul, care era și așa neînchipuit de anevoios. Și apoi, iarna se dezlănțuise bogată în ninsoare. În două, trei săptămîni, pădurile se umpluseră de troiene înalte, afînate. Înaintarea fără drumuri începea să fie peste puterile drumeților noștri.

Nikolai luă hotărîrea să profite de frica ocupanților în fața răzbunării poporului. Începură să iasă cu îndrăzneală pe drumurile mai puțin umblate, să circule pe ele, uneori chiar toată noaptea, dărîmînd indicatoarele, înlăturînd sau mutînd semnele rutiere germane. Sleiți de puteri, se abăteau apoi în pădure și se odihneau în mijlocul nămeților. Tainica nădejde de a da de partizani, de a intra în legătură cu vreun detașament care acționa prin partea locului nu-i părăsea nici o clipă.

Dar n-aveau noroc. Ici, colo, descopereau ba un pod aruncat în aer, ba un camion răsturnat cu roțile în sus, ba un tanc culcat pe o rînă, cu șenila sfărîmată, fără vopsea și roșu ca un rac fiert. Cîteodată, în rîpe ascunse în preajma drumului, dădeau peste adevărate cimitire de schelete de automobile. La început, socoteau toate acestea rezultatele activității partizanilor. Curînd se deprinseră însă să deosebească urmele incursiunilor de partizani de acelea ale atacurilor avioanelor de asalt sovietice pe care nemții le porecliseră „moartea neagră". De obicei, partizanii îl zdrobeau pe dușman în pădure, la o cotitură de drum, după ce aruncau mai întîi podul în aer sau barau drumul cu cîte un pin doborît. In asemenea cazuri, în jurul mașinilor sfărîmate și arse se vedeau în zăpadă numeroase urme de pași. Avioanele, însă, surprindeau cel mai des coloanele în locuri descoperite, în aglomerațiile de la trecerea vreunei ape, pe drumuri înzăpezite, în văgăuni, în vîlcele. Mașinile se vedeau de departe ca o turmă risipită, cuprinsă de panică. Cînd se întîmpla ca vreo coloană să fie distrusă de proiectile cu coadă care zburau noaptea ca niște comete roșii, atunci covorul de zăpadă purta arsuri negre.

Privelișteа acestor cimitire de mașini, tot mai dese, le dădea celor trei tovarăși forțe noi. La popasuri comentau îndelung rezultatele luptelor crîncene din păduri, iar speranța că Armata Sovietică a și trecut la ofensivă și înaintează în întîmpinarea lor, creștea în sufletele lor tot mai mult.

21

Pierduseră de mult şirul zilelor. Musia nici nu-şi mai întorcea ceasul-brăţară. N-aveau nevoie să ştie ora. Trecerea timpului era marcată prin alternarea zilelor şi-a nopţilor. Se obişnuiseră să doarmă ziua şi se trezeau cînd începea să se-ntunece. La început le venea destul de greu ; dar în cele din urmă, organismul lor se deprinsese şi cu acest fel de viaţă. Acum simţeau ziua junghiuri dureroase în ochi, fiindcă se dezobişnuiseră de puternica strălucire a zăpezii la lumina soarelui.

Pe măsură ce forţele lor slăbeau, o somnolenţă continuă venea să se adauge oboselii şi foamei. Musia continua să se arate mai tare ca ceilalţi. Ea făcea acum cele mai grele ore de veghe, dimineaţa, cînd însoţitorii ei, osteniţi de drum, adormeau buştean. Stînd cît mai comod lîngă foc, fata căuta să nu-şi irosească energia prin nici o mişcare de prisos.

În jur, troienele se îngrămădeau într-o ciudată înşiruire. Viscolele îmbrăcau pădurea cu atîta dărnicie, încît ramurile grele de zăpadă atîrnau în jos. Povara asta de zăpadă îndoia pînă la pămînt mestecenii subţiri ; ici colo se zăreau arcade albe de nea ; brazii şi pinii mărunţi erau cu totul troieniţi. Cînd soarele rece se ascundea îndărătul norilor, iar sclipirile întinderii albe se stingeau, copacii semănau cu nişte soldaţi în halate albe, împrăştiaţi pe cîmp ; iar cînd soarele strălucea pe cerul verzui, ca de gheaţă, şi umbre albastre, întunecoase, se aşterneau pe zăpada din jurul copacilor, pădurea lua înfăţişarea unei mulţimi fantastice şi ochii obosiţi ai Musiei credeau că zăresc ba un urs ghemuit sugîndu-şi laba, ba profilul lui Mitrofan Ilici, ba un cap de cerb, ba steguleţul insignei de Comsomol, ba o maşină de calculat.

Fata închidea ochii, moţăia, se trezea din pricina frigului tăios, arunca vreascuri pe foc, îndrepta foaia de cort, îi împingea uşor pe băieţi, ca să-i facă să-şi schimbe poziţia, apoi începea să privească în jur, printre gene.

Grijile n-o slăbeau nici o clipă. Vor mai avea oare puterea să se scoale ? Va mai putea Nikolai să-şi care sacul ? Vor izbuti oare să străbată cei o sută de kilometri care, după socotelile lor, îi mai despărţeau de linia frontului ? Pe măsură ce această distanţă se micşora, cei trei prieteni îşi trăgeau picioarele tot mai greu, tot mai încet. Erau nevoiţi să se abată mai în fiecare ceas în pădure, ca să se odihnească. Popasurile deveneau tot mai lungi, iar porţiunile de drum pe care izbuteau să le străbată se făceau din ce în ce mai scurte.

„Şi dacă nu ajungem ? Dacă rămînem aci, în zăpezi, să pierim fără rost, fără să ne fi îndeplinit misiunea ? Şi cînd te gîndeşti ce frumoasă-i viaţa, ce plăcut e să trăieşti ! Fata se grăbea să-şi gonească gîndurile negre. Nu, nu-i cu putinţă ! Vom ajunge, trebuie să ajungem !"

Musia începea să simtă şi ea simptomele acelei boli stranii, cumplite, de care suferea şi Nikolai. O toropeală grea îi înţepenea, asemenea unor coarde de cauciuc, tot trupul. Avea ameţeli atît de groaznice, încît uneori trebuia să se sprijine de un copac, ca să nu se prăbuşească. Urechile îi vîjîiau, gingiile îi sîngerau şi, lucru şi mai groaznic, dinţii i se clătinau, iar picioarele i se umflau şi i se îndoiau de la genunchi. „Nu, nu, nu mă las, nu-mi las vîslele ! Să vîslesc împotriva vîntului, împotriva furtunii, să vîslesc cu cele din urmă puteri !" se îndemna fata, invocînd imaginea pescarilor de pe Enisei.

Dar nu boala ei o speria pe Musia. Ea mai avea forţe, mai putea merge. dar Nikolai era din ce în ce mai slăbit. Cîteodată, privirea lui devenea absentă, nepăsătoare. Într-o zi, în somn, îi degeră iarăşi obrazul. Observînd o pată albă lîngă o plagă veche, înviorăţită, Musia luă un pumn de zăpadă şi se apucă să-i frece faţa. Nikolai se trezi, deschise ochii, dar nu păru nici speriat, nici mirat, nici recunoscător. Capul i se legănă, moale ca al unei păpuşi. Inima Musiei începu să bată puternic. „Oare ăsta e sfîrşitul ?" Speriată, începu să-l scuture şi să-l zgîlţîie. Nikolai continuă

să nu dea semne de viață. Abia la căderea amurgului își veni în fire. Pe drum îi mărturisi Musiei că simțise încercările pe care le făcuse ea să-l trezească, dar că nu avusese puterea să-și biruie somnolența.

Treptat, ca de la sine, conducerea grupului trecea din ce în ce mai mult fetei.

„Numai să nu mă lase puterile, să nu-mi pierd sîngele rece, să nu cedez acestei slăbiciuni îngrozitoare! Nu mai avem mult! Pînă și afișele fasciste pe care le găseam înainte lipite pe semnele rutiere au încetat să se mai laude cu cucerirea Moscovei. Asta înseamnă că treburile merg prost; înseamnă că Armata Sovietică este în ofensivă. Nu ne-a mai rămas mult pînă la capăt. Mămico dragă, sfătuiește-mă ce să fac ca să nu-mi pierd voința în aceste ultime zile!"...

În ceasurile fără somn, închipuirea fetei era din ce în ce mai obsedată de o imagine: niște pini mărunți acoperiți cu plăpumi de nea, iar în mijlocul lor, lîngă pata cenușie a rugului stins, trei mogîldețe zgribulite, aproape îngropate în zăpadă... Dar îndată după aceea îi trecea prin cap gîndul că acolo, peste linia frontului, sînt de mult așteptați, cu povara lor prețioasă, și parcă îl și vedea pe tovarășul Cerednikov plimbîndu-se cu singura lui mînă la spate, cu pasul lui greoi și bombănind cu ciudă: „Mitrofan Ilici da, ăla a fost un adevărat patriot!... Dar cui i-ar fi trecut prin gînd să-i încredințeze unei fetișcane o misiune atît de importantă?"

Și Musia se simțea cuprinsă de milă pentru ea însăși pînă la lacrimi. Da, tovarășul Cerednikov și tot personalul băncii n-aveau să afle niciodată cîte sacrificii făcuse „fetișcana", cîte sforțări, ca să-și îndeplinească misiunea. Uneori, la gîndul acesta, începea să plîngă cu lacrimi grele, dar de cele mai multe ori se revolta pe ea însăși, pe Rudakov, pe Cerednikov, pe toată lumea și, plină de energie, începea să-și zgîlțîie fără milă tovarășii de drum, ca să-i pună pe picioare.

Mica ceată își continua cu îndîrjire drumul spre răsărit.

22

Dar iată că sosi și clipa de care Musia se temea cel mai mult.

Era pe la asfințit ; amurgul cenușiu abia începea să pătrundă în desișul pădurii trandafirii încă, în care cei trei drumeți își aleseseră popasul de zi. Musia hotărî că era timpul să-și deștepte tovarășii. Lui Tolea îi trebui cam mult pînă să se trezească. În cele din urmă se ridică, își frecă obrazul cu zăpadă, încercă chiar să facă vreo cîteva mișcări de gimnastică, dar își pierdu echilibrul, se clătină și fu cît pe ce să cadă.

Pe urmă, amîndoi se apucară să-l pună pe picioare pe Nikolai. Partizanul era foarte greu. Își menținea ascultător trupul în poziție verticală cît timp îl sprijineau, dar se lăsa fără vlagă jos, de îndată ce-i dădeau drumul. Musia simți că o apucă desperarea. Începu să-l implore, să-l îndemne, să-l amenințe, dar degeaba. Nu deschise ochii decît după ce îi frecară pieptul cu zăpadă. Văzînd în fața lui chipul slăbit al fetei, zîmbi slab, strînse mîna Musiei și și-o apăsă pe piept. Trecu un minut, două... Nikolai, în capul oaselor, se uita împrejur. Cei doi tovarăși îi urmăreau cu spaimă mișcările lente, tărăgănate.

— Patinez pe loc, rosti el abia auzit, silindu-se să zîmbească. Pompa cedează, pistoanele s-au uzat, nu mai trag.

Mare cum era, ședea sub copac fără pic de putere. Fata căzu în genunchi, îi strînse capul la piept și începu să-l mîngîie cu mîini tremurătoare :

— Dragul meu, nu se poate, nu se poate ! Trebuie să ne ajungem ținta, auzi, trebuie ! O să învingem neapărat ! O să fim fericiți !... Nici nu-ți închipui ce fericiți o să fim !

Capul partizanului rămînea nemișcat, ca de mort. Pe buzele lui înnegrite, arse, tremura același zîmbet mirat și oarecum vinovat.

— Auzi ce-ți spun ? întrebă Musia și se uită țintă în ochii lui triști.

El dădu din cap afirmativ. Musia era din ce în ce mai desperată. Ce să facă ? Cum să trezească energia în trupul acesta mare, secat de putere și ros de o boală necunoscută ?

Amurgul învăluia acum de-a binelea pădurea înzăpezită. O stea singuratică, nefiresc de strălucitoare, se aprinse pe cer. Era timpul să pornească mai departe.

— Jeleznov ! spuse fata, cu glas supărat și autoritar. Vrei ca bijuteriile să cadă în mîinile fasciștilor ? Da ? Asta-i ceea ce urmărești ? Scoală-te !

Nikolai ridică ochii. Chipul băieţesc al fetei avea o expresie de voinţă îndîrjită. Un zîmbet de duioşie tremură pe buzele umflate ale partizanului.

— Tu eşti bună... Musia, răspunse el şi, sprijinindu-se într-un cot, începu să se ridice de jos.

Dar picioarele îi alunecau, mîinile îi tremurau. Se scula chinuitor de încet. Era dureros să-l vezi pe flăcăul acela voinic în aşa hal de slăbiciune. Musia şi Tolea se repeziră să-l ajute, dar Nikolai îşi birui singur amorţeala. Cu un gest înciudat îşi dădu prietenii la o parte, se sculă în picioare şi se duse cu paşi greoi pînă la troianul în care fusese îngropat sacul lui. Aci stătu o clipă locului, apoi, adunîndu-şi puterile, sparse cu o lovitură de cizmă moviliţa de zăpadă, găsi pe dibuite chingile, trase sacul afară, dar nu putu să-l ridice. Încordîndu-se din răsputeri, încercă să-l salte dintr-o dată în spinare, dar tot degeaba. Se clătină, fu cît p-aci să cadă jos, mai stătu o clipă şi apucă iar chingile.

— Nu-ţi dau voie, auzi ? Am să-l duc eu ! rosti fata cu hotărîre, încercînd să smulgă sacul din mîinile lui tremurătoare.

Nikolai se încruntă.

— Nu ! spuse el printre dinţi şi clătină din cap cu o expresie de îndîrjire pe chipul lui deschis, blajin.

Trase aer în piept, ca înainte de a face o săritură, apucă din nou sacul şi cu o sforţare desperată şi-l săltă în spinare. Tovarăşii îl ajutară să-şi vîre mîinile în chingi. Era întuneric. Zgomotul circulaţiei ce se auzise toată ziua dinspre drum amuţise. Musia

porni cea dintîi pe urmele ce lăsaseră în ajun. Tolea o urmă. Deodată auziră în spatele lor prăbuşindu-se un trup greu. Musia se repezi îndărăt. Într-un troian zăcea nemişcat, cu faţa în sus, Nikolai. Nu avusese puterea să-şi scoată nici mîinile din chingi.

— Lăsaţi-mă... Plecaţi... Luaţi asta şi plecaţi. Plecaţi singuri, vă ordon... Auziţi, vă ordon! Trebuie! şoptea el grăbit.

O milă fără margini o copleşi pe Musia văzînd broboanele mari ce i se prelingeau pe tîmple. În aceeaşi clipă însă mila făcu loc unui acces de mînie:

— Să plecăm? Să te părăsim? Da' ce crezi tu, cine sîntem noi? Cum de îndrăzneşti? Îl eliberă repede de chingile sacului. Scoală! Scoală cînd îţi spun!

Nikolai rămase culcat, cufundat în zăpadă. Fata îl smuci de guler, dar nu avu putere să-l ridice. Continua să stea nemişcat. Musia se înfurie de-a binelea:

— Scoală! Scoală odată!

Nikolai zăcea mai departe neputincios, nepăsător. Atunci ea începu să-l zgîlţîie fără milă, să-l smucească, să-l îmbrîncească. În cele din urmă, o expresie de mirare se citi în ochii trişti şi indiferenţi ai băiatului.

— Te scoli, ori ba? Adu-ţi aminte de pescarii de pe Enisei... Ei vîslesc împotriva vîntului, în ciuda furtunii, vîslesc şi iar vîslesc, pînă la ultima răsuflare, pînă la cea din urmă bătaie a inimii. Iar tu, bolşevic, îţi laşi vîslele? Te laşi în voia vînturilor? Aşa? Dar n-o să-ţi meargă! Nu-ţi permit. N-am să te las! Auzi? N-am să te las! N-am să te las!...

Nikolai nu-i răspunse nimic. Începu să se ridice încet. La început se răsuci pe burtă, apoi se aşeză în patru labe, se ridică în genunchi, îşi îndreptă spinarea, şi ajutîndu-se greoi cu mîinile făcu o încercare desperată să se pună pe picioare. Prietenii îl susţinură de subsuori. În sfîrşit fu în picioare. Se clătină, se legănă dar rămase în picioare.

— Treci înainte, îi porunci fata.

Şi el porni pe urmele din ajun, supus, fără să se uite îndărăt.

După aceea, împinsă de aceeași încordare nervoasă, fata apucă sacul și, ridicîndu-l de la pămînt, își vîrî cu curaj mîinile în chingi. Nu simți greutatea lui decît atunci cînd porni cu el în spinare. Tolea ridică ambele automate. Îl ajunseră repede din urmă pe Nikolai. Acesta păşea ca un lunatic, dar mişcările lui erau din ce în ce mai sigure. Întinse chiar mîna să-i ia Musiei povara, dar ea i-o respinse cu un gest duios și ferm :

— Nu trebuie, dragă ! Mergi înainte !

Ieşiră în drum. Le era mai uşor să meargă pe zăpada întărită, bătătorită de cauciucuri, scîrţîind ascuţit sub călcîie. Ciudat lucru : cu cît mai mult se îndepărtau de locul de popas, cu atît mersul lor devenea mai sigur.

— Te simţi mai bine, nu-i aşa ? îl întrebă Musia pe Nikolai, privindu-l plină de speranţă.

— Da, da, sigur, răspunse el răguşit, în şoaptă, fără să se întoarcă.

Totuşi, se vedea că şi el se înviorase. Numai mersul îi rămăsese ţeapăn, ca de automat. Ceva mecanic se desprindea din toate mişcările lui.

Încovoiată sub greutatea sacului, Musia mergea acum iarăşi prima, iar el îi privea ceafa şi se tot silea să se ţină în cadenţa paşilor ei. Un zîmbet domol îi juca pe buzele crăpate. Ca să-şi uite durerea necruţătoare, drumul alunecos, fără de sfîrşit, sclipirile tăioase ale stelelor reci care parcă îi înţepau ochii inflamaţi, partizanul îşi recita în gînd versurile ce-i veniseră în minte în noaptea cînd stătuse singur de vorbă cu Musia.

„În mijlocul balului zgomotos, te-am întîlnit întîmplător, dar misterul îţi învăluia trăsăturile..."

Amintirile îi umplură trupul de căldură, făcură să-i bată mai repede inima ostenită. O clipă uită şi de durerea acută pe care o simţea în toate mădularele, şi de muşchii moi ce nu se supuneau poruncilor creierului. Din nou tînăr şi puternic i se părea că merge prin pădurea scăldată în razele soarelui, plină de miresme reavăne şi de ciripit de păsări. Îi era uşor şi bine, iar Musia, sprintenă ca o căprioară, sărea de

pe o moviliță pe alta, plutind parcă deasupra cîmpiei de smarald, zbura ca un nouraș, printre tufe și copaci, și-l chema, îl chema s-o urmeze.

Deodată, un glas groaznic, răgușit, răsună în aerul înghețat. Cînta Nikolai. Musia înțelese ce anume voia el să cînte.

Se răsuci pe loc. Tolea se repezi la el. Nikolai mergea în același pas țeapăn, tîrîndu-și picioarele. Un zîmbet fericit tremura pe chipul lui îngălbenit, osos. „Aiurează" se gîndi Musia.

Din bolboroseala lui nedeslușită, desprinse numele ei. Se sili să nu asculte. Dacă murea Nikolai? Și ei trebuiau să-l părăsească acolo, în zăpadă, pradă lupilor și vulpilor? Nu, asta niciodată, așa ceva nu era cu putință! Ea n-avea să-l lase, avea să-l salveze chiar dacă trebuia s-o plătească cu prețul vieții!

Tolea era îngrozit de vocea răgușită, de zîmbetul fericit al prietenului său și, speriat, îl tot scutura de mînecă.

— Nu face nimic, lasă-l, spuse Musia, înțelegînd că boala prietenului ei intrase într-un stadiu nou.

— Dar ce-i cu el?

— Aiurează. Poate că se simte mai bine așa.

23

Merseră astfel, cu mici opriri, timp de cîteva ore. Niciunul n-ar fi fost în stare să precizeze cîte anume. Și la ce bun ar fi urmărit mersul vremii, cînd acum nu-și mai măsurau viața cu ceasurile, ci cu numărul de kilometri străbătuți, care scurtau distanța pînă la linia frontului? Fata se obișnuise cu greutatea sacului, cu durerea umerilor trudiți. Toată voința ei era concentrată asupra unui singur lucru: să-i facă pe tovarășii ei să meargă cît mai repede. Toată lumea din jur dispăruse. Nu rămăsese decît drumul acela

bătătorit, scînteietor în razele lunii și conștiința necesității de a-l urma cu orice preț.

Cu toate acestea erau cu toții soldați, și chiar niște soldați buni, încercați. Și atunci cînd undeva, în depărtare, se auzi un duduit nervos de motor, tustrei ieșiră îndată din starea lor de amorțeală și-și încordară atenția. Zîmbetul de fericire se șterse de pe chipul lui Nikolai, făcînd loc unei expresii concentrate. Cu o mișcare precisă, îi smulse lui Tolea unul din automate și sărind peste șanțul din marginea drumului se ascunse după niște tufe. Cei doi tovarăși se grăbiră să-l urmeze. Musia se uită cu coada ochiului la Nikolai. Orice urmă de amețeală îi pierise ; se mișca normal, hotărît și sigur. Zgomotul de motor creștea. După uruitul lui nervos, ghiciră că era o motocicletă.

Aproape mecanic, Nikolai își săltă automatul, îi scoase piedica de siguranță, puse pîrghia de schimbarea focului la foc continuu. Tolea făcu la fel. În clipa cînd motocicleta cu ataș trecu ca un bolid prin fața lor, din umbra tufelor țîșniră două flăcări mînioase, tremurătoare, roșii.

Înainte ca ecoul slab al iernii să fi avut timp să se răspîndească prin pădure, motocicleta mai parcurse vreo douăzeci de metri și se prăbuși în șanț. Două momîi negre zburară prin văzduh și dispărură într-un nor de zăpadă. Tolea se repezi cel dintîi la ele cu automatul pregătit și strigînd din răsputeri : „Hände hoch !“ N-avea însă cine să ridice mîinile. Motociclistul în salopetă de blană mînjită cu ulei zăcea nemișcat, cu fața în jos, sub un pin. O pată neagră se întindea încet în jurul capului său cufundat în zăpadă. Pasagerul, întins ceva mai încolo, gemea încetișor, pesemne leșinat. Tolea se aplecă asupra lui.

— Nu mai trage ! Putem fi auziți, îl preveni Musia.

Ținîndu-și „Walter“-ul în mînă, fata se opri lîngă omul în uniformă de ofițer. Ce era de făcut ? Dușmanul era acum amețit, dar dintr-o clipă în alta își putea veni în fire și atunci avea să dea alarma. Iar partizanii, slăbiți și sleiți de puteri cum erau, nu aveau nici o speranță să se ascundă, nici o șansă să scape în cazul cînd nemții se luau pe urmele lor.

Musia nu ştia ce să facă. Ofiţerul zăcea în nesimţire, dar chiar şi în starea aceasta expresia de frică animalică nu dispărea de pe obrazul lui. Fata îi desprinse pistolul de la centiron. O cureluşă subţire ieşea din zăpadă, la o mică depărtare. Trase de ea şi scoase port-hartul. În el era o hartă şi un plic sigilat pe margini cu ceară verde. Prin urmare era un ofiţer de legătură, ducea un ordin. Contrar regulamentelor în vigoare în ultimele săptămîni, călătorea noaptea. Deci, era un ordin important şi urgent. Fata vîrî în sîn harta împreună cu plicul, se uită cu părere de rău la pistol şi-l zvîrli cît putu mai departe în şanţ.

Pe urmă începu să-l percheziţioneze. Nu se pricepea la semnele lui distinctive, dar după calitatea vestonului fin, după căptuşeala de blană a mantalei, ghici că avea de-a face cu un ofiţer de stat major. Voia să-i găsească actele. Dar în locul lor, mîna ei întîlni ceva înfăşurat într-o batistă prinsă de veston cu un ac de siguranţă. În batistă erau două ceasuri mici de damă, cu brăţări de piele uzată, cinci cercei de aur, dintre cei mai obişnuiţi, două verighete cu numele „Vera“ şi „Stiopa“ gravate în interior şi, în fine, nişte bucăţele de aur sclipitoare şi de o formă ciudată, al căror rost nu-l pricepu numaidecît. Numai după ce le cercetă atent la lumina lunii, recunoscu nişte dinţi de aur şi o coroană de aur. Rămase cîteva clipe încremenită, privind bucăţelele de aur ce tremurau în palma ei. De unde putea să le aibă ?

Deodată înţelese că fascistul care zăcea la picioarele ei jefuise toate acele obiecte de la oameni vii, că jefuise o Veră şi un Stiopa, ba poate că smulsese cerceii de-a dreptul din urechile unor femei. Cît despre coroane... Era prea îngrozitor ! Musia i le azvîrli ofiţerului în faţă...

Acum de ce mai şovăia ? Putea oare să lase ca acest fascist să se scoale, să se vindece şi să smulgă din nou cercei şi coroane de aur unor necunoscuţi ?

Privindu-l cu scîrbă trase cu o mişcare hotărîtă din carîmb cuţitul mare, german, cu care tăiau la popasuri vreascurile pentru foc...

...Glasul plin de bucurie al lui Tolea îi păru Musiei că porneşte de undeva, de departe.

— Prieteni, prieteni, veniţi încoace, striga el triumfător, stînd lîngă motocicleta răsturnată şi scuturînd ceva deasupra capului.

Musia alergă spre el.

Micul partizan ţinea în mîini nişte pachete. Un miros slab de pîine se răspîndea în jurul lor. În fundul ataşului în formă de galoş, Tolea descoperise un sac cu mîncare, o pîine întreagă, un bidonaş umplut cu ceva, o gamelă închisă ermetic şi o cutie de conserve.

Nemaiputînd răbda, rupse învelişul de celofan al pachetului şi deodată mirosul puternic al pîinii negre, proaspete, se revărsă în jur — „cel puţin la un kilometru", gîndi Musia, simţind că-i vine ameţeală. Se sprijini de un copac, ca să nu cadă. Dar spasmele tăioase din stomac nu paralizaseră simţul primejdiei. Erau datori să plece, să dispară cît mai curînd, să şteargă urmele. În cazul celei mai slabe urmăriri, n-ar mai fi fost în stare să scape.

Dar ce era de făcut cu Nikolai ? După explozia de energie provocată de ciocnirea cu inamicul căzuse din nou în starea lui de apatie. Stătea deoparte, rezemat cu spatele de un copac, şi răsufla răguşit, fără să manifeste nici o urmă de interes nici faţă de rezultatele operaţiunii, nici faţă de alimentele capturate.

Musia deşurubă iute capacul bidonaşului şi-i gustă conţinutul, dar scuipă îndată, strîmbîndu-se şi ştergîndu-şi buzele cu mîna. „E spirt", spuse ea.

Schimbă o privire cu Tolea şi duse bidonaşul la buzele lui Nikolai. Acesta, supus, bău o înghiţitură, se înecă, tuşi. Lichidul, asemenea unei ape clocotite, îi opări stomacul pricinuindu-i junghiuri chinuitoare, şi totuşi o căldură stranie i se revărsă prin toţi muşchii. În ochii lui se ivi o expresie conştientă. Speriat parcă, îşi aruncă în gură o mînă de zăpadă, scuipă şi începu să-şi îndrepte trupul, rezemîndu-se de copac.

Musia îi spuse lui Tolea să le împartă la fiecare cîte o bucată de pîine. Băiatul tăie într-o clipă pîinea în trei. Fata îi atrase atenţia să micşoreze porţiile

de două ori. În fața hranei, simți trezindu-se în ea o foame de lup. Ar fi vrut să mănînce, să mănînce, să se îndoape, să isprăvească totul pînă la ultima firimitură. Cu toate acestea, spuse hotărît :

— Ajunge și atît !

Drumul se întindea iar înaintea lor, bătătorit, drept, ca tăiat de o sabie uriașă, în mijlocul pădurii dese. Copacii împovărați de odăjdiile lor grele păstrau o tăcere posomorîtă. Tufele înzăpezite, ca niște cercetași în halate albe, se strecurau pînă în marginea șoselei. Cerul tremura ca de febră, în scînteierile îndepărtate ale rachetelor luminoase ce țîșneau cînd și cînd îndărătul pădurii. Ecoul alerga departe, înainte, ducînd cu el scîrțîitul pașilor lor, și Musia începea să aibă impresia că cineva merge în fața lor și că nu izbutesc să-l ajungă din urmă.

Cîte un iepure le ieșea grăbit în cale. Se ridica în două lăbuțe, rămînea nemișcat, cu urechile drepte, privind curios la mogîldețele ciudate ce se apropiau încet de el. Pe urmă, dîndu-și seama că erau niște oameni, făcea o bruscă săritură peste șanțul de lîngă drum și începea să gonească pe zăpada scăldată în lumina lunii, lăsînd perechi de urme duble și întretăiate, ca un lănțișor întortocheat. Undeva, în depărtare, se auzeau urlînd lupii, dar urletul lor era slab, semn că fiarele nu erau flămînde.

Mai străbătură cîțiva kilometri, pînă la o răscruce. Fata își dădea seama că în zori de zi, o dată cu pornirea celor dintîi coloane de automobile, cadavrele celor doi motocicliști aveau să fie descoperite și că se va face sigur o razie de-a lungul drumului. De aceea, de îndată ce zăriră răscrucea, propuse s-o ia spre miazăzi, pe un drumeag mai puțin umblat, și care dispărea pe-alocuri sub năvala nămeților ; trebuiau să se îndepărteze pe cît puteau de șoseaua principală.

Făcură întocmai. Străbătură vreo doi-trei kilometri pe drumeag și pe urmă se opriră pentru popasul de zi. De data aceasta își aleseră locul lîngă coasta unei rîpe adînci, plină de copaci, în fundul căreia susura un pîrîiaș ascuns sub covorul des al nămeților și care pe-alocuri răzbea afară, jucîndu-și șuvițele vioi

și sclipind cu sfidare în ochiurile gheței. Aceste ochiuri revărsau un abur des, și totul în jurul lor era împodobit cu cristale pufoase de zăpadă.

Partizanii se așezară lîngă un pin mare, doborît de furtună. Aici nu sufla vîntul, și puteau face un rug mare, fără teamă că au să fie observați din drum. Întinseră foaia de cort și strînseră un braț gros de vreascuri. După aceea, Musia îi îngădui lui Tolea să le mai dea cîte o bucată de pîine.

24

În dimineața aceea senină, tustrei, chiar și Nikolai, se simțeau mult mai înviorați. Ochii albaștri ai partizanului urmăreau mișcările fetei cu o duioasă expresie de aprobare.

— Ei, fie ce-o fi! Ia să vedem, Maică-măiculiță, ce au ei acolo în gamelă! rosti deodată Musia.

Cu ajutorul cuțitului, băiatul deschise gamela lăcuită, închisă ermetic, și chipul lui se lumină de un zîmbet de plăcere. Era plină cu orez fiert cu slănină. O puseră pe jeratic și urmăriră cu nerăbdarea lor de oameni flămînzi cum orezul fiert, cu boabe mari, albe, ca florile de liliac persian, începea să se încălzească.

În cele din urmă, Tolea luă direct cu mîna gamela de pe foc, răsturnă orezul pe o foaie de cort și-l împărți în trei grămăjoare. După obiceiul pe care-l luaseră încă de pe cînd erau în detașament, o puse pe Musia să se-ntoarcă cu spatele și, arătînd pe rînd cu degetul grămăjoarele, întrebă: „A cui e asta?“ Orezul dispăru în cîteva clipe. După ce își isprăvi porția, Tolea linse îndelung gamela goală, savurînd aroma ei plăcută.

Moleșiți de mîncare, partizanii adormiră, legănați de foșnetul zăpezii uscate, spulberată de vînt. Dormiră ziua întreagă și jumătate din noapte. Li se părea în somn că aud tunete cînd mai tari, cînd mai

slăbe, cînd mai apropiate, cînd mai depărtate, uneori întrerupte parcă de vuietul cunoscut al motoarelor urlînd răguşit.

Dar nu tunetul acesta îi trezi din somn. Se treziră din pricina frigului. Luna scălda totul în lumina ei înghețată, zăpada din jur scînteia cu ape viorii, rotocoale groase de aburi pluteau deasupra ochiurilor din gheaţa pîrîului. Dar şi aburii, şi creştetele pinilor de la marginea rîpei, şi nouraşii reci alergînd grăbiţi pe lîngă lună aveau o culoare purpurie, ciudată.

Partizanii priviră lung, căutînd să înţeleagă ce se întîmpla.

— E răsfrîngerea unui incendiu, spuse în cele din urmă Musia.

— Maică-măiculiţă, te pomeneşti că au dat foc pădurii ?

— Iarna, pădurea nu arde, obiectă Nikolai, cu glas răguşit. Rezemat într-un cot, privea şi el cerul. Oare ce rost are să ardă pădurea aici, la doi paşi de front ? Nu, sînt ai noştri, ai noştri !

— Băieţi, şi eu cred că sînt ai noştri ! Ei, bată-mă norocul ! De asta mi se tot părea mie în somn că aud tunurile !...

— Şi ţie ? Şi eu am auzit ! Am auzit şi nişte avioane, ştii, din ale noastre, „moartea neagră", spuse Nikolai plin de bucurie.

Nikolai se aşeză în capul oaselor, rezemat cu spatele de rădăcina pinului. Tolea se repezi să-l îmbrăţişeze, şi holbîndu-şi ochii, strigă cu glas înăbuşit :

— Ura !

Văpaia grea, rubinie, devenea tot mai vizibilă pe măsură ce noaptea intra în drepturile ei. Pentru ei ea nu avea nimic sinistru. Părea că o uriaşă mînă de prieten, ridicîndu-se deasupra pădurii, le făcea din depărtare semn, făgăduindu-le salvarea. Pe Musia o cuprinse setea de activitate. Dar trebuiau să-şi cruţe forţele. După ce mai aruncă vreascuri pe foc, împărţi cu dărnicie resturile de pîine. Şi cu toate că ochii tovarăşilor ei de drum implorau un supliment, vîrî în sac borcanul de conserve — tot ce le rămăsese din proviziile capturate. După o clipă de gîndire, deşuruba

capacul bidonașului și le oferi cîte o înghițitură de spirt, în care Tolea avusese grijă să pună zăpadă.

— Și tu, și tu ! insista micul partizan.

— Ei, dacă-i bal, bal să fie ! Biruindu-și sila, Musia trase un gît. Te pomenești că ajung și eu beţivă ca voi ! spuse ea zîmbind.

Cu toată repulsia ei pentru alcool, socotise că n-avea dreptul să-și refuze porția ; trebuia să-și întreţină puterile, cu orice preţ.

Își strînseră la iuţeală lucrurile și porniră la drum, bucuroși că mai prinseseră puteri. Tolea, care se urcase cel dintîi pe creasta rîpei, rămase înmărmurit Acolo unde drumul trecea în dosul pădurii zări sclipiri nenumărate de faruri. Mănunchiuri de raze albăstrii treceau în fugă peste creștetele copacilor. Se petrecea ceva nou : contrar obiceiului stabilit, mașinile dușmane circulau și noaptea.

Să-și continue drumul de-a dreptul peste troiene era cu totul exclus. Cei trei tovarăși nu aveau altceva de făcut decît să coboare îndărăt, să reaprindă rugul și să se culce din nou lîngă focul lui domol, binefăcător.

Cutia de conserve le mai susţinu forţele timp de douăzeci și patru de ore. Dar hrana aceasta dintr-o dată bogată avusese darul să le trezească pofta de mîncare. A doua zi dimineaţă, tustrei simțiră o foame atît de cumplită, încît mult timp nici nu putură să adoarmă, iar spre seară se treziră din somn cu niște junghiuri tăioase în stomac și în trupurile slăbite.

Deschizînd ochii, Musia făcu o încercare să se scoale, dar nu putu ; parcă înghețase, parcă o ţintuia ceva în zăpadă. Sprijinindu-se în mîini, se așeză în cele din urmă în capul oaselor. Rugul se stinsese, era întuneric și o rețea piezișă de fulgi pufoși zbura fără grabă în jur. Nefiind în stare să se ridice, fata se tîrî în patru labe pînă la locul unde se culcaseră prietenii ei în ajun. Zăceau îmbrățișaţi. Un strat de zăpadă jilavă îi acoperise și pe ei cu aceeași pătură egală, albă, și numai chipurile lor, cu genele și sprîncenele pufoase, se vedeau prin acest înveliș de nea. „Vai de

mine ! Nu cumva au înghețat ? se întrebă Musia și începu să-i zgîlțîie. Ba nu, trăiesc, sînt vii !"

Partizanii mormăiau ceva în somn, dar nu se deșteptau. Atunci, adunîndu-și puterile, fata îl ridică pe Tolea și-l sili să se așeze. Băiatul privi năuc în jur, închise ochii și se prăbuși din nou în zăpadă. Musia se îngrozi. Începu iar să-l zgîlțîie, să-i frece urechile, să-l tragă de nas, de mîini.

In fine, Tolea se trezi. O privi lung și-o întrebă :

— Ce-i cu tine ?

Musia era plînsă :

— Credeam că...

Băiatul se întinse și căscă :

— Vai, ce somn mi-e ! Maică-măiculiță !...

Văzînd că începe iar să se lase la pămînt, Musia îl zgîlțîi cu putere de umeri și-i strigă mînios și poruncitor :

— Nu se poate !

Apoi se străduiră din răsputeri să-l trezească pe Nikolai. Acesta rămase mult timp frecîndu-și fruntea, cu o expresie dureroasă, apoi încercă să se scoale, făcu o mișcare bruscă, și căzu iar, fără puteri, în zăpadă.

— Nu mă mai scol, spuse el.

Vorbele lui sunau atît de slab, încît aproape se pierdură în foșnetul ninsorii.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, ai să mergi, ai să mergi neapărat ! Sîntem aproape, nu mai avem mult ! șoptea Musia, deșurubînd cu degete tremurătoare capacul bidonașului salvator.

— Prieteni, prieteni ! îi chemă Tolea, emoționat.

Rezemat de trunchiul unui pin, privea prin vălul vaporos al ninsorii spre răsărit. Văpaia roșie se legăna acum aproape de tot, deasupra pădurii și nici perdeaua de zăpadă n-o mai putea ascunde vederii. Prin șuieratul înăbușit al vîntului, prin creștetele pinilor, se auzea deslușit urletul tînguitor al motoarelor de pe drum.

— Auziți, tovarăși, auziți ? șoptea micul partizan

— Iar merg noaptea, răspunse încetișor Nikolai.

Era limpede că pe front se petrecuse ceva care îi făcea pe fasciști să treacă pînă și peste frica animalică pe care o aveau față de partizani. Uitîndu-și slăbiciunea îngrozitoare și junghiurile chinuitoare din stomac, tustrei priveau spre drum.

— Încotro merg mașinile ? întrebă Nikolai.

Musia se silea și ea să ghicească. Între timp, bidonașul căzuse în zăpadă, și lichidul, în care puneau atîta speranță, se scurgea încet, fără ca vreunul din ei să bage de seamă.

Mare lucru nu puteau vedea prin perdeaua deasă a ninsorii. Musiei i se părea că luminile albe ce se aprindeau din cînd în cînd în vîrfurile copacilor veneau dinspre stînga. Mașinile se îndreptau deci spre apus, venind din direcția frontului ! Asta nu putea însemna altceva decît că se retrăgeau ! Se retrăgeau ! Bucuria era prea puternică. Înainte de a le împărtăși prietenilor descoperirea ei, fata își verifică îndelung presupunerea. Decepția ar fi fost prea grea. Era însă chiar așa : copacii erau mereu luminați din stînga.

În cele din urmă își luă privirile de la lumini și se aplecă spre tovarășii ei de drum care începeau iar să dispară sub o pătură de fulgi. Voia să le spună că mașinile dușmanilor se îndreptau spre apus, într-un torent continuu, că pesemne Armata Sovietică îi zdrobise pe fasciști și-i gonea din spate, dar nu mai fu în stare să vorbească : un nod cald i se urcase în gît. Se prăbuși fără puteri lîngă tovarășii ei și, ascunzîndu-și fața la pieptul lui Nikolai, izbucni în plîns. Lacrimile ei erau mai grăitoare decît vorbele. Cei doi, silindu-se să-și stăpînească glasurile, scoaseră un strigăt abia auzit :

— Ura-a !

Pe urmă, înviorați și plini de speranțe, se așezară strîns unul lîngă altul, privind mănunchiurile luminoase care se făceau tot mai vizibile pe măsură ce ninsoarea slăbea. Prin urmare, canonada pe care o auziseră în ajun nu fusese un vis. Nu degeaba împînzea văpaia tot răsăritul. Toate acestea erau atît de frumoase, încît pînă și gîndul care încolțise în sufletul fiecăruia și pe care și-l ascundeau cu grijă și anume

că salvarea avea să vină prea tîrziu, se retrase pe planul al doilea. În clipa aceea însă, Musia, care se simțea acum conducătoarea lor, se hotărî să privească lucrurile în față :

— Dragii mei, dar dacă nu mai ajungem pînă acolo ? Dacă n-o să mai fim în stare să mergem ?... Dar noi am purtat sacul... l-am purtat cu cinste, nu-i așa ? N-avem de ce să ne fie rușine de ceilalți ! Atunci, pentru orice eventualitate să le scriem celor care îl vor găsi. Ca să se știe acolo că noi am făcut tot ce-am putut... Totul.

— Cum ? întrebă numai din buze Nikolai.

— O să punem un bilet, într-un loc vizibil...

— Nu sînt de acord. Vrei să descopere cineva biletul, să găsească sacul și să-l dosească, sau să șterpelească ceva din el ? spuse Tolea bănuitor.

— Cine să facă asta ? Fasciștii ? Ei n-au să se bage în nici un caz aici. Nu vezi că fug de le sfîrîie călcîiele! Ai noștri o să găsească sacul, lor să ne adresăm. Doar sînt în el valori de stat, cine ar putea să se atingă de ele ? rosti încet Nikolai.

Zăcea nemișcat pe spate ; glasul i se auzea ca dindărătul unui zid. Se vedea că era culcat într-o poziție incomodă, dar nu mai avea putere să se-ntoarcă.

— Hei, maică-măiculiță, dacă n-am fi atît de departe de drum ! Te pomenești că ai noștri o să treacă și ei pe-alături.

— Dacă nu acum, atunci mai tîrziu, dacă nu în iarna asta, atunci la vară ; dacă nu la vară, atunci peste un an, peste doi, aurul n-are să ruginească, șopti Musia și în ochi i se iviră lacrimi.

Deodată își închipui deosebit de limpede o zi senină de vară, cu torente de raze străbătînd prin frunzișul verde al copacilor, cu ciripit vesel de păsări, cu cerul de peruzea, nourașii mici și pufoși, și cu trei schelete în zdrențe, acolo sub pinul acela dezrădăcinat de furtună. Fetei i se făcu milă de ea, de prietenii ei și, ca să nu se lase pradă deznădejdii, hotărî cu glas sever :

— Ajunge cu trăncăneala, să scriem ! Scoase din bluză un carnețel, se întoarse cu spatele la luna rece

care își revărsa din belșug lumina din cerul spălat de ninsoare și întrebă gînditoare: Cum începem?

Mîna ei tremura ușor; creionul îi scăpa dintre degete. Tovarășii de drum nu-i răspunseră.

— „Tovarășe, tu acela care ai să găsești acest carnet! scrise fata cu litere stîngace și, fără să se mai gîndească, sublinie cu două linii groase. Apoi continuă: Noi, trei partizani sovietici, ne adresăm ție... Se gîndi puțin, tăie cuvîntul „partizani" și scrise „oameni" în locul lui. Cînd îl vei găsi, s-ar putea să nu mai fim în viață"...

— Scrie-ne numele, șopti Nikolai.

— Și adresele... Să fie anunțată mama... și rudele, adăugă Tolea.

— Ai dreptate!

— „Noi, tustrei — Nikolai Jeleznov, comsomolist din stația Uzlovaia, Maria Volkova, comsomolistă, fostă salariată a sucursalei Băncii de Stat... — șoptea încetișor Musia, pe măsură ce creionul contura nesigur și cu o încetineală chinuitoare slovele pe hîrtie, — a sucursalei Băncii de Stat, și... cum ți-e numele, Maică-măiculiță?

— ...Anatolii Nikolaevici Zlatoustov, comsomolist de la Școala profesională a Uzinei de mașini Ordjonikidze, completă Tolea cu obidă în glas, iar Musia se miră cum pînă în ziua aceea, poate cea din urmă din viața lor, nu se gîndise să afle numele complet al micului ei prieten. Să scrii și „Nikolaevici", neapărat. La noi, în orășel, mai există un alt Tolea Zlatoustov, unul roșcat, să nu se facă vreo confuzie!

— ... „a Uzinei de mașini Ordjonikidze, — repetă Musia, — ne adresăm ție, tovarășe, și te rugăm să înștiințezi organizațiile noastre că noi... — fata se opri, în căutarea unui cuvînt potrivit, și, după o clipă de șovăire, scrise: că noi, pînă în cea din urmă clipă a vieții noastre, am îndeplinit misiunea de luptă, pentru a trece valorile de stat peste linia frontului."

— Nu așa, n-ar trebui să scrii mai întîi despre noi...

— Scrie-i, maică-măiculiță, să nu caște gura și să ducă îndată sacul la șefi.

— „Te rugăm, tovarăşe, să iei sacul... — aici am să scriu pe urmă de unde anume, — în care se află valori aparţinînd statului şi să-l duci"... Unde să-l ducă? întrebă Musia, care nu se prea pricepea în aceste chestiuni.

Era ameţită, literele se aşterneau aplecate în dreapta şi în stînga, ca bătute de vînt.

— Să-l ducă la cea mai apropiată organizaţie de partid, scrie aşa! Să-l ducă la organizaţia de partid. Acolo se descurcă ei.

— „...la cea mai apropiată organizaţie de partid". Gata.

Musea puse un punct, întrebîndu-se dacă adresantul necunoscut îi va putea descifra mesajul şi deodată înţelese cu o claritate necruţătoare: poate că vorbeau pentru ultima oară, prin acest petic de hîrtie, cu cei de dincolo de linia frontului — cu tatăl, cu mama, cu prietenele şi cu tovarăşii, cu toţi cunoscuţii şi necunoscuţii din ţara lor dragă. Nodul cald începu să i se suie din nou în gîtlej. Silindu-se să-şi concentreze atenţia asupra scrisorii, începu să scrie un rînd după altul, cu toată iuţeala de care mai erau capabile degetele ei amorţite, tremurătoare:

— „Şi noi, comsomoliştii, te rugăm, tovarăşe, să transmiţi ultimul nostru salut scumpilor noştri părinţi şi vitezei Armate Roşii, şi Comsomolului nostru drag leninist, şi partidului bolşevic. Spune-le că noi am făcut tot ce am putut şi că nu ne-am îndeplinit misiunea pînă la capăt, numai fiindcă ne-am îmbolnăvit, am slăbit şi n-am mai avut puteri. Şi mai spune-le că în ultima clipă ne-am gîndit la patria noastră dragă, că am fost încredinţaţi că Armata Roşie are să vină curînd şi are să ne scape. Dacă n-am putut să ajungem clipa aceea, nu-i vina noastră."

Musia reciti sfîrşitul biletului. Ultima frază, începînd de la „dacă n-am putut să ajungem" o tăie. Pe urmă citi cu glas tare toată scrisoarea. Tovarăşii ei de drum încuviinţară. Fiecare se iscăli dedesubt. În timp ce Nikolai semna, creionul îi alunecă din mînă şi trebui să-l caute îndelung în zăpadă. Hotărîră să completeze scrisoarea cu indicarea locului în care urma

să fie ascuns sacul, în ultima clipă, cînd aveau să-şi dea limpede seama să nu mai pot merge mai departe, şi cînd aveau să aşeze carnetul într-un loc vizibil. După aceea, Nikolai şi Tolea aţipiră, iar Musia începu să supravegheze drumul, în speranţa că maşinile o să conteneaască, lăsîndu-i să pornească mai departe.

Circulaţia nu încetă pînă în zori, iar cînd dimineaţa galbenă, străvezie ca chihlimbarul, lumină pădurea şi cînd bătrînii copaci începură să trosnească de ger, urletul maşinilor de pe drum se contopi într-un vuiet continuu.

In pădure era linişte; numai din cînd în cînd cîte o pernă grea de zăpadă, desprinsă de pe o creangă, se prăbuşea, lăsînd o dîră de pulbere fină.

Gerul se înteţea. Dormitul devenea primejdios. Musia îşi trezi tovarăşii. Economisindu-şi puterile pe sfîrşite, se aşezară strîns lîngă foc, încălzindu-se unul pe altul. Cînd vreunul din băieţi începea să aţipească, Musia îl deştepta fără milă. Somnul încerca s-o biruie şi pe ea, dar îşi spunea mereu: „dacă adorm în ger, înseamnă că provoc pieirea noastră a tuturor." De aceea aţîţa mereu focul şi folosind toate mijloacele, inclusiv ciupiturile şi ghionţii, gonea somnul ce le dădea tîrcoale.

Gîndul că acum viaţa lor se afla în mîinile ei n-o părăsea nici o clipă. Pleoapele i se lipeau ca magnetizate. Îşi freca ochii cu zăpadă, mesteca o ramură de pin, stătea în cele mai incomode poziţii, iar cînd somnul, cu toate sforţările ei, începea s-o biruie, îşi muşca mîna pînă la sînge.

Dar puterile i se epuizau; deocamdată mai izbutea să-şi alunge somnul, dar conştiinţa ei nu mai funcţiona cu claritate. Toate gîndurile i se încurcau în minte. Uneori, încerca să se scoale, să-şi dezmorţească membrele, dar picioarele n-o mai ajutau. Spre seară i se păru că aude iar bubuitul tunurilor prin urletul îndepărtat al motoarelor. Gîndurile i se limpeziră. Era oare o halucinaţie, sau într-adevăr ceva tuna surd, nu departe, dincolo de pădure? Crezînd că ceea ce auzea era pulsaţia sîngelui în urechi, Musia fu cuprinsă iar de starea ei de toropeală.

Gîndurile i se depănau alene. Cine știe de ce, își aminti o frază spusă odată de Rudakov unui partizan grav rănit : „Un bolșevic, frate, n-are dreptul să moară atîta timp cît n-a făcut tot ce i-a stat în puteri". Cînd Musia auzise la spital aceste vorbe, i se păruse că comandantul glumea pentru a-l îmbărbăta pe rănit. Dar acum, fraza căpătase pentru ea tot înțelesul ei adînc. Aveau oare, ea și tovarășii ei, dreptul să moară ? Dar ce puteau face ? Cu moartea nu puteau lupta ! Afurisitele de mașini dușmane ocupau șoseaua, iar fără drum, peste nămeții adînci, era cu neputință să faci doi pași".

Singura soluție era așteptarea. Dar mașinile nu mai încetau cu duduitul lor și toropeala începea iar să-i ascundă Musiei lumea înconjurătoare, ca o plapumă de puf, moale și caldă.

Deodată, simțul vag al unei apropiate primejdii o smulse din starea ei de letargie. Niște umbre se mișcau fără zgomot, niște luminițe fosforescente jucau în întuneric, cînd dispărînd, cînd ivindu-se din nou. „Halucinații ?... Ba nu, sînt lupi. Uite-i. Lupi adevărați", constată Musia și chiar se liniști puțin în urma acestei descoperiri. De cîte ori nu văzuse ea noaptea perechi de lumini verzi licărind ca niște steluțe, departe, în dosul tufelor, sau mișcîndu-se prin desiș ! De obicei, călătorii nu le dădeau nici o atenție. In iarna aceea, fiarele pădurii erau sătule. Pînă și corbii se ridicau cu greu, ca niște gîște, deasupra cîmpurilor de luptă. Pesemne că numai curiozitatea îi mai împinge pe lupii îngrășați să iasă din cînd în cînd la marginea pădurii, atrași de zgomotul pașilor.

Totuși, licăririle verzui, nelămurite, de pe coasta rîpei, goniră toropeala grea ce o cuprinsese pe Musia. Răsuflarea răgușită a fiarelor se auzea acum clar. Din cînd în cînd răsuna cîte un mîrîit surd, amenințător. Zăpada scîrțîia încet sub pașii lor atenți. Umbrele își schimbau mereu locul.

Lupii nu plecau. Numărul lor creștea. Primejdia o trezi deplin pe Musia. Tovarășii se odihneau nemișcați, cu capul pe genunchii ei. Luna se ascunsese după

nori, dar scînteierea albăstrie a zăpezii îi îngăduia să vadă că fulgii se topeau în orbitele întunecate ale lui Nikolai și pe nasul ascuțit al lui Tolea. Trăiau deci. Dar îi amenința o primejdie mare. Musia încercă să-i trezească prin toate mijloacele. Dar ei nu se deșteptau, nici măcar nu deschideau ochii. Atunci fata, hotărîtă să decurgă la cel mai sigur remediu, începu să caute bidonașul.

Zăcea în zăpadă, gol, cu dopul deșurubat.

În clipa aceea, partizana se simți cuprinsă de o groază fără de margini ; simți că o lasă puterile. Se rezemă mai bine cu spatele de pin și închise ochii. Zăpada scîrțîia undeva aproape. Și iar i se păru că vede pustiul rece de apă, zbuciumat de valuri uriașe, cenușii, și barca mică, șubredă, săltînd pe creste, cu oameni vîslind în ciuda furtunii. Și-i închipui atît de aievea, încît avu chiar impresia că le vede mîinile zdrelite, cu vine umflate de încordare, cu ochii pe jumătate închiși și cu expresia aceea îndîrjită pe care o are omul hotărît să lupte pînă la moarte. În urechi îi răsună iarăși fraza : „Un bolșevic n-are voie să moară înainte de a face tot ce poate". Făcuse oare tot ce putea ?

Liniștindu-se, Musia se desprinse brusc de lîngă copac și ridică automatul, care îi păru neobișnuit de greu, ca turnat în plumb. Își puse arma pe genunchi și trase piedica. Țăcănitul sec, metalic, alungă umbrele care săriră cît colo. O clipă, luminițele verzui se stinseră, apoi reapărură jos, lîngă ochiurile aburinde din gheața izvorului. Se auzi un mîrîit surd, furios. Lupii începură să se apropie din nou. Punctele verzi erau numeroase. Tremurînd în întuneric, ele înconjurau copacul dezrădăcinat care le folosea partizanilor drept adăpost, prinzîndu-l parcă voit într-un semicerc larg, cu centrul în fundul rîpei.

Ce prostie ! Să fi înfruntat atîtea primejdii, să fi trecut prin încercări atît de cumplite, pentru ca, pînă la urmă, să piară undeva, aproape de țintă, sfîșiați de lupi, ca niște oi neroade ! Nu, nu ! Era pur și simplu o absurditate.

Musia începu iar să-şi zgîlţîie tovarăşii. Capetele lor se clătinau fără viaţă, ochii le erau închişi, răsuflarea nu li se mai simţea. Fata se gîndi dacă nu cumva încearcă să învie nişte cadavre. Totuşi, fulgii se topeau pe feţele lor. Descheie scurta lui Nikolai ; mîna ei simţi o căldură vie. Îşi lipi buzele de tîmpla lui Tolea : sub pielea rece mai pulsa o vinişoară.

Erau vii !

Apăraţi de întuneric, lupii prindeau curaj ; se apropiau din ce în ce. Perechi de puncte verzi, luminoase, o urmăreau pe Musia fără s-o slăbească, ca nişte mici proiectoare. Fetei i se părea chiar că începe să aibă senzaţia fizică a acestei priviri duşmănoase şi lacome. Cu ce plăcere ar fi tras o rafală, două de gloanţe în această haită lasă, care se obrăznicea cu fiecare clipă tot mai mult ! Dar maşinile ! Maşinile treceau pe drum şi împuşcăturile ar fi atras alte fiare, cu mult mai fioroase. Nu, tot lupii erau de preferat. Trebuia să aştepte pînă la sfîrşit. Poate că zorile nu mai erau departe.

„Ei, caraghioaso, ce, ţi-e frică ? se îmbărbăta în gînd fata, imitînd intonaţiile liniştitoare ale lui Mitrofan Ilici. Ce-i un lup ? Un cîine mai mare, şi-atîta tot ! Lui îi e frică de om. Nu se dă la om decît atunci cînd se află într-o haită mare." O haită ! Dar acolo, printre tufe, cîţi erau ? Umbrele negre se apropiau, căpătînd contururi plastice. Ochii nu li se mai vedeau şi Musia deslușea acum limpede trupurile lor, auzea pîrîitul pojghiţei de gheaţă sub labele lor puternice, gîfîitul lor greu, clănţănitul lor sinistru. Ce se întîmpla dacă săreau la ea toţi odată ?

Nu, nu putea să riște. Trebuia să acţioneze. Poate că erau chiar cele din urmă clipe. Dar de ce vuia oare pădurea de un tunet încordat, bubuind ca vara, pe timp de furtună ? Sau poate că i se părea numai ? Şi de ce zăpada curgea încetişor din vîrfurile pinilor ? Din cauza slăbiciunii, Musiei îi venea greu, îi era peste putinţă să-şi dea seama ce anume se petrece cu adevărat şi ce nu este decît halucinaţie.

Clipa hotărîtoare a sosit.

Cu o mînă tremurîndă, Musia scoate carnetul şi cre-

ionul, completează rîndul ce lipsea din testament, apoi trage baioneta din carîmb. Auzind un foşnet, lupii mîrîie ameninţător şi sar îndărăt. Încă se mai tem.

— Marş de-aici, fascişti blestemaţi! ţipă fata, strîngînd automatul.

Fără să scape arma din mînă, se tîrăşte încet pînă la pin. Agăţîndu-se de scoarţa aspră, se ridică în genunchi, încercînd să se scoale, dar nu izbuteşte — puterile au părăsit-o. Dîndu-şi seama de aceasta, îşi întinde mîinile cît mai sus, face o sforţare şi cu o lovitură de baionetă ţintuieşte în copac carnetul deschis, cu testamentul în el.

Puterile o părăsesc, mîinile i se moaie: se prăbuşeşte în zăpadă. Acum, mai devreme sau mai tîrziu, carnetul are să fie descoperit de acei care au să le găsească trupurile. Trupurile? Ce ciudat sună acest cuvînt! Nu, încă nu sînt trupuri. Inima mai bate încă. Mîinile mai ascultă încă, deşi nu prea. „Un bolşevic n-are voie să moară înainte de-a face tot ce-i stă în puteri". Carnetul e la adăpost. Se zăreşte de departe pe scoarţa ruginie, aspră. Dar încă n-a făcut totul, inima îi mai bate, iar dacă bate, trebuie să lupte pentru ea şi pentru tovarăşi. Dar ce bubuie oare cu atîta putere? Să fie doar efectul închipuirii? Zăpada se scutură iar de pe crengi. Şi dacă se trage, într-adevăr în apropiere? Iar inima îi mai bate încă! Nu, nu, Musia n-a făcut încă totul... Nu!

Se aşează iar la loc, la adăpostul rădăcinilor, şi ia pe genunchi capetele nemişcate ale celor doi băieţi. În felul acesta i se pare că prietenii ei sînt mai bine apăraţi. Acum cel puţin sînt la adăpost de vînt şi de ninsoare. Toate acestea au secătuit-o de ultimele puteri. Luna mai pluteşte, albicioasă, pe cerul înseninat, dar întunericul nopţii prinde să se destrame. Copacii din jur au şi început să iasă din negură.

„Se crapă de ziuă, ghiceşte Musia. Poate că soarele o să-i sperie, o să-i gonească"... Dar nu: boturile fioroase s-au ivit iar printre nămeţi, aproape de tot. Colţii goi rînjesc, mustăţile ţepoase sînt încărcate cu promoroacă. Aburul iese în rotocoale iuţi printre colţii galbeni. Un lup voinic, cu capul mare, cu

părul sur și lucios, se strecoară cu băgare de seamă mai în față. Acum e aproape de tot, chiar lîngă ei. Stă nemișcat, încordat, țintuit parcă în zăpadă și se uită cu ochii îngustați. Toată haita se înghesuie în urma lui fără să iasă din tufe, mîrîind și clănțănind amenințător. Un vîntuleț de dimineață aduce pînă la Musia un miros de fiară.

Zăpada a scîrțîit strident sub labele celui cu capul mare. Cu o sforțare a degetelor arătătoare de la amîndouă mîinile, Musia apasă pe trăgaci. Un răpăit sec, continuu, spintecă liniștea rîpei. Ecoul se rostogolește prin pădure. Ace mărunte de zăpadă scînteietoare se scutură lin din crețetele pinilor...

25

Se sfîrșea a treia săptămînă de cînd Armata Sovietică, trecînd la o uriașă contraofensivă, se năpustise prin surprindere asupra principalelor forțe de izbire ale dușmanului, concentrate în regiunea Moscovei, le zdrobise, silind ceea ce rămăsese să se retragă în dezordine, și acum înaita victorios, dîndu-le fasciștilor lovituri din ce în ce mai puternice.

Iată că se înfăptuiau cele visate de milioanele de oameni sovietici din spatele frontului, pe front și dincolo de linia frontului, pe pămîntul cotropit. Arcul încordat pînă la limită se destinsese; contraofensiva Armatei Sovietice fusese atît de zdrobitoare, încît zguduise din temelii nu numai armata fascistă germană, ci și întregul stat tîlhăresc hitlerist.

Divizia generalului Teplov, din avangarda uneia din armatele frontului Kalinin, străpunsese cu succes lucrările de fortificații dușmane, trecuse rîul înghețat și, printre primele din acest sector, se avîntase în urmărirea inamicului. Nici aliniamentele de apărare vremelnice ce se organizau în grabă în fața înaintării Armatei Sovietice, nici luptele de ariergardă pe care

nemții le angajau pe la marginile pădurilor, pe dealuri, de-a lungul drumurilor, lîngă rîpe, pîraie, pe la margini de sate, nici ambuscadele de tancuri, nici necontenitele contraatacuri de pe pămînt și din aer nu erau în stare să stăvilească atacul impetuos al trupelor sovietice.

Toți ostașii din divizie, de la generalul Teplov, om înalt, lat în umeri, puțin cărunt, cu mîini mari de făurar și cu o frunte largă de savant — și pînă la telefoniștii ce transmiteau neobosiți batalioanelor ordinele de accelerare a înaintării; pînă la bucătarii de companii care se obișnuiseră să gătească în mers și pînă la curierii poștei de campanie care se plecau în acele zile sub povara scrisorilor „triunghiuri" ale soldaților scrise în pripă și pline cu vești bune — toți erau adînc îngrijorați și preocupați cu desfășurarea acestei ofensive grele și victorioase.

Înaintau zi și noapte, fără somn, uneori chiar fără repaus. Bucătăriile de campanie mergeau în mijlocul coloanelor, împrăștiind mirosuri ispititoare de hrană ostășească, sățioasă. Adeseori nu era însă timp pentru oprire, prînzurile se răceau, iar soldații se mulțumeau și cu cîte un pesmet sau un pumn de zăpadă înghițită din mers, numai ca să nu înceteze această înaintare victorioasă, să nu-l lase pe dușman să se dezmeticească, să-și vină în fire, să-și refacă forțele.

Bucuria izbînzii era atît de puternică, încît oamenii, uitînd de sine, se dovedeau capabili de acte uimitoare. Cînd tunurile sau autocamioanele cu muniții și cu alimente se împotmoleau în fundul rîpelor înzăpezite, și cablurile de oțel întinse, cu care tancurile sau tractoarele încercau să le smulgă din noianul de zăpadă se rupeau, oamenii săreau și puneau umărul.

În urma divizioanelor de artilerie mergea înșirată pe cele două părți ale drumurilor înzăpezite populația civilă: bătrîni, femei, copii. În desagii de pe umeri purtau muniții. Erau locuitorii satelor eliberate care ajutau din toate puterile armata să înainteze prin nămeții uriași.

Da, erau zile de glorie! Diviziile înaintau pe drumuri săpate printre troiene, asemenea unor tranșee, iar

cadavrele dușmanilor pe jumătate îngropate în zăpadă, tunurile, căruțele părăsite, automobilele incendiate le serveau drept jaloane. Treceau prin sate ce nu se mai puteau ghici decît după inscripțiile de pe indicatoare. În clipele de repaus, soldații își făceau mîncare din crupe conservate, în cuptoare ce păreau ridicate în mijlocul cîmpului pustiu, și beau apă din puțuri ale căror cumpene erau mărturie că în acele locuri, unde vîntul nestăvilit stîrnea acum vîrtejuri de zăpadă, existaseră înainte niște localități nimicite de dușman.

Aspectul acestor locuri moarte stîrnea în soldați o îndîrjire și mai mare.

Astfel, în lupte neîntrerupte, divizia generalului Teplov străbătuse zeci de kilometri spre apus, pînă ajunsese în fața unui aliniament puternic pe care pionierii dușmani reușiseră să-l organizeze în ținutul împădurit de pe malul prăpăstios al unui cunoscut fluviu rusesc, nu departe de izvoarele lui.

În părțile acelea, fluviul nu era mare. În timp de vară secetoasă, caprele sălbatice îl treceau chiar sărind din piatră în piatră, fără să-și ude măcar burta. Dar malul pe care comandamentul inamic îl alesese pentru a opri înaintarea trupelor sovietice era înalt și cobora în trepte de nisip galben, atît de drepte, încît lăstunii își săpaseră cuiburile mai jos de muche, știind că nici fiară, nici om nu erau în stare să se cațere pe ele.

Mai încolo de mal, chiar de la marginea lui, începea o pădure deasă de pini. Pionierii o doborîseră și construiseră cazemate. Tirul lor fusese organizat în așa fel, încît puteau ține sub foc orice punct de pe malul stîng, jos și mlăștinos. Iar acolo unde povîrnișurile malului, spălate și dărîmate de ape'e primăverii, erau mai accesibile, pionierii le acoperiseră cu un strat de gheață. Aceste povîrnișuri, cele mai vulnerabile puncte ale sistemului de apărare inamic, se transformaseră în coaste alunecoase, pe care nu s-ar fi putut urca tîrîș nu numai un trăgător dibaci, dar nici chiar o fiară.

Acesta era aliniamentul de rezervă pe care inamicul izbutise să oprească divizia generalului Teplov, care înainta în eşalonul întîi.

După executarea cercetării, generalul Teplov îşi dădu îndată seama că nici vorbă nu putea fi de cucerirea întăriturilor prin asalt. Aşteptă aşadar căderea nopţii şi sub protecţia viscolului, aruncă în luptă subunităţi speciale de schiori. Între timp, duşmanul reuşise să organizeze cîmpuri de mine şi semnalizarea pe căile de acces spre aliniamentul de apărare. Atacul fu respins. Divizia se opri în loc. Cu fiecare oră ce trecea, scădea avîntul de luptă al soldaţilor, avînt a cărui valoare o cunoaşte oricine a fost vreodată în ofensivă.

Trimişii statului-major al armatei soseau unul după altul, aducînd ordine: să se înainteze imediat, să nu se piardă o clipă! Iar comandantul frontului, conducător priceput de oşti, om cu sînge rece şi cu multă experienţă, pe care generalul Teplov îl cunoştea şi-l respecta pentru operaţiunile îndrăzneţe de la Halchin-Gol, îl chemă pe comandantul diviziei la telefon şi-l mustră pentru criminala lui rămînere în loc, sfătuindu-l să pună „accent pe şiretenie".

Să pună accent pe şiretenie! La aceasta se gîndea şi comandantul diviziei, el care avea experienţa luptelor în pădure, încă de pe vremea războiului cu finlandezii albi.

Izbuti să obţină de la comandantul frontului cîteva divizioane de artilerie, le ascunse printre nămeţi, în dreptul celor mai vulnerabile sectoare ale aliniamentului de apărare inamic, masă acolo toate automobilele şi tractoarele disponibile din spatele diviziei şi le ordonă să circule în timpul nopţii pe drumurile din vale, să uruie cu motoarele, să facă cît mai mult zgomot cu şenilele, sfătuindu-i pe comandanţii coloanelor să nu fie prea severi cu şoferii, în cazul cînd farurile nu vor fi bine camuflate. Între timp, toţi schiorii, toate subunităţile de cercetare ale diviziei fură strînse într-o singură unitate — dotate cu halate albe, înarmate cu automate, granate, mitraliere

ușoare, cuțite de asalt, și concentrate într-o pădurice, în dreptul celor mai inaccesibile porțiuni ale malului.

Într-o noapte neagră de decembrie, toate tunurile aduse acolo din timp izbiră în apărarea inamicului. Flăcările exploziilor țîșniră deasupra crestei, proiectilele cu reacție, ca niște stropi de foc scuturați de pe o uriașă bidinea, își luară fulgerător zborul peste rîu, cu un tunet surd, clocotitor. Pămîntul gemu, cutremurîndu-se. Pe cînd tirul artileriei izbea cu toată puterea în sectoarele cele mai vulnerabile ale centurii fortificate, undeva, cu mult mai spre stînga, soldații în halate albe se cățărau pe malul rîpos, fără să tragă un singur foc de armă, fără zgomot, tăindu-și trepte în nisipul înghețat cu ajutorul lopeților, cuțitelor de asalt și topoarelor, agățîndu-se de rădăcinile goale ale copacilor, de fiecare umflătură de pămînt acoperită cu gheață. Artileria continua încă să bubuie, cînd cei care înaintau tîrîș, nevăzuți, prin plasa ninsorii, depășiră creasta. Și abia atunci, soldații își dădură pe deplin seama de șiretenia generalului lor. Acolo, în cel mai inaccesibil punct al malului, în care artileria nu aruncase nici un singur proiectil, nu se aștepta nimeni la apariția lor.

Toate forțele inamicului fuseseră concentrate înspre dreapta, pentru apărarea porțiunilor mai ușor accesibile de pe mal, în care focul artileriei lovea cu toată furia. Atacul era așteptat tocmai acolo.

Simțindu-se oarecum încurcați de faptul că nu aveau cu cine să-și măsoare puterile în spatele acestei creste inaccesibile, cei din capul dispozitivului aruncară jos frînghii și, fără ca nimeni să-i împiedice, îi urcară pe mal și pe ceilalți. „Batalionul de asalt", după cum fusese numită în ordin această unitate selecționată, pătrunse în adîncul brîului de apărare inamic, iar cînd cele din urmă tunete ale pregătirii de artilerie amuțiră, ostașii năvăliră din spate asupra tranșeelor germane, împroșcîndu-le cu focul automatelor lor, secerîndu-i pe pușcași, zvîrlind granate în ușile cazematelor. Făcură astfel o breșă adîncă în brîul apărării de pe mal al dușmanului. Împingînd

în față avangărzile de schiori siberieni, divizia intră cu toate forțele ei în ruptură deschizînd drum armatei sale.

Ofensiva fu reluată.

26

În noaptea aceea de viscol, după ce primise de la regimente sinteze referitoare la reușita înaintării, în adîncul ținutului păduros, generalul Teplov își îngădui puțin repaus. Era prima oară cînd închidea ochii după atîtea zile petrecute în fața aliniamentului de apărare inamic. Dar nu se culcă înainte de a fi semnat raportul în care erau enumerate bogatele trofee capturate în lucrările de fortificații de pe mal și înainte de a fi dat ultimele dispoziții.

Postul de comandă al generalului fusese instalat în adăposturile spațioase în care locuiseră pînă atunci inginerii nemți ce conduceau construirea brîului de apărare de rezervă. Aceștia nu cruțaseră pădurea pentru îndestularea nevoilor lor. În jurul adăposturilor fuseseră ridicate mici grădinițe cochete, lăvicioare, scărițe lucrate cu multă grijă. Toate acestea fuseseră făcute din tineri mesteceni albi, necojiți. Pe partea frontală a adăpostului în care se instalase generalul și unde pesemne că locuise înaintea sa vreun comandant fascist, se vedea o inscripție sclipitoare „Sans souci“[1] — făcută din cioburi de oglindă spartă. Adăpostul era spațios și comod. Fasciștii adunaseră acolo tot felul de mobile de locuință cărate de cine știe unde; printre altele, o canapea cu spatele drept, un fotoliu și chiar un vechi lavabou cu placă de marmură cenușie și oglindă ovală.

Deși tot mobilierul acesta nu era străin, ci sovietic, deși omul de serviciu rupsese cu grijă de pe pereți

[1] „Fără griji“ (în limba franceză). Așa se numea castelul de odihnă al regelui Prusiei, Frederic al II-lea, din împrejurimile Berlinului. (n.t.)

cărţile poştale şi litografiile scoase din revistele germane, şi desfiinţase inscripţia sclipitoare „Sans souci" umplînd cu zăpadă locul ei, deşi podeaua şi pereţii adăpostului fuseseră spălaţi cu grijă şi dezinfectaţi cu fenol, generalului i se păreau mereu că toate acestea răspîndeau un miros aparte, imperceptibil, duşmănos.

Culcat pe pat, se răsucea în toate părţile, strîngea pleoapele, începea să răsufle ritmic, dar degeaba... Înaintea ochilor avea mişcarea infanteriei, a atelajelor de artilerie, a maşinilor... Auzea glasurile răguşite al conducătorilor de cai: „Marş, marş, marrrş!" şi duduitul motoarelor. Vedea harta jerpelită, plină de ovale albastre, cu numerele unităţilor germane, întretăiate de săgeţile roşii ale Armatei Sovietice aflată în plină ofensivă. Explozii îi jucau vag înaintea ochilor. Şiruri de prizonieri se tîrau fără zgomot peste întinderea de zăpadă — zdrenţăroşi, neraşi, în haine ciudate, puse peste uniformele lor de proastă calitate. Creierul obosit nu se putea linişti. Somnul întîrzia să vină şi acest fapt se datora după părerea generalului mirosului inexplicabil, străin, de care erau impregnaţi pînă şi pereţii acestei locuinţe subterane. Şi totuşi trebuia să doarmă, trebuia neapărat. Mîine, o dată cu revărsatul zorilor, avea sa înceapă o nouă zi de luptă, şi cine ştie cînd avea să mai aibă ocazia să se culce, să se odihnească...

Generalul oftă, se dădu jos din pat, îşi vîrî picioarele în cizmele îmblănite şi, fără să se îmbrace, cu mantaua pe umeri, ieşi din adăpost. Santinela de la intrare luă poziţia de drepţi. Ninsoarea se domolise; troienele, netezite de vîntul gros, revărsau o blîndă lumină fosforescentă. Deasupra marginii malului rîpos, răscolită de obuze, stele reci tremurau cu sclipiri tăioase. Generalul trase cu nesaţ aerul rece în piept.

— Totuşi, trebuie să dorm, rosti el cu glas tare.

— Neapărat, tovarăşe general, îl aprobă glasul santinelei din întuneric.

După ce se întoarse în adăpost, generalul trecu într-un ungher unde se instalase bucătarul său, un sol-

dat bătrîn, mustăcios. Dormea cu faţa în sus, sforăind greu şi bolborosind ceva prin somn. Aruncîndu-i o privire pe furiş, generalul se aplecă, dibui sub pat şi scoase din ladă o sticlă de coniac. Umplu cu el cel dintîi pahar ce-i căzu în mînă şi-şi turnă în gură lichidul iute, cu iz de doagă de stejar. În clipa aceea simţi o privire plină de mirare aţintită asupra lui. Bucătarul se trezise şi frecîndu-se la ochi îşi privea generalul cu o expresie de nedumerire şi de neîncredere. Făcuseră războiul împreună, chiar de la graniţă, şi avusese timp să-şi dea seama că şeful său nu bea niciodată. Iar coniacul primit cu prilejul sărbătorilor lui Octombrie era păstrat cu sfinţenie de bucătar, în eventualitatea sosirii unor musafiri mai de vază.

Generalul se scutură cu silă, ridică din umeri, îi vîrî bucătarului sticla în mîini şi, tăcut, dispăru în dosul perdelei din foaie de cort.

Se urcă în pat şi închise ochii. Acum, cînd căldura i se revărsa treptat prin trup, mirosul urît, străin, dispăruse parcă. Îl cuprinse o toropeală plăcută; prin faţa ochilor îi trecu chipul grăsuţ şi vesel al soţiei, apoi îşi văzu în gînd băiatul, un adolescent înalt, slăbuţ, cu braţele lungi, care semăna uimitor de mult cu mama sa, cu toată silueta lui deşirată; şi-o închipui pe fetiţa lui, un pui de om, dolofan, zburdalnic, cu ochi negri. Mult aşteptatul somn începea să-i dea tîrcoale. Generalul se cuibări mai comod, îşi trase pătura peste cap, şi abia atunci simţi cît de obosit era. „Orice s-ar spune, grozav i-am mai bătut pe fasciştii la Moscova!" se mai gîndi el şi se cufundă, se topi parcă, într-o apă caldă...

...Un telefon prinse a zbîrnîi ca un bondar dincolo de perdeaua în dosul căreia se afla patul curierului. Sunetul acesta pretenţios, încăpăţînat, în toiul nopţii, aducea totdeauna ceva nou şi de cele mai multe ori lucruri alarmante şi neplăcute. Generalul simţi că-i piere somnul. Numai printr-un efort de voinţă se stăpîni să nu sară în picioare. „Cine-o fi sunînd? Doar l-am rugat pe telefonistul de la centrală să nu dea legătura decît în caz de extremă urgenţă şi să pună

în legătură cu șeful de stat-major pe toți acei care au să mă ceară la aparat!" Telefonul continua să zbîrnîie insistent. Nimeni nu ridica receptorul. „Asta doarme buștean! își zise generalul, cu gîndul la curier. Hei, tinerețe, tinerețe!" Se ridică să se ducă la telefon, dar în aceeași clipă auzi glasul răgușit de somn al curierului, care încerca să vorbească încet.

— Cum? Cum? Nu pot, tovarășe Doisprezece. Întîiul se odihnește, sunați pe trei. Vă spun, tovarășe: Întîiul n-a închis ochii de trei zile. Nu mai insistați, tovarășe Doisprezece, așa s-a ordonat.

După nomenclatura telefonică folosită de cei din divizie, prin numărul 12 era denumit chiar maiorul acela renumit pentru bravura sa extraordinară în lupte, pe care generalul îl trimisese cu detașamentul de avangardă al schiorilor siberieni pe drumul de pădure, pentru urmărirea paralelă în marș forțat a unităților dușmane în retragere.

— Luați contact cu Trei, tovarășe Doisprezece! Eu nu pot... se încăpățîna curierul, și vocea lui coborî, prefăcîndu-se într-un șușotit alarmant.

Somnul zburase din nou departe. Zvîrlind pătura cît colo, generalul se așeză pe pat, dibuindu-și cizmele cu picioarele. Maiorul era un ofițer cu experiență, disciplinat; n-ar fi insistat pentru fleacuri. Ducîndu-se spre telefon, generalul se miră: peretele acoperit de gheață al puțului de pămînt, spre care dădea singura ferestruică a adăpostului, era scăldat într-o lumină vie, roză. Prin urmare, reușise să doarmă destul de mult.

— Întîiul la aparat, rosti generalul, luîndu-i curierului receptorul.

— Doisprezece raportează, se auzi în cască un glas vesel, energic. Scuzați, tovarășe Întîiul, nu v-aș fi deranjat, dar am un E. N. foarte important. De o natură cu totul specială.

— Un eveniment neobișnuit? La batalion? Nu? Ați dat peste vreo ambuscadă? V-ați împotmolit?

— Nu, nu, înaintarea se desfășoară în mod normal. Forțele principale înaintînd pe drum, au ieșit pe linia casa pădurarului. Schiorii mei, executînd urmă-

rirea paralelă peste cîmp, au ajuns la ora 5 și 50 minute la cota „58", la sud de semnul topografic „41". În prezent se găsesc mult mai spre vest.

— Bravo lor! strigă comandantul diviziei la receptor.

Urmărind totul pe hartă, generalul Teplov nota acum cu creionul roșu casa pădurarului și semnul topografic. Era clar! Dat peste cap din lucrările de fortificații ale centurii de apărare de rezervă, dușmanul era silit să-și reia retragerea dezordonată.

— Bravo lor! repetă generalul, întărind cu creionul roșu săgeata înfiptă în dispozitivul unităților inamice. Continuați urmărirea. La ora 12 zero minute să se iasă cu forțele principale în raionul... da, în raionul pasajului de nivel peste calea ferată. Avangarda de schiori va porni în urmărirea coloanelor germane și va ocupa „Samarino - M". Ai găsit „Samarino - M" pe harta dumitale? Da, acolo! Ai înțeles? Executarea! A, dar spuneai de un E. N. Despre ce e vorba?

Glasul vioi, energic al maiorului, sigur de sine chiar în clipele de insuccese militare, se înecă, apoi continuă cu accente tinerești, poznașe:

— Vai, tovarășe Întîiul, este un E. N. cu totul deosebit! Schiorii mei, înaintînd paralel cu drumul, la doi kilometri spre nord de semnul topografic „41", au pus mîna pe un sac întreg de aur!

— Cum? repetă: ce au găsit? Nu înțeleg. Zi după litere.

— Aur! A de la Ana, U de la ureche, R de la Radu. Ați înțeles? Da, da, tocmai, aur, mult aur, tovarășe Întîiul!

— Nu pricep nimic, la naiba!

Generalul începea să se supere. Încă din zilele luptelor de apărare, cînd unitățile diviziei respingeau atacurile inamicului, stînd în tranșee, pe malul stîng al Volgăi, dincolo de orașul Kalinin, luase ființă, oarecum de la sine, un fel de cifru primitiv și nu tocmai artistic, destinat uzului intern, pentru convorbiri telefonice. Potrivit acestui cifru, tancurile se numeau „opinci", tunurile — „urlătoare", proiectilele „castra-

veți", avioanele — „păsările", și așa mai departe. Bineînțeles toată lumea pricepea că o frază prin care se făcea cunoscut că pe flancul stîng au fost semnalate niște opincuțe nemțești, sau o cerere de castraveciori de 76 mm, pentru urlătoare, nu miroseau a cine știe ce conspirație. Totuși, pînă și generalul, care făcea glume pe seama acestui cifru, recurgea din cînd în cînd la el pentru convorbiri. Acum, după ce înregistrase cuvîntul „aur" transmis prin litere, el tot nu-și putea aduce aminte ce anume simboliza.

— Grîu? încercă el să ghicească.

— Nu, nu, chiar aur, tovarășe Întîiul! îi răspunse glasul vesel al maiorului.

— La naiba cu toate născocirile voastre prostești! Nu sîntem în apărare, raportați rușește ce anume ați capturat!

— Scuzați, tovarășe general! E vorba de aur, cel mai veritabil aur, metal prețios, și de niște briliante și nu mai știu ce pietre. Aur mult, un sac întreg! Era purtat de niște partizani; au fost găsiți în pădure. Din scrisoarea lor rezultă...

— Ce fel de scrisoare, de unde vine scrisoarea?

— A fost scrisă pe un carnet și prinsă cu baioneta de un copac. Scrisoarea lor, tovarășe Întîiul...

Într-adevăr, nu era o întîmplare dintre cele obișnuite. Generalul uită că stătea numai în cămașă într-un adăpost din care peste noapte se dusese toată căldura.

Strînse la piept mantaua pe care i-o pusese pe umeri curierul și se așeză pe masă:

— Stai! Citește biletul! Scrie acolo de unde provin aceste valori?

— Exact, tovarășe Întîiul! Maiorul numi orașul și sucursala Băncii de Stat.

Acest oraș îi era bine cunoscut generalului. Regimentul, a cărui comandă o avea la începutul războiului, retrăgîndu-se luptînd de la graniță, împreună cu alte unități, ocupase dispozitivul de apărare, exact la marginea acelui oraș, în apropierea nodului feroviar, și timp de aproape patru zile îi ținuse în loc

pe nemți, pînă cînd tancurile inamice pătrunseseră pe la nord și-i căzuseră în spate.

— Orașul acesta a fost luat pe la finele lui iunie, iar acum sîntem în decembrie. Sînt aproape șase sute de kilometri pînă acolo, spuse generalul cu îndoială. Tot spațiul acesta răsărea în amintirea lui ca o înlănțuire fără sfîrșit de lupte grele de ariergardă dusă de regimentul său, iar mai pe urmă, de divizia lui. Cum să fi ajuns aceste valori pînă aici? Trebuie să fie vreo neînțelegere la mijloc. Care dintre voi încurcă lucrurile?

— Ba nu, toate sînt precum vă raportez. Iată, în scrisoare scrie că ei le-au adus de-acolo.

— Șase sute de kilometri, prin spatele trupelor germane?

— Exact!

— Citește odată biletul, ce naiba!

De la capătul celălalt, acoperind vîjîielile și paraziții de pe fir, glasul maiorului răsună deosebit de solemn în receptor:

— „Tovarășe, tu acela care ai să găsești acest carnet! Noi, trei oameni sovietici, ne adresăm ție... Cînd îl vei găsi, atunci noi probabil nu vom mai fi în viață"...

— Ei au pierit?

— Nu, tovarășe Întîiul! Glasul maiorului căpătă iar un timbru vesel, băiețesc: Păi, tocmai asta e: trăiesc! Toți sînt în viață.

— Unde se află?

— I-am trimis la punctul medical. Dar sînt în stare gravă!

— Și cine sînt?

— Doi băieți și-o fată. Unul din ei e încă un copil. Și fata o adolescentă. Ea singură și-a păstrat cunoștința. A povestit că salvaseră valorile de acolo, din orașul acela. O fată minunată, tovarășe Întîiul. Are niște ochi...

— Bine, bine, citește biletul.

— Am înțeles! Mai departe, își enumeră numele și adresele. Apoi:

— „Te rugăm, tovarăşe, să iei sacul ascuns sub rădăcina copacului, cu nişte valori aparţinînd statului, şi să-l duci...“ Glasul maiorului se frînse.

— Ei, ei : „şi să-l duci...“ Ce-ai ? Nu poţi descifra?

— Ba da, descifrez : „şi să-l duci la cea mai apropiată organizaţie de partid“. Mai roagă în scrisoare să fie transmis cel din urmă salut vitezei Armate Roşii, Comsomolului leninist, partidului bolşevic. Pe urmă roagă... dar mai bine să vă citesc acest pasaj minunat : „Noi am făcut tot ce am putut şi nu ne-am îndeplinit misiunea pînă la capăt, numai fiindcă ne-am îmbolnăvit, am slăbit... şi nu mai avem... puteri...“

Maiorul tăcu. Răsuflarea lui emoţionată se auzi ca un foşnet în receptor. Generalul avu impresia că ebonitul rece îi arde urechea. Scîndurile ruginii ale adăpostului, peretele îngheţat al puţului de pămînt, aurit de razele răsăritului, moţul palid al flăcării de carbid tremurînd fără rost deasupra lămpii de masă, şi masa acoperită cu harta de lucru roasă la îndoituri — toate acestea îşi pierdură contururile într-o ceaţă caldă. Figura curierului se zărea în penumbra adăpostului. Generalul îşi întoarse brusc privirea.

— Ce stai ? Stinge lampa ! mormăi el cu ciudă şi numai după aceea spuse în receptor, răstit, dar cu un alt glas : Ajunge ! Trimite imediat valorile aci, la P. C. [1], la mine, sub pază sigură. Da, da, P. C. e în acelaşi loc. Înaintează, împreună cu valorile, un raport amănunţit despre toate împrejurările cazului, anexează carnetul de care vorbeai. Iar oamenii să fie imediat transportaţi la batalionul medico-sanitar, sub observaţia medicului, şi să fie îngrijiţi ca ochii din cap ; răspunzi cu capul ! Stai : revin asupra celor cu privire la oameni. Am să trimit după ei maşina mea cu locotenent-colonelul din serviciul medical.

Generalul îi dădu curierului dispoziţiile în consecinţă şi, după ce acesta dispăru, luă iarăşi receptorul :

— Allo, mă asculţi ? Eu sînt. Întîiul. Ia spune cum arată tinerii aceia, descrie-mi-i !

---

[1] P.C. — punct de comandă. (n.r.)

— Fata e tinerică, foarte drăguță — o adolescentă, cu părul creț și niște ochi cenușii minunați... Știți, tovarășe Întîiul, are niște ochi...

— Ptiu! Cîți ani ai dumneata, maiorule?

— Merg pe douăzeci și cinci, tovarășe general.

— Se cunoaște! Da, da! Auzi: ochii! Parcă de ochi e vorba! Cum arată copiii aceia?

— Sînt istoviți rău. Băieții aproape că nici nu pot vorbi, iar fata...

— Iar fata?

— Iertați-mă, vreau să spun că fata povestește că au mers pînă în dimineața zilei de alaltăieri; mergeau în timpul nopții, iar ziua, cînd pe drumuri începea circulația, se ascundeau în pădure. E greu de crezut, dar se pare că e chiar așa. Fata mi-a predat o hartă germană, cu dislocarea trupelor inamicului din acest raion, în prezent perimată, și un plic secret de la statul-major „Central" către comandantul grupului de trupe inamice.

— Păi de ce nu spui nimic? Ce fel de plic? Ce conține plicul?

— E un plic urgent, tovarășe Întîiul. Comandantul grupului „Central" transmite prin el ordinul categoric al cartierului general al lui Hitler: să se oprească ofensiva noastră. Neapărat. Cu orice preț.

— Data ordinului.

— A fost transmis acum cinci zile.

— Ei, au dat de dracu', zîmbi generalul. Trimite-mi imediat plicul și harta!

— Le-am și expediat, tovarășe Întîiul! O să le primiți curînd!

— Va să zică așa: neapărat urgent cu orice preț... E un ordin, cum s-ar zice, categoric. Generalul pufni disprețuitor: Da, încă ceva: de unde au partizanii acest plic?

— Fata povestește că acum patru zile au omorît un ofițer de legătură german.

— Sînt istoviți, lihniți?

— Da, tovarășe Întîiul.

— Și cum i-ați găsit?

— Întîmplător. Căpitanul Surkov executa mișcarea de ocolire, paralel cu drumul. Deodată, o rafală de automat în pădure. Una, alta, încă una. Au crezut că e o ambuscadă, au ocolit-o cu băgare de seamă. Cînd colo: trei inși nemișcați; aproape îngropați în zăpadă. Fata ținea un automat pe genunchi. Deasupra capului ei, carnetul acela, țintuit în copac. La început, n-a fost în stare să spună nimic — plîngea numai și mîngîia cu degetele cojoacele ostașilor, armele... Credea că-i vede în vis... Pe cuvîntul meu de onoare, tovarășe Întîiul. Pe urmă, a povestit că ei bănuiau ceva despre ofensiva noastră, dar credeau că mai aveau vreo sută de kilometri pînă la front. Fata a tras în lupi. Și cum vă spuneam, tovarășe Întîiul... E slăbuță de tot, dar are un chip minunat, ca sculptat în fildeș, și niște ochi mari, cenușii, care strălucesc ca două faruri...

— Dar medicul, ce spune medicul?

— Medicul, tovarășe Întîiul, nu spune nimic. Medicul strînge din umeri. El nu crede că cineva poate să meargă cînd are scorbut, cînd este într-un asemenea hal de epuizare și mai are pe deasupra de purtat și poveri. Pe fată o cheamă Musia...

— O-of, maiorule, maiorule, ai mentalitate de locotenent. Numai la fleacuri te gîndești! mormăi generalul. În toate astea n-ai văzut nimic altceva afară de niște ochi cenușii! Bine, ajunge cu pălăvrăgeala! Trimite valorile și raportul. Și la ora 12 punct să-mi fii la coordonatele indicate! S-a înțeles? Executarea! O să le arătăm noi „neapărat, urgent, cu orice preț!"

Generalul puse receptorul jos, privi cîteva clipe, zîmbind, într-un colț al adăpostului. Pe urmă, dezmeticindu-se parcă, sări în picioare și-i dădu ordin curierului care intra greoi în adăpost, roșu de ger și cu postavul mantalei argintat de promoroaca dimineții:

— Iată ce e: să vie imediat comisarul. Spune-i că îl chem urgent, e o chestiune foarte importantă. După aceea, dă-mi legătura cu comandantul armatei și cu membrul Consiliului Militar al frontului. Stai!

Să vină și șeful serviciului sanitar al diviziei. Iar înainte, să dai ordin să se pregătească azi, în adăpostul meu, trei paturi de spital, cu toate cele necesare. Rapid!

Generalul privi lumina galbenă ca lămîia care pătrundea în adăpost prin geamul înghețat și-și frecă energic mîinile. Ochii lui obosiți se îngustară într-o expresie de bucurie oarecum vicleană. Spuse, adresîndu-se razelor de aur ale soarelui:

— Va să zică, „neapărat, urgent, cu orice preț", hai? Avem un frumușel început de zi, foarte frumușel!...

27

A doua zi, în tabăra subterană cu galerii, șanțuri de comunicație și mici terase, împodobite cu mesteceni tineri cu scoarță albă, necojită, tăiați fără milă, sosiră mașinile.

Mai întîi sosi un turism comod, vopsit cu dungi oblice verzi și negre, ca un pepene. Veni în goană de dincolo de rîu, dinspre apus, de unde abia se mai auzea canonada depărtată. Din el coborî generalul Teplov, care încă în zorile zilei din ajun își mutase P. C.-ul cu mult înainte, pe malul celălalt, într-o căsuță pustie de pădurar.

— Ce mai e pe la voi? Ei ce fac? întrebă el pe santinela în vîrstă, care, zărindu-l la intrarea adăpostului, luă voinicește poziția de „drepți", cu automatul „pentru onor".

— Ordine deplină, tovarășe general. Se odihnesc.

— Dintre șefi n-a fost nimeni?

— Nu; sînteți cel dintîi.

Generalul coborî în locuința care pînă nu de mult fusese a lui și, aproape în același timp, dinspre răsărit, pe drumul de zăpadă lucios ca porțelanul și bătătorit de pingelele și roțile unităților ce trecuseră pe acolo, sosiră în goană două mașini de comanda-

ment, puternice, lungi și vopsite în argintiu. Din prima sări ca pe arcuri un militar scund, mărunțel, dar bine legat și sprinten, cu manta kaki îmblănită și căciulă de general, dreaptă ca un coș. Din cealaltă coborî fără grabă un om robust, cu cizme îmblănite, cu palton negru, cu guler de blană ridicat. Apărătoarele de urechi ale căciulii sale de vițel erau lăsate în jos și din gulerul de blană roșcată, pufoasă, apărea o față lată, plină, de om între două vîrste, cu adînci trăsături de voință pe obrajii bucălați, pe care gerul îi rumenise din plin.

Comandantul diviziei, atras de zgomotul motoarelor, îi întîmpină în pragul adăpostului.

— Să trăiți, tovarășe membru al Consiliului Militar! îl salută el voinicește pe omul cu manta.

— Bună ziua, generale... uite îți prezint pe secretarul comitetului regional de partid, spuse acesta, prezentîndu-l pe cel în haine civile. Ei unde sînt?

— Deocamdată i-am adus aici, în adăpost, răspunse comandantul diviziei.

Acum, în prezența superiorilor arăta întinerit, sprinten, ca și cum ar fi scuturat de pe umeri vreo cincisprezece ani.

— Ce mai fac? Cum se simt? întrebă secretarul comitetului regional, uimindu-l pe comandantul diviziei nu numai prin glasul său sonor, tineresc, nepotrivit cu înfățișarea lui, dar și prin ochii săi la fel de tineri, vioi, care alergau pretutindeni, observînd, parcă totul.

— Nu se plîng. Ordinul dumneavoastră, tovarășe membru al Consiliului Militar, a fost executat. Șeful serviciului sanitar al diviziei, locotent-colonelul din serviciul medical se află mereu lîngă ei. Avionul cu medicamente speciale a sosit și a fost primit ieri.

— Dar valorile? întrebă secretarul comitetului regional.

— Cu avionul de ieri a sosit și un om de la bancă, unul ciung. Împreună cu șeful serviciului meu financiar și cu unul de la serviciul special au muncit toată noaptea ca niște draci. Dimineața au raportat, potrivit datelor existente, că sacul conține giuvaere

de o valoare colosală. Eu n-am fost ieri aici, doar sîntem în ofensivă, tovarăşe membru al Consiliului Militar, n-avem timp, zilele şi nopţile s-au făcut cam scurte pentru noi.

— Ei, nu intrăm în adăpost? întrebă generalul nou sosit şi, cu un gest ospitalier, îl lăsă pe secretarul comitetului regional să treacă întîi.

Cînd intrară înăuntru, la început nu putură distinge nimic, afară de nişte figuri nelămurite, care, la ivirea lor în adăpost, săriră în picioare şi luară poziţia de drepţi. Apoi, uitîndu-se atent, zăriră în semiobscuritate, lîngă masa luminată de o lampă cu abajur, doi ofiţeri şi un civil în vîrstă, cu obrazul uscăţiv, zbîrcit. Mîneca goală a bluzei lui de croială militară, de culoare închisă, era strînsă cu o centură.

Pe masa lîngă care stăteau, scînteia o grămadă de obiecte preţioase.

— Ei, tovarăşe comandant de divizie, arată-ne comorile dumitale, rosti membrul Consiliului Militar, scoţîndu-şi căciula şi netezindu-şi cu palma părul argintat, ţepos, care dădea capului său mic o formă colţuroasă.

Generalul Teplov arătă tăcut cu mîna spre bijuterii.

— N-aţi privit acolo unde trebuie, tovarăşi generali! spuse secretarul comitetului regional, cu glasul lui sonor.

Privirea îi alunecă numai o clipă peste mormanul de aur, se apropie de patul de lemn cu două caturi şi ochii săi tineri, sfredelitori, se aţintiră în întuneric. Pe chipul său larg, plin, dar foarte vioi şi expresiv, se citea şi grijă, şi curiozitate, şi respect.

— Hei, cine e pe aici, răspunde! Ia să te văd mai bine!

În patul de sus stătea culcată o fată. Faţa de pernă albă, netedă, îi scotea în evidenţă chipul slăbuţ, înnegrit de arşiţă. El se contura cu nişte linii atît de fine şi aspre, încît ai fi zis că fusese tăiat din fildeş vechi, de vreun meşter iscusit. Fata dormea; pleoapele îi tremurau nervos, dar pe buzele ei palide

ce păreau şi mai mari din pricina slăbiciunii tremura umbra unui zîmbet liniştit.

În patul larg, de jos, îmbrăţişaţi ca doi fraţi, erau culcaţi un om foarte înalt, dar atît de slab, încît cu greu i-ai fi ghicit vîrsta, şi un adolescent, aproape copil, cu faţa colţuroasă şi smeadă. Omul cel slab, care dormea dus, părea că vrea să-l ocrotească pe băiat de cine ştie ce primejdie.

Tustrei răsuflau regulat. Secretarul comitetului regional îi privea. În tinereţea lui, care îi părea acum foarte îndepărtată, absolvise Institutul de medicină şi, ca medic, simţea o nespusă plăcere auzindu-le respiraţia liniştită, egală. Acoperi cu pătura piciorul celui mai mic, atît de slab încît se putea ghici fiecare oscior.

— O să se întremeze curînd? o întrebă el pe femeia în vîrstă, cu un aer aspru, în uniformă militară şi cu insigne aurii de medic sclipind alături de cele trei trese, indicîndu-i gradul de locotenent-colonel.

— Starea lor e gravă, dar pulsul s-a îndreptat. Le-am făcut cîte două transfuzii. Aseară şi azi-dimineaţă au luat cîte o supă. Fata e tare, se poartă voinicește, a încercat chiar să se scoale! Se tot sileşte să vorbească. A adormit chiar adineauri, cu puţin înainte de sosirea dumneavoastră.

— Şi medicina ce prezice? întrebă membrul Consiliului Militar.

Fără căciulă şi fără manta, într-un simplu veston cu stele kaki prinse de petliţele de campanie, omul acesta scund se legăna înainte şi îndărăt, ca pe arcuri, şi cizmele lui bine lustruite scoteau un scîrţîit uşor.

— Medicina speră, tovarăşe general-locotenent. Tinereţea, tinereţea entuziastă învinge toate, răspunse femeia medic, cu ochii la cei ce dormeau, şi îşi îndreptă pieptănătura simplă. Ar fi prea nedrept ca aceşti oameni care au biruit atîtea greutăţi, de-a dreptul supraomeneşti, să moară acum la sfîrşitul misiunii.

— Se-ntîmplă. Din păcate, în război se-ntîmplă şi aşa, rosti membrul Consiliului Militar şi, răsucin-

du-se brusc pe călcîie, se îndreptă spre masă. După ce făcu doi paşi se-ntoarse îndărăt. Tovarăşe locotenent-colonel din serviciul medical, comandantul frontului m-a rugat să-ţi transmit : fă tot ce poţi ca să-i salvezi, fă imposibilul ! Luptă pentru viaţa lor cu toate armele medicinii, nu precupeţiţi nimic. Apoi se duse spre masă : Aţi inventariat ?

— N-am avut ce inventaria, tovarăşe general : totul a fost inventariat înaintea noastră. Nu facem decît să luăm în primire după inventar, răspunse civilul cu mîneca goală. Iată inventarul bijuteriilor, redactat după toate regulile bancare. A trebuit numai să-l confruntăm cu existentul, iar acum facem formele oficiale de recepţie.

— S-a potrivit ?

— Gram cu gram, pietricică cu pietricică ! răspunse cu mîndrie omul cu mîneca goală. Nici nu se putea altfel ; a fost alcătuit de un salariat al băncii, om bătrîn, cu experienţă. Un element excelent, îl cunoşteam...

— De ce nu „îl cunosc" ? Vorbeşti la trecut ?

— A murit, tovarăşe general; a murit pe drum, purtînd aceste valori. El le-a scos din oraşul ocupat, împreună cu fata asta, cu Musia Volkova.

— O cunoşti şi pe ea ? Tot o salariată de la tine ? Secretarul comitetului regional ridică brusc capul de pe filele de inventar scrise de Mitrofan Ilici, pe care le cerceta cu atenţie. Şi ce fel de om este, tovarăşe Cerednikov ?

Civilul cu mîneca goală făcu un gest stingher, cu mîna :

— Păi, tocmai asta-i. La noi lucra ca dactilografă, era o dactilografă bună... Încolo, o fată obişnuită, nimic deosebit.

— „O fată obişnuită". Da, da, da... „Nimic deosebit", — rosti tărăgănat secretarul comitetului regional, îngîndurat, şi se întoarse cu o vioiciune tinerească spre generali, zîmbind larg şi arătîndu-şi dinţii sclipitori : Păi, tocmai asta e : nimic deosebit. O fată obişnuită, nişte flăcăi obişnuiţi, un caz obişnuit. Dar tocmai ăsta-i lucrul cel mai neobişnuit. Tovarăşi

generali, admiraţi acest act! Este un act obişnuit, şi, pesemne, făcut după tipic. Dar pe ce? Pe nişte menţiuni de udarnic şi pe diplome de onoare. Unde? În spatele duşmanului, în păduri de nepătruns. Unui om, în condiţiile de trai capitalist, i-ar fi crescut, probabil, şi colţii, şi coada! Iar aceşti oameni sovietici au păzit ca pe ochii din cap nişte valori pe care nimeni nu le încredinţase lor! Las' că ne refacem noi, şi-atunci vom reclădi muzeul regional pe care fasciştii ni l-au ars şi vom porunci să se pună această hîrtie în cea mai vizibilă vitrină, ca cel mai interesant document din anii războiului.

— Dar despre testamentul lor n-aţi auzit nimic? întrebă comandantul diviziei, scoţînd din port-hart un carnet vechi, străpuns de o lovitură de baionetă. Luaţi-l tot pentru muzeu. Şi trebuie să avem în vedere că aceste rînduri au fost scrise de nişte oameni bolnavi de scorbut şi lihniţi de foame, fără nici o speranţă de a mai fi salvaţi.

Între filele carnetului se afla un portret pătat de muşte: o femeie strîngea la piept două botişoare de viţei. Membrul Consiliului Militar privi o clipă admirativ chipul frumos al femeii, duios şi totodată aspru.

— Cine e?

— Fata spune că e o colhoznică. A purtat şi ea valorile, iar pe urmă le-au preluat partizanii ăştia, îl lămuri comandantul diviziei, arătînd înspre cei doi din patul de jos.

— O ştafetă, zîmbi secretarul comitetului regional, descifrînd mîzgăliturile din carneţel.

Un ofiţer trase lampa mai aproape de el.

— Nişte eroi! Te podidesc lacrimile cînd citeşti, spuse secretarul.

Din patul de sus se auzi un suspin adînc şi un foşnet de cearşafuri curate. În cele din urmă, un glăscior slab, dar sonor întrebă:

— Doctore, eşti aici? Ce-i cu ei, cum se simt?

— Dorm, draga mea, dorm; dar dormi şi dumneata, nu mai vorbi, răspunse medicul. Nu le mai purta de grijă, se simt mult mai bine.

— Adevărat? Dar cine mai e aici?

Toți cei din adăpost, ca la o comandă, se întoarseră la acest glas. Membrul Consiliului Militar, cu părul argintat, tuns ca o perie, secretarul cel voinic al comitetului regional, comandantul de divizie cel înalt, salariatul băncii cu mîneca goală, ofițerii și santinela, toți oamenii aceștia cu experiență, care văzuseră și trecuseră prin multe, priveau tăcuți la chipul întunecat, slăbuț al fetei, înălțat deasupra marginii patului. Ochii feciorelnici, obosiți, mari, rotunzi, licăreau de sub genele lungi, dese, cu vîrfurile îndoite.

Secretarul comitetului regional și generalii dădură să se apropie de pat, dar fură opriți de privirea severă a medicului.

— Tovarășii au sosit pentru recepționarea valorilor. N-avea grijă, dragă, dormi liniștită. Tovarășii dumitale sînt în afară de orice pericol, spuse locotenent-colonelul medic, și-i mîngîie părul ca unui copil.

— La noi, la centrul regional încă n-a fost refăcută nici rețeaua electrică, nici conducta de apă. Cred că o să trebuiască să-i trimitem la Moscova, ca să-și urmeze tratamentul, spuse secretarul comitetului regional.

— Le-am vorbit... dar nici nu vor să audă! zîmbi comandantul diviziei. Le-am vorbit îndată ce au fost aduși aici. Le-am propus să-i trimit cu mașina sanitară, direct la aerodrom, din mașină în avion, și gata! Da' ți-ai găsit! Tustrei, într-un glas: „nu plecăm nicăieri de pe front". Vor ca îndată după însănătoșire să fie trimiși înapoi în pădure, la partizanii din detașamentul lor. S-au rugat cu toții să se comunice prin radio comandantului lor că și-au îndeplinit misiunea și că valorile au ajuns la destinație.

— Ce oameni! Ăștia vor trăi! rosti vesel membrul Consiliului Militar și, aruncînd o privire în direcția patului, își coborî glasul: Dar din ce detașament sînt? Pe unde se află acest detașament, unde acționează? N-ați aflat-o?

— Îmi permiteți să vă raportez, răspunse comandantul diviziei, tot în șoaptă. Am însemnat aici, pe hartă. Dincolo de linia de despărțire a armatei noastre, la vecinul nostru din dreapta, care pare-se că zilele acestea a înaintat zdravăn spre apus. Silindu-se să facă cît mai puțin zgomot, începu să despăturească partea neuzată a hărții, care foșnea sec. Vedeți pădurea de lîngă rîpa asta? Aici, în apropiere, iernează cirezile unui colhoz. Ei bine, ei povestesc că atunci cînd detașamentul care acționa aici, în raionul Uzlovaia, a fost silit de incendiu de pădure să părăsească bazele lui, comandantul a pornit în direcția asta, peste rîu, spre cirezile colhozului. Frumoasa din fotografie este de acolo.

— Dă-mi voie; ce fel de cirezi? Despre ce fel de cirezi e vorba? Nu cumva vorbiți despre colhozul „Plugarul Roșu“? întrebă cu vioiciune secretarul comitetului regional, privind harta peste umerii militarilor.

— Poate. Nu-i țin minte numele, răspunse comandantul diviziei, trăgînd pe hartă o linie în jurul rîpei din pădure. Iată: aici s-a adăpostit cireada și încoace se îndreaptă și detașamentul de partizani. Sînt cele din urmă știri despre el pe care le-au putut aduce.

— Dar detașamentul nu este al feroviarilor? Nu este al lui Rudakov? De la Uzlovaia? îl iscodea secretarul, înviorîndu-se tot mai mult.

— Al feroviarilor, exact! Al lui Rudakov, exact! întări cu bucurie comandantul diviziei. Partizanul ăsta înalt, Nikolai Jeleznov, este chiar din acest detașament.

— Dar acest raion a fost eliberat încă de alaltăieri de unitățile vecinului vostru, rosti gînditor membrul Consiliului Militar.

— Exact, întări secretarul. Am și primit de la Ignat Rubțov, președintele colhozului, care și-a ascuns cirezile în pădure, o înștiințare trimisă cu un om de legătură peste linia frontului: toți sînt în viață, și vestita lui cireadă este întreagă. Este unul dintre cei mai vrednici conducători de colhoz de la

noi, un om minunat, vechi marinar al flotei Baltice, un bolşevic bătrîn, a luat parte la asaltul Kronstadtului!

Rezemată într-un cot, fata privea atent chipurile necunoscute, binevoitoare. Ai fi zis că se silea să se convingă că nu visează şi că îi vede în realitate pe toţi oamenii aceia, că îi aude într-adevăr vorbind şi rostind nume cunoscute.

Da, era realitate! Fata îl cunoştea chiar pe grăsunul cu obrazul larg. Îl văzuse odată într-un fotoliu din rîndul I, cu prilejul unei finale a artiştilor amatori ce avusese loc în oraşul capitală de regiune. Iată pe cine trebuia ea să roage ca să nu fie trimişi la vreun spital din capitală, ci să fie lăsaţi să se restabilească pe loc, şi apoi expediaţi înapoi, la Rudakov, ca să lupte împreună cu oamenii lui pînă la victorie. Aruncînd priviri piezişe spre doctoriţa cea severă, Musia începu să-i expună cam nelămurit secretarului comitetului regional rugămintea lor comună.

Secretarul o asculta zîmbind, uitîndu-se mereu cu un aer triumfător la membrul Consiliului Militar, mîndrindu-se parcă cu oamenii din regiunea sa în faţa acestui general cărunt, cu experienţă. După ce fata termină, el îi făcu cu ochiul, cu un aer complice:

— Aţi auzit? Ce oameni, ce oameni! Dar unde vrei să vă mai trimitem, fetiţo dragă, dacă detaşamentul lui Rudakov a răzbit prin front şi a ieşit din pădure? Azi, mîine, Uzlovaia are să fie luată. Pe Rudakov îl trimitem acolo secretar al comitetului orăşenesc. Cred că i s-o fi urît să tot arunce în aer şi să distrugă. Lasă-l să se odihnească, să construiască şi să organizeze.

— Trăieşte şi el? Ce bine! rosti încetişor Musia.

Capul îi căzu pe pernă, buzele zîmbitoare i se strîmbară, bărbia începu să-i tremure. Se auzi un plîns subţirel, ca de copil.

— Poftim! rosti secretarul comitetului regional, cam încurcat. Hai, ajunge, nu mai face igrasie în adăpost. Am treabă cu tine. Comitetul regional a hotărît să vă propună pentru decorare, pentru că aţi salvat valorile statului. Secretarul scoase un carnet

și un creion: Spune-mi cîteva date personale, am să le notez. Numele dumitale, al tatălui și cel de familie?

Fata se ridică încet și se așeză pe pat. Ochii ei mai erau încă plini de lacrimi, dar căpătaseră acum o strălucire de fericire:

— Notați, vă rog... Koreţki, Mitrofan Ilici...

— Casierul acela bătrîn?

— Da, da. Numai el a făcut totul. De n-ar fi fost el, n-aș fi fost în stare să fac nimic. Nici nu știți ce om a fost! Acum, să mai notați un nume: este o o femeie, o femeie minunată. Ea a salvat sacul riscîndu-și de două ori viața... Rubţova, Matriona Nikiticina.

— Care Rubţova? Renumita noastră crescătoare de vite?

— Da, da! Minunată femeie! Pe urmă, pe Rubţov Ignat Savelievici: el a organizat totul; apoi pe o colhoznică din artelul Vetlino... Vai, ce păcat, nu-i știu numele... Și pe Kostea, băiatul ei...

— Îmi dați voie să vă spun și eu? se auzi un glas slab de bărbat de pe patul de jos.

Toți se aplecară. Partizanul cel înalt îl privea pe secretarul comitetului cu ochii săi albaștri uriași:

— Trebuie neapărat să-i notați pe Kulakov, Vasilii Kuzmici, acarul de la Uzlovaia, și pe Ciornîi, Mirko Osipovici, tot de-acolo. Poate că oamenii aceștia nu mai sînt printre cei vii.

— Dacă n-ar fi fost ei, maică-măiculiță, n-am fi izbutit niciodată să scăpăm acest sac, se auzi un glas nesigur, băieţesc, din partea cealaltă a patului.

Secretarul comitetului regional izbucni în rîs:

— Cam prea multă lume. Dar nici nu ți-ai spus numele.

— S-o scrieți pe ea, e o fată cu adevărat vitează. În ceea ce ne privește, am îndeplinit numai ordinul, spuse partizanul cel mai mare.

— Și n-am fi putut ajunge la ţintă, dacă nu ne-ar fi salvat Armata Roșie, adăugă cel mai mic.

— Știți ce: să mai amînăm această discuţie, au nevoie de odihnă, rosti cu hotărîre medicul, și făcînd un pas înainte se așeză între oameni și pat.

În adăpost se făcu liniște. Membrul Consiliului Militar măsura cu pași egali adăpostul, scîrțîind din cisme. Deodată se răsuci pe călcîie și, oprindu-se în fața secretarului, îi spuse, împărtășindu-i parcă o noutate importantă :

— Cu un asemenea popor, o să cîștigăm sigur războiul! Și nu numai acesta, ci oricare! Se întoarseră din nou spre cei doi băieți, dar ei, obosiți de discuție, dormeau adînc, sforăind ușor. Respirația liniștită a fetei se amesteca cu sforăitul lor.

— Hei, ce frumos lucru e tinerețea, tovarăși conducători de oști! rosti secretarul comitetului regional. Cînd mă gîndesc că pe vremuri cîntam și eu „Popa Serghei" și împreună cu cei de la detașamentele speciale goneam prin păduri după bandiții albi, strigam și fulgeram de la tribună împotriva celor cu cravate, și lucram nopțile la refacerea uzinei electrice... Am trecut prin toate.

— Credeți că eu nu? întrebă membrul Consiliului Militar și-și trecu mîna peste părul argintiu, tuns cu o perie. Of, tovarăși, tovarăși, nici mie nu-mi vine să cred că a trecut atîta de cînd cei de la uzină m-au petrecut, cu toată celula, pînă la Comisariatul Militar, la „recrutarea comsomolistă"! „Avîntă-te, locomotivă a noastră, și oprește-te în comună!" Mai țineți minte, băieți? Făcu cu ochiul spre secretarul comitetului regional și comandantul diviziei.

— „Noi altă cale nu avem,
Și stăm cu arma-n mînă",

reluă generalul Teplov, cu glas plăcut, și din tonul voinicesc cu care intonă acest refren toți își dădură seama că și omul acesta voinic, între două vîrste, fusese cîndva comsomolist.

— E un mare lucru tinerețea, tovarăși! repetă secretarul. Dar mai țineți minte...

Ușa adăpostului se deschise. Învăluit în rotocoale de abur rece, un tînăr ofițer se ivi în prag. Căciula cu urechi, cojocul, puful tineresc de pe obrajii și mustăcioara îi erau pudrate cu chiciură. Intră în

goană în adăpost, luă poziția de drepți și rămase nemișcat, cu mîna la cozoroc:

— Îmi dați voie, tovarășe general? Sînt ofițerul de legătură locotenent Vasiliev; am un plic urgent pentru membrul Consiliului Militar.

Scoase plicul din port-hart și-l întinse generalului-locotenent. Acesta rupse sigiliile. O clipă, ochii săi sfredelitori parcurseră rîndurile telegramei. Pe urmă ridică capul emoționat și spuse:

— De la Moscova... Însăși conducerea Partidului se interesează de sănătatea lor.

Toți cei de față — ofițerii, generalii, secretarul comitetului regional, delegatul bărcii cu mîneca goală — își îndreptară privirile spre cei trei tineri, oameni simpli sovietici, care dormeau acum în pat un somn adînc și fără de griji.

1945—1950

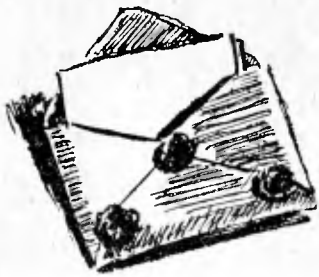

T. 844

Nr. 2322
Redactor de carte : Florieta Mihăilescu
Tehnoredactor : R. Adrian
Corector : Ani Riza

Dat la cules 18.II.956. Bun de tipar 19.V.956. Tiraj 10.080+5.020. Hîrtie tipar de 52 gr. m.p. la broşate şi semivelină de 65 gr. la cartonate. Coli de tipar 36,5. Coli de editură 31,7 Ft. 32/84×108. Com. editurii 988. Ediţia I. A. 075. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare (8 S—R)

Tiparul executat sub com. nr. 242 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti — R.P.R.

Lei 15

EDITURA TINERETULUI